

Գիրքը լուսապատճենվել և համացանցում է տեղադրվել [Գրքամու](#)
[Նախաձեռնության](#) կողմից:

Բոլորի կողմից սիրված [Գրքամու](#)-ը սկսել է մի նախաձեռնություն, որի նպատակն է համացանցում էլեկտրոնային տարբերակով տեղադրել բոլոր այն գրքերը, որոնք սիրված են հայ ընթերցասերների կողմից և ցանկանում են դրանք ընթերցել նաև էլեկտրոնային տարբերակով: Ժամանակի ընթացքում մեր կողմից համացանցում կհայտնվեն բոլոր այն գրքերը, որոնք մինչ այս ինչ-ինչ պատճառներով ձեզ համար եղել են դժվար ձեռքբերելի:

Գրքամուը, ունենալով իր ուրույն տեղը համացանցում, իր առջև նպատակ է դրել հասարակության մեջ բարձրացնել սերը դեպի ընթերցանությունը, առաջացնել հետաքրքրություն դեպի դասական և արդի գրականությունը, և կոտրել բոլոր այն կարծրատիպերը, թե այսօրվա հայ իրականության մեջ ընթերցողներ չկան:

Միքելի՛ ընթերցողներ, մենք շատ ուրախ կլինենք, եթե կլինեն մարդիկ, ովքեր կցանկանան օգնել մեզ այս հանրօգուտ գործում: *Էլեկտրոնային գրքերի պատրաստման և մեր կայքում դրանք տեղադրելու հարցում մենք չունենք որևէ շահ և չենք չհետապնդում որևէ եկամուտ*, բացի հայ և արտասահմանյան գրականությունը հայ ընթերցասերներին հասանելի դարձնելուց, և մենք բաց ենք բոլոր նվիրյալ և օգնել ցանկացող մարդկանց համար: Եթե դուք ունեք լուսապատճենահաման սարքեր, և ուզում եք միանալ մեր կողմից ձեռնարկվող այս հանրօգուտ գործին, ապա գրեք մեզ grqamol@gmail.com էլ. հասցեով:

Շնորհակալություն, որ հետևում եք մեզ: Ցանկանում ենք բոլորիդ հաճելի ընթերցանություն:

Գրքամու Նախաձեռնություն

2014 © Grqamol. All Rights Reserved.

URL: www.grqamol.am, e-mail: grqamol@gmail.com

UNIVERSITA' DELLO STATO DI EREVAN

DANTE ALIGHIERI

—

LA DIVINA
COMMEDIA

Traduzione di ARPUN DAYAN

Terza edizione, riveduta

CASA EDITRICE UNIVERSITA' DELLO STATO DI EREVAN

EREVAN—1983

ԴԱՆՏԵ ԱԼԻԳԻԵՐԻ

ԱՍՏՎԱԾ ԱՅԻՆ
ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒՌՅՈՒՆ

Թարգմանիչ ԱՐԲՈՒՆ ՏԱՅԱՆ

Երրորդ, բարեփոխված հրատարակություն

«Ուսանողի գրադարան» մատենաշարի
խմբագրական հանձնաժողով.

ՀԱՄԱՐՁՈՒՄՑԱՆ Ս. Ա. (նախագահ), ԱՂԱՅԱՆ Է. Բ.,
ԱՆԱՆՅԱՆ Գ. Գ., ԹԱՄՐԱԶՅԱՆ ՀՐ. Ս., ՂԱԶԱՐՅԱՆ Հ. Մ.,
ՄԿՐՏՉՅԱՆ Լ. Մ.

Դանտե, Ալիգիերի.

Գ 181 Աստվածային կատակերգություն /Թարգմ.՝ Ա. Տալյան.—
3-րդ, բարեփոխ. հրատ.— Ծր.: Երևանի համալս. հրատ.,
1983.— 600 էջ.— (Ուսանողի գ-րան/Երևանի պետ. հա-
մալս.).

Վերածննդի խալացի մեծ քանաստեղծի հանճարեղ ստեղծագործությու-
նը վերահրատարակվում է նոր բարեփոխումներով:

Նախատեսված է ընթերցող լայն շրջանների համար:

4703020000—10
704(02)—1982 29—1982

ԳՄԳ 84.4Իտ
Ա (խալ.)

ДАНТЕ АЛИГЬЕРИ

БОЖЕСТВЕННАЯ КОМЕДИЯ

(На армянском языке)

Издательство Ереванского университета
Ереван—1983

ԴԺՈՒՔ

ԵՐԳ ԱՌԱՋԻՆ

Կ

Իսաճամփին մեր այս կյանքի նախընթաց
ես կորցրի ճանապարհը ճշմարիտ
Եվ ինձ գտա մի անտառում մթամած:

4 Օ՛, դժվար է արտահայտել, թե որքան
Վայրի, դժնի ու մռայլ էր անտառն այդ.
Պակուցիչ է հիշելն անգամ սուկական:

7 Նա դառնաշունչ ու ահեղ էր մահվան պես.
Բայց ցույց տալու համար բարիքն իմ գտած՝
Կպատմեմ, թե ինչեր տեսա այնտեղ ես:

10 Չգիտեմ, թե ինչպես մտա ես այնտեղ,
Այնքան էի քնաթաթախ այն պահին,
Երբ բաց թողի ճամփան ուղիղ ու անշեղ:

13 Բայց երբ հասա ստորոտը մի լեռան,
Ուր փակվում էր այն հովիտը չարաշուք,
Որ իմ սիրտը ահաբեկել էր այնքան,

- 16 Վեր նայեցի և տեսա, որ գագաթն իր
Շողերով էր արդեն պատած արևի,
Որ լուսեղեն ուղեցույց է անպատիր:
- 19 Այնժամ մի քիչ մեղմեց սուկումն իմ խորին,
Որ իմ սրտի խոռոչում էր լճացել
Իմ անցկացրած անդոհալի գիշերին:
- 22 Եվ ինչպես նա, ով հեհևուն ու թասուն,
Ծովից դեպի ծովեզերքը նետվելով,
Նայում է ետ՝ ալիքներից փոթորկուն,
- 25 Այսպես հոգիս, որը տալիս էր դեռ խույս,
Դարձավ ետև՝ նայելու այն անտառին,
Ուրկից ոչ ոք դուրս չի եկել անկորույս:
- 28 Երբ քիչ հանգիստ տվի մարմնիս հոգնաբեկ,
Ծամփա ընկա դեպի բարձունքն ամալի,
Հենվելով միշտ իմ պինդ ոտի վրա մեկ:
- 31 Եվ ահա ճիշտ իմ վերելքի սկզբին,
Թեթևաշարժ ու ժիրաժիր մի հովազ,
Որ պատված էր պիսակներով երփներփին,
- 34 Դեմքս ելավ ու չթողեց բարձրանալ,
Այլ մանավանդ ճամփաս աչնպես խափանեց,
Որ քանիցըս ես ուզեցի ետ դառնալ:
- 37 Նախածամն էր արշալույսի վաղորդյան,
Եվ արևն այն աստղերի հետ էր ծագում,
Որոնց հետ էր այնժամ, երբ Սերն աստվածյան
- 40 Ծարժում տվեց մարմիններից գեղատես:
Գտնելով պահն ու եղանակն հուսալի,
Արդեն այնքան երկյուղ չէի զգում ես:

- 43 Այն գազանից պատած մորթով գույնզգույն.
Բայց ես նորից համակվեցի սուկումով,
Երբ երևաց ինձ մի առյուծ հանկարծույն:
- 46 Սա կարծես թե իմ վրա էր հարձակվում,
Ահիպարան ու մոլեգիւն կեցվածքով,
Որից օդն իսկ սարսափահար էր թվում:
- 49 Նույն պահին ես տեսա մի գայլ էգ ու չոր,
Որ սովահար ու անհագ էր երևում
Եվ շատերի կյանքն էր դարձրել տանջավոր:
- 52 Սա ինձ այնքան պատճառ դարձավ խոտվթի
Քստմնելի ու ահռելի իր տեսքով,
Որ ես արդեն կորցրի հույսըս վերելքի:
- 55 Եվ ինչպես նա, ով դիզում է անընդհատ,
Բայց երբ հանկարծ իր ձեռք բերածն է կորցնում,
Տխրում է և իրեն զգում հույժ վհատ,
- 58 Այսպես վհատ ինձ զգացի, հիրավի,
Երբ գայլը ինձ ետ էր քշում դեպ այնտեղ,
Որ շողերը չեն թափանցում արևի:
- 61 Մինչ ես դեպի հովիտն էի թափալվում,
Իմ աչքերին ներկայացավ մի հոգի,
Որը վաղուց ի վեր լուծ էր թվում:
- 64 Տեսնելով այդ ամայության մեջ նրան,
Ես գոչեցի. «Ողորմիր ու փրկիր ինձ,
Իրական մարդ դու լինես, թե ուրվական»:
- 67 Պատասխանեց. «Մարդ չեմ արդ, մարդ եղել եմ.
Ես սերել եմ ծնողներից լոմբարդի
Եվ ծնվել եմ Մանտովայում աննսեմ.
- 70 Ծնվել եմ ուշ, օրոքն Հուլիոս Կեսարի,

Ապրել Հոռմում Օգոստոսի շուքի տակ,
Երբ դեռ կային սուտ աստվածներն ազգերի:

73 Եղա պոետ և երգեցի փառքն անանց
Անքհսորդու, որ հեռացավ Տրոյայից,
Երբ հրկիզվեց Իլիոնը սիգապանծ:

76 Բայց դու ինչո՞ւ վայրն ես գնում տանջանքի,
Ինչո՞ւ համար չես ելնում լեռն հեշտավետ,
Որ սկիզբն է, պատճառն ամեն բերկրանքի»:

79 Ես պատասխան տվի դեմքով պատկառուն.
«Դո՞ւ ես Վիրգիլն և այն աղբյուրը, ուրկից
Պերճ խոսքերի գետ է հորդել լայնահուն:

82 Օ՛, դու բոլոր պոետների փառք ու լույս,
Արժեն սերն ու տքնությունը հարատև,
Որով հատորդ վերժանեցի խորասույզ:

85 Դու ես վարպետս ու հեղինակս իմ երեց.
Դու ես լոկ նա, որից էլ ես ստացա
Գողտրիկ ոճը, որը պատիվ ինձ բերեց:

88 Տես գազանը, որ ճամփաս է խափանում,
Օգնիր ինձ, ո՛վ հոչակավոր իմաստուն,
Նա իմ բոլոր մարմինը դող է հանում»:

91 Պատասխանեց ի տես իմ մեծ երկյուղի.
«Եթե կուզես պրծնել հովտից այս մռայլ,
Պետք է ընտրես բոլորովին այլ ուղի.

94 Քեզ չարչարող այդ գայլ-գազանը դժնյա
Ոչ որի չի թողնում անցնել իր ճամփով
Եվ տեսածին սպանում է անխնա:

97 Նա բնությանը այնքան չար է, գարշելի,
Որ խժռելով չի հագեցնում երբևէ

Եվ լափելուց հետո քաղցում ավելի:

100 Մարդիկ շատ կան, որոնց է նա կաշում հար,
Եվ ավելի կշատանան, մինչև որ
Քերժեն գա ու նրան մեռցնի չարաչար:

103 Սա ոչ հողով, ոչ մետաղով կսնվի,
Այլ պատիվով, իմաստությամբ ու սիրով.
Նա Ֆելտրի և Ֆելտրի միջև կծնվի:

106 Նա կփրկի ստորանկյալ Իտալիան,
Որի համար զոհ գնացին կարեվեր
Տուոնոն, Նիսոն, Էվրիալն ու Կամիլլան:

109 Նա կվանի գալլին ամեն քաղաքից,
Մինչև նորից Դժոխքի խորքը խրի,
Ուրկից դուրս էր եկել մղված մախանքից:

112 Արդ ի խնդիր քո փրկությանն ապահով՝
Հետևիր ինձ, քեզ կլինեմ առաջնորդ
Ու կանցկացնեմ հավերժական կայանով:

115 Անդ կլսես անհույս ճիշեր ցավագին
Եվ կտեսնես հին հոգիներ տանջահար,
Որոնք երկրորդ մահ են տենչում անձկագին.

118 Ապա նրանց, որ տանջվում են հաճույքով
Կրակի մեջ, զի հույս ունեն, որ մի օր
Կհամբառնան երանելի հոգվոց քով:

121 Իսկ սրանց մոտ եթե ելնել փափագես,
Կա ինձանից արժանավոր մի հոգի,
Որին պիտի հեռանալիս հանձնեմ քեզ.

124 Քանզի կայսրը, որ գերիշխանն է երկնի,
Չի կամենա իմ մուտքը իր քաղաքում,
Չի ես չեղա իր օրենքին ընտանի:

- 127 Նա ամենոր տեր է, երկնում՝ տիրակալ.
Նրա քաղաքն ու գահույքը այնտեղ են.
Երջանիկ է նա, ով դառնում է ընտրյալ»:
- 130 Եվ ես նրան. «Հայցում եմ քեզ, ո՛վ պոետ,
Հանուն Աստծու, որին դու չես ճանաչել,
Ազատիր ինձ այս վիճակից շարադետ.
- 133 Տար ինձ այնտեղ, որի մասին խոսեցիր,
Որ ես տեսնեմ դարպասը սուրբ Պետրոսի
Եվ նրանց, որ ներկայացրիր տանջակիր»:
- 136 Այնժամ շարժվեց, և ես հետքով գնացի:

Ե Ր Գ Ե Ր Կ Ր Ա Ր Գ

- Օրն անցել էր, և օդն արդեն մթնշաղ
Հանգչելու էր հրապիրում աստվորաց.
Ապրողներից լոկ ես էի անխաղաղ,
- 4 Որ պատրաստվում էի պայքար մղելու
Այն կրկնակի դժվարությանց դեմ, որոնք
Ես կայատմեմ հետո առանց թյուրելու:
- 7 Արդ ինձ օգնեք, ո՛վ Մուսաներ, ո՛վ հանճար,
Տեսածներըս արձանագրած ո՛վ իմ միտք,
Աստ կերևա ազնվությունդ անաչառ:
- 10 Ես դիմեցի. «Ո՛վ բանաստեղծ առաջնորդ,
Ձեռնարկելուց առաջ քայլը այդ դժվար,
Տես, թե ունե՛մ բավական ուժ անհողորդ»:
- 13 Դու ասում ես Սիլվիոսի հոր մասին,
Որ նա գնաց անմահ աշխարհն հանդերձյալ,
Մահկանացու մարմնից չելած տակալին:

- 16 Սակայն եթե Արարիչը շարատյաց
Շնորհ արեց նրան, ապա, երբ խորհե՞նք,
Թե ով էր նա և ինչի էր սահմանված,
- 19 Խելոք մարդուն այդ չի թվա անպատեհի.
Զի երկնքում նա ընտրվեց նախահայր
Ե՛վ Հոռմի, և՛ կայսրության նրա վեհ:
- 22 Այս երկուսը հաստատվեցին, որպեսզի
Պատրաստեն տեղն այն գահույթի սրբազան,
Որ փոխանորդն է նստում մեծ Պետրոսի:
- 25 Նա այդ այցով քո տաղերգած՝ բավական
Բաներ լսեց, որ դարձան հիմք ու պատճառ
Իր հաղթության և ծիրանուն պապական:
- 28 Ապա այնտեղ գնաց Անթոն Ընտրության
Ներգործություն բերելու այն հավատին,
Որ սկիզբն է ճանապարհի փրկության:
- 31 Իսկ ես ինչո՞ւ, ո՞ւմ շնորհիվ այնտեղ գամ.
Ես ոչ էճեաս, ոչ առաքյալ Պողոսն եմ.
Ես այդ պատվին արժանի չեմ էլ անգամ:
- 34 Եթե ես քո առաջարկը ընդունեմ,
Վախենում եմ, որ խոլություն ինձ թույլ տամ.
Հասկացիր ինձ, դու խելոք ես ու խոհեմ»:
- 37 Եվ ինչպես նա, ով իր ուզածը հանկարծ
Է՛լ չի ուզում և, իր միտքը փոխելով,
Իսպառ ետ է կանգնում գործից ձեռնարկած,
- 40 Այսպես արի ես այն լանջի վրա մութ.
Զի վարանոտ՝ ետ կացա այն ձեռնարկից,
Որ սկզբում ես հանձն առա այնքան շուտ:
- 43 Այնժամ ասաց առաջնորդըս մեծարգո.

«Եթէ ես քո խոսքերը լավ հասկացա,
Երկշոտությամբ է պաշարված հոգի՞ն քո.

46 Դա շատ հաճախ այնպէս ընկնում է մարդուն,
Որ խզում է նրան ազնիվ ձեռնարկից,
Ինչպէս շուքն է խրտնեցնում կեղծաճումն:

49 Որպէսզի դու այդ երկյուղից ազատվես,
Կասեմ ինչու եկա և ինչ լսեցի,
Որի համար ես վշտացա խորապէս:

52 Կանգնել էի հոգիների մեջ առկախ,
Երբ ինձ կանչեց մի կին այնքան գեղեցիկ,
Որ ուզեցի նրան լսել անհապաղ:

55 Շողում էին աչքերն ինչպէս վառ աստղեր.
Նա մեղմանուշ, հրեշտակային ձայնիկով
Սկսեց ոգել այս խոսքերը համոզկեր.

58 «Ո՛վ մանտուացի ազնիվ հոգի, հիրաւի,
Որի փառքը դեռ տևում է աշխարհում
Եվ կտևի որքան աշխարհը տևի.

61 Իմ սիրելին, բայց ոչ բախտի սիրելին,
Մանապարհին այնքան արգելք է տեսել,
Որ երկյուղից ետ է դարձել տրտմագին:

64 Վախենում եմ, նա այնքան է մոլորվել,
Որ, դատելով նրա մասին լսածից,
Նրան ուշ եմ ես օգնության դուրս եկել:

67 Արդ դու գնա և խոսքերով քո խոհեմ,
Եվ ինչով որ հարկ է նրան փրկելու,
Օգնիր նրան, որպէսզի ես սփոփվեմ:

70 Բեատրիչեն եմ ես, որ քեզ հղում եմ.
Ես եկել եմ գրգարանից երկնային.
Սերն ինձ մղեց, որ այստեղ գամ ու խոսեմ:

73 Երբ ես նորից իմ Տիրոջ մոտ համբառնամ,
Քեզ բազմիցըս պիտի գովեմ նրա մոտ»:
Ի պատասխան բարբառեցի ես այնժամ.

76 «Ո՛վ բարի ու առաքինի կին երկնի,
Որով մարդը վեհմանում է հոգով
Ավելի քան ամեն էակ կենդանի.

79 Քո հրամանն աչքան է ինձ հաճելի,
Որ կաշխատեմ այն կատարել անհապաղ.
Հարկ չկա, որ կամքդ հայտնես ավելի:

82 Բայց դու ինչո՞ւ չես վախեցել իջնելու
Խորխորատն այս այն երկնքից լայնարձակ,
Որ դառնալու փափագով ես այրվում դու»:

85 «Քանի որ դու այդքան ուզում ես գիտնալ,—
Պատասխանեց,— կարճ խոսքերով քեզ կասեմ,
Թե ես ինչու չեմ վախենում այստեղ գալ:

88 Պետք է միայն այն բաներից վախենալ,
Որ կարող են թաքուն վնաս հասցրնել,
Մյուսներից երկյուղ պետք չէ ունենալ:

91 Արարիչը ինձ այնպես է տռեղծել,
Որ չի դիպչում ինձ ձեր վիճակը տխուր,
Եվ չի կարող Դժոխքի հուրն ինձ խանձել:

94 Երկնքում կա մի կին ազնիվ ու բարի,
Որ գթալով տառապյալին մոլորյալ,
Բեկանում է խիստ դատաստանը վերի:

97 Սա Լուչիային կանչեց իր մոտ և ասաց.
— Հավատարիմդ օգնությանն է քո կարոտ,
Քեզ եմ նրան հանձնարարում առ ի տած:—

100 Լուչիան, ամեն անգթության թշնամի,

Վեր կացալ և եկալ այնտեղ, որտեղ ես
Նստել էի Հոաքելի հետ հնամի,

- 103 Եվ ինձ ասաց, — Բեատրիչէ, գովք անմար,
Ինչո՞ւ համար չես օգնում քեզ սիրողին,
Որ ամբոխից վեր բարձրացալ քեզ համար:
- 106 Ձե՛ս լսում դու նրա ճիշերն արցունքի,
Ձե՛ս տեսնում մահն, որի դեմ է նա կովում
Հեղեղատում իր կրքերի հորձանքի:—
- 109 Ոչ որ այնպես չի փութացել իր շահին,
Կամ վնասից խույս չի տվել, ինչպես ես,
Երբ լսեցի այդ խոսքերը Լուչիայի.
- 112 Իջա այստեղ իմ գահույքից երկնային,
Վստահելով քո խոսքերին խելացի,
Որ սբատիվ է բերում քեզ և լսողին»:
- 115 Երբ նա ինձ հետ այսօրինակ բարբառեց,
Արտասովափայլ աչքերն ուղղեց առ երկինք,
Եվ դա իմ գալն էլ ավելի փութացրեց:
- 118 Այսպես եկա, ինչպես նա էր փափագել.
Քեզ փրկեցի այն գազանից ամենի,
Որ լեռն ի վեր քո կարճ ճամփան էր փակել:
- 121 Ուրեմըն ի՞նչ, էլ ինչո՞ւ ես առել կանգ,
Ինչո՞ւ սիրտըդ սնուցում ես երկյուղով,
Ինչո՞ւ շունես արհուրջուն, տոկուն կամք,
- 124 Երբ քո մասին երեք կանայք երանիկ
Հոգ են տանում արքունիքում երկնային,
Եվ երբ ես քեզ խոստանում եմ շատ բարիք»:
- 127 Ինչպես ցայտի ցրտից բեկված ու փակված
Ծաղիկները հեկց որ արև են տեսնում,
Յողունների վրա ցցվում են քացված,

- 130 Այսպէս ոգի առավ կորովն իմ կաշկանդ.
Եվ ես այնքան տոգորվեցի եռանդով,
Որ ասացի ինչպէս մի մարդ անվկանդ.
- 133 «Օ՛ գթած կին, որ օգնության ինձ փութաց.
Իսկ դու ազնիվ, որ անասցիր անհապաղ
Նրա ազդին ճշմարիտ ու հոգատաճ:
- 136 Քո խոսքերով ես այնքան եմ խթանվել,
Եվ այնքան եմ քեզ հետևել ցանկանում,
Որ ես ոչ մի առարկություն չունեմ էլ:
- 139 Հիմա քայլիր, երկուսով մի կամք ունենք.
Դու առաջնորդ, դու տեր, և դու ուսուցիչ»:
Այսպէս նրան ես ասացի, ապա մենք
- 142 Մեկտեղ մտանք ուղին խուլ ու սարտուցիչ:

Ե Ր Գ Ե Ր Ր Ո Ր Դ

ԻՆՉԱՆՈՎ ԵՆ ԳՆՈՒՄ ԳԵՂԵՆՆ ԱՀԱՎՈՐ,
ԻՆՉԱՆՈՎ ԵՆ ԳՆՈՒՄ ՀՈԳՎՈՑ ՀԱՐԱՏԱՆՁ,
ԻՆՉԱՆՈՎ ԵՆ ԳՆՈՒՄ ՄԱՐԴԿԱՆՑ ԱԽՏԱՎՈՐ:

4 ԱՐԴԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԵՑ ԱՐԱՐՉԻՍ.
ԻՆՉ ՀԱՍՏԵՑԻՆ ԶՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԳԵՐԱԳՈՒՅՆ,
ԻՄԱՍՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ՎԵՂ ԵՎ ՍԵՐՆ ԱՌԱՋԻՆ:

7 ԻՆՉՆԻՑ ԱՌԱՋ ՍՏԵՂԾՎԵԼ ԵՆ ՄԻՄԻԱՅՆ
ՀԱՎԵՐԺ ԳՈՅԵՐՆ, ԵՎ ԵՍ ՀԱՎԵՏ ԿՏԵՎԵՄ:
Ո՛Վ ՄՏՆՈՂՆԵՐ, ԹՈՂԵՔ ՉԵՐ ՀՈՒՅՍԸ ՀԱՄԱՅՆ:

10 Մոայլ գույնով գրված խոսքերն այս անանց
Կարդալով մի դռան վերև՝ ասացի.
«Վարպետ, ինչքան իմաստն անեղ է դրանց»:

- 13 Նա, խորագետ, պատասխանեց ինձ իսկույն.
«Այստեղ հարկ է մեկ կողմ թողնել ամեն ահ.
Այստեղ հարկ է լինել հոգով աննկուն»:
- 16 Ես ասացի, որ կհասնենք այնտեղ, ուր
Դու կտեսնես բազմաշարշար հոգիներ,
Որ կորցրել են մտքի բարիքը մաքուր»:
- 19 Ապա զվարթ դեմքով, որ ինձ հուսադրեց,
Նա իր ձեռքը երկարելով իմ ձեռքին,
Խորհրդավոր, անհայտ աշխարհին ինձ մտցրեց:
- 22 Անդ հառաչներ, հեծեծանքներ, ճիչեր սուր
Հնչում էին աստեղագուրկ այրերում,
Որոնց ի լուր արտասովեցի ես նախ լուռ:
- 25 Ամեն լեզվով գոչեր, ահեղ հայհույներ,
Ծափի կանչեր և մոունչներ մոլեգին,
Զիլ ու անվաղ ձայներ, ձեռքի շաշյուններ
- 28 Կազմում էին աղմկահույզ մի ժխոր,
Որ շարունակ պտտվում էր մութ օդում,
Ինչպես ավազ՝ հուզված հողմից մեծագոր:
- 31 Գլուխըս այդ արհավիրքով պաշարված՝
Ես հարցրրի. «Այդ ի՞նչ ճիչեր են, վարպե՛տ,
Այդ ովքե՛ր են տանջանքների մատնված»:
- 34 Եվ նա ասաց. «Այս փճակը առանձին
Ունեն ճղճիմ հոգիները այն մարդկանց,
Որոնք անգով և անպարսավ ապրեցին»:
- 37 Նրանց հետ է հրեշտակների դասն այն վատ,
Որ Աստծուն ոչ դեմ եղավ, ոչ էլ թեր,
Այլ պայքարում մնաց չեզոք ու անջատ:
- 40 Երկինքն ի բաց վանեց նրանց, իբրև բիծ.

Ոչ էլ նրանց խոր Դժոխքն է ընդունում,
Որ նրանց մոտ չպարծենա հոգին պիղծ»:

43 Եվ ես. «Վարպե՛տ, ի՞նչ անձկություն հատկապես
Նրանց այդպես ուժգին հեծել է տալիս»:
Պատասխանեց. «Ես համարոտ կասեմ քեզ:

46 Նրանք չունեն ամենևին հույս մահվան,
Եվ այս կյանքը այնքան նվաստ են գտնում,
Որ խանդում են ուրիշ ամեն կացության:

49 Նրանք երկրում անհիշատակ մնացին.
Բարձրյալն անգամ արհամարհում է նրանց.
Նրանց մասին լռենք, նայիր ու անցիր»:

52 Եվ, նայելով, հեռվում տեսա մի դրոշ,
Որ հիռ գալով սլանում էր սրբնթաց,
Եվ կարծես թե չունեք կայան մի որոշ:

55 Հետևում էր հոգիների մի շարան
Այնքան երկար, որ դժվար էր հավատալ,
Թե մահն այդքան լայն դուռ ունի ու դարան:

58 Երբ ես ոմանց ճանաչեցի նրանցից,
Նկատեցի, տեսա սովերը նրա,
Որ վատությանը հրաժարվեց մեծ գործից:

61 Իսկույն ևեթ ես իմացա ճշտորեն,
Որ դա խումբն էր հոգիների փոքրոգի,
Որ ոչ Աստծուն, ոչ դևերին հաճո չեն:

64 Անարգներն այս, որ չունեցան կենսուղի,
Մերկ էին և խայթվում էին հարածամ
Գոռեխներից ու բոռերից այնտեղի:

67 Միշտ արյուն էր հոսում նրանց դեմքերից,
Եվ արյունը, արցունքի հետ շաղախված,

Թափվում էր ցած ու ծծվում պիղծ որդերից:

- 70 Եվ երբ մի քիչ ես նայեցի անդրագույն,
Տեսա մարդիկ մի մեծ գետի եզերքին:
«Վարպե՛տ, ասա,— վրա բերի ես իսկույն,—
- 73 Այդ ուլքե՛ր են, և ի՞նչ ուժով կամ հույսով
Շտապում են նրանք անցնել այդտեղից,
Ինչպես ահա նշմարում եմ թույլ լույսով»:
- 76 Եվ նա ասաց. «Այդ դու ինքըդ կտեսնես,
Երբ քայլ առ քայլ մոտենանք ու կանգ առնենք
Գետի ափին Ախերոնի տխրատես»:
- 79 Վախենալով, որ հարցերով ընդունայն
Կպատճառեմ նրան ձանձրույթ ու տաղտուկ,
Լուռ մնացի, մինչև որ գետն հասանք այն:
- 82 Եվ մակույկով ահա դեպ մեզ գալիս էր
Գիսախտիվ ու ալեհեր մի ծերուկ,
Գոչելով մեզ. «Վա՛յ ձեզ, անարգ հոգիներ.
- 85 Երկինք տեսնել ամենևին մի հուսաք.
Ես գալիս եմ ձեզ տանելու ափը մյուս,
Հավերժական խավարի մեջ ցուրտ ու տաք:
- 88 Իսկ դու, հոգի՛ կենդանի, որ այդտեղ ես,
Շուտ հեռացիր մեռյալներից այս բոլոր»:
Բայց երբ տեսավ, որ տեղից չեմ շարժվում ես,
- 91 Հարեց. «Այստեղ ճամփա չկա քեզ համար.
Տարանցելու համար պետք է դու գտնես
Այլ նավակալք և այլ նավակ քեզ հարմար»:
- 94 Վարպետս ասաց. «Քարոն շատ մի զայրագնիր.
Այդ են կամում անդ, ուր կարող են անել
Ինչ որ կամին: Էլ ուրիշ բան մի՛ հարցնիր»:

- 97 Այս խոսքերից փութը իջավ համրորեն
Թավամորուս նավափարի, որ ուներ .
Աչքերի շուրջ շրջանակներ բոցեղեն:
- 100 Երբ հուսարեկ հոգիները լսեցին
Ահագորույն այն խոսքերը Քարոնի,
Գունատվեցին և ատամներ կրճտեցին:
- 103 Անիծեցին Աստուծուն և մարդկության,
Ժամանակն ու տեղը, որում ծնվեցին,
Պատճառն իրենց ծագման, իրենց գոյության:
- 106 Ապա, լալով, բոլորը մեկ խոնվեցին
Գետի ափին, որ սպասում է նրան,
Ով Աստուծուց երկյուղ չունի բնածին:
- 109 Ոլորելով իր աչքերը զայրագին,
Դև Քարոնը համախաբում է նրանց
Եվ թիակով զարնում դանդաղ շարժվողին:
- 112 Աշնանն ինչպես տերևները ծառերի
Մեկիկ-մեկիկ ցած են թափվում, մինչև որ
Հողն ընդունի ողջ պճնաքը ճյուղերի,
- 115 Այսպես հոռի սերունդները Ադամի,
Ցանցում բռնված թռչունների նմանակ,
Նետվում էին նավակի մեջ մի առ մի:
- 118 Մոռյլ գետով ահա առաջ են շարժվում,
Եվ չհասած հանդիպակաց ափը դեռ,
Այս կողմ ուրիշ մի նոր խումբ է հավաքվում:
- 121 «Որդյա՛կ,— ասաց բարեհամբույր վարպետս ինձ,—
Նրանք, ովքեր մեղքերի մեջ են մեռնում,
Հավաքվում են այստեղ ամեն մի երկրից.
- 124 Եվ փութկոտ են նրանք գետով անց կենում,
Զի Աստուծո դատաստանը այնպես է
Նրանց խթում, որ վախն իղձի է փոխվում:

- 127 Բարի հոգուն չի կարելի այստեղ գալ,
Եվ Բարոնը եթե քո դեմ գայրացալ,
Դու կարող ես նրա միտքը հասկանալ»:
- 130 Հենց որ լուց, խորխորատը խավարչտից
Այնպես ցնցվեց, որ, երբ հիշում եմ ես այն,
Իմ սարսափից դեռ քրտնում եմ տենդագին:
- 133 Մի փոթորիկ ծագեց հովտում արտոսրի,
Ապա մի լույս փայլատակեց այնպես վառ,
Որ ես ամեն զգայություն կորցրի.
- 136 Եվ քնահար մարդու նման ընկա վար:

Ե Ր Գ Չ Ո Ր Ր Ո Ր Գ

- Մի թունդ որոտ խզեց քունըս ծանրացած,
Եվ ես ընդոստ սթափվեցի ակամա,
Ինչպես մի մարդ բռնի կերպով արթնացած:
- 4 Վեր կենալով՝ ես իմ աչքերը հանգչած
Շուրջ հաժեցի և սևեռուն նայեցի,
Իմանալու թե ուր էի ես ընկած:
- 7 Եվ ահա ես ինձ գտնում եմ եզերքին
Արհավրալի ու ահալի անդունդի,
Որկից ճիշեր էին պոռթկում ցավագին:
- 10 Այնտեղ այնքան խորունկ, մթար ու մառ էր,
Որ ինչքան էլ հայացքըս ներս սուզեի,
Ես ոչ մի բան չէի կարող նշմարել:
- 13 «Արդ մենք իջնենք դեպի աշխարհը անլույս,
Ես առջևից, դու ետևից կընթանանք,—
Ասաց պոետն համակ դալկուն և ի հույզ:

- 16 Նկատելով գույնն իր փոխված՝ ասացի.
«Ես ինչպե՞ս գամ, երբ դու երկյուղ ես զգում,
Դու, որ միակ իմ Անցուկն ես առնացի»:
- 19 «Տանջանքն անձանց, որ ցածում են գտնվում,
Դեմքիս վրա մի դավկություն է սփռել,—
Պատասխանեց,— որ քեզ ահից է թվում:
- 22 Այժմ շտապենք, քանզի երկար է ուղին»:
Այսպես մտավ և այսպես ինձ մտցրեց
Վիհր պատող պարունակը առաջին:
- 25 Այնտեղ, որքան կարողացա լսել ես,
Լաց-կոժ չկար, այլ կար միայն հատաչանք,
Որ հուզում էր հավերժ օդը մշտապես:
- 28 Դա այն անվիշտ տվայտանքից էր անանց,
Որ կրում էր բազմությունը անհամար
Մանուկների, տղամարդկանց և կանանց:
- 31 «Չես հարցնում, թե ի՞նչ հոգիներ են սրանք,—
Ասաց վարպետս:— Արդ դու նախքան մեր
ճամփան
Ծարունակելն հասու եղիր, որ նրանք
- 34 Չեն մեղանչել, չեն էլ փրկվել հավաստի,
Քանզի նրանք մկրտություն չստացան,
Որը մասն է քո դավանած հավատի:
- 37 Իսկ նրանք, որ նախքան Քրիստոսն ապրեցին,
Պատշաճորեն չպաշտեցին Աստուծուն,
Ես ինքքս էլ պատկանում եմ այդ դասին:
- 40 Մենք այստեղ ենք այս թերությանց պատճառով,
Եվ ոչ ուրիշ, և մեր վիշտը այն է լոկ,
Որ ապրում ենք երկնի անհույս տեճչանքով»:

- 43 Ես իմ սրտում ցաւ զգացի դժնդակ,
Երբ իմացա, որ շատ անձինք մեծարժեք
Լիմբոսի մեջ ունեն առկախ մի վիճակ:
- 46 «Ասա ինձ, տե՛ր, ասա, վարպե՛տ թանկագին,—
Ասացի ես, որ ես վստահ լինեմ միշտ
Ամեն կասկած հաղթահարող հավատքին,—
- 49 Մեկն այստեղից ելա՛յ աշխարհն երանջալ՝
Իր կամ այլոց արժանիքի շնորհիվ»:
Կոահելով նա խոսքերն իմ քողարկյալ,
- 52 Պատասխանեց. «Ես նոր էի աստ եկած,
Երբ տեսա, որ այստեղ իջալ մի Հզոր,
Հաղթանակի սուրբ խաչվառով պատկված:
- 55 Նա այստեղից դուրս բերեց մեր նախահոր,
Եվ Աբելին, նրա որդուն, և Նոյին,
Եվ Մովսեսին-տեր ու ծառա պատվավոր.
- 58 Աբրահամին և թագավոր Դավիթին,
Իսրայելին և նրա հորն ու որդւոց,
Եվ Հոսքելին, սիրված սիրով կարթոգին.
- 61 Եվ շատերի, որոնց հասցրեց նա փառքի:
Պետք է գիտնաս, որ անձերից այս առաջ
Չէր փրկւրված մարդկային ոչ մի հոգի»:
- 64 Այսպես էր նա խոսում առաջ շարժվելով,
Եվ մենք այսպես գնում էինք ու անցնում
Բազմահազար հոգիների հոժ ցանցով:
- 67 Դեռ շատ չէինք հեռացել մենք վիհեզրից,
Երբ ես հանկարծ տեսա մի լույս հրեղեն,
Որ ցրում էր մի որոշ մաս խավարից:

70 Թեև լույսից ձեռու էինք բավական,
Բայց ես արդեն կոահեցի, որ տեղն այդ
Սահմանված էր անձանց համար պատվական:

73 «Օ՛, գիտության և արվեստի ջատագով,
Այդ ուլքե՛ր են, որ հարգ ունեն այդքան մեծ
Եվ մյուսներից տարբերվում են վիճակով»:

76 Պատասխանեց. «Աճունն իրենց փառապանծ,
Որ հնչում է ամենուրեք աշխարհում,
Այդ պատվին է արժանացնում հենց նրանց»:

79 Այդ միջոցին ինչ-որ մի ձայն ես առա.
«Պատիվ տվեք բանաստեղծին վեհագույն:
Ահա ետ է դառնում ստվերը նրա»:

82 Եվ ես տեսա, երբ այն ձայնը մնաց լուռ,
Որ չորս ստվեր գալիս էին դեպի մեզ.
Նրանց դեմքը ոչ ուրախ էր, ոչ տխուր:

85 Բարի վարպետս այն ժամանակ ասաց ինձ.
«Նայիր նրան, որ սուր բռնած իր ձեռքին՝
Ընթանում է այն երեքի առջևից:

88 Նա Հոմերն է, բանաստեղծը տիրական.
Հետևյալը Հորատիոսն է երգիծող,
Օվիդիոսն է երրորդ, վերջինը՝ Լուկան:

91 Մենք կապված ենք այն պանծալի տիտղոսով,
Որ նրանք նոր հոշակեցին միաձայն,
Ոստի լավ են աճում պատիվ ինձ տալով»:

94 Այսպես տեսա հավաքույթը այստեղ ես
Այն կանառի, որի երգերը վսեմ
Այլոց վրա սավառնում են արծվի պես:

97 Զրուցելով նրանք մի պահ միասին,
Մտտեցան ինձ ողջույններով սիրալիր,
Եվ դրանից ժպտաց վարպետն իմ անգին:

- 100 Ապա նրանք առ ի հարգանս ինձ դարձյալ,
 Ինձ միացրին իրենց խմբին իմաստուն.
 Եվ նրանց մեջ ես վեցերորդը դարձաւ:
- 103 Մենք բոլորս դեպի լույսը շարժվեցինք,
 Զրուցելով բաներ, որ լավ է լռել,
 Ինչպես լավ էր խոսել այնտեղ, ուր էինք:
- 106 Եկանք առջև մի դղյակի փառահեղ,
 Որ պատած էր յոթնապատիկ որմերով
 Եվ պաշտպանված մի գետակով յուրագեղ:
- 109 Մենք գետակը, ինչպես ցամաք, անց կացանք,
 Եվ մտնելով իմաստնոց հետ յոթ դռնով՝
 Դալարազարդ մարգագետին մի հասանք:
- 112 Այնտեղ կային մարդիկ դեմքով ծանր ու լուրջ
 Եվ հայացքով պատկառազորու չափազանց.
 Խոսում էին սակավ, ձայնով քաղցրահունչ:
- 115 Մենք բարձրացանք մի բլրակի վրա ջինջ,
 Տեղի վրա մի լուսավոր ու արձակ,
 Ուրկից տեսնել կարելի էր ամեն ինչ:
- 118 Միշտ մեր դիմաց մարգի վրա այն դալար
 Երևացին մեծապայծառ հոգիներ,
 Որոնց տեսնելն իսկ պարծանք էր ինձ համար:
- 121 Այնտեղ տեսա Էլեկտրային՝ զարմերով,
 Որոնց միջև Հեկտորը և Էնեսա,
 Եվ Կեսարին՝ կորովաբիբ աչքերով:
- 124 Այնտեղ էին Պեճոտեաիլեն, Կամիլլան.
 Այնտեղ էին Լատինոսը թագավոր
 Եվ նրա հետ իր աղջիկը՝ Լավինան:
- 127 Անդ Բրուտոսն էր, որ արտաքսեց Տարկվինին,
 Հուլիան, Մարկիան, Լուկրետիան ու Կոռնելիան,
 Եվ Սալատինն, որին տեսա առանձին:

- 130 Ապա երբ որ ես նայեցի քիչ հեռուն,
Տեսա ամեն իմացութեան ուսուցչին,
Շրջապատված ընտանհիքով իմաստուն:
- 133 Նրան էին նայում բոլորն հարգանքով.
Այնտեղ էին Սոկրատը և Պլատոնն,
Որ ամենքից մտտիկ էին նրա քով.
- 136 Այնտեղ էին իմաստուններ Դեմոկրիտ,
Դիոդորենն, Անաքսագորն ու Թալես,
Էմպեդոկլը, Ջենոնը և Հերակլիտ:
- 139 Այնտեղ էր և Դոսկորիդը բուսաբան,
Այնտեղ էին Օրֆեոսը և Լիանն,
Կիկերոնն ու բարոյագետ Սենեկան:
- 142 Եվկլիդեսն ու Պտղոմեոսն աստղաբան,
Հիպպոկրատը, Գալիենն ու Ավիկենն,
Ավերրոյսը, որ եղավ մեծ մեկնաբան:
- 145 Ես չեմ կարող այստեղ թվել բոլորին,
Ջի երկար նյութն ինձ խթա՞նում է այնպես,
Որ խոսքերըս պետք է զիջեն փաստերին:
- 148 Մեր վեցյակը վերածվում է երկուսի.
Խաղաղ օդից իջանք օդում հողմաճուլզ
Վարպետս ու ես մի ուղիով մեկուսի.
- 151 Եկա մի վայր, ուր չէր շողում ոչ մի լույս:

Ե Ր Գ Հ Ի Ն Գ Ե Ր Ո Ր Դ

Այսպես իջա պարունակից առաջին
Երկրորդի մեջ, որ նվազ է տարածքով,
Բայց ավելի լի է ողբով ցավագին:

- 4 Մուտքի մոտ է Մինոսն ահեղ կեցվածքով.
Մեղավորներ է նա քննում ու դատում
Եվ ուղարկում ներքև պոչի գալարքով:
- 7 Այսինքն, երբ ներկայանում է նրան
Մի պիղծ հոգի իր մեղքերը հայտնելու,
Մեղքերի այդ դատավորը անվարան
- 10 Որոշում է նրա տեղը Դժոխքում,
Եվ գալարում այնքան անգամ պոչը իր,
Որքան հարկ է որ նա խրվի անդհոյում:
- 13 Նրա առջև միշտ հոգիներ կան բազում.
Նրանք հերթով մոտենում են դատվելու
Եվ վճիռը լսելուն պես խոր սուզվում:
- 16 «Դու, որ եկար այս կայանը տանջալի,—
Բացականչեց Մինոսը, ինձ տեսնելով
Եվ թողնելով մի պահ պաշտոնն ահալի,—
- 19 Ո՛ր ես մտնում, և ո՛ւմ ես դու վտահում.
Թող չխաբի քեզ լայնությունը մուտքի»:
Առաջնորդըս նրան. «Ինչո՞ւ ես գոռում.
- 22 Մի՛ խափանիր նրա ճամփան պարտադիր.
Այդ են կամում անդ՝ ուր կարող են անել,
Ինչ որ կամին. էլ ուրիշ բան մի՛ հարցնիր»:
- 25 Ահա ողբի ձայներ էին ինձ հասնում.
Ահա արդեն եկել-հասել եմ այնտեղ,
Որ ինձ խոցում էին ջայլերը բազում:
- 28 Եկա այնտեղ, ուր չի շողում ոչ մի լույս,
Որ փչում են քամիները հակամարտ
Եվ շառաչում, ինչպես մի ծով հողմահույզ:
- 31 Եվ մրրիկը, որ երբեք չի դադարում,
Հոգիներին իր հորձանքի մեջ առած՝
Պտուտքում է, քշում, իրար ընդհարում:

- 34 Երբ հասնում են նրանք ժայռին եզրային,
Հեծեձում են, ողբում, գոռում ու գոչում
Եվ անհծում արդարությունն երկնային:
- 37 Ես իմացա, որ այս տեսակ տանջանքին
Մատնված են մարմնասերները մեղստո,
Որոնք միտքը ենթարկել են կույր կրթին:
- 40 Եվ ինչպես որ սարյակները խոտներամ
Թևածում են արագ, մղված ցուրտ հովից,
Այսպես և այն հոգիները թուլակամ
- 43 Հողմից քշված սլանում են ամեն դի.
Նրանք չունեն սիտփարար ոչ մի հույս
Տանջանքների մեղմացման կամ հանգստի:
- 46 Եվ ինչպես որ կոունկները կառաչող
Սափառնում են օդում երկար շարքերով,
Այսպես տեսա ես հոգիներ հառաչող,
- 49 Որոնք տարվում էին հողմի հորձանքից:
Ես ասացի. «Վարպե՛տ, ովքե՛ր են դրանք,
Որոնք այդպես չարչարվում են սև օդից»:
- 52 Եվ նա ասաց. «Առաջինն այն պիղծերից,
Որոնց մամին դու ուզում ես իմանալ,
Կայսրունին էր բազմալեզու ազգերի:
- 55 Նա այնքան մեղկ ու անտոակ կյանք վարեց,
Որ խույս տալու համար մարդկանց պարսավից,
Ամեն հաճույք օրինական համարեց:
- 58 Ծամիրամն է, որ, ինչպես գիրքն է գրում,
Եղավ կինը և հաջորդը Նինուսի.
Նա իշխեց անդ, որ արդ Սուլթանն է տիրում:
- 61 Իսկ այն մյուսը եղավ սիրուց ինքնասպան,
Չպահելով հիշատակը Սիքեի.
Ետևում է Կլեոպատրան ճակահան:

- 64 Ահա այնքան շարձաց պատճառ Հեղինեն.
Ահա և մեծն, անպարտեչին Աքիլլես,
Որ, ի վերջո, պարտվեց սիրուց հրեղեն:
- 67 Ահա Պարիսն ու Տրիստանը»: Եվ այսպես
Անուններով Աշեց բազում ստվերներ,
Որոնք մեռել էին սիրուց բոցավեգ:
- 70 Եվ երբ այսպես իմ ուսուցչից իմացա՝
Անունները հերոս արանց ու կանանց,
Ես հուզվեցի և գրեթե թալկացա:
- 73 Ես ասացի. «Պոե՛տ, սիրով կուզե՛ի
Ես տեսակցել այն գույգի հետ համընթաց,
Որ թեթև է բշվում հողմից ամենի»:
- 76 Եվ նա ասաց. «Կտեսնես, երբ մոտ հասնեն,
Այնժամ նրանց վարող սիրո անունով
Կանչիր նրանց, նրանք կգան կխոսեն»:
- 79 Հենց որ հողմը նրանց ուղղեց դեպի մեզ,
Ես ձայնեցի. «Ո՛վ տառապալ հոգիներ,
Եկեք խոսենք, եթե չունեք արգելք ձեզ»:
- 82 Ինչպես կանչված աղավաղները հեզիկ
Բնագոբար, բաց և անշարժ թևերով,
Ցած են թռչում դեպ իրենց բույնը քաղցրիկ,
- 85 Այսպես նրանք էլան խմբից Դիդոնի
Եվ ժանտ օդի միջով եկան դեպի մեզ,
Այնքան ազդու եղավ ձայրնս կենդանի:
- 88 «Ո՛վ արարած բարեգութ և մարդասեր,
Որ այցի ես մեզ եկել այս գորշ օդով,
Մեզ, որ աշխարհն արյունով ենք ներկել մեր.
- 91 Տիեզերքի արքան եթե մեզ լսեր,
Կաղոթե՛ինք խաղաղության համար քո,
Զի գթացիր դժխեմ բախտի վրա մեր:

- 94 Այն, ինչ որ դու կուզես լսել և խոսել,
Մենք պատրաստ ենք խոսելու և լսելու,
Քանի քամին արդ լռել է ու կրակը:
- 97 Ես ծնվել եմ այն քաղաքում ծովամերձ,
Որտեղ Պոն է իջնում հանգիստ առնելու
Մշտահոսուն վտակներով իր հանդերձ:
- 100 Սերը, որ շուտ է այրում սիրտը քնքուշ,
Վառեց սրան գեղեցկությանը իմ մարմնի,
Որ գրավվեց կերպով այնքան խուժադուծ:
- 103 Սերը, որ սեր է պարտադրում սիրվածին,
Ինձ սիրահար դարձրեց սրան այնքան թունդ,
Որ այստեղ իսկ մենք կապված ենք միասին:
- 106 Սերը հասցրեց մեզ երկուսիս նույն մահվան.
Մեզ սպանողն սպասվում է Կայենում»:
Այս խոսքերը նրանց բերնից դուրս եկան:
- 109 Լսելով այդ հոգիներին վշտակեց,
Ես գըլուխըս տխուր կրծքիս հակեցի:
Վարպետս հարցրեց. «Ի՞նչ ես խորհում դու
այդպէս»:
- 112 Ի պատասխան ես ասացի. «Օ՛, ավա՛ղ,
Ինչքա՛ն հույզեր ու երազներ խանդակարթ
Հասցրին սրանց այս վախճանին կանխավաղ»:
- 115 Ապա նրանց ես դիմելով խոսեցի,
«Ո՛վ Ֆրանչեսկա, քո պատմությունը տխուր
Ես վշտով ու կարեկցությամբ լսեցի:
- 118 Բայց ինձ ասա՛ ձեր հույզերի ժամանակ
Սերն ինչ ձևով և ինչ դեպքում թույլ տվեց,
Որ դուք ձեր լուռ զգացումներն իմանաք»:

- 121 Եվ նա ասաց. «Ավելի մեծ վիշտ չկա,
 քան երջանիկ ժամանակները հիշել
 Դժբախտ ժամին, քո ուսուցիչն է վկա:
- 124 Բայց եթե դու տեղեկանալ ես ուզում
 Պատճառը մեր անբախտ սիրո, ես կասեմ,
 Ինչպես նա, ով արտասպում է և խոսում:
- 127 Իբրև ժամանց կարդում էինք մի օր մենք
 Լանչիլոտտի պատմությունը սիրային.
 Մենակ էինք և չունեինք մտքեր նեղ:
- 130 Ընթերցումն այդ մեր հայացքները շատ հեղ
 Հանդիպեցրեց և մեր դեմքերն այլայլեց,
 Բայց մեր խելքը կորցնել տվեց լոկ մի տեղ:
- 138 Երբ կարդացինք, որ տարփածուն ցանկալից
 Սիրեցյալի ժպտուն բերանն համբուրեց,
 Սա, որ երբեք չի բաժանվի ինձանից,
- 136 Համբուրեց իմ բերանն համակ հուզադող:
 Գիրքը դարձավ Գալեոտտո մեզ համար:
 Է՛լ այն օրը չկարդացինք ոչ մի տող»:
- 139 Մինչ այսպես էր բարբառում այն մի հոգին,
 Մյուսն այնպես դառնորեն էր հեկեկում,
 Որ հուզմունքից նվաղեցի մահագին.
- 142 Եվ ես ընկա, ինչպես դիակն է ընկնում:

Ե Ր Գ Վ Ե Ց Ե Ր Ո Ր Դ

Հենց որ արդեն վերադարձավ ուշքը իմ,
 Որ այլայլվել, մթագնել էր հուզումից,
 Ի լուր ողբին սիրող զույգի մտերիմ,

- 4 Ես ամենուր տեսա շուրջը իմ բոլոր,
Որ որ դարձա և կամ ուր որ նայեցի,
Տանջանքներ և տանջակիրներ նորանոր:
- 7 Ահա արդեն պարունակումն եմ երրորդ,
Որ տեղում է անդադար ու միապար
Մի ցուրտ անձրև անհիծյալ ու գարշահոտ:
- 10 Մեծ-մեծ կարկուտ, և ձյուն, և ջուր աղտեղի
Թափվում են ցած օդի միջով մթամած,
Հոտեցնելով տղմուտ տարածքը տեղի:
- 13 Կերբերոսը, գազանն անգույթ, արտառոց,
Երեք գլխով կաղկանձում է շան նման
Այնտեղ խրված հոգիների վրա հոծ:
- 16 Նրա աչքերն հուր են, մորուքը մթար,
Փորը խոշոր և թաթերը ճապոսավոր,
Հոգիներին ճանկոտում, ցրցում է նա հար:
- 19 Անձրևի տակ սրանք ոռնում են շան պես,
Եվ ջանալով ծածկել մեկ կողը մյուսով՝
Շրջրջվում են, շուռ-մուռ գալիս մշտապես:
- 22 Երբ մեզ տեսավ Կերբերոսը ահագին,
Բացեց ռեխերն ու ժանիքներ ցույց տվեց.
Նա դողում էր բարկությունից մոլեգին:
- 25 Առաջնորդըս պարզեց ձեռքերն իր անփակ
Եվ գետնից հող վերցնելով լիաբուռ՝
Նետեց նրա երախների մեջ անհազ:
- 28 Ինչպես շունը, որ ոռնում է քաղցից սուր,
Հանդարտվում է, հենց որ ոսկորն է կրծում,
Եվ զբաղվում հոշոտելով լոկ այն լուռ,
- 31 Այսպես սակվեց դև Կերբերոսն հողակույ,
Որի ոռնոցն հոգվոց այնպես էր լկում,
Որ կուզեին նրանք լինել հապետ խույ:

- 34 Անցնում էինք ժառանգանքից կուսցած
Հոգիների վրայով և կոխկրտում
Որումները նրանց՝ մարմին թվացած:
- 37 Բոլոր նրանք պսոկած էին գետնամած,
Բացի մեկից, որ վեր կացավ ու նստեց,
Երբ տեսավ, որ իրեն էինք մոտեցած:
- 40 «Օ՛ դու, որ այս Դժոխքի մեջ ես բերվել,—
Ասաց նա ինձ,— իմացիր, թե ով եմ ես.
Իմ մեռնելուց առաջ էիր դու ծնվել»:
- 43 Եվ ես նրան. «Տանջանքները քո կրած
Դիմագծերդ այլակերպել են այնքան,
Որ թվում է, թե քեզ երբեք չեմ տեսած:
- 46 Բայց ասա ինձ՝ ո՞վ ես, որ այս չարատանջ
Վայրն ես եկել և կրում ես մի պատիժ,
Որ մյուսներից թեթև է, բայց շատ տհաճ»:
- 49 Եվ նա ասաց. «Քաղաքըդ, որ չարությամբ
Այնքան լի է, որ չափն անցել է արդեն,
Եղավ օրրանն իմ կենցաղի անտաղտապ:
- 52 Քաղաքացիքդ անվանեցիք ինձ Չակկո:
Ես որկորի իմ մոլության համար վատ
Լիկվում եմ այս անձրևի տակ հարազո:
- 55 Եվ ես՝ թշվառս, այստեղ մեռակ չեմ հարկավ.
Սրանք էլ նույն մեղքի համար են կրում
Նույն պատիժը»: Եվ նա մի պահ կանգ առավ:
- 58 Ես ասացի. «Չարչարանքներդ, Չակկո,
Ինձ հուզում են արտասվելու աստիճան,
Բայց ասա ինձ՝ ո՞ր կհանգեն ի վերջո
- 61 Երկպառակված քաղաքացիք քաղաքի.
Մի՞թե արդար մեկը չկա նրանց մեջ.
Ի՞նչ է պատճառն այդ գժտությանց անհարկի»:

- 64 Եվ նա ասաց. «Երկար վեճից հետո տաք
Կովի կանցնեն. գեղջուկները կհաղթեն,
Իսկ մյուսները կհալածվեն բովանդակ:
- 67 Ապա նրանք երրորդ տարվա ընթացքում
Կտապավեն և մյուսները կհաղթեն
Ուժով մեկի, որ նենգությամբ է գործում:
- 70 Սրանք նրանց երկար ատեն կնեղեն
Ու կենթարկեն ստորացման վիսաբար,
Թեկուզ նրանք արտասվեն կամ կատաղեն:
- 73 Արդարներ կան, սակայն չունեն ունկնդրող:
Գոռոզություն, ագահություն ու նախանձ—
Երեք կայծեր եղան արտեր բռնկող»:
- 76 Նա վերջ տվեց իր խոսքերին ցավալի:
Եվ ես նրան. «Տեղեկություն տուր խնդրեմ,
Ծնորհելով ինձ երկու խոսք ավելի:
- 79 Արժանավոր Ֆարինատան և Մոսկան,
Ռուստիկուշչին, Տեգիայոն և Արիգոն,
Եվ այլք, որոնք եղան անձեր պատվական,
- 82 Ո՛ր են, ասա, որ ես նրանց գեթ տեսնեմ.
Մեծ իղձ ունեմ իմանալու, թե նրանք
Երկնքո՛ւմ են, թե՞ Դժոխքում են դժխեմ»:
- 85 Եվ նա ասաց. «Դժոխքում են, բայց ցածում,
Եթե իջնես, նրանց կարող ես տեսնել.
Նրանց վրա այլ մեղքեր են ծանրանում:
- 88 Բայց երբ դու քաղցր աշխարհ ընկնես վերստին,
Խնդրում եմ քեզ հիշատակըս պահել տաս.
Այս է իմ խոսքն ու պատասխանը վերջին»:
- 91 Եվ նայելով աչքերով խեթ ու մուսլ,
Իր գլուխը վայրահակեց ու ընկավ
Տղմաթաթախ հոգիների միջև այլ:

- 94 Վարպետս ասաց. «Էլ չի ելնի այլոց պես
Մինչև հնչելն հրեշտակային փողերի
Եվ գալուստը դատավորի խորատես,
- 97 Երբ կգտնեն նրանք շիրիմն իրենց լուռ,
Կառնեն մարմինն ու տեսքն իրենց սեփական
Եվ կլսեն դատավճիռն ահալուր»:
- 100 Այսպես ահա մենք անցկացանք համրաքայլ
Գարշ խառնուրդով ստվերների ու ցեխի,
Զրուցելով կյանքի մասին հանդերձյալ:
- 103 Եվ ես. «Վարպե՛տ, այս տանջանքները դաժամ
Ահեղ վճռից հետո կանե՞ն ավելի,
Թե՞ կպակսեն և կամ նույնը կմնան»:
- 106 Եվ նա. «Դիմիր քո գիտությանն, ըստ որի
Էական ինչքան ավելի է կատարյալ,
Այնքան ուժեղ կզգա չարը և բարին:
- 109 Թեպետ և այս հոգիները հուսաթափ
Չեն դառնալու ճշմարտապես կատարյալ,
Բայց հույս ունեն հուսկ դառնալու որոշ չափ:
- 112 Խոսակցելով այլ բաների մասին դեռ,
Ծուրջանակի պտտվեցինք միասին
Եվ եկանք անդ, ուր վայրէջքն էր բացվում մեր.
- 115 Այստեղ գտանք մեծ թշնամի Պուտոսին:

Ե Ր Գ Յ Ո Թ Ե Ր Ո Ր Դ

«Պապե Սատան, պապե Սատան, պեպպե»,—
Գոչեց Պուտոսն իր ձայնով խուլ ու խուլուտ:
Եվ իմաստունս, որ ամեն ինչ լավ գիտե,

- 4 Փարատելու համար ահըս՝ ինձ սասաց.
«Մի վախենար, նա ինչ անի, չի կարող
Մեզ արգելել իջնելու այս ժայռից ցած»:
- 7 Եվ դառնալով ռեխին դևի զայրալիր՝
Սասց. «Լոհ՛ր, անիծյալ ու անհագ գայլ.
Բարկությունից ինքզինքըդ կե՛ր, սպառի՛ր:
- 10 Մեր վայրէջքը ունի որոշ մի պատճառ.
Այդ են կամում այնտեղ՝ բարձր երկնքում,
Որ Միքայելն ընկնեց ջուիրն հետս ու չար»:
- 13 Ինչպես հողմից առագաստները ուռած
Ցած են ընկնում, երբ հանկարծ կայմն է
ջարդվում,
Այսպես վայրագ գազանն անզոր ընկավ ցած:
- 16 Այսպես չորրորդ պարունակը մենք հասանք,
Ընթանալով անդունդն ի վար Դժոխքի,
Որ պատժում է ամեն չարիք ու հանցանք:
- 19 Օ՛ երկնային արդարացի դատաստան:
Ի՛նչ տանջանքներ ու պատիժներ են տեսնում,
Ինչո՞ւ մեղքերն աղետաբեր են այսքան:
- 22 Ինչպես երկրում Քարիբդեսի վրա ճիշտ
Ալիքները մեկը մյուսին են բախվում,
Այսպես այստեղ մարդիկ պետք է բախվեն միշտ:
- 25 Նրանք այստեղ անթիվ էին երևում,
Որոնք կազմած երկու խմբեր տարանջատ՝
Ծանրը բռններ էին կրծքով գլորում:
- 28 Ապա նրանք իրար էին ընդհարվում
Ու ետ քաշվում, մեկը մյուսին գոռալով.
«Ի՞նչ ես գանձում», մյուսը՝ «Ի՞նչ ես դեմ գցում»—
- 31 Եվ, շարժվելով պարունակով մթաաքող,
Գնում էին դեպի կետերն հակադիր,
Միշտ կրկնելով այդ խոսքերը ծանակող:

- 34 Ապա նրանք կիսաշրջանն անցնելով՝
Վերադառնում էին նորից բախվելու:
Ես սրտիս մեջ դառըն կսկիծ գգալով՝
- 37 Հարցրի. «Վարպե՛տ, սրանք ովքե՛ր են իրոք,
Զախակողմյան այս սովերները խուզված
Բոլորեքյան կղերակա՛ն են արդյոք»:
- 40 Եվ նա ասաց. «Սրանք բոլորը, որ կան,
Իրենց կյանքում եղան այնքան թյուրամիտ,
Որ ծախսի մեջ չդրին չափ ու սահման:
- 43 Այդ է ասում նրանց գոռոցը վայրագ,
Որ հանում են, երբ հասնում են այն կետին,
Որ զատվում են հանցանքներով հակառակ:
- 46 Նրանք, որոնց գլուխներն են հերաթափ,
Քահանաներ, կարդինալներ, պապեր են,
Որոնց եղծեց ագահությունը անչափ»:
- 49 Եվ ես. «Վարպե՛տ, անտարակույս ես այստեղ
Կկարենամ մի քանիսին ճանաչել,
Որ պղծվել են այդ ախտերով ծանրամեղ»:
- 52 Եվ նա ասաց. «Զուր բաներ ես մտածում.
Այն կյանքն անմիտ, որը նրանց տխեղծեց,
Այժմն նրանց անճանաչ է դարձընում:
- 55 Նրանք հավետ բախվելու են այս կերպով.
Ոմանք իրենց գերեզմանից դուրս կելնեն
Փակ ափերով, ոմանք կտրած մազերով:
- 58 Նրանք իրենց ժլատ, շռայլ կենցաղով
Մատնվել են այս պայքարին անվախճան,
Որ չեմ ուզում մանրամասնել խոսքերով:
- 61 Արդ տես, որդյա՛կ, թե որքան են խաբուսիկ
Բարիքներն այն, որ հանձնված են Բախտին,
Որոնց համար իրար գգում են մարդիկ.

Այս խոնջաբեկ հոգիներից ոչ մեկին»:

84 Ձի արդ երկրում եղած շեղած ողջ ոսկին
Ձի կարող տալ հանգստություն ու դադար

67 Եվ ես. «Ասա դարձյալ, վարպե՛տ իմ բարի,
Քո ակնարկած Բախտը ի՛նչ է, որ նրա
Ծանկերում եմ բարիքները աշխարհի»:

70 Եվ նա ասաց. «Ո՛վ էակներ կարճամիտ,
Ինչպիսի՛ խոր տգիտության մեջ եք դուք.
Արդ ընդունիր իմ մտքերը ճշմարիտ:

73 Նա, որ գեր ի վեր է ամեն գիտությամբ,
Երկինքների համար կարգեց վարիչներ
Եվ իր լույսը բաշխեց այնպես համաչափ,

76 Որ նրանք այն ցոլարձակեն փոխադարձ.
Նմանապես աշխարհային փայլերին
Նա սահմանեց մի ընդհանուր հոգաբարձ,

79 Որ փոխանցի սին բարիքներն երկրային
Ազգե ի ազգ, տոհմն ի տոհմ կամոք յուր,
Ի հեճուկս ընդդիմության մարդկային:

82 Դրանից եմ ոմանք իշխում, այլք՝ ընկնում,
Դատաստանի համաձայն հեճց այս Բախտի,
Որ պահված է, ինչպես օձը թափ խոտում:

85 Նրան ոչինչ չի հակազդի խելքը ձեր.
Նա վարում է, տնօրհնում իր մարզում,
Ինչպես իրենց մարզում ուրիշ աստվածներ:

88 Դադար չունեն փոխանցումներն իր անսանձ,
Անհրաժեշտ հարկն շտապեցնում է նրան.
Այս է պատճառն հաճախադեպ փոփոխմանց:

91 Մարդիկ, ի դեպ, պետք է նրան գովեին,
Նույնիսկ նրանք, որ անիրավ ու անճափ
Հայհոյանք եմ ուղղում նրա հասցեին:

- 94 Բայց նա, զվարթ, փույթ չի անում այդ մասին.
Իր ոլորտն է ղեկավարում գոհությանը
Մյուս նախաստեղծ գոյերի հետ միասին:
- 97 Այժմ ավելի չարչարանքի վայրն իջնենք.
Աստղերն ահա խոնարհվում են դեպի ցած,
Եվ մենք պետք չէ մեր ընթացքը դանդաղենք»:
- 100 Պարունակի միջով անցանք մենք դիմաց
Եվ մոտեցանք մի առվակի խոխոջուն,
Որ հոսում էր իր իսկ փորած ձորով ցած:
- 103 Գույնն ավելի թխորակ է, քան թե մութ,
Եվ մենք նրա գորշ հոսանքին զուգընթաց
Ներքև իջանք մի շավիղով տաժանուտ:
- 106 Տխրատեսիլ այդ գետակը հասնելով
Ստորոտը սեպ ու մթին ժայռերի,
Մի ճահին է կազմում Ստիքս անունով:
- 109 Մինչ ես նայում էի սևեռ աչքերով,
Ծահնում տեսա տղմաթաթախ հոգիներ,
Բոլորն էլ մերկ և զայրագին դեմքերով:
- 112 Լոկ ձեռքերով նրանք չէին կովտում,
Այլև իրենց գլխով, կրծքով, ոտքերով
Եվ իրարու առամներով բզկտում:
- 115 Վարպետս ասաց. «Արդ դու տեսնում ես, որդյակ,
Նրանց, որոնք կյանքում ցասկոտ են եղել.
Բայց իմացիր, որ այս պղտոր ջրի տակ
- 118 Կան այլ մարդիկ, որ արձակում են հառաչ
Եվ պղպջակ հանում ջրի երեսին,
Ինչպես տեսնել դու կարող ես քո առաջ:
- 121 Ծահնում սուզված՝ նրանք այսպես են ասում.
«Տխուր եղանք զվարթ օդում երկրաչին,
Անթեղելով մաղձության ծուխ մեր ներսում.

- 124 Արդ տխրում եմք, խրված տիղմում այս մոայլ»:
Նրանց կոկորդն այս երգն է միշտ կարկաշում,
Զոր ճգնելով արտաբերել խոսք մի այլ»:
- 127 Նայելով այն հոգիներին ցեխակուլ,
Մենք բավական երկար պտույտ գործեցինք
Տղմուտ ճահճի և չոր ափի միջով խուլ,
- 130 Եվ հասանք տակն աշտարակի մի վերձիգ:

Ե Ր Գ Ո Ի Թ Ե Ր Ո Ր Դ

Սակայն, ասեմ, որ չհասած տակավին
Ստորոտը աշտարակի բարձրաբերձ,
Մեր աչքերը նրա գագաթն ուղղվեցին.

4 Քանզի այնտեղ երկու լույսեր դուրս եկան,
Մի երրորդն էլ, որ հագիվ էր նկատվում,
Վառվեց հեռվում իբրև նրանց պատասխան:

7 Ես դիմելով ծովին ամեն գիտությանց,
Հարցրի. «Վարպե՛տ, այդ ի՞նչ լույսեր են դրանք.
Ի՞նչ ասում ու պատասխանում են միմյանց»:

10 Եվ նա ասաց. «Հիմա ինչ որ կերևա
Տղմուտ ճահճում, դու կարող ես նկատել,
Եթե մեզը քեզ արգելակ չդառնա»:

13 Նետը երբեք այնպես թեթև ու արագ
Զի արձակվել պրկված լարից աղեղի,
Ինչպես տեսա փոքրածավալ մի նավակ,

16 Որ սրընթաց խոշանում էր դեպի մեզ,
Թիավարված մի հոգուց, որ գոռում էր,
«Դժխեմ հոգի, ահա եկար վերջապես»:

- 19 «Ֆլեգիաս, Ֆլեգիաս, զուր ես գոռում այս
անգամ,—
Ասաց տերը:— Մենք քոնք չենք, եկել ենք
Անց կենալու այս ճահիճով ապական»:
- 22 Ինչպես նա ով խաբեության մի ի լուր
Սրտնեղվում ու սրտմտում է խորապես,
Այսպես սրտնեց Ֆլեգիասը զուսպ ու լուռ:
- 25 Առաջնորդըս նրա մակույկը իջավ,
Եվ ապա ինձ իջեցրեց իր կողքին.
Իմ մտնելով լոկ մակույկը ծանրացավ.
- 28 Հենց որ այսպես գետեղվեցինք երկուստեք,
Հին մակույկը առաջ շարժվեց սրընթաց,
Ծեղքելով ջուրն ավելի խոր, քան երբեք:
- 31 Մինչ մենք ճահճով ճեպում էինք անարգել,
Ինձ հանդիպեց տղմոտ մեկը և ասաց.
«Ո՛վ ես դու, որ ժամիցըդ վաղ ես եկել»:
- 34 Եվ ես նրան. «Եկել եմ ոչ մնալու.
Իսկ դու ով ես, որ աղտեղված ես այդպես»:
Ասաց. «Մեկն եմ դատապարտված ողբալու»:
- 37 Եվ ես նրան. «Ողբա, սգա դու այդպես,
Անհծյալ ու լսիրշ հոգի, վասնզի
Կեղտիդ մեջ էլ լավ ճանաչում եմ ես քեզ»:
- 40 Այնժամ ցասմամբ նա ինձ մեկնեց ձեռքերն իր.
Բայց առաջնորդս հրեց նրան, ասելով.
«Ծուտ դեմ գնա, մյուս շների հետ կորչիր»:
- 43 Ապա բազկով վզիս փարվեց դող ի դող,
Ինձ սյազավ ու ասաց. «Հոգի զայրասիրտ,
Քեզ հղացողն հավետ օրհնյալ լինի թող,—

- 46 Նա աշխարհում մեծամիտ մեկն է եղել
Եվ թողել է վատ հիշատակ իր մասին,
Դրանից է այստեղ այնպես կատաղել:
- 49 Երկրում ինչքան մեծամեծներ կան անհարգ,
Որոնք այստեղ թափալվում են խոզի պես,
Իրենց մասին թողած անուն մի անհարգ»:
- 52 Եվ ես. «Վարպե՛տ, շատ պիտի գոհ լինե՛ի,
Եթե մենք դեռ ճահճալճից դուրս չեկած՝
Այս ջրի մեջ նրան սուզված տեսնե՛ի»:
- 55 Եվ նա «Դեռևս դեմի ափը չհասած,
Դու կատանաս քո փափագին գոհացում.
Արդար է, որ դու քեզ զգաս գոհացած»:
- 58 Քիչ անց տեսա, որ ընկերները պղծուն
Նրա վրա այնպես գրոհ գործեցին,
Որ գոհությամբ ես փառք տվի Աստծուն:
- 61 «Զա՛րկ Արջենտուն» — գոռում էին համորեն,
Իսկ կատաղած ֆլորենտացի այն հոգին
Ատամներով կծոտում էր ինքն իրեն:
- 64 Եվ ես նրան այդ վիճակում թողեցի:
Սակայն հանկարծ ճիչեր հասան ականջիս,
Եվ ես ուշի ուշով առաջ նայեցի:
- 67 Բարի վարպետս ինձ բացատրեց. «Որդյա՛կ, արդ
Մոտեցել ենք մենք Դևպետի քաղաքին,
Որ բազմաթիվ հոգիներ կան մեղապարտ»:
- 70 Եվ ես. «Վարպե՛տ, արդեն տեսնում եմ ի ցած
Բոսորագույն պարիսպները նրա ձիգ,
Կարծես դուրս են եկել հրից շիկացած»:
- 73 Եվ նա ասաց. «Դա Դժոխքն է ստորին,
Որ վառվում է հավերժական մի կրակ,
Որից որմերն հեռվից տալիս են կարմրիմ:

- 76 Մենք ի վերջո հասանք խորունկ ջրանցքին,
Որով շուրջ էր պատած երկիրն այս ցավոտ,
Որի որմերն ասես երկաթ լինեին:
- 79 Կատարելով մի շրջանցում շեղակի,
Եկանք մի տեղ, ուր նավարարը գոչեց.
«Դեհ դուրս եկեք, մուտքն այստեղ է քաղաքի»:
- 82 Դոճերի վրա տեսա դևեր բազմաթիվ,
Որոնք միմյանց ասում էին զայրագին.
«Ո՛վ է սա, որ դեռ չմեռած ստուգիվ,
- 85 Մեռյալների բնակավայրն է եկել»:
Այնժամ վարպետս նշանացի հասկացրեց,
Որ ուզում է մի պահ հետները խոսել:
- 88 Քիչ զսպելով իրենց զայրույթը ահեղ,
«Մե՛նակ դու եկ, թող նա գնա,— ասացին,—
Նա, որ այդպես հանդգնել է գալ այստեղ:
- 91 Թող նա մե՛նակ վերադառնա ճամփով խոլ.
Իսկ դու հավետ այստեղ մեզ մոտ կմնաս,
Դու որ նրան այս զնդանն ես բերել խոր»:
- 94 Թե ես որքան զարհուրեցի, ընթերցող,
Չարագուշակ այդ խոսքերից, դու դատիր,
Կարծեցի թե էլ ետ դառնալ չեմ կարող:
- 97 Ես ասացի. «Ո՛վ առաջնորդ թանկագին,
Դու որ հաճախ իմ գորավիզն ես եղել
Եվ ինձ փրկել վտանգներից ահագին,
- 100 Մի՛ թողնիր ինձ այստեղ այսպես անպաշտպան,
Եվ եթե մեզ խոչընդոտ են հարուցում,
Իսկույն բռնե՛նք վերադարձի մեր ճամփան:

- 103 Եվ իմ տերը, որ ինձ այդտեղ էր բերել,
Ասաց. «Վանհիր քո երկյուղը, աստ ոչ ոք
Չի կարող մեր առաջընթացին արգելել:
- 106 Ինձ սպասիր և քո հոգին հուսաբեկ
Ամրապնդիր, սնիր բարի հույսերով.
Այս խորքերում քեզ չեմ թողնի ես երբեք»:
- 109 Եվ հեռացավ մի պահ հայրըս բարեծին,
Ինձ թողնելով երկբայության մեջ այնպես,
Որ իմ գլխում «Ոչ»-ն ու «այո»-ն վիճեցին:
- 112 Նրա խոսքերն հնար չեղավ ինձ լսել.
Բայց նա երկար դևերի մոտ չմնաց,
Քանզի նրանք շտապեցին ներս վազել:
- 115 Նրանք իսկույն դռներն ամուր փակեցին
Առաջնորդիս առջև, որ դուրս մնալով,
Վերադարձավ դանդաղաքայլ ու լռին:
- 118 Աչքերն հակած և ժրությունը կորցրած՝
Նա հառաչով այս խոսքերն էր մրմնջում.
«Ո՛վ երեսիս փակեց որջն այս մեղսամած»:
- 121 Եվ ինձ ասաց. «Հակառակ իմ խոռվքին,
Դու հանգիստ կաց, ես այս մարտում կհաղթեմ,
Ով էլ թեկուզ ընդդիմանա մեր մուտքին:
- 124 Նորությունն չէ այդ լրբությունը նրանց.
Նրանք նույն բանն արին դուանն արտաքին,
Որ դեռ մինչև հիմա բաց է մնացած:
- 127 Վրան տեսար արձանագիրը դժնյակ:
Ահա արդեն այդ դռնից ներս է անցել
Եվ իջնում է ներքև մեկը միայնակ,
- 130 Որ կարող է այս քաղաքը մեզ բացել»:

Ե Ր Գ Ի Ն Ն Ե Ր Ո Ր Դ

Այն գույնը, որ վախը դեմքիս դրոշմեց
Առաջնորդիս վերադարձը երբ տեսա,
Նրան իսկույն վանել տվեց հույզքն իր մեծ:

4 Նա կանգնեց ու նայեց, աչքը կիսագոց,
Զի հայացքը հեռու ուղղել չէր կարող
Աղջամուղջի և մշուշի միջով հոծ:

7 «Բայց,— առաջ նա,— պետք է հաղթենք այս
մարտում,
Ապա թե ոչ... Կա այնպիսի մի նեցուկ.
Օ ուր է նա և ինչու է ուշանում»:

10 Ես լավ տեսա, թե ինչպես նա քողարկեց
Առկախ թողած իր այն խոսքը մյուսով,
Որոնց միջև տարբերություն կար մի մեծ:

13 Բայց և այնպես վախ զգացի առժամայն,
Զի այդ ընդհատ խոսքին գուցե ես տվի
Ավելի վատ իմաստ, քան թե ունեի այն:

16 «Ձեզնից մեկը այս անդհոնում խորասույզ
Իջա՞վ արդյոք պարունակից առաջին,
Որ պատիժը լոկ սպասելն է անհույս»:

19 Այսպես հարցրի. և նա տվեց պատասխան.
«Մինչև հիմա հազվադեպ է պատահել,
Որ մեզնից մեկն անցած լինի այս ճամփան:

22 Ես մի անգամ եղել եմ այս խոռոչում,
Կախարդանքով Երիթթոնի այն անգութ,
Որը հոգվոց իրենց մարմնոց էր կանչում:

25 Ես նոր էի գրկվել մարմնից կենդանի,
Երբ նա ինձ այս պարսպից ներս մտցրեց,
Որ դուրս բերեմ մեկին մարզից Հուդայի:

- 28 Իսկ սա վայրն է ամենից խոր ու նստմ.
Եվ հեռագույնն համայնածիր երկնքից.
Վստահ եղիր, ես ճանապարհը գիտեմ:
- 31 Այս ճահիճը, որ արձակում է գարշ հոտ,
Օղակում է այս քաղաքը տանջալի,
Որ չենք կարող մենք ներս մտնել վեհերոս»:
- 34 Չեմ հիշում, թե ուրիշ ինչեր դեռ սասց,
Քանզի ամբողջ ուշադրությունս ուղղված էր
Դեպի գազաթն աշտարակի իմ տեսած:
- 37 Ահա թանկարժ նրա վրա կանգնեցին
Դժոխքի երեք ֆուրիաները արնաներկ,
Որ ունեին տեսք ու կեցվածք կանացի:
- 40 Նրանց պատել էին կանաչ հիդրաներ,
Իսկ գլուխներն ահեղ՝ փոխան մազերի
Կրում էին եղջերավոր օձիկներ:
- 43 Եվ վարպետըս, որ ճանաչեց վաղվադի
Նածիշուներին տարտարոսի տիրուհու,
Ասաց. «Նայիր Երիցներին կատաղի:
- 46 Աջ կողմինը Ալեկտոն է դառնահեծ,
Զախ կողմինը Մեգերան է, իսկ նրանց
Մեջտեղինը Տիսիֆոնն է»: Եվ լռեց:
- 49 Ամեն մեկն իր կուրծքն էր ցտում և ապա
Իրեն ծեծում ու ճշում էր այնպես զի,
Որ ես ահից առաջնորդիս պինդ կպա:
- 52 «Մեղուսան գա, մենք նրան քար կդարձնենք,—
Ասում էին նրանք ներքև նայելով.—
Թեսեսոսին գուր անպատիժ թողինք մենք»:

- 55 «Օուտ շուռ արի և քո աչքերը փակիր,
Քանզի եթե Գորգոնն այստեղ երևա,
Էլ չես կարող վերադառնալ դու երկիր»:
- 58 Այսպես ասաց տերս և անձամբ ինձ շրջեց,
Եվ շատ վատահ շիճելով ձեռքերիս՝
Իր ձեռքերով երկու աչքերըս փակեց:
- 61 Դուք, որ ունեք ողջմտություն սեփական,
Ուշ դարձրեք բարոյական իմաստին,
Որ կա խորքում իմ տողերի այլաբան:
- 64 Ահա արդեն գորշ ջրերի վրայով
Հասնում էր մեզ շոնրալի մի աղմուկ,
Որ ցնցում էր երկու ասիերն ավելսոով,
- 67 Այնպես, ինչպես փոթորիկը սաստկահույզ,
Որ ծագում է հոսանքներից օդային,
Թճնացնում է անտառները նորաբույս,
- 70 Քանցում ուտերն և դես ու դեն է գցում,
Եվ փոշու ամպ բարձրացնելով իր առջև՝
Հոտաղներին ու հոտերին հալածում:
- 73 Բաց անելով աչքերս ասաց. «Հիմա դու
Տեսողությունդ ուղղիր ճահճի այն կետին,
Որ ավելի հոժ է մշուշն ու ազդու»:
- 76 Գորտերն ինչպես թշնամի օձ տեսնելիս
Բոլորը մեկ չքանում են ջրի տակ
Եվ սահմոկած՝ հատակին կուշ են գալիս,
- 79 Այսպես տեսա ես հոգիներ հազարյակ,
Որոնք փախչում էին մեկի առջևից,
Որ անցնում էր Ստիքսն ինչպես մի ցամաք:

- 82 Նա ձախ ձեռքը ստեպ առաջ էր տանում,
 Հեռացնելով իր աչքերից մեզը խիտ,
 Եվ կարծես նա լոկ դրանից էր նեղվում:
- 85 Ծանաչելով սուրհանդակին երկնքի,
 Դարձա տիրոջս, և սա նշան արեց ինձ,
 Որ խոնարհվեմ լոին՝ ի ցույց հարգանքի:
- 88 Օ նա որքան լի էր թվում բարկությանը:
 Եկավ կանգնեց դռան առջև ամրափակ
 Եվ ճպրտով այն բաց արեց հեշտությանը:
- 91 «Ո՛վ երկնքից վտարվածներ, անարգ ցեղ,—
 Սաստեց նրանց, կանգնած մուտքին ահավոր,—
 Որտեղի՞ց է հանդգնությունը այդ ձեր.
- 94 Ինչո՞ւ եք դուք հակառակվում այն կամքին,
 Որ երբեք իր նպատակից չի շեղվում,
 Եվ կարող է պատուհասել ձեզ կրկին:
- 97 Ի՞նչ օգուտ ձեզ հեստել վճռի դեմ հաատված.
 Ձեր Վերբերուն, եթե լավ եք դուք հիշում,
 Դեռ կրում է քիթն ու մոտքը ջարդված»:
- 100 Վերադարձավ ապա ճամփով գարշելի,
 Առանց մի բառ մեզ ասելու, ինչպես նա,
 Ով դիմացի անձի հոգսից ավելի
- 103 Մտահոգված, տարված է այլ հոգսերով:
 Եվ մենք այսպես դեպի քաղաքն ուղղվեցինք,
 Սրտապնդված սրբազանի խոսքերով:
- 106 Մենք ներս մտանք բոլորովին անարգել.
 Ես, որ այնքան ուզում էի իմանալ,
 Թե ամրոցն այդ ինչ էր իր մեջ ներփակել,

- 109 Մտնելուս պէս իմ աչքերը շրջեցի
Եվ ամենուր տեսա մի դաշտ ընդարձակ,
Լի ցալերով ու կոծերով ահռելի:
- 112 Ինչպէս Աղում, ուր Ռոդանն է լնանում,
Ինչպէս Պոլում, Կառնարոյի ծոցի մոտ,
Ուր Իտալիո սահմաններն են վերջանում,
- 115 Ծիրիմներ կան, որ վայրն անհարթ են դարձնում,
Այսպէս այստեղ կային բազում շիրիմներ,
Որոնք տխուր պատկեր էին ընծայում:
- 118 Նրանց շուրջը բոցեր էին բարձրանում,
Ծիկացնելով նրանց այնպէս սաստկորէն,
Ինչպէս երբեք երկաթը չի շիկանում:
- 121 Բացված էին կափարիչները նրանց,
Ուրկից էլնում էին ողբերը հոգվոց,
Որոնք ներսում տանջվում էին հրախանձ:
- 124 Ես ասացի. «Վարպե՛տ, ովքե՛ր են դրանք,
Որոնք թաղված դազաղների մէջ նման՝
Արձակում են դառնակակիծ հեծեծանք»:
- 127 Եվ նա ասաց. «Հերձվածների պետերն են
Իրենց բոլոր հարողների հետ մեկտեղ,
Եվ լեցուն են դամբարաններն այս ամեն:
- 130 Նմանն այստեղ նմանի հետ է թաղված,
Ծիրիմներն են առավել կամ նվազ տաք»:
Եվ ասա մենք դէպի աջ կողմը ուղղված՝
- 133 Դամբանների և պարսպի մէջ մտանք:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Ե Ր Ո Ր Դ

Դամբանների և պարսպի արանքով
Առաջացանք մեկրս մյուսի ետևից:
Հուսկ վարպետիս ես դիմեցի այս հարցով.

- 4 «Ո՛վ վսեմ միտք, որ համաձայն բաղձանքիս
Ինձ տանում ես պարունակից պարունակ,
Խոսիր ինձ և տուր գոհացում փափագիս:
- 7 Կարելի՞ է շիրիմների մեջ պսոկած
Մարդկանց տեսնել: Խուփերն ահա բացված են,
Եվ նրանց մոտ պահապան էլ չի կանգնած:
- 10 Եվ նա ասաց. «Այդ բոլորը կփակվեն,
Երբ հոգիներն Հովսափաթից այստեղ գան
Մարմինների հետ, որ երկրում կրել են:
- 13 Այս կողմ ունեն գերեզմաններ առանձին
Էպիկուրն ու հեռուորդները նրա,
Որոնք մարմնի հետ մեռցնում են և հոգին:
- 16 Աստ կգտնես պատասխանը քո հարցի
Եվ կտանաս գոհացումը փափագիդ,
Որի մասին դու լռում ես մտացի»:
- 19 Եվ ես նրան. «Բարեհոգի՛ իմաստուն,
Բան չեմ խոսում և սիրտըս չեմ բաց անում,
Որպեսզի քեզ չպատճառեմ ձանձրություն»:
- 22 «Ո՛վ տոսկանցիդ, որ քաղաքով բոցավառ
Անցնում ես ողջ, այդպես համեստ խոսելով,
Խնդրում եմ քեզ այստեղ մի պահ դու կանգ առ:
- 25 Քո բարբառը ցույց է տալիս հայտնապես,
Որ ծնվել ես հայրենիքում այն ազնիվ,
Որի հանդեպ գուցե շատ խիստ եղա ես»:
- 28 Հանկարծ ահա այս խոսքերը դուրս եկան
Մի դամբանի խորքից, և ես առ ահի
Կիպ մոտեցա առաջնորդիս պատվական:
- 31 Եվ նա ասաց. «Այդպես ինչո՞ւ ես վեհեր:
Նայիր այնտեղ Ֆարիմատան է կանգնել:
Երևում է, ահա, մեջքից մինչև վեր»:

- 34 Աչքերս այնժամ նրա վրա առան կանգ.
Իսկ նա կուրծքն ու նակատը վեր էր ցցել,
Դժոխքի դեմ ասես ուներ քամահրանք:
- 37 Այն ժամանակ առաջնորդըս ինձ թափով
Դամբանների միջով մղեց դեպի նա,
Ասելով ինձ. «Խոսիր նրա հետ չափով»:
- 40 Երբ էս նրա դամբարանի մոտ հասա,
Նա ինձ նայեց և վեսորեն ինձ հարցրեց.
«Ովքե՞ր էին քո նախնիները, ասա՛»:
- 43 Ես նրանից ոչինչ ծածկել չուզելով,
Մերոնց մասին իմ գիտցածը պատմեցի:
Եվ նա ասաց հոնքերը վեր քաշելով.
- 46 «Նրանք եղան հակառակորդ չափազանց
Ինձ, իմ նախնյաց և իմ մարդկանց կուսակից.
Երկու անգամ արքայացի էս նրանց»:
- 49 «Աքսորվեցին, բայց ամենուստ ետ դարձան,—
Ես պատասխան տվի նրան անհապաղ,—
Սակայն ձերոնք այդ արվեստը չիմացան»:
- 52 Այնժամ ահա նույն դամբանի միջից բաց
Մի հոգի էլ ելավ ծնոտը մինչև:
Երևում էր, որ նա ծնկի էր եկած:
- 55 Ծորջըս նայեց, ասես ուներ բուռըն իղձ
Ինձ հետ նաև մի ուրիշին տեսնելու,
Բայց երբ զրկվեց բոլորովին այդ հույսից,
- 58 Լալով ասաց. «Եթե զնդանն այս դժնյա
Դու եկել էս քո հանճարի վեհությամբ,
Ո՞ր է որդիս և ինչո՞ւ չէ քեզ հետ նա»:
- 61 Եվ էս նրան. «Ես ինքնակամ չեմ եկել.
Ինձ սպասողն այնտեղ՝ տանում է առ այն,
Որին, կարծեմ, Գուդոնն չի հարգել»:

- 64 Պատժի կերպից և խոսքերից հայտարար
Ես արդեն իսկ հասկացա, թե ով էր նա,
Որով եղավ պատասխանըս բավարար:
- 67 Հանկարծ ցցված՝ գոչեց ձայնով կորովի.
«Ի՛նչ ասացի՞ր: Նա չի հարգե՛լ: Ողջ չէ՞ նա:
Էլ չի՞ տեսնում քաղցրը լույսը արևի»:
- 70 Երբ նա տեսավ, որ իր հարցերն ինձ ուղղած
Անպատասխան ես թողեցի միառժամ,
Մեջքին ընկավ և այլևս չերևաց:
- 73 Իսկ անձն այն սեգ, որ ինձ կանգնել էր տվել,
Մնացել էր տեղում անշարժ, անայլալ,
Եվ իր դեմքը ամենևին չէր փոխել:
- 76 «Եթե մերոնք այդ արվեստը չիմացան,—
Շարունակեց,— ապա այդ բանն ավելի
Տանջում է ինձ, քան այս դամբանը դաժան:
- 79 Սակայն նախքան հիսուն անգամ շողա վառ
Դեմքն այն կնոջ, որ տիրակալ է այստեղ,
Կիմանաս, թե այդ բան ինչքան է դժվար:
- 82 Իցիվ թե դու տեսնես աշխարհն անուշակ:
Բայց ասա ինձ՝ ձերոնք ինչո՞ւ մերոնց դեմ
Եղան այնքան անազորույն ու վայրագ»:
- 85 Եվ ես նրան. «Այն կոտորածը դժնյա,
Որից Արքիան շառագունեց արյունով,
Մեզ ստիպեց ձեր դեմ լինել անխնա»:
- 88 Նա ճոճելով գլուխն ասաց ի խորոց.
«Այդ կովում ես մե՞նակ չէի և առանց
Պատճառի չէր, որ միացա ես այլոց:
- 91 Բայց երբ մի օր որոշեցին կործանել
Եվ հիմնովին բնաջնջել Ֆլորենցիան,
Լոկ ես էի նրա պաշտպանը կանգնել»:

- 94 «Երանի թե հանգչեր զարմը ձեր մի օր,—
Ասացի ես:— Բայց լուծեցեք հանգույցն այն,
Որ իմ միտքը պարապատեց աստանոր:
- 97 Ինձ թվում է, եթե ես չեմ սխալվում,
Դուք ապագան նախատեսում եք կանխավ,
Մինչդեռ ներկան բոլորովին չեք տեսնում»:
- 100 «Մենք տեսնում ենք հեռու ընկած ապագան,—
Պատասխանեց,— նման մարդկանց հեռատես.
Երկինքը մեզ դեռ տալիս է լույս այդքան:
- 103 Երբ դեպքերը մերձակա կամ ներկա են,
Մենք չենք տեսնի, և ձեր մասին մենք ոչինչ
Չենք իմանա, եթե մեզ լուր չբերեն:
- 106 Արդ կարող ես մակաբերել պարզ ու ճիշտ,
Որ մեր ամեն իմացություն կջնջվի,
Երբոր փակվի ապագայի դուռն ընդմիջտ»:
- 109 Այնժամ սխալն իմ զղջալով լիովին,
Ես ասացի. «Այն ընկածին դուք կասեք,
Որ իր որդին կենդանի է տակավին.
- 112 Կասեք, եթե իմ պատասխանն ուշացավ,
Պատճառն այն էր, որ ունեի մի կասկած,
Որ դուք հիմա ինձ պարզեցիք այնքան լավ»:
- 115 Առաջնորդըս ինձ կանչում էր արդեն ետ.
Ոստի հոգուն ես խնդրեցի, որ շտապ
Ինձ հաղորդեր, թե ուրիշ ով կար իր հետ:
- 118 Եվ նա ասաց. «Այստեղ մարդիկ կան բազում.
Ֆեդերիկ Բ-ն և Կարդինալն այստեղ են.
Ուրիշների մասին արդեն չեմ խոսում»:
- 121 Եվ ներս քաշվեց: Իսկ ես, կարծի վշտահար,
Մտեցա իմ առաջնորդին, խոկալով
Չարագուշակ այն հուսքերի մասին հար:

124 Առաջնորդըս այնժամ ասաց ինձ ճամփին.
«Ինչո՞ւ այդքան մտառանց ես երևում»:
Ես պատասխան տվի նրա այդ հարցին:

127 «Դու քո մասին լսածներըդ միշտ հիշիր»
Պատվիրեց ինձ իմատունը, և ասա
հարձրացնելով մտըդ ասաց. «Ինձ նայիր.

130 Երբ դու հասնես լույսին չքնաղ աչքերի,
Որ ամեն ինչ պարզ ու որոշ են տեսնում,
Կյանքիդ ուղին դու կիմանաս անթերի»:

133 Այս ասելով դեպ ձախ թեքվեց հապշտապ.
Մենք գնացինք մի շավիղով գաղտամես
Դեպի եզրը պարունակի զառիթափ,

136 Ուրկից մի սուր գարշահոտ էր հասնում մեզ:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Մ Ե Կ Ե Ր Ո Ր Դ

Մենք մոտեցանք դարավանդի եզերքին,
Ուր ժայռերի կարկառները մեր ներքև
Պարզում էին մի խորխորատ ահագին:

4 Այնտեղ բուրող հոտից սուր ու գարշելի,
Որ փչում էր խորահատակ անդունդից,
Մենք քաշվեցինք սայի ետև մի շիրմի,

7 Որ ուներ այս տապանագիրը մթար.
«Այստեղ ներսում պառկած է պապն Անաատա,
Որին ճամփից շեղեց Տոտինն այլափառ»:

10 «Հիմա այստեղ պետք է մի քիչ կանգ առնենք,
Որպեսզի մենք ընտելանանք գարշ հոտին.
Այնուհետև ուշ չենք դարձնի դրան մենք,—

- 13 Ասաց վարպետս: Եվ ես. «Այնպէս դու արա,
Որ մեր այստեղ սպասելը գուր չանցնի»: Եվ նա. «Ես էլ մտածում եմ դրա վրա»:
- 16 Ապա հարեց. «Որդյա՛կ, տակն այս ժաշտերի
Ուրիշ երեք պարունակներ կան, որոնք
Նեղանում են տակավ նման մյուսների:
- 19 Դրանք լի են հոգիներով նզովված.
Որպեսզի դու սրանց տեսքով գոհանաս,
Կասեմ ինչպէս և ինչ կարգով են դասված:
- 22 Նպատակը ամեն տեսակ չարության
Իրավունքի խախտումն է, որ գործվում է
Խաբէության միջոցով կամ բռնության:
- 25 Խաբէությունն, իբրև մարդուն հատուկ ախտ,
Հոռեգույն է, և խաբողներն ավելի
Վարն են տանջվում ու ավելի են դժբախտ:
- 28 Բռնավորք են պարունակում առաջին.
Սա կազմում է երեք գոտի, ըստ որում
Բռնացվում են երեք անձեր առանձին:
- 31 Աստված, մարդը և մերձավորը մարդու
Բռնացվում են իրենց անձով և ինչքով,
Ինչպէս պիտի արդ ինձանից լաես դու:
- 34 Մերձավորի դեմ գործում են բռնություն՝
Սպանելով ու խոցելով, կամ նրան
Կողոպտելով և քանդելով տեղ ու տուն:
- 37 Մարդասպաններն ու խոցողներն ստորին,
Ավազակներն ու քանդողները բոլոր
Պատժվում են ուստի գոտում առաջին:
- 40 Մարդ կարող է իր անձի և ինչքի դեմ
Բռնագործել, ուստի երկրորդ գոտու մեջ
Հարկ է կրի արդար պատիժը դժխեմ

43 Նա, ով իրեն վերացնում է աշխարհից,
Ով խաղի մեջ ժառանգությունն է վատնում
Եվ ողբում անդ, որտեղ կապրեր բերկրալից:

46 Աստուծո դեմ գործադրում են բռնություն,
Հայհոյելով նրան մտքով կամ խոսքով,
Կամ խախտելով նրա կարգը հաստատուն:

49 Դրա համար գոտին անձուկ, փոքրագույն
Իր հրով է դաղում Սողոմն ու Գոմորն,
Եվ նրանց, որ հայհոյում են Աստուծույն:

52 Խաբեությունը, որ սրտեր է այրում,
Մարդ գործում է ընդդեմ նրա, ով իրեն
Վստահում է կամ իրեն չի վստահում:

55 Վերջին կերպով խախտվում է ու խզվում
Բնությունից ստեղծված կապը սիրո,
Ուստի երկրորդ պարունակում են տանջվում

58 Կեղծավորներ, շողոքորթներ, կախարդներ,
Կեղծարարներ, սրբապիղծներ, կավատներ,
Ջեղծարարներ, գողեր և այլ անարգներ:

61 Իսկ մյուս կերպով խախտվում է ոչ միայն
Բնական կապն, այլև կապը հավելյալ,
Որից հատուկ մի հավատ է ծնվում լայն:

64 Ուստի վերջին պարունակի մեջ դաժան,
Ուր կենտրոնն է երկրի, կայքը Դևպետի,
Պատժվում է հավետ ամեն դավաճան»:

67 Եվ ես. «Վարպե՛տ, դու պարզեցիր ինձ լրիվ
Այս անդունդի բաժիններն ու ասացիր,
Թե ովքեր են պատուհասվում անդ խստիվ:

70 Բայց ասա ինձ՝ նրանք, ովքեր տանջվում են

Մորիկներից, անձրևի տակ, ճահճի մեջ,
Եվ նրանք, որ ընդհարվում են ուժգնորեն,

73 Ինչո՞ւ չկան հրատոշոր քաղաքում,
Եթե իրոք բարկացրել են Աստուծուն,
Իսկ եթե չէ, այդպես ինչո՞ւ են տանջվում»:

76 Եվ նա ասաց. «Ինչո՞ւ շեղվում ես այդպես
Ռոջմտության բնականոն ընթացքից.
Մի՞թե միտքըդ անդաճում է այլապես:

79 Ձե՛ս հիշում քո հետազոտած **Էթիկան**,
Որ լայնորեն քննության են առնված
Երեք հոռի հակումները մեղսական—

82 Անգսպություն, անբանություն, չարություն.
Եվ թե ինչպես անգսպությունը նվազ
Բասրելի է և նվազ տույժ ընդունում:

85 Եվ եթե դու լավ մտածես այս մասին,
Ու միտք բերես, թե ովքեր են պատժվում
Քաղաքից դուրս, ոլորտների մեջ վերին,

88 Կիմանաս, թե նրանք ինչու են ջոկված
Այս պիղծերից, և թե ինչու են նրանք
Ավելի մեղմ պատիժների ենթարկված»:

91 «Ո՛վ արեգակ, որ ցրում ես ամեն մուժ,
Լուսաբանումդ այնքան է ինձ գոհացնում,
Որ ինձ համար հարցեր տալը քաղցր է հույժ:

94 Վերադարձիր այնտեղ, ուր ինձ ասացիր,
Թե ինչպես է վաշխատությունը խախտում
Կարգն Աստուծո, և այս հանգույցը լուծիր»:

97 Եվ նա ասաց. «Փիլիսոփան անվանի-
Իր երկերով ուսուցանել է հաճախ,
Որ բնության ակեադրյուրը կենդանի

- 100 Իմաստությունն ու արվեստն են Աստուծու.
Եվ եթե դու քո Ֆիզիկան լավ քննես,
Անդ կգտնես, առանց երկար թերթելու,
- 103 Որ ձեր արվեստն հետևում է բնության,
Ինչպես սանը հետևում է ուսուցչին.
Նա Աստուծու թոռն է գալիս ըստիմքյան:
- 106 Այդ երկուսով՝ բնությամբ և արվեստով,
Միայն պետք է մարդիկ ապրեն ու ծաղկեն,
Ինչպես գիտես Ծննդոցի ասույթով:
- 109 Իսկ վաշխատուն ուրիշ ճամփա է բռնում
Եվ անարգում թե՛ բնություն, թե՛ արվեստ,
Զի իր հույսը այլ բանի մեջ է տեսնում:
- 112 Բայց էլ շարժվենք, մենք կարող ենք հապաղել,
Զկներն արդեն հորիզոնում կայտոում են,
Սայն էլ ահա դեպի Կավրոսն է թեքվել:
- 115 Մի քիչ այն կողմ ժայռը իջնում է նորեն»:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Ե Ր Կ Ո Ւ Ե Ր Ո Ր Դ

Վայրէջքի տեղն, ուր մենք եկանք, շատ դիք էր:
Անդ կեցողն էլ տեսքով այնքան էր ահեղ,
Որ տեսնողը սարսափահար կլիներ:

4 Ինչպես ժայռն այն, որ ոչ հեռու Տրեւնտոյից,
Փոյ է եկել Ադիջեի ափերին
Երկրաշարժից կամ նեցուկի խախտումից,

7 Եվ գագաթից մինչ ստորոտը լեռան
Դարը այնքան փլուզված է, որ բարձրում
Գտնվողներն հազիվ իջնել կարենան,

- 10 Այսպես էր և այս գաճապանդն ամենի,
Իսկ անդունդի վրա կախված բարձունքին
Տարածվել էր նախատիկը Կրեւտի,
- 13 Որ ծնվել է կեղծ ու պատիր կովի մեջ:
Տեսնելով մեզ՝ նա ինքնիրեն կծոտեց
Բարկությունից անզայելի ու անշեջ:
- 16 Իմ վարպետը նրան ասաց համարձակ.
«Կարծում ես թե սա՞ է դուքսը Աթենքի,
Որ քեզ երկրի վրա արեց շանսատակ:
- 19 Կորի՛ր, գազա՛ն: Սա չի եկել քո քրոջ
Հրահանգով, այլ եկել է տեսնելու
Պատիժներն ու տանջանքները ձեր ամբողջ»:
- 22 Ինչպես ցուրը, որ կապանքներն է քանդում,
Երբ մի հարված է ստանում մահացու,
Եվ վազելու անգոր՝ վեր-վեր է ցատկում,
- 25 Այսպես արեց Մենոտավրը չարալից.
Զգոն վարպետս ինձ հորդորեց. «Վար վազիր,
Քանի դեռ նա կուրացած է զայրույթից»:
- 28 Այսպես իջանք քարակույտի վրայով,
Որը հաճախ գլորվում էր ոտքիս տակ,
Իմ կենդանի մարմնի բեռան պատճառով:
- 31 Մինչ մտորում էի, վարպետս ինձ ասաց.
«Այս փլվածքի մասի՞ն ես դու մտածում,
Որի պահակն այն գազանն է գազազած:
- 34 Արդ իմացիր, որ առաջին անգամին,
Երբ ես իջա այս ստորին Դժոխքում,
Այնտեղ դեռ այս փլվածքները չկային:
- 37 Սակայն նախքան Դժոխք իջնելը Նրա,
Ով այնտեղից երկինք տարավ շատերին,
Որ Դևպետի գերին էին հնօրյա,

- 40 Այս խոր վիհը այնքան ուժգին սասանվեց,
Որ կարծեցի՝ աշխարհ սիրով սարսուաց,
Որի համար, ինչպես մեկը ենթադրեց,
- 43 Տիեզերքում առաջացել է քաոս.
Այդ միջոցին այս ժայռն այստեղ և այլոր
Այսպես փլվեց ու գոյացավ դարուփոս:
- 46 Բայց դու նայիր արյան գետին այն ետուն,
Որտեղ սուզված պատուհասվում են նրանք,
Որ այլոց դեմ գործադրել են բռնություն»:
- 49 Օ՛, մոլի շահ, օ՛ բարկություն խոլական,
Դուք մեզ այնպես գրգռում եք կարճ կյանքում,
Հետո հավետ սուզում գետի մեջ արյան:
- 52 Ես տեսա լայն ու ծրածն մի խանդակ,
Որ, ինչպես ինձ իմ առաջնորդն էր ասել,
Ընդգրկում էր հարթությունը բովանդակ:
- 55 Խանդակի և դարի միջև խմբովին
Վազում էին կենտավրոսներ նետազեն,
Ասես որսի էին գնում միասին:
- 58 Մեզ տեսնելով դարի վրա՝ կանգնեցին,
Եվ նրանցից երեք հոգի ջոկվելով
Աղեղով ու նետով մեր կողմ ուղղվեցին:
- 61 Նրանցից մեկն հեովից գոռաց զայրադեմ.
«Ո՛ր եք գնում, շուտ սասցեք այդտեղից,
Ապա թե ոչ՝ աղեղս ահա կարձակեմ»:
- 64 Վարպետս սասց. «Մենք լոկ կտանք
պատասխան
Ձեր Քիրոնին, երբ ավելի մոտենանք:
Հախոուն մտքերդ միշտ ի վնաս քեզ եղան»:

- 67 Եվ ինձ դարձավ. «Սա հենց Նեառոնն է մահիզ,
Որ մահ գտավ Դեյանիրի պատճառով,
Բայց իր վրեժն ինքը լուծեց մեռնելիս:
- 70 Մեջտեղիներ, որ կանգնել է գլխահակ,
Քիրոնն է մեծ, Աքիլլեսի հոգածուն,
Իսկ երրորդը Ֆոլոսն է ժանտ ու վայրագ:
- 73 Նրանք խմբով պտտվում են գետի շուրջ,
Նետհարելով նրան, ով դուրս է գալիս
Ավելի, քան նշված է իր մեղքով լուրջ»:
- 76 Մենք մոտեցանք հրեշներին նետընկեց:
Քիրոնն այնժամ իր մորուքը թավարծի
Նետի ծայրով ծնոտի տակ հավաքեց.
- 79 Եվ բանալով իր բերանը լայնածիր,
Ընկերներին ասաց. «Արդյոք դիտեցի՞ք,
Ետևինը երեքնում է դիպածն իր.
- 82 Մեռյալների ոտքերն այդպես չեն անում»:
Վարպետըս, որ նրա կրծքին էր հասել,
Անդ ուր երկու բնույթներն են միանում,
- 85 Պատասխանեց. «Նա ողջ է ու գիտակից.
Ես էլ նրա առաջնորդն եմ այս վայրում.
Նա եկել է հարկից և ոչ քմայքից:
- 88 Մի կին երկնում արելուխան ընդհատեց
Եվ եկավ ինձ այս նոր պաշտոնը տալու.
Ոչ սա է գող, ոչ ես հոգի չարաստեղծ:
- 91 Սակայն հանուն այն գերագույն գորության,
Որ քայլերս է վարում վայրով այս վայրի,
Թող ձերոնցից մեկը ցույց տա մեզ ճամփան,
- 94 Եվ սրան էլ իր գավակին թող վերցնի
Ու անցկացնի գետի հունով ծանծաղուտ,
Որովհետև նա ստվեր չէ, որ թոնի»:

- 97 Քիրոնն ուղղվեց դեպի Նեսուն ու ասաց.
«Դու տար սրանց, և եթե ձեզ հանդիպեն
Այլ ջոկատներ, կհեռացնես դու նրանց»:
- 100 Մենք շարժվեցինք մեր ուղեկցին առընթեր
Այդ եռացող արյան գետի երկայնքով,
Որ խաշվողներն հանում էին սուր ճիչեր:
- 13 Տեսա ոմանց մինչև աչքերը սուզված:
Նեսուն ասաց. «Բռնակալներ են սրանք,
Որ արյան ու ինչքի էին ծարաված»:
- 106 Աստ տանջվում են ոճրի համար իրենց մեծ.
Աստ Ալեքսանդրն ու Դիոնիսն են դաժան.
Սա Սիկիլիան երկար ատեն կեղեքեց:
- 109 Նա, ով գլխին ունի մազեր այնքան սև,
Աձձուլինն է, իսկ այն մյուսը շիկաֆեր
Օրիձձոն է Էստեցի, որն, արդարև,
- 112 Երկրում խեղդվեց իր զավակից հարազատ»:
Երբ զարմանքով ես նայեցի վարպետիս,
Նա ինձ ասաց. «Դա ստույգ է ու հաստատ»:
- 115 Ապա Նեսուն աչքերն հատեց քիչ հեռուն՝
Մի խումբ մարդկանց, որոնք մինչև վիզն իրենց
Սուզված էին արյան գետի մեջ եռուն:
- 118 Մեզ ցույց տվեց մեկին ընկած մեկուսի,
Եվ ասաց. «Սա ժամում խոցեց սիրտը այն,
Որ հարգվում է ցարդ կամուրջի վրա Թայմզի»:
- 121 Ապա տեսա հորձանքի մեջ այլ անձանց,
Որոնց գլուխն ու կուրծքն էին երևում
Եվ որոնցից ծանոթ էի ես ոմանց:
- 124 Այսպես քիչ-քիչ ծանծաղում էր գետը այն
Եվ միմիայն նրանց ոտներն էր ծածկում.
Եվ այստեղ մենք անցանք նրա հունով լայն:

- 127 «Եթե այս կողմ գետը տակաւ ու տակաւ
Շանձաղում է,— ասաց Նեսուր դարձյալ,—
Ապա հունից այն կողմ սակաւ առ սակաւ
- 130 Խորանում է և դառնում է հորդառատ,
Մինչև որ նա հասնում է մեծ բարձրության,
Ուր հեծում են բռնակալներն ապիրատ:
- 133 Այնտեղ Աստծու դատաստանով տանջվում են
Ատտիլասը՝ պատուհասը աշխարհի,
Եվ Քսիստոսը, և Պյոտոսը անօրեն:
- 136 Այնտեղ հորձքում հեծեծում են անդադար
Ռինիեր Կորնետն ու Ռինիեր դե՛ Պացցին,
Որոնք եղան հուղկահարներ անպատկատ:
- 139 Այս ասելով նա ետ դարձավ առանձին:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Ե Ր Ե Ք Ե Ր Ո Ր Դ

- Նեսուր դեռ գետից այն կողմ չէր անցել,
Երբ մենք մտանք արտասովոր մի անտառ,
Ուր ամեն մի շավիղ ի չիք էր դարձել:
- 4 Կանաչ չէին տերևները, այլ տմույն,
Ուղիղ չէին ուղեշները, այլ խոտոր,
Չիք պտուղներ, այլ լոկ փշեր լիաթույն:
- 7 Չեչինայից սկսած մինչև Կոռնետո,
Ուր ապրում են կենդանիները վայրի,
Չկան այդքան թավաթփեր հախնօթր:
- 10 Անդ բույն ունեն Հարպիաները ճողկալի,
Որ տրովացոց Ստրոֆադից վանեցին,
Գուշակելով տխուր դեպքերը գալիք:

- 13 Նրանք ունեն կանացի դեմք, լայն թևեր,
Կեռ մագիլներ և փետրալից խոշոր փոր,
Եվ ծառերից արձակում են կոհչներ:
- 16 Ինձ դառնալով ասաց վարպետս առաջնորդ.
«Մենք քանի դեռ չենք խորացել անտառում,
Իմացիր, որ հիմա գոտում ենք երկրորդ,
- 19 Որից այն կողմ ավազուտն է հրակեզ:
Իսկ այժմ այստեղ դու տեսնելու ես բաներ,
Որոնք պիտի հավատալի շլիներն քեզ»:
- 22 Ամեն կողմից լսում էի ողբ ու ճիչ,
Բայց ոչ ոքի չէի տեսնում շուրջը իմ,
Եվ զարմացած սպասեցի ես մի քիչ:
- 25 Կարծեմ թե նա կարծեց, որ ես կարծեցի,
Թե ճիչերն այդ հանում էին նրանք, որ
Փակված էին թփերի մեջ թավարծի:
- 28 Եվ ասաց ինձ. «Եթե երբեք դու պոկես
Այս տունկերից որևիցե մի ճյուղիկ,
Իրողությունն հայտնի պիտի դառնա քեզ»:
- 31 Այնժամ ձեռքըս ես մեկնեցի քիչ առաջ
Եվ մի թփից փոքրիկ մի ճյուղ պոկեցի:
«Ի՞նչ ես կտրում» — գոչեց բունը ցավատանջ:
- 34 Եվ երբ ճյուղը ամբողջ արյամբ սևացավ,
Դարձյալ գոչեց. «Ինչո՞ւ ես ինձ կտրատում,
Ի՞նչ խղճով ես ինձ պատճառում այդպես ցավ:
- 37 Մարդիկ էինք, հիմա դարձել ենք բույսեր,
Բայց օձերի հոգիներ իսկ լինեինք,
Պետք է մի քիչ դու լինեիր գթասեր»:
- 40 Ինչպես դալար մի բարունակ նրբեցի,
Երբ մի ծայրից այրվի, ապա մյուս ծայրից
Ջուր դուրս կտա և ճոճտոց կհանի,

- 43 Այսպէս ելան այն փրցված ճյուղիկից
Խոսք և արյուն, և ես սաստիկ վախեցած՝
Անմիջապէս այն բաց թողի իմ ձեռքից:
- 46 «Եթէ երբեք նա հավատար այն դեպքին,—
Պատասխանեց առաջնորդըս իմաստուն,—
Որ իմ երկում ես պատմել եմ տրտմագին,
- 49 Ձեռք չէր տա քեզ, ո՛վ հեզ հոգի վշտակեզ.
Բայց որպէսզի նա իսկությունն իմանա,
Ես ցավ ի սիրտ նրան կտրել տվի քեզ:
- 52 Բայց ով ես դու, ասա նրան, որպէսզի
Նա պահել տա հիշատակըդ աշխարհում,
Որ նա պիտի վերադառնա հավաստի»:
- 55 Եվ բունն ասաց. «Դու այնպէս ես գերում ինձ
Քո խոսքերով, որ չեմ կարող ես լռել.
Արդ թույլ տվեք մի քիչ պատմել իմ կյանքից:
- 58 Ես նա եմ, որ ձեռքիս էի պահում սեղմ
Ֆեղերիկի բանալիները սրտի,
Եվ պտտացնում դրանք այնպէս զգույշ, մեղմ,
- 61 Որ նա միայն ինձ էր գաղտնիք վտահում:
Իմ պաշտոնին այնպէս էի նվիրված,
Որ ես հանգիստ ու քուն չէի խնայում:
- 64 Բայց պոռնիկը, կործանարարն աշխարհի,
Որ իր պիղծ ու խենեշ աչքերը երբեք
Չի հեռացնում արքունիքից Կեսարի,
- 67 Դրանիկներին բոլոր իմ դեմ բորբոքեց,
Եվ վեհապետն, հրահրված նրանցից,
Իմ լավ վարկը տխուր սուգի փոխարկեց:
- 70 Եվ այնժամ ես, խոր զայրույթով տենդահար,
Կամենալով մահով պրծնել անկումից,
Ինձ՝ արդարիս հանդեպ դարձա անարդար:

- 73 Երդվում եմ նոր արմատներով այս բնի,
Որ ես երբեք չխաբեցի իմ տիրոջ,
Որ այնքան էր հարգ ու պատվի արժանի:
- 76 Եվ ով աշխարհ վերադառնա ձեզանից,
Թող պաշտպանի իմ պատիվը անբասիր,
Որ խորտակվեց չար նախանձի հարվածից»:
- 79 «Ահա լոեց,— ասաց ինձ տերս հոգաբարձ.—
Ժամանակը սուղ է, խոսիր նրա հետ,
Հարցրու նրան, եթե ունես ուրիշ հարց»:
- 82 «Ինքըդ հարցրու,— ասացի ես,— դու գիտես,
Թե ինչ բան է ինձ հարկավոր իմանալ,
Ես չեմ կարող, այնքան հուզված եմ արդ ես»:
- 85 Վարպետս այնժամ դիմեց բնին տխրատես.
«Քո խնդրանքը սա պատրաստ է կատարել.
Իսկ արդ, բանտված հոգի, հաճիր ասել մեզ,
- 88 Ինչպես ընկնում ու ներփակվում է հոգին
Այս թփերում, և նրանցից ազատվել
Կարելի՞ է և հաջողվո՞ւմ է մեկին»:
- 91 Այնժամ բունը փչեց ուժգին մի թափով,
Եվ այդ շունչը այս խոսքերին վերածվեց.
«Ձեզ պատասխան պիտի տրվի կարճ կերպով:
- 94 Երբ խոլ հոգին ինքն իր կամքով բաժանվում,
Հեռանում է իր մարմնական պատյանից,
Նրան Միևնուն այս անտառն է ուղարկում.
- 97 Նրան մի տեղ չի աահմանվում մասնավոր.
Նա ընկնում է այստեղ մի տեղ ըստ բախտի
Եվ բողբոջում ինչպես հատիկ բեղմնավոր:
- 100 Նա աճում է, հետո դառնում ծառ վայրի,
Իսկ Հարպիաներն իր տերևներն ուտելով՝
Ծափացնում են և անցք բացում ցափերի:

- 103 Մեր մարմիններն ահեղ օրում կգտնենք.
Սակայն դրանք մենք աչքերս չենք հագնի,
Զի արդար չէ առնել, ինչ որ թողել ենք:
- 106 Մենք քարշ կտանք դրանք վայրն այս տխրագին,
Եվ մարմինը ամեն մեկիս կկախվի
Այն թփուտից, ուր փակված է մեր հոգին»:
- 109 Մենք դեռ լարված լսում էինք բնին այն,
Կարծելով որ դեռ բան ունի ասելու,
Երբ մեզ հասավ մի վայնասուն մեծածայն,
- 112 Նման նրան, ով իր տեղից թաքնված
Ընեքի ու կինճի ոռնոց է լսում
Եվ ճրթոցը տերևների կոխկրտված:
- 115 Արդ ձախ կողմից երկու հոգի վատարի
Մերկ, ճանկոտված, վազում էին սրընթաց,
Զարդոտելով բոլոր ճյուղերն անտառի.
- 118 Առջևինը բղավում էր «Մա՛հ, հասի՛ր»,
Իսկ մյուսը, որ չէր կամենում ետ մնալ,
Գոռոռում էր. «Լանո՛, այդքան ժիր չէիր,
- 121 Երբ դու փախչում էիր կովից Տոպպոյի»:
Եվ ապա նա, շնչակտուր լինելով,
Թաքնվեց մեջն ստվարախիտ մի թփի:
- 124 Իսկ ետևում ողջ անտառը լեցուն էր
Սև, սովատանջ ու սուրացող քածերով,
Ինչպես անթիվ շղթայագերծ քերծեներ:
- 127 Երբ շները թաքնվածի մոտ հասան,
Ատամներով բզկտեցին նրան լավ,
Ապա հոշված իր անդամները տարան:
- 130 Առաջնորդըս այնժամ բռնեց իմ ձեռքից
Եվ ինձ տարավ այն թփի մոտ, որ իզուր
Բողոքում էր իր արյունոտ ջարդվածքից:

- 133 «Ջակոմո դա Սանո՝ Անդրեա,— ասում էր,—
Ի՞նչ շահեցիր ինձ դարձնելով քեզ պատվար.
Ինչո՞ւ ցավերս ծանրացրիր կարեւր»:
- 136 Մոտենալով վարպետս ասաց այն հոգուն.
«Ո՞վ ես դու, որ խոցվածքներիդ միջով այդ
Դուրս եմ տալիս ցավոտ խոսքեր և արյուն»:
- 139 «Ո՞վ հոգիներ,— ասաց թուփը այնժամ մեզ,—
Որ եկել եք տեսնելու ջարդն այս անխիղճ,
Որ քրքրեց ու քայքայեց ինձ այսպես,
- 142 Հավաքեցեք տերևներըս բնիս քով:
Ես ծնվել ու ապրել եմ այն քաղաքում,
Որ հին տիրոջ փոխարինեց Մկրտչով.
- 145 Ոստի նա մեզ կտխրեցնի անդադար,
Եվ եթե դեռ անցքի վրա Առնոյի
Չպահպանվեր նրա մասունքն անվթար,
- 148 Ապա նրանք, որ նոր քաղաք հիմնեցին
Ատոհլասի ավերների հենց վրան,
Իզուր պիտի ջանքեր թափած լինեին:
- 151 Բնակարանս ես դարձրի ինձ տանջարան»:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Չ Ո Ր Ս Ե Ր Ո Ր Դ

Հուզված հուշից իմ հայրենյաց սիրասուն,
Հավաքեցի այն տերևները ցիրցան
Եվ հանձնեցի արդեն լուծ այն հոգուն:

- 4 Մենք անտառով եկանք հասանք այն եզրին,
Որ գատվում է երկրորդ գոտին երրորդից
Եվ երևում ահեղ վճիռը վերին:

- 7 Արդ որպէսզի դառնա ամեն ինչ հայտնի,
Ասեմ, որ մենք հասանք մի կորդ հարթավայր,
Որ չէր աճում և ոչ մի բույս կենդանի:
- 10 Ցափոտ անտառն օղակում էր բացառն այն,
Ինչպէս արշան գետը՝ անտառը հիշյալ.
Մենք կանգնեցինք նրա եզրին առժամայն:
- 13 Գետինն ամբողջ չոր ավազով էր պատած,
Ծիշտ ինչպէս այն ավազուտը հրաշեկ,
Որ Կատունը ոտքերով էր կոխկրտած:
- 16 Օ՛ Աստուծո պատուհասիչ դատաստան,
Որքա՛ն պետք է ահուդողով համակվի,
Ով տեսնի այն, ինչ իմ աչքերը տեսան:
- 19 Այնտեղ տեսա բազմաթիվ մերկ հոգիներ,
Որոնք ողբում-կոծում էին դառնորեն,
Բայց ունեին այլատեսակ վիճակներ:
- 22 Ոմանք գետնին պառկած մեջքն ի վար,
Ոմանք նստած-պագած էին ինքնամիտի,
Իսկ ոմանք էլ քայլում էին անդադար:
- 25 Քայլողները շատվոր էին ամենքից,
Իսկ պառկածներն ամենաքիչը թվով,
Բայց ավելի ուժգին ճշում տանջանքից:
- 28 Ավազի վրա դանդաղորեն, շարունակ
Բոց էր տեղում ծվեններով լայնածիր,
Ինչպէս ձյունը սարում անհողմ ժամանակ:
- 31 Ինչպէս հնդկաց գավառներում հրատապ
Ալեքսանդրը իր զորքերի վրա հոժ
Տեսալ տեղալն հուր բոցերի մի տարափ,
- 34 Եվ հրամայեց զինվորներին կոխկրտել
Բոցերն ընկած, իմանալով որ դրանք
Հեշտ է հանգցնել, քանի դեռ չեն ծափալվել,

- 37 Այսպէս այստեղ միշտ տեղում էր հուր ու բոց.
Եվ ավազն էլ շիկանում էր դրանից,
Սաստկացնելով չարչարանքները հոգվոց:
- 40 Սրանք շարժում էին ձեռքերը յուրյանց,
Մերթ այս կողմից, մերթ այն կողմից թափ տալով
Իրենց վրա ընկած բոցերն հրախանձ:
- 43 Ես ասացի. «Վարպե՛տ, դու որ հաղթում ես
Ամեն ինչի, բացի այն ժանտ դևերից,
Որ այն դռան մուտքին արգելք եղան մեզ,
- 46 Ո՛վ է մեծն այն, որ պառկած է անգարհուր,
Քամահրելով կրակները տեղացող,
Ասես նրան չի խեղճացնում անձրևն հուր»:
- 49 Երբ նկատեց, որ իր մասին էի ես
Առաջնորդիս հարցնում, հոգին մոնչաց.
«Ինչպէս եղա կյանքում, հիմա էլ եմ վես:
- 52 Զևարը նորից թող հոգնեցնի իր դարբնին,
Որի ձեռքից առավ շանթը սայրասուր
Եվ ինձ խոցեց իմ օրհասի մեջ վերջին,
- 55 Կամ մյուսներին թող փոխանիփոխ չարչարի
Մոնգիբելի դարբնոցի մեջ վնամած,
Բղալելով «Օգնիր, Վուկան քաջարի»,
- 58 Ինչպէս արեց Ֆլեգրայի գոռ մարտում,
Եվ թող նա ինձ զարկի ամբողջ գործությանբ,
Իր վրեժը չի ստանա գոհացում»:
- 61 Վարպետս այնժամ խոսեց կրթով բացահարտ,
Ինչպիսին ես չէի լսել նրանից.
«Ո՛վ Կապանես, գոռոգությանդ համար այդ
- 64 Արժանի ես պատժվելու այդպէս միշտ.
Այդ պատիժըդ քեզ տեղին է ու հարմար
Քո վարքի ու բարքի հսկմար ամբարիշտ»:

- 67 Եվ հանդարտած դեմքով դարձավ դեպի ինձ.
«Սա մեկն է յոթ արքաներից այն վաեր,
Որոնք Թեբեն պաշարեցին չորս կողմից:
- 70 Նա քամահրեց և քամահրում է Աստծուն.
Սակայն նրա շարժումները ժպիրհ
Նրա անձի՝ զարդարանքներն են սազում:
- 73 Հիմա արի իմ ետևից, բայց նայիր,
Որ ոտքերդ բորբ ավազին: չհպես,
Այլ անտառի եզերքներին. միշտ պահիր»:
- 76 Մենք լուռ ու մունջ հասանք մինչև մի գետակ,
Որ անտառից էր դուրս ցայտում. և որի
Կարմրությունը ահաբեկեց ինձ համակ:
- 79 Բուլիկամից ինչպես առվակ է հոսում,
Որից ջուր են վերցնում կանայք վուշ գգող,
Այսպես և նա ավազն ի վար էր վազում:
- 82 Նրա հատակն ու ասիերը ապալեր
Պնդացել ու դարձել էին քարակոփ.
Ես հասկացա, որ այդտեղ էր անցքը մեր:
- 85 «Այն ամենում, ինչ որ ես ցույց տվի քեզ,
Այն պահից, երբ անցանք դոնից Դժոխքի,
Որի մուտքը բաց է եղել մշտապես,
- 88 Քո աչքերը այնպիսի բան չտեսան,
Ինչպիսին է այս գետակը-շառագույն,
Որ հանգցնում է ընկած բոցերը վրան»:
- 91 Այս խոսքերը առաջնորդըս ինձ ասաց.
Եվ ես նրան թախանձագին խնդրեցի,
Որ սնունդ տար. ախորժակիս իր բացած:
- 94 «Կա մի ավեր երկիր ծովում. միջերկրյա,—
Պատասխանեց,— որ կոչվում է Կրետե,
Որ երջանիկ էին մարդիկ հնօրյա:

- 97 Այնտեղ Իդա կոչված մի լեռ կա հայտնի,
Որ ծաղկուն էր ջրերով ու ծառերով,
Իսկ ներկայիս տխուր է ու անաչի:
- 100 Ռեան այնտեղ ընտրեց մանկան թաքստոց,
Եվ ծածկելու համար ճիչերը նրա,
Աղմուկ հանել հանձնարարեց յուրայնոց:
- 103 Լեռան մեջ կա ծերի արձան մի հսկա,
Որ կոնակը դեպի Դամիասո է դարձրած
Եվ հայացքը դեպի Հոռնն հեռակա:
- 106 Նրա գլուխն անեղծ ոսկուց է կազմված,
Իսկ կուրծքը և բազուկները՝ արծաթեց,
Եվ պղնձից՝ մինչև անուկն երկնյուղված:
- 109 Այնտեղից ցած ամբողջ ընտիր երկաթ է,
Միայն թե աջ ոտքը կավից է թրծած,
Եվ կանգնած է սրա վրա գրեթե:
- 112 Գլխից քացի, մյուս մասերն ունեն ծերայ,
Ուրկից շիթ-շիթ արտասուքներ են կաթում
Եվ այս ժայռն են փորում հոսքով միակերպ:
- 115 Ու իրենց այդ անդունդն ի վար ընթացքով
Ախերոն, Սոփքս ու Ֆլեգեթոնն են կազմում.
Ապա դարձյալ գահափիծում են անցքով
- 118 Մինչև հատակն, ուր տեղ չկա իջնելու
Եվ կազմում են Կոկիտոնը, որ հետո
Դու կոտեսնես, այժմ հարկ չկա խտնելու»:
- 121 Ես ասացի. «Եթե այս գետը ոչ լայն
Հատաստապես մեր աշխարհից է ծագում,
Ապա ինչո՞ւ լոկ այստեղ ենք տեսնում այն»:
- 124 Եվ նա ասաց. «Գիտես, որ վայրս է կլոր,
Թեպետև ~~անք~~ միշտ քայրեցիկը դեպի ձախ,
Իջնելով այս անդունդն ի վար խորախոր,

127. Բայց բոլորքով մենք չենք անցել տակավին,
Ուստի եթե նոր քան է մեզ երևում,
Դու դրանից մի զարմանա բնավին»:
- 130 «Ֆլեգեթոնն ու Լեթեն ո՞ր եմ գտնվում,—
Հարց տվի ես:— Մեկի մասին լուր ես,
Մյուսն, ասում ես, այս շիթերից է կազմվում»:
- 133 «Քո հարցն,— ասաց,— տեղին է ու խելացի,
Բայց ետունը այս ջրերի շտապույն
Քեզ պետք է տար լուծունը քո մի հարցի:
- 136 Դու կտեսնես Լեթեն ոչ այս անդնդում,
Այլ այնտեղ, ուր մաքրագործվում է հոգին
Եվ զղջունով իր մեղքերից ազատվում»:
- 139 Ապա հարեց. «Էլ հեռանանք անտառից,
Դու աշխատիր ինձ հետևել հիմա լուռ.
Մեր ճանապարհն ընթանում է գետեզրից,
- 142 Որի վրա շիջանում է ամեն հուր»:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Հ Ի Ն Գ Ե Ր Ո Ր Դ

Արդ գնում ենք մի քարալիի երկայնքով.
Իսկ գետակից վեր բարձրացող գոլորշին
Ափերն հրից գերծ էր պահում իր մեզով:

4 Ինչպես ֆլամանք կառուցում են ամբարտակ
Գուիսսանտի ու Բրյուգի միջև, որպեսզի
Վանեն գրոհն ալիքների սանձարձակ,

7 Եվ կամ ինչպես Բրեևտա գետի երկայնքին
Պատնեշներ են բարձրացնում պաղուացիք,
Որ պաշտպանեն կայքերն իրենց թանկագին,

- 10 Այդպէս էին շինված քարե աստիճաններն
 Բայց վարպետը նրանց, ով էլ որ լինէր,
 Ձեր կառուցել նույնքան բարձր ու նույնքան լայն:
- 13 Մենք անտառից այնքան էինք հեռացել,
 Որ ինչքան էլ ես նայեի դեպի ետ,
 Էլ անկարող կլինեի այն տեսնել:
- 16 Մեզ հանդիպեց հոգվոց մի խումբ ներքևում,
 Որ մատչելով նայում էին մեզ այնպէս,
 Ինչպէս մարդիկ մեկը մյուսին են նայում
- 19 Երեկոյան մթնշաղիկն տարածամ,
 Եվ բիբերը ուղղել էին մեզ այնպէս,
 Ինչպէս ասղան անցքին դերձակը զառամ:
- 22 Մինչդէռ նրանք նայում էին մեզ այդպէս,
 Նրանցից մեկն ինձ ճանաչեց ու բռնեց
 Իմ քղանցքից, գոչելով. «Ի՛նչ հրաշք, տես»:
- 25 Երբ բազուկը նա դեպի ինձ երկարեց,
 Ես նայեցի նրա դեմքին հրախանձ,
 Բայց այդ տեսքը ինձ բնավ էլ չարգելեց
- 28 Իմանալու թե ով էր այդ հոգին հեզ,
 Եվ գլուխըս խոնարհելով դեպի նա,
 Ես ասացի. «Տե՛ր Բրունետտո, այդ դո՛ւք եք»:
- 31 Եվ նա ասաց. «Որդյա՛կ, դժգոհ մի լինի,
 Եթէ մի քիչ Բրունետտո Լատինոն
 Քեզ հետ խոսի և մյուսներից ետ ընկնի»:
- 34 Ես ասացի. «Խնդրեմ, սիրով ամենայն,
 Եթէ կուզեք այստեղ ձեզ հետ կկանգնեմ,
 Միայն թէ սա դրան լինի համաձայն»:
- 37 «Որդյակ,— ասաց,— մեզանից մեկը եթէ
 Մի պահ կանգնի, մի դար անշարժ կպառկի
 Այս հրեղեմ անձրևի տակ դժպատեհ:

- 40 Ուտի քայլիք. ես քեզ մոտից կողնկցեմ,
Ապա դարձյալ կժխանամ իմ խմբին,
Որ կրում է պատիժն իր դառն ու դժխեմ:
- 43 Ես սիրտ չէի անում իջնել քարափից
Եվ նրա հետ համհավասար ընթանալ,
Բայց գլխահակ էի քայլում հարգանքից:
- 46 Եվ նա հարցրեց. «Ի՞նչ բախտ կամ ի՞նչ որոշում
Մահիցդ առաջ այս անդունդը քեզ բերեց.
Եվ ո՞վ է սա, որ ճանապարհդ է նշում»:
- 49 «Այնտեղ վերև պայծառ կյանքում երկրաչին,—
Ասացի ես,— մոլորվեցի մի հովտում,
Հագիվ հասած իմ լիարժեք հասակին:
- 52 Ես դեռ այնտեղ էի երեկ առավոտ,
Երբ իմ դարձին երևաց սա, որ հիմա
Առաջնորդում է ինձ ճամփով այս ցավոտ»:
- 55 Եվ նա ասաց. «Թե հետևես քո աստղին,
Դու կհասնես նպատակիդ փառավոր,
Որքան կյանքում վաղ դիտեցի քո ուղին.
- 58 Եվ եթե ես չմեռնեի վաղաժամ,
Ապա, ի տես քո ընթացքին՝ երկնահամ,
Քո գործերում քեզ կօգնեի հարածամ:
- 61 Բայց ժողովուրդն այն ամերախտ ու անսիրտ,
Որ վաղնջուց Ֆիեզոլից է իջել
Եվ տակավին մնում է բիրտ ու անկիրթ,
- 64 Բարվույդ համար կլիմի քո թշնամին.
Եվ իրավամբ, գի սիների մեջ վայրի
Քաղցրը պտուղ չի կարող տալ թզեցին:
- 67 Մի հին առած անվանել է նրանց կույր.
Նրանք ազգահ, նախանձառտ են ու գոռոզ.
Նրանց մեջ քեզ պահիր անեղծ ու մաքուր:

- 70 Ի պատիվ քեզ երկու կողմերն ախոյան
 Կկամենան քեզ հոշոտել, բայց իզուր,
 Կտուցները խոտից հեռու կմնան:
- 73 Թող ֆիեզոլյան անասունները անտեր
 Իրար ուտեն և ձեռք չտան այն բույսին,
 Որ անում է գոմաղբի մեջ նրանց դեռ,
- 76 Պահպանելով սերմը ջինջ ու անարատ
 Այն հոռմայեցոց, որոնք այնտեղ մնացին,
 Երբ հիմնարկվեց որջը այնքան ապիրատ»:
- 79 «Եթե բաղձանքս հաշվի լիներ առնված,—
 Ասացի ես ի պատասխան,— ապա դուք
 Դեռ աշխարհից չէիք լինի հեռացած:
- 82 Իմ հոգու մեջ դրոշմված է խորապես
 Ձեր բարի ու քաղցր պատկերն հայրական,
 Երբ աշխարհում ուսուցանում էիք մեզ,
- 85 Թե ինչպես մարդ կանմահանա գործերով:
 Եվ իմ կյանքում երախտիքըս ձեր հանդեպ
 Հարկ է, որ ես հայտնեմ անկեղծ խոսքերով:
- 88 Ձեր ծանուցը մյուսների հետ կհիշեմ,
 Որ տիրուհուս լուսաբանել տամ հետո,
 Եթե երբեք մի օր նրա մոտ հասնեմ:
- 91 Բայց ուզում եմ, որ ձեզ մի բան պարզ լինի.
 Թող միմիայն չկշտամբի խիղճըս ինձ,
 Ես կտոկամ բախտի ամեն հարվածի:
- 94 Այդ ազդերը նորություն չեն ինձ համար.
 Բախտն ու մարդիկ ինչ ուզում են թող անեն,
 Ես կլինեմ հաստատական ու համար»:

- 97 Վարպետս այնժամ դառնալով ետ, դեպի ինձ,
Մի պահ նայեց և այս հորդորն ինձ տվեց.
«Ով խելոք է, խրատվում է ուրիշից»:
- 100 Բայց ես նորից Բրուկետտոյին դիմեցի
Եվ հարցրի, թե իր խմբի մեջ որո՞նք են
Ընկերները ամենից մեծ, մտացի:
- 103 Եվ նա ասաց. «Մի քանիսին կնշեմ,
Իսկ մյուսների մասին կանցնեմ լուրջամբ,
Զի ժամանակ չկա, որ ես երկարեմ:
- 106 Ամփոփակի իմացիր, որ բոլորն էլ
Կղերական ու գրական դեմքեր են,
Ռոնք երկրում նույն մեղքով են աղտեղվել:
- 109 Այդ ցավալի շրջանակի մեջ են լայն
Պրիշիանոն և Ֆրանչեսկո դ' Ակկորսոն,
Դու կարող ես այնտեղ տեսնել և պիղծն այն,
- 112 Ում ծառայից ծառան շուտով փոխադրեց
Առնոյից դեպ Բակկիչոնե, ուր և նա
Իր հույժ լարված ջղերն հավետ հանգչեցրեց:
- 115 Կարող էի ես անվանել դեռ այլոց,
Բայց ժամանակ չկա երկար խոսելու.
Տես ավագից բարձրանում է ծուխ ու բոց.
- 118 Մի նոր խումբ է, պետք է խույս տամ նրանից:
Գանձրս, որում ապրում եմ դեռ, լավ պահիր,
Ես միմիայն այդ եմ խնդրում քեզանից»:
- 121 Նա շուտ եկավ և վազ տվեց դեպի աջ,
Ինչպես նրանք, որ վազում են Վերոնում
Ստանալու համար դրոշը կանաչ,
- 124 Եվ նմանվեց նա հաղթողին այդ վազքում:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Վ Ե Ց Ե Ր Ո Ր Գ

Լսում էի արդեն շոփնդը ջրի,
Որ թափվում էր պարունակը հետևյալ,
Ինչպես բզզոց մեղունների պարսերի,

4 Երբ որ հանկարծ երեք հոգի-սովերներ
Միահաղույն անջատվեցին մի խմբից,
Որ անցնում էր բոցերի տակ տանջաբեր:

7 Ուղղվելով մեզ, նրանք հեռվից գոչեցին.
«Կանգ առ մի պահ: Քո հագուստից իմացանք,
Որ եկել ես մեր քաղաքից չարածին»:

10 Օ ի՛նչ խոցեր նրանց վրա տեսա ես,
Որոնք կիզիչ հրից էին գոչացել.
Երբ հիշում եմ, դեռ ցավում եմ դառնապես:

13 Նրանց ձայնից առաջնորդես խորագետ
Ինձ դարձավ և ազդարարեց. «Սպասի՛ր,
Պետք է լինել քաղաքավար սրանց հետ:

16 Եթե այստեղ հուր շտեղար հարակեզ,
Ես կասեի, որ դու պետք է փուխայիր
Դեպի նրանք, ոչ թե նրանք դեպի քեզ»:

19 Հենց որ կեցանք, նրանք նորից շարժվեցին.
Եվ երբ նրանք արտորանքով հասան մեզ,
Երեքով մեկ տեղում պտույտ գործեցին:

22 Եվ ինչպես մերկ ըմբիշները կորովի
Ուշիուշով հետաքննում են միմյանց,
Նախքան անցնելն իրարու դեմ գրոհի,

25 Այսպես նրանք ինձ նայեցին պշնորեն,
Պտտվելով այնպես, որ վիզը նրանց
Ու ոտները շարժվում էին տարորեն:

- 28 «Թեև տեղն այս, որ ընկել ենք մենք այսպես,—
 Ասաց մեկը,— և մեր դեմքերն հրախանձ
 Քամահրանքի արժանի են դարձնում մեզ,
- 31 Սակայն հանուն մեր համբավի ու փառքի
 Մեզ զիջանիր ասելու թե ո՛վ էս դու,
 Որ անցնում էս անվախ միջով Դժոխքի:
- 34 Ահա սա, որ իմ առջևից է գնում,
 Թեև մերկ է ու մարմինը խանձայրյաց,
 Բարձրաստիճան մի դիրք ուներ աշխարհում:
- 37 Նա հեևց թողն է Գուալդրադայի բարեգով.
 Նա կոչվում է Գուիդո Գուեքրա, և կյանքում
 Շատ գործեր է արել թրով ու խելքով:
- 40 Իսկ մյուսը, որ իմ ետևից է քայլում,
 Ալդոբրանդի Տեգիայոն է, այր խելոք,
 Որի խոսքը պետք է լսվեր աշխարհում:
- 43 Ես, որ այսպես չարչարվում եմ նրանց հետ,
 Ռուստիկուչչի Յակոպոն եմ, և անշուշտ
 Իմ կորստյան բուն պատճառը կինս էր հետս»:
- 46 Եթե հրից ես մնայի անվթար,
 Կճեամվեի ներքև՝ նրանց գրկելու,
 Որ իհարկե վարպետըս ինձ թույլ կտար:
- 49 Բայց որ վտանգ կար այրվելու, մորկվելու,
 Իմ երկյուղը հաղթեց կամքին իմ բարի,
 Որ տեևչ ուներ նրանց ամուր փարվելու:
- 52 Ես ասացի. «Հեևց որ տերս պատվական
 Ասաց խոսքեր, որ կոահել ինձ տվին,
 Թե դուք իրոք հոգիներ եք պատվարժան,
- 55 Իմ սրտի մեջ ձեր վիճակը դժնդակ
 Ծճեց ոչ թե արհամարհանք, այլ մորմոք,
 Որ կմնա իմ մեջ երկար ժամանակ:

- 58 Ես ինքքս ձեր համերկրացիս եմ բնիկ.
Ես սիրով ու հարգանքով եմ միշտ հիշել
Ձեր գործերն ու անունները ազդեցիկ:
- 61 Դառը թողնում, քաղցր տեղանքն եմ գնում,
Որ ինձ անսուտ առաջնորդս է խոստացել.
Բայց պետք է նախ իջնեմ երկրի կենտրոնում»:
- 64 «Իցիվ թե դու դեռ ապրեիր ընդերկար,—
Պատասխանեց այն ատեն ինձ նույն հոգին,—
Եվ համբավդ էլ մահից հետո շողշողար:
- 67 Արդ ասա մեզ, բարքերն ազնիվ ու տիպար
Մեր քաղաքում շարունակո՞ւմ են ապրել,
Թե այնտեղից անհետացել են իսպառ:
- 70 Քանզի Գուլելմ Բորսիերեն, որ այստեղ
Նոր է եկել և մեր խմբում է հիմա,
Մեզ բերել է տխուր լուրեր սրտակեղ»:
- 73 «Նոր-նոր մարդիկ և վաստակներ նյութական,
Յ՛ Ֆլորենցիա, քեզ դարձրել են սնապարծ
Ու սանձարձակ, որից տուժում ես այնքան»—
- 76 Գոչեցի ես, բարձրացնելով դեմքըս վեր.
Այդ լսելով երեքն իրար նայեցին,
Նման նրանց, որ լսում են ճիշտ բաներ:
- 79 «Թե ամեն ինչ այսպես շիտակ ես ասում,—
Երեքով մեկ նրանք տվին պատասխան,—
Երանի քեզ, որ դու անկեղծ ես խոսում.
- 82 Բայց եթե դու դուրս գաս տեղից այս մոայլ՝
Նորից չքնաղ լույս աստղերը տեսնելու,
Եվ ուզենաս հիշել աշխարհն հանդերձյալ,
- 85 Ասա մարդկանց, որ տեսել ես այստեղ մեզ»:
Ապա նրանք թեթևասուր սլացքով
Մեզնից փախան ու հեռացան փութապես:

- 88 Չի կարելի արտասանել մի «ամեն»
Ավելի շուտ, քան որ նրանք չքացան:
Եվ վարպետըս մեկնել վճռեց այն ատեն:
- 91 Եվ ահա մենք առաջացանք, և քիչ անց
Ջրի շտառան այնքան մոտից հասավ մեզ,—
Որ խոսելիս չէինք լսում մենք միմյանց:
- 94 Ինչպես գետն այն,— որ իր ուրույն հունով նախ
Մոնպիզոնից դեպ արևելք է հոսում,
Երբ բխում է Ապեննինի լանջից ձախ,
- 97 Եվ որ վերին, սկզբնական հոսանքում,
Նախքան իջնելն հարթավայրը Ֆոռլիի,
Իր անվան տեղ Ակուակետա է կոչվում—
- 100 Շտառաշունով թավալվում է դարն ի վար,
Սուրբ Բենեդիկտ կոչված գյուղի վերևում,
Որ կարող է բազում սահանք գոյանար,
- 103 Այսպես այստեղ թավալվում էր ժայռն ի վար
Գորշ ջրվեժը այնպիսի գոռ բոմբյունով,
Որ կարող էր խլացնել մեզ իսպառ:
- 106 Մեջքիս կապած ես մի պարան ունեի,
Որով բռնել մտածեցի մի անգամ
Խայտաճամուկ մորթով հովազն ամենի:
- 109 Առաջնորդիս հրամանի համաձայն
Ես իմ մեջքից արձակեցի պարանն այդ
Եվ կծկելով երկարեցի նրան այն:
- 112 Առաջնորդըս այնժամ դարձավ դեպ աջ դին
Եվ եզերքի կարկառներից քիչ հեռու
Արձակեց այն անդունդն ի վար խավարչտին:
- 115 «Արդ պետք է որ,— ներքուստ ասում էի ես,—
Այդ նշանին մի պատասխան հետևի,
Եթե վարպետս ուշով նայում է այդպես»:

- 118 Մարդիկ պարտ են զգուշավոր միշտ լինել
Այն անձանց մոտ, որոնք գիտեն ոչ միայն
Գործը տեսնել, այլև միտքը թափանցել:
- 121 Նա ինձ ասաց. «Կբարձրանա վեր շուտով
Այն, ինչ որ մենք սպասում ենք՝ ես ու դու.
Այդ դու հիմա կնկատես քո աչքով»:
- 124 Ծշմարիտն այն, որ նմանվում է սուտի,
Պետք է պահել ամուր փակած շրթներով,
Այլապես նա մեզ կենթարկի ամոթի:
- 127 Սակայն այստեղ ես չեմ կարող մնալ լուռ.
Երդվում եմ իմ Կատակերգով, ընթերցող,
— Երանի նա շնորհ գտներ ամենուր,—
- 130 Ես տեսա, որ մութ ու մռայլ վիճն ի վեր
Բարձրանում էր լողով ճիվաղ մի ահեղ,
Որ վախ կազդեր նույնիսկ սրտին անվեհեր.
- 133 Նավագն այսպես բարձրանում է ծովալքից,
Երբ խարհիսը պոկում է ու արձակում
Խոր խութերից կամ այլ ծածուկ արգելքից,
- 136 Եվ մարմինը մեկ ձգում է, մեկ կծկում:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Յ Ո Թ Ե Ր Ո Ր Դ

«Ահա գազանն իր տտունով սուր, երկայն,
Ահա նա, ով արգելակներ է փշրում
Եվ գարշությանը պղծում աշխարհը համայն»:

- 4 Այսպես ասաց ինձ առաջնորդըս աննեղ,
Եվ գազանին հրավիրեց մոտենալ
Այն քարափին, որով անցել էինք մենք:

- 7 Խաբեութեան այդ պատկերը գարշելի
Առաջ եկաւ և, պոչն հեռու պահելով,
Ափի վրա քաշեց իրանն ահռելի:
- 10 Նրա դէմքը արդար մարդու տեսք ունէր,
Այնքան հեզ ու բարեմույն էր արտաքուստ,
Իսկ մնացած մասը մարմնի լոկ օձ էր:
- 13 Ունէր երկու բռնոտ թաթեր ճապոնափոր,
Մեշքը, կուրծքը և գույգ կողերը նրա
Նիշված էին խայտուցներով օղափոր:
- 16 Թաթարներն ու թուրքերն երբեք չեն գործել
Այնքան նախշուն ու խայտաբղետ պաստառներ,
Արաքենն էլ նման ոստայն չի հյուսել:
- 19 Ինչպէս մակույկը մերթ ափին է հանգչում,
Մասամբ ջրի վրա, մասամբ ցամաքի,
Ինչպէս շվայտ գերմանների աշխարհում
- 22 Սպասում է կուղբը պայքար մղելու,
Այսպէս ավազն եզրապատող քարափին
Սպասում էր այն գազանը ահարկու:
- 25 Նա իր պոչը խաղացնում էր շարունակ,
Գալարելով նրա ծայրը թունափոր,
Ինչպէս կարիճն իր խայթոցը կենսունակ:
- 28 Հիմա պետք է ճանապարհից քիչ շեղվենք,—
Ասաց տերըս,— որպէսզի մենք հասնենք անդ,
Որ փոված է այն գազանը չարանենգ»:
- 31 Այսպէս իջանք աջակողմյան ուղղությամբ
Եվ ծայրեզրով տաս քալլ անցանք, որպէսզի
Խույս տանք հրից և ավազից հրատապ:
- 34 Երբ մոտեցանք այն նենգափոր գազանին,
Մի քիչ անդին տեսա մարդկանց մի զանգված,
Որ նստած էր ավազուտի երկայնքին:

- 37 Վարպետս ասաց. «Որպեսզի դու այս գոտին
Կարողանաս ամեն կողմից ճանաչել,
Գնա, նայիր նրանց վիճակը հետին:
- 40 Բայց թող այնտեղ քո զրույցը կարճ լինի.
Իսկ ես մինչ այդ կբանակցեմ սրա հետ,
Որպեսզի իր գավակը մեզ հատկացնի»:
- 43 Եվ յոթներորդ պարունակի եզրով ես
Մեն-միայնակ առաջացա դեպ այնտեղ,
Որ նստած էր այն ամբոխը տխրատես:
- 46 Նրանց ցավը դուրս էր պոռթկում աչքերից.
Նրանք ձեռքով ջանում էին պաշտպանվել
Մերթ բոցերից, մերթ հրաշեկ ավազից:
- 49 Այսպես շներն ամուսն շոգին տոթալից
Պաշտպանվում են մերթ թաթերով, մերթ դնշով,
Երբ խայթվում են ճանճերից կամ լվերից:
- 52 Ես դիտեցի ուշով դեմքերը ոմանց,
Որոնց վրա հուր էր տեղում ահավոր,
Բայց ճանաչել չկարեցա ես նրանց:
- 55 Ամեն մեկի պարանոցից կախված էր
Որոշ գույնով ու նշանով մի քսակ,
Որով նրանք ապրում էին կարծես դեռ:
- 58 Ես նրանց մեջ տեսա դեղին մի քսակ,
Որի վրա կար մի կապույտ ուրվագիծ,
Որ նման էր մի առյուծի պարարակ:
- 61 Եվ քիչ հեռու ինեսա ուրիշ մի քսակ,
Արյան նման կարմիր, որի կենտրոնում
Երևում էր մի սագ կաթից սպիտակ:
- 64 Մեկը, որի ճերմակ պարկի վրա կար
Կապույտ գույնի մի խոզ, մատակ ու հղի,
Ինձ բարբառեց. «Այստեղ ինչո՞ւ դու եկար:

- 67 Շուտ հեռացի՛ր: Եվ քանզի ողջ ես դեռ դու,
Իմացիր որ Վիտալիանոն, երկրացիս,
Այստեղ գալու և կողքիս է նստելու:
- 70 Ֆլորենտացոց մեջ այս ես եմ պաղուացին.
Սրանք հաճախ իմ գլուխը տանում են,
Ինձ ասելով. «Թող գա ասպետն հոյաժին,
- 73 Հետ բերելով քսակն երեք կոցանի»:
Եվ բերանը ծոեց, լեզուն դուրս հանեց,
Ինչպես պինչը լիզող եզը կենդանի:
- 76 Վախենալով, որ չլինի թե երբեք
Իմ ուշացմամբ առաջնորդիս բարկացնեմ,
Հեռացա այն հոգիներից տանջաբեկ:
- 79 Առաջնորդըս մինչ այդ նստել էր արդեն
Լայն գավակին զարհուրելի գազանի:
Նա ինձ ասաց. «Արիացիր դու այժմեն:
- 82 Այսուհետև այսպես պետք է ցած իջնել:
Նստիր առաջ, ես ետևում կնստեմ,
Որ պոչը քեզ չկարենա վնասել»:
- 85 Ինչպես նա, ով սարսռում է, կափկափում,
Երբ զգում է տենդի գալը, և հենց որ
Շուք է տեսնում, մարմինը դող է պատում,
- 88 Այսպես եղա այդ խոսքերից ահագրու.
Սակայն շուտով ինձ զգացի սրտապինդ,
Ինչպես ծառան տիրոջ առջև հուսատու:
- 91 Ես նստեցի նուսի վրա այլանդակ.
Ուզում էի իրոք ասել՝ «Գրկիր ինձ»,
Սակայն ձայնըս խզվեց կամքիս հակառակ:
- 94 Բայց վարպետըս, որ զորավիզս է եղել
Ուրիշ դժվար իմ պահերին, արդեն իսկ
Բազուկներով ինձ գրկել էր ու պահել:

- 97 Եվ նա ասաց. «Գերիո՛ւն, հիմա ընթացիր,
Սակայն իջիր շուրջանակի ու դանդաղ.
Քո ուսերին նոր բեռ ունես, իմացիր»:
- 100 Ինչպես նավակն, անջատվելով կայանքից,
Նախ գնում է ետ ետ, այսպես նա մեկնեց.
Եվ երբ ազատ զգաց ամեն արգելքից,
- 103 Անմիջապես պոչը կրծքի կողմ տարավ,
Ապա ձգվեց օձաձկան ճիշտ նման
Եվ թաթերով օդ վերցնելով ցած թռավ:
- 106 Ֆայետոնը գուցե այնքան չերկնչեց,
Երբ բաց թողեց ձիասանձերը ձեռքից,
Որից մասամբ երկնակամարը այրվեց.
- 109 Կամ Իկարը, երբ նա զգաց, որ տաքից
Մոմն հալվում է, և փետուրներն են թափվում,
Մինչ գոչում էր հայրը՝ «Շեղվել ես ճամփից»--
- 112 Ինչքան որ ես, երբ տեսա, որ չորս կողմից
Կախվել էի պարսալ օդում և ոչինչ
Չէի տեսնում, բացի անեղ գազանից:
- 115 Նա ճախրելով դանդաղ իջնում էր ներքև.
Այդ զգացի լոկ նրանից, որ տակից
Ու ճակատից փչում էր հովը թեթև:
- 118 Մեր ներքևում լսում էի ես արդեն
Ահագնագոռ շառաչյունը ջրվեժի,
Եվ գլուխըս երկարեցի մի քիչ դեմ:
- 121 Երբ ես բոցեր տեսա, ողբեր լսեցի,
Իմ երկյուղը կրկնապատիկ սատկացավ.
Եվ ես դողով կուչ եկա ու ամբեցի:
- 124 Ստորակա պարունակին մատչելով,
Ես նոր միայն որոշակի իմացա,
Որ մենք իջնում էինք պտույտ գործելով:

127 Ինչպես բազեն, սավառնելով ընդերկար՝
Առանց թռչուն կամ խրտվիլակ տեսնելու,
Ցածրանում է պտույտներով օդապար,

130 Եվ իջնում է այնտեղ, ուրկից սրընթաց
Խոյացել էր, և հեռու իր տիրոջից
Կանգ է առնում, գծրմնած ու սրամտած,

133 Այսպես Գերիոնն իջավ հատակն անդունդի,
Ստորոտը քարածայրի սեպածն.
Եվ հազիվ թե բեռնաթափեց մեզ գետին,

136 Նետի նման թռավ-գնաց սրաթև:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Ո Ի Թ Ե Ր Ո Ր Դ

Դժոխքում կա գեշ ձորերով մի տեղանք,
Վիմակերտ ու երկաթագույն, ճիշտ ինչպես
Նրա շուրջը պատող դարը գորշերանգ:

4 Այդ չարաշուք վայրի ուղիղ կենտրոնում
Բացվում է լայն ու խորասույզ մի ջրհոր,
Որի մասին ես կպատմեմ իր տեղում:

7 Այն տարածքը, որ նման է ջրհորի
Ու շրջակա դարի միջև, կլոր է,
Եվ հատակը բաժանված է տաս ձորի:

10 Եվ ինչպես որ խրամատներ կան ջուկ-ջուկ
Ամրոցների պարիսպների շուրջքոլոր,
Ու ծառայում պաշտպանության համար լուկ,

13 Այսպես էին այստեղ ձորերն երևում.
Եվ ինչպես որ ամրոցների շեմերից
Դեպի հեռուն կամրջակներ են ձգվում,

- 16 Այսպես դարից ձգված էին պարելսներ,
Ռրոնք թմբերն ու ձորերը հաստելով,
Հասնում էին և հավաքվում ձորն ի վեր:
- 19 Ահա այդտեղ իջավ Գերիոնը միվաղ
Եվ երկուսիս իր շալակից ցած նետեց:
Այն ժամանակ մենք ուղղվեցինք դեպի ձախ:
- 22 Իմ աջ կողմում տեսա նոր-նոր պատիժներ,
Նոր տանջվողներ և տանջողներ նորանոր,
Որոնցով այն առաջին ձորը լի էր:
- 25 Այնտեղ կային երկու խմբեր տարընթաց.
Մոտի խումբը դեպի մեր կողմ էր գալիս,
Իսկ հեռվինը քայլում մեզ հետ համընթաց:
- 28 Այսպես հոռմցիք, հոբելյանի մեծ տարում,
Բազմությունը Սուրբ Հրեշտակի կամրջով
Անցկացնելու հեշտ միջոց են հնարում,
- 31 Որով ոմանք գնում են դեպ մայր տաճար,
Դեմքերն իրենց ամբողջ կողմը ուղղած,
Իսկ ուրիշներ վերադառնում դեպի սար:
- 34 Չորի երկու ոլորներում տեսա ես
Եղջերավոր դևեր, որոնք մտրակով
Հոգիներին ձաղկում էին սաստկապես:
- 37 Ինչպե՛ս սրանք հարվածից իսկ առաջին
Կրակափոխ փախչում էին, և ոչ ոք
Չէր սցասում այլևս հաջորդ հարվածին:
- 40 Մինչ ես առաջ էի գնում անվարան,
Տեսա մեկին և ասացի յուրովի.
«Ուրիշ անգամ կարծես տեսել եմ սրան»:
- 43 Ես կանգ առա, որ նրան լավ ճանաչեմ,
Կանգնեց նաև իմ առաջնորդը բարի,
Ինձ թույլ տալով, որ նրա հետ գրուցեմ:

- 46 Մտրակյալը, կամենալով քողարկվել,
Դեմքը թեքեց, սակայն իզուր եղավ դա.
Ես ասացի. «Դո՛ւ, որ գլուխդ ես հակել,
- 49 Վեճեղիկո Կաշչանեմիկն ես կարծեմ,
Դիմագծերդ եթե լավ եմ ես հիշում.
Բայց ինչո՞ւ ես այս տանջանքի մեջ դժխեմ»:
- 52 Եվ նա ասաց. «Այդ քեզ կասեմ ակամա.
Պարզ խոսքերդ ինձ առիպում են սակայն,
Որ ես հիշեմ մեր աշխարհը հնամյա:
- 55 Ես դրդեցի իմ Գիզույա Բելլային,
Կատարելու ցանկությունը Մարկիզի,
Ինչ էլ խոսվի այս լուրի շուրջ գարշային:
- 58 Մենակ ես չեմ բոլոնիացին մեղապարտ,
Նրանք այստեղ այնքան շատ են, որ Ռենի
Եվ Սավենի միջև ընկած հովտում արդ
- 61 Տիբա բառը չի կրկնվում այնքան շատ,
Որքան այստեղ. եթե կուզես ապացույց,
Հիշիր դու մեր ազահությունն ապիրատ»:
- 64 Եվ մինչդեռ նա ինձ բարբառում էր այսպես,
Մի դև նրան խարազանեց ու ասաց.
«Կավա՛տ, այստեղ կանայք չկան, որ խաբես»:
- 67 Ես միացա առաջնորդին իմ նորից.
Մի քանի քայլ անցնելով մենք հասանք անդ,
Ուր մի պարեխ էր երկարում դարափից:
- 70 Մենք հեշտությամբ նրա վրա բարձրացանք,
Եվ աջ կողմից դարավանդի վրաջով.
Մշտաչարչար այն ամբոխից հեռացանք:
- 73 Երբ հասանք անդ, ուր կազմում է նա կամար,
Որի տակով մտրակյալներն են անցնում,
Առաջնորդըս ասաց. «Այստեղ դու կանգ առ

- 76 Եվ նայիր այն երկրորդ խմբին չարածին,
Որոնց դեմքը դու տակավին չես տեսել,
Քանզի քայլում էին մեզ հետ միասին»:
- 79 Հին կամրջից նայում էինք նոր խմբին,
Որ մյուս ծայրից առաջանում էր դեպ մեզ,
Նույնպես ծեծված մտրակներով դիվային:
- 82 Բարի վարպետս ասաց՝ հարցրս կանխելով.
«Տես այն մեծը, որ գալիս է, և կարծես,
Ցավի մեջ իսկ երևում է անխոռվ.
- 85 Վե՛հ ու վես է տեսքով, ինչպես գահերեց:
Նա Յասունն է, որ քաջությամբ ու խելքով
Կոլխիդայից ոսկեգեղմը ձեռք բերեց:
- 88 Ծանապարհին Լեմնոս կղզին մտավ նա,
Որտեղ կանայք քաջահանդուզն ու անգութ
Բոլոր արանց մեռցրել էին անխնա:
- 91 Նա ցույցերով ու խոսքերով սիրախանձ
Այնտեղ խաբեց Հիսիպիլին դեռատի,
Որն իր հերթին նախ խաբել էր մյուս կանանց:
- 94 Այնտեղ խեղճին թողեց հղի վիճակում.
Դրա համար դատապարտված է այսպես:
Մեղեալի համար էլ է պատժվում:
- 97 Նրա հետ են խաբողները իր նման.
Այս առաջին ձորի և անդ պատժվող
Անձանց մասին բավ է գիտնալը այսքան»:
- 100 Եկանք այնտեղ, որտեղ պարեխը երկար
Երկրորդ թմբի հետ հատվում է խաչաձև
Եվ կազմում է նրա վրնս նոր կամար:
- 103 Մեզ այնտեղից հասան հաջորդ վիրապի
Ողբերն հոգվոց, որ փնջում են ու ծեծում
Կրծքերն իրենց հարվածներով կոուփի:

- 106 Զորի խորքից փչող շնչից գանձի
Պատերն ամբողջ պատած էին բորբոսով,
Որ ոչ աչքին, ոչ քթին էր տանելի:
- 109 Հատակն այնքան խորունկ էր ու խավարին,
Որ տեսնելու համար թե ինչ կար այնտեղ,
Պետք է ծայրը մեներ էլնեհներ կամարի:
- 112 Այնտեղ էլանք. ճորում տեսա անարգել
Մարդկանց մի խումբ կղկղանքի մեջ սուզված,
Ասես այնտեղ արտաքնոց էր դատարկել:
- 115 Մինչ ցած էի նայում տեսքով անհամբեր,
Տեսա մեկին, գլուխն այնքան աղտեղված,
Որ հայտնի չէ աշխարհիկ էր, թե կղեր:
- 118 Նա ինձ ասաց. «Այդպես ինչո՞ւ ես ձգտում
Նայելու ինձ ավելի քան մյուսներին»:
Ես ասացի. «Եթե լավ եմ ես հիշում,
- 121 Որիչ անգամ պետք է տեսած լինեմ քեզ.
Դու Ալեսսիո Ինտերմենտին ես լուկկացի.
Ահա ինչու քեզ ետ նայում հատկապես»:
- 124 Այնժամ ինքն իր գլխին տալով նա գոչեց.
«Այստեղ ընկա իմ քծնանքի պատճառով,
Որից լեզուս ամենևին չհոգնեց»:
- 127 Այնուհետև առաջնորդըս ինձ ասաց.
«Հայացքդ հիմա մի քիչ հեռու արձակիր,
Որպեսզի դու տեսնես դեմքը աղտեղված
- 130 Այն աղծապիղծ ու հերարձակ պոռնիկի,
Որ անակոստամ է եղունգներով ինքն իրեն,
Եվ մեկ պագում, և մեկ կանգնում է ոտքի:

133 Թայիսն է նա, այն բողը, որ հռմանվույն,
Երբ նա հարցրեց՝ «Ունե՞մք եզ մոտ մեծ շնորհ»,
Պատասխանեց. «Օ, ինչպե՛ս չէ, մեծաւորույն»:

136 Մեր աչքերը թող կշտանան սրանով»:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Ի Ն Ն Ե Ր Ո Ր Գ

Ո՛վ մոգ Սիմոն, ո՛վ հետևորդքդ նսեմ,
Դուք, որ ոսկու և արծաթի համար լոկ
Փշացնում եք սրբությունները վսեմ,

4 Որոնք պետք է տրվեն մարդկանց պատվավոր.
Արդ հարկ է որ շեփորն հնչի ձեզ համար,
Որ խրված եք երրորդ ձորում ահավոր:

7 Հասել էինք արդեն հաջորդ խանդակի
Կոր կամարի բարձրակետին, ուրկից ցած
Մենք ամեն ինչ տեսնում էինք հայտնակի:

10 Ո՛վ Գերիմաստ, ի՞նչ արվեստ ես ցուցադրում
Երկնում, երկրում և աշխարհում այս դժպիհ,
Թ՛, դու ինչքա՛ն արդարորեն ես դատում:

13 Ես հատակին ու պատերին ձոր-խորշի
Տեսա բազում սալաքարեր գորշերանգ,
Որոնց վրա անցքեր կային բոլորշի:

16 Այդ անցքերը այնպես էին երևում,
Ինչպես ունի Սան-Ջովաննին իմ չքնաղ,
Որ ծեսերն են մկրտության կատարվում:

19 Արանցից մին, շատ տարիներ դեռ չկան,
Ես ջարդեցի մի խեղդվողի պատճառով,
Եվ սա ոչ ոք չվերագրի այլ դիտման:

- 22 Ամեն անցքից վերև էին կարկառված
Սրունքները մեղավորի մի ուրույն,
Իսկ իրանը անցքի մեջ էր մխրճված:
- 25 Այրվում էին ներբանները բոլորի,
Եվ հողերը պրկվում այնպես ուժգնորեն,
Որ կապերն իսկ կքանդեին լարերի:
- 28 Ինչպես եթե յուղոտ մի բան է այրվում,
Բոցը նրա երեսին է շրջում լոկ,
Այսպես էին այստեղ ոտքերը վառվում:
- 31 «Վարպե՛տ, ասա,— ասացի ես,— ո՛վ է նա,
Որ մյուսներից ավելի է գալարվում
Եվ ավելի կիզվում հրից անխնա»:
- 34 Եվ նա ասաց. «Արդ եթե դու կամենաս,
Քեզ կտանես այս դարն ի վար զառիթափ,
Եվ պատասխանն հենց նրանից կիմանաս»:
- 37 «Իմ կամքն այն է, ինչ որ դու ես կամենում,—
Ասացի ես.— դու ես տերըս և գիտես
Իմ բաղձանքը, թեև լուռ եմ ես մնում»:
- 40 Այնժամ չորրորդ թմբի վրա մենք եկանք,
Եվ, ձախ կողմից ցած իջնելով դարն ի վար,
Անցքերով լի ձորի հատակը հասանք:
- 43 Բարի վարպետս ինձ բաց թողեց լոկ այնժամ,
Երբ մենք եկանք-հասանք անցքի մոտ նրա,
Ով ոտներն էր ջղաձգում հարածամ:
- 46 «Ով էլ լինես, ո՛վ դու հոգի տանջակեզ,
Որ տնկվել ես ցցի նման գլխիվայր,—
Ասացի ես,— խոսի՛ր, եթե կարող ես»:
- 49 Կանգնած էի այնտեղ ինչպես քահանա,
Ում կանչում է մարդասպանը գետնամուխ,
Որպեսզի իր մահվան ժամը ուշանա:

- 52 Նա ինձ գոչեց. «Բռնիֆակիոս, այդ դո՞ւ ես,
Ասա, դո՞ւ ես, որ եկել ես այսքան վաղ.
Ծառ տարիներ գիրքը խաբեց ինձ այսպես:
- 55 Ունեցվածքից այդպես շուտով կշտացա՞ր,
Որի համար դու նենգորեն խաբեցիր
Չքնաղ կնոջ, ապա նրան տիրացար»:
- 58 Ես, շփոթված, նմանվեցի ճիշտ նրան,
Ով իր լսած խոսքերը չի հասկանում
Եվ չգիտե՛ ինչ պետք է տա պատասխան:
- 61 Եվ Վիրգիլն ինձ. «Ասա՛ նրան, շուտ արա՛.
«Այն չեմ, այն չեմ, որին ես դու սպասում»:
Կտոարեցի ես պատվիրածը նրա:
- 64 Այնժամ հոգին ցնցեց ոտներն և ապա,
Հառաչելով, ասաց ձայնով լալազին.
«Ուրեմն ինձնից ի՞նչ ես ուզում դու հապա:
- 67 Եթե դու այս ձորի հատակն ես եկել
Իմանալու թե ով եմ ես, արդ գիտցիր՝
Ես պապական մեծ պատմունճանն եմ կրել:
- 70 Ծշմարիտ է, որ ես եղա արջի ձագ.
Եվ հոգացի արջուկների մասին մյուս
Այնքան հաճախ, որ ընկա այս անցքը ծակ:
- 73 Ինձ նախորդած սիմոնական այլ պապեր
Քարշ են տրված այնտեղ, ներքև իմ գլխից,
Եվ ծվարած այս հողանցքում տանջաբեր:
- 76 Ես էլ պիտի խորասուզվեմ այս անցքով,
Երբ որ գա նա, որի հետ քեզ շփոթած՝
Քեզ դիմեցի անակընկալ իմ հարցով:
- 79 Բայց նա այստեղ այնքան երկար չի մնա
Ռոնատոչոր ու գլխիվայր վիճակում,
Ինչքան որ ես մնացել եմ մինչ հիմա.

- 82 Քանզի շուտով արևմուտքից պիտի գա
Ավելի վատ ու անօրեն մի հովիվ,
Որ երկուսիս մոռացընել պիտի տա:
- 85 Նա կլինի մի նոր Հասոն Մակարյանց.
Եվ ինչպես սա զհշող եղավ արքային,
Այսպես կլինի նա արքային ֆրանկյանց»:
- 88 Հիմարություն չարի՞ արդյոք, չգիտեմ,
Երբ ես նրան այսպես տվի պատասխան.
«Դեմ դու հիմա պատասխանիր ինձ տեսնեմ՝
- 91 Մեր Տերն ինչքա՞ն գանձ պահանջեց Պետրոսից,
Երբ որ նրան եկեղեցու պետ ընտրեց.
Ոչինչ, միայն ասաց. «Եկ իմ ետևից»:
- 94 Ոչ Պետրոսը, ոչ էլ մյուսները, անշուշտ,
Մատաթիացից ոսկի, արծաթ չուզեցին,
Երբ նա բռնեց տեղը հոգու ժանտաժուտ:
- 97 Արդ կաց այդպես, պատիժդ արդար է քանզի,
Եվ պիճո պահիր դրամները քո շորթած,
Որ քեզ ժպիրճ դարձրին ընդդեմ Կառլոսի:
- 100 Եվ եթե ես չտածեի խոր հարգանք
Այն պաշտոնի հանդեպ վե՞ն ու սրբազան,
Որ վարեցիր, երբ ապրեցիր ուրախ կյանք,
- 103 Կասե՛ի դեռ ծանրը խոսքեր ավելի.
Զի դուք աշխարհն ազահությամբ փշացրիք,
Բարձրացնելով անարգների՛ն ատելի:
- 106 Հովհաննեսը ձեզ ունեցավ նկատի,
Երբ տեսավ այն, որ ջրերի վրա նստած,
Պոռնկույմ էր արքաների՛ հետ երկրի.
- 109 Այն, որ տեսավ յոթ գլխով ու տաս եղջրով,
Որոնցից նա ուժ ու սատար ստացավ,
Մինչև այրն իր հաճի ապրել լավ վարքով:

- 112 Ոսկին, արծաթն աստվածացրիք դուք կյանքում,
 Կոսպաշտներից տարբերվում եք նրանով,
 Որ մեկի տեղ հարյուր կուռք եք դուք պաշտում:
- 115 Օ Կոնստանդին՝ն, ո՛րքան չարյաց մայր դարձավ
 Ոչ քո դարձը, այլ այն պարգևը խոշոր,
 Որ քեզանից հովվապետը ստացավ»:
- 118 Մինչ ես նրան այսպես էի բարբառում,
 Նա գայրույթից և կամ խղճի խայթերից
 Ռեզոնորեն իր սրունքներն էր թափհարում:
- 121 Ես կարծում եմ իմ խոսքերը ճշմարիտ
 Ուրախություն պատճառեցին վարպետիս,
 Որ լսել էր դեմքով գոհ ու լրջամիտ:
- 124 Ապա նա ինձ իր թևերի մեջ առած
 Եվ իր կրծքին ամուր սեղմած՝ բարձրացավ
 Այն դարվերով, ուրկից իջավ քիչ առաջ:
- 127 Ամենևին չհոգնելով իր բեռից,
 Նա ինձ բերեց գազաթը այն կամարի,
 Որ հինգերորդ թումբն էր տանում չորրորդից:
- 130 Այնտեղ բեռը գետին դրեց շատ զգույշ,
 Այն տեղանքի համար վայրի ու դերբուկ,
 Ուրկից այծերն իսկ կանցնեին դժվար հույժ.
- 133 Այստեղ պարզվեց մի այլ ձորակ չարաշուք:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Ե Ր Ո Ր Դ

Արդ հարկ է, որ նոր պատիժներ տաղերգեմ
 Ներկա երգում իմ առաջին նվագի,
 Որի նյութն են դատապարտյալքը դժխեմ:

- 4 Պատրաստ էի ես նայելու արդեն ցած,
Դեպի խորքը երևացող նոր ձորի,
Որ թրջվում էր արցունքներով դառնամած:
- 7 Եվ բոլորշի ձորակի մեջ տեսա ես
Մեղապարտներ, որոնք, լուռ ու լալազիւն,
Քայլում էին դանդաղ թափոր մի որպես:
- 10 Երբ նայեցի ավելի լավ և ուշով,
Նկատեցի, որ պարանոցը նրանց
Ոլորված էր զարմանալի մի կերպով:
- 13 Նրանց դեմքը դեպի կոնակն էր շրջված,
Եվ զի զրկված էին առջև նայելուց,
Նրանք ետ-ետ էին քայլում ստիպված:
- 16 Պատահել է գուցե նման հաշմանդամ
Պարանոցով այսպես լրիվ գալարված,
Բայց չեմ տեսել և հագիվ թե հավատամ:
- 19 Ո՛վ ընթերցող, Աստված տա, որ օգտվեիր
Ընթերցումից իմ պոեմի այս երկար,
Բայց ես կարո՞ղ էի չլալ, դու դատիր,
- 22 Երբոր տեսա պատկերը մեր մարմնույթի
Այնքան ծոված, որ արցունքները կաթող
Հոսում էին ճեղքի միջով հետույթի:
- 25 Լալիս էի հեկված ժայռի ելուստին:
Այն ժամանակ առաջնորդըս ինձ ասաց.
«Արդյոք անմիտ բան չե՞ս անում վերստին:
- 28 Գթությունը այստեղ մեղք է մահացու:
Ո՛վ ավելի մեղադրելի է քան նա,
Ով հուզվում է դատաստանից Աստուծու:
- 31 Նայիր նրան, ով գետնի տակ կույ գնաց
Թերայեցուց աչքի առջև, երբ նրանք
Գոչում էին. «Անֆիա՛ր, ո՞ր ես սուզվում ցած.

- 34 Ի՞նչ էս թողնում դու մարտադաշտը Մարսի»:
Ու նա այսպես անդունդն ի վար գլորվեց
Եվ ի վերջո ընկավ ճանկը Միանսի:
- 37 Տես ինչպես է նա կոնակը կուրծք դարձրել
Եվ քայլում է ետ-ետ, նայում է ետև,
Զի շատ ուզեց առաջիկայքը տեսնել:
- 40 Ահա Տիրեսն, ում կերպարանքը փոխվեց,
Երբ, փոխվելով իր անդամները բոլոր,
Տղամարդուց կնոջ սեռի վերածվեց:
- 43 Եվ հետո, երբ գանահարեց վերստին
Զույգ օձերին իրար ամուր պլված,
Նա ստացավ իր արությունը կրկին:
- 46 Ահա Արոնան, որ հետևում է նրան.
Նա լեռների մեջ Լուսնի, որոնց տակ
Կարրարացին հող է հերկում հարաջան,
- 49 Բնակվում էր մի քարայրում մարմարյա,
Եվ այդտեղից դիտարկում էր անարգել
Ծովը անհուն և աստղերը հեռակա:
- 52 Իսկ նա, որի վարսերն առատ ու խոփվ
Արձակվել են կրծքի վրա, ծածկելով
Ստինքները և ամոթույքը լրիվ,
- 55 Դյութ Մանտովն է, որ շատ տեղեր ման եկավ,
Հուսկ կանգ առավ այնտեղ, ուր էս եմ ծնվել.
Արդ այս մասին լսիր ինձ պահ մի սակավ:
- 58 Երբ Մանտովի հայրը կյանքից հեռացավ,
Եվ Բաքոսի քաղաքն ստրուկ հոչակվեց,
Ծատ տարիներ թափառական նա դարձավ:
- 61 Բեճակ կոչված մի լին ունի Իտալիան,
Ստորտող այն լեռների բարձրաբերձ,
Որ փակում են Տիրալլի մոտ Լամանիան:

- 64 Կամոնհիկի և Գարդայի միջև կան
Շատ աղբյուրներ, որ թափվում են այդ լճում,
Ողողելուց հետո լանջերը Ալպյան:
- 67 Անդ կղզյակ կա, որը օրհնել կարող են
Վերոնայի, Բրեշիայիի և Տրենտոյի
Հովիվները, եթե այնտեղ այցելեն:
- 70 Անդ, ուր ասիը ցածրադիր է առավել,
Կառուցված է Պեսկիերա բերդն ամուր,
Որ կարող է թշնամու դեմ դիմադրել:
- 73 Այն ջուրը, որ չի պարփակվում լճի մեջ,
Դուրս է հորդում բերդի մոտից իբրև գետ
Եվ հոսում է արոտներով թարմ ու գեջ:
- 76 Բայց հենց որ ջուրն այդտեղից դուրս է հոսում,
Անվանվում է Մինչո մինչև Գովետոն,
Որի մոտ էլ նա թափվում է Պադոսում:
- 79 Մի քիչ ներքև հասնելով մի հարթավայր,
Նա տարածվում ու կազմում է մի ճահիճ,
Որ ամռանը օդը շնչվում է դժվար:
- 82 Վայրի կույսը, երբ այդտեղով էր անցնում,
Ճահճի մեջտեղ ինչ-որ ցամաք նկատեց,
Որ անմշակ ու անբնակ էր թվում:
- 85 Մարդախույսը ահա այստեղ կանգ առավ
Եվ նվիրվեց գուշակության արվեստին.
Այստեղ ապրեց և այստեղ էլ նա մեռավ:
- 88 Ապա մարդիկ շրջաբնակ վայրերից
Հավաքվեցին այս ցամաքում անմատույց,
Որ ճահճով էր շրջապատված չորս կողմից:
- 91 Նրա թաղված տեղում քաղաք հիմնեցին,
Եվ, անունով առաջնական գտնողի,
Առանց վեճի այն Մանտուվա կոչեցին:

- 94 Նա նախապէս բնակչությամբ շատ էր խիտ,
Երբ դեռ անմիտ Կազարոյիցն չէր խաբվել
Պիճամոնտե Բոնակոլսից նեճգամիտ:
- 97 Եվ եթէ դու երբևէ այլ կերպ լսես
Ծագումը իմ հայրենական քաղաքի,
Ճշմարիտն ու սուտը իրար չխառնես»:
- 100 Եվ էս. «Վարպէ՛տ, քո պատմությունը հայտնի
Այնքան ստույգ հավաստիք է ինձ համար,
Որ ուրիշը էս բանի տեղ չեմ դնի:
- 103 Բայց ինձ ասա՛ այս թափորի մեջ արդյոք
Կա՞ն ուրիշներ ուշադրության արժանի.
Զի էս հիմա այդ մասին եմ խորհում լոկ»:
- 106 Ասաց. «Ահա նա, ում մորուքը անարդ
Տարածվել է մեջքի վրա թխորակ,
Գուշակ էր, երբ Հունաստանում տղամարդ
- 109 Կարելի էր օրորոցում լոկ գտնել.
Այդ նա էր, որ Կալկանտի հետ Ավլիդում
Ազդանշեց նավաթոկերն արձակել:
- 112 Նրա անունն Եվրիպիլ է, այր մի վես,
Որի մասին վսեմ Ողբերգս հիշում է.
Դու այդ գիտես, զի երկիս լավ ծանոթ էս:
- 115 Իսկ այն մյուսը, որ նիհար է չափազանց,
Սկոփտիացի Միքելեն է, որ գիտեր
Նեճգ խաղերը ամեն տեսակ մոգությանց:
- 118 Ահա նաև Բոնատտին և Աստենդեն.
Այս վերջինը թելն ու կաշին զուր թողեց,
Սակայն հիմա գոջալը ուշ է արդեն:
- 121 Ահա կանաք, որոնք մեկդի թողնելով
Ծախարակը, իլն ու ասեղը իրենց,
Կախարդություն արին խոտով, պատկերով:

- 124 Բայց էլ գնանք, Կայենը իր փշերով
 Հասել է զույգ կիսագնդոց սահմանին
 Եվ Սևիլիոս մոտ իջնում է ընդհուպ ծով:
- 127 Երեկ գիշեր լիալուսին էր արդեն,
 Կհիշես այդ. զի նա մթին անտառում
 Լուսավորեց քո ճանապարհն այն ատեն»:
- 130 Նա, գնալիս, այսպես էր ինձ բարբառում:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Մ Ե Կ Ե Ր Ո Ր Գ

Մի կամորջից մյուսը անցանք մենք այսպես,
 Զրուցելով այլ բաների մասին դեռ,
 Որ չեմ ուզում Կատակերգումս հիշել ես:

- 4 Մենք լսեցինք ուրիշ ճիշեր գերքևում,
 Ապա տեսանք պարունակի ձորը նոր,
 Որ սևամած ու մթին էր երևում:
- 7 Այնպես, ինչպես նավարանում Վենետկի
 Եռացնում են ձմռանը ձյութը մածան,
 Ծեփոտելու համար նավերն ըստ կարգի.
- 10 Եվ նավազներն աշխատում են անարգել—
 Ոմանք նոր նավ են պատրաստում, ուրիշներ
 Նորոգում այն, որը շատ է նավարկել.
- 13 Սա նավի խելն, իսկ նա ցուկն է կոփում,
 Մին թի սարքում, մյուսը փաթթում է պարան,
 Իսկ մի ուրիշն առագաստ է կարկատում,—
- 16 Այսպես այստեղ աստվածային արվեստով,
 Եվ ոչ հուրով, ետում էր ձյութ մի թանձրիկ,
 Որ ծածկում էր պատերն ատվար մի շերտով:

- 19 Տեսնում էի համատարած այդ ճյուղում
Պղպշակներ, տաքությունից գոյացող,
Որ բարձրանում, ուռչում էին ու պայթում:
- 22 Մինչ ես ներքև էի նայում ակնդեմ,
Առաջնորդըս «զգույշ, զգույշ» ինձ ասաց,
Ու ինձ քաշեց կանգնած տեղից դեպի ես:
- 25 Ես քաշվեցի ինչպես նա, ով աչքերն իր
Չի հեռացնում սպառնացող վտանգից
Եվ, ահարկված արհալիրքից անպատիր,
- 28 Թե նայում է և թե փախչում շտապով:
Եվ ահա ես տեսա մի սև սառուհա,
Որ մեր կողմ էր վազում ժայռի վրայով:
- 31 Օ՛ր նա տեսքով ինչքան ժանտ էր ու վայրագ:
Օ՛րքան ինձ անագորույն երևաց
Բաց թևերով և ոտներով իր արագ:
- 34 Նա իր ցցուն ու բարձրաբերձ ուներին
Շալակել էր մեղավորի մի նորեկ
Եվ ճանկերը խրել նրա ազդերին:
- 37 Ժայռ-կամուրջից գոռաց. «Էհե՛յ, Չարճանկեր,
Ահա ձեզ մի ավագ Սանտա Չիտայից:
Ներս խոթեցեք: Այսպիսիներ շատ կան դեռ
- 40 Այն քաղաքում, ուր նորից եմ ես գնում:
Բռնտուրից զատ գոփողներ են բոլորն անդ.
Փողի համար ոչն այն է անդ դառնում»:
- 43 Նա նետեց բեռն և վազ տվեց ժայռից ցած.
Գողի ետև արձակված շունը երբեք
Չսլացավ այդօրինակ սրընթաց:
- 46 Երբ սուզվածը երեսն ելավ խայծղանի,
Կամրջի տակ պահված դևերն ասացին.
«Սուրբ Դեմքն այստեղ ոչ մի օգուտ քեզ չունի.

- 49 Այստեղ լողում են այլ կերպ, քան Սերկիոյում.
Մեր ճանկերից եթե ուզում ես արձնել,
Մի՛ բարձրանա, սուգված մնա խայծղանում»:
- 52 Եվ ձողերը խրելով կողը նրա,
Ավելացրին. «Թալթալ խաղա կուսրի տակ,
Եվ այնտեղից դուրս գալու փորձ մի՛ արա»:
- 55 Կաթասյի մեջ խոհարարները այսպես
Ընկղմում են միսը երկար շերտփով,
Որպեսզի այն չբարձրանա մակերես:
- 58 Վարպետս առ ինձ. «Արդ որպեսզի ոչ մի դև
Զնկատի, որ դու այստեղ ինձ հետ ես,
Ծուտ թաքնվիր քառաժայռի մի՛ ետև»:
- 61 Իսկ իմ մասին դու անհոգ կաց, վասնզի
Ոչ ոք ոչինչ ինձ չի կարող սպառնալ.
Ես սովոր եմ ընդդիմութեանց այսպիսի»:
- 64 Եվ վարպետըս թողեց ծայրը կամարի,
Ու երբ եկավ հասավ թումբը վեցերորդ,
Պարտավորվեց իրեն ցույց տալ քաջարի»:
- 67 Ըներն ինչպես կատաղութեամբ ահարկու
Հարձակվում են մութացկանի վրա խեղճ,
Որ եկել է ողորմություն խնդրելու,
- 70 Այսպես դներն էլան տակից կամրջի
Եվ ուղղեցին կեռ ձողերը նրա դեմ.
Բայց նա գոչեց. «Թող ոչ ոք ինձ չդիպչի.
- 73 Զեր ձողերը նախքան ուղղելը իմ դեմ,
Թող ձեզնից մեկն առաջ գա ու ինձ լսի.
Հետո միայն կմտածեք ինձ խշտել»:
- 76 Բոլորն ասին. «Դե՛հ, Զարագի՛, դու գնա՛»:
Եվ այնժամ սա առաջնորդիս մոտեցավ
Ու մոլտաց. «Խոսիր տեսնեմ, ես եկա»:

- 79 Եվ առաջնորդս. «Ի՞նչ ես կարծում, Չարագի՛,
Մի՞թե այստեղ կարող էիր ինձ տեսնել,
Եթե այդպես չհաճեիր ուղղակի
- 82 Աստծու կամքն ու ճակատագիրն անհեղի՛:
Ծանապարհ տուր. ես երկնքի վճիռով
Պետք է մեկին ցույց տամ վայրն այս ցավալի»:
- 85 Այնժամ իջավ հոխորտությունը դևի,
Եվ նա նետեց կեռածողը ոտներիս
Ու մյուսներիս ասաց. «Պետք չէ սա խոցվի»:
- 88 Եվ տերըս ինձ. «Օ՛ դո՛ւ, որ կույ ես եկել
Ու թաքնվել քարերի մեջ կամրջի,
Արդ կարող ես վերադառնալ անարգել»:
- 91 Ես նրա մոտ շտապեցի այն ատեն.
Բայց դևերը երբ ընդատաչ շարժվեցին,
Վախեցա, որ իրենց խոսքը կործեն:
- 94 Այսպես տեսա վախը գնդի հանձնվող,
Որ դաշինքով Կապրոնայից դուրս գալով՝
Իրեն գտավ գորախմբի մեջ ոտիս:
- 97 Ամբողջ մարմնով առաջնորդիս ես կայա,
Իմ աչքերը չհեռացնելով նրանցից,
Որոնց տեսքը ահեղ էր ու անուպա:
- 100 Կեռ ձողերը ուղղած դեպ ինձ՝ իրարու
Ասում էին. «Նրա մեջքին տա՛մ մի հատ»:
Եվ պատասխան տալիս. «Այո, հասցրու»:
- 103 Բայց այն դևը, որ բանակցել էր մի քիչ
Վարպետիս հետ, անմիջապես ետ դարձավ
Ու նեղացավ. «Լոհի՛ր, լոհի՛ր, Խառնակի՛չ»:
- 106 Այնուհետև նա մեզ դարձավ ու ասաց.
«Ի՛նչ չէք կարող առաջ գնալ այս ճամփով,
Զի վեցերորդ կամուրջը փուլ է եկած:

- 109 Իսկ եթե դուք առաջանալ ուզում եք,
Կգնաք այս քարածայրով, որի մոտ
Կա մի այլ ժայռ, որտեղով էլ դուք կանցնեք:
- 112 Երեկ, հինգ ժամ անց այս ժամից, լրացավ
Հազար երկու հարյուր վաթսուևկես տարին
Այն պահից, երբ այս ժայռուղին փուլ եկավ:
- 115 Ուղարկում եմ մերոնց այդտեղ ես պարեռ,
Որ նայեն, թե կուարից մարդ չի՞ բարձրացել.
Մի՛ վախենաք, դուք գնացեք նրանց հետ»:
- 118 «Էհե՛յ Ծուռթե, էհե՛յ դու Ծուն, դու Ծերուկ,
Առաջ եկեք,— հրամայեց դներին,—
Իսկ դու նրանց առաջնորդիր, Թա՛վ Մորուք:
- 121 Թող առաջ գան ժանտն ու Վիշապը ահեղ,
Ժանիքավոր Խոզն ու Գամփոքը ահարկու,
Գիծ Մորոսն ու Մոլեգինը խելահեղ:
- 124 Գնացեք ու տեսեք լճակը եռուն.
Իսկ սրանց էլ ողջ կտանեք կամուրջն այն,
Որ մնում է ձորերի վրա դեռ կանգուն»:
- 127 «Վա՛յ ինձ, վարպե՛տ, ի՞նչ եմ տեսնում,—
ասացի,—
Ի սեր Աստծու, եթե ճամփան դու գիտես,
Գնանք մեճակ, գնանք առանց ուղեկցի:
- 130 Դու, որ այնքան աչալուրջ ու խոհեմ ես,
Չե՞ս տեսնում, որ նրանք ատամ են կրճտում
Եվ աչքերով սպառնալիք անում մեզ»:
- 133 Եվ նա ասաց. «Դու հանգիստ կաց ու անհոգ.
Ինչքան ուզեն ատամ կրճտեն թող նրանք,
Դա անում են մեղավորաց համար լոկ»:

136 Եվ դևերը վերադարձան ձախ թմբով.
Բայց նախապես ամեն մեկը իր լեզուն
Պետին ուղղեց ատամների արանքով.

139 Իսկ սա ուրից շեփորի ձայն հաճեց սուր:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Ե Ր Կ Ո Ւ Ե Ր Ո Ր Դ

Ես տեսել եմ հեծյալների երթը կուռ
Հարձակման կամ զորատեսի ժամանակ
Եվ երբեմն էլ նահանջների պահին լուռ.

4 Օ՛ր արետինք, ես տեսել եմ մարզում ձեր
Արշավանքներ, ասպատակներ ավերիչ,
Նիզակներով ու սրերով գուպարներ՝

7 Հնչյուններով թմբուկների, փողերի,
Ահազանգով աշտարակի բարձրաբերձ
Եվ այլ զանգով մերային կամ օտարի.

10 Բայց այդպիսի փողի ձայնով արտատոց
Ես չեմ տեսել երթն հեծյալի, հետիի,
Ոչ էլ նավի՝ դեպի որոշ նշանոց:

13 Գնում էինք դևերի հետ ընտրովի.
Օ՛ր, ահավոր ընկերություն: Մատուան մեջ
Սրբի հետ եմք, գիճետան մեջ՝ գիճովի:

16 Նայում էի կպրաձյութին հորձեռանդ,
Որ տեսնեի հատկությունը այդ ձորի,
Եվ գիտնայի, թե ովքեր են այրվում անդ:

19 Ինչպես դելփինք բարձրանում են ծովերես,
Նավազներին նշան տալով ողներով,
Որ նավն իրենց փրկեն ծովից փրփրադեզ,

- 22 Այսպէս երբեմն, հովանալու համար գեթ,
Մի մեղավոր կուսրի երես էր ելնում,
Եվ չքանում փայլակի պէս լուսափետ:
- 25 Եվ ինչպէս որ գորտերն իգրին ջրփոսի
Ջիգ կանգնում են, դունչները դուրս կարկառած,
Եվ ներսուզած մյուս մասերը մարմնի,
- 28 Այսպէս էին մեղավորները կանգնած,
Սակայն հենց որ Թաւ Մորուքն էր մոտենում,
Քաշվում էին կայրաձյութի տակ հանկարծ:
- 31 Ես տեսա որ-և այդ ցավով եմ հիշում—
Մեկն ուշացավ, ինչպէս մի գորտ շատ անգամ,
Սպասում է, մյուսը ջրի մեջ ցատկում:
- 34 Եվ Գամփոը, որ նրա դիմացն էր կանգնած,
Կեռով բռնեց նրա ձյութոտ մազերից
Եվ վեր քաշեց, որ ջրաղվես ինձ թվաց:
- 37 Գիտեի ես անունն արդէն բոլորի.
Զի երբ նրանք ընտրվեցին քիչ առաջ,
Եվ կանչեցին միմյանց ճամփին՝ ուշ դրի:
- 40 «Հե՛յ, Մոլեգի՛ն, բռնիր նրան ուժգնորեն
Եվ ճանկերով կաշին մի լավ պլոկիր»—
Գոռում էին նգովյալներն համորեն:
- 43 Ես ասացի. «Վարպե՛տ, փորձիր իմանալ,
Թե ով է այն դատապարտյալը թշվառ,
Որ ձեռքն ընկավ այն դետրի անիծյալ»:
- 46 Մոտենալով մեղապարտին կարեպեր,
Վարպետս հայքրեց՝ որ երկրից էր. նա ասաց.
«Նավարրայից: Մայրըս, որ ինձ ծնել էր,
- 49 Բարոյագուրկ, գեի ու շփայտ մի հորից,
Որ ունեցվածքն ու ինքզինքն էր փչացրել,
Մի տիրոջ մոտ ծառայության դրեց ինձ:

52. Ծառայեցի ապա արքա Տերալիին.
 Բայց պալատում կատարեցի գեղծումներ,
 Որ քափում եմ այս կուպրի մեջ տապագին»:
- 55 Սակայն Խոզը, որ վարագի ճիշտ նման,
 Բերնի երկու կողմում ուներ ժանիքներ,
 Զգացրեց, որ ընդունակ է հոշոտման:
- 58 Մուկն ընկել էր կատուների մեջ ահեղ:
 Բայց Մորուքը նրան բռնեց և ասաց.
 «Հեռու կացեք, նրան սեղմել եմ ուժեղ»:
- 61 Եվ հայացքը իմ վարպետին ուղղելով
 Ասաց. «Ժոսիր հետը, եթե դեռ կուզես,
 Քանի նրան չեն բզկտել ճանկերով»:
- 64 Վարպետս հարցրեց. «Այս կուպրի տակ դժպի՞
 Ծանաչո՞ւմ ես մեկին լատին աշխարհից»:
 Հոգին ստաց. «Ես նոր մեկի հետ էի,
- 67 Որ եկել էր մի կղզիից մերձակից:
 Ես նրա հետ եթե սուզված լիմեի,
 Զէի վախճա հիմա կեռից ու ճանկից»:
- 70 Այնժամ ժանտը «է՛լ բավական է» գոչեց,
 Եվ կեռ ձողը նրա թևին խբելով,
 Մտի մի մեծ փերթ ալնտեղից դուրս կորզեց:
- 73 Իսկ Վիշապը ուզեց նրա սրունքին
 Հարված հասցնել, բայց տասնապետը նրանց
 Իր աչքերը շուրջ ոլորեց զայրագին:
- 76 Բոլոր դեղերն հանդարտվեցին այս անգամ:
 Եվ նրան, որ խոբ խոցեր էր ստացել,
 Առաջնորդը հարցաքննեց փութակամ.
- 79 «Իսկ ո՞վ էր այն, որի մասին հիշեցիր»:
 Եվ այնժամ նա այսպես տվեց պատասխան.
 «Կոմիտան էր, վանականը Գալլուրի,

- 82 Անթըն ամեն ստույթյան ու նենգության.
Նա իր տիրոջ ոսոխների հետ բոլոր
Այնպես վարվեց, որ բոլորն էլ գոհացան:
- 85 Նա բոլորից դրամ կորզեց և ապա,
Ինչպես ասաց, նրանց ազատ արձակեց.
Այլ գործերում չեղավ պակաս խաբերա:
- 88 Լոգոդորցի Միքել Չանկեն էլ վաղուց
Նրա հետ է, և լեզուները նրանց
Չեն դադարում Սարդիների շուրջ խոսելուց:
- 91 Օ՛ր, տեսեք, թե Գիժն ինչպես է գազազել.
Ես տակավին կխոսեի, սակայն նա
Կարող է ինձ իր կեռիքով բրդոզել»:
- 94 Տասնապետը տեսնելով, որ դևը Գիժ
Պատրաստվում էր խոցել նրան, մոլտաց,
«Շուտ հեռացի՛ր դու այստեղից, թունո՛ւտ իժ»:
- 97 «Եթե ուզում եք դուք տեսնել կամ լսել,—
Վերսկսեց դատապարտյալն ահաբեկ,—
Այլ լատիճի, նրան կարող եմ կանչել.
- 100 Բայց Չար ճանկերն հեռու մի քիչ թող կանգնեն,
Որ ոչ մեկը չվախենա նրանցից,
Իսկ ես այստեղ նստած կարող եմ մեկեն
- 103 Չեզ բազմաթիվ մեղավորներ բերել տալ,
Լոկ սուզվելով, ինչպես սովոր ենք անել,
Երբ կարենանք մեկնումեկըս ասի դուրս գալ»:
- 106 Այս խոսքերից Շունը դունչը վեր տնկեց
Եվ ճոճելով գլուխն ասաց. «Որպեսզի
Մեզնից պրծնի՝ տես ինչ նենգ բան մոգոնեց»:
- 109 Եվ հոգին, որ ավելի էր խորամանկ,
Պատասխանեց. «Այո, իրոք ես նենգ եմ
Պատճառելու համար մերոնց չարչարանք»:

- 112 Բայց Ծուռթերը շհամբերեց այս անգամ,
Եվ զայրագին ասաց նրան. «Եթե դու
Փորձես փախչել, քո ետևից ես կգամ
- 115 Ոչ վազելով, այլ ուղղակի թռչելով:
Թմբից իջնենք և դարի եզրը քաշվենք,
Ու տեսնենք թե մեզնից ով է հունարով»:
- 118 Այժմ, ընթերցո՛ղ, դու կտեսնես մի նոր խաղ.
Ամեն մեկը աչքերն ուղղեց դեպ այն կողմ,
Եվ ամենից առաջ Ծուռը խստերախ:
- 121 Նավարրացին այդ առիթից օգտվեց.
Ոտքը ուժգին գետին զարկեց և ընդոստ
Վար ցատկելով նրանց ձեռքից ազատվեց:
- 124 Դա բոլորին ջղայնացրեց, հատկապես
Ծուռթեին, որ պատճառ եղավ սխալի:
Սա թոնկելով գոռաց. «Ահա հասա քեզ»:
- 127 Սակայն իզուր, քանզի անի ետևից
Թևերն հասնել չէին կարող. նա սուզվեց,
Իսկ Ծուռթերը վերադարձավ զայրալից:
- 130 Այսպես բաղը իսկույն սուզվում է ջրում,
Երբ տեսնում է մոտենալը բազեի,
Իսկ սա ետ է թռչում մոռյլ ու տրտում:
- 133 Իսկ Ծերուկը, ընկերոջ դեմ բարկացած,
Արագ թափով թռավ նրա ետևից,
Որ նրա հետ կովի բռնվի բացեքաց.
- 136 Զեղծարարը հենց որ կուպրի տակ սուզվեց,
Դեն իր ճանկերն ուղղեց ընդդեմ ընկերոջ,
Եվ նրա հետ ձյութի վրա գզվտեց:
- 139 Բայց Ծուռթերը, ինչպես ճուռակ չարախանդ,
Մագիլներով բռնեց նրան ուժգնորեն,
Եվ երկուսով ընկան լիճը հորձեռանդ:

- 142 Տարութեանից նրանք իսկույն պոկ եկան.
Սաւաւյն նրանք չկարեցան վեր կենալ,
Այնքան էին կպած թւերը մածան:
- 145 Թալ Մորուքը, մյուս դևերի պէս սրտնած,
Հրամայեց չորսին թռչել կեռերով
Դեպք ձորի մյուս եզերքը ձյութամած:
- 148 Նրանք նշված տեղերն իջան շատ զգույշ,
Եվ կեռերը խրվածներին ուղղեցին,
Որոնք լնում խաշված էին արդեն հույժ.
- 151 Այսպէս նրանց խառնաշփոթ թողեցինք:

Ե Ր Գ Զ Ս Ա Ն Ե Ր Ե Զ Ե Ր Ա Ր Դ

Լոկկ, մնջիկ, անուղեկից, մենավոր
Քայլում էինք մեկըս մյուսի ետևից,
Այնպէս ինչպէս եղբայրները փոքրավոր:

4 Այն դևերի կոհվը միտքս է բերում
Եզոպոսի մի առակը հիմնավորց,
Որ գորտի ու մուկի մասին է խոսում:

7 «Արդն» ու «այժմը» այնքան նման չեն միմյանց,
Ռոքան մեկ ու մյուս դեպքը, եթէ մենք
Լալ բաղդատենք սկիզբն ու վերջը նրանց:

10 Եվ ինչպէս մի մտքից ուրիշն է ծագում,
Այսպէս իմ մեջ մեկից ծագեց մի այլ միտք,
Որ պատճառեց ինձ կրկնակի մի սուկում:

13 Խորհում էի այսպէս. «Դևերն այդ դժճի
Մեր պատճառով եղան առակ-նշալակ,
Եվ դա նրանց խիստ զայրացրած կլինի:

- 16 Երբ զայրույթը զուզակցլի կամքին չար,
Նրանք մեզ հետ ալելի վատ կվարվեն,
Բան թե շունը նապաստակի հետ անճար»:
- 19 Ահից ցցվել էին մազերքս բիզ-բիզ:
Ես հայելով իմ ետերը ասացի.
«Վարպե՛տ, նրանք մեր ետևից եմ գալիս.
- 22 Ծուռ թաքնվեճք մի անկյունում երկուսով.
Զարճանկերից փախեճում եմ և կարծես
Նրանց ձայնը ես լսում եմ ականջով»:
- 25 «Թե լինեի մի հայելի,— ասաց նա,—
Պե՛տքըդ չէի ես ընկալի այնպես շոտ,
Ինչպես միտքըդ ընկալում եմ ես հիմա:
- 28 Բո խորհածը այնքան հար է և նման
Իմ խորհածին, որ երկուսիս համար էլ
Ես հանգեցի միաստեսակ որոշման:
- 31 Եթե դարի աջ կողմն այնքան լինի թեթ,
Որ կարեճանք իջնել ձորը հետևյալ,
Ապա արդեն նրանց ձեռքից կազատվեճք...»:
- 34 Նա տակավին իր միտքը չէր ավարտել,
Երբ ես տեսա նրանց՝ քացված թևերով,
Որ ահա մեզ ուզում էին ձեռք ձգել:
- 37 Վարպետքս ինձ իսկույն գրկեց առ ահի,
Նման այն մոր, որ աղմուկից զարթնելով
Եվ տեսնելով մոտից բոցերն հրդեհի,
- 40 Որդուն առնում ու փախչում է անդեռև
Եվ միմիայն նրա մասին խորհելով
Մոռանում է հագնել շապիկն իսկ թերթն,—
- 43 Եվ կռակի վրա ասհեց փուջակի
Այն գտնիթափ ու առապաք դարն ի վար,
Որ փակում էր մի կողմն հաջորդ ձորակի:

- 46 Չորն առվակով այնպես արագ չի իջնում
Պտտացնելու անիվն հովտի ջաղացքի,
Երբ, հոսելով, փառերին է մտնե՞նում,
- 49 Ինչպես իջավ իմ վարպետը դարն ի վար,
Ինձ կրելով կրծքին իբրև զավակի,
Եվ ոչ իբրև մի ընկերոջ հավասար:
- 52 Հագիվ թե մա ձորի հատակը հասավ,
Դեերն ահա երևացին մեր վերև.
Բայց նրանցից վախ չունե՞ի՞նք էլ բնավ.
- 55 Ջի Բարձրյալը, որ պարտադրել է նրանց
Պահապաններ դառնալ ձորի հինգերորդ,
Թույլ չի տա, որ նրանք լինեն պարտազանց:
- 58 Ցածում գտանք մեղապարտներ ոսկեփայլ,
Որ լալագին, հոգնաբեկ ու հուսաբեկ,
Շուրջանակի շարժվում էին համրաքայլ:
- 61 Նրանք կրում էին փիլոն կնգղանի,
Որոնք լայն ու փայլուն էին, այնպիսիք,
Որ կրում են մոնազները Կլունյիի:
- 64 Դրանք դրսից պակղուն էին ու ոսկյա,
Սակայն ներսից կապար էին, ծանր այնպես,
Որ կթվար Ֆեդերիկինը հարդյա:
- 67 Օ՛ վերարկու տաժանելի առհավետ:
Մենք, ինչպես միշտ, նորից դարձանք դեպի ձախ,
Ունկնդրելով նրանց ողբին տխրավետ:
- 70 Սակայն նրանք ծանրը բեռան պատճառով
Մեզ ուղեկցում էին այնպես համրընթաց,
Որ նոր անձանց էինք գտնում միշտ մեր քով:
- 73 Ես ասացի առաջնորդիս. «Արդ նայիր
Եվ սրանց մեջ գտիր մեկին, որ երկրում
Հայտնի լինի անունով ու գործով իր»:

- 76 Տոսկանացու լեզուս մեկը լսելով՝
Մեր եռեկից աղաղակեց. «Կանգ առեք,
Դուք, որ այդպես շտապում եք մուտք օրով:
- 79 Քո ուզածը գուցե ինձնից կիմանաս»:
Այնժամ ասաց վարպետըս ինձ. «Սպասի՛ր,
Ապա նրա ոտքով անաջ կընթանաս»:
- 82 Ես կանգ առա և տեսա, որ երկու անձ
Ինձ հասնելու ճիգեր էին թափում մեժ,
Բայց ծանրը բեռն հապաղեցնում էր նրանց:
- 85 Երբ ինձ հասան, հայացքով խեթ, խուզարկու,
Նրանք մի պահ ինձ նայեցին լռելյայն,
Ապա դարձան և ասացին մեկ մեկու.
- 88 «Մեկը ողջ է թվում շարժից կոկորդի,
Եթե ողջ չեն, ինչ շնորհով են նրանք
Քայլում անանց ծանրակապար զգեստի»:
- 91 Եվ ապա ինձ. «Օ՛ տոսկանցի՛դ բարետես,
Որ եկել ես կեղծավորաց համայնքն այս,
Մի՛ քամահրիի մեզ ասելու, թե ով ես»:
- 94 Եվ ես նրանց. «Ծնվել եմ ու մեծացել
Մեժ քաղաքում գեղածիծաղ Առնույի.
Ես մարմնով եմ, քանզի դեռ չեմ մահացել:
- 97 Իսկ դուք ո՞վ եք, որոնց այտերն հենց ի վար
Արցունքներ են հոսում, ինչպես տեսնում եմ.
Եվ ի՞նչ են այդ սքեմները ոսկեվառ»:
- 100 Եվ մեկն ասաց. «Մեր փիլոններն ոսկետես
Կապարե են և այնպես ծանր ու սովար,
Որ նրանց տակ մե՛նք տներում ենք մշտապես:
- 103 Բոլոնյացի ենք, Վայելող եղբայրներ.
Ես Կատալան, նա Լոդերիկո ենք կոչվում.
Քո քաղաքը մեզ ընտրել էր իրեն տեր,

- 106 Որ պահպանի խաղաղությունն իր ներքին,
 Բայց մենք այնպես վարվեցինք, որ հետքը դեռ
 Երևում է Գարդինգոյի մտերքին»:
- 109 Ես ասացի. «Եղբայրներ, ձեր գործերով...»,
 Բայց կանգ առա, քանզի տեսա ես մեկին,
 Որ խաչված էր գետնին երեք ցցերով:
- 112 Ինձ տեսնելով նա գալարվեց ու խոպաց,
 Հատաչանքով մորտաքի մեջ փչելով:
 Երբ Կատալանն այդ նկատեց՝ ինձ ասաց.
- 115 «Այս մեխվածը, որ դու տեսար հանկարծուստ,
 Փարիսեցոց խորհուրդ տվեց, թե լավ է
 Զոհվի մի մարդ, քան մի ամբողջ ժողովուրդ:
- 118 Ծամիի վրա նա պառկած է շեղակի
 Եվ զգում է ծանրությունները նրանց,
 Որ անցնում են իր վրայով ուղղակի:
- 121 Նույն ձևով են այստեղ տանջվում նրա հետ
 Նրա աներն ու անդամներն առոյանի,
 Որ հրեից համար դարձավ չարաղետ»:
- 124 Վիրգիլիոսը զարմացել էր չափազանց
 Ի տես նրա, ով արտոբուժ այս հավերժ
 Այդպես խաչված ու փոփած էր գետնամած:
- 127 Այսպես եղբոր այս խոսքերը ուղղեց նա.
 «Բարեհաճիր մեզ ասել, թե աջ կողմում
 Կա՞ որևէ մի անցուղի մոտակա,
- 130 Ռոպեազի մենք դուրս գանք տեղից այս զնդան,
 Առանց երբեք հարկադրված լինելու
 Գիմելու սև հրեշտակների օգնության»:
- 133 Եվ եղբայրը պատասխանեց. «Քիչ հեռու
 Կա մի ժայռ, որ մե՞ծ պարսպից ձգվելով,
 Խաչհատում է բոլոր ձորերն ահարկու.

- 186 Այս ձորից գատնա փլված է ամեն տեղ.
Դուք կարող եք բարձրանալ այդ փլվածքով,
Որ կազմում է մի զանոթափ եվագ թեք»:
- 189 Առաջնորդըս մի պահ կանգնեց մտախոռով,
Ապա ասաց. «Ուրեմըն՝ մեզ խաբեց նա,
Որ լկում էր: հոգիներին ճանկեքով»:
- 142 Եղբայրն ասաց. «Ինչ ամեն չարության
Մասին արդեն Բոլոնհայում լսել եմ,
Ի մեջ այլոց, թե նա հայր է ստության»:
- 145 Առաջնորդըս արագացրեց քայլերն իր,
Բարկությունից ջղայնացած բավական.
Եվ ես թողած հոգիներին ծանրակիր՝
- 148 Հետևեցի իմ վարպետին սրտովական:

Ե Ր Գ Ք Ս Յ Ն Չ Ո Ր Ս Ե Ր Ո Ր Դ

Նորոգ տարվա այն պահին, երբ արիին վառ
Զրհուսի տակ փափկացնում է վարսերն իր,
Եվ պակսում են ցայտի ժամերը խավար.

- 4 Երբ եղյամը դաշտի վրա բովանդակ
Ստանում է, թեկուզ և շատ կարճատև,
Պատկերը իր ավագ քրոջ սպիտակ.
- 7 Շինականը, որի խարն է պակասել,
Առավոտյան ելնում է ու նկատում,
Որ արտերը ճերմակ քողով են պատել,
- 10 Տուն է մտնում և իր բախուն է անիծում,
Ինչպես դժբախուն անճարության մատնված.
Բայց շատ չանցած, երբ գալիս է ու տեսնում,

- 13 Որ փոխվել է դիմապատկերը երկրի,
Սիրտ է առնում և ցուպը ձեռքը բռնած՝
Արածելու է քշում հոտն ոչխարի:
- 16 Այսպես վարպետս ինձ աճ ու դող պատճառեց,
Երբ ինձ այնքան խոռվահույզ երևաց,
Եվ այսպես շուտ նա իմ ցավը դարձանեց:
- 19 Քանզի հենց որ հասանք կամուրջը խորտակ,
Նա ինձ դարձավ այն հայացքով ամոքիչ,
Որ նախապես տեսել էի լեռան տակ:
- 22 Նա ուշադիր փլատակին նախ նայեց,
Ապա մի պահ մտմտալով յուրովի,
Բացավ թևերն ու ինձ օգնել շտապեց:
- 25 Եվ ինչպես նա, ով գործում է դատելով,
Ասես գալիքն առաջվանից է հոգում,
Այսպես տերս ինձ մի ժայռն ի վեր հանելով,
- 28 Մատնանշեց մի ուրիշ ժայռ կարկառուն
Եվ ինձ ասաց. «Հիմա այնտեղ բարձրացիր,
Բայց նախ փորձիր, թե արդյոք չէ՞ երերուն»:
- 31 Ծանապարհն այս բեռնավորաց համար չէր,
Զի նա թեթև, իսկ ես նրա օգնությամբ
Հազիվ էինք մենք բարձրանում դարն ի վեր:
- 34 Եվ եթե այս զանոյվերը ստորնյա
Ներսի կողմից ավելի կարճ չլիներ,
Նա չգիտես, բայց ես չեի դիմանա:
- 37 Բայց քանի որ պարունակը թեքվում էր
Դեպի բերանն անդնդախոր ջրհորի,
Ապա ամեն ձորի դիրքը այնպես էր,
- 40 Որ կողերից մեկը բարձր էր, մյուսը ցած:
Մենք ի վերջո հասանք գլխին կամրջի,
Որի ծայրի քարը դուրս էր կարկառված:

- 43 Ծունչը այնքան սպառվել էր թոքերիս,
Որ այլևս չէի կարող շարժվել ես,
Եվ նստեցի իսկույն այնտեղ հասնելիս:
- 46 «Հարկ է, որ դու ծուլությունըդ թոթափես:
Փափուկ տեղում նստելով կամ պառկելով
Փառք չեն գտնի,— ասաց վարպետս իրատես.—
- 49 Առանց որի ով իր կյանքն է սպառում,
Երկրում այնքան հետք կթողնի իր մասին,
Որքան ծուխը օդում, փրփուրը՝ ջրում:
- 52 Արդ վեր կաց ու վհատությանն հաղթիր քո
Այն ոգիով, որ կբառնա ամեն խոչ,
Թե չկրի մարմնի բեռան ի ներքո:
- 55 Բավական չէ միայն դուրս գալն այստեղից.
Կա ավելի երկարաձիգ մի սանդուղք.
Թե հասկացար, օգտվիր իմ այս ազդից»:
- 58 Ես վեր կացա, ինձ ցույց տալով ավելի
Կորովապիկն քան ինձ զգում էի ես.
Եվ ասացի. «Գնանք, պիկն էմ ու արի»:
- 61 Մենք ընթացանք ժայռաթմբի վրայով,
Որ ավելի քարքարոտ էր ու անձուկ,
Քան այն, որով անցել էինք երկուսով:
- 64 Խոսում էի չերևալու համար թույլ:
Մյուս ձորակից հանկարծ լսվեց սուր մի ձայն,
Որ չէր կազմում նույնիսկ մի խոսք միաձույլ:
- 67 Ես չիմացա, թե նա ինչ էր բարբառում,
Թեև ողնի վրան էի կամարի,
Բայց խոսողը շարժման մեջ էր երևում:
- 70 Հակվել էի, բայց մթության պատճառով
Չէի կարող տեսնել խորքը ձորակի,
Եվ ասացի. «Վարպե՛տ, մենք այս կամարով

- 73 Հաջորդ թմբի վրա իջնենք փութապես.
Ձայն եմ լսում, բայց ոչիև չեմ հասկանում,
Ցած եմ նայում, բայց ոչիև չեմ տեսնում ես»:
- 76 «Քեզ պատասխան կտամ գործով միմիայն,—
Ասաց վարպետս,— հայցը համեստ ու արդար
Բավարարել հարկ է գործով լույսայն»:
- 79 Մենք կամուրջի ներքև իջանք այն գլխից,
Որ ութերորդ թմբին է նա միանում,
Եվ նոր ձորը ինձ երևաց այնտեղից:
- 82 Ներսում տեսա. օձերի կույտ մի մախիզ,
Այնքան անեղ, հրեշավոր ձևերով,
Որ քստմնում, սարսում եմ դեռ հիշելիս:
- 85 Թող էլ կիթիան չպատժենա, թե ունի.
Քելիդրներ, քարթեր, ծարթեր, նետօձեր
Եվ այլ օձեր անհերթեթ ու անճոռնի.
- 88 Այնտեղ չկա այնքան զեռուն թունալից,
Ի միասին հաշված ամբողջ Եթովպիան
Եվ Արարիան Կարմիր ծովին հարակից:
- 91 Այդ օձերի միջով վայրագ, արտատոց՝
Վազում էին մերկ հոգիներ անաբեկ,
Զգտնելով հեղիտորոպ կամ թաքստոց:
- 94 Կապված էին նրանց ձեռքերն ետևում.
Իսկ օձերը պոչն ու գլուխը խրած
Նրանց մեջքին՝ պրկվում էին առջևում:
- 97 Մեկի վրա, որ մեզ մոտ էր գտնվում,
Ահա հանկարծ նետվեց մի օձ ու խայթեց
Այնտեղից, ուր վիզն ուտերին է կցվում:
- 100 Օ կամ i տառն այնքան արագ չի գրվի,
Որքան արագ վառվեց խայթվածն ու այրվեց
Եվ ընկավ վար՝ վերածվելով մոխիրի:

- 103 Հագիվ թե նա գետին ընկավ, մոխրացավ,
Փռչին եկավ ու հավաքվեց ինքն իրեն
Եվ իր նախկին կերպարանքը ստացավ:
- 106 Իմաստուններն ասում են ու հավաստում,
Որ Փյունիկը մեռնում, ծնվում է այսպես,
Երբ հինգ հարյուր տարիին է մոտենում:
- 109 Նրա կերը ոչ հատիկ է և ոչ խոտ,
Այլ լոկ խունկի ու համեմի կաթիլներ,
Իսկ պատանքը՝ գմուռս, նարդոս քաղցրահոտ:
- 112 Ինչպես նա, ով ցած է ընկնում դիտապաստ
Հանկարծակյան մի գորությանը դիվային
Եվ կամ թե մի հիվանդությանը չարաբաստ,
- 115 Ա, ելնելով, իր թղորտիքն է նայում,
Դեռ շշկված մեծ տազնապից իր կրած,
Եվ, նայելով, հառաչանք է արձակում,—
- 118 Այսպես էր այն մեղավորը, երբ կանգնեց:
Որքան խիստ էս, աստվածային գորություն,
Որ պատժում էս հարվածներով ահրևեց:
- 121 Առաջնորդըս նրան հարցրեց. «Ո՞վ էս դու»:
Եվ նա ասաց. «Ծառ ժամանակ չէ, որ էս
Տոսկանայից ընկա ձորն այս ահագնու»:
- 124 Ընտրեցի էս՝ ջորիս, կյանքը անասնի,
Ոչ թե մարդու: Վաննի Ֆուչչին եմ անբան,
Եվ Պիատոյան եղավ ինձ որջ արժանի»:
- 127 Ես վարպետիս. «Հիմա հարցրու դու նրան,
Թե ինչ մեղքի համար ընկել է այստեղ.
Գիտեմ, որ նա մարդ էր՝ կովի և արջան»:
- 130 Մեղավորը այս լսելով շընկրկեց,
Այլ ինձ ուղղեց իր հայացքը սևեռուն,
Եվ գրգռումից ու ցասումից կարմրեց:

- 133 Ապա ասաց. «Ես ցափում եմ առափել,
Որ դու ինձ այս անարգ տեղում ես տեսնում,
Քան երբ կյանքից զրավվեցի առհափեւ:
- 136 Ստիպված եմ ասել, ինչու եմ այստեղ.
Այս խոր վիրապն ես ընկա այն պատճառով,
Որ գողացա մատռան սպասքը շքեղ.
- 139 Եվ սխալմամբ մեղադրեցին ուրիշին:
Բայց որպեսզի ինձ տեսնելով չհրճվես,
Եթե երբեք դուրս գաս տեղից այս մթին,
- 142 Ապա լսիր իմ ծանուցումը գուժարկ.
Նախ Պիստոյան կդատարկվի Սևերից,
Հուսկ Ֆլորենցիան կփոփոխի կարգ ու սարք:
- 145 Մարսը Մագրի հովտից մի շանթ կհանի,
Ծրջապատված թխպակուտակ ամպերով,
Եվ կնդվի դաշտի վրա Պիչենի
- 148 Ամպրոպաճույզ ու խստաշունչ մի կոիվ.
Սակայն շանթը կպատոհի թուխպն ի վերջո,
Եվ կխոցվեն Սպիրտակները լրիվ:
- 151 Այս ասացի, որ մղկտա սիրտը քո»:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Հ Ի Ն Գ Ե Ր Ո Ր Գ

Այս խոսքերից հետո գողը անպատկառ
Ձեռքը ցցեց ո՛ւ մատները հանգուցեց,
Մոնչալով. «Աստված, ահա քեզ համար»:

- 4 Ինձ այդ պահից օձերն եղան բարեկամ.
Քանզի մի օձ նրա վզին փաթաթվեց,
Կարծես ասեր. «Սուս կա՛ց, լոհ՛ր, անզգա՛մ»:

- 7 Մի ուրիշն էլ նրա թւերը կապեց,
Գալարվելով ինքն իր վրա այնպէս պիրկ,
Որ նա ոչ մի շարժում անել չկարեց:
- 10 Օ՛, Պիստոյա՛, ինչո՞ւ մոխիր չդարձար.
Ինչո՞ւ ես դու գոյատևում տակապիս.
Պղծության մեջ քո արմատին դու անցար:
- 13 Ինձ չերևաց ոչ մի մարգում Դժոխքի
Այդքան ըմբոստ մեկը հանդեպ Աստուծո,
Ոչ իսկ նա, ով ընկավ որմից Թերեխի:
- 16 Նա խույս տվեց էլ ոչ մի բառ չասելով:
Եվ ես տեսա մի կենտավորու ամենի,
Որ գալիս էր «Ռոր է լիրբը» գոչելով:
- 19 Մարեմայում այնքան օձեր չեն լինում,
Որքան կային նրա մեջքին մինչև անդ,
Որ մարդկային մարմնիրանն է սկսում:
- 22 Իսկ ուտերից ու ծոծրակից կախված էր
Սոսկատեսիլ ու թևավոր մի վիշապ,
Որ նետում էր հանդիպողին հուր բոցեր:
- 25 Վարպետս ասաց. «Նա Կակոսն է կատաղած,
Որ ժայտերի ներքև լեռան Ավենտին
Կազմեց լճեր արյուններից իր թափած:
- 28 Եղբայրների հետ միասին չի հաճում
Նրա համար, որ նենգությամբ գողացավ
Այն նախիրը, որ մոտերքն էր արածում:
- 31 Բայց վերջ գտան նրա գործերն անիրավ
Լաստի ներքո Հերակլեսի, որ տվեց
Հարյուր հարված և տասն հազիվ տուացավ»:
- 34 Մինչ վարպետըս ինձ հետ խոսում էր այսպէս,
Մեր ներքևով երեք հոգի անցկացան,
Որոնք այնժամ նկատելի էղան մեզ,

- 37 Երբ «Ո՛վ եք դուք» մեզ գոչեցին միաձայն:
Այն ժամանակ մեր գրուցը կտրեցինք
Եվ մեր ուշքը դարձրինք նրանց միմիայն:
- 40 Ծանոթ չէի ես նրանցից ոչ մեկին,
Սակայն հանկարծ ահա այնպես պատահեց,
Որ նրանցից մեկն անվանեց մյուսին,
- 43 Հարցընելով. «Չանփան որտե՞ղ է կորել»:
Այնժամ մատըս բերնիս դրի, ուզելով
Տիրոջս ուշքը նրանց վրա բևեռել:
- 46 Արդ ընթերցող, չհավատաս դու անգամ
Իմ պատմության, չեմ զարմանա ես բնավ.
Քանզի ես որ տեսա՝ հագիլ հավատամ:
- 49 Մինչ ես նայում էի հառած հայացքով,
Մեկի վրա նետվեց մի օձ վեցոտնյա
Եվ փաթաթվեց նրան ուժգին պատվածքով:
- 52 Նրա փորը սեղմեց միջին ռոներով.
Առջիններով բռնեց թևերը նրա,
Իսկ այտերը՝ ատամնավոր բերանով:
- 55 Ետիններով կպավ նրա ազդրերին,
Եվ իր պոչը, նրանց միջև խոթելով,
Բարձրացրեց մինչև կոնակը վերին:
- 58 Բաղեղն երբեք չպատասովեց մի ծառի
Այնպես ամուր, ինչպես գեռունը ամեղ
Փաթաթվեց շուրջն այն եղկելի թշվառի:
- 61 Ապա նրանք, ինչպես տաք մոմ, հալվեցին,
Եվ խառնեցին իրենց գույները այնպես,
Որ ոչ մեկին էր ներհատուկ, որ մյուսին:
- 64 Այսպես վառվող թղթի վրայով լայնարձակ
Բոցի առջև ընթանում է մի մուգ գույն,
Որ սև չէ դեռ, ոչ էլ այլևս սպիտակ:

- 67 Մյուս երկուսը գոչում էին ահաբեկ.
«Ավա՛ղ, Անյե՛ւ, այդ ինչպե՛ս ես դու փոխվում.
Ահա արդեն ոչ երկու ես, ոչ էլ մեկ»:
- 70 Արդեն երկու գրուխները մեկ դարձան,
Եվ մեր առջև նրանց դեմքերը երկու
Չուղվեցին ու մեկ կերպարանք ստացան:
- 73 Չորս մասերը դարձան երկու բազուկներ,
Իսկ ոտները, փորը և կուրծքը նրանց
Դարձան անդամ, որ տեսնված բան չէր դեռ:
- 76 Նախնականից չէր մնացել ոչ մի բան,
Եվ արտառոց այդ պատկերը այդ ձևով
Դանդաղորեն շարունակում էր ճամփան:
- 79 Ինչպես մողեսն, ամուսն շոգի ժամանակ,
Մի թփուտից մյուս թփուտը անցնելիս
Սլանում է արագ, ինչպես մի փայլակ,
- 82 Այսպես սուրաց մոլեգնությանը կատաղի
Դեպի մյուս երկու հոգին մի օձիկ,
Որ սև, բարկ էր, ինչպես հատիկ պղպեղի:
- 85 Նա նրանցից մեկին խայթեց ճիշտ այնտեղ,
Ուրկից սաղմը իր սնունդն է ստանում.
Սպա՛մ փովեց նրա առջև տեղնուտեղ:
- 88 Վիրավորը նրան նայեց անմոռնչ
Եվ հորանցեց, ասես լիներ բռնված
Ծանրը քնով և կամ տենդով մահաշունչ:
- 91 Նա և օձը իրար էին պիշ նայում.
Մին մխում էր վերքից, մյուսը՝ բերնից,
Եվ մոխերը իրար էին հանդիպում:
- 94 Թող Լուկանը այսուհետև չխոսի
Սաբելլոսի և Նասիդի մասին հեզ,
Եվ ինչ որ արդ պատմելու էմ՝ թող լսի:

- 97 Թող լոի և Օվիդիոսը, ըստ որում
Կաղմոսն օձի և Արեթուսն աղբյուրի
Եթե փոխեց, էս նրան չեմ նախանձում:
- 100 Զի նա երկու արարածներ բնության
Չալափոխեց այնպես, որ նյութը մեկի
Չափոխվեք մյուսի նյութի էության:
- 103 Այսպես եղավ այլակերպումը նրանց.
Օձն իր պոչը երկու մասի բաժանեց,
Իսկ խաչովածը կցեց ոտները միմյանց:
- 106 Սրունքներն ու ազդրերն այնպես կիպ կպան
Ու միացան, որ շատ չանցած արդեն իսկ
Ձեր երևում ոչ մի նշան միացման:
- 109 Օձի պոչը այն կերպարանքն էր առնում,
Որ կորչում էր մյուսի մեջ, մեկի մոտ
Մորթն էր փափկում, իսկ մյուսի մոտ կոշտանում:
- 112 Մարդու թևերն անութներից ներս մտան,
Եվ գազանի զույգ կարճ ոտները այնչափ
Երկարեցին, որչափ նրանք կարճացան:
- 115 Հետին ոտներն, ոլորվելով միասին,
Դարձան ծածուկ պահվող անդամն առնական,
Իսկ խեղճի մոտ այն երկճղվեց անդատին:
- 118 Մինչդեռ ծուխը ծածկում էր այն երկուսին
Նոր գույներով, մեկին մազով օժտելով,
Հերատելով, գոնջացնելով մյուսին,
- 121 Մեկը կանգնեց, իսկ մյուսը ընկավ վար,
Չկասելով միմյանց նայել չար աչքով,
Որի ներքո փոխում էին դեմքերն հար.

- 124 Վեր կանգնողը դունչը քաշեց քունքերին
Եվ այնտեղից հոսող նյութից հորդառատ
Կազմվեցին ականջները մարդկային:
- 127 Իսկ ավելցած այն հեղանյութը հորդուն
Դեմքի վրա կազմեց քիթը բնական
Եվ շրթներին տվեց որոշ հաստություն:
- 130 Ցած պակողը իր սուր դունչը երկարեց
Եվ ականջներն, ինչպես խխունջն է անում,
Իր գլխի մեջ ներքաշեց ու ծրարեց:
- 133 Լեզուն, որ նախ միաձուլ էր ու խոսում,
Մեղքվածք տվեց, իսկ մյուսի մոտ այն փակվեց,
Եվ դադարեց նրանց մուխը ներգործուն:
- 136 Եվ հոգին, որ մի սողուն էր դարձել պիղծ,
Չորի միջով փախավ-գնաց Ֆշշալով,
Իսկ այն մյուսը թքեց նրա ետևից:
- 139 Ապա նրան իր կոնակը դարձնելով,
Ասաց մյուսին. «Թող հիմա էլ Բուռզոն
Ինձ պես սողա ու սողունի այս ճամփով»:
- 142 Այսպես տեսա փոփոխմունքը էությանց:
Թող նորությունն արդարացում լինի ինձ,
Եթե եղա երկարաբան չափազանց:
- 145 Թեպետ արդեն իմ աչքերը և հոգին
Շլմորել ու շշմել էին չափազանց,
Բայց երբ նրանք ծածուկ ծլկվել ուզեցին,
- 148 Տեսա Պուշչո Ծանկատոյին հայտնապես.
Լոկ սա էր, որ չայլափոխվեց, ապաքեն,
Այն երեքից, որոնք եկան նախապես.
- 151 Մյուսը նա էր, որից տուժեց Գալիլլեն:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Վ Ե Յ Ե Ր Ո Ր Գ

Ճլորենցիա ցնծա, զի մեծ ես այնքան,
Որ ոչ միայն հոչակվել ես աշխարհում,
Այլ Դժոխքում էլ ես դարձել տիրական:

4 Այն գողերի մեջ հինգ հոգի գտա ես,
Որ, համոթ ինձ, քաղաքացիք էին ինձ,
Եվ այդ բնավ մեծ պատիվ չի բերի քեզ:

7 Եթե ճիշտ են երազները վաղորդյան,
Ապա շուտով կիմանաս, թե Պրատոն
Եվ ուրիշներ ինչ են մաղթում քեզ սերկյան:

10 Եվ դա որքան շուտ կատարվի, այնքան լավ,
Քանզի որքան առաջանամ տարիքով,
Այնքան պիտի ավելի շատ զգամ ցավ:

13 Մենք մեկնեցինք, և վարպետըս բարեհաճ
Ինձ բարձրացրեց սանդուղքներով դարափուլ,
Որոնցով մենք իջել էինք քիչ առաջ:

16 Եվ մենք միջով քարերի ու խութերի
Չուզընթացանք ճանապարհով մեճավոր,
Բայց ոչ առանց օգնության մեր ձեռքերի:

19 Ես տխրել եմ, այժմ էլ տխրում եմ էլի,
Երբ հիշում եմ իմ տեսածները բոլոր
Եվ սանձում միտքս առաջվանից ավելի,

22 Որպեսզի նա ուղիղ ճամփից դուրս չգա.
Եթե բարի աստղը ձիրք է ինձ տվել,
Դրա համար նախանձելու հարկ չկա:

25 Գեղջուկն ինչպես, որ հանգչում է բլրան տակ,—
Այն ժամանակ, երբ լուսատուն աշխարհի
Քիչ է ծածկում մեզնից իր դեմքը սուտակ,

- 28 Երբ մտեղը փոխարինում է ճանճին,—
Ներքև, հովտում, իր այգոս մեջ կամ արտում
Տեսնում է բյուր փոստուաներ լուսածին,
- 31 Այսպես տեսա ես ութերորդ ձորակում
Բազում բոցեր, հեկն ոք հասա ես այնտեղ,
Ուրկից մինչև խոր հատակն էր երևում:
- 34 Ինչպես նա, ով վրեժ լուծեց արջերով,
Աչքով տեսավ Եղիայի կառքն հրեղեն,
Որ ելնում էր դեպի երկինք ձիերով,
- 37 Եվ նայելով ուշով նրա ուղղությամբ,
Ուրիշ ոչինչ չնկատեց բոցից զատ,
Որ բարձրանում էր դեպի վեր ինչպես ամպ,
- 40 Այսպես բոցեր էին շարժվում այս ձորում,
Եվ ամեն բոց պարուրում էր մի հոգի,
Թեև աչքը գողոնը չէր նշմարում:
- 43 Ես վայրահակ նայում էի կամրջից,
Եվ եթե մի քարից բռնած չլինեի,
Ծած կընկնեի, չհրմշտված ոչ մեկից:
- 46 Տեսնելով որ ես նայում եմ ապշահար,
Վարպետս ասաց. «Կան հոգիներ հուրերում,
Որոնք ծածկում ու այրում են նրանց հար»:
- 49 «Վարպե՛տ, հիմա հնավատում եմ քեզ իրոք,—
Ասացի ես:— Ես էլ այդպես գիտեի,
Բայց ուզում եմ քեզ հարցընել, թե արդյոք
- 52 Ո՞վ կա երկնյուղ այն հուրի մեջ բոցավետ,
Ասես թե նա այն խարույկից է ելել,
Որ դրված էր Էտեռկը եղբոր հետ»:
- 55 Պատասխանեց. «Նրա մեջ են շարշարվում
Ուլիսը և Իհոմեդը. մեկտեղ են,
Ինչպես մեկտեղ եղան մարտում ու դավում:

- 58 Անդ տանջվում են ձիու դավի համար այն,
Որի շնորհիվ բացվեց դուռը քաղաքի,
Ուրկից ելավ ազնիվ տերմը հոռմյան.
- 61 Եվ անգության, որի համար Դելյուսիան,
Թեև մեռած, դեռ ողբում է Աքիլիս.
Անդ տեղն է և Պալլադիոնի հատուցման»:
- 64 «Եթե նրանք բոցում կարող են խոսել,—
Ասացի ես,— ապա, վարպե՛տ, խնդրում եմ,
Թույլատրի՛ր ինձ մի քիչ այստեղ սպասել,
- 67 Մինչև որ այն երկնյուղ բոցը մոտենա.
Տես, թե ինչպես իղձըս նրան լսելու
Ինձ հակում ու առձգում է դեպի նա»:
- 70 «Քո խնդիրքը արժանի է,—
ասաց նա,— Գովասանքի, և ընդունում եմ ես այն.
Բայց քո լեզուն դու առայժմ մի՛ բանա:
- 73 Խոսելն ինձ թող. ինչ որ ուզում ես հարցնել,
Ես հասկացա, գուցե նրանք, որ հույն են,
Չհաճեն քեզ պատասխանել ու լսել»:
- 76 Երբ բավական մեզ մոտեցավ բոցը այն,
Տեղն ու պահը վարպետս հարմար համարեց
Եվ այս կերպով սկսեց խոսել նույնհետայն.
- 79 «Օ՛ դուք, որ մեկ կրակի մեջ եք կիզիչ,
Եթե ես ձեզ արժանացա իմ կյանքում,
Եթե ես ձեզ արժանացա շատ թե քիչ,
- 82 Երբ աշխարհում գրեցի երկն իմ վսեմ,
Կանգ առեք, և ձեզնից մեկը թող պատմի,
Թե ուր կորավ ու գտավ մահն իր դժխեմ»:
- 85 Վաղնչական բոցի ճյուղը բարձր ու մեծ .
Սկսեց այնժամ օրորվել ու ճարճատել,
Ճարճատում է ինչպես հուրը հողմածեծ.

- 88 Ապա գագաթն իր դեսուդեն ճոճելով,
Ինչպես եթե խոսուն լեզու մի լիներ,
Զայն արձակեց ու բարբառեց այս կերպով.
- 91 «Երբ ես պրծա ու հեռացա Կիրկեից,
Որ մի տարի Գայետի մոտ ինձ պահեց,
Նախքան այսպես անվանվելը Էնեսաից,
- 94 Ոչ գորովը որդուս, ոչ գութն այլեհեր
Հորըս հանդեպ, ոչ էլ սերը պարտեցյալ,
Որ իմ կնոջ պիտի բերկրանքը կազմեր,
- 97 Կարող չեղան զսպել փափագն իմ ուժգին
Ծանաչելու աշխարհները հեռավոր
Եվ տեսնելու շարն ու բարին մարդկային:
- 100 Եվ ես մտա բացաստանները ծովի,
Նավարկելով առագաստե մի նավով
Ու փոքրաթիվ ընկերներով կորովի:
- 103 Տեսա ասիերն երկու մինչև Իսպանիա
Ու Մարոկկո, տեսա կղզին սարդերի
Եվ այլ կղզիք հեռափնյա ու մերձափնյա:
- 106 Արդեն երկար ժամանակ էր անցկացել,
Երբ հոգնաբեկ հասանք նեղուցն այն անձուկ,
Որ Հերկուլեսն իր սյուներն էր կանգնեցրել,
- 109 Որ ոչ մի մարդ չկարենար դեմն անցնել.
Ես աջ կողմում թողել էի Սևիլյան,
Իսկ Սեուտան ձախ կողմում էր մնացել:
- 112 «Ո՛վ եղբայրներ,— ասացի ես,— արդ դուք, որ
Ծատ փորձությանց միջով հասաք արևմուտք,
Զեզ մնացած կյանքում կարճ ու անցավոր
- 115 Զլինի թե զլանաք ու ետ կենաք
Հետևելու արեգակի ընթացքին,
Ծանաչելու համար աշխարհն անբնակ:

- 118 Հաշվի արեք ձեր ծագումը երջանիկ.
Դուք չեք ծնվել անասնաբար ապրելու,
Այլ գիտելիք ձեռք բերելու և բարիք»:
- 121 Այս կարճ ճառովս ընկերներիս ես այնպես
Հրահրեցի ուղի՛ն առաջ վարելու,
Որ էլ նրանց չէի կարող զսպել ես:
- 124 Եվ նավախելն ուղղած դեպի արևելք՝
Մենք վարեցինք թիերն իբրև խոլ թևեր,
Ընթանալով միշտ դեպի ձախ անարգելք:
- 127 Մուրճն ընկնելով՝ տեսնում էի արդեն ես
Մյուս բևեռի բոլոր աստղերը պայծառ,
Իսկ մերերը չէին գալիս ասպարեզ:
- 130 Արդեն վառվել ու հանգել էր հինգ անգամ
Երկրին նայող լուսնի լույսը այն պահից,
Ինչ մենք մտանք դժվար ուղին ինքնակամ,
- 133 Երբ մեզ հեռվից աղոտ կերպով երևաց
Մի լեռ, որ ինձ թվաց այնքան բարձրաբերձ,
Որ նմանը երբեք չէի ես տեսած:
- 136 Մեր բերկրանքը շուտով վշտի վերածվեց,
Զի նոր երկրից մի փոթորիկ բարձրացավ,
Որից նավը ուժգին թափով հարվածվեց.
- 139 Երեք անգամ նա հորձանվեց սոսկալի,
Իսկ չորրորդին նրա խելը վեր ցցվեց
Եվ ցոուկը սուզվեց կամքով Բարձրյալի,
- 142 Մինչև որ մեզ ծովը իսպառ կուլ տվեց»:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Յ Ո Թ Ե Ր Ո Ր Դ

Բոցը արդեն անշարժացած, ուղղաձիգ,
Լուել էր և հեռանում էր մեզանից,
Արձակումով քանաստեղծի իմ քաղցրիկ,

- 4 Երբ մի այլ բոց, որ գալիս էր ետևից,
Գրավեց մեր ուշադրությունն երկուսիս
Սուր շշուկով, որ հանում էր իր ծայրից:
- 7 Ինչպես ցուր փկիլյան,— որ նախ խանչեց
Չայնով նրա (և այդ արդար էր անշուշտ),
Որի ձեռքով ու խարտոցով այն շինվեց,—
- 10 Մոնչում էր ձայնով ներսում այրվողի
Եվ, թեպետ նա պղնձից էր պատրաստված,
Թվում էր, թե ցավ էր զգում դառնադի,
- 13 Այսպես հոգին իր ցավագին խոսքերին
Մի անցք կամ ելք չգտնելով բոցի մեջ,
Հանում էր մի ձայն, որ հատուկ է հուրին:
- 16 Բայց հագիվ թե գտան ազատ անցք նրանք
Բոցի ծայրից, տալով նրան թրթիռն այն,
Որով լեզուն ձայն էր հանում տիրերանգ,
- 19 Մենք լսեցինք. «Օ՛ր, դո՛ւ, քեզ եմ դիմում ես,
Քեզ, որ հենց նոր լոմբարդական բարբառով
Ասել էիր. «Գնա, էլ չեմ պահում քեզ».
- 22 Թեև այստեղ մի քիչ ուշ եմ ես հասնում,
Բայց դու հաճիր մի քիչ կանգնել ու խոսել.
Տես այրվելով հանդերձ ես կանգ եմ առնում:
- 25 Եթե նոր ես եկել աշխարհն այս մոլոր
Լատինական երկրից քաղցր ու հարազատ,
Ուրկից հետս եմ քերել մեղքերն իմ բոլոր,
- 28 Ռոմանչայում, ահա, կովո՞ւմ եմ էի.
Ջի ծննդյամբ լեռնավայրից եմ ես այն,
Որ Ուրբիներից ակն է հասնում Տիբերի»:
- 31 Ես դեռ հակված լսում էի ուշադիր,
Երբ վարպետը կողիս դիպավ ասելով.
«Նա լատին է, դու նրա հետ բարբառիր»:

- 34 Եվ ես արդէն պատասխանըս պատրաստած՝
Սկսեցի այսպէս խոսել անհասարդ,
«Ով դու հոգի, որ հրի մեջ ես փակված,
- 37 Քո Ռոմանցան չի եղել և չի լինի
Առանց կովի տիրողների սրտերում.
Բայց հիմա անդ կոհիվ չկա շատ հայտնի:
- 40 Առաջվա պէս նույնն է հիմա Ռավեննան.
Պոլեմոսայի արծիվը թուխս է նստել
Եվ թևերով ծածկել է այն ու Չերվիան:
- 43 Քաղաքը, որ պաշարման դէմ դրեց քաջ
Եվ ֆրանսացոց արյունահեղ ջարդ տվեց,
Այժմ ընկած է ճիրանների տակ կանաչ:
- 46 Վերուկկիոյի գամփոներն ահել ու ջահել,
Որ սովոր են հոշոտելու որսն իրենց,
Ստիպեցին Մոնտանցային սպանել:
- 49 Կապույտ կորյունը, որ ամռան ու ձմռան
Փոխում է իր ուղղությունը հոսանքի,
Արդ վարում է Ֆայենցան ու Իմոլան:
- 52 Իսկ քաղաքն այն, որով Սափիոնն է հոսում,
Եվ դաշտի ու լեռան միջև է ընկած,
Ոչ լծի տակ, ոչ էլ ազատ է ապրում:
- 55 Բայց ով ես դու, աղաչում եմ՝ ասա մեզ,
Չէ որ ես քեզ սիրով տվի պատասխան,—
Թող հիշատակդ երկրում մնա մշտապէս»:
- 58 Նախ և առաջ հուրը մի քիչ շառաչեց,
Ապա սուր ծայրն օրորելով դէս ու դէն,
Իր ընդերքից այս խոսքերը դուրս փչեց.
- 61 «Թե գիտնայի, որ պատասխանըս պիտի
Ուղղվի մեկին, որ աշխարհ է դառնալու,
Ապա բոցըս բարբառելու չէր միտի.

- 64 Բայց զի ոչ ոք ետ չի դարձել այստեղից,
Եթե ճիշտ է իմ լսածը այդ մասին,
Ես կխոսեմ, չվախնալով ամոթից:
- 67 Եղա ռազմիկ, ապա դարձա կապալոր,
Հուսալով որ կարժանանամ շնորհի.
Եվ հույսս, անշուշտ, կիրագործվեր, եթե որ
- 70 Հովվապետը, գրողի ծոցը գնա,
Ինձ չխոթեր իմ մեղքերի մեջ նախկին.
Թե այդ ինչպես եղավ, լսիր ինձ հիմա:
- 73 Քանի կյանքում միս ու ոսկոր կրեցի,
Որոնք ես իմ մորից էի ժառանգել,
Աղվեսի պես գործեցի, ոչ առյուծի:
- 76 Ծանաչեցի ամեն տեսակ նենգ ու դավ,
Որոնք այնպես վարպետորեն գործ դրի,
Որ նրանց լուրն աշխարհի ծայրը հասավ:
- 79 Երբ ես տեսա, որ հասել եմ իմ կյանքի
Այն շրջանին, երբ այլևս պետք է մարդ
Առագաստներն ու պարաններն հավաքի,
- 82 Ատեցի այն, ինչ հաճույք էր ինձ տվել,
Եվ զղջալով կրոնավոր ես դարձա.
Օ, ավա՛ղ ինձ, կարող էի ես փրկվել:
- 85 Վեհապետը փարիսեցոց մերօրյա,
Որ կոչում էր Լատերանի մոտերքում,
Ոչ ցեղերի դեմ հեթանոս կամ հրյա,
- 88 Այլ հենց ընդդեմ քրիստոնեից ընտանի,
Որոնք չէին Ակրի առմանն աջակցել,
Կամ առևտուր արել երկրում Սուլթանի,
- 91 Չպատկատեց ոչ իր բարձրը պաշտոնից,
Ոչ իր կարգից ու վիճակից սրբազան,
Եվ ոչ էլ իմ ֆրանկիսկյան փիլոնից:

94 Ինչպես կանչեց Կոնստանդինը Սիլվեստրին,
Որ Սորատոսից գառ իրեն բժշկի,
Այսպես նա ինձ իր մոտ կանչեց անդստին,

97 Որ բժշկեմ գոռոզության իր տենդից.
Ինձնից խորհուրդ ուզեց, բայց ես լռեցի,
Քանզի նա ինձ ցնդած թվաց խոսքերից:

100 Ապա հարեց. «Ես քեզ մեղքից կարձակեմ,
Մի՛ վախենա. դու միայն ինձ խորհուրդ տուր,
Թե ես ինչպես Պենեստրինոն խորտակեմ:

103 Ես կարող եմ բանալ երկիևքն ու գոցել,
Ինչպես գիտես. ունե՞մ երկու բանալիք,
Որոնց հարգք նախորդըս չէր իմացել»:

106 Այնժամ մղված այս փաստարկից կարևոր,
Էտո մնալը համարեցի վատագույն,
Եվ ստացի. «Հայր, սրբում ես քանի որ

109 Ինձնից մեղքն այն, ուր արդ ընկնեմ պիտի ես,
Ծատ խոստացիք, բայց մի՛ պահիր խոստումներդ,
Եվ քո բարձրը գահում հաղթող կլինես»:

112 Տրանկիսկը ինձ մոտ եկավ, երբ մեռա,
Բայց դևերից մեկը նրան բողոքեց,
«Դու չտանես, բուն տերը ես եմ նրա:

115 Նա պետք է գա՛ գերիներիս մեջ մնա.
Ես բռնել եմ ամուր նրա մազերից
Այն օրից, երբ նենգ խորհուրդներ տվեց նա:

118 Ով չի գղջում, նա արձակվել չի կարող.
Չի կարելի գղջալ հանցանք գործելով,
Դու կիևի հակասություն բացառող»:

121 Վա՛յ ինձ, ինչպես ես ցնցվեցի սրտադող,
Երբ ինձ ասաց. «Չէիք կարծում դու գուցե,
Որ ես իրոք տրամախոս եմ հաջող»:

- 124 Եւ ինձ տարավ Սինոսի մոտ մեղսիմաց.
Սա ութ անգամ պոչը իր շուրջ պատելով
Ու զայրույթից այն կծելով՝ մոկչաց.
- 127 «Սրան պէտք է կրակների մեջ նետել»:
Եվ այսպէս եւ դատապարտված եմ այստեղ
Ու տանջվում եմ հրօղակի մեջ անել»:
- 130 Ավարտելով այսպէս խոսքերն իր երկար,
Բազմաչարչար բոցը մեզնից հեռացավ,
Գալարելով իր եղջուրը սրածայր:
- 133 Առաջնորդըս ու եւ առաջ ընթացանք
Ժայռի վրայով մինչև կամարն հաստատուն
Հաջորդ ձորի, ուր պատժվում են նրանք,
- 136 Որ մարդկանց մեջ սերմանեցին գծտություն:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Ո Ւ Թ Ե Ր Ո Ր Դ

- Ո՞վ կարող էր նույնիսկ արձակ խոսքերով
Պատմել արյունն ու խոցերը այն բոլոր,
Որ եւ տեսա իմ սեպիական աչքերով:
- 4 Ամեն լեզու հարկավ պիտի թերանար.
Զի մարդկային խոսքն ու միտքը անզոր են
Ընդգրկելու նման բաներ անհնար:
- 7 Եթե ի մի հավաքվեին այն մարդիկ,
Որ Պուլիայի հողի վրա տարաբախտ
Ընկան ձեռքով հոռմայեցոց քաջ մարտիկ,
- 10 Եվ նրանք, որ ընկան երկար մարտերում,
Ուր այնքան մեծ ախար եղավ մատանու,
Ինչպէս անսուտ Տիտոս — կիփոսն է գրում,

- 13 Եվ նրանք, որ սպանվեցին կարեւոր,
Դիմադրելով զորքին Ռոբերտ Գուիսկարդի,
Նրանք, որոնց ոսկորներն են հանում դեռ
- 16 Ձեպերանում, որտեղ ամեն պուլլացի
Դավաճանեց, և որտեղ ծեր Ալարդոն
Անգեն հաղթեց մոտակայքում ամրոցի—
- 19 Բոլոր սրանք անդամներով թրատված
Ոչինչ էին այն պատկերի մոտ տխուր,
Որ իններորդ ձորում տեսա ես պարզված:
- 22 Տակառն անտակ չունի այնպես խեղված ձև,
Ինչպես տեսա մի մեղավոր ես այստեղ,
Որ ճղված էր ծնոտից ցայքը մինչև:
- 25 Աղիքները կախված էին ներքևում,
Երևում էր սիրտը պարկի հետ այն պիղծ,
Ուր կերվածը կղկղանքի էր փոխվում:
- 28 Մինչ սևեռուն դիտում էի ես նրան,
Նա նայեց ինձ և իր կուրծքը բանալով
Արտաբերեց. «Ահա նայիր իմ վրան.
- 31 Ահա տես, թե Մահմեդն ինչպես է հերձված:
Իմ առջևից լալով գնում է Ալին,
Ծնոտից վեր ամբողջ դեմքով փեռնելված:
- 34 Եվ բոլորը, որոնց այստեղ տեսնում ես,
Սերմանեցին գժտություն ու պառակտում,
Դրա համար ճղված-հերձված են այսպես:
- 37 Մեր ետևում ահեղ մի դև ունենք մենք,
Որ իր թրով մեզ խփում է բրտորեն
Ամեն անգամ, երբ մենք անում-պրծնում ենք
- 40 Մեր պտույտը այս ձորակում տխրեցանգ.
Վասնզի մեր խոցվածքները փակվում են,
Նախքան նորից նրա առջև երևանք:

43. Քայց ո՞վ ես դու, որ նայում ես ժայռն ի վար:
Թե՛ ուզում ես դանդաղ գնալ քո պատժին,
Որ քո մեղքով սահմանված է քեզ համար»:
- 46 «Նա մեռած չէ, ոչ էլ մեղքերն են նրան
Այստեղ բերել, — պատասխանեց վարպետն իմ, —
Այլ եկել է իմանալու ամեն բան,
- 49 Եվ ես՝ մեղալս, հարկ է նրան ման ածեմ
Դժոխքն ի վար պարունակ առ պարունակ,
Ծշմարիտը սա է, որ քեզ ասում եմ»:
- 52 Այս լսելով՝ հոգիները հարյուրյակ
Կանգ առան և ինձ նայեցին զարմացած,
Մոռանալով տանջանքն իրենց դժնդակ:
- 55 «Դու, որ գուցե տեսնես արևը շուտով,
Ասա եղբայր Դուլչիևոյին, որ եթե
Նա չի ուզում այստեղ քովըս գալ փույթով,
- 58 Թող պարենի պաշար հոգա այժմյանից,
Որ ձմռանը նովարացուն դիմադրի.
Այլապես նա հեշտ կպարտովի նրանից»:
- 61 Երբ Մահմեդը այս խոսքերը բարբառեց,
Իր մի ոտքը բարձրացրել էր արդեն,
Եվ ապա այն գետին դրեց ու մեկնեց:
- 64 Մի ուրիշը, որի կոկորդն էր ծակված
Ու կտրված քիթը՝ հոնքերը մինչև,
Եվ որի լոկ մի ականջն էր մնացած,
- 67 Կանգ առավ և սևեռաբիր ինձ նայեց,
Եվ բերանն իր, որ արշամբ էր կարմրած,
Ընկերներից առաջ բացավ ու խոսեց.
- 70 «Դու որ մեղքով դատապարտված չես թվում,
Եթե քեզ չեմ նմանեցնում ուրիշի,
Բեզ տեսել եմ լատինական աշխարհում:

- 75 Դու հիշիր ինձ՝ Պիետրո դա Մեդիչին,
Եթե գնաս հարթավայրն այն անուշակ,
Որ Մարկաբից տարածվում է Վերչելի:
- 76 Եվ Ֆանոյի ազնիվ մարդկանց իմաց տուր,
Ինչպիսիք են Անջոլելլոն ու Գուիդոն,
Որ, եթե մեր գուշակությունը չէ գուր,
- 79 Կատտոլիկա ավանի մոտ առափնյա
Նրանք նավից պիտի ծովը շարտվեն
Դավադրությամբ բռնակալի մի դժնյա:
- 82 Կիպրոս կղզուց մինչև հեռու Մայորկա
Նեպտունն այդքան ստոր ոճիր չի տեսել
Գործված հույնից և կամ հենից սրիկա:
- 85 Դավադիրը, որ մի աչքով է ծնվել,
Եվ որ տերն է այն քաղաքի, որ այստեղ
Մեզնից մեկը կուզեր տեսած չլինել,
- 88 Կանչելու է նրանց իմ մոտ՝ խորհուրդի.
Բայց այնպես է նա անելու, որ նրանց
Հարկ չի լինի ոչ աղոթքի, ոչ ուխտի»:
- 91 Եվ ես նրան. «Եթե ուզում ես, որ քեզ
Հիշեմ երկրում, ցույց տուր, ասա, ո՞վ է նա,
Որ տեսնելու համար տուժեց դառնապես»:
- 94 Այնժամ ձեռքը դրեց մեկի բերանին
Եվ, բացալով, այսպես ասաց բարձրաձայն.
«Ահա սա է, բայց մնում է միշտ լռին»:
- 97 Սա փարատեց երկմտանքը Կեսարի,
Երբ որ ասաց՝ «Ով սրատրատ է գործելու,
Միշտ տուժում է սպասելուց անհարկի»:
- 100 Օ՛րոքս՝ն ինձ երևում էր սահմոկած
Կոկորդի մեջ կտրած լեզվով Կուրիոնն այն,
Որ խոսելու այնքան հախտուն էր եղած:

- 103 Մի ուրիշը, որ գրկված էր ձեռքերից,
 Բարձրացնելով կրճատ թևերն օդի մեջ,
 Որից դեմքը ազտեղվում էր արյունից,
- 106 Աղաղակեց. «Հիշիր նաև Մոսկային.
 «Պետք է վերջ տալ» ասողն, ավա՛ղ, ես էի,
 Որը աղետ բերեց տոսկան աշխարհին»:
- 109 «Եվ մահ ցեղիդ»— ավելացրի ես իսկույն:
 Եվ նա, ճնշված կրկնակ ցավից, հեռացավ
 Ծանրը վշտից գծված մարդու մի հանգույն:
- 112 Կանգնած նայում էի հոգվոց դժպիհի,
 Երբ որ տեսա մի բան այնքան անսովոր,
 Որ ես չէի պատմի առանց վկայի,
- 115 Եթե պատմել չթելադրեր խիղճըս ինձ,
 Լավ ընկերն այդ, որ համարձակ է դարձնում
 Այն մարդուն, որ իրեն զգում է անբիծ:
- 118 Ստույգ տեսա, այժմ էլ տեսնում եմ կարծես,
 Առանց գլխի մի իրան, որ քայլում էր
 Ընկերների նման հոտի տխրատես:
- 121 Նա բռնել էր հերթից գլուխն իր կտրած,
 Որ կախված էր օդում, ինչպես մի լապտեր,
 Եվ գոչում էր «Վա՛յ ինձ» ցավից իր կրած:
- 124 Նա ինքն իրեն դարձրել էր մի ճրագ.
 Երկուս էին մեկի մեջ, մեկ՝ երկուսի.
 Թե այդ ինչպես՝ Ամենակալն է գիտակ:
- 127 Կանգ առնելով կամրջի տակ բարձրադիր,
 Նա գլուխը վեր բարձրացրեց բազուկով,
 Որպեսզի ինձ մոտեցրնի խոսքերն իր,
- 130 Որոնք եղան. «Տես պատիժն իմ ահռելի,
 Դու որ, դեռ ողջ, այստեղ մեր մեջ ես եկել.
 Տես սրանից սոսկալին կա՞ ավելի:

- 133 Եվ որպէսզի երկրում հիշես իմ մասին,
Գիտցիր՝ Բերտրան դը Բոռնն եմ ես, անձը այն,
Որ չար խորհուրդ տվեց ջահել արքային:
- 136 Ես լարեցի միմյանց դեմ հայր ու որդի.
Աքիտոփելն ավելի շատ չգրգռեց
Աքիտոդոմ որդուն ընդդեմ հայր Դավթի:
- 139 Ես զատեցի մարդկանց իրար ընտանի.
Դրա համար ուղեղս անջատ եմ կրում
Ողնաշարից, որ մեջն է այս իրանի:
- 142 Եվ այսպէս ես համատույժս եմ ստանում»:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Ի Ն Ն Ե Ր Ո Ր Գ

Տեսքն ամբոխի և տանջանքները անլուր
Այնքան էին իմ աչքերը տամկացրել,
Որ կուզեի սիրտըս փղձկալ ու լալ լուռ.

- 4 Վիրգիլն ասաց. «Միտքըդ ինչո՞վ է տարված.
Հայացքդ ինչո՞ւ շարունակում ես հառել
Սուվերների վրա խեղված, խաթարված:
- 7 Մյուս ձորերում այդպիսի բան չարեցիր,
Եթէ նրանց հաշվում ես դու, գիտցիր, որ
Այս ձորն ունի քսաներկու մղոն ծիր:
- 10 Լուսինն արդեն գտնվում է նադիրում.
Դու տեսնելիք այլ բաներ էլ ունես դեռ,
Բայց մեզ հիմա քիչ ժամանակ է մնում»:
- 13 Ես ասացի. «Իսկ եթէ դու գիտնայիր,
Թե ես ինչո՞ւ նայում էի այնպէս պիշ,
Գուցէ դու ինձ դեռ կանգնելու թույլ տայիր»:

- 16 Ընթանալով առաջնորդիս ետևից,
Այսպես ահա նրան տվի պատասխան,
Եվ հարեցի. «Այս ձորի մեջ տանջալից,
- 19 Որ ես նաչում էի այնպես ակնապիշ,
Մի զարմիկըս կարծեմ քալում է մեղքն այն,
Որը այստեղ ստանում է խիստ պատիժ»:
- 22 Այնժամ ասաց իմ վարպետը բարեմիտ.
«Նրա մասին մի մտածիր դու բնավ,
Եվ նա այնտեղ թող իր տեղը մնա միշտ:
- 25 Ես կամրջից տեսա նրան ի մոտո,
Որ զայրագին քեզ էր անում մատնանիշ:
Կոչում էին նրան Ջերի դել Բելլո:
- 28 Այդ միջոցին այնքան էիր դու տարված
Հոտըֆորի բերդակալով, որ նրան
Չնայեցիր, և նա թողեց ու գնաց»:
- 31 Եվ ես. «Վարպե՛տ, նրա մահը բռնական,
Որի վրեժն առած չեմ դեռ այն անձինք,
Որ կրեցին անպատվություն տոհմական,—
- 34 Ահա դա է ցասման պատճառը նրա.
Ուստի գնաց առանց ինձ հետ խոսելու,
Եվ այդ բանը տաստիկ ազդեց իմ վրա»:
- 37 Այսպես ահա խոսակցելով մենք հասանք
Ժայռ-կամուրջի վրա հաջորդ ձորակի,
Որ շիկեր եթե այնքան մթնեքանգ,
- 40 Կտեսնեի՞նք մինչև հատակը նրա
Եվ ներփակյալ հոգիներին մեղապարտ.
Երբ մենք էլանք բարձրակետի ճիշտ վրա,
- 43 Ինձ խոցեցին հեծեժանքներ ահարկու,
Ինչպես նետեր, սրված ցավով անպատում,
Եվ փակեցի իմ ականջները երկու:

- 46 Այս ձորի մէջ այնքան ցալ ու տնքոց կար,
Ինչքան պիտի լինէր, եթէ մի փոսում
Հավաքէին հիվանդներին ցավագար
- 49 Վարդիկիանի, Մարեմմայի, Սարդիհո.
Իսկ հատակից բարձրանում էր գաթշ մի հոտ,
Որ հատուկ է մարմիններին նեխածո:
- 52 Եվ մենք իջանք թմբի վրա արտաքին,
Սուաջվա պէս ընթանալով դեպի ձախ,
Ատտ ավելի լավ պարզվեց իմ աչքին
- 55 Խորքը ձորի, ուր պաշտոնյան Բարձրյալի,
Արդար վճո՛ր կատարածուն անվրէպ,
Պատուհաս է տալիս ամեն կեղծյալի:
- 58 Ձեմ կարծում, որ մարդիկ այնչափ ցալ զգան
Ի տես հիվանդ ժողովրդին Եգիպտոսի,—
Որ ժանտախտով վարակված էր օդն այնքան,
- 61 Որ կենդանի ամեն էակ մահացավ,
Ապա նախկին ժողովուրդը կոզյակի
Մրջյունների սերմով նորից բազմացավ,
- 64 Ինչպէս որ դա պոետներն են հալաւտում,—
Որչափ այստեղ, ուր հոգիները բոլոր
Տանջանքներից հալվում էին ու հատնում:
- 67 Մեկը գետնին փորի վրա էր պառկած,
Մյուսը հենված իր մերձակցի ուտերին,
Մի ուրիշը բարշ էր գալիս սողնաթաց:
- 70 Դանդաղ ու լուռ անցնում էինք ձորով այս.
Նայելով և ունկնդրելով խոթերին,
Որոնք չէին կարող կանգնել հոտնկայս:
- 73 Տեսա երկու հոգի իրար կոթնած,
Ինչպէս երկու տապակ վրան կրակի,
Գլխից միմէն ոտքը քոսով ծածկված:

- 76 Ձիապանը, որին տերն է սպասում,
Եվ կամ որին փութացնում է մի այլ բան,
Քերչով ձիուն այնպես շուտ-շուտ շի քում,
- 79 Ինչպես սրանք եղունգներով սրասայր
Քերում էին իրենց վրա, որպեսզի
Մեղմացնեին իրենց քորը սաստկազայր:
- 82 Եղունգները թափում էին քոսը վար,
Ինչպես դանակն է թափում թեփն սկարի,
Կամ այլ ձկան թեփերով լայն ու սովար.
- 85 «Օ՛, դու, որ քեզ քո մատներով ցտում ես,
Եվ պոկում ես միսըդ ինչպես աքցանով,—
Ասաց մեկին առաջնորդըս հեզնասպես,—
- 88 Ասա մեզ, կա՞ այստեղ ձեր մեջ մի լատին.
Երանի թե քո եղունգները երբեք
Չմաշվեին քո այդ գործում դժվարին»:
- 91 «Մենք երկուսս էլ, որ տխեղծված ենք այսպես,
Լատիններ ենք,— պատասխանեց նա լալով,—
Բայց ո՞վ ես դու, որ հարցում ես անում մեզ»:
- 94 Վարպետս ասաց. «Ես այս մարդու հետ կենդան
Իջնում եմ ցած պարունակ առ պարունակ,
Որ ցույց տամ, թե Դժոխքի մեջ ինչեր կան»:
- 97 Այնժամ նրանք մեկը մյուսից զատվեցին
Եվ, դողալով, ինձ նայեցին այրոց հետ,
Երբ պատահմամբ այն խոսքերը լսեցին:
- 100 Բարի վարպետս ինձ մոտեցավ, ասելով.
«Ասա նրանց, թե ինչ ես դու փափագում»:
Այնժամ նրանց ես դիմեցի այս կերպով.
- 103 «Իցիվ թե ձեր հիշատակը չցնդեր
Մարդկանց մտքից՝ աշխարհի մեջ առաջին,
Եվ կարենաք շատ տարիներ ապրել դեռ.

- 106 Ասացեք ինձ՝ ո՛վ եք, և ո՛ր երկրից եք.
Այդ զագիր և անարգ պատժի պատճառով
Ինքնությունը ձեր հայտնելու մի՛ քաշվեք»:
- 109 Մեկն ասաց. «Ես Արեցցոյից եմ եկել.
Ինձ մեղադրեց սիեմացի Ալբերոն,
Բայց այլ մեղքի համար եմ ես աստ ընկել:
- 112 Ծիշտ է, նրան կատակելով ասացի,
Թե ես գիտեմ կերպը օդում թռչելու.
Իսկ նա, աշխույժ, սակայն սակավ խելացի,
- 115 Խնդրեց, որ ես սովորեցնեմ այդ իրեն,
Բայց նա Դեդալ չդառնալով ինձ այրեց
Նրա ձեռքով, ում զավակն էր հոգեղեն:
- 118 Ես ալքիմիա բանեցրի աշխարհում.
Դրա համար ինձ Միևոսը ուղղադատ
Դատապարտեց տասից վերջին այս ձորում»:
- 121 Ես պոետիս. «Այնպես ինչպես սենացիք
Կա՛ն երբևէ մարդիկ այնքան սնամիտ,
Աղոյհսիք չեն մինչև անգամ ֆրանսացիք»:
- 124 Մյուս բորտը, որ այս խոսքըս լսել էր,
Պատասխանեց. «Ի բաց առյալ Ստրիկկան,
Որ ծախքերն իր չափավորել լավ գիտեր.
- 127 Եվ Նիկկոլոն, որ առաջինը մուծեց
Ծահոքրամի գործածությունն այն այգում,
Որտեղ նրա սերմը այնքան լավ անեց.
- 130 Եվ այն խումբը, որ շուայեց ու վատնեց
Կաշա դ՛ Աշանն իր անտառներն ու այգին,
Իսկ Արքայաանն իր մեծ խելքը ցույց տվեց:
- 133 Եվ որպեսզի իմանաս, թե ով եմ ես,
Որ սենացոց այսպես ծաղրում եմ քեզ հետ,
Լավ նայիր ինձ, և իմ դեմքը կասի քեզ.

136 Կտեսնես, որ Կապուկկինն եմ քեզ ծանոթ:
Ես կեղծեցի ալքիմիայով մետաղներ.
Պետք է հիշես, եթե դու չես մոռացկոտ,

139 Որ բնությանը եղա կապկող ջանասեր»:

Ե Ր Գ Ե Ր Ե Ս Ո Ւ Ն Ե Ր Ո Ր Գ

Երբ Յունոնը Սեմելեի պատճառով
Զայրացել էր ընդդեմ ցեղի թերական,
Ինչպես ցույց էր տվել երկու առիթով,

4 Աթամանտը այնքան դարձավ խելագուրկ,
Որ տեսնելով իր կնոջը սեփական,
Որ գալիս էր զավակների հետ իր զույգ,

7 Աղաղակեց. «Լարենք ցանցերը արագ,
Որ էգ առյուծն ու կորյունները բռնեմ»:
Եվ պարզելով իր ճիրանները վայրագ,

10 Բռնեց մեկին, որ Լեարկոս էր կոչվում,
Եվ զարնելով ժայռին՝ նրան ջախջախեց,
Մայրն էլ խեղդվեց մյուս զավակի հետ ծովում:

13 Եվ երբ բախտը խոնարհեցրեց հավիտյան
Զորությունը տրովացոց սիգապանծ,
Եվ արքան ու արքայությունը հանգան,

16 Հեզ Հեկուրը, որ գերի էր ցավագին,
Տեսնելով իր Պոլիքսենին սպանված
Եվ գտնելով իր Պոլիդոր զավակին

19 Ծովի ափին անշնչացած ու փոկած,
Խելակորույս սկսեց ոռնալ շան նման,
Այնքան վշտից ցնցված էր ու ցնորված:

- 22 Սակայն երբեք ոչ Թեքեում և ոչ էլ
Տրոյայում կենդանաց կամ մարդկանց մեջ
Կատաղությունն այնպես սաստիկ չի եղել,
- 25 Ինչպես տեսա երկու հոգու մեջ դժգույն,
Որ ամենքին կծում էին, վազելով,
Բնից փախչող սոված խոզի մի հանգույն:
- 28 Մեկը կծեց Կապոկկիոյին ծոծրակից
Եվ քարշ տվեց նրան, և նա, ճշալով,
Փորով քեթեց չոր հատակը ձորակի:
- 31 Արեսինը, դողդողալով, ինձ ասաց.
«Ահա Ջաննի Սկիկկին է այդ ոգին,
Որ ամենքին խաժատում է՝ գազազած»:
- 34 «Օ՛, երանի քեզ այն մյուսը չկծեր,—
Սասցի ես,— քայց դու հաճիր ինձ ասել,
Թե ո՞վ է դա, քանի դեռ չի հեռացել»:
- 37 Եվ նա ասաց. «Դա հոգին է հնօրյա
Այն ապիրատ ու անպատկատ Միրրայի,
Որ իր հոր հետ կապվեց սիրով մծղնյա:
- 40 Նա գործելու համար արարքն իր տգեղ,
Նմանեցրեց իրեն ուրիշ մի կնոջ.
Իսկ այն մյուսը, որ, տես, գնում է այնտեղ,
- 43 Յուրացնելու համար հոտի տիրոհին,
Նմանեցրեց իրեն Բուոզո Դոնատուն,
Եվ թելադրեց սլատշան կտակ նոտարին»:
- 46 Երբ այն երկու կատաղիքը գնացին,
Որոնց վրա հառել էի հաշացքն իմ,
Դարձա դեպի մյուս հոգիներն հոռեծին:
- 49 Տեսա մեկին, որ պիտ վիճի նմանվեր,
Եթե լիներ նրա մարմինը կիսված
Երկնյուղանի ցայլթից սկսած մինչև վեր:

- 52 Ջրոտուցքը, որ նշութերով ավշային
Մարմնանդամներն այլանդակում է այնպես,
Որ դեմքը չի ներդաշնակում մեծ փորին,
- 55 Ատիպում էր նրան բացել շրթներն իր,
Ծյուրախտավորն ինչպես սաստիկ ծարավից
Բաց է անում իր շրթները կաս-կարմիր:
- 58 «Դուք, որ ամեն տեսակ պատժից ազատ եք
Եվ չգիտեմ ինչու՝ Դժոխք եք ընկել,—
Ասաց նա մեզ,— խնդրեմ մի պահ ինձ նայեք.
- 61 Տեսեք դաժան տանջանքն Ադամ վարպետի.
Ես ողջությանս ինչ ուզեցի ունեցա,
Արդ կարոտ եմ, ավա՛ղ, ջրի մի շիթի:
- 64 Առնո թափվող սովակները գլգլուն,
Որ հոսում են Կազեմտիհի լեռներից,
Զովացնելով ծործորները դալարուն,
- 67 Այստեղ միշտ իմ աչքի առջև են գալիս,
Եվ այդ պատկերն ինձ ավելի է հյուծում,
Քան այն ախտը, որ ինձ տաղտապ է տալիս:
- 70 Այնտեղ է, որ ես գործեցի մեղքն իմ մեծ.
Եվ հիմա ես այդ վայրերը հիշելով
Արձակում եմ հառաշանքներ դառնահեծ.
- 73 Հենց այնտեղ է Ռոմեոն, որ կեղծեցի
Ոսկեդրամը Մկրտիչով դրոշմված.
Դրա համար ես կենդանվույն այրվեցի:
- 76 Բայց որպեսզի այստեղ տանջված տեսնեի
Գուրդոյին, Ալեսսանդրին ու եղբոր,
Ֆոնտե Բրանդան հոժարությամբ կտայի:
- 79 Մեկն եկել է արդեն, եթե հավատամ
Այստեղ շրջող սովերներին մոլեգին,
Բայց ի՞նչ օգուտ, անկյալ եմ ու ծանրանդամ:

- 82 Եթէ գոնէ այնքան թեթև լինէի,
Որ շարժվէի մի մատնաչափ մի դարում,
Վաղուց արդէն ես ճանապարհ կընկնէի
- 85 Որոնելու նրան մարդկանց մեջ այս պիղծ,
Թեպետև այս ձորը ունի կես մղոն
Լայնություն և տասնմեկ մղոն շրջագիծ:
- 88 Ես այստեղ եմ ընկած նրանց պատճառով.
Նրանց համար ես կտրեցի Ֆլորիճ
Երեք կարատ այլ մետաղի խառնուրդով»:
- 91 Եվ ես նրան. «Այն երկուսը ովքե՞ր են,
Որ պտկած են քո աջ կողմում իրար կից,
Եվ արձակում ծուխ-գոլորշի մեղմորեն»:
- 94 Պատասխանեց. «Երբ այս ձորը ընկա ես,
Նրանց այդպես անշարժ գտա, և կարծեմ
Նրանք պետք է այդպես մնան մշտապես:
- 97 Մեկն այն կինն է, որ զրպարտեց Հովսեփին.
Իսկ այն մյուսը Սինոնն է՝ հույն խաբէրան.
Սուր տենդից են արձակում այդ գոլորշին»:
- 100 Երկրորդը, որ լցվեց սաստիկ զայրույթով,
Երբ իր մասին այս որակումը լսեց,
Նրա պրկված փորին զարկավ բռունցքով:
- 103 Հարվածից փորն հնչեց ինչպես մի թմբուկ.
Իսկ Ադամը խփեց նրա երեսին
Մի հարվածով նույնքան ուժգին ու դիպուկ,
- 106 Ապա ասաց. «Ծարժվել կարող չեմ թեև
Իմ ծանրացած անդամների պատճառով,
Բայց խփելու համար ունեմ ազատ թև»:
- 109 Եվ հույնը. «Դու դեպի խարույկ գնայիս
Քո ձեռքն այդպես ժիր չէր, սակայն այդպես էր,
Եվ ավելի գուցե, դրամ կտրելիս»:

- 112 Եվ ցնփորը. «Այդ բանում դու իրավ ես,
Սակայն այդպես ճշմարտախոս չեղար դու,
Երբ Տրոյայում ճշմարիտը հարցրինք քեզ»:
- 115 Եվ հույնը. «Ես խոսք կեղծեցի, դու՛ դրամ.
Իմ հանցանքը մեկն է, քոնը այնքան շատ,
Որ դու անցար սառանայից էլ անգամ»:
- 118 Հաստափորը պատասխանեց. «Ուխտադրուժ,
Դու հիշիր ձին և տանջըվիր ամոթից,
Զի դա թողեց բոլորի մեջ հոռի հուշ»:
- 121 «Դու էլ տանջվիր,— ասաց հույնը,— ծարավից,
Եվ դրանից ճաքի լեզուդ, փորը քո
Փքվել է ու դառել տակառ ջրալից»:
- 124 Դրամանենգն այնժամ ասաց զայրալի.
«Բերանդդ լոկ չար խոսելու է բացվում.
Ծիշտ է, թե ես ծարավ եմ ու ջրով լի,
- 127 Քեզ էլ այրում, տանջում է տենդը կիզիչ.
Եվ առաջին կանչին պիտի վազեիր
Լափիզելու ջինջ հայելին Նարգիսի»:
- 130 Նրանց խոսքերն ուշով լսում էի ես,
Երբ ինձ վարպետս զգուշացրեց. «Լսիր դեռ.
Քիչ մնաց, որ նեղանայի պիտի քեզ»:
- 133 Զգալով որ նա խոսում էր բարկությանը,
Դարձա նրան մի այնպիսի ամոթով,
Որ տակավին ես հիշում եմ դառնությանը:
- 136 Եվ ինչպես նա, ով տեսնում է վատ երազ,
Եվ ուզում է, որ դա երազ էլ մնա,
Ինչպես մի բան անհնարին ու անհաս,
- 139 Այսպես էի ես՝ անկարող խոսելու.
Ուզում էի ինձ չքմեղել, բայց արդեն
Ինձ չքմեղում էի առանց գիտնալու:

- 142 Վարպետս ասաց. «Մեծ հանցանքներ դրանից
Արձակվում են նվազ ամոթ զգալով,
Ռստի վանիր քո խոովքը քեզանից:
- 145 Բայց եթե դու ընկնես ուրիշ մի առթիվ
Այդօրինակ բանակովոդ մարդկանց մեջ,
Ապա պետք է պահարակես քեզ խստիվ.
- 148 Ստոր տեճ է լսել նման բանավեճ»:

Ե Ր Գ Ե Ր Ե Ս Ո Ւ Ն Մ Ե Կ Ե Ր Ո Ր Գ

Այն լեզուն, որ ինձ խոցել էր այնպես հույժ,
Որ փոխվել էր նույնիսկ գույնը իմ դեմքի,
Այդ էլ դրեց վերքիս վրա դեղաբույժ:

4 Աքիլլեսի և հոր նիզաւը այսպես
Սուր խոցել էր նախ պատճառում, ասում են,
Ապա բուժում նույն խոցերը փութապես:

7 Մենք հեռացանք վերջին ձորից չարաշուք
Եվ, անցնելով եզրաթմբի վրայով,
Գնում էինք առաջ լուռ ու անշշուկ:

10 Այնտեղ լույսը այնքան թույլ էր և աղոտ,
Որ իմ առջև հագիվ էի ես տեսնում,
Բայց լսեցի շեփորի ձայն մի պոռոտ,

13 Որոտումից ավելի գոռ և ուժգին.
Եվ ուղղությանն հետևելով այդ ձայնի՝
Հայացքս ընկավ կեսի վրա մի ներքին:

16 Այն ողբալի կոտորածի ժամանակ,
Երբ Կառլոս Մեծն իր սուրբ փաղանգը կորցրեց,
Փղաճղն այնպես չհնչեցրեց փող-կոչնակ:

- 19 Եվ նայելով ձայնի կողմը ես ուղեղ,
Տեսա կարծես աշտարակներ բարձրաբերձ,
Եվ ես. «Վարպե՛տ, այդ ի՞նչ քաղաք է այդտեղ»:
- 22 Եվ նա. «Դու այս օդի միջով աղջամուղջ
Քո հայացքը շատ հեռուն ես արձակում,
Դրա համար մոլորվում ես կարի լուրջ:
- 25 Երբ մոտենաս, դու կտեսնես թե ինչպես
Պատրվում է տեսողությունը հեռվից.
Հիմա հարկ է, որ դու մի քիչ շտապես»:
- 28 Ապա հարեց մեղմ բռնելով իմ ձեռքից.
«Որպեսզի բանն արտասուվոր չթվա,
Հարկ է, որ դու տեղեկանաս այժմյանից,
- 31 Որ հսկա են նրանք, ոչ թե աշտարակ.
Պորտից ներքև նրանք սուզված են հորում
Եվ նրա շուրջ կազմում են լայն շրջանակ»:
- 34 Ինչպես մեզը երբ փարատվում է քիչ-քիչ,
Տակավ աչքերն սկսում են որոշել
Այն, ինչ ծածկում է գոլորշին պարփակիչ,
- 37 Այսպես որքան հորին էինք մոտենում
Այդ հոժ ու մութ օդի միջով, այնքան իմ
Ահն աճում էր և իմ պատրանքը ցնդում:
- 40 Եվ ինչպես որ Մոնտերեջոն, բարձունքին,
Պսակում են աշտարակներ բարձրաբերձ,
Այսպես ջրհորն եզրապատող ափունքին
- 43 Տցվե՛լ էին Հսկաները ահավոր,
Որոնց Ջևաը սպառնում է տակավին,
Երբ երկնքից որոտում է ահագոռ:
- 46 Ահա արդեն տեսնում էի ես մեկի
Դեմքն ու կուրծքը և որովայնն ահագին
Եվ կողերից կախված թևերն երկակի:

- 49 Բնությունը անշուշտ շատ լավ բան արեց,
Երբ դադարեց նման հրեշներ ստեղծել
Եվ Մարտի այդ մարտիկներին վերացրեց.
- 52 Եվ եթե դեռ ստեղծում է կես ու փիղ,
Ապա ով որ կշոտադատի նրբորեն,
Դա կգտնի ավելի ճիշտ և ուղիղ.
- 55 Վասնզի երբ խելքն ու միտքը բանական
Միանում են չար կամքին ու թիրտ ուժին,
Դրանց հանդեպ մարդ մնում է անպաշտպան:
- 58 Նրա դեմքը այնպես լայն էր ու երկայն,
Ինչպես կոնը Սուրբ Պետրոսի՝ Հոռմում.
Եվ մարմինն էլ մեծ էր դրա համաձայն:
- 61 Մեջքից ներքև ջրհորի մեջ էր թեև,
Բայց դրսից դեռ այնքան բան էր երևում,
Որ հասնելու համար գլխին իր պարթև
- 64 Երեք ֆրիզոն չէին լինի բավական.
Քանզի պորտից մինչև անրակը նրա
Տեսնում էի երեսուն թիզ իսկական:
- 67 «Ռաֆել մայի ամեք զարի ապմի»—
Ահեղ ձայնով գոչեց բերանն այն վայրագ,
Որին քաղցրը սաղմոս ասել չէր սագի:
- 70 Եվ վարպետըս նրան. «Հոգի անուպա,
Փչիր փողդ ու հանգստացիր դրանով,
Երբ քեզ բռնի կատաղության մի նուպա:
- 73 Խառնակ հոգի, պարանոցըդ շոշափիր,
Եվ կգտնես շիկափուկը շեփորիդ,
Որ պատում է ամբողջ կուրծքըդ լայնածիր»:
- 76 Եվ ապա ինձ. «Նա իճքն իրեն է մատնում.
Նա Նեմբրոթն է, որի մտքի համար խոլ
Արդ մի լեզու չի գործածվում աշխարհում:

79 Թողնենք նրան, հետը իզուր ենք խոսում.

Նրա համար ամեն լեզու այնպես է
Ինչպես իրը, որ ոչ ոք չի հասկանում»:

82 Մենք անցնելով ճանապարհով մատչելի՝
Զախ թեքվեցինք և քիչ հեռու մենք գտանք
Մի այլ Հսկա, հաղթ ու վայրագ ավելի:

85 Զգիտեմ, թե նա զայված էր ո՛ւմ ձեռքով,
Զախ բազուկը կրծքի վրա էր կապված,
Մինչդեռ աջը թիկունքին՝ մի շղթայով,

88 Որ կախված էր պարանոցից հաղթանդամ
Եվ պորտից վեր երևացող մարմնի շուրջ
Պարուրածն փաթաթվել էր հինգ անգամ:

91 Վարպետս ասաց. «Այս գոռոզը կամեցավ
Ուժը չափել ամենագոր Զևսի հետ
Եվ հատուցումն ըստ արժանվույն ստացավ»:

94 Նա Ֆիալոն է, Հսկաներից մեկը այն,
Որ գրոհով աստվածներին վախեցրին.
Է՛լ չի շարժում բազուկներն իր հաղթ ու լայն»:

97 Ես ասացի. «Եթե հնար է, վարպե՛տ,
Թույլ տուր տեսնեմ իմ սեփական աչքերով
Բրիարեսին վիթխարի ու անհերթեթ»:

100 Պատասխանեց. «Նախ կտեսնես Անթեյին,
Որ խոսում է ու կապված չէ շղթայով.
Նա կտանի մեզ հատակը անդունդի»:

103 Քո ուզածը այստեղից շատ է հեռու.
Նա կապված է և այնպես է, ինչպես սա,
Միայն դեմքով ավելի է ահարկու»:

106 Մի աշտարակ երբեք այնպես ուժգնորեն
Զի ցրնցրվել երկրաշարժից ահալոր,
Ինչպես ցնցվեց Հսկա Ֆիալոնը մեկեն:

- 109 Ինձ համակեց այնժամ սուկումը մահվան.
Եվ եթե ես չտեսնեի կապերն իր,
Ինձ կսպաներ անշուշտ երկչուղըս միայն:
- 112 Այն ատեն մենք առաջացանք աննկուն
Եվ մոտեցանք Անթեյին, որ հորից դուրս
Մինչև վիզը երևում էր հինգ կանգուն:
- 115 «Օ՛ դու, որ այն դաշտահովտում բարեբաստ,
Ուր Սկիպիոնն արժանացավ փառքերի,
Երբ ջախջախեց Հաննիբալին անգգաստ,
- 118 Իբրև ավար շատ առյուծներ ձեռք բերիր,
Եվ որ եթե, ինչպես կարծում եմ ոմանք,
Եղբայրներիդ հետ մեծ մարտում լինեիր,
- 121 Երկրի որդիք կտանեին հաղթանակ.
Խնդրեմ մեզ տար դեպի հատակն անդունդի,
Ուր Կոկիտը ցրտից սառած է համակ:
- 124 Է՛լ չդիմենք Տիտոնին կամ Տիֆոնին.
Սա կարող է քեզ արժանին հատուցել.
Զիջանիր մեզ, քիթ ու մուրթ մի՛ անի:
- 127 Սա կարող է քեզ աշխարհում հռչակել,
Քանզի ողջ է և դեռ կապրի ընդերկար,
Եթե Տերը չուզի նրան վաղ կանչել»:
- 130 Այսպես ասաց իմ վարպետը Հսկային.
Սա բացավ ու նրան պարզեց թևերն իր,
Որոնց ուժը քաջ հայտնի էր Հերակլին:
- 133 Եվ երբ գրկված գգաց Վիրգիլը ինքզինք,
Դեպ ինձ դիմեց. «Մոտեցիր, որ քեզ գրկես».
Եվ երկուսով մենք մի կապոց կազմեցինք:
- 136 Ինչպես եթե Կարիզենդին մարդ նայի,
Երբ ամպեր են անցնում նրա վրայից,
Վկարծի, թե պիտի թեքվի ու ընկնի,

- 139 Այսպէս Անթէյն ինձ երևաց արդ մի պահ,
Երբոր նրա թեքվելն էի ես տեսնում.
Եվ ես վախից պիտ ընտրեի այլ ճամփա:
- 142 Բայց նա մեզ մեղմ դրեց վիհի հատակին,
Որ խորված են Սադայելը և Հուդան.
Եվ ապա նա շտկվելով փութագին,
- 145 Ռդիդ կանգնեց նախակայմի ճիշտ նման:

Ե Ր Գ Ե Ր Ե Ս Ո Ւ Ն Ե Ր Կ Ո Ւ Ե Ր Ո Ր Դ

- Եթե տաղեր ունենայի խժաբոր,
Ինչպէս վայել էր այս տխուր խոռոչին,
Որ հեճկում են պարունակներն ընդհանուր,
- 4 Կարող էի մտքիս հյութը լավ քամել,
Բայց քանի որ պակասում են այդպիսիք,
Սկսում եմ վարանումով ես պատմել.
- 7 Քանզի խաղ չէ և կամ ձեռնարկ մի պարապ՝
Նկարագրել տիեզերքը ի հիմանց
Մի լեզվով, որ թոթովում է «մամ» ու «պապ»:
- 10 Բայց այն Մուսայք, որ օգնեցին Անֆիոնին
Պարսպելու Թերեն, այստեղ ինձ կօգնեն,
Որ խոսքերըս համազորեն իմ նյութին:
- 13 Օ՛ հոռեգույն արարածներ չարասուն,
Որոնց մասին նույնիսկ դժվար է խոսել,
Լավ էր երկրում դուք լինեիք անասուն:
- 16 Երբ մեզ գտանք մութ ջրհորի հատակին,
Այն Հսկայի ոտքերից էլ ստորև,
Եվ մինչ նայում էի բարձր պատերին,

- 19 Ես լսեցի մեկի խոսքերն հետևյալ.
«Զգույշ եղիր, որ ոտնակոխ դու չանես
Գլուխները եղբայրներիս ողբացյալ»:
- 22 Ես, հակվելով, տեսա տակն իմ ոտների
Մի սառած լին, որ իր սառցե ծածկույթով
Նմանվում էր ապակիի, քան ջրի:
- 25 Ավստրիայում, սաստիկ ձմռան ժամանակ,
Դանուբն այնպես չի ծածկվել հաստ շերտով,
Կամ Տանայիսն հեռավոր ցուրտ երկնի տակ,
- 28 Ինչպես սա է. արդ՝ Տաբեռնիկը և կամ
Պիետրապանան եթե վրան փուլ գային,
Նա չէր հանի մի ճթթոցի ձայն անգամ:
- 31 Ինչպես գորտը դունչը ջրից դուրս հանած
Կոկոս է, այն ժամանակ մանավանդ,
Երբ գեղջկուհին հնձում է արտն իր հասած,
- 34 Այսպես այստեղ սովերները տխրատես
Մինչև վիզը սուզված էին սառցի մեջ
Եվ կափկափում ատամները սագի պես:
- 37 Յուրաքանչյուրն իր դեմքը ցած էր պահում.
Բերանները ցրտի, աչքերը սրտի
Տվայտանքի մասին էին վկայում:
- 40 Երբ հայացքըս ես ուղղեցի քիչ հեռու,
Ներքև տեսա երկու հոգի այնքան կիպ,
Որ մազերը խառնվել էին իրարու:
- 43 «Դուք, որ միմյանց այդպես կպել էք ամուր,
Ասեք՝ ո՞վ էք» — ասացի ես: Եվ նրանք
Ինձ հառեցին այնժամ հայացքն իրենց սուր:
- 46 Արցունքները, լցված նրանց աչքերում,
Կաթիլթեցին, ապա նորից սառելով,
Քարացան ու կպան նրանց կոպերում:

- 49 Երկու փայտեր կեռով իրար չկպան
Այդպես ամուր: Եվ դրանից կատաղած
Հարու տվին նոխազների ճիշտ նման:
- 52 Մի ուրիշը, որ ականջներն էր կորցրել
Ցրտությունից, կոր ի գլուխ ինձ ասաց.
«Աչքերդ ինչո՞ւ մեր վրա ես դու հառել:
- 55 Այն երկուսը, որ տեսնում ես, եղբայր եմ.
Նրանք իրենց հայր Ալբերտից ստացան
Բիզենցիոյի հովտի կայքերն համորեն.
- 58 Բայց դու ամբողջ շրջանակում Կայենի
Չես հանդիպի այլոց, որոնք լինեին
Սառույցի մեջ խրման այնքան արժանի.
- 61 Ոչ նա, որի կուրծքն ու ստվերը մինչև
Ծակեց Արթուրն իր տեգի մեկ հարվածով,
Ոչ Ֆոկաչչան, ոչ էլ սա, որ իմ առջև
- 64 Գլխով ցցվել-խափանել է թմբի պես.
Նա կոչվում է Մասկերոնի Սասուր.
Տոսկանայից պետք է նրան ճանաչես:
- 67 Եվ որպեսզի քեզ ամեն ինչ պարզ լինի,
Գիտցիր, որ ես Կամիչոնն դե՛ Պացցին եմ.
Սպասում եմ ինձնից վատթար Կառլինին»:
- 70 Ապա տեսա ցրտից կապտած, սևացած
Բազում դեմքեր, և ես սարսուռ եմ զգում
Ու կզգամ միշտ, երբ տեսնեմ լին մի սառած:
- 73 Եվ մինչ դեպի կենտրոն էինք մենք գնում,
Ուր ձգվում են ծանրությունները բոլոր,
Եվ մինչ դողում էի հավերժ սառույցում,
- 76 Դիտմամբ էր, թե դիպվածաբար, չգիտեմ,
Բայց անցնելիս գլուխների միջով այն,
Ուրքով զարկի մեկի գանգին ձառադեմ:

- 79 Նա ողբալով գոչեց. «Ինչո՞ւ ես զարկում.
Թե չես եկել ծանրացնելու պատիժն իմ
Մոնտապերտու համար, է՞ր ես ինձ լկում»:
- 82 Եվ ես. «Վարպե՛տ, այստեղ մի քիչ սպասիր,
Որ ես նրա մասին կասկածս ստուգեմ.
Հետո որքան կկամենաս՝ շտապիր»:
- 85 Կանգնեց վարպետս. և այն հոգուն այնժամ ես,
Որը դեռ ինձ նզովում էր, ասացի.
«Ո՞վ ես դու, որ նախատում ես ինձ այդպես»:
- 88 «Իսկ դու ո՞վ ես, որ գլուխները մերոնց
Կոխկրտում ես Անտեհորում,— ասաց նա,—
Ողջ լինեիր, մեզ չէի՞ր տա ծանրը խոց»:
- 91 «Այո ողջ եմ,— տվի նրան պատասխան,—
Եվ եթե դու երկրում ուզում ես հիշվել,
Քեզ կհիշեմ, երբ ավարտեմ այս ճամփան»:
- 94 Եվ նա ասաց. «Միշտ հակառակն եմ ուզում.
Ծուռ հեռացի՛ր և գլուխըս մի՛ տանիր.
Դու չգիտես շողոքորթել այս մարզում»:
- 97 Ես բռնեցի այնժամ նրա ծոծրակից
Եվ ասացի. «Պետք է անունդ ինձ ասես,
Թե ոչ մազերդ ես կտրկեմ՝ քո գանգից»:
- 100 Եվ նա ասաց. «Բոլոր մազերս էլ պոկես,
քեզ չեմ ասի, չեմ հայտնի, թե ես ով եմ,
Թեկուզ հազար անգամ գլխիս դու թակես»:
- 103 Մազերն արդեն իմ ձեռքի մեջ ոլորած,
Մի խոշոր փունջ քաշեցի. ու պոկեցի.
Իսկ նա ցավից աղաղակեց ու ոռնաց:
- 106 Հանկարծ մեկը գոռաց. «Բոկկա՛, ի՞նչ ունես.
Ծնոտիդ ձայնն հերիք չէ՞, որ հիմա էլ
Կաղկանձում ես. արդ ո՞ր դևն է տանջում քեզ»:

- 109 Ես ասացի. «Լոհ'ր, ստո'ր դավաճան,
Չերև երկրում պիտի պատմեմ, համոթ քեզ,
Ինչ որ գիտեմ ես քո մասին իրական»:
- 112 «Գնա՛, պատմի՛ր,— ասաց,— ինչ որ ուզում ես.
Բայց պատմիր և մեղավորի մասին այն,
Որ շտապեց իմ աճուճը հայտնել քեզ:
- 115 Տրանսացոց փողն է քափում այստեղ նա,
Ասա՛ տեսա Դուերային ես այնտեղ,
Որ տանջվում են դավաճաններն անխնա:
- 118 Եթե հարցնեն՝ այնտեղ ով կա տակավին,
Ահավասիկ քո կողքին է Բեկկերիան,
Որի վիզը ֆլորենտացիք կարեցին:
- 121 Քիչ հեռու են Գանելլոնը և Չաննի
Սոլդանիերին, Տերալդելլո Չամբրազին.
Սա վաճառեց իր ~~Տայեցան~~ հայրենի»:
- 124 Արդեն նրան թողել էինք ու անցել,
Երբ ես տեսա երկու հոգի սառցասույզ,
Որից մեկը մյուսին գլխարկ էր դարձել:
- 127 Եվ ինչպես որ սովածը հաց է կծում,
Այսպես մեկը մյուսին կրծում էր այնտեղ,
Որ ողեղը ծոծրակին է հարակցում:
- 130 Եվ կամ ինչպես Տիդեոսը վշտահար
Կրծեց գանգը Մենայիայի թերեցի,
Այսպես մեկը մյուսի գանգն էր կրծում հար:
- 133 «Դո՛ւ, որ այդպես գազանային նշանով
Դրա վրա քո ոխն ու մաղձն ես թափում,
Ասա՛ պատճառն,— ասացի ես,— պայմանով,

136 Որ եթե դու իրավամբ ես կսկծում,
Ծանաչելով, թե ով ես դու և ով նա,
Քեզ աշխարհում կանեմ արդար հատուցում,

139 Քանի լեզուս անկապտելի կմնա»:

Ե Ր Գ Ե Ր Ե Ս Ո Ւ Ն Ե Ր Ե Ք Ե Ր Ո Ր Գ

Նա բարձրացրեց բերանն ահեղ ճարակից,
Ապա սրբեց մազերովը այն գլխի,
Որ կրծել էր արդեն տակալ ծոծրակից:

4 Հետո սկսեց. «Ուզում ես, որ վերապրեմ
Ծանրը վիշտըս, որի հուշն իսկ դժնդակ
Ճնշում է ինձ, ուր մնաց որ այն պատմեմ:

7 Բայց խոսքերըս եթե պետք է նախատեն
Դավաճանին, որին կրծում եմ այստեղ,
Ես կպատմեմ ու կարտասսվեմ նույն ատեն:

10 Ես չգիտեմ, թե ով ես դու և ինչպես
Եկար այստեղ, բայց, դատելով քո լեզվից,
Դու անկասկած ֆլորենտացի կլինես:

13 Արդ իմացիր, որ Ուզոլին կոմսն եմ ես,
Իսկ սա՝ ավագ եպիսկոպոս Ռուջջերն է.
Հիմա կասեմ, թե ինչու եմք կիպ այսպես:

16 Թե ես ինչպես սադրանքներով նրա չար
Կալանկեցի և հուսկ հետո մահացա,
Դա հայտնի է և հարկ չկա ասել ճառ:

19 Բայց այն, ինչ որ դու իմացած չես լինի,
Այն, թե ինչպես մահըս եղավ ահավոր,
Ես կպատմեմ, որ չմնա դա գաղտնի:

- 22 Նեղ բացվածքի միջով բերդի խավարչտին,
Որ այն օրից Սովի Բերդ է հորջորջվել,
Եվ ուր շատեր կբանտարկվեն տակավին,
- 25 Տեսել էի շատ լուսիններ արդեն վառ,
Երբ ես տեսա չարագուշակ մի երագ,
Որ գալիքի քողը բացավ ինձ համար:
- 28 Երագիս մեջ սա շների հետ որսկան
Հալածում էր գայլին ու իր ձագերին
Դեպի լեռն այն, որ կանգնած է անասան
- 31 Իմ Պիզայի ու Լուկկայի միջև դիք.
Այդ ոհմակում վազում էին առջևից
Գուալանդիք, Լաֆրանկիք ու Սիամոնդիք:
- 34 Հայր ու որդիք երկար վազքից հոգնեցին:
Պատականներն ետևներից հասնելով
Ժանիքները նրանց կողը խրեցին:
- 37 Երբ զարթնեցի առավոտյան մտերքին,
Ես լսեցի, որ որդիքըս քնի մեջ
Ծչում էին ու հաց հայցում լալագին:
- 40 Ծատ անգութ ես, եթե հանգիստ լսում ես
Նախաբանն այս սրտակեղեք պատմության,
Թե չես հուզվում, ապա ի՞նչ է հուզում քեզ:
- 43 Զարթնել էին արդեն և մոտ էր ժամն այն,
Երբ բանտապանն ուտելիք էր բերում մեզ.
Մենք բոլորըս դողում էինք նույն ժամայն:
- 46 Եվ ես հանկարծ լսեցի, որ մեր ներքին
Մեխում էին դուռը բերդի ահավոր.
Լուռ նայեցի այնժամ որդվոցըս դեմքին:
- 49 Ես, քարացած, չէի լալիս, իսկ նրանք
Լալիս էին: Հուսկ Անսելմիկս ինձ ասաց.
«Հայր, ինչո՞ւ ես դու ինձ նայում այդ տեսակ»:

- 52 Բայց չլացի, պատասխան էլ չտվի,
Այն օրն ամբողջ ու գիշերը վերաճաս,
Մինչև հաջորդ օրը ծագումն արևի:
- 55 Հենց որ լույսի թույլ ու աղոտ մի ճաճանչ
Ներս թափանցեց զնդանի մեջ չարաշուք,
Չորս դեմքի մեջ տեսա պատկերս հուզատանջ:
- 58 Ես ձեռքերըս խաժի ցավից անմեկին.
Կարծելով որ քաղցից էի այդ անում,
Նրանք չորսով ընդոստ ոտքի կանգնեցին
- 61 Ու ասացին. «Հա՛յր, ծանրը չէ մեզ համար,
Եթե ուտես մեզ, որդվոցըդ. դու տվիր,
Դու էլ վերցրու մեր մարմիններն այս թշվառ»:
- 64 Հանդարտվեցի, որ ավելի չհուզվեմ:
Լուռ մնացի՞ք այն օրն ու օրն հետևյալ:
Ահ, ինչո՞ւ մեզ կույ չտվիր, հող ժանտկեմ:
- 67 Այնուհետև, երբ չորրորդ օրը հասալ,
Գաղղոս ընկավ ոտքերիս տակ, հծծելով.
«Հա՛յր իմ, օգնի՛ր» և տեղնուտեղ մահացավ:
- 70 Եվ ես, ինչպես դու ինձ տեսնում ես հիմա,
Տեսա ինչպես հաջորդ երկու օրերում
Մյուս երեքը մեկ-մեկ ընկան սովամահ:
- 73 Ես, արդեն կույր, շոշափեցի բոլորին
Եվ երկու օր աղիողորմ կանչեցի.
Ապա քաղցը հաղթեց վշտին իմ խորին»:
- 76 Երբ նա լռեց, կատաղությամբ մի անմար
Վերսկսեց կրծել կառափն ապիրատ,
Որը կարծր էր, ինչպես ոսկրը շան համար:
- 79 Ա՛յ դու Պիզա, դու նախատինք մշտապես
Այն գեղեցիկ երկրի, ուր ՏԻ եմ հնչում,
Եվ եթե այլք դանդաղում եմ պատժել քեզ,

- 82 Օն թող շարժվեն Կապրարան ու Գորգոնան
Եվ Առնոյի գետաբերանը փակեն,
Որ խեղդըվեն բնակիչներդ անպիտան:
- 85 Ջի Ուգոլինն եթե անուն էր հանել
Դավանանի՝ ամրոցներիդ հանձնումով,
Դու պետք չէիր նրա որդվոց սպանել:
- 88 Անմեղ էին ու դեռատի հասակում
Ուգուչչոնն ու Բրիգատան, նոր Թեքե,
Եվ այն երկուսն, որ հիշվեցին այս երգում:
- 91 Մենք շարժվելով եկանք անդ, ուր լինը սառ
Ներկայել էր մի այլ խմբի մեղապարտ,
Որոնց դեմքը ետ էր թեքված, ոչ թե վար:
- 94 Անդ արտասուքն իսկ արտասավել չէր թողնում.
Եվ աչքի մեջ հանդիպելով արգելքի՝
Ետ էր դառնում ու տանջաւերը սաստկացնում:
- 97 Ջի առաջին արտասուքները տխուր
Լցվում էին շիթ-շիթ աչքի խոռոչում
Եվ քարանում, ինչպես բյուրեղ ամրակուռ:
- 100 Թեև դեմքըս ցրտից դաժան ու դժնի
Կորցրել էր զգայությունն իր բոլոր,
Ինչպես լիներ կոշտացած մասը մարմնի,
- 103 Բայց ես, կարծես, ինչ-որ քամի զգացի,
Ուստի հարցրի. «Ի՞նչ քամի է սա, վարպե՛տ.
Չէ՞ որ այստեղ չկա ոչ մի գոլորշի»:
- 106 Եվ նա ասաց. «Շուտով այնտեղ կլինես,
Որ գտնելով պատասխանը քո հարցի,
Դու կիմանաս քամու պատճառն հայտնապես»:
- 109 Սառույցի մեջ սուզված մեկը գոչեց մեզ.
«Ո՛վ հոգիներ, որ եղել եք այնքան չար,
Որ տանջանքի վերջին վայրն են դրկել ձեզ,

- 112 Այս կարծրը քողն հանեցեք իմ աչքերից,
Որպեսզի ես պոռթկամ վիշտը իմ սրտի,
Նախքան սատելն իմ արցունքները նորից»:
- 115 Եվ ես նրան. «Ես քո աչքը կբանամ,
Եթե ասես ով ես. եթե դա չանեմ,
Թող այս սառցի խոր հատակը ես գնամ»:
- 118 Պատասխանեց. «Ես Ալբերիգ եղբայրն եմ,
Վատ այգիից միրգ բերողը, և այստեղ
Ստանում եմ արմավ թուզի փոխարեն»:
- 121 «Ի՛նչ,— ասացի,— դու մահացած չե՞ս իրավ»:
Եվ նա ասաց. «Դեռ ոչ, և ես չգիտեմ,
Թե աշխարհում իմ մարմինը ինչ եղավ»:
- 124 Այս Պտղոմյանն այն հատկությամբ է օժտված,
Որ շատ հաճախ հոգին ընկնում է այստեղ,
Ատրոպոսը նրան կյանքից չխզած:
- 127 Բայց որպեսզի դու ավելի շտապես
Ինձ ազատել արցունքներից քարացած,
Իմացիր, որ հենց որ մեկը, ինչպես ես,
- 130 Դավ է գործում, իսկույն մարմնի մեջ նրա
Դե է մտնում և այն վարում հոգու տեղ,
Մինչև նրա ժամանակը լրանա:
- 133 Նա ընկնում է այս ջրհորի խորքը խոր:
Գուցե երկրում կա մարմինը դեռ նրա,
Ով իմ ետև սրսփում է սկզկոր:
- 136 Դու կիմանաս նրան, եթե նորեկ ես.
Նա կոչվում է Բրանկա դ' Օրիա. վաղուց է,
Որ նա փակված, սառցապատված է այսպես»:
- 139 Ես ասացի. «Վարժեմ սխալ ես հայտնում,
Բրանկա դ' Օրիան ողջ առողջ է տակավին
Եվ ուտում է, խմում, քնում ու հագնում»:

142 Եվ նա ասաց, «Այն խոր ձորի մեջ հավերժ,
Ուր ետում է կարածություն մածուցիկ,
Միքել Չանկեն դեռ չէր ընկել գահավեժ,

145 Երբ նրա մեջ մի դև մտավ հոգու տեղ,
Ինչպես նրա մի ազգակցի մեջ մոտիկ,
Որի հետ նա դավաճանեց համատեղ:

148 Բայց դու հիմա ձեռքըդ արդեն այստեղ բեր
Ու բաց աչքերս»: Ես չբացի և իմ այդ
Բրտությունը նրա հանդեպ տեղին էր:

151 Օ՛ գեղուացիք, դուք, որ զուրկ եք ամոթից
Եվ վարակված ամեն տեսակ ախտերով,
Ինչո՞ւ համար չեք չքանում աշխարհից:

154 Զի Ռոմանյո չար ոգու հետ մեղսամած
Հանդիպեցի, գտա ձեզնից ես մեկին,
Որի հոգին Կոկիտի մեջ է սուզված,

157 Իսկ մարմինը երկրում ողջ է տակավին:

Ե Ր Գ Ե Ր Ե Ս Ո Ւ Ն Չ Ո Ր Ս Ե Ր Ո Ր Գ

«Իրոչք յառաջ գան թագաւորին Դժոխսց,—
Ասաց վարպետս:— Ահա նայիր, նա արդեն
Նկատվում է այս մթան մեջ թանձրահոծ»:

4 Ինչպես հեռվից հողմադացն է երևում,
Երբ իջնում է աղջամուղջը գիշերվա,
Կամ երբ երկրում մառախուղ է բարձրանում,

7 Այսպես այստեղ ինձ երևաց նման բան:
Ես կուչ եկա առաջնորդիս ետևում,
Պաշտպանվելու համար հողմից անխափան:

- 10 Եկանք այնտեղ-ես այդ ահով եմ երգում—
Որ մեղավորք ծածկված էին սառցի տակ
Եվ երևում, ինչպես շյուղը ապակում:
- 13 Ռմանք պսոկած էին, ոմանք ուղղակաց
Գուխն ի վեր կամ գլխիվայր դրությամբ,
Փսկ ոմանք էլ աղեղի պես կորացած:
- 16 Մենք լոռությամբ առաջ էինք ընթացել,
Եվ վարպետըս, կամենալով ինձ ցույց տալ
Այն էակին, որ վեճ տեսք էր ունեցել,
- 19 Առջևիցըս մեկ կողմ քաշվեց, ասելով.
«Ահա Դեպտոն, ահավասիկ տեղը այն,
Որ հարկ է քեզ գոտեպնդես կորովով»:
- 22 Թե ես ինչքան սահմուկեցի, ընթերցո՛ղ,
Մի՛ հարցնիր և մի՛ պահանջիր գրանցել,
Զի բառերով արտահայտել չեմ կարող:
- 25 Ինձ զգացի ոչ մեռած, ոչ կենդանի.
Ինքըդ դատիր, եթե կարող ես դատել,
Թե ինչ եղա առանց մահի ու կյանքի:
- 28 Տիրակալը արքայության տանջալի
Կուրծքը կիսով դուրս էր հանել սառույցից:
Ես կշափվեմ հսկայի հետ ավելի,
- 31 Քան թե հսկան բազուկների հետ նրա.
Թե նա ամբողջ մարմնով ինչքան կլիներ,
Բազուկներից միայն հաշիվ դու արա:
- 34 Քանի որ նա Արարչի դեմ ծառացավ,
Ապա նման մեղքի համար ծանրագույն
Ամեն չարյաց սկզբնադրյուրը դարձավ:
- 37 Թ զարմանքով համակվեցի ես իսկույն,
Երբոր տեսա նրա գլխին երեք դեմք.
Մեկն առջևն էր, որը ունեք կարմիր գույն.

- 40 Մյուսները, որ սրան էին միանում,
Ցցվել էին ռաի վրա աջ ու ձախ
Եվ երեքն էլ կցվել գլխի վերևում:
- 43 Աջ կողմինը դեղնապուն էր, իսկ մյուսի,
Ձախի գույնը գույնին նման էր նրանց,
Որ ապրում են վերին հովտում Նեղոսի:
- 46 Զույգ մեծ թևեր ունեւ դեմքի տակ,
Ինչքան հարկ է հսկա թռչունն ունենա.
Ես չեմ տեսել առագաստներ այդ տեսակ:
- 49 Առանց փետքի էին, նման շղջիկի.
Նա շարժում էր այդ թևերն ու դրանից
Ծագում էին ցուրտ քամիներ եռակի,
- 52 Ռոռնք ամբողջ Կոկիտն էին սառնցնում:
Վեց աչքերով արտասպում էր և երեք
Երախներից արյուն, արցունք հոսեցնում:
- 55 Առեն երախ ժանիքներով տրորում
Ու ձրձում էր մի մեղավոր, թակի պես,
Եվ այսպես Դեն երեք հոգու էր տանջում:
- 58 Առջևինն այնքան ծանրը չէր թվում
Խաժվելն ինչքան ճանկոռոտիւր ճանկերով,
Ռոռնցով հար նրա կաշին էր քերթվում:
- 61 «Առջևինը, որ տանջվում է անխնա,—
Ասաց վարպետս,— սկարիովտացի Հուդան է.
Գլխով ներսն է, իսկ ոտքերով դուրսն է նա:
- 64 Մյուս երկուսից, որ կախված են գլխիվայր,
Նա, որ կախված է սև ռեխից, Բրուտոսն է.
Տես ինչպես է նա գալարվում ոգեվար:
- 67 Մյուսն է Կասիոն, որ հաղթանդամ է այնքան:
Սակայն արդեն մայրամուտ է, է՛լ մեկնենք,
Վասնզի մենք արդեն տեսանք ամեն բան»:

- 70 Ուզածին պէս փաթարթփեցի իր վզին:
Պահն ու տեղը վարպետս հարմար համարեց,
Եվ երբ Դևի թևերը լայն բացվեցին,
- 73 Ամուր կառչեց նրա մարմնից թավարծի
Եվ սկսեց ներքև իջնել փունջ առ փունջ
Միջով բրդոտ կրծքի ու հաստ սառույցի:
- 76 Երբ իջնելով արդեն հասանք մենք այնտեղ,
Որտեղ կողը միակցվում է կոնքին,
Առաջնորդըս, ճիգ ու ջանքով մի գորեղ,
- 79 Գլուխն ի վայր շրջվեց, ես էլ նրա հետ,
Եվ սկսեց վեր բարձրանալ բրչերով,
Ու թվաց, թե նորից դառնում էինք ետ:
- 82 «Լավ բռնիր ինձ,— ասաց վարպետս հեռապառ,—
Հարկ է, որ մենք այսօրինակ սանդուղքով
Դուրս գանք վայրից չարիքների անհամար»:
- 85 Ապա ժայռի մի բացվածքից դուրս ելավ
Եվ ինձ օգնեց նրա ծայրին նստելու,
Որից հետո զգուշությամբ մոտս եկավ:
- 88 Կարծեցի, թե Դևը դեռ այն դիրքով էր,
Ինչպես նրան տեսել էի քիչ առաջ,
Բայց երևաց սրունքները ցցված վեր:
- 91 Թե ես ինչքան շփոթություն ունեցա,
Թող մտածեն ռամկամիտները, որոնք
Չեն հասկանում, թե ինչ տեղով ես անցա:
- 94 «Ոտքի կանգնի՛ր,— առաջնորդըս ինձ ասաց,—
Ճանապարհը երկար է ու դժնդակ,
Եվ արևն էլ վաղորդայնին է հասած»:
- 97 Պալատական մի սրահում չէինք մենք,
Այլ բնական մի փապարում ընդերկրյա,
Որի գետինն անհարթ էր ու զառիթեք,

- 100 «Վարպե՛տ, քանի դուրս չենք եկել անդունդից,—
Ասացի էս, հենց որ ոտքի կանգնեցի,—
Ինձ բացատրիր, որ գերծ մնամ պատրանքից.
- 103 Ո՛ր է սառույցն: Ինչո՞ւ է սա շուռ եկել:
Արևն ինչպե՛ս ժամանակում այնքան կարճ
Այսքան երկար մի ճանապարհ է անցել»:
- 106 Եվ նա ասաց. «Դու կարծում էս, որ մենք դեռ
Այն կողմում ենք կենտրոնից, ուր կառչեցի
Բրչից Դևի, որ աշխարհն է ծակում մեր:
- 109 Անդին էինք ցածրանալիս մենք միայն.
Բայց շրջադարձ կատարեցինք այն կետում,
Ուր ձգվում են ծանրությունները համայն:
- 112 Արդ մենք տակն ենք մյուս երկնային կամարի,
Հակադիրը այն կամարի, որ ծածկում,
Պարփակում է մեր ցամաքը վիթխարի,
- 115 Որի մեջտեղ ծնվեց Մարդը սրբազան:
Մենք կանգնել ենք մի տարածքում փոքրածիր,
Որ կազմում է Ջուդեկկայի հակոտնչան:
- 118 Աստ վաղ այգ է, անդ երեկո է երբոր.
Իսկ այդ Դևը, որ մեզ սանդուղք ծառայեց,
Միշտ խրված է անդունդի մեջ խորափոր:
- 121 Նա հենց այստեղ գահավիժեց երկնքից.
Իսկ երկիրը, որ առաջ դուրս էր ցցված,
Ծոփով ծածկվեց, ահաբեկված նրանից,
- 124 Եվ քիչ-քիչ մեր կիսագնդի տակ քաշվեց.
Ու խույս տալու համար նրա հպումից՝
Բարձրացավ ու քափության լեռը կազմեց»:
- 127 Այնտեղ տեղ կա, որ հեռու է Դևպետից
Այնքան, որքան տարածվում է փապարն այն.
Դա հայտնի է մի գետակի սահանքից,

- 130 Որ հոսում է ստորակա հորանցքով,
Որք նա է բացել տակավ առ տակավ
Իր գալարուն ու վայրենիաց հոսանքով:
- 133 Արդ հասնելու համար աշխարհը պայծառ,
Առաջնորդըս ու ես մտանք մե՞նք այնտեղ,
Ու բարձրացանք այդ անցքն ի վեր անդադար,
- 136 Նա առջևից, իսկ ես նրա ետևից,
Մինչև որ ես տեսա չքնադ մարմիններ
Ժայռամիջյան մի բոլորչի բացվածքից.
- 139 Եվ այդտեղից նորից տեսանք մե՞նք աստղեր:

ՔԱՎԱՐԱՆ

Ե Ր Գ Ա Ռ Ա Ջ Ի Ն

Ա

րո, չվելու համար հանդարտ ջրերով՝
Առագաստ է պարզում նավակն հանճարիս,
Որ ետ թողեց մի ծով այնքան ալեխոով:

- 4 Այժմ ես երկրորդ տեսարանն եմ երգելու,
Որ մարդկային հոգիներն են մաքրվում
Եվ արժանի դառնում երկինք էլնելու:
- 7 Աստ թող հառնե՛ քերթողությունը մեռյալ,
Ո՛վ սրբազան ու տիրական Մուսաներ.
Թող Կալլիոպեն հաճի փոքր-ինչ վեր կենալ
- 10 Աղեկցելու երգիս ձայնով սրտահույզ,
Որի հարվածն հեզ Անժեղներն զգացին,
Չունենալով ներողության ոչ մի հույս:
- 13 Արևելյան շափյուղայի գույնն աղվոր,
Որ անապակ օդի մեջ էր տարածվել
Մինչև պայծառ հորիզոնը հեռավոր,

- 16 Նորից սկսեց իմ աչքերը հմայել,
Հեցնոք որ ելա մոռացմամբ օդից դուրս,
Որ իմ հոգին անդրհոյ էր համակել:
- 19 Սեր՝ ներշնչող մոլորակը գեղապանձ
Ժպտացնում էր արևելքը բովանդակ,
Սքողելով ընթացակից իր Ձկանց:
- 22 Ես դարձա աջ մյուս բևեռին նայելու.
Այնտեղ տեսա լուսապայծառ չորս աստղեր,
Որ տեսան լոկ նախամարդիկը հլու:
- 25 Նրանց ցուքից երկինքն հրճվում էր կարծես:
Ո՛վ որբացած հյուսիսային կիսագունդ,
Դու առհավետ նրանց տեսքից զրկված ես:
- 28 Երբ ես նրանց դադարեցի նայելուց
Եվ ուղղվեցի դեպի բևեռն հակադիր,
Որտեղ Սալը անհետացել էր վաղուց,
- 31 Իմ մոտ տեսա մի ծերունի մեհավոր,
Տեսքից այնքան ակնածության արժանի,
Որքան որդին պարտ է տածել հանդեպ հոր:
- 34 Նրա մորուքն երկար էր ու ալեհեր,
Ինչպես էին գլխի մազերը, որոնք
Թափվել էին կրծքին հյուսքով զուգահեռ:
- 37 Ծանանչները չորս սրբազան աստղերի
Իր դեմքն այնքան լույսով էին ողողել,
Որ նա կարծես ցուացումն էր արևի:
- 40 «Այդ ո՛վ եք դուք, որ գետն ի վեր էլնելով,
Խույս եք տվել հավերժական զնդանից,—
Հարցրեց նա մեզ թափ մորուքը շարժելով:—
- 43 Ո՛վ բերեց ձեզ, ո՛վ եղավ ձեր լուսատուն,
Որ դուրս էլնեք խորխորատից Դժոխքի,
Որ տիրում է հավետ խավարը անհուն:

- 46 Ի՛նչ, փոխվե՛լ եմ օրենքները գեհեհի,
Կամ երկնքում նոր որոշո՞ւմ է հանված,
Որ եկել էք այստեղ առանց հրամանի»:
- 49 Առաջնորդըս այնժամ բռնեց ինձ ձեռքով,
Եվ ձայնով ու ակնարկներով հասկացրեց,
Որ ծնրադրեմ նրա առջև հարգանքով:
- 52 Ապա նրան. «Ես չեմ եկել ինքնակամ:
Մի կին իջավ երկնքից ու ինձ խնդրեց,
Որ ես սրան իմ օգնությունը ցույց տամ:
- 55 Բայց եթե դու կամենում ես ստանալ
Ավելի լայն տեղեկություն մեր մասին,
Ես չեմ կարող քո խնդիրքը զլանալ:
- 58 Սա չի տեսել դեռ իր գիշերը վերջին,
Բայց խոլաբար այնքան նրան մոտեցավ,
Որ քիչ մնաց պիտի կորչեր գլխովին:
- 61 Ինչպես ասի, ուղարկվեցի նրա մոտ,
Ազատելու համար նրան կորստից,
Դրա համար հարկ էր ճամփան այն ցավոտ:
- 64 Ես ցույց տվի նրան մարդկանց ծանրամեղ.
Մտադիր եմ հիմա ցույց տալ այն հոգվոց,
Որ քավում են իշխանությաննդ տակ այստեղ:
- 67 Ինչպես բերի՝ ասելն երկար կտևի.
Բերի նրան քեզ տեսնելու, լսելու՝
Աջակցությամբ մի զորության վերևի:
- 70 Նրա գալը դու ընդունիր լավակամ.
Նա ձգտում է ազատության թանկագին,
Որի համար մարդ զոհում է կյանքն անգամ:
- 73 Դու այդ գիտես, քանզի մահը հանույթով
Ընդունեցիր Ուտիկեում, ուր մի օր
Մարմինդ հառնած կշողշողա ողջ փառքով:

- 76 Մենք չենք խախտել օրենքները անվախճան.
Ձի նա ողջ է, իսկ ես ազատ Միանոսից,
Պարունակս էլ այն է, որտեղ քո Մարկիան,
- 79 Ազնիվ հոգի, կարծես քեզ է փնտրում դեռ.
Հանուն սիրո, որ նա ունի քո հանդեպ,
Բարեհաճիր բավարարել իդձը մեր:
- 82 Թույլ տուր անցնենք դորսուներով քո յոթնյակ.
Իմ երախտիքս առ քեզ նրան կհայտնեն,
Որի համար դու քեզ կզգաս գոհունակ:
- 85 Եվ նա ասաց. «Երկրում էի երբ ցածի,
Մարկիան այնպես իմ աչքի լույսը դարձավ,
Որ ես նրան ամեն ինչով հոգացի:
- 88 Արդ քանի որ նա այն կողմն է ժանտ գետից,
Էլ չի կարող ինձ հուզել այն օրենքով,
Որ հաստատվեց, երբ ես ելա այնտեղից:
- 91 Բայց եթե քեզ մի սուրբ կին է ուղարկել,
Էլ հարկ չկա շոյող խոսքեր անելու,
Բավ է, որ դու նրա հայցով ես եկել:
- 94 Արդ գնա և գոտևորիք դու սրան
Մի կնյունով և երեսն էլ լավ լվա,
Որ չմնա կեղտի ոչ մի հետք վրան:
- 97 Վայել չէ, որ նա աչքերով բլշակնած
Ներկայանա պաշտոնեփն առաջին,
Որը մեկն է էակներից երկնակյաց:
- 100 Այս կղզյակը իր արհեստի ստորին,
Որ կոծում են ալիքները օվկիանի,
Ունի շամբեր հողի վրա սկիային:
- 103 Սաղարթավոր կամ կարծրակուռ ոչ մի բույս
Այդտեղ անել և ուռճանալ չի կարող,
Ձի չի թեքվի ալիքներից հողմահույզ:

- 106 Դուք այստեղից անկարող եք ետ դառնալ.
Շուտով ծագող արևը ձեզ ցույց կտա,
Թե ինչ ճամփով պետք է լեռը բարձրանալ»:
- 109 Այս ասելով անհետացավ ծերունին:
Ես ելնելով առաջնորդիս մոտեցա
Ու հատեցի նրան հայացքըս լինի:
- 112 Նա ինձ ասաց. «Հիմա դու ինձ հետևիր.
Գնանք այն կողմ, զի հարթավայրն այնտեղից
Իջնում է դեպ ծովի ափը ցածրադիր»:
- 115 Վաղորդյան ժամն արդ ընկրկում էր ետ-ետ
Արշալույսի առջև բացվող, և հեռվից
Նկատեցի ծովածփանքը վետ-վետ:
- 118 Գնում էինք հարթավայրով մեճավոր,
Ինչպես նա, ով կորցրած ճամփան գտնելով՝
Հրճվում է և իրեն զգում բախտավոր:
- 121 Գալով այնտեղ, որտեղ շաղը մանրամաղ
Պայքարում է շողերի հետ արևի,
Եվ որտեղ նա գոլորշանում է դանդաղ,
- 124 Վարպետըս իր երկու ձեռքերը բացած՝
Մեղմ տարածեց խոտի վրա դալարուն.
Ես, որ նրա դիտումն էի հասկացած,
- 127 Մոտեցրի նրան այտերս արտոսրոտ.
Նա երևան հանեց գույնն իմ բնական,
Որ ծածկել էր Դժոխքը մութ ու մրոտ:
- 180 Ապա մեկտեղ եկանք ափը ամայի,
Որ ոչ ոք չի կարողացել նավարկել:
Ու ետ դառնալ ալիքներով ամեհի:

133 Այստեղ նա ինձ գոտևորեց անդաստին:
Բայց ո՛վ զարմանք, այն խոնարհ բույսը, որ նա
Քաղեց-քանցեց, հե՛նց նույն տեղում վերստին

136 Ընդհուպ բուսավ մի ուրիշ տունկ եղեգնյա:

Ե Ր Գ Ե Ր Կ Ր Ո Ր Գ

Արևն արդեն հորիզոնի վրա էր,
Որի ծիրը միջօրեական ծածկում է
Իր գեճիթով Երուսաղեմն երկրի մեր.

4 Իսկ Գիշերը, պտտվելով նրա դեմ,
Դուրս էր գալիս ընդհատակից Գանգեսի,
Ուղեկցությամբ իր Կշեռքի երկնաճեմ.

7 Որով երկու այտերը վառ ու ճերմակ
Արշալույսի վարդամատն ու գեղեցիկ՝
Ժամանակից դարձել էին դեղնորակ:

10 Մենք տակալին կանգնած էինք ծովափում,
Ինչպես նա, ով քառուղիում կանգ առած,
Մտքով գնում, մարմնով անշարժ է մնում:

18 Եվ ահա ինձ երևաց լույս մի բոսոր,
Ինչպես Հրատն այգաբացից քիչ առաջ
Երևում է արևմուտքում հեռավոր,

16 Շրջապատված գոլորշիքով խտացած.
Եվ նա ծովով այնպես արագ էր չվում,
Որ նման բան չէի տեսել սրընթաց:

19 Երբ նրանից մի պահ աչքերս հեռացրի,
Որպեսզի իմ առաջնորդին հարցընձեմ,
Լույսն այն դարձավ ավելի վառ ու մեծիկ:

- 22 Եվ ապա այն լույսի երկու կողմերում
Երևացին ինչ-որ բաներ սպիտակ,
Մի ճերմակ բան էլ երևաց ներքևում:
- 25 Առաջնորդըս դեռ չէր հանում ոչ մի ձայն,
Երբ թև դարձան սպիտակներն առաջին:
Իմանալով թե նավաւարն ով էր այն,
- 28 Նա ինձ ասաց. «Ծնրադրիք և աղոթիր.
Ահա Աստծու հրեշտակը, հետալսու
Դու կտեսնես այդ պաշտոնյայք տշառնընտիր:
- 31 Տե՛ս, ինչպես նա ավելորդ է համարում
Առագաստը և թին-գյուտերը մարդկանց,
Եվ մակույկը իր թևերով է վարում:
- 34 Թևերն ինչպես կարկառել է երկինք, տե՛ս,
Օդն հուզելով փետուրներով այնպիսի,
Որ չեն թափվում մահկանացու փետրի պես»:
- 37 Աստվածային թռչունն ինչքան մոտեցավ,
Այնքան վառ ու լուսապայծառ երևաց.
Եվ դրանից աչքըս սաստիկ շլացավ:
- 40 Նա փույթ ընդ փույթ եկավ-հասավ ափեզրին
Մի մակույկով այնպես սահուն ու թեթև,
Որ հազիվ էր կարծես դիպչում ջրերին:
- 43 Անդ խելին էր կանգնած նավորդն երկնային,
Որի դեմքին երանության դրոշմ կար.
Ըստ հոգիներ իր մակույկի մեջ կային:
- 46 «Եգիպտոսէ Իսրայելի յելանելն»
Սաղմուն էին միաբերան օրհներգում
Հոգիներն այն, որ նոր էին ժամանել:
- 49 Հրեշտակն օրհնեց նրանց խաչի նշանով,
Եվ բոլորը ափի վրա նետվեցին.
Իսկ նա նորից վերադարձավ շտապով:

- 52 Հոգիների խումբը տեղին ծանոթ չէր,
Եվ շվարած շուրջն էր նայում ուշադիր,
Նման նրան, ով տեսնում է նոր բաներ:
- 55 Արևն արդեն սլաքներով իր սուրսայր
Այծեղջյուրին հալածել էր երկնքից
Եվ ամենաւր ւսիռել շողերն հրագայր:
- 58 Երբ ափ էլնող այն հոգիները նորեկ
Հայացքն իրենց մեզ ուղղելով ասացին.
«Եթե գիտեք՝ լեռան նամփան ցույց տվեք»:
- 61 Վիրգիլիոսը պատասխանեց. «Անպայման
Դուք կարծում եք, թե մենք ծանոթ ենք տեղին.
Սակայն մենք էլ նոր ենք եկել ձեզ նման:
- 64 Մենք ձեզանից մի քիչ առաջ աստ եկանք,
Բայց այնպիսի տաժանելի մի նամփով,
Որ վերելքը մեզ պիտ թվա զբոսանք»:
- 67 Հոգիները, երբ իմ շնչից իմացան,
Որ տակափին կենդանի մարդ էի ես,
Այլալվեցին և արմացան-զարմացան:
- 70 Եվ ինչպես երբ գալիս է մի սուրհանդակ,
Մարդիկ մոտն են վազում լուրեր լսելու,
Փույթ չանելով իրար տալու ոտնատակ,
- 73 Այսպես բոլոր հոգիներն այն բախտավոր
Մոտըս եկան և նայեցին ինձ ուշով,
Մոռնալով, որ քափելու են պարտավոր:
- 76 Նրանցից մեկն, առաջ գալով, ինձ գրկեց,
Բայց այնպիսի գորովով ու կարոտով,
Որ իմ հերթին նույնը արի ես անկեղծ:
- 79 Օ՛, սովերներ աննյութական և ունայն: :
Ես երեք հեղ նրան գրկել փորձեցի,
Բայց երեք հեղ գրկեցի կուրծքըս միայն:

- 82 Ես չափազանց ապշել էի զարմանքից:
 Բայց սուփերը ետ ընկրկեց ժպտալով,
 Եվ ես առաջ եկա նրա ետևից:
- 85 Նա մեղմ ասաց, որ հետևելս իզուր էր:
 Այնժամ նրան ճանաչեցի իր ձայնից
 Եվ խնդրեցի, որ կանգնեք ու գրուցեք:
- 88 Պատասխանեց. «Ինչպես մարմնով մահացու
 Քեզ սիրեցի, սիրում եմ և անմարմին.
 Ես կկանգնեմ, սակայն ո՞ր ես գնում դու»:
- 91 «Իմ Կազելլա, ես այս ճամփան եմ անցնում,
 Որ վերստին այստեղ դառնամ,— ասացի,—
 Բայց դու ինչո՞ւ այսքան ուշ ես ժամանում»:
- 94 Եվ նա ասաց. «Նախատիճք չէ ինձ համար,
 Որ նավավարն հոգիներին փոխադրող
 Ինձ իմ տեղում սպասեցրեց ընդերկար.
- 97 Զի նա արդար մի կամքի է ենթարկվում:
 Հիմա արդեն երեք ամսից ի վեր նա
 Ցանկացողին նավն է առնում ու տանում:
- 100 Ես, որ կանգնած էի ափին այն ծովի,
 Ռոք Տիբերի ջուրը աղի է դառնում,
 Նրա մակույկն ընդունվեցի կամովի:
- 103 Արդ նա դեպի գետաբերանն է թռչում,
 Քանզի այնտեղ հավաքվում են շարունակ
 Նրանք, ովքեր դեպ Ախերոն չեն իջնում»:
- 106 Եվ ես. «Եթե նոր վճռով չեն գրկել քեզ
 Հիշելու կամ կատարելու սիրերգերդ,
 Որ ամոքում էին հոգիս վշտակեզ,
- 109 Մի քիչ հաճիր երգովդ հոգիս սփռիել,
 Որ գալով աստ իր մարմնի հետ միասին՝
 Այնքան շատ է տազնապել ու տառապել»:

- 112 «Սերը մտքումս ինձ հետ զրույց է անում»—
Սկսեց այնժամ երգել այնքան դաշնությամբ,
Որի ձայնը դեռ թրթռում է իմ սրտում:
- 115 Վարպետս ու ես և հոգիներն այն նորոգ
Լսում էինք երգը այնքան գոհությամբ,
Որ կարծես թե մենք չունեինք ուրիշ հոգ:
- 118 Մենք հմայված լսում էինք երգն այն դեռ,
Երբ երևաց պատկառելի ծերունին
Եվ կշտամբեց. «Այդ ի՞նչ է, ծո՛ւյլ հոգիներ:
- 121 Ի՞նչ անփույթ եք, այդ ինչո՞ւ եք դուք կանգնել.
Ծտապեք լեռն՝ ազատվելու ձեր կեղտից,
Որ կարենաք աստվածությունը տեսնել»:
- 124 Ինչպես խմբված աղավաղներն հանդարտիկ,
Առանց իրենց սովորական աշխույժի,
Կոցոտում են վարսակ կամ այլ արմտիք,
- 127 Բայց եթե մի ահագրոյ բանն ակատեն,
Անմիջապես ճարակը բաց են թողնում
Եվ խունապով խույս են տալիս դեսուդեն,
- 130 Այսպես տեսա, որ ջոկատը այն հոգվոց
Երգը թողեց և դեպի դարը փութաց,
Ինչպես մի մարդ շվարուն ու մտակոծ.
- 133 Մեր մեկնումը չեղավ նվազ ճեպընթաց:

Ե Ր Պ Ե Ր Ր Ո Ր Չ

Մինչ խունապը նրանց մատնեց ի փախուստ
Հարթավայրով դեպ ստորոտը լեռան,
Որ քափել է պարտադրված մեզ վերուստ,

4 Ես մոտեցա իմ ընկերոջ անձնվեր.
Առանց նրան ո՞ր պիտի ես գնայի:
Ո՞վ պիտի ինձ առաջնորդեր լեռն ի վեր:

7 Ինձ թվաց, թե նա եղել էր խղճահար:
Օ՛ր անարատ ու զգայուն խղճմտանք,
Չգշիճ զանցանքն անգամ ցավ է քեզ համար:

10 Երբ Վիրգիլը դադարեցրեց շտապել
Ընթանալու համար հանդարտ քայլերով,
Իմ միտքը, որ ինքն իր մեջ էր ամփոփվել,

13 Ծրջանակն իր ուշադրության ընդլայնեց.
Եվ հայացքըս ես ուղղեցի այն լեռան,
Որ բարձր է, քան ամեն այլ լեռ երկնաբերձ:

16 Լույսն արևի, որ շողում էր իմ ետև,
Դեմ էր ատել անթափանցիկ իմ մարմնին
Եվ ստվերըս երկարացրել իմ առջև:

19 Երբ տեսա, որ լոկ իմ առջևն էր մթնած,
Կողքիս դարձա բնազդաբար, ակամա,
Վախենալով, որ ես մեռնակ եմ թողված:

22 Առաջնորդըս ինձ դառնալով այն ատեն,
Ասաց. «Ինչո՞ւ չես վստահում իմ վրա,
Կարծում ես, թե ես քեզ լքե՞լ եմ արդեն:

25 Հիմա արդեն իրիկնաժամ է այնտեղ,
Որ թաղված է իմ մարմինը ստվերող,
Բրանդիզիում էր գտնվում նա մի հեղ:

28 Արդ, եթե ես առջևս ստվեր չեմ անում,
Մի՛ գարմանա ավելի քան այն բանից,
Որ երկինքներն իրար լույս չեն խափանում:

31 Լիազորը, որ մարմինները մեր պես
Ընդունակ է դարձնում տանջանք կրելու,
Չի կամենում գործելակերպն հայտնել մեզ:

- 34 Խեանք է նա, ով հույս ունի, որ միտքը մեր
Ի գորու է հասկանալու ամեն ինչ,
Որ անում է եռանձնյա Գոյը անմեռ:
- 37 Դուք, ո՛վ մարդիկ, գոհացեք լույ արդյունքով,
Եթե ամեն ինչ պարզ լինեք ձեզ համար,
Կույս Մարիամը չէր ծնանի երկունքով:
- 40 Ձեր բաղձանքը զոր ունեցան և նրանք,
Որոնք եղան մտածողներ խորամիտ,
Իսկ արդ նրանց հավետ տրված է թախծանք:
- 43 Նրանց մեջ են Պլատոնն ու Արիստոտ
Եվ դեռ շատեր»: Նա ճակատը խոնարհեց,
Էլ չխոսեց ու մնաց լուռ, մտածկոտ:
- 46 Այսպես հասանք մենք ստորոտը լեռան.
Այստեղ գտանք լանջը այնքան զառիթափ,
Որ ուծասպառ կաներ մարդուն պնդերան:
- 49 Տուրքիա գյուղից մինչև բերդը Լերիչի
Ամենից սեպ զառիվերը սրա մոտ
Պիտի թվար սանդուղք հարմար ու լայնչի:
- 52 «Արդ ո՞վ գիտե՝ թե որ կողմից լեռն այս ձիգ
Նվազ սեպ է,— ասաց տերըս կանգնելով,—
Որ կարենանք վեր բարձրանալ դյուրանցիկ»:
- 55 Մինչ յուրովի նա խորհում էր մտապթափ,
Թե ինչ ճամփով կարելի էր բարձրանալ,
Եվ մինչ նայում էի լեռան զառիթափ,
- 58 Մեր ձախ կողմում տեսա մի խումբ հոգիներ,
Որ շատ դանդաղ գալիս էին դեպի մեզ,
Կարծես թվում էին անշարժ, աներեր:
- 61 Ես ասացի. «Վարպե՛տ, նայի՛ր վեր ուղիդ.
Ահա սրանք որոշ խորհուրդ կտան մեզ,
Եթե դու չես գտնում ելքի մի ուղի»:

- 64 Նա նայեց ու պատասխանեց անվարան.
«Գնանք, որդի՛, դանդաղաշարժ հոգվոց մոտ,
Վստահ եղիր, մենք կիմանանք մեր ճամփան»:
- 67 Մենք մի հազար քայլից հետո դեռ այնքան
Հեռու էինք հոգիների այն խմբից,
Որքան հեռու կհասներ քարը նետկան,
- 70 Երբոր նրանք կպան ժայռին վերամբարձ
Եվ կանգնեցին միմյանց սեղմված, զերթ մարդիկ
Որ տեսնում են խիթալի բան մի հանկարծ:
- 73 «Օ՛ հոգիներ բարեբախտ ու ընտրովի,—
Դիմեց նրանց Վիրգիլիոսը,— հանուն այն
Խաղաղության, որին եք դուք ծարավի,
- 76 Ասացեք մեզ, թե ո՞ր կողմից կարող ենք
Հեշտ բարձրանալ այս լեռն ի վեր սեպանն,
Այնպես որ մենք զուր ժամանակ չկորցնենք»:
- 79 Գառներն ինչպես դուրս են գալիս փարախից
Մեկ-մեկ, զույգ-զույգ, երեք-երեք, իրար կիսւ,
Խոնարհելով դունչն ու աչքերը վախից,
- 82 Եվ առջևից քայլողներին հետևում,
Մերթ կանգնելով և մերթ նրանց հենվելով,
Իսկ թե ինչու՝ իրենք էլ չեն իմանում,
- 85 Այսպես ահա մոտենում էր դեպի մեզ
Առաջին շարքն այն բախտավոր ջոկատի,
Դեմքով խոնարհ և հաչացքով բարեհեզ:
- 88 Երբ տեսան այն հոգիները նախընթաց,
Որ աջ կողմըս լույսը հատված էր այնպես,
Որ սովերըս դեպի սարն էր երկարած,
- 91 Կանգ առան և ընկրկեցին մի քիչ ետ,
Եվ ետևից ընթացողները բոլոր
Նույն բանն արին բնագրաբար ու անգետ:

- 94 «Ես ձեզ ասեմ, դուք ինձ դեռ հարց չտված,
Ձեր տեսածը մի մարմին է մարդկային,
Դրանից է լույսը գետնին երկատված:
- 97 Մի՛ գարմանաք, հավատացե՛ք, որ առանց
Երկնապարզի մի գորության չէ, որ նա
Հետամուտ է ելնելու լեռն այս անանց»:
- 100 Այսպես ասաց առաջնորդըս և այնժամ
Նրանք խմբով «Եկեք մեզ հետ» ասացին,
Շանապարհը մեզ ցույց տալով փութակամ:
- 103 «Ով էլ լինես,— ասաց մեկը նրանցից,—
Մի պահ դեմքիս նայիր առանց կանգնելու,
Եվ հիշիր թե երբեւէ չե՞ս տեսել ինձ»:
- 106 Դարձա նրան և ուշադիր նայեցի.
Նա խարտույաչ էր, ազնվատիպ ու սիրուն,
Բայց մի հոնքի վրա ուներ մի սպի:
- 109 Խոնարհաբար ասացի, որ չեմ հիշում,
Այն ժամանակ նա ինձ ասաց. «Նայիր ինձ»
Եվ ցույց տվեց մի վերք կրծքի վերևում:
- 112 Ապա ժպտուն ասաց. «Տե՛ս, ես Մանֆրեդն եմ,
Թոռն հարազատ Կոստանցայի կայսրուհի:
Երբ դու երկիր վերադառնաս, խնդրում եմ՝
- 115 Գնա գտիր իմ գեղեցիկ աղջկան,
Սիկիլիո և Արագոնի տերանց մոր,
Եվ իմ մասին պատմիր ստույգը նրան:
- 118 Երբ ես երկու մահացու վերք ստացա,
Ինձ հանձնեցի արցունքով ու զղջումով
Նրան, որ միշտ ներող է և սրտացավ:
- 121 Իմ մեղքերը սարսափելի ծանր եղան,
Բայց Տերն այնքան բարի է ու ողորմած,
Որ ներում է, ով որ դիմում է նրան:

- 124 Կռգեցայի հովիվը, որ ուղարկված
 Կլեմենտից՝ ինձ հալածեց հետմահու,
 Աստծու խոսքը եթե լիներ կարդացած,
- 127 Իմ դիակը դեռ պահպանված կլիներ
 Մոտակայքում Բենեպեմոտի կամուրջի,
 Հովանու տակ քարակույտի ծանրաբեռ:
- 130 Արդ նա հողմի, անձրևի տակ հորձանուտ
 Ծեծվում է ու թրջվում ափին Վերդեի,
 Որ նա տարվեց կերոններով շիջանուտ:
- 133 Սակայն նրանց նզովքների պատճառով
 Հավերժ սերը չի կորցնում իսպառ նա,
 Ով կարող է դեռ դարձի գալ զղջումով:
- 136 Բայց ով մեռնի բանադրված՝ սրբազան
 Եկեղեցուց, թեև զղջա հուսկ ժամին,
 Նա կսպասի ստորոտը այս լեռան,
- 139 Մի երեսուն անգամ երկար ժամանակ,
 Քան նա մնաց բանադրանքում, եթե որ
 Դա չկարճվի աղոթքներով երկնառաք:
- 142 Արդ կարող ես դու ինձ բերկրանք պատճառել,
 Տեղս հայտնելով Կոստանցայի՞ն իմ բարի,
 Որ փութա ինձ իր ջանքերով սատարել:
- 145 Աստ օգնում են աղոթքները ողջերի»:

Ե Ր Գ 2 Ո Ր Ր Ո Ր Գ

Երբոր մեկը մեր ուժերից հոգեկան
 Մորոհքով կամ հաճույքով է համակվում,
 Հոգին դրան ենթակայում է այնքան,

- 4 Որ կարծես թե իր մեջ այլ ուժ չի զգում,
Դա հերքում է այն սխալը, ըստ որի
Մեր մեջ զատ-զատ հոգիներ են բռնկում:
- 7 Այնպես որ, երբ լսում ենք կամ տեսնում ենք
Մի բան, որը կլանում է մեր հոգին,
Ժամանակի անցումը չենք զգում մենք:
- 10 Այլ ուժ է այն, որ ժամանցն է ընկալում,
Եվ այլ է այն, որ առիճքնում է հոգին.
Սա կապված է, իսկ նա՝ ճախրում եթերում:
- 13 Ես դրանում համոզվեցի հեշտությամբ,
Երբ ուշադիր լսում էի Մանֆրեդին:
Զի արևը բարձրացել էր հիսնաչափ
- 16 Աստիճանով, որ ես չէի նկատել,
Երբ բոլոր այն հոգիները միաձայն
Ասացին մեզ. «Ահա տեղն էք դուք հասել»:
- 19 Երբ հասնում են ողկույզները խաղողի,
Ծինականը ցանկապատի մեջ այգու
Մերթ թողնում է ավելի լայն անցուղի,
- 22 Բան այն ուղին, ուրկից վերև բարձրացանք
Առաջնորդըս և ես իրար ետևից,
Հազիվ թե այն հոգիներից հեռացանք:
- 25 Կարելի է լոկ օգնությամբ ոտների
Սանյո, Նոլի, Բիզմանտովա բարձրանալ,
Բայց աստ հարկ էր օգնությունը թևերի,
- 28 Ժիր թևերի անպարագիծ փափագի,
Որպեսզի ես հետևեի վարպետիս,
Որ ինձ հույս ու լույս էր տալիս մշտակի:
- 31 Ելնում էինք ժայռամիջյան նեղ անցքով,
Սեղմվելով միջև երկու պատերի
Եվ կառչելով գետնին ոտքով ու ձեռքով:

- 34 Երբ մենք լեռան նախահարթակը հասանք
Եվ մեզ գտանք մի բացատում, ասացի.
«Վարպե՛տ, հիմա ի՞նչ ուղղությամբ ընթանանք»:
- 37 Եվ նա ասաց. «Առաջացիր աներկբա,
Շարունակիր ինձ հետևել լեռն ի վեր,
Մինչև որ մեզ մի ուղեցույց երևա»:
- 40 Գագաթն այնքան բարձր էր, որ չէր նկատվում,
Եվ լանջը թեք ավելի քան գիծը այն,
Որ ուղղանկյան ճիշտ կենտրոնով է անցնում:
- 43 Հոգնած էի և ասացի անդեղև.
«Թանկագի՛ն հայր, մի քիչ կանգ առ դու այստեղ,
Հոգնությունից, տե՛ս, մնում եմ ես ետև»:
- 46 «Որդյա՛կ,— ասաց,— մինչև այնտեղ բարձրացիր»,
Եվ ցույց տվեց մի դարատափ մեր վրա,
Որ պատում է շուրջը լեռան լայնածիր:
- 49 Հույժ խթանված ես այդ խոսքից մեղմաձայն,
Զանք թափեցի մազլցելու չորեքթաթ,
Մինչև որ ես դարատափը հասա այն:
- 52 Մենք հանգչելու համար մի քիչ նստեցինք,
Մեր երեսը ուղղված դեպի արևելք,
Եվ դիտելով անցած ուղին՝ հրճվեցինք:
- 55 Ես նայեցի դեպ ցածրադիր ակը նախ,
Ապա երկինք, և ես սաստիկ զարմացա,
Որ արևը ճանանչում էր կողմից ձախ:
- 58 Իմ զարմանքը լավ նկատվեց պոետից,
Իմ զարմանքը ի տես կառքի լուսեղեն,
Որ ծածկել էր Ակուիլոնը մեզանից:
- 61 «Եթե Կաստորն ու Պոլլուքսը բոց ու հուր,—
Ասաց նա ինձ,— ուղեկցեի՞ն արևին,
Որ իր լույսը տարածում է ամենուր,

- 64 Կտեսնեիր, որ Զողիակը բոսոր
Կպտովեր ավելի մոտ Արջերին,
Թե դուրս չգար ճանապարհից իր սովոր:
- 67 Եթե կուզես գիտնալ պատճառը դրա,
Պատկերացրու, որ Սիոնն ու լեռը այս
Երկրի վրա ունեն դիրքեր հակոտնյա.
- 70 Ունեն տարբեր երկնակամար, բայց ունեն
Մեկ հորիզոն, և այն ուղին, որտեղից
Ֆայետոնը շեղեց կառքն իր հրեղեն,
- 73 Անհրաժեշտ է, որ մի կողմից երկարի
Դեպի լեռն այս, իսկ մյուս կողմից դեպ լեռն այն,
Եթե դու այդ լավ ըմբռնես ըստ կարի»:
- 76 Ես ասացի. «Վարպե՛տ, երբեք մինչև արդ
Չեմ հասկացել այնպես հստակ ու որոշ
Որևէ հարց իմ ըմբռնման համար բարդ,
- 79 Ինչպես հիմա քո խոսքերն եմ հասկանում,
Զի միջին ծիրն հասարակած անվանված,
Որ ամռան ու ձմռան միջև է մնում,
- 82 Համաձայն քո փաստարկության՝ այստեղից
Դեպի հյուսիս այնքան հեռու է, որքան
Դեպի հարավ նա հեռու է Սիոնից:
- 85 Բայց դեռ ի՛նչքան մեզ հարկավոր է ելնել.
Լեռը այնքան բարձրաբերձ է երևում,
Որ գագաթը անկարելի է տեսնել»:
- 88 Եվ նա ասաց. «Այս լեռն հաստված է այնպես,
Որ սկզբում բարձրանալը դժվար է,
Սակայն հետո հեշտանում է մեծապես:
- 91 Եվ երբ այնքան քո ընթացքը հեշտանա,
Որ վերելքը թեթև լինի քեզ այնպես,
Ինչպես նավով հոսանքն ի վար մարդ գնա,

- 94 Այն ժամանակ ճամփիդ եզրին կհասնես:
Այնտեղ կառնես հոգևորությունդ տաժանքից.
Ահա այն, ինչ ես կարող եմ ասել քեզ»:
- 97 Հազիվ թե նա այս խոսքերը ինձ ասաց,
Մեր մոտերքում մի ձայն հնչեց ու լսվեց.
«Գուցե մի քիչ հանգչես վերև շհասած»:
- 100 Մենք այդ ձայնից ետև դարձանք երկուսս էլ
Եվ ձախ կողմում տեսանք մի մեծ քարածայր,
Որ նախապես բնավ չէինք նկատել:
- 103 Մենք մոտեցանք. ժայռի ետև միաձուլ
Ստվերի տակ խմբված էին հոգիներ
Այն տեսքով, որ ունեն մարդիկ հեղձ ու ծուլ:
- 106 Եվ մեկը, որ երևում էր խիստ հոգևած,
Նստած էր ու գրկած ծնկները երկու,
Իսկ գլուխը նրանց միջև էր հակած:
- 109 «Օ՛, ազնի՛վ տեր, նայիր վրան դու դրա,—
Ասացի ես.— նա այնքան է ալարկոտ,
Որ ծուլությունն ասես եղբայրն է նրա»:
- 112 Նա շուտ եկավ ու մեզ նայեց ուշադիր,
Դեմքը հազիվ բարձրացնելով ազդրերից,
Եվ ինձ ասաց. «Վեր ել, թե որ շատ ես ծիր»:
- 115 Իսկույն նրա ով լինելը իմացա.
Եվ թեև ես հեռում էի խոնջենքից,
Բաց և այնպես փութով նրան մոտեցա:
- 118 Նա գլուխը բարձրացրեց հազիվ հազ
Ու ինձ ասաց. «Լավ հասկացա՞ր, թե ինչպես
Կտոքն արևի ձախ կողմից է տալիս վազ»:
- 121 Ծուլ շարժումներն ու կարճ բառերը նրա
Անմիջապես իմ ծիծաղը շարժեցին:
Ես ասացի. «Ուրախ եմ, որ Բելակուա՛,

- 124 Դու փրկված ես. բայց ինչո՞ւ ես դու այդպես
Նստել այստեղ: Ուղեկցի՞ ես սպասում,
Թե քո նախկին ծուլությունն է բռնել քեզ»:
- 127 Եվ նա. «Եղբայր, օգուտն ի՞նչ է շարժվելու:
Տյառն հրեշտակը, որ հսկում է դռան,
Ինձ չի թույլ տա մեղքերս հիմա քավելու:
- 130 Նախ հարկ է, որ իմ շուրջ երկինքը պտույտ
Գործի այնքան, որքան գործեց իմ կյանքում,
Զի մինչև վերջ ես զղջալու չարի փույթ:
- 133 Ինձ սատարել կարող է լոկ աղոթքն այն,
Որ քխում է սրտից մաքուր ու բարի.
Այլ աղոթքը անօգուտ է և ունայն»:
- 136 Իմ պոետը բարձրանում էր ու ասում.
«Հետևիր ինձ, ահա արևը արդեն
Զեհիթում է, իսկ Գիշերը այն մասում
- 139 Տարածվել է Մարոկկոյից էլ քիչ դեռ»:

Ե Ր Գ Հ Ի Ն Գ Ե Ր Ո Ր Դ

Ես արդեն այն ստվերներին թողնելով՝
Գնում էի առաջնորդիս ետևից,
Երբ նրանցից մեկն ինձ մատով ցույց տալով

4 Ասաց. «Տեսեք, նա որ ցածրից է չվում,
Իր ձախ կողմում երկար շվաք է արել,
Եվ կարծես, թե կենդանի է երևում»:

7 Ես շուռ եկա այս խոսքերից շճնշված
Եվ տեսա, որ հոգիները զարմանքով
Նայում էին ինձ և լույսին քեկանված:

- 10 Վարպետս ասաց. «Ինչո՞ւ համար դու այդպես Այլայլվում ես ու քայլերդ ծանրացնում: Թե նրանք ինչ են շնջում, ի՞նչ փույթ քեզ:
- 13 Հետևիր ինձ, թող ասեն ինչ որ ուզեն: Կանգնիր ինչպես աշտարակը հաստատուն, Որ չի ցնցվի, հողմերն ինչքան էլ հուզեն:
- 16 Մարդ նպատակն հեռացնում է իրենից, Երբ ծփում է մտքերի մեջ, ըստ որում Մեկի թափը թուլանում է մյուսից»:
- 19 Ի՞նչ պետք էի ասել իբրև չքմեղանք: Ես «գալիս եմ» ասացի այն շիկնությամբ, Որ ներման է արծանացնում մարդուն ցանգ:
- 22 Այդ միջոցին լեռնաբանջով իջնելով Մեզ ընդատաջ գալիս էին հոգիներ, Օրհներգելով «**Ռոբոմեա ինձ**» տներով:
- 25 Հենց որ նրանք նշմարեցին նույնհետայն, Որ իմ մարմնով շողեր չէին թափանցում, Նրանց երգը փոխվեց «Օ՛»-ի մի երկայն:
- 28 Եվ երկուսը դեսպանների պես հատուկ, Մեզ ընդատաջ վազեցին և հարցրին. «Մեզ ասացեք ո՞վ եք, ի՞նչ եք ուզում դուք»:
- 31 Վարպետս ասաց. «Դուք գնացեք և հայտնեք Նրանց, որոնք ձեզ այստեղ են ուղարկել, Որ դեռ ողջ է սրա մարմինն հոգևաբեկ:
- 34 Եթե նրանք մի քիչ առաջ կանգ առան Նրա շվաքն ուշի ուշով դիտելու, Դա հերիք է, պատիվ անեն թող նրան»:
- 37 Ես չեմ տեսել նախամուտքին գիշերվա Ոչ ասուպի այնպես սլացքն օդով ջինջ, Ոչ փայլակին ամպի միջով ամառվա,

- 40 Ինչպես նրանք փութանալի հեռացան
Եվ խմբի հետ վերադարձան դեպի մեզ,
Արշավասույր վարգող գնդի մի նման:
- 43 «Այդ ամբոխը, որ դեպի մեզ է վազում,—
Ասաց վարպետս,— ուզում է՝ քեզ բան խնդրել,
Ուստի գնա և տես, թե ինչ են ասում»:
- 46 «Դո՛ւ, որ երկինք ես բարձրանում մարմնովդ այժմ
Որով ծնվել ու ապրել ես, քիչ կա՛նգ առ,
Բոլորեքյան ինձ գոչեցին միաձայն:—
- 49 Նայի՛ր, գուցե մեկնումեկիս ճանաչես.
Նրա մասին լուր կտանես աշխարհում.
Ա՛հ, սպասիր, մի՛ շտասիր դու այդպես:
- 52 Մենք բոլորըս եղանք գոհեր բռնության,
Եվ մեղավոր մեր մահվան ժամը մինչև,
Երբ մի լույսով լուսավորված փրկության,
- 55 Ջղջացինք ու մեր թշնամյաց ներեցինք
Եվ մահացանք Աստուծո հետ հաշտըված,
Որին տեսնել մենք անձկագին տենչացինք»:
- 58 Եվ ես. «Ինչքան ձեզ նայում եմ խորասույզ,
Ոչ մեկիդ էլ չեմ ճանաչում, բայց եթե
Մի բան անել կարող եմ ձեզ ի հաճույս,
- 61 Ասացեք և անեմ հանուն անխոռով
Խաղաղության, որ աշխարհե ի աշխարհ
Որոնում եմ առաջնորդիս հետքերով»:
- 64 Մեկը ասաց. «Կարիք չկա մեզ երդվել,
Հավատում ենք քո ցանկությանը բարի,
Միայն թե դա կարողանաս կատարել:
- 67 Ես, որ այստեղ առաջինն եմ խոսք առնում,
Խնդրեմ՝ եթե տեսնես երկիրն այն, որ կա
Ռոմանյո և Նեապոլի սահմանում,

- 70 Եվ Ֆառույում լինես, հիշիր իմ մասին,
Որպեսզի անդ աղոթք անեն ինձ համար,
Որ մաքրվեմ իմ մեղքերից ծանրագին:
- 73 Այնտեղից եմ, բայց իմ վերքերն ապառում,
Ուրկից հոսեց իմ արյունը հորդավեժ,
Ես ստացա Անտեհորի գավառում,
- 76 Ուր կարծեցի, թե կմնամ անվթար.
Բայց Էստեցին ինձ հալածեց ավելի,
Քան պահանջում էր իրավունքը արդար:
- 79 Բայց եթե ես Միրրա փախած լինեի,
Օրհակում չէի լինի ձերբակալ
Եվ դեռ երկրում մինչև հիմա կապրեի:
- 82 Ես վազեցի դեպի շամբուտը տղմուտ.
Այնտեղ ընկա և ես տեսա, թե ինչպես
Լին գոյացավ իմ արյունից հոսանուտ»:
- 85 Ուրիշն ասաց. «Իցիվ անվեր ի կատար
Քո փափագը՝ լեռան բարձունքն հասնելու:
Աղոթքներովդ հանդիսացիր ինձ սատար:
- 88 Բռնկոնտեն եմ, Մոնտեֆելտրո հովիտից,
Ջովաննան ու մյուսները ինձ չեն հոգում.
Ես սրանց մեջ կարմիրում եմ ամոթից»:
- 91 Եվ ես նրան. «Ի՞նչ ուժ կամ ի՞նչ պատահար
Կամպալոփնից այնքան հեռու քեզ նետեց,
Որ չիմացվեց, թե ուր ընկար ու կորար»:
- 94 Պատասխանեց. «Կազեմոփնի ստորև
Արկիանո կոչված գետակն է հոսում,
Որ ծագում է Մեհաստանից քիչ վերև:
- 97 Այնտեղ, ուր նա էլ չի կոչվում այդ անվամբ,
Հասա խոցված ու խզրատված կոկորդով
Եվ տեղանքը ոռոգեցի իմ արյամբ:

- 100 Գիտակցութեամբս ու շունչս ապեկտեղ կորուսի
Եվ մահացա Մարիամ անունը բերնիս.
Մարմինս աչնտեղ մնաց զքիւս՝, մեկուսի:
- 103 Արդ գսիր և մարդկանց պատմիր անվարան.
Հրէշտակն ձկան ի նձ տաւետառն դեպ երկինք,
Բայց դևն ասաց. «Ո՞րք ես տաւետմ դու նրան.
- 106 Դու տաւետմ ես հաւելի՞ր՝ հեղին հանցաւոր
Երա գղջման մի արցունքի պատճառով,
Իսկ ես կառնեմ նրա մարմինն անցաւոր»:
- 109 Դու լավ գիտես, թե ինչպէս ձն խտանում
Գոլորշիներն ու վերածվում անձրևի,
Հենց որ օդի ցուրտ խաւելերն ձն բարձրանում:
- 112 Միացնելով միտքը իր չար կամքի հետ
Եվ գործելով իրեն հատուկ բնութեամբ,
Գեղ հանեց հողմ ու ամպրոպ չարադետ:
- 115 Եվ ասա նա, իրք օրն ինքով երեկո,
Պատասխանեցից միևնչև պարը մեծ լեռան,
Հովիտն ամբողջ ծածկեց թառուսն մի մեզով,
- 118 Մրից օղբ հազեցավ ու ծանրացավ.
Տեղատարաքի անձրև եկավ այն աստեղն
Եվ տեղումից աստառ հեղեղ գոցացավ:
- 121 Երբ հեղեղը հեղեղատներն հաւաքվեց,
Մկնբան թափով հիռեց ղեւքի գետը վայն,
Որ սահանքը ոչ մի բանով չզաւրվեց:
- 124 Հորդ Արկիանուն իմ մարմինը ստ ու պաղ
Իր մեջ գտավ և այն նետեց Առնոյում,
Արձակելով բազուկներըս անհապաղ,
- 127 Որ մտնելիս խաչել էի իմ կրծքին.
Հորձանքը ինձ ափերն ի վար թափալեց,
Այս ծածկեց իր ալքերով տղմագին»:

- 130 «Ա՛հ, երբ աշխարհն փերթադստնաւս դու նորից,
Եվ հանգչես քո ճանապարհից շատ երկար,—
Ասաց երրորդն երկրորդ հոգու ետնից,—
- 133 Այնտեղ հիշիր նաև դու ինձ, Պիայիս.
Աննայում կյանք, Մաթեմմայում մահ գտա.
Այդ գիտե նա, ով ինձ իր կին առնելիս,
- 136 Մատրս դրեց մի մատանի մարգարոյա»:

Ե Ր Գ Վ Ե Տ Ե Ր Ռ Ր Գ

- Երբ ափարտովի բախտախաղը զսուսի,
Ապա տարվողն հուսալքում է ապրում
Եվ զստեր է գցում տեղում ամաշի.
- 4 Մինչ ամբոխը ուղեկցում է հաղթողին.
Մեկն առջևից, մեկն ետևից է քաշում,
Մեկն էլ կողքից հիշեցնում է իր մասին.
- 7 Իսկ նա քայլում ու լսում է ամենքին,
Նրանց մի բան տալով ճամփում է մեկ-մեկ,
Եվ այսպես նա հեռացնում է բոլորին:
- 10 Այսպես էի ես այն խմբում ուղեկից,
Դեմքս ուղղելով մերթ մեկին ու մերթ մյուսին
Եվ խոստումներ տալով պրծնում նրանցից:
- 13 Այդ խմբում էր արեստինը, որ զոհվեց
Բիրտ ու վայրագ ձեռքով Գին դի Տակկոյի,
Եվ մյուսը, որ հալածվելիս խեղդրվեց:
- 16 Նրա մեջ էր Ջեդերիկո Նովելլոն,
Եվ պիգացին, որի մահվան առիթով
Իր կորովը ցուցաբերեց Մարցուկոն:

- 19 Նրա մեջ էր Օրսո կոմսը, և նա, որ
Սպանվել էր այլոց խանդի պատճառով
Եվ ոչ թե մի մեղքի համար մասնավոր.
- 22 Պիեռ դը լա Բրոսն է դա. արդ թող շուտ,
Քանի ողջ է, գղջա Բրաբանտ տիրուհին,
Որ չխառնվի մի օր հոտին ժանտածուտ:
- 25 Երբ հեռացա սովերներից այդ ամեն,
Որոնք այլոց աղոթքն էին աղերսում,
Որպեսզի շուտ մաքրվեն ու սրբացվեն,
- 28 Ես ասացի. «Վարպե՛տ, կարծեմ քո երկի
Մի հատվածում ժխտում ես, թե աղոթքով
Կարելի է փոխել վճիռն երկնքի.
- 31 Իսկ այս մարդիկ այդ են միայն թախանձում,
Սրանց հույսը ուրեմն իգո՞ւր կլինի,
Թե՞ քո միտքը այնքան լավ չեմ թափանցում»:
- 34 Եվ նա ասաց. «Իմ գրածը պարզ է շատ,
Եվ եթե այն ողջմտությամբ հասկացվի,
Զուր չի անցնի սրանց հույսը խանդակաթ.
- 37 Զի երկնային դատաստանը չի փոխվում
Նրանից, որ աստ անելիքը սրանց
Սիրո հուրը կատարում է վայրկյանում:
- 40 Եվ այնտեղ, ուր այնպես էի հավատում,
Աղոթքն այնքան չէր ծառայում քափության,
Զի չէր հասնում մինչև երկինք, առ Աստված:
- 43 Բայց մի՛ կանգնիր հարցի վրա այս նրբին.
Այս մասին քեզ լուսաբանում կտա նա,
Ով քո միտքը կհասցընի ճշմարտին.
- 46 Այսինքնըն քո Բեատրիչեն իմաստուն.
Դու կտեսնես նրան լեռան գագաթին,
Ուր սպասում է նա ժպտուն ու խնդուն»:

- 49 Եվ ես. «Տե՛ր իմ, ջանանք մի քիչ շտապել,
Զի ես արդեն, առաջվա պես չեմ հոգնում,
Եվ լեռն էլ, տե՛ս, իր շվաքն է արձակել»:
- 52 «Այսօր ինչքան մենք կարող ենք կրնթանանք,—
Պատասխանեց առաջնորդը,— բայց ուղին
Այնքան հարթ չէ, որ հեշտությամբ բարձրանանք:
- 55 Վեր գնալիս մի անգամ էլ կոտեսնես
Ելքն արևի, որ արդ թաքչած է լանջին,
Այնպես որ դու շվաք անել կարող չես:
- 58 Բայց, տես, այնտեղ լուռ նստել է մի հոգի
Եվ հայացքը մեր վրա է բևեռել,
Նա ցույց կտա մեզ կարճ ուղին վերելքի»:
- 61 Մենք մոտեցանք: Լոմբարդացի հոգի դու,
Քո կեցվածքը ինչքան վես էր ու խրոխտ,
Քո նայվածքը ինչքան լուրջ էր ու ազդու:
- 64 Նա նստած էր միայնակ ու լուռումուռ,
Եվ հայացքով հետևում էր մեզ այնպես,
Ինչպես գետնին հանգչող առյուծն անմոռու՞նչ:
- 67 Վիրգիլիոսը մատչեց նրան ու հարցրեց,
Թե որտեղ է հարմար ուղին վերելքի.
Բայց այդ հարցին նա պատասխան չտվեց,
- 70 Այլ հարցրեց, թե ովքեր և որ երկրից ենք.
Քաղցր առաջնորդս հենց որ ասաց «Մանտոսայից»
Նա որ այդպես ինքնամիտի էր և աննեղ,
- 73 Անմիջապես տեղից ելավ գոչելով.
«Օ՛ մանտուացի, Սորդելլոն եմ, երկրացիդ»:
Եվ երկուսով պինդ փարվեցին կարոտով:
- 76 Օ՛ ցավերի օջախ, ստրո՛ւկ Իտալիա,
Դու անդեկ նավ անեղաաաստ հողմերում,
Դու պղծանոց, ոչ տիրուհի վեհագնյա:

- 79 Այն սեզ հոգին իր սիրասուն հայրենաց
 Քաղցրահնչուն անունը լռեց լսելով
 Ընդունեց իր քաղաքացուն գրկաբաց:
- 82 Մինչդեռ քեզ մոտ բնակիչներդ անդադրում
 Պատերազմում ու բզկետում էն միմյանց,
 Երանք, որ նույն շրջապատում են ապրում:
- 85 Եսպի՛ր, թշվա՛ռ, քո սպիերը ծովանիստ,
 Ապա նայիր քո ծոցի մեջ, կա՛ արդյոք
 Մի անկյուն, որ լինի խաղաղ ու հանգիստ:
- 88 Ի՛նչ օգուտ որ Հուստիսիանուք կազմեց
 Սահմ քեզ համար, եթե թամբող թափուր է.
 Առանց դրան ամոթող չէր լինի մեծ:
- 91 Թ՛ դուք, որոնց պարտքն էր հեզվույն նվիրվել
 Եվ Կեսարին թողնել թաճֆին նստելու,
 Ինչպես Աստված հրահանգ է ձեզ տվել,
- 94 Տեսք ինչպես հեատ, անզոսայ է դարձել ձին,
 Անկուջելով խթանները այն օրից,
 Երբ ձեր ձեռքը դուք մեկնեցիք իր սանձին:
- 97 Եվ դու, Ալբե՛րտ գերմանացի, դու որ արդ
 Թողլքել էս սպերասան աջս ձիուն,
 Որին սանձել քո վրա էր լիննում պարտ,
- 100 Թող երկնքից արդար պատիժ շուտ տեղա
 Ցեղիդ վրա և այնպես լախտ ու ցայտուն,
 Որ դրանից քո հաջորդը դողդողա.
- 103 Վասնզի դու և քո հայրը թույլ սովիք,
 Որ անապատ դառնա այժին կայսրության,
 Իսկ դուք ձեզ մտտ հարստություն դիզեցիք:
- 106 Արի՛, անփո՛ւյթ, և տես ինչ է վատարված.
 Կապպելլետտիք, Տիպպալեպիք, Մոնալդիք
 Ու Մոնտեկիք ճնշված են կամ հալածված.

- 109 Արի՛, անգոր՛ւթ, և տես տագնապն անապոր,
Որ կրում են սեպուռեաները ամենուր,
Արի՛, տես, թե՛ ինչ օրի է Սանտաֆիորն:
- 112 Տես, թե՛ ինչպես քո Հոունը որբացած
Հեծե՛ծում է ու քեզ կանչում ցայգ ու տիվ.
«Օ՛, Կեսա՛յ իմ, ինչո՛ւ ես ինձ դու լքած»:
- 115 Տե՛ս, թե՛ մարդիկ ինչպե՛ս սիրում են իրար.
Եվ եթե՛ դու չես խղճում մեզ, գեթ արի,
Որ ամաչես քո համբավից ոտնահար:
- 118 Ո՛վ Տեր,՝ եթե՛ ներելի է, ինձ թույլ տուր
Հարցնելու քեզ, որ խաչվեցիր մեզ համար,
Մի՞թե՛ արդար աչքերդ ուղղված են այլուր,
- 121 Թե՛ խորհուրդիդ անդունդի մեջ անհատակ
Պատրաստում ես դու մեզ համար մի բարիք,
Որ մեր միտքը ընմրոնելու չէ ատակ:
- 124 Զի տիրում են ողջ քաղաքներն Իտալիո
Բոնակալներ, և ամեն մի սինթոր
Կուսակցելով դառնում է մի Մարկելլո:
- 127 Իմ Տյոբենցիա, դու կարող ես լինել գոհ
Այս գայթումից, որ բնավ չի դիպչում քեզ,
Ծնորհիվ քո ժողովրդի ողջախոհ:
- 130 Ծառեր ունեն արդարությունը սրտում,
հայց գգույշ են այն երեան բերելու.
Իսկ ժողովուրդդ այն ունի լոկ իր շրթում:
- 133 Ծառեր խույս են տալիս գործից հանրային,
Իսկ ժողովուրդդ ինքնակուշ ու փութաջան
Բղավում է. «Բե՛ռը բարձեք իմ մեջքին»:
- 136 Արդ,՝ դու հրճվիր, դրա համար պատճառ կա.
Դու հարուստ ես, դու խաղաղ ես, դու խելոք.
Թե՛ ես ճիշտ եմ, իրավիճակն է վկա:

139 Սպարտան ու Աթենքը, որ հին ու կիրթ
Օրենքներ ու վարչակարգեր ունեցան,
Համեմատած քեզ հետ, եղան սին ու բիրտ.

142 Դու այնքան նուրբ վարչաձևեր ես գտնում,
Որ այն, ինչ որ հոկտեմբերին փորձում ես,
Նոյեմբերի մինչև կեսն էլ չի հասնում:

145 Կարճ շրջանում, հիշի՛ր, քանի անգամ դու
Փոփոխել ես օրենք, դրամ, կարգ ու սարք
Եվ նոյուզել գործիչներըդ աչքառու:

148 Եվ եթե դու դեռ խելք ունես դատելու,
Կտեսնես, որ նման ես այն հիվանդին,
Որ անկարող մահնում հանգիստ գտնելու,

151 Շրջըրջվում է ի դարմանում իր ցավին:

Ե Ր Գ Յ Ո Թ Ե Ր Ո Ր Դ

Ջերմ ու զվարթ ողջագուրանքն երկուստեք
Երբ կրկնվեց մի քանի հեղ, Սորդելլոն
Ետ քաշվեց ու հարցապնդեց. «Դուք ո՞վ եք»:

4 Առաջնորդըս այնժամ տվեց պատասխան.
«Ես Վիրգիլն եմ և զրկվեցի երկնքից
Չունենալու համար հավատ իսկական:

7 Երբ հոգիներն արժանընտիր և անեղծ
Դեռ այս լեռնով չէին ելնում առ Աստված,
Օկտավիանոսն իմ ոսկորները թաղեց»:

10 Ինչպես նա, ով համակվում է զարմանքով,
Երբ տեսնում է հանկարծ մեկին չսպասված,
Եվ ասում է «Նա է, թե չէ» վարանքով,

- 13 Այսպես ապշեց ու կարկամեց այն հոգին,
Եվ երկչորդած մոտենալով վարպետիս,
Նորից նրան ողջագորեց կաթոգին:
- 16 «Օ՛ դու,— ասաց,— լատինների փառք պաշտաւ,
Որ մեր լեզուն ճոխացրիիր մեծապես
Եվ ծննդյան վայրիս պարծանքը դարձար,
- 19 Ո՛ր շնորհքիս համար եմ ես տեսնում քեզ:
Թե արժան եմ քո խոսքերը լսելու,
Ասա խնդրեմ՝ դու Դժոխքի՞ց ես եկել:»
- 22 Վիրգիլիոսը պատասխանեց. «Դժոխքի
Պարունակաց միջով այստեղ եմ եկել,
Աջակցությամբ մի գորության երկնքի:
- 25 Ոչ անելուս, այլ չանելուս համար լոկ
Ես գրկվեցի վեհ Արևից քո տենչած,
Որին շատ ուշ ճանաչեցի ես իրոք:
- 28 Ցածում տեղ կա, ուր տխուր է խավարից,
Ոչ տանջանքից, և ողբերն անդ չեմ հնչում
Իբրև ճիչ, այլ իբրև հառաչ վշտալից:
- 31 Ես այնտեղ եմ մանուկների հետ անմեղ,
Որոնք ընկան ժանիքների մեջ մահվան,
Դեռ չազատված սկզբնական մեղքից մեր:
- 34 Ես այնտեղ եմ այն մարդկանց հետ բարեծին,
Որ չիմացան լավությունները երեք,
Իսկ մյուսները իմացան ու պահեցին:
- 37 Բայց եթե դու ճամփան գիտես՝ ցույց տուր մեզ,
Որպեսզի շուտ կարողանանք հասնել անդ,
Որ բացվում է Քավարանի դուռը մեծ»:
- 40 Եվ Սորդելլոն. «Ես անարգել կարող եմ
Ծրջել, ելնել այս լանջերով ստորին,
Ուստի որքան կարող եմ, քեզ կուղեկցեմ:

- 43 Բայց օրը, տե՛ս, տարածամել է արդեն,
Եվ գիշերով կարելի չէ բարձրանալ.
Արդ լավ է, որ գտնենք կայան մի աստեմ:
- 46 Այստեղ աջ կողմ կան հոգիներ անհամար.
Եթե կուզես, քեզ կտանես նրանց մոտ,
Նրանց տեսնելն հաճելի է քեզ համար»:
- 49 Վարպետս հարցրեց. «Ինչպե՛ս, եթե մեկն ուզեր
Վեր բարձրանալ աղջամուղջի ժամանակ,
Չէ՛ր կարենա, և կամ մեկը կարգելե՛ր»:
- 52 Եվ Սորդելլոն մատով քաշեց գիծ գետնին,
Ապա ասաց. «Երբ արևը մայր մոտնի,
Դու չես կարող անցնել գծից այս անդին:
- 55 Բարձրանալուն խանգարում է լոկ մի բան—
Գիշերային մթությունը անթափանց.
Դա է միայն արգելակում ձեր ճամփան:
- 58 Բայց քանի լույսն հորիզոնի տակ է արդ,
Կարելի է շրջագայել ստորև,
Կամ դեգերել շուրջը լեռան կորնթարդ»:
- 61 Այնժամ տերըս, որին զարմանք էր պատել,
Ասաց. «Որե՛մն հիմա դու մեզ տար այնտեղ,
Որ, ասացիր, հաճելի է կանգ առնել»:
- 64 Մենք մեր տեղից դեռ շատ չէինք հեռացել,
Երբ տեսա, որ լեռան մեջ կար մի հատված,
Որ գոգավոր մի հովիտ էր գոյացել:
- 67 Սովերն ասաց. «Հիմա այնտեղ գնանք մենք,
Որտեղ լեռան գոգը հովիտ է կազմել,
Եվ այնտեղ էլ արշալույսին կսպասենք»:
- 70 Ոչ իրոք թեք, ոչ իրոք հարթ մի դարափ
Մեզ տարավ դեպ այն հովիտը գոգավոր,
Որտեղ եզրը ցածրանում էր կիսով չափ:

- 73 Բսկին, արծաթն ու ծիրանին կարմրորակ,
Լորթ լեղակն ու երենուր պաղպաջուն,
Թարմ զմրուխտը նոր բեկանված ժամանակ,
- 76 Բոլորն իրենց գույնով պիտի զիջեին
Այս ծնակի դալարիքին ու ծաղկանց,
Ինչպես խղճուկ բանը զիջում է ճոխին:
- 79 Բնությունն այստեղ շռայլ էր ոչ միայն
Պես պես թույրեր, այլև բույրեր պեսպիսի,
Կազմելով մի բուրմունք նոր ու անմասն:
- 82 Այդ հովտի մեջ ծաղկածիծաղ ու հուռթի
Նստած էին առանձնացյալ հոգիներ,
Որոնք երգում էին՝ «Ողջ լեր, թագուհի»:
- 85 «Մինչ արևը դեռ իր մահճին չի հասել,—
Վերսկսվեց մեզ ուղեկցող մանտուացին,—
Մենք կարող ենք այստեղ հանգիստ սպասել:
- 88 Այս բարձունքից ավելի լավ կարող եք
Տեսնել դեմքերն ու շարժումներն ամենքի,
Քան թե հովտում նրանց միջև գտնվեք:
- 91 Ահա նա, ով բոլորից բարձր է նստել,
Եվ չի երգում մյուսների հետ միասին,
Գիտակցելով որ պարտքը զանց է առել,
- 94 Բողոյժ կայսրն, որը կարող էր բուժել
Վերքերն այն, որ սպանեցին Իտալիան,
Իսկ արդ նրան վերածնելն ուշ է էլ:
- 97 Նա, ով կայսրին մխիթարել է ջանում,
Վարեց երկիրն, ուր ծագում է ջուրն այն որ
Մոլտան էլքա, իսկ էլքան ծով է տանում:
- 100 Օտտոկարն է, որ հասակում մանկամարդ
Շատ ավելի արժեր, քան թե իր որդին՝
Վեցեալավը, որ չափահաս մարդ է արդ:

- 103 Եվ Քթիկն այն, որ խոսում է սերտ կերպով
Մեկի հետ, որ հեզահամբույր դեմք ունի,
Մարտում ընկավ շուշանները պղծելով:
- 106 Տեսեք ինչպես նա իր կուրծքն է միշտ թակում:
Նայեք մյուսին, որ իր այտը հեռել է
Զեռքի ակիհն և հառաչ է արձակում:
- 109 Գաղղիո ցավի հայրն ու աներն են նրանք,
Գիտեն նրա կյանքը պիղծ ու անբարիշտ,
Դրանից է նրանց վիշտն ու տվայտանք:
- 112 Իսկ այն մեկը, որ հաղթանդամ է կարի
Եվ երգում է Քթեղի հետ համաձայն,
Ամեն դեպքում եղավ արի ու բարի:
- 115 Թե նրանից հետո մնար թագավոր
Այն պարմանին, որ ետևումն է նստած,
Նա կունենար, անշուշտ, ժառանգ պատվավոր,
- 118 Ինչպիսին նա ամենևին չունեցավ.
Ծիշտ է Յակոբն ու Ֆեղերիկն են արքա,
Բայց նրանցից լավ ժառանգորդ դուրս չեկավ:
- 121 Հայրական լավն հազվադեպ է երևում
Սերունդի մեջ, և այդպես է կամում Նա,
Ով լավ ձիրքերն ինքն է միայն պարգևում:
- 124 Խոսքս ուղղված է Արագոնցուն ոչ սակավ,
Քան Քթեղին, որ ձայնակցում է նրան,
Զի Պրովանսն ու Պուլյան հեծում են տակավ:
- 127 Որդին հորից այնքան պակաս է, որքան
Բեատրիչն ու Մարգրիտն իրենց ամուսնով
Քիչ պարծելու հիմք ունեն, քան Կոստանցան:
- 130 Տեսեք այնտեղ նստած մեծակ ու ազատ
Անգլիայի արքա Հեներիկը խոնարհ.
Սա ունեցավ ավելի լավ պայազատ:

133 Նա, որ նստած է մյուսներից մի քիչ վար,
Հայացքը վեր, Գույելմ մարկիզն է հույժ վես,
Որի համար ծագած մարտից զինավառ

136 Արտասովեցին Մոնֆերրատն ու Կանավեզ»:

Ե Ր Գ Ո Ի Թ Ե Ր Ո Ր Գ

Արդեն ժամն էր երեկոյան զովասուն,
Երբ նավորդող ուղևորները հուզված,
Հրածեշտ են տալիս անձանց սիրասուն,

4 Երբ պանդուխտը վերապրում է հույզ ու դող՝
Զանգակատան դողանջները լսելով,
Որոնք կարծես ողբում են օրը մեռնող,

7 Երբ այլևըս չլսելով ոչ մի ձայն,
Սկսեցի դիտել մեկին, որ կանգնած,
Ունկնդրություն էր աղերսում լռելյայն:

10 Կցելով ու բարձրացնելով ձեռքերն իր,
Նա հայացքը ուղղեց դեպի արևելք,
Կարծես ասեր. «Աստվա՛ծ, հույս իմ անպատիր»:

13 «Վախճան լուսոյ» երգեց այնքան ջերմեռանդ,
Այնպես անուշ ու դաշնուլոր շեշտերով,
Որ ինձանից ես վերացա հիսախանդ:

16 Իսկ մյուսները նույն ավաշով դաշնային
Զայնակցեցին նրան ամբողջ օրհներգում,
Աչքերն ուղղած դեպի գևերն երկնային:

19 Արդ, ընթերցո՛ղ, ճշմարտության հատիր ուշդ.
Այստեղ քողը այնքան նուրբ է ու բարակ,
Որ թափանցել խորքը դյուրին է անշուշտ:

- 22 Երգից հետո թողիներն այն վեհաշուք
Սպասեցին երկշուղած ու անձկագին,
Վեր նայելով կարկամ, անխոս, անշշուկ:
- 25 Ես տեսա որ հանկարծ իջան բարձրերից
Երկու հրեշտակ երկու փայլուն սրերով,
Որոնք ծայրատ էին և զուրկ սայրերից:
- 28 Նրանց հանդերձն, ինչպես տերև նորաբույս,
Բաց կանաչ էր, և ճույներանգ թևերի
Թափհարումից ծածանվում էր հողմահույզ:
- 31 Մեկը թռավ ու կանգ առավ մեր կողմում,
Մյուսը իջավ հովտի եզրին հակադիր,
Այնպես որ այն խումբը մնաց մեջտեղում:
- 34 Տեսնում էի նրանց ծամերը դեղձան,
Բայց աչքերըս շլացան ու մթնեցին
Նրանց դեմքի փայլակումից շողացան:
- 37 «Նրանք իջան շրջանակից Մարիամա,—
Ասաց Սորդելլն,— այս հովիտը պահելու
Ընդդեմ օձի, որ գայտ է հենց հիմա»:
- 40 Չիմանալով թե որ կողմով սա կգա,
Ծուրջըս դարձա և, սարսափը իմ սրտում,
Հավատարիմ առաջնորդիս պինդ կպա:
- 43 Եվ Սորդելլոն հարեց. «Հայտնի մարդկանց քով
Իջնենք հիմա և զրուցենք նրանց հետ.
Նրանք պիտի ձեզ ընթրուեն հաճույքով»:
- 46 Ես երեք քայլ հագիվ էի ցած իջել,
Երբ տեսա, որ ինձ էր նայում մի հոգի,
Ասես թե նա ուզում էր ինձ նանաչել:
- 49 Այն պահն էր, երբ օդն սկսում էր մթնել,
Բայց ոչ այնքան, որ արգելեր տեսնելու
Նրան, որին առաջ չէի նկատել:

52 Մենք ընդառաջ եկանք իրար դեմ առ դեմ:
Տիրքան գոհ եմ, Նիևո, ազնիվ դատաւոր,
Որ չես ընկել հոգիների մեջ դժխտ:

55 Ողջունեալոց հետո իրար փոփոխանդ,
Նա ինձ հարցրեց. «Երբվա՞նի՞ց ես դու եկել
Տար ափերից ստորտուր աչս լեռան»:

58 «Ես եկել եմ այս ստաւորո, շատ մոռւլ
Սի տեղաւերով,— ասացի ես.— ես ողջ եմ,
հայց հոգում եմ կյանքի մասին հանդերձյալ»:

61 Երբ ես տվի այս խոսքերով պատասխան,
Սորդեղոն ու Նիևոն ետ-ետ քաշվեցին,
Հանկարծակի շմամ մարդկանց ճիշտ նման:

64 Մեկը նաչեց Վիրգիլին, մյուսը՝ մեկին,
Որ նստած էր, զարմանահար գոչելով.
«Վե՛ր կաց, կորրա՛դ, հաշի՛ք Տիրոջ ընտրյալին»:—

67 Եվ ասա ինձ. «Հանուն շնորհի առանձին,
Տիրի հաւար դու քարտուկան ես նրան,
Ով ծածկում է իր պատճառներն առաջին,

70 Զովաննայիս ասա, երբ դու ետ դառնաս,
Որ ինձ հասնար աղոթք ուղղի առ երկինք,
Որ լսում եմ անմեղներին հաճապալ:

73 Նրա մայրը էլ հազիվ թե ինձ հիշի,
Քանի որ նա փոխեց քողն իր սպիտակ,
Որի համար թշվառն անշուշտ կտուժի:

76 Օրինակով աչո հասկանալ չէ դժվար,
Թե որքան է սերը տևում կնոջ մեջ,
Եթե գգվանքն այն չի պահում հաճախ վառ:

79 Եվ տոհմային նշան փժը Միլա՛նի
Նրա դամբանն աչնպեա պիտի չաճներ,
Ինչպեա կաներ արարադը Գալլորի»:

- 82 Այսպէս ասաց, ունենալով իր դեմքին
Դրոշմը այն արդարացի զայրույթի,
Որ չափով է բորբոքում մաղձը ներքին:
- 85 Աչքերս ուղղել էի այն կողմն երկնքի,
Որ աստղերը ծանր են շարժվում մյուսներից,
Ինչպէս անվակն ավելի մոտ առանցքի:
- 88 Եվ տերըս ինձ. «Ո՛ր ես նայում դու, որդյա՛կ»:
Եվ ես. «Երեք ջահերին եմ նայում այն,
Որ շողում են լրութեան մեջ բովանդակ»:
- 91 Եվ նա ասաց. «Ձորս աստղերն այն լուսազարդ,
Որ դու տեսար այս առավոտ, իջել են,
Եվ նրանց տեղ այս երեքն են ելել արդ»:
- 94 Իսկ Սորդելլոն նրան քաշեց, ասելով.
«Նայի՛ր այնտեղ, ահա ոսոխը մեր ժանտ»:
Եվ ցույց տվեց անմիջապէս այն մատով:
- 97 Այն կողմից, ուր հովիտը չէր պատնէշված,
Մտալ մի օձ, նման գուցե այն օձին,
Որ Եվային տվեց պտուղն արգելված:
- 100 Պիղծ սողունը միջով ծաղկանց ու խոտի
Սողոսկում էր, մերթ ցցելով գլուխն իր,
Մերթ լիզելով իր կոնակը զազրոտի:
- 103 Ես չտեսա,— և այդ մասին չեմ խոսի,—
Թե երկնային սակոերն ինչպէս սլացան,
Բայց լավ տեսա խոյացումը երկուսի:
- 106 Հենց որ լսեց թեախարումը ուժգին,
Օձը փախաւ, և հրեշտակները երկու
Վերադարձան իրենց տեղերը նախկին:
- 109 Իսկ այն հոգին, որը մեզ մոտ էր եկել,
Այն խոյանքի ու գրոհի ժամանակ
Ամենևին չդադարեց ինձ նայել:

- 112 «Իցիվ թե քեզ երկինք տանող լույսն անմուղտ,—
Դիմեց նա ինձ,— քո մեջ գտներ այնքան կամք,
Որքան հարկ է հասնելու գահը գմբուխտ։
- 115 Եթե ստույգ ու հավաստի լուր ունես
Վաղդիմազի մարզի մասին, ասա՛ ինձ,
Քանզի այնտեղ իշխանավոր եղա ես։
- 118 Մալասպինա Կուրբադոն եմ ես կոչվում.
Ավագը չեմ, բայց սերում եմ նրանից.
Մերոնց հանդես փույթըս այստեղ եմ քափում»։
- 121 «Օ՛,— ասացի,— ես չեմ եղել մարգում ձեր.
Բայց կա՛ արդյոք Եվրոպայում մի անկյուն,
Որտեղ նրա անունն հայտնի չլինեք։
- 124 Եվ համբավը. որ պատիվ է ձեր տոհմին,
Հոչակել է մարգպետներն ու մարզը ձեր.
Այնտեղ չեղողն անգամ գիտե այդ մասին։
127. Երդվում եմ ձեզ իմ կենդանի հավատով,
Որ ձեր ազնիվ տոհմը հավետ կփայլի
Վեհանձնության և քաջության զարդերով։
- 130 Վարքն ու բարքը նրան այնպես են օծտել,
Որ թեպետ և աշխարհ շեղվել է ճամփից,
Նա կընթանա շիտակ ճամփով իր ընտել»։
- 133 Եվ նա. «Նախքան հեռանալը իմացիր.
Արևն յոթ հեղ չի հանգչելու իր մահճում,
Որտեղ Խոյը տարածել է ոտներն իր,
- 136 Երբ մեր մասին քո կարծիքը այդ ազնիվ
Քո գլխի մեջ ավելի պինդ կմեխվի,
Քան մարդկային ամեն զրույց ու հաշիվ,
- 139 Եթե ընթացքն իրադրության չփոխվի»։

Ե Ր Գ Ի Ն Ն Ե Ր Ո Ր Գ

- Վաղնչական Գիթոնի հարճը չքնաղ,
Դուրս պրծնելով իր սիրածի թևերից,
Պայծառացնում էր արևելքը խաղաղ:
- 4 Ծողշողում էր նրա ճակատն ակներով,
Ծարված ձևովն այն կենդանու տառնարյուն,
Որը մարդուն հարվածում է ագիով.
- 7 Եվ Գիշերը, բարձրանալով դեպի վեր,
Հորիզոնում ընթացել էր երկու քայլ,
Իսկ երրորդին խոնարհում էր իր թևերն.
- 10 Երբ ես, որ դեռ մարմնով էի հողածին,
Քնից հաղթված ընկա վրան սեզերի,
Որտեղ նստած էինք հինգը միասին:
- 13 Այն ժամին, երբ այգը մոտ է բացվելուն,
Ծիծեռնակը տխուր երգեր է ծվում,
Գուցե իր հին դժբախտությունն հիշելուն,
- 16 Երբ մեր միտքը, ազատվելով առօրյա
Իր խոհերից և մարմնական պետքերից,
Դառնում է մի բախտագուշակ համարյա,
- 19 Երագիս մեջ կարծես տեսա երկնքում
Ոսկեփետուր, սավառնաթև մի արծիվ,
Որ իջնելու, որս անելու էր միտում:
- 22 Ինձ թվաց թե այնտեղ էի, ուր հանկարծ
Գանհիմեդին առևանգեց մի արծիվ
Եվ բարձրացրեց նրան առյանն երկնակաց:
- 25 Ես խորհեցի. «Գուցե միայն այդտեղ նա
Սովորություն ունի որսի իջնելու.
Գուցե այլուր որս անելու չի գնա»:

- 28 Բայց նա մի քիչ պտտվելով իմ վերև,
Վար սլացավ շանթի նման ահարկու
Եվ ինձ տարավ հրեղեն գունդը մինչև:
- 31 Այնտեղ ես և նա այրվեցինք միասին.
Եվ տեսական հուրը այնպես ինձ կիզեց,
Որ իմ քունը և երազը կասեցին:
- 34 Այնպես ինչպես Աքիլեսը սթափված՝
Պտտացրեց շուրջը աչքերը շմոր,
Զիմանալով թե որտեղ էր ինքն ընկած,
- 37 Երբ Քիրոնից վերցնելով մայրը նրան՝
Քնաթաթախ տեղափոխեց Սքիրոս,
Ուրկից նրան հետո հույները տարան.
- 40 Այսպես էի, երբ գաթթնեցի իմ քնից,
Գունաթափված հար և նման այն մարդու,
Ում արյունը սառ է կապում սոսկումից:
- 43 Կողքիս միայն Վիրգիլիոսն էր մնացել.
Արևն արդեն երկու ժամ է ծագել էր,
Իսկ իմ դեմքը դեպի բաց ծով էր դարձել:
- 46 «Մի՛ վախենա, — ինձ ասաց տերն իմ արգո, —
Վստահ եղիր, մենք եկել ենք տեղը բուն.
Թող չպակսի, այլ թող անի ուժը քո:
- 49 Ահա արդեն մենք հասել ենք Քավարան.
Ահա նրան շրջապատող դարը թեք.
Ահա մուտքը, որ խրամի է նման:
- 52 Լուսադեմին, որ նախորդում է օրվան,
Երբ դու հոգով քնել էիր խորապես
Այն ծաղկազարդ հովիտի մեջ հոտուան,
- 55 Մի կին եկավ և ասաց. «Ես Լուչիան եմ.
Այս քնածին թողեք տանե՛մ ես ինձ հետ.
Այսպես պիտի նրա ճամփան հեշտացնե՛մ»:

- 58 Նա քեզ վերցրեց հոգիներից փառակից.
Եվ երբ արդեն բացվեց լույսը տվնջյան,
Քեզ փոխադրեց, ես էլ եկա ետևից:
- 61 Քեզ բերեց աստ և աչքերով իր չքնաղ
Ինձ ցույց տվեց Քավարանի մուտքը բաց.
Հուսկ չբացավ երագիդ հետ անհապաղ»:
- 64 Ինչպես նա, ով նախ լինում է վարանոտ,
Բայց իր անը վստահության է փոխում,
Երբ լինում է իրողությանը ծանոթ,
- 67 Այսպես եղա, ինձ պահելով անալլալ.
Առաջնորդըս այնժամ ելավ դարն ի վեր,
Ես էլ նրան հետևեցի քալլ առ քալլ:
- 70 Այժմ, ընթերցո՛ղ, բարձրացնում եմ նյութս համեստ.
Հետևաբար մի՛ գարմանար, եթե արդ
Իմ նոր նյութին ես ընձենեմ նոր արվեստ:
- 73 Մենք մտեցանք, և այնտեղ, ուր նախապես
Ինձ խրամ էր երևացել շատ հեռվից,
Ինչպես ճեղք, որ պատն անում է երկու կես,
- 76 Տեսա մի դուռ և տակն երեք բազրոտներ,
Մեկը մյուսից այլազանվող գույներով,
Եվ մի պահնորդ, որ ոչինչ չէր խոսում դեռ:
- 79 Երբ նայեցի քիչ ավելի մոտիկից,
Տեսա նրան նստած վերին բազրոտին,
Դեմքն այնպես վառ, որ շլացա դրանից:
- 82 Ձեռքին ուներ մերկացրած մի սուսեր,
Որ այնպես էր ցոլարձակում դեպի մեզ,
Որ աչքերըս նրան ուղղելս ի գուր էր:
- 85 «Ի՞նչ եք ուզում, դուք այդտեղից ասացեք,—
Դիմեց նա մեզ:— Ո՞վ է բերել ձեզ այստեղ.
Նայեցեք որ այստեղ գալուց շտուժեք»:

- 88 «Երկնի մի կին այս բաներին իրազեկ,—
Պատասխանեց իմ առաջնորդը նրան,—
Նոր մեզ ասաց. «Դուռն այնտեղ է, գնացե՛ք»:
- 91 «Եվ նա էլ թող աջակցի ձեր քայլերին,
Շարունակեց բարապանը բարեկիրթ,—
Արդ մոտեցե՛ք մեր սանդուղքի մատներին»:
- 94 Մենք մոտեցանք, աստիճանը առաջին
Ճերմակ, ողորկ մարմարից էր մաքրափայլ,
Որ իմ դեմքը հայելացալ անդատին:
- 97 Երկրորդը, որ ուներ մթին ու գորշ գույն,
Կոշկոռոտուն ու հրախանձ քարից էր,
Ճաքած լայնքով ու երկայնքով իր ողջույն:
- 100 Իսկ երրորդը, որ վերևում էր ընկած,
Պորփյուրից էր, սակայն այնպես վառ կարմիր,
Ինչպես արյունն երակներից նոր ծայթթած:
- 103 Իր ոտները սրա վրա էր դրած
Բարապանը՝ նստած դռան լայն շեմին,
Որ կարծես թե ադամանդից էր կռած:
- 106 Առաջնորդըս, իմ ցանկությամբ անձկակեզ,
Այդ սալերով ինձ բարձրացրեց, ասելով.
«Հեզիկ հայցիր, որ բաց անի դուռը քեզ»:
- 109 Ես, երկյուղած, սուրբ ոտներին նետվեցի.
Խնդրեցի, որ դուռը բանա գթությամբ,
Բայց նախ երեք անգամ կուրծքըս ծեծեցի:
- 112 Նա իմ ճակտին յոթը Մ-եր գծագրեց
Սուրի ծայրով և ասաց. «Երբ ներս մտնես,
Դու կշանաս քո այդ վերքերը մաքրել»:
- 115 Նրա հագած հանդերձն ուներ մոխրալի
Չոր հողի գույն, և հանդերձի ներքևից
Նա դուրս հանեց երկու տեսակ բանալի—

- 118 Մեկը ոսկե, իսկ մյուսը արծաթե:
Եվ այդ երկու բանաւիրքով նա բացալ
Դուրը այնպէս, որ գոհ եղա ի սրտե:
- 121 «Երբ մեկը այս բանաւիրքից խաթարվի
Եվ փակեանքում չարտօվի այնքան լալ,—
Ասաց նա մեզ,— այս դուրը չի բաց արվի:
- 124 Մեկն ավելի թանկարժէք է ու հարգի.
Սակայն մյուսն էլ խէրք ու փորձ է պահանջում,
Քանզի նա է քանդում հանգույցը մեղքի:
- 127 Ինձ Պետրոսը դրանք հեանձնեց, ասելով,
Որ չմերժեմ դուրը բանալ միշտ նրանց,
Որոնք այստեղ կգան անկեղծ գղջումով»:
- 130 Հուսկ հրելով փեղկերը սուրբ դայրապահ,
Ասաց. «Մտեք, բայց ձեզ հայտնեմ նախապես,
Որ ով շուռ գա ու ետ նայի՝ կարտաքսվի»:
- 133 Եվ ահա երբ նվիրական այն դուան
Հաստատակոտ և հնչական մետաղե
Փեղկերն իրենց ծղխնիների վրա դարձան,
- 136 Տարպեան ծափը ոչ այնպէս սուր՝ ճոնչաց,
Երբ Մտեկլոն նրա մոտոքից հեռացվեց,
Որով պարպվեց գանձը այնտեղ պահպանված:
- 139 Երբ ներս մտա, լսեցի ձայնը թնդուն
«Զքեզ Աստուած գովարանեմք» օրհներգի,
Որ երգվում էր ավաշներով թրթռուն:
- 142 Իմ լսածը ջատ նման էր այն երգին,
Որ երգվում է ձայնով կերկեր ու դողդոջ,
Ողեկցութեամբ երգեհոնի նվագին,
- 145 Որ բառերը մերթ լսվում են և մերթ ոչ:

Երբ ներս մտանք շեմից դռան փրկության,
Որ սակավ է բացվում սիրուց ախտավոր,
Որ պատճառ է դառնում մարդկանց կորսության,

Նա շխկոցով նորից փակվեց մեր ետև,
Եվ եթե ես ետ դառնայի նայելու,
Ի՞նչ չքմեղանք կունենայի արդարև:

7 Մենք բարձրացանք ժայռամիջյան մի անցքով,
Որի բարձրը պատերն երկու կողմերում
Ասես ծփում էին ամբողջ երկայնքով:

10 «Այստեղ պետք է լինենք ճկուն ու ճապուկ,—
Ասաց տերըս,— որպեսզի մենք մտնենանք
Մերթ աչք որմին, մերթ աչք որմին խուսափուկ»:

13 Եվ դա այնքան մեր քայլերը համբացրեց,
Որ մենք դեռ այն արահետից դուրս չեկամ՝
Լուսնի մահիկն իր տեղն հասավ ու հանգչեց:

16 Երբ մենք ազատ բացաստանը դուրս եկանք,
Անդ, ուր լեռը դեպի ետև է քաշվում,
Ես արդեն իսկ գգում էի ձույժ խոնջանք.

19 Եվ երկուսս էլ, չիմանալով մեր ճամփան,
Կանգ առանք մի բողորածն հարթակում,
Որ անկրոն էր լեռնագոտու պես խոպան:

22 Այդ բողորակն իր եզերքից արտաքին
Մինչև ոտքը դարավանդի բարձրաբերձ՝
Հափասար էր երեք մարմնի մարդկային.

25 Եվ իմ աչքը որքան հասնե՞լ կարող էր
Թե դեպի ձախ, թե դեպի աջ ուղղությամբ,
Բողորակն այս ամենուր նույն լայնքն ունէր:

- 28 Անդ դեռ մի քայլ առաջ չէինք գնացել,
Երբ դիտեցի, որ եզրապատը լեռան,
Որ, ուղղաձիգ, կարելի չէր մազլցել,
- 31 Մաքրամաքուր ու պաղպաշուն կճից էր,
Լի այնպիսի քանդակներով, որոնց մոտ
Պոլիկլետ չէ, բնությունն իսկ կզիջեր:
- 34 Հրեշտակը, որ երկիր իջավ ու բերավ
Երկար դարեր հալցված պատգամն հաշտության,
Որ մարդկության համար երկինքը բացավ,
- 37 Երևում էր այստեղ այնքան համոզկեր,
Այնքան ճշգրիտ ու կենդանի քանդակված,
Որ կարծս թե լիներ խոսում մի պատկեր:
- 40 Կերդվեի, որ նա ասում էր «Ողջուն քեզ»,
- Դիմելով այն կույսին օրհնյալ ու խոնարհ,
Որ բաց արեց դուռը սիրո երկնակեզ:
- 43 Իսկ վերջինը քանդակի մեջ ասում էր՝
«Աւասիկ կամ աղախին Տեառն» այնքան պարզ,
Որքան մոմում դրոշմված մի պատկեր:
- 46 «Քո հալացքը լոկ մի տեղի մի՛ ուղղիր»—
Ասաց բարի վարպետը, որ կանգնած էր
Իմ այն կողմին, ուր մարդ ունի սիրտը իր:
- 49 Հալացքս այնժամ ես շեղեցի, և այն կողմ,
Որ կանգնած էր առաջնորդը, ես տեսա
Կույս Մարիամի ետև ուրիշ մի դրոշմ,
- 52 Որ կունի մեջ դրվագված էր հայտնապես.
Եվ Վիրգիլին շրջանցելով մոտեցա,
Որպեսզի այն ավելի լավ տեսնեմ ես:
- 55 Այդ քանդակը պատկերում էր ճշտորեն
Սուրբ տապանը քաշող սայր եզներով,
Որ դեռ վախ է ազդում մարդուն անօրեն:

- 58 Սայի մոտ մի երգչախումբ էր երկում,
Որի մասին աչքս ասում էր՝ «Երգում են»,
Իսկ ականջըս ասում էր՝ «Ոչ, չեն երգում»:
- 61 Նմանապես խունկի ծուխի մասին այն,
Որ իսկությանը ներկայացված էր այնտեղ,
Քիթս ու աչքերս իրար չէին համաձայն:
- 64 Սուրբ տապանի առջևից էր ընթանում
Սաղմոսերգուն, կաքավելով կայթ ի կայթ,
Որ արքային ամեննին չէր սագում:
- 67 Ծիշտ դիմացը ապարանքի մի խոշոր
Պատուհանից Մեղքողն ապշած նայում էր,
Ինչպես մի կին ջղագրգիռ ու խոժոռ:
- 70 Այնուհետև կանգնած տեղըս ես թողի,
Մոտից ուրիշ մի պատմություն տեսնելու,
Որ նշված էր հետսակողմում Մեղքողի:
- 73 Անդ նշված էր փառահեղ դեպքն Հոռմյան
Իշխանագնի, որի արարքը ազնիվ
Պատճառ դարձավ Գրիգորի հաղթության.
- 76 Տրայանոս կայսրի մասին եմ խոսում.
Նրա ձիու սանձի մոտ էր մի այրի,
Որ դառնաղի արտասուքներ էր հոսում:
- 79 Երջապատել էին կայսրին խուռն ու կուռ
Ջիւղորներ, որոնց գլխի վերևում
Ծփում էին արծիվները ոսկեհուռ:
- 82 Դժբախտ կինը կայսրին ասում էր կարծես.
«Լսիր, տեր իմ, սպանել են իմ որդուն,
Եվ դու պետք է դրա վրեժը լուծես»:
- 85 Կայսրը նրան. «Մինչև դարձըս սպասիր»:
«Իսկ եթե, տեր, դու այլևս չդառնա՞ս»,—
Հարցրեց այրին անհամբեր ու վշտակիր:

- 88 Կայսրը նրան. «Պարտքըս հաշորդըս կանի»:
Այրին կայսեր. «Դա ի՞նչ թգուտ քեզ համար,
Զանց ես առնում քո անելիքը քանի»:
- 91 Կայսրը նրան. «Արդ արհիպիր, ըստ որում
Պարտքըս պետք է ես կատարեմ չմեկնած:
Արդարությունն ու գութն են ինձ թելադրում»:
- 94 Նա, ում համար ոչինչ անհայտ չէ ու նոր,
Հեղինակն է պատկերների այս խոսուն,
Որ մեզ համար անգին են ու անսովոր:
- 97 Մինչ ես հրճվում էի ի տես այս անգյուտ
Պատկերների՝ խոնարհության օրհնակ,
Հեղինակված վարպետությամբ անսոգյուտ,
- 100 Վարպետս հծծեց. «Տե՛ս այն կողմից գալիս են
Խուռն հոգիներ, դանդաղընթաց քայլերով.
Նրանք, անշուշտ, ելքի ուզին մեզ կատեն»:
- 103 Աչքերըս, որ շոյված էին տեսնելով
Քանդակներն այն նորագյուտ ու հանկուցիչ,
Առաջնորդիս կողմը դարձան շտապով:
- 106 Բայց, ընթերցո՛ղ, թող խոհերը քո բարի
Զվրդովվեն եղանակից այն, որով
Հատուցվում է Աստծուն պարտքը մեղքերի:
- 109 Նայիր ոչ թե տանջանքների ծանրության,
Այլ արդյունքին. դրանք շատ-շատ կտեն
Մինչև օրը դատաստանի վերջնական:
- 112 «Վարպե՛տ, հեովից շարժվողները դեպի մեզ,—
Ասացի ես,— չունեն մարդու կերպարանք.
Զգիտեմ, թե նրանք ինչ են իսկապես»:
- 115 Եվ նա. «Ծանրք տեսակն իրենց տանջանքի
Նրանց այնպես կռացրել է, որ մի պահ
Ես էլ ընկա անձկության մեջ վարանքի:

- 118 Սակայն նայիր ուշադրությամբ դու նրանց,
 Որ գալիս են քարերի տակ ծանրաբեռ.
 Տե՛ս ինչպես են ծեծում կրծքերը յուրյանց»:
- 121 Ո՛վ մեծամիտ քրիստոնեայքըդ դժխեմ,
 Դուք այնքան եք ձեր մտքերով կուրացած,
 Որ չեք տեսնում ձեր քայլերը հետադեմ:
- 124 Դուք չգիտե՞ք, որ մեներ որդեր ենք նսեմ,
 Ծնված թիթեռն այն դառնալու թևավոր,
 Որ թռչում է դեպի ասոյանը վսեմ:
- 127 Ինչի՞ց եք դուք գոռոզանում ու փքվում.
 Ձե՛ որ դուք դեռ միջատներ եք անկատար,
 Ինչպես թրթուր, որ թերի է իր կազմում:
- 130 Ինչպես անդրին ձեղունին կամ տանիքին
 Ծառայելու համար իբրև հեռամույթ,
 Կուրծքը ճկել՝ ճիգով հասցրել է ծնկին,
- 133 Պատճառելով տեսնողին ցավ իրական,
 Թեպետև նա իրական չէ, այլ քանդակ,
 Այսպես կքած էին մարդիկ վիսական:
- 136 Նրանք կքած էին ավել կամ պակաս,
 Ըստ ծանրության իրենց բեռան չարչարող.
 Իսկ նա, ով իր բեռն էր կրում հազիվ հազ,
- 139 Հառաչում էր. «Ես այլևս չեմ կարող»:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Մ Ե Կ Ե Ր Ո Ր Գ

«Ո՛վ հայր մեր, որ երկնքի մեջ ես անեղծ,
 Ոչ փակվելու, այլ ավելի զեղելու
 Սերըդ հանդեպ էակներիդ նախաստեղծ,

- 4 Գովյալ լինի քո զորությունն ու անունն
Ամենայնից և արժանին հատուցվի
Քո սիրույն և իմաստությանը անհուն:
- 7 Պարգևիր մեզ խաղաղությունդ երկնային,
Այլապես մենք այն չենք կարող ձեռք բերել
Համարողոր ջանադրությամբ մերային:
- 10 Հրեշտակներդ ինչպես իրենց կամքը հեզ
Զոհում են քեզ, օրհներգելով «Ովսաննայ»
Այսպես մարդիկ թող կամքն իրենց զոհեն քեզ:
- 13 Տուր մեզ այսօր հանապազորդ մանանան,
Առանց որի անապատում այս դժպիհ
Մենք չենք կարող մի քաջ առաջ ընթանալ:
- 16 Ինչպես բոլոր շարիքները մեր կրած
Ներում ենք մենք, դու ևս ո՛վ մարդասեր,
Թողություն տուր շարիքներին մեր գործած:
- 19 Մեր կորովը, որ դյուրաբեկ է այնքան,
Մի ենթարկիր հին ոսոխի փորձությանց,
Այլ պահպանիր արարքներից մեղմական:
- 22 Թանկագի՛ն Տեր, այս վերջին հայցը արդեն,
Մեզ համար չէ, զի պետք չունենք մենք դրան,
Այլ նրանց, որ դեռ աշխարհում ապրում են»:
- 25 Իրենց և մեզ համար այսպես հայցելով,
Նրանք գնում էին կքած բեռան տակ,
Առավել կամ նվազ տագնապ կրելով,
- 28 Ինչպիսին մարդ մղձավանջումն է կրում.
Եվ տքնությամբ պտտվելով լեռան շուրջ
Աշխարհային մուրն ու մրուրը մաքրում:
- 31 Եթե այսպես են մեզ համար հայցում անդ,
Ի՞նչ չեն կարող նրանց համար աստ անել
Նրանք, ովքեր բարեպաշտ են մանավանդ:

- 34 Հարկ է նրանց օգնել, որ աղտոն այսերկրյա
Շուտ լվանան, որպեսզի ջինջ ու թեթև
Կարողանան ելնել երկինքն աստեղյա:
- 37 «Իցիվ թե՛ ձեզ ողորմությունն երկնային
Շուտ թոթափի, որ կարենաք թևածել
Դեպի այնտեղ, որ ձգտում էք անձկագին:
- 40 Ցույց տվեք մեզ աստ կարճ ուղին վերելքի.
Եվ եթե կան վերելակներ մեկից շատ,
Ցույց տվեք այն, որ նվազ է թեքակի.
- 43 Վասնզի սա, որ ուղեկցում է ինձ հար,
Մահկանացու մարմնի բեռան պատճառով
Ակամայից ծանր է քայլում ու դժվար»:
- 46 Այն խոսքերը, որոնք եղան պատասխան
Այս խոսքերին առաջնորդիս սիրելի,
Թե՛ ում կողմից էին՝ հայտնի մեզ չեղան.
- 49 Բայց մեզ ասվեց. «Եկեք մեզ հետ աջ կողմով,
Եվ քիչ անդին դուք կգտնեք մի շավիղ,
Որով ելնել կարելի է և մարմնով:
- 52 Եվ եթե ես չլինեի կուսցած
Այս բեռան տակ, որ մեզ գլուխս է կբում,
Եվ հարկադրում ինձ պահելու դեմքըս ցած,
- 55 Կնայեի դրան, որ ողջ է դեռևս,
Տեսնելու՝ թե՛ ես ճանաչո՞ւմ եմ նրան.
Իմ տանջանքով շարժեի գութը, թերևս:
- 58 Ես լատին եմ, որդին մի մեծ տոսկանի,
Որ կոչվում է Ալդորբանդեսկ Գուլլելմո:
Գուցե գիտեք, որ սա մարդ էր անվանի:
- 61 Նախնյացս անունն ու գործերը հանրադուր
Ինձ դարձրին այն աստիճան մեծամիտ,
Որ մոռնալով, թե՛ ունենք մայր ընդհանուր,

- 64 Սկսեցի արհամարհել ես մարդկանց,
Որից մեռա, ինչպէս գիտեն սենացիք,
Ինչպէս գիտէ. Կամպանչատում ամեն անձ:
- 67 Ես Օմբերտն եմ, գոռոզությունն ինձ միայն
Չկործանեց. նա. վնաս ու պատուհաս
Բերեց նաև ազգատոհմին իմ համայն:
- 70 Ախտիս համար հարկ է, որ բեռն այս տանեմ,
Մինչև Աստծուն գոհացում տամ, զի ինչ, որ
Չարի կյանքում, պետք է այստեղ ես անեմ»:
- 73 Ես, լսելիս, հակել էի դեմքըս վար.
Նրանցից մին-ոչ. նա, որը խոսում էր—
Գալարվելով իր բեռան տակ ծանրաստովար,
- 76 Դժվարությամբ աչքերն հանեց իմ վրա.
Նա նայեց ինձ, ճանաչեց ու կանչեց ինձ,
Որ նրանց պես կբեյ էի համարյա:
- 79 Եվ ես. «Կարձեմ քո անունն է Օդերիզ.
Դու պատիվն ես Գուրբիոյի և արվեստի,
Որ կոչվում է մանրանկար ի Փարիզ»:
- 82 Եվ նա. «Եղբա՛յր, բոլոնյացի Ֆրանկոն
Ինձնից վառ ու գունագեղ է. նկարում.
Արդ. նրանն է ամեն պատիվ, բքաբիոն:
- 85 Ողջությանըս այսպես անկեղծ, այսպես ճիշտ
Չէի խոսի այն մարմաջիս պատճառով
Առաջնության, որին սիրտըս անձկաց միշտ:
- 88 Այս վեսության պատիժն այստեղ եմ կրում.
Եվ այստեղ էլ չէի լինի դեռ, եթե
Ժամանակին չզղջայի ես. երկրում:
- 91 Ո՛վ ունայն փառք. կարողությամբ. մարդկային.
Քո ծաղկունը ինչքան. ասկավ. կտևեր,
Եթե անկման ժամանակներ չգային:

- 94 Չիմարունեն իրեն մենակ էր կարծում
 Բկարչության ասպարեզում, բայց Ջոտտոն
 Նրա վրա արդեն սովեր է գցում:
- 97 Այսպես զիջեց մեկ Գուդիոն մյուսին
 Փառքը գրչի, և մի գուցե ծնվել է
 Նա, ով պիտի բնաբարձի Երկուսին:
- 100 Բշ այլ ինչ է գոռ շրիճդը Էրկրային,
 Եթե ոչ հով, որ փոխում է անունն իր,
 Երբ փոխվում է ուղղությունը կողմնային:
- 108 Հազար տարի հետո համբավը կանցնի
 Թե նրա, ով կվախճանվի վաղաժամ,
 Թե նրա, ով ծեր հասակում կմեռնի:
- 106 Հավերժի մոտ դա ավելի կարճ է, քան
 Ակնթարթը այն միջոցի մոտ, որում
 Իր պսուպուն է գործում Երկիրքն աստղական:
- 109 Եւ, ով դանդաղ իմ առջկից է քայլում,
 Մի ժամանակ թնայցնում էր Տոկանան,
 Իսկ այժմ հագիվ ակնարկվում է Աիեճայում,
- 112 Որի տերն էր, երբ ջախջախվեց Ճլորենտիան,
 Պր հպարտ ու հզորեղ էր այն ատեն,
 Ինչպես հիմա նկուն է ու անպիտան:
- 115 Վաղանցիկ է համբավն ինչպես խոտի գույն,
 Եվ այն ուժը, որ ուռճացնում է նրան,
 Նա էլ նրան դարձնում է գոս ու տմույն:
- 118 Եվ ես նրան. «Քո խոսքերը անձանձիր
 Խոնարհությունն ներարկեցին իմ սրտում.
 Բայց ո՞վ է նա, որի մասին հիշեցիր»:
- 121 Պատասխանեց. «Է Սալվանի Պրովենցան.
 Նա այստեղ է, որովհետև հավակնեց
 Միահեծան կառավարել Աիեճան:

- 124 Մեռած օրից կքած քայլում է այսպես.
Ահա այսպես հատուցում է պարտքը նա,
Ով իր կյանքում եղավ անշատի ժիտ ու վես»:
- 127 Եվ ես նրան. «Եթե հոգի մի բասիր
Չի զղջացել մինչ հետին պահը կյանքի,
Եվ պետք է անդ՝ լեռան ներքև սպասի—
- 130 Եթե նրան չօգնի աղոթքն օրհնընկալ—
Այնքան ատեն, որքան ապրեց աշխարհում,
Ինչպե՞ս սրան թույլատրվեց այստեղ գալ»:
- 133 «Երբ նա փառքի գագաթին էր գտնվում,—
Պատասխանեց Օդերիզին,— ինքնակամ
Գնաց մուրալ Սիենայի Կամպոյում.
- 136 Եվ բառնալու համար տագնապն ընկերոջ,
Որ կրում էր զնդանի մեջ Կառլոսի,
Նա դողդողաց նյարդերովը իր ամբողջ:
- 139 Ես գիտեմ, որ իմ այս խոսքը մութ է քեզ.
Բայց ոչ շատ անց քաղաքացիքդ անարդար
Այնպես կանեն, որ դու դա հեշտ կմեկնես:
- 142 Այս արարքով նա չմնաց անդ երկար»:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Ե Ր Կ Ո Ւ Ե Ր Ո Ր Դ

Նման կքած երկու եզան լծակից
Ես գնացի այն հոգու հետ բեռնավոր,
Որքան թողեց իմ վարպետը սրտակից.

- 4 Բայց երբ ասաց՝ «Բաց թող նրան և անցիր.
Աստ հարկ է, որ ամեն մեկը սեփական
Առագաստով, թիով վարի նավակն իր»,

- 7 Ես իրանքս բոլորովին շտկեցի,
Ընթանալու համար ձևով բնական,
Թեև հոգով հեզ ու գլուխ մնացի:
- 10 Քայլում էի, հետևելով անդեղև
Իմ վարպետի արագընթաց քայլերին,
Եվ երկուսով քայլում էինք մեներ թերև.
- 13 Նա ինձ ասաց. «Նայիր գերքև, ոտքիդ տակ,
Լավ է որ դու սալահատակը դիտես,
Որ թեշտանա անհասարհող դժգոհակ»:
- 16 Ինչպես ի հուշ հանգուցելոց բախտավոր,
Նրանց շիրմին դրվագվում են պատկերներ,
Որ գշում են նրանց կյանքը անցավոր,
- 19 Եվ որ հաճախ արցունքներով են օծվում,
Դառն ու տխուր հիշատակաց զարթնումից,
Որից միայն զգայուններն են հուզվում,
- 22 Այսպես տեսա պատկերներով զարդարված,
Բայց հորինված չնաշխարհիկ արվեստով,
Ամբողջ ուղին դարափից դուրս կարկառված:
- 25 Տեսնում էի Արուսյակին փառահեղ,
Որ երկնքից շանթի անան սրբնթաց
Գահալիժեց դեպի անդունդը ահեղ:
- 28 Տեսնում էի Բրիարեյին մեծաստվար,
Որ երկնային սուր սլաքով հարվածված՝
Թավալված էր գետնին մարմնով ծանր ու սառ:
- 31 Տեսնում էի Տիմոթին, Մարսին, Պալլասին,
Որոնք զինված ու հոր շուրջը հավաքված՝
Նայում էին Հսկաների մասունքին:
- 34 Տեսնում էի և Նեմբրոթին ի կակիժ,
Որ անյում էր, մեծ կառույցի տակ մատած,
Սեռնասարի գոռոզների գործակից:

- 87 Ո՛վ Նիորեն, ինչքան տխուր հայացքով
Նայում էիր դու՝ պատկերված նույն տեղում,
Քո յոթ և յոթ անշնչացած որդւոց քով:
- 40 Ո՛վ Սափուղ, դու սրիդ վրա կեռածն
Ինչպես ընկել էիր սարում Գեղրուն,
Որ այլերս ոչ շաղ իջավ, ոչ անձրև:
- 43 Ո՛վ Արաքնե, տեսնում էի, թե ինչպես
Դարձել էիր կիսով չափ սարդ ոստայնում,
Որի հյուսվածքն աղետաբեր եղավ քեզ:
- 46 Ո՛վ Ռորովան, այստեղ արդեն քո դեմքով
Ձեռ սպառնում, այլ դու ինքրդ սարսափած
Խունապահար խույս ես տալիս քո կառքով:
- 49 Ցույց էր տալիս դեռ հատակը սալարկված,
Թե Ալկմեոն մորն ինչպես թանկ նստեցրեց
Չարաբաստիկ զարդը՝ նրան ընծայված:
- 52 Ցույց էր տալիս, թե որդիները ինչպես
Սպառնեցին Սենեքերիմ արքային,
Երբ մեհյանում նա աղոթում էր կարծես:
- 55 Ցույց էր տալիս, թե Տամիրիսը ինչպես
Նախնիր գործեց, ապա ասաց Կյուրոսին.
«Արյան էիր ծարավ, խմիր լիսպես»:
- 58 Ցույց էր տալիս, թե ինչպես գորքն ասորոց
Փախուստ տվեց, երբ Հողոփեոնն սպանվեց,
Թողնելով իր անդամները բազմախոց:
- 61 Տեսնում էի Տրոյան եղած քարուքանդ.
Ով Իլիոն, ինչպես պատկերդ հայտնապես
Ցույց էր տալիս վիճակդ անկյալ ու վկանդ:
- 64 Արդ որպիսի՜ վարպետի դուր կամ վրձին
Կենդանացրեց աստ այնպիսի պատկերներ,
Որ կզմայլվեր նույնիսկ հանճարը նրբին:

- 67 Ասես ողջը ողջ էր, մեռածը՝ մեռած,
Ոչ որ ինձնից լավագույն բան չտեսավ
Քան այն, ինչ ես տեսա այստեղ պատկերված:
- 70 Արդ սոնքացեք ձեր ընթացքով սիգանեմ,
Եվայի զարմ, և մի թեքվեք տեսնելու,
Թե ուր է ձեզ տանում հակումը դժիճեմ:
- 73 Մենք լեռան շուրջ քայլել էինք ավելի
Եվ գործադրել ավելի շատ ժամանակ,
Քան խորասույզ մտքիս եղավ զգալի,
- 76 Երբ վարպետըս, որ ոահվիրաս էր սթափ,
Հանկարծ ասաց. «Գլուխըդ վեր բարձրացրու.
Ժամանակն է ընթանալու հապշտապ:
- 79 Տես մի հրեշտակ արդեն մեզ է մոտենում.
Տես վեցերորդ սպասուհին արևի
Ավարտել է պաշտոնն ու ետ է դառնում:
- 82 Այժմ ընդունիր մի երևույթ հարգալից,
Որպեսզի նա հոժարի վեր ճամփել մեզ.
Մտածիր, որ այսօրն ետ չի գա նորից»:
- 85 Ես ժամանակ չվատնելու իր ազդին
Սովոր էի, այնպես որ այս հարցի շուրջ
Իր խոսքը չէր կարող մնալ ինձ մթին:
- 88 Մեզ մոտեցավ չքնաղ էակն երկնային,
Ծերմակ հագած և դեմքն այնպես վառվորուն,
Որ շողում էր աստղի նման այգային:
- 91 Բազուկներն ու թևերը նա բաց արավ.
Ասաց. Եկեք, աստիճանները մոտ եմ,
Այսուհետև բարձրանալու եք դյուրավ:
- 94 Ծառ քչերն են պատասխանում այս կոչին.
Ով ցեղ մարդկան՝ ծնված վերև թռչելու,
Ինչո՞ւ ես դու գայթում Ռովից իսկ չնչին»:

- 97 Մեզ տարավ անդ, ուր լեռն ուներ կտրվածք.
Անդ թևերով նա հարվածեց իմ ճակտին
Եվ ինձ մաղթեց բարեհաջող մի գնացք:
- 100 Ինչպես եթե ելնենք բլրան բարձունքին,
Ուր տաճարը Ռուբակոնոյի կամուրջից
Իշխում է լավ կտուրվարված քաղաքին,
- 103 Դյուրացած ենք գտնում ուղին վերելքի
Մի սանդուղքով, որ պատրաստվեց այն ատեն,
Երբ դեռ զեղծում չկար հաշվի, կշեռքի,
- 106 Այսպես այստեղ վերելակը զառիթափ
Հեշտացած էր մի սանդուղքի շնորհիվ.
Բայց այդ անցքը նեղ ու անձուկ էր անշափ:
- 109 Մինչ սկսանք ելնել անցքով մատչելի,
«Օ՛, երանի,— երգվեց,— հոգով աղքատաց»
Այնպես անուշ, որ ասել չէր կարելի:
- 112 Ա՛հ որքա՛ն են անցուղիները տարբեր
Դժոխքում և Բավարանում. այստեղ քեզ
Ուղեկցում են երգեր, այնտեղ սուր ողբեր:
- 115 Երբ մենք արդեն ելնում էինք սանդուղքով,
Ես ավելի թեթև էի ինձ զգում,
Քան երբ քայլում էի ցածի հարթակով:
- 118 Եվ ես. «Վարպե՛տ, ասա, ի՞նչ բեռ, ծանրություն
Ընկավ ինձնից, այնպես որ ես գնայիս
Համարյա թե է՛լ չեմ զգում հոգնություն:
- 121 Պատասխանեց. «Մ-երը, որ տակավին
Աղոտ կերպով մնացել են ճակատիդ,
Երբ վերանան այն մեկի պես լիովին,
- 124 Ոտներդ այնպես պիտի կամքիդ ենթարկվեն,
Որ ոչ միայն պիտի չզգան հոգնություն,
Այլ աշխույժով պիտի վերև երագեն»:

- 127 Եվ, ինչպես նա, ով վրան իր մազերի
Ինչ որ բան է կրում առանց գիտնալու,
Ու տեսնելով հայացքները մյուսների,
- 130 Այդ ստուգում ու ճշտում է մատներով,
Ե՛վ փնտրում է, և՛ գտնում է, իր ձեռամբ
Անելով այն, ինչ չի կարող աչքերով,—
- 133 Այսպես և ես, մատներըս լայն բաց արած,
Ընդամենը վեց տառ գտա ճակտիս սեղմ,
Որ բարապանն իր սրով էր նշագրած.
- 136 Դիտելով այդ՝ առաջնորդըս ժպտաց մեղմ:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Ե Ր Ե Ք Ե Ր Ո Ր Դ

- Հասել էինք արդեն ծայրը սանդուղի,
Որ հատվում է երկրորդ անգամ լեռը ձիգ,
Որ մաքրում է մեղքի հետքերն ելնողի.
- 4 Առաջինն անան մի այլ բոլորակ
Լեռան կողը շրջապատում է այստեղ,
Բայց թեքվածքն իր նվազ լայն է և արձակ:
- 7 Այստեղ չկար ոչ մի պատկեր կամ քանդակ.
Իսկ զատիթափն ու ճանապարհն հարթ ու մերկ
Գորշ, մղտագույն քարից էին բովանդակ:
- 10 «Եթե ճամփան հարցընելու համար մենք
Աստ սպասենք,— խոսքը ուղղեց վարպետս ինձ,—
Ծատ կուշանանք, ընտրությունը շուտ անենք»:
- 18 Ապա նայեց դեպի արևն հոգեհամ,
Եվ աջ ոտքը դարձրած առանցք հատակի՛ն՝
Իր ձախ ոտքը պտտացրեց դեպի աջ:

- 16 «Օ՛ր քաղցրը լույս, քեզ վատահաճ եմ մտնում
Այս նոր ճամփան,— ասում էր նա:— Վարիք մեզ,
Ինչպէս հարկ է վարել այս նոր ոլորտում:
- 19 Դու ես երկրի լուսատուն ու ջերմատուն.
Եվ եթէ մենք այլ ուսիվիրա չունենանք,
Քո շողերը մեզ պետք է տան ուղղությում»:
- 22 Որքան երկրում մարդ հաշվում է մեկ մղոն,
Այնքան առաջ էինք շարժվել մենք արդեն
Այն եռանդով, որ մեզ տալիս էր մղոն,
- 25 Երբ օդի մեջ թռչող ձայներ լսեցինք
Աներևույթ ոգիներից արձակված,
Որ կոչ էին անում սիրո գեղեցիկ:
- 28 Չայնն առաջին, որ մոտեցավ թռչելով,
Բարձրաբարբառ գոչեց՝ «գինի ոչ ունին»,
Ու մեր ետև անցավ նույնը կրկնելով:
- 31 Եվ չէր մարել դեռ այն ձայնը օդաչու,
Մի ուրիշը «Ես եմ Օրեստը» գոչեց,
Ու հեռացավ դարձյալ առանց կանգնելու:
- 34 «Ի՞նչ ձայներ են սրանք, հա՛յր իմ»— հարցրի ես,
Երբ նույն պահին մի ուրիշ ձայն բարբառեց.
«Սիրեցեք դուք ձեր թշնամուն հեզապես»:
- 37 Վարպետս ասաց. «Այս ոլորտում ծանրալուծ
Մտրակվում է, քավվում մեղքը նախանձի,
Եվ մտրակի թելերն հյուսված են սիրուց:
- 40 Սանձը պետք է լինի ներհակ բնության.
Ես կարծում եմ դու ինքդ էլ այդ կիմանաս,
Երբոր հասնես տեղը մեղքի թողության:
- 43 Բայց հայացքըդ հառի՛ր օդով մեղմագին
Եվ մեր դիմաց դու կտեսնես հոգիներ,
Նստած ընդհուպ քարաժայռի երկայնքին»:

- 46 Այն ժամանակ ես աչքերըս լայն բացած,
Նայեցի և տեսա մի խումբ ստվերներ,
Խարազնագույն վերարկուներ զգեցած:
- 49 Եվ երբ մի քիչ առաջացանք համարաբար,
Ես լսեցի «Մարիամ, Պետրոս, Միքայել
Եվ այլ սրբեր, աղոթեցեք մեզ համար»:
- 52 Չեմ կարծում, որ լինի երկրի մեջ մի մարդ
Այնքան անգութ, որ չհուզվի այն տխուր
Տեսարանի առջև, որ ես տեսա արդ:
- 55 Երբ բավական ես մոտեցա այն հոգվոց
Եվ պարզ տեսա նրանց տեսքը ողբալի,
Արտասովեցի, սիրտըս հուզված ի խորոց:
- 58 Նրանք կուպիտ բուրձով էին ծածկըված.
Մեկը մյուսի ուսի վրա էր հեկվել,
Եվ բոլորն էլ ժայռին էին կոթընած:
- 61 Այսպես կույրերն աղքատ՝ տոնի օրերին
Հավաքվում են ժամի առջև մուրալու,
Գլուխներն իրենց հեռելով մեկը մյուսին,
- 64 Որ անցորդի գութը շարժեն ավելի,
Ոչ լուկ իրենց ողորմաձայն խոսքերով,
Այլև տեսքով, որ նվազ չէ խղճալի:
- 67 Ինչպես կույրին լույսն արևի ջի օգնի,
Այսպես այստեղ ստվերներից հավաքված
Չի շնորհվի առատաբաշխ լույսն երկնի:
- 70 Կարված էին նրանց կուպերը բոլոր
Երկաթ թելով, ինչպես վայրի բազեին
Նույնն է արվում, երբ նա նայում է խլոր:
- 78 Ինձ թվում է, որ կլիներ վատություն
Տեսնել նրանց և չխոսել նրանց հետ,
Ուստի դարձա իմ վարպետին իմաստուն:

- 76 Տեսնելով որ ես ունեի մտմտութք,
Նա ինձ ասաց, չսպասելով իմ հարցից.
«Խոսիր, սակայն խոսիր հակիրճ ու կտրուկ»:
- 79 Վիրգիլիոսն ինձ ուղեկցում էր այն կողմով
Բոլորակի, ուր կարելի էր ընկնել,
Զի այդ կողմը եզրափակված չէր որմով:
- 82 Մյուս կողմս էին սովերները այնտեղի,
Որոնց ամուր կերպով կարված աչքերից
Կարծում էին արտասուքներ դառնաղի:
- 85 Ես դարձա ու նրանց այսպես ասացի.
«Ո՛վ էակներ, որ վստահ եք տեսնելու
Լույսը վերին, միակ հոգը ձեր իղձի,
- 88 Իցիվ երկնի շնորհն շտապ լվանար
Զեր խիղճն ամեն արատներից և ձեր մեջ
Մեղքի ոչ մի հիշողություն չմնար.
- 91 Ասացեք ինձ, ես շատ ուրախ կլինեմ,
Այստեղ ձեր մեջ լատին հոգի կա՞ արդյոք.
Գիտնալով այդ՝ գուցե նրան ես օգնեմ»:
- 94 «Մենք բոլորըս հավերժական քաղաքի
Բնակիչ ենք դարձել այստեղ, եղբա՛յր իմ,
Կուզես ասել հայրենակից ուղղակի»:
- 97 Այս խոսքերը մի քիչ հեռովից ինձ եկան,
Եվ որպեսզի այդ ձայնը լավ լսեի,
Ես շարժվեցի ու մոտեցա բավական:
- 100 Ի մեջ այլոց տեսա մեկին այնտեղ ես,
Որ նստել էր սպասողի նմանակ
Եվ կզակը բարձրացրել էր կույրի պես:
- 103 «Օ՞ դու հոգի, որ քո հանցանքն ես քափում,—
Ասացի ես,— եթե խուտողը դու ես,
Որտեղի՞ց ես և ինչպե՞ս ես դու կոչվում»:

- 106 «Սիեճնայից եմ,— պատարխանեց նա այնժամ,—
Եվ սրանց հետ լալով մեղքերս եմ քափում,
Որ ըստ կարի շուտով երկինք բարձրանամ:
- 109 Խելոք չեղա, թեև Սապիա կոչվեցի.
Զի հրճվեցի դժբախտությամբ ես այլոց
Ավելի քան հաջողությամբ իմ գործի:
- 112 Եվ որպեսզի դու հավատաս իմ խոսքիս,
Լսիր, թե ես ինչպես եղա խղամիտ,
Երբ թեքվել էր արդեն աղեղն հասակիս:
- 115 Իմ երկրացիք կովում էին Կոլլեում
Թշնամու դեմ, և ես աղոթք արի, որ
Պարտվեն նրանք, զի այդ էի կամենում:
- 118 Այնտեղ նրանք պարտըվեցին ու փախան.
Ես տեսնելով փախն ու խուճապը նրանց՝
Զգացի մի ուրախություն աննման.
- 121 Եվ ուղղելով ժպիրի դեմքըս առ Աստված,
Ես գոչեցի. «Չեմ վախենում է՛լ քեզանից»,—
Ինչպես ծվաց սարյակն օդում մեղմացած:
- 124 Ես ուզեցի կյանքիս վերջին վայրկյանին
Աստուծո հետ հաշտվել և իմ զղջումով
Պարտքըս այստեղ չէր նվազի տակավին,
- 127 Եթե Պիեր Պետտինայոն բարեգութ
Ինձ չհիշեր աղոթքներում ջերմեռանդ
Եվ չհոգար իմ փրկության համար զուտ:
- 130 Բայց ո՞վ ես դու, որ մեր մասին ես հարցնում.
Երևում է քո աչքերը փակված չեն,
Եվ կենդանի մարդու նման ես խոսում»:
- 133 Եվ ես. «Այստեղ իմ աչքերն էլ կփակվեն,
Բայց ոչ երկար, զի մեղքերն, որ գործեցի
Չարակնությամբ՝ աննշան ու սակավ են:

- 136 Ծառ ալելի երկնչում է իմ հոգին
Ստորակա տանջանքներից, և կարծես
Բեռան ճնշումն զգում եմ իմ կոնակին:
- 139 Եվ նա. «Եթե պետք է ընկնես այդ մարզում,
Ուրեմն ո՞վ քեզ բերեց այստեղ մեր միջև»:
Եվ ես. «Սա, որ ինձ հետ է և չի խոսում»:
- 142 Ես դեռ ողջ եմ, ուստի, հոգի բարեբաատ,
Խնդրիր ինձնից, ինչ ես ուզում, որ անեմ
Վերադարձիս քո փրկության ի նպաստ»:
- 145 «Օ՛ր,— գոչեց նա,— լսածս այնքան է նոր բան,
Որ նշան է, թե քեզ սիրում է Աստված.
Մերթ օգնիր ինձ աղոթքներովդ օրհնաբան»:
- 148 Հայցում եմ քեզ հանուն իղձիդ մեծագույն,
Որ եթե դու վերադառնաս Տոսկանա,
Մերոնց պատմիր իմ վիճակի մասին սույն»:
- 152 Դու կտեսնես նրանց մարդկանց մեջ ունայն,
Որ հույս ունեն ձեռք բերելու Տալմոնեն,
Բայց զուր, ինչպես զուր են փնտրում Դիանան,
- 154 Որի համար բանողները կտուժեն»:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Չ Ո Ր Ս Ե Ր Ո Ր Գ

- «Ո՞վ է սա, որ կապանքներից մարմնական
Դեռ չազատված՝ շրջագայում է այստեղ
Եվ բաց ու խուփ անում աչքերն ինքնակամ»:
- 4 «Ես չգիտեմ, բայց գիտեմ որ մեճակ չէ.
Ինքըդ հարցրու, դու ալելի մոտիկ ես.
Միայն հետը վայելչությանը բանակցե»:

- 7 Այսպէս երկու հոգի, հակված մեկ մեկի,
Իմ աջ կողմում խոսում էին իմ մասին,
Այս դեմքերն ինձ ուղղեցին շեշտակի:
- 10 Մեկն ինձ ասաց. «Ո՛վ հոգի, որ չվում ես
Դեպի երկինք դեռ մարմնիդ մեջ ներփակված,
Բարեհաճիր սփռիել և ասել մեզ՝
- 13 Ո՞րտեղից ես և ո՞վ ես դու իսկապէս.
Քո գալն այստեղ այնքան է մեզ զարմացնում,
Ինչքան մի բան չպատահած նախապէս»:
- 16 Եվ ես նրան. «Տոկանայում կա մի գետ,
Որ ծագում է Ֆալտերոնից և անցնում
Ալփելի քան հարյուր մղոն անջրպետ:
- 19 Այս մարմինըս այդ ափերից եմ բերում.
Թե ով եմ ես՝ ասելն իզուր կլինի,
Զի անունըս շատ չի հնչում դեռ երկրում»:
- 22 Եվ այնժամ նա այսպէս տվեց պատասխան.
«Եթե միտքըս քո միտքը լավ հասկացավ,
Առնո գետն ես դու ակնարկում անպայման»:
- 25 Եվ մյուսն ասաց նրան. «Ինչո՞ւ ծածկեց նա
Գետի անունն, ինչպէս անում են մարդիկ,
Երբ խոսում են բանի մասին մծղնյա»:
- 28 Եվ այն հոգին, որին տրվեց այսպէս հարց,
Պատասխանեց. «Զգիտեմ, բայց տեղին է,
Որ անունն այդ կորչի իսպառ ու անդարձ».
- 31 Զի իր ակից (ուր լեռնապարն ահռելի,
Որից վաղուց անջատվել է Պելորոն,
Բարձրանում է այլ տեղերից ավելի)
- 34 Մինչև այնտեղ, ուր իր հոսանքն է տանում,
Լրացնելու գոլորշիները ծովի,
Ուրկից գետերն իրենց ջուրն են ստանում,

- 87 Բոլոր մարդիկ խորշում են լավ արարքից,
Ինչպես օձից. դա կամ տեղից է դժբախտ,
Կամ տեղացոց հոռի վարքից ու բարքից:
- 40 Եվ այնքան են իրենց բնույթը փոխել
Բնակիչներն այդ գետահովտի շարաքաատ,
Որ կարծես թե նրանց Կիրկեն է սնել:
- 43 Գետն իր հոսքով նախ գնում է զազրոտի
Խոզերի մեջ, որ ավելի են արժան
Խոզկաղնի, քան մարդուն վայել սնունդի:
- 46 Ապա գտնում է նա շներ վայրահաչ,
Որ ոռնում են իրենց ուժից ավելի,
Եվ նրանցից խրոչած՝ թեքվում է դեպ աջ:
- 49 Իջնելով ու լայնանալով մի քիչ դեռ՝
Անիծապարտ ու տարաբախտ գետը այն
Հանդիպում է ոչ թե շներ, այլ գայլեր:
- 52 Եվ, վերջապես, կիրճերի մեջ հովունի
Նա գտնում է շատ խորամանկ աղվեսներ,
Որոնք ոչ մի ծուղակի մեջ չեն ընկնի:
- 55 Դեռ կխոսեմ, քանի մտիկ ես անում,
Եվ սրան էլ լավ կլինի գիտնալ, թե
Ճշմարտության ոգին ինչ է ինձ հայտնում:
- 58 Տեսնում եմ, թե ինչպես զարմիկը հարազատ
Գետի ափին հալածում է գայլերին
Եվ ամենքին ահաբեկում է զատ-զատ:
- 61 Նրանց միսը ողջ-ողջ ծախու է հանում.
Նա մորթում է նրանց իբրև ծեր գրաստ.
Այլոց կյանքից, իրեն պատվից է զրկում:
- 64 Արչամբ արբած՝ նա սփռում է մահ, ավեր,
Եվ այդ վայրը հազար տարուց չի գտնի
Իդ երբեմնի ծաղկուն վիճակը վավեր»:

Ինչպէս նա, ով լսելով որ լուր մի դժնյա,
Դիմափոխվում ու ալլալվում է համակ,
Որտեղից էլ թեկուզ վտանգն սպառնա,

70 Այսպէս մյուսը, որ լսում էր ուշիուշ,
Վրդովմունքով ու տխրությամբ համակվեց,
Երբ հասկացավ այդ խոսքերը չարագուծ:

73 Մեկի խոսքերն ու մյուսի դեմքը հուզված
Ինձ դրդեցին գիտնալ նրանց անուններն.
Եվ այդ հարցրի աղերսանքով երկյուղած:

76 Եվ նույն հոգին պատասխանեց ինձ այսպէս.
«Դու ուզում ես, որ իմ անունը հայտնեմ,
Մինչդեռ քոնը դու չես ուզում հայտնել մեզ:

79 Բայց քանի որ դու այստեղ ես ժամանել,
Ես չեմ կարող քո խնդիրքը զլանալ.
Գիտցիր, որ ես Գոսիդո դեյ Դուկան եմ:

82 Արյունս այնքան բորբոքվում էր նախանձով,
Որ եթե ես մեկի՛ն ուրախ տեսնեի,
Կպատեր իմ դեմքը մուսլ թախիծով:

85 Արդ քաղում եմ, ինչ որ ինքս եմ սերմանել.
Ո՛վ մարդկանց ցեղ, ինչո՞ւ ձգտում ես նրան,
Ինչ չես կարող ուրիշի հետ բաժանել:

88 Սա Ռիհերն է, փառքն ու պարծանքը իրոք
Կայբուլենց տան, արժանիքները որի
Չեն պահպանել ժառանգորդները նորոգ:

91 Արդ ոչ միայն նրա տոհմն է մերկացած
— Միջև Պոչի, լեռան, ծովի, Ռեւոչի—
Իր ձիրքերից, և բարքերով մեղկացած:

94 Մոլախոտերն այնտեղ այնքան են աճել,
Որ ինչքան էլ այդ շրջանը մշակվի,
Դրանք այլևս անհնար է անճիտել:

- 97 Ո՛ր է Լիցիոն, ո՛ր՝ Արրիզո Մանարդին,
Պիեք Տրավերսարն ու Գուիդո դի Կարպինյան,
Ո՛վ խորթացած ռոմանյացիքըդ արդի:
- 100 Ե՛րբ մի Ֆաբրո պիտի ծնի Քոլոնյան,
Ե՛րբ Ֆայենցան՝ մի Բեռնարդին դի Ֆոսկո—
Ազնիվ մի մարդ սերած զարմից աննշան:
- 103 Ո՛վ տոսկանցի այժմ էլ ողբում եմ ես դեռ,
Երբ հիշում եմ Գուիդո դա Պրատային
Եվ Ուգոլին դ՛ Ացցոլին, որ մեզ հետ էր.
- 106 Ֆեդերիկո Տինչոզոլին հարազատ,
Տրավերսար ու Անաստաջի տոհմերին
(Երկու տոհմեր, որ չունեցան պայազատ).
- 109 Արանց, կանանց և նրանց փույթը տածած
Ասպետական մարտերին ու բարքերին,
Մինչ սրտերը այժմ այնքան են ժանտացած:
- 112 Ո՛վ Բերտինոր, էլ ինչո՞ւ չես չքանում:
Երբ չվել են քո տոհմիկները բոլոր,
Որ չաղարտվեն քո չարաշուք գեհյանում:
- 115 Լավ է, որ է Բանյակավալն անսերունդ,
Եվ վատ է որ Կաստրոկարոն ու Կոնիոն
Դեռ սերում են կոմսերի նոր-նոր ծնունդ:
- 118 Լավ կլինեն Պագանիներն, երբ գնա
Նրանց դեր, բայց ոչ այնքան, որ իրենց
Համբավն ամեն խժբժանքից գերծ մնա:
- 121 Ո՛վ Ուգոլին դե՛ Ֆանտոլին անվանի,
Քո համբավը ապահով է, ըստ որում
Սերունդ չունես, որպեսզի այն մթազնի:

- 124 Բայց, տոսկանցի, է՛լ հրաժեշտ դու մեզ տուր.
Այժմ ավելի ուզում եմ լալ, քան խոսել,
Այնքան հուզեց ինձ մեր գրույցը տխուր»:
- 127 Հոգիներն այն մեր քայլերը լսեցին,
Եվ մենք նրանց լոռությունից հասկացանք,
Որ ուղիղ ու ճիշտ էր բռնած մեր ուղին:
- 130 Երբ մնացինք մենակ, առաջ շարժվելով,
Մի ձայն, նման շառաշյունին կայծակի,
Հանկարծ հնչեց մեր հանդիման, գոչելով.
- 133 «Ով ինձ գտնի, ուզում է ինձ սպանի».
Եվ չքացավ ինչպես ձայնը որոտման,
Որ անցնում է, պատռելով ամպը երկնի:
- 136 Հագիվ թե մենք դադարեցինք լսել այն,
Ահա ուրիշ մի շառաշյուն հետևեց,
Որ նախորդի նման հնչեց բարձրաձայն.
- 139 «Ես Ազլաուրն եմ, որ դարձա քարի փերթ»:
Այնժամ ահից քայլերս աջ կողմ ուղղեցի
Եվ բանաստեղծ առաջնորդիս կպա սերտ:
- 142 Ամեն մի ձայն օդում լռել էր արդեն:
Վարպետս ասաց. «Սրանք սանձերն են այն խիստ,
Որոնք մարդուն իր չափի մեջ կպահեն:
- 145 Բայց խայծն է ձեզ հրապուրում անդադար
Եվ ձեզ գցում թակարդը հին ոսոխի.
Ուստի զուր են նանձն ու կոշը ձեզ համար:
- 148 Ձեր շուրջ դարձող երկինքը ձեզ է կանչում.
Ցույց տալով ձեզ իր հմայքներն անսպառ,
Բայց ձեր աչքը միայն երկրին է կառչում:
- 151 Դրա համար ձեզ պատժում է Տերն արդար»:

Որքան միջոց հարկ է լինում անցնելու
Մշտահուլով գնդին՝ օրվա սկզբից
Մինչև երրորդ ժամվա վախճանն հասնելու,

4 Այնքան միջոց էր արևին մնացել
Դեռ անցնելու, որ ավարտեր ընթացքն իր:
Աստ երեկո և անդ Գիշեր էր դարձել:

7 Նրա շողերն ուղղված էին մեր դեմքին,
Զի լեռան շուրջ շարժվել էինք մենք այնքան,
Որ արևմուտք էինք գնում երկոքին,

10 Երբ գգացի, որ աչքերըս շլացան
Այդ շողերից ավելի վառ մի լույսից.
Եվ պատճառը չիմանալով զարմացա:

13 Ձեռքերս այնժամ դեպի հոնքերըս տարա
Եվ աչքերիս վերև հովար կազմեցի,
Մեղմացնելու համար լույսը հորդառատ:

16 Ինչպես ջրից կամ հայելուց տափարակ
Ցուքն է ցայտում ընդդիմակաց ուղղությամբ,
Բարձրանալով և իջնելով շատ արագ,

19 Եվ հավասար տարածություն անցնելիս
Քարի անկման գուգահեռ գիծ է կազմում,
Ինչպես փորձն ու գիտությունն են ցույց տալիս,

22 Այսպես ահա անդրադարձված մի վառ լույս
Զարկեց դեմքիս հանդիպակաց անկյունից,
Որից աչքերս անմիջապես տվին խույս:

25 «Այդ ի՞նչ լույս է, առա, հայր իմ անձկալի,—
Ասացի ես,— որ աչքերս է շլացնում,
Եվ որ կարծես դեպի մեր կողմ է գալիս»:

- 28 Պատասխանեց. «Մի գարմանա եթե քեզ
 Շլացնում է ընտանիքը երկնային.
 Հրեշտակ է, որ գալիս է վեր ճամփել մեզ:
- 31 Նման բաներ տեսնելը քեզ շատ շուտով
 Կպատճառի ոչ թե տանջանք, այլ բերկրանք,
 Որքան զգալ կարող ես քո բնույթով»:
- 34 Երբ մոտեցավ հրեշտակը այն օրհնյալ,
 Զվարթ ձայնով ասաց. «Ելեք այստեղից,
 Վերելքն այստեղ նվազ է թեք, սեպացյալ»:
- 37 Մենք բարձրանում էինք արդեն այնտեղից,
 Երբ «Երանի ողորմածաց», «Ցնծացեք»
 Օրհներգերը հնչեցին մեր ետևից:
- 40 Վարպետս ու ես էլնում էինք միայնակ,
 Եվ այնժամ ես մտածեցի գնալիս
 Օգուտ քաղել իր խոսքերից խոհունակ:
- 43 Եվ ես դարձա նրան այսպես հարցնելով.
 «Ի՞նչ կամեցավ ասել հոգին Ռոմանյո
 Անբաժնելի բարյաց մասին հիշելով»:
- 46 Վարպետս ասաց. «Հետևանքն իր մոլորության
 Հասկանում է. գարմանադի չէ, որ նա
 Զգուշացնում, սաստ է կարդում մարդկության»:
- 49 Դուք ձգտում եք բարիքներին այն վաղանց,
 Որ պակսում են բաժանելով այլոց հետ,
 Եվ դա ձեր մեջ առաջացնում է նախանձ:
- 52 Բայց եթե սերն հանդեպ բարին վեհագույն
 Զեր իղձերը դեպի երկինք ուղղել տար,
 Այդ երկյուղը ձեր սրտում չէր դնի բույն,
- 55 Քանզի այնտեղ ինչքան շատեր ասեն «մեր»,
 Այնքան ամեն մեկը հարուստ կլինի
 Եվ այնքան սեր կթորթոքվի նրանց մեջ»:

- 58 «Հիմա նվազ գոհացած եմ ինձ զգում,—
Ասացի ես,— քան երբ հարցրի այս մասին.
Զի արդ ունեմ նոր տարակույս իմ մտքում:
- 61 Ինչպե՞ս բարիք մի բաշխված շատերին,
Սրանց հարուստ կդարձընի ավելի,
Քան եթե այն բաշխված լինի քչերին»:
- 64 Եվ նա ասաց. «Քո ուշն ու միտը նորեւն
Բեւոում ես բարիքներին երկրային,
Եվ խավար ես տեսնում լույսի փոխարեւն:
- 67 Այն անհուն և անճառ էակն երկնակալ
Հաղորդվում է իրեն սիրող էակին,
Ինչպես արփու շողը՝ մարմնին լուսընկալ:
- 70 Այնքան տրվում, որքան սեր է նա գտնում.
Ուստի որքան սիրով զեղուն է հոգին,
Այնքան շատ է նրան Հավերժն հաղորդվում:
- 73 Որքան շատ են սիրողները երկնքում,
Այնքան շատ են բարիք գտնում սիրո մեջ
Եվ բարիքի շողերն իրար արձակում:
- 76 Եթե գոհ չես իմ խոսքերից կարճատոտ,
Բեատրիչեն քեզ լիովին կպարգի
Այս հարցերը, ինչպես հարցերն այլ կնճոտ:
- 79 Հիմա ջանա, որ շուտ բուժվեն ու ջնջվեն
Երկուսի պես հինգ վերքերըդ մնացյալ,
Որոնք զղջմամբ ու քավությանմբ կփակվեն»:
- 82 Մինչդեռ «գոհ եմ» ուզում էի ես ասել,
Հարկադրված եղա լռել տեսնելով,
Որ մի ուրիշ բոլորակ եմ ես հասել:
- 85 Այստեղ ասես գրավվեցի ես հանկարծ
Հափշտակիչ տեսիլքներով և տեսա
Մի տաճարում բազում մարդկանց հավաքված.

- 88 Եվ մի կնոջ, որ կանգնած մոտ դրանդու,
Նեղանում էր գորովանքով մայրական.
«Որդյակ, ինչո՞ւ այդպիսի բան արիր դու:
- 91 Հայրըդ ու ես՝ մտատանջ ու սրտացավ,
Քեզ փնտրելու էինք ելել»: Ու լռեց.
Եվ առաջին իմ տեսիլքը չքացավ:
- 94 Այնուհետև մի ուրիշ կին երևաց,
Այտերն օծված արտասուքի շիթերով,
Որոնցով նա վիշտն էր պորթկում ամբարված:
- 97 Նա ասում էր. «Թե քաղաքի տերն ես այն,
Որի անվան համար վեճի մտան դիք,
Եվ որ ակն է իմաստության ամենայն,
- 100 Վրեժ լուծիր այն պատանուց անզգամ,
Որ համբուրեց մեր աղջկան, Պիսիստրա՛տ»:
Եվ Պիսիստրատն հեզահամբուր, հեզակամ,
- 103 Հանդարտ դեմքով պատասխանեց. «Ի՞նչ կանենք
Մեզ վատություն կամեցողին, էթե որ
Մեզ սիրողին դատապարտենք ու պատժենք»:
- 106 Ապա տեսա մարդկանց ցասմամբ լիարբշիո
Որ քարկոծում էին ջահել մի մարդու,
Մեկը մյուսին պոռալով՝ «Ջարկ, սպանիր»:
- 109 Եվ նա արդեն գետին ընկած, տարածված,
Գալարվում էր օրհասական մահվան մեջ,
Բայց աչքերը միշտ դեպ երկինք կարկառած,
- 112 Տագնապի մեջ աղոթում էր Բարձրյալին,
Որ ներեր իր ոսոխներից հալածիչ,
Մի դեմքով որ լի էր գուրով վշտագին:
- 115 Երբ իմ հոգին վերադարձավ արտաքին
Առարկաներն ընկալելու կացության,
Տեսիլքներից ուշքի եկա ես կրկին:

- 118 Առաջնորդըս, տեսնելով որ նոր զարթոնող
Մարդու նման էս դանդաչում էս, ասաց.
«Ի՞նչ ունես, որ դու քեզ պահել չես կարող.
- 121 Աչքերըդ փակ և ոտքերըդ դեղնկոտ
Դու քայլեցիր կես փարսախից ավելի,
Որպես մի մարդ գիներհարչալ կամ քնկոտ»:
- 124 Ես ասացի. «Հսիր ինձ, հայր իմ ազնիվ,
Քեզ կասեմ թե ինչեր տեսա տեսիլքում,
Երբ գայթ ի գայթ քայլում էի էս հազիվ»:
- 127 Եվ նա ասաց. «Հարյուր դիմակ էլ, դիցուք,
Դու կրեիր, կկարդայի միտքը քո,
Թեկուզ ինչքան էլ նա լիներ խուսափուկ:
- 130 Ինչ որ տեսար, նրա համար էր որ դու
Սիրտըդ բանաս խաղաղության ջրերիմ,
Որ բխում են Ակնադրյուրից կենսատու:
- 133 Ես «ինչ ունես» չհարցրի քեզ այն մտքով,
Ինչ մտքով որ պիտի հարցներ քեզ մի մարդ,
Որ տեսնում է լոկ մարմնական իր աչքով.
- 136 Այլ հարցրի, որ քեզ ներշնչեմ ուժ, կորով.
Այսպես հարկ է խթանել այն ճույլերիմ,
Որ, սթափված, տեղից շարժվում են գոռով»:
- 139 Վերջալույսի պահն էր արդեն, և ինչքան
Մեզ թույլ էին տալիս շողերն առկայծող,
Ուշիուշով դիտում էինք հեռական:
- 142 Քիչ-քիչ ահա մոտենում էր դեպի մեզ
Մի ստվար ծուխ, գիշերվա պես մթազնիչ,
Որից չկար ազատվելու ճար կարծես.
- 145 Դա խավարեց մեր աչքերն ու օդը ջիւնջ:

Խոր խավարը Դժոխքի և գիշերի՝
Աստղագուրկ ու սահմանափակ երկնի տակ,
Որ պատած է խիտ խավերով ամպերի,

4 Դեմքըս այնպես թանձրը քողով չպատեց,
Ոչ էլ եղավ տեսողությանս այնպես խոչ,
Ինչպես ծուխն այն, որ այստեղ մեզ պարուրեց:

7 Նա աչքերս թույլ չտվեց բաց անել:
Տեսնելով այդ՝ առաջնորդըս մոտեցավ,
Որ կարեւանս նրա ուսին ես հեռվել:

10 Ինչպես կույրը, որպեսզի իր ճամփաչից
Չմոլորվի ու չընդհարվի մի բանի,
Գնում է իր առաջնորդի ետևից,

13 Այսպես էի ծխի միջով գնում ես,
Ունկնդրելով առաջնորդիս, որ անվերջ
Ասում էր ինձ. «Զգույշ, ինձնից չզատվես»:

16 Ես լսեցի ձայներ, որոնք ի սրտանց
Հայցում էին խաղաղություն, գթություն
Աստծու գառից, որ բառնա մեղքը յուրյանց:

19 «Գառն Աստուծոյ» էին նրանք երգում հար,
Երգում այնպես ելևէջով համակերպ,
Որ կարծես թե ունեին ձայն միալար:

22 Եվ ես. «Վարպետ, հոգիների ձա՛յնն է այն»:
Եվ նա ասաց. «Այո, ճիշտ ես գուշակում.
Նրանք իրենց մեղքն են քափում բարկությանն»:

25 «Արդ ո՞վ ես դու, որ մեր ծխով ես անցնում
Եվ մեր մասին հարցապնդում, որպես թե
Դեռ ողջերի աշխարհին ես պատկանում»:

- 28 Այսպէս ահա խոսեց մի ձայն մտոր մեր:
Վարպետըս ինձ. «Պատասխանիր դու նրան,
Եվ հարցրու, թե այս կողմի՞ց են ելնում վեր»:
- 31 Եվ էս. «Ո՛վ դու, որ մաքրվում ես այդպէս,
Որպեսզի քեզ Հաստողի մտո բարձրանաս,
Կգարմանաս, եթե դու ինձ ուղեկցես»:
- 34 Պատասխանեց. «Ինչքան կարող եմ՝ կգամ,
Եթե ծովը թույլ չի տալիս մեզ տեսնել,
Լսելը մեզ կդարձընի համակամ»:
- 37 «Վեր եմ գնում այս մարմնակամ պատանքով,
Որին միայն մահն է լուծում,— ասացի,—
Այստեղ եկա արհաւիրալի Դժոխքով.
- 40 Եվ եթե ինձ Աստված շնորհ է արել,
Թույլ տալով որ ես իր պալատը տեսնեմ
Մի կերպով, որ այժմ ահատվոր է դառել,
- 43 Ապա հայտնիր, թե դու կյանքում ո՞վ եղար,
Եվ ասա թե ճի՞շտ է բռնած իմ ուղին,
Քո խոսքերը թող մեզ լինեն դեկավար»:
- 46 «Լոմբարդցի եմ և Մարկո եմ ես կոչվում.
Աշխարհ տեսա ու սիրեցի լավ բարքեր,
Որոնց հիմա արդեն ոչ ոք չի ձգտում:
- 49 Դու գնում ես դեպի վերև ուղղապէս»:
Այսպէս ասաց, ապա հարեց. «Խնդրում եմ,
Երբ վեր հասնես, դու ինձ համար կաղոթես»:
- 52 Եվ էս նրան. «Քո բաղձանքը ես կամեմ,
Սակայն իմ մեջ մի տարակույս ծագեց արդ,
Որից եթե ես չազատվեմ՝ կպայթեմ»:
- 55 Առաջ պարզ էր, սակայն հիմա բարդացավ
Այն հարցըդ, որ շոշափեցիր դու այստեղ,
Եվ որ այժմ ինձ տալիս է գլխացավ:

- 58 Ասածիդ պես, հիմա աշխարհը ողջամբ
Մերկացել է ամեն ազնիվ բարքերից
Եվ հոյի ու լի է ամեն չարությամբ:
- 61 Սակայն ի՞նչն է դրա պատճառը մեկին,
Աստղե՞րն են, թե՞ մարդիկ՝ իրենք: Եվ երբ ես
Իմանամ այդ՝ կբացատրեմ ամենքին»:
- 64 Նա արձակեց խոր հառաչանք վշտակեզ
Եվ սկսեց. «Աշխարհը կույր է, եղբայր.
Դու այնտեղից անշուշտ եկած կլինես:
- 67 Դուք, ապրողներդ, աստղերին եք վերագրում
Ամեն պատճառ, կարծես նրանց ներգործման
Արդյունք լիներ, ինչ պատահում է երկրում:
- 70 Եթե այդպես լիներ, ձեր մեջ կբարձվեր
Ազատ կամքը և արդար չէր լինի, որ
Բարին խհնդով, չարը վշտով հատուցվեր:
- 73 Աստղերից են ձեր հակումներն առաջին,
Ոչ բոլորը, դիցուք բոլորը, բայց ձեզ
Լույս է տրված ջոկելու չարն ու բարին,
- 76 Եվ ազատ կամք, որը եթե ի սկզբան
Վատ կկուլի հակումների դեմ հոռի,
Լավ կոփվելով՝ հուսկ դուրս կգա հաղթական:
- 79 Դուք, ազատներդ, ենթարկվում եք արարող
Մի զորության, որ ստեղծեց ձեր հոգին,
Որի վրա աստղերն ազդել չեն կարող:
- 82 Եթե աշխարհն արդ դարձել է ամբարիշտ,
Դուք եք պատճառն և դա ձեր մեջ որոնեք.
Հիմա ես քեզ կբացատրեմ միտքըս ճիշտ:
- 85 Մարդու հոգին, որ ստեղծված է Աստծուց,
Դուրս է պրծնում արարչական ձեռքերից
Եվ աշխարհ է մտնում մանկան պես մերկուց.

- 88 Եվ դեռ ամեն ինչի անփորձ ու անգետ,
Ուրախանում ու խայտում է մանկան պես,
Զի ի բնե հաճույքի է հակամետ:
- 91 Ծաշակում է նախ բարիքները ումպետ
Եվ պատրանքով վազում նրանց ետևից,
Եթե նրան ետ չպահի սանձ կամ պետ:
- 94 Արդ իբրև սանձ պահանջվեցին օրենքներ,
Իսկ իբրև պետ պահանջվեց մի միապետ,
Որ քաղաքի միջնաբերդը գեթ տեսներ:
- 97 Օրենքներ կան, բայց ովքե՞ր են պահողներ,
Հիմա ոչ ոք. իսկ հովիվը առաջնորդ
Որոճում է, բայց չունի հերձ կճղակներ:
- 100 Եվ ամբոխը, տեսնելով որ հովիվն իր
Զգտում է լոկ բարիքների նյութակրան,
Ինքն էլ խժռում և չի դնում այլ խնդիր:
- 103 Ուստի պարզ է, որ վարչությունն է վատթար
Պատճառն արդի ապակյանման աշխարհի,
Ոչ թե մարդկանց բնությունը վատախտար:
- 106 Հոռմը, որ հարդարիչն էր աշխարհի,
Ուներ երկու լուսատուներ, որ մարդկանց
Նշում էին ուղին երկնի ու երկրի:
- 109 Մեկը մյուսին մարեց, և սուրը խառնվեց
Մակառնի հետ, ու հետևանքն այն եղավ,
Որ թե մեկը և թե մյուսը խաթարվեց,
- 112 Ու վերացավ փոխադարձ վախն իրարից:
Նայիր հասկին, եթե ինձ չես հավատում.
Ամենայն տունկ ճանաչում են իր պտղից:
- 115 Այն երկրում, ուր հոսում են Պոն, Ադիջեն,
Հեշտ էր գտնել առաքիլնի վարք ու բարք,
Երբ Ֆեդերիկն սկսած չէր դեռ վիճել:

- 118 Այժմ այդ երկրով ազատ կարող է անցնել
Ամեն շուտիկ, առանց երկյուն զգալու,
Որ կարող է կարգին մարդու հանդիպել:
- 121 Այնտեղ դեռ կան երեք ծերեր կենդանի,
Որ խրտնում են նոր բարքերից խորթացած
Եվ ձգտում են վաղուց կյանքին անդենի.
- 124 Անուններն են Կուրբադոն դա Պալացցո,
Լավ Գերարդոն և Գուիդոն դա Կաստել,
Որ ֆրանսիացիք կոչում են պարզ Լոմբարդոն:
- 127 Արդ ձուլելով իր մեջ երկու վարչություն,
Ցեխն է խրվել եկեղեցին Հոմի,
Աղտնդելով և՛ իրեն, և՛ բերը դույն:
- 130 «Ո՛վ իմ Մարկո, դատում ես ճիշտ և ստույգ,—
Ասացի ես:— Այժմ հասկացա, թե ինչու
Ղևի որդիք ձեռք չբերին կայք ու գույք:
- 133 Սակայն ո՛վ է այն Գերարդոն փառազուն,
Որ հանգուցյալ սերնդից է մնացել,
Ի նախատիևս նոր սերնդին վայրասուն»:
- 136 «Քո խոսքերը տարօրինակ են հնչում,—
Պատասխանեց,— զարմանալի է, որ դու
Տոսկանցի ես և նրան չես ճանաչում:
- 139 Ուրիշ անուն ես չեմ կարող նրան տալ,
Թե ոչ ասել, որ նա հայրն է Գալյայի:
Աստված ձեզ հետ. էլ չեմ կարող ձեզ հետ գալ:
- 142 Ծխի միջով մի լույս շողում է անդ, տես.
Հրեշտակ է դա. ինձ հարկավոր է մեկնել,
Նախքան այստեղ նրա գալը ի հանդես»:
- 145 Այսպես ասաց և էլ չուզեց ինձ լսել:

Ո՛վ ընթերցող, եթե երբեք լեռներում
Քեզ պատեց մեզ, որի միջով դու տեսար,
Ինչպես մաշկի միջով խլուրդն է տեսնում,

4 Հիշիր ինչպես ճանաչեցինք արևի
Թափանցում են խիտ ու խոնավ մշուշով,
Երբ սա քիչ-քիչ նոսրանում է հիրավի.

7 Եվ կարող ես պատկերացնել, թե ինչպես
Ծխի միջով ես նայեցի արևին,
Երբ սա արդեն մայր էր մտնում համրապես:

10 Այսպես քայլերս առաջնորդիս քայլերին
Համակերպած՝ դուրս եկա այն ծխամպից,
Երբ մութ էին արդեն ափերն ստորին:

13 Ո՛վ տեսիլքներ, մերթ այնքան եք կտրում մեզ
Արտաշխարհից, որ մենք ոչինչ չենք լսի,
Թեկուզ հնչեն հազար փողեր շուրջը մեր.

16 Ձեր աղբյուրը ի՞նչ է, եթե զգայք չեն.
Ձեր աղբյուրը հարկավ լույսն է գերբնական,
Որ գործում է ի վերուստ կամ ինքնօրեն.

19 Տեսիլքիս մեջ տեսա պատկերը նրա,
Ով իր ոճրի համար փոխվեց այն թռչնին,
Որ հրճվում է իր դալլալից առօրյա:

22 Այստեղ միտքըս իր մեջ այնքան էր գոցվել,
Որ ազդակներն զգայական աշխարհի
Չէին կարող նրա վրա ներգործել:

25 Ապա տեսա իմ տեսիլքում հոգեզմայլ
Մի խաչելյալ, դեմքով գոռոզ ու վայրագ,
Որ մեռնում էր պահելով տեսքն անալլալ:

- 28 Աստերոս արքան էին նրա քով,
Եսթեր կինը և Մարդոքեն այն արդար,
Որ ուղղամիտ եղավ խոսքով ու գործով:
- 31 Երբ չքացավ այս պատկերը տեսլային,
Ցնդելով այն պղպջակի նմանակ,
Որ գրկվել է իր պատյանից ջրային,
- 34 Ինձ երևաց մի աղջնակ վշտալից,
Որ լալագին ասում էր. «Ո՛վ թագուհի,
Ինչո՞ւ մեռնել փափագեցիր զայրույթից:
- 37 Դու մեռար, որ Լավինիայիդ չկորցնես,
Եվ կորցըրիր ինձ: Մայր, նախքան մահն իմ սիրո,
Ես քո մահն եմ հիմա ողբում դառնապես»:
- 40 Ինչպես մարդու քունը խզվում է հանկարծ
Ազդեցության ներքո պաշտոն մի լույսի,
Եվ տակավ առ տակավ անցնում է անդարձ,
- 43 Այսպես անցան իմ տեսիլքներն այցելու,
Երբ իմ դեմքին հանկարծ զարկավ մի վառ լույս,
Ավելի վառ, քան սովոր ենք տեսնելու:
- 46 Ծուրջըս դարձա գիտնալու թե ուր եմ ես,
Երբ մի ձայն, որ ամբողջ ուշքըս գրավեց,
«Այստեղից են վեր բարձրանում» ասաց մեզ:
- 49 Այնքան էի ես անհամբեր տեսնելու,
Թե ով էր այն բարբառողը, որ մինչև
Նա չերևար՝ հանգիստ չէի լինելու:
- 52 Բայց աչքերըս նրա լույսից շլացան,
Ինչպես մարդու աչքը լույսից արևի,
Որ պատած է իր շողերով վայրացան:
- 55 «Սա երկնային մի ոգի է, որ առանց
Մեր խնդրանքին՝ մեզ վերելքն է ցույց տալիս
Եվ բողարկում իրեն լույսով անթափանց:

- 58 Նա վարվում էր մեզ հետ, ինչպես մարդն իր հետ.
Ով չի օգնում, երբ կարոտյալ է տեսնում,
Հայցը կանխավ մերժելու է հակամետ:
- 61 Արդ մեզ արած իր հրավերն ընդունենք.
Դեռ չմթնած ջանանք վերև բարձրանալ,
Քանզի հետո էլ չենք կարող ելնել մենք»:
- 64 Այսպես ասաց ինձ առաջնորդս առանձին,
Եվ քայլերըս դեպի սանդուղքն ուղղեցինք.
Երբ ոտք դրինք աստիճանին առաջին,
- 67 Ես զգացի թևաբախում իմ դեմքին
Եվ լսեցի «Հաշտարարաց երանի»,
Որոնք գերծ են բարկությունից մեղսագին»:
- 70 Հետին շողերն աղջամուղջին նախորդող
Արդեն այնքան շիջել էին եթերում,
Որ երևում էին աստղերն առկայծող:
- 73 «Ո՛վ իմ կորով, ինչո՞ւ ցնդում ես այդպես»—
Ատում էի ես յուրովի, զգալով,
Որ սրունքներս հոգնել էին մեծապես:
- 76 Հասել էինք արդեն սանդղի բարձունքին,
Եվ կանգ առել, ինչպես նավը լողացող,
Որ կանգնում է, երբ հասնում է ափունքին:
- 79 Նոր ոլորտում մի պահ ես լուռ մնացի,
Սպասելով որևէ բան լսել նոր,
Ապա դարձա վարպետիս և ասացի.
- 82 «Իմ բարի հայր, արդ ասա ինձ՝ ի՞նչ հանցանք.
Քավվում է այս բոլորակում, և եթե
Մենք կանգ առանք, թող խոսքերըդ չառնեն
կանգ»:
- 85 «Այստեղ է իր հատուցումը ստանում
Թույլ ու թերի սերը բարու,— ասաց նա,—
Այստեղ են հենց ալարկոտին խթանում:

- 88 Բայց որպեսզի ավելի լավ հասկանաս,
Ուշի ուշով ինձ ունկըն դիր և դու մեր
Այս կանգառից որոշ օգուտ կստանաս»:
- 91 Եվ նա սկսեց. «Լսիր, որդի սիրելիան,
Արարիչն ու արարածները բոլոր
Լի են սիրով բնական ու հոգեկան:
- 94 Բնականը ենթակա չէ սխալի,
Իսկ մյուսը սխալվում է վատ ձգտմամբ,
Կամ ձգտելով չափից քիչ կամ ավելի.
- 97 Եվ բանի նա վսեմ բարուն է ձգտում
Ու չափ պահում բարիքների մեջ նսեմ,
Վատ հաճույքի նախապատճառ չի լինում:
- 100 Բայց երբ սերն այդ մի վատ բանի է ձգտում
Կամ բարուն է ձգտում չափից շատ կամ քիչ,
Արարածը Արարչի դեմ է գործում:
- 103 Այստեղից էլ կհասկանաս առհարկի,
Որ մարդկանց մեջ սերը հիմքն է ամենայն
Առաքինի և մեղսավոր արարքի:
- 106 Արդ զի սերը չի կարելի անջատել
Ենթակալի օգտամատույց բարիքից,
Մարդ չի կարող սեփական անձը ատել:
- 109 Նմանապես չի կարելի ըմբռնել
Մի ինքնագո էակ՝ անկախ Արարչից,
Ուստի նրան չի կարելի անգոսնել:
- 112 Եթե այսպես ճիշտ եմ դատում ու դասում,
Մնում է լոկ սիրել չարիքն ուրիշի:
Եվ այդ սերը երեք տեսակ է լինում:
- 115 Կան, որ այլոց կործանումով հույս ունեն
Վեր բարձրանալ և հենց դրա համար լոկ
Հետամուտ են նրանց անկման բարձունքեն:

- 118 Կան որ այլոց բարձրացումով վախում են
 Կորցնել շնորհ, իշխանություն, փառք, պատիվ,
 Եվ չարիք են նրանց նյութում տեղնորեն:
- 121 Եվ կան էլ որ զայրանում են մաղձալից
 Նրանց դեմ, որ վիրավորանք են հասցրել,
 Եվ պատրաստ են ոխ հանելու նրանցից:
- 124 Այս եռակերպ սերը քավվում է ցածում.
 Արդ ուզում եմ քեզ բացատրել սերը մյուս,
 Որ անկանոն կերպով բարուն է ձգտում:
- 127 Երագում են մարդիկ վսեմ մի բարիք,
 Ուր կարենան իրենց հոգին գոհացնել,
 Եվ հասնելու առ այն զգում են կարիք:
- 130 Եթե նրան ձեզ ձգում է սերը գաղջ,
 Դուք այդ մեղքը այս ոլորտում կքավեք,
 Կատարելով ապաշխարանք մի պատշաճ:
- 133 Կա այլ բարիք, որ նսեմ է, ոչ հարգի.
 Դա չի տալիս երջանկություն, չէ Աստված,
 Որ պատճառն ու հիմքն է ամեն բարիքի:
- 136 Այն սերը, որ դրան շատ է նվիրվում,
 Բողորակաց մեջ է քավվում վերևի,
 Բայց ինչպես է այն երեքի տրոհվում,
- 139 Ես կլռեմ, որ դու գտնես յուրովի»:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Ո Ւ Թ Ե Ր Ո Ր Դ

Մեծ ուսուցիչս ավարտելով ճառը իր
 Իմ աչքերի մեջ էր նայում տեսնելու,
 Թե ես նրան լսե՞լ էի ուշադիր.

- 4 Ես, որ նորից տանջվեմ էի ծարավով,
 Լուսն էի և յուրովի մոռաձուս։
 «Գուցե նրան ձանձրացընեմ հարցերով»։
- 7 Բայց իմ հայրը ճշմարիտ ու հարազատ,
 Տեսնելով որ բերան չէի բաց անում,
 Ինձ թելադրեց խոսել անվախ ու ազատ։
- 10 Եվ ես. «Վարպետ, իմ միտքը քո ուսմունքով
 Այնքան լավ է բուսավորվում, որ ես պարզ
 Հասկանում եմ ճառքդ ամեն մասունքով։
- 13 Սակայն, հայր իմ, թախանձում եմ քեզ կարի,
 Բացատրիր, թե ինչ է սերը, որին դու
 Վերագրում ես ամեն գործ չար ու բարի»։
- 16 Եվ նա. «Ուղղիր մտքիդ աչքերն իմ վրա,
 Եվ կպարզվի քեզ սխալը կույրերի,
 Որոնք իրենց համարում են ուսուցիչ»։
- 19 Հոգին, որին սիրո հակում է տրված,
 Զգտում է դեպ ամեն մի բան հաճելի,
 Հենց որ զարթնում է հաճույքից դրդված։
- 22 Ընկալչությունը ձեր՝ պատկերն է առնում
 Իրականից և պարզում է ձեզ այնպես,
 Որ ձեր հոգին առ այն պատկերն է դառնում։
- 25 Եթե հոգին դեպ այն պատկերն է հակվում,
 Այդ հակումը սերն է, սերը բնական,
 Որ հաճույքից մղված գործում է հոգում։
- 28 Եվ ինչպես բոցն իր հատկությամբ բնական
 Զգտում է վեր, այնտեղ, ուր իր տարերքում
 Ավելի է դառնում կայուն, տևական,
- 31 Այսպես հոգին մի մղումով բնածին
 Դեպ հաճելին է ձգտում և չի հանգչում,
 Մինչև որ նա չի տիրանում անբարին։

- 34 Արդ կարող ես դու հասկանալ թե որքան
Սխալվում են նրանք, ովքեր պնդում են,
Թե ամեն սեր գովելի է ըստ ինքյան:
- 37 Զի գուցե միշտ լավ է սիրո առարկան,
Բայց ամեն սեր լավ չէ, ինչպես ամեն դրոշմ,
Թեև մոմը լինի լավ ու պատվական»:
- 40 «Քո խոսքերը և իմ միտքը հետախույզ
Ինձ պարզեցին սիրո բնույթն,— ասացի,—
Բայց դա իմ մեջ ծնեց մի նոր տարակույս:
- 43 Եթե սերը մեր մեջ դրահց է ծագում,
Ապա հոգին, որ գործում է բնագդմամբ,
Իր կամքով չէ, երբ լավ կամ վատ է գործում»:
- 46 Եվ նա. «Ինչ որ միտքն այս մասին կդատի,
Կբացատրեմ, իսկ ավելին կպարզե
Բեատրիչեն, զի դա գործ է հավատի:
- 49 Յուրաքանչյուր գոյացությունն ձևավոր,
Որ նյութից զատ, բայց զողված է նրա հետ,
Իր մեջ ունի մի գորություն մասնավոր,
- 52 Որը միայն իր գործնական արշունքով
Զգացնում է իր գոյությունը ներքին,
Ինչպես բույսն իր կյանքը՝ կանաչ սաղարթով:
- 55 Մարդ չգիտե, թե նախնական գիտությանց
Իմացությունն իր ուսկից է և ուսկից
Զգացումը իր նախնական ցանկությանց,
- 58 Որ ձեր մեջ կան, ինչպես մեղվում բնագդ կա
Մեղր շինելու, և միտումն այս նախավոր
Գովեստի կամ պարսափի չէ ենթակա:
- 61 Արդ որպեսզի այլ հսկումներն այս հակման
Համակերպվեն, ձեր մեջ կա ուժ բնածին,
Որ հսկում է իբրև մուտքի պահապան:

- 64 Այդ ուժն է այն սկզբունքը, ըստ որի
Ձեր գործերն են գնահատվում, նաչաժ թե
Նա ընտրում է ներ բարի, թե հոռի:
- 67 Նրանք, ովքեր ճշմարտախույզ են խորին,
Ծանաչեցին ազատ կամքը մարդու մեջ
Եվ բարույքի դասեր տվին աշխարհին:
- 70 Իսկ դիցուք թե սերն առողջ կամ անառողջ
Արժարժվում է ձեր մեջ մղմամբ ակամա,
Բայց կարող եք դուք ընդունել այն կամ ոչ:
- 73 Բեատրիչեն կարողությունն այս ազնիվ
Հասկանում է ազատ կամքը, հիշիր այդ,
Եթե երբեք նա քեզ խոսի այդ առթիվ»:
- 76 Լուսինը, որ իր ընթացքով երկնավար
Նոսրացրել էր աստղերի թիվը տակավ,
Երևում էր ինչպես մի գունդ հրավար,
- 79 Եվ սահում էր ընդդեմ երկնի աստղազարդ
Այն ուղիով, ուր մայրամուտն է տեսնում
Հոռմայեցին կղզյաց մինչև Կորս և Սարդ:
- 82 Եվ վարպետըս, որի փառքի շնորհիվ
Պիետոլան հանդիսացավ անվանի,
Ծնշող բեռից ազատել էր ինձ լրիվ:
- 85 Եվ ահա ես, որ հարցերիս լուրջ ու բարդ
Առել էի պատասխաններ պարզորոշ,
Կանգնած էի ինչպես քնով տարված մարդ:
- 88 Բայց իմ քունը հանկարծ խզվեց մի թափով
Խույ աղմուկից հոգիների մի խմբի,
Որ գալիս էր մեր ետևից շտապով:
- 91 Ինչպես Իսմենն ու Ասույը միասին
Մոյթ գիշերով տեսան վազքը թերեցոց,
Որ խուռնընթաց դիմում էին Բաքոսին,

- 94 Այսպես այստեղ տեսա ամբոխ մի խոնաված,
Որ վազելվազ մեր ետևից էր գալիս,
Բարի կամքից, արդար սիրուց խթանված:
- 97 Զի վազում էր այն բազմությունն ահագին,
Վաղվաղակի բոլորը մեզ միացան:
Երկու հոգի գոչում էին լալագին.
- 100 «Մարիամն շտապ դեպի լեռը վազ տվեց
Եվ Կեսարը, բաց թողնելով Մարսիլիան,
Անմիջապես դեպ Իլերդա արշավեց»:
- 103 «Ծուտ, ժամանակ չկորցնենք հեղգորեն,
Որ բողբոջի մեր մեջ փափագը բարու»,—
Ասում էին մյուս հոգիներն համորեն:
- 106 «Ո՛վ հոգիներ, դուք որ հիմա եռանդյամբ
Դարմանում եք անփութությունն, որ բարիք
Գործելու մեջ թույլ եք տվել գաղջությամբ.
- 109 Սա դեռ ողջ է-ես ստելու չեմ սովոր—
Եվ ուզում է վեր բարձրանալ վաղորդյան.
Ասացեք մեզ՝ ո՛ր է ելքը մերձավոր»:
- 112 Այսպես ասաց առաջնորդըս ամբոխին.
Եվ նրանցից մեկը տվեց պատասխան.
«Հետևիր մեզ և կգտնես անցուղին:
- 115 Մենք շարժվելու այնքան փափագ ունենք մեծ,
Որ չենք կարող կանգնած խոսել, և եթե
Մեր վարմունքը կոպիտ գտնես, ներիր մեզ:
- 118 Սան Զենոյի արբան էի Վերոնում,
Բարբարոսա վեհապետի օրերին,
Որի մասին վատ են խոսում Միլանում:
- 121 Եվ մեկը, որ արդեն զառամ է դարձած,
Ծուտով կողբա այն վանատան պատճառով,
Որ չարարկեց իշխանությունն ունեցած.

- 124 Ձի նա որդուն անհարազատ ու տգեղ,
Տգեղ մարմնով և թե հոգով մանավանդ,
Նշանակեց օրինավոր հովվի տեղ»:
- 127 Ես չգիտեմ՝ նա դեռ խոսե՞ց, թե՞ լռեց,
Այնքան արդեն հեռացել էր մեզանից,
Բայց լսածըս ինձ գոհություն պատճառեց:
- 130 Եվ վարպետըս, զորավիգըս ապահով,
Ասաց. «Նայիր, ահա երկու հոգիներ,
Որ գալիս են հեղգությունը սաստելով»:
- 133 Ասում էին նրանք. «Մեռան այն մարդիկ,
Որոնց առջև ծովը բացվեց, բայց հետո
Հորդանանը տեսավ սերունդն երջանիկ»:
- 136 Եվ այն մարդիկ, որ մինչև վերջ չուզեցին
Տաժանք կրել զավակի հետ Անքիսի,
Անփառունակ մի կյանքի մեջ սուզվեցին»:
- 139 Երբ մեզանից նրանք այնքան հեռացան,
Որ այլևս չէին կարող նկատվել,
Իմ մեջ ծնունդ առան մտքեր այլազան,
- 142 Ուրկից բազում ուրիշ խոհեր ծագեցին,
Եվ ես այնքան խոհից ի խոհ ծիսացի,
Որ ի վերջո իմ աչքերը փակվեցին.
- 145 Եվ խոհերըս վերածվեցին երազի:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Ի Ն Ն Ե Ր Ո Ր Դ

Այն ժամին, երբ ջերմությունը ցերեկվա
Երկրից կամ մերթ Երևակից շիջանած՝
Է՛լ չի կարող մեղմել ցուրտը գիշերվա.

- 4 Երբ գուշակներն իրենց Բախտը մեծագույն
Արևելյան հորիզոնում են տեսնում,
Ուր կծագի շուտով օրը նորագույն,
- 7 Երագիս մեջ երևաց կին մի թլվատ,
Աչքերը շիլ և ոտքերը ծուռումուռ,
Ձեռքերը հաշմ և երեսը շատ գունատ:
- 10 Նայում էի. ինչպես արևը շողուն
Ժրացնում է անդամները ցրտահար,
Այսպես հայացքս արձակում էր կապ լեզուն,
- 13 Ուղղում նրա շեղությունները կարգավ
Եվ տալիս էր նրա դալուկ երեսին
Այն գույնը, որ պահանջում է սերն հարկավ:
- 16 Հենց որ այսպես լեզվի կապն էր արձակվել,
Նա սկսեց երգել այնպես քաղցրաձայն,
Որ ես նրան չէի կարող չունկնորել:
- 19 «Ես,— երգում էր,— ես այն սիրենն եմ սիրուն,
Որ թովում է նավորդներին ծովի մեջ,
Այնքան ձայնըս հաճելի է ու ծորուն:
- 22 Ես իմ երգով Ուլիսին էլ թովեցի.
Ով վարժվի ինձ և հմայվի ինձանով,
Հազիվ թե իմ լարացանցից դուրս պրծնի»:
- 25 Նա տակավին իր բերանը չէր փակել,
Երբ երևաց ինձ մոտ մի կին սուրբ ու վեհ,
Որ այն մյուսին անարգելու էր եկել:
- 28 «Օ՛ Վիրգիլիոս, օ՛ Վիրգիլիոս, ո՞վ է նա»,—
Գոչեց կինը բարկությամբ լի, իսկ տերն իմ
Նայում էր լոկ այդ կնոջը վեհագնյա:
- 31 Ապա տերըս մյուսին բռնեց զայրալի
Եվ, պատռելով փեշը, փորը բաց արավ.
Ես զարթնեցի բուրած հոտից զազրելի:

- 34 Երբ շուն եկա, բարի վարպետս ինձ ասաց.
«Երեք անգամ քեզ կանչեցի ես հիմա.
Վեր կաց, արի, գնանք գտնենք մուտքը բաց»:
- 37 Ես վեր կացա: Արդեն լույս էր շողարձակ
Լեռան բոլոր ոլորտներում. գնացիք.
Մեր ետևն էր արեգակը նորածագ:
- 40 Հետևելով առաջնորդիս քայլերին՝
Գնում էի կորաքամակ, գլխահակ,
Ինչպես նա, ով հանձնվել է մտքերին:
- 43 Հանկարծ լսվեց. «Անցքը այստեղ է, եկեք» —
Այնպես աղու և հեշտալուր մի ձայնով,
Որ մեր երկրում չենք ունկնդրի մենք երբեք:
- 46 Այդպես ասողն, հար և նման կարապի,
Բացավ թևերն ու մեզ ուղղեց դեպ այնտեղ,
Որ մի անցք կար միջև երկու քարափի:
- 49 Թափհարելով իր թևերը փետրավոր,
Նա «Երանի սգավորաց, — ասաց մեզ, —
Զի կստանան մխիթարանք հոգևոր»:
- 52 «Ի՞նչ ունես դու, որ մտախոհ ես դարձել» —
Այսպես ասաց վարպետըս ինձ, երբ արդեն
Հրեշտակից քիչ վեր էինք բարձրացել:
- 55 Եվ ես. «Հիմա տեսա տեսիլք մի դարձյալ.
Նա ինձ այնպես խորհուրդներով պաշարեց,
Որ չեմ կարող նրա միտքը հասկանալ»:
- 58 Եվ նա. «Տեսար այն կախարդին հիճավորց,
Որի համար պատժվում են վերևում,
Եվ որից մարդ ճողոպրում է մազապուրծ»:
- 61 Բավ է դա քեզ, հիմա մի քիչ շտապիր,
Եվ ունկնդրիր կոչին երկնի, որ Արքան
Հավերժական հոլովում է գնդերն իր»:

- 64 Ինչպէս բազէն, որ նայում է նախ ներքև,
Ապա, ի լուր կանչին, սուրում է այնտեղ,
Որ քաշում է նրան երէն ակներև,
- 67 Այսպէս արի, բարձրանալով փույթ ի փույթ
Ժայռամիջյան կածանն ի վեր, որը մեզ
Տարավ այնտեղ, որ գործվում է նոր պտույտ:
- 70 Երբ դուրս եկա բոլորակը հինգերորդ,
Տեսա մարդիկ, որոնք դեմքերը գետնին,
Պառկած էին ու հեծեծում սրտահորդ:
- 73 Ասում էին՝ «Մերձեցաւ անձն իմ ի հող»
Այնպիսի խոր հառաշանքով ու հեծքով,
Որ հագիվ էր լսվում խոսքն այդ անսքող:
- 76 «Ո՛վ հոգիներ, որ ձեր տանջանքը մոայլ,
Ամոքում եք արդարությանը ու հույսով,
Մեզ ցույց տվեք ելման տեղը հետևյալ»:
- 79 «Եթէ այստեղ դուք պակեղուց ազատ եք
Եվ ուզում եք գտնել ուղին կարճառոտ,
Գնալիւ միշտ աջ ուղղությամբ քայլեցեք»:
- 82 Այսպէս ասաց անաջնորդը և այսպէս
Պատասխանեց նրան մեկը մտտիկից,
Որի վրա ուշ դարձրի իսկույն ես:
- 85 Հայացքս այնժամ ես ուղղեցի վարպետիս,
Եվ նա սիրով ինձ թույլ տվեց կատարել
Այն փափագըս, որ երևում էր դեմքիս:
- 88 Երբ թույլ տվեց անել ըստ իմ ուզածի,
Ես մտեցա ուշագրավ այն հոգուն
Եվ մեղմորեն նրան այսպէս ասացի.
- 91 «Ո՛վ դու հոգի, որ ողբերով քո համառ
Հարդարում ես դարձիդ ուղին առ Աստված,
Քափույթունըդ քիչ ընդհատիր ինձ համար:

- 94 Ասա ո՞վ ես և ինչո՞ւ եք դուք պատկել
Բերանքսիվար, ուզո՞ւմ ես որ քո մասին
Խոսեմ այնտեղ, ուրկից ողջ եմ ես եկել»:
- 97 «Թե ինչու եմք պատկել վրան երեսի,
Դու կիմանաս,— ասաց հոգին,— բայց դու նախ
Գիտա գի ես եղէ յաջորդ Պետրոսի:
- 100 Կիսվերի ու Սիեստրի միջև գեղադիր
Կա ուղիսահոս մի գետ, որի անունից
Իմ ազգատոհմն ստացել է տիտղոսն իր:
- 103 Ամսից քիչ անց ես զգացի թե ինչպես
Ծանր է կրել պատմունանը, որի մոտ
Ամեն այլ բեռ թեթև փետուր է կարծես:
- 106 Ես մեղքերից դարձի, ավա՛ղ, ուշ եկա.
Բայց երբ դարձա եկեղեցու հովվապետ,
Հասկացա որ կյանքը փուչ է ու անշահ:
- 109 Չհանգչելով աստիճանովս ասդենի,
Մի աստիճան, որ բարձրագույնն է երկրում,
Ես այրվեցի սիրով հանդեպ անդենի:
- 112 Մինչ այդ հոգիս՝ թշվառական ու վատթար՝
Ազահությամբ ուծացել էր Աստուծուց.
Արդ կրում եմ այստեղ պատիժըս արդար:
- 115 Ազահությունն երևում է հայտնապես
Քավության մեջ հոգիների այս հեծող,
Եվ լեռան մեջ պատիժ չկա սրա պես:
- 118 Ինչպես երկրում մեր հայացքը միմիայն
Գետին ուղղվեց և չամբարձավ դեպ երկինք,
Այսպես այստեղ Բարձրյալն ուղղեց գետին այն:
- 121 Ինչպես երկրում ազահությունը մեր մեջ
Մարեց սերը բարի գործեր անելու,
Այսպես այստեղ Երկնավորը սեղմեց մեզ,

- 124 Կապելով մեր ձեռն ու ոտը ամրաբար.
Եվ կմնանք այստեղ անշարժ տարածված
Այնքան, ինչքան կկաժենա Տերն արդար»:
- 127 Ակնածանքից եկել էի ես ծնկի.
Ուզում էի խոսել, բայց նա նկատեց,
Լոկ լսելով, իմ այդ ցույցը հարգանքի,
- 130 Եվ ինձ ասաց. «Ինչո՞ւ ես դու ծունկ չոքել»:
Եվ ես նրան. «Այնքան վեհ է անձը ձեր,
Որ իմ խիղճը թույլ չի տալիս ինձ կանգնել»:
- 133 Պատասխանեց. «Եղբայր, վեր կաց ու կանգնիր,
Մի սխալվիր. ծառայակից եմ ես քեզ
Եվ այլոց հետ նույն Տիրոջը փառակիր»:
- 136 Եթե երբեք դու լսել ես «Ոչ կանայս...»
Խոսքերը, որ Ավետարանն է հիշում,
Իմ ասածը դու պիտի լավ հասկանաս:
- 139 Գնա այլևս, է՛լ հարկ չկա սպասել.
Ներկայությունդ ինձ արգելք է ողբալու,
Որով պարտ եմ ապաշխարանք կատարել:
- 142 Մի զարմուհի ունեմ անվամբ Ալաջա.
Նա բարի է ինքնին, միայն տոհմը մեր
Նրա համար չար օրինակ չդառնա.
- 145 Նա է միայն ինձ մնացել երկրի մեջ»:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Ե Ր Ո Ր Դ

Լավ կամքի դեմ չի կոպում կամքը արդար.
Եվ ակամա ջրից սպունգն հանեցի,
Թեպետև նա հագեցած չէր դեռ իսպառ:

- 4 Առաջնորդըս ու ես առաջ շարժվեցինք
 Լեռան եզրին ազատ թողված տեղանքով,
 Ինչպես եզրով մի պարսպի շրջանցիկ:
- 7 Քանզի նրանք, որ արցունքով դառնագին
 Քափում էին չարիքն աշխարհի համակող,
 Բռնեղ էին մինչև եզերքն արտաքին:
- 10 Անիծվե՛ս դու, վաղնջական գայլ անգուրթ,
 Որ ամեն մի այլ գազանից ավելի
 Զոհ ես դարձնում մարդկանց քաղցիդ անհագուրդ:
- 13 Ո՛վ երկինք, որ վերագրում են քո շարժման
 Փոփոխումները պայմանների երկրային,
 Ե՞րբ պիտի գա երկրից վանողը սրան:
- 16 Գնում էինք ծանր ու դանդաղ քայլերով,
 Մինչ իմ ուշքը կլանված էր լիովին
 Հոգիների աղիողորմ ջայլերով:
- 19 Եվ նրանցից մեկը ձայնով ողբական
 Հանկարծ գոչեց մեր առջևում «Օ՛, Մարիամ»,
 Ինչպես կինն է բացականչում ծննդկան.
- 22 Ապա ասաց. «Դու շատ աղքատ ապրեցիր.
 Դա երևաց այն մտորքից անպաճույճ,
 Որ սրբազան քո պտուղը ծնեցիր»:
- 25 Ապա հարեց. «Ո՛վ Ֆաբրիկիտսըդ ազնիվ,
 Նախընտրեցիր ապրել աղքատ, բայց պատվով,
 Քան թե ապրել հարուստ, սակայն անպատիվ»:
- 28 Այս խոսքերն ինձ պատճառեցին մեծ բերկրանք,
 Այնպես որ ես մի քիչ առաջ շարժվեցի,
 Գիտնալու թե ով էր ասողը դրանք:
- 31 Նա տարփողեց և այն պարզեր առատ,
 Որ Նիկողոսն արեց մատաղ կույսերին,
 Պահպանելու նրանց պատիվն անարատ:

- 34 «Ո՛վ հոգի, որ այդքան բարիք ես ոգում,—
Ասացի ես,— ասա ո՛վ ես և ինչո՛ւ
Այդ գործերը միայն դու ես գովերգում:
- 37 Ես չեմ թողնի խոսելդ առանց հատույցքի,
Երբ ետ դառնամ ավարտելու կարճ ուղին
Մահկանացու և անցողիկ իմ կյանքի»:
- 40 «Ես կխոսեմ ոչ թե նրա համար որ,—
Բարբառեց նա,— երկրից բան եմ սպասում.
Այլ զի քո մեջ տեսնում եմ վառ մի շնորհ:
- 43 Ես արմատն եմ չարաբաստիկ այն ծառի,
Որ ստվեր է ձգել երկրում քրիստոնչա,
Որ հազիվ է քաղվում պտուղ մի բարի:
- 46 Դուռն, Լիլը, Կանդն ու Բրյուզգեն երանի
Կարենային իրենց վրեժը լուծել.
Նրանց կօգնի Արդարադատը երկնի:
- 49 Ես աշխարհում հորջորջվել եմ Հյուզ Կապեա,
Իմ սերունդն են Ֆիլիպներն ու Լուիներ,
Որոնք դարձան Գաղղիայի նոր կարապետ:
- 52 Ես որդին եմ մի փարիզցու մսագործ.
Երբ չքացան հին արքաները բոլոր,
Բացի մեկից, որ զգեցավ խորգածորձ,
- 55 Արքայության կառավարման սանձը ձեզ
Իմ ձեռքն անցավ. նոր հողերով և բազում
Համհարզներով այնքան դարձա ազդեցիկ,
- 58 Որ իմ որդին ևս գահը բարձրացավ,
Որից հետո գահակալել սկսեց
Իմ սերունդը, երբ սուրբ օծումն ստացավ:
- 61 Մինչ քանի դեռ մեծ օծիտը պրովանսյան
Չէր փչացրել իմ սերնդին, սա, ճիշտ է,
Աննշան էր, բայց չէր տալիս գոնե զյան:

- 64 Այդ օրից նա գոռով, սուտով սկսեց
Հաիշտակել, և ապա, իբր հատուցում,
Նորմանդիան, Պոնտն ու Գասկոնյան ձեռք բերեց:
- 67 Կառլոսն եկավ Իտալիա, իբր հատուցում,
Զոհաբերեց Կոնրադիևին, և ապա
Թունավորեց Թովմասին, իբր հատուցում:
- 70 Ժամանակ եմ տեսնում, ոչ շատ հետագա,
Երբ Ֆրանսիայից կգա ուրիշ մի Կառլոս,
Որ իրեն և յուրայնոց լավ ցույց կտա:
- 73 Կգա զինված միայն տեգով Հուդայի,
Եվ դրանով կհարվածի նա այնպես,
Որ Ֆլորենցիո փորոտիքը կթափի:
- 76 Դրանից նա հող չի շահի, այլ հանցանք
Եվ ամոթանք, շահ այնքան ծանր իր համար,
Որքան թեթև բան է հաշվում նա դրանք:
- 79 Եվ մյուսը, որ գերի ընկավ բաց ծովում,
Սակարկությանբ կծախի իր աղջկան,
Ինչպես հենը ստրկուհուն է ծախում:
- 82 Ազահություն՛ն, ի՞նչ կարող ես անել դեռ,
Երբ ցեղս այնքան վարակեցիր քեզանով,
Որ նա նույնիսկ չի խնայում իր դստեր:
- 85 Բայց կան գործեր է՛լ ավելի զազրոտի.
Դա շուշանի ներխուժումն է Անանյա
Եվ Քրիստոսի գերումն հանձին հաջորդի:
- 88 Ես տեսնում եմ նրան նորից այպանված,
Նորոգված եմ տեսնում քացախն ու լեղին,
Եվ տեսնում եմ նրան նորից սպանված:
- 91 Տեսնում եմ նոր Պիդատոսին այնքան չար,
Այնքան անհագ, որ նա առանց ամոթի
Ազահության կիրքը տանում է Տաճար:

- 94 Ո՛վ Տէր, ե՞րբ ես պիտի լինեմ անտրտում,
Տեսնելով քո դատաստանը երկնային,
Որ երկնում ես դու քո զանխույ խորհրդում:
- 97 Իսկ իմ գոչը հարսի մասին Սուրբ Հոգու,
Որի համար դու դիմեցիր ինձ հարցով,
Ինձնից որոշ բացատրություն առնելու,
- 100 Մյուսների հետ մենք կրկնում ենք աղոթքում,
Երբ ցերեկ է, իսկ երբ գիշեր է գալիս,
Դրանց ներհակ օրինակներ ենք ոգում:
- 103 Մենք գիշերը Պիգմալիոնին հիշում ենք,
Որին ոսկու անհագ ծարավը դարձրեց
Գող, դավաճան ու մարդասպան չարանեճգ:
- 106 Եվ տանջանքը Միդասի խոլ ու ագահ,
Որ գոհացրեց իր պահանջը անհագուրդ
Եվ առհավետ դարձավ ծաղրի առարկա:
- 109 Հիշում ենք և անմտությունն Աքարի,
Որ գողացավ ավարները, և կարծես
Դեռ պատժում է նրան ցասումը Հեալի.
- 112 Մեղադրում ենք Անանիային ու կնոջ.
Հիշում քացին, որ Հելիոդորն ստացավ.
Հիշում նաև Պոլիմեստրին մեծագոչ,
- 115 Որ սպանեց Պոլիդորին մերձավոր.
Հուսկ գոչում ենք. «Ո՛վ Կրասոս, ասա մեզ,
Ի՞նչ համ ունի ոսկին, գիտես քանի որ»:
- 118 Մերթ գոչում ենք զիլ ձայնով, մերթ ձայնով բամբ,
Ըստ այն հույզի, որ մեզ մղում է ոգել
Մերթ առավել և մերթ նվազ ուժգնությամբ:
- 121 Քիչ առաջ այն բարիքները մե՞նակ ես
Չեի ոգում. ով ոք այստեղ մոտերքում
Չէր ձայնարկում, որ լսելի լիներ քեզ»:

- 124 Մենք բաժանվել էինք արդեն խոսողից,
Եվ շտապում էինք առաջ ընթանալ,
Որքան թույլ էր տալիս նեղվածքը տեղի,
- 127 Երբ զգացի հանկարծ ցնցումը լեռան.
Դա ինձ ահով ու սարսուռով համակեց,
Ինչպես նրան, դրին տանում են մահվան:
- 130 Չէր տատանվում Դեղուսն այնպես ուժգնակի,
Երբ Լատոնան բույն չէր դրել դեռ այնտեղ՝
Ծնանելու երկու աչքերն երկնքի:
- 133 Ամենուրեք հնչեց մի ճիշտ ահագին,
Եվ վարպետըս դեպ ինձ դարձավ արելով,
«Մի վախենա, ես կանգնած եմ քո կողքին»:
- 136 Երգում էին «Փառք ի բարձունս Աստուծոյ»,
Որքան որ ես կարողացա հասկանալ,
Երբ այն ճիշտ ունկնդրեցի ի մոտո:
- 139 Մենք մնացինք անշարժ և ափ ի բերան,
Առաջինն այն երգը լսող հովվաց պես.
Հուսկ դադրեցին երգն ու ցնցումը լեռան:
- 142 Ապա նորից առաջացանք նույն ճամփով,
Նայելով այն սովերներին վայրանկյալ,
Որոնք դարձյալ հեծում էին տագնապով:
- 145 Անգիտությունն, եթե լավ եմ հիշում ես,
Ինձ չի մղել այնպես սաստիկ գիտնալու,
Ինչպես մղեց արդ գիտնալու ճշտապես,
- 148 Թե երգի ու ցնցման պատճառն ինչն էր բուն.
Ոչ շտապ երթն ինձ թույլ տվեց, որ հարց տամ,
Ոչ ինքս էի կարող լինել բանիբուն.
- 151 Այսպես գնում էի խոհուն ու տարտամ:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Մ Ե Կ Ե Ր Ո Ր Գ

Սաստիկ տանջված բնական սուր ծարավից,
Որ միմիայն հագեցնում է այն ջրով,
Որը խնդրեց սամարուհին Քրիստոսից,

4 Ճեպում էի առաջնորդիս ետևից,
Հոգիների միջով խուռն ու բազմահոծ,
Հուզված նրանց արդար պատժից ու ցավից:

7 Հանկարծ, ինչպես, ըստ Ղուկասի գրածի,
Քրիստոսն երկու աշակերտի երևաց,
Երբ հառնել էր գերեզմանից փառացի,

10 Այսպես այստեղ մեկն երևաց մեր ետև,
Որ գալիս էր պառկածներին նայելով.
Տեսնելով մեզ՝ նա մեզ ասաց անդեղև.

13 «Եղբայրներ, ձեզ խաղաղություն տա Աստված»:
Իսկույն դարձանք, և Վիրգիլիոսը նրան
Համապատշաճ ողջույն տվեց ու ասաց.

16 «Երանի թե երանելյաց կանառում
Քեզ ընդունեք խաղաղությամբ Տերն արդար,
Որ պահում է ի նձ մշտական արքայրում»:

19 «Ի՞նչպես եթե դուք հոգիներ չեք ընտրյալ,—
Բարբառեց նա, մեզ հետ առաջ շարժվելով,—
Ո՞վ ձեզ բերեց այս ոլորտները օրհնյալ»:

22 Վարպետս ասաց. «Եթե նայես դու սրա
Նշաններին, որ հրեշտակն է նշել,
Կիմանաս, որ պետք է վերև նա գնա:

25 Բայց զի կյանքի թելը մանող տիրուհին
Չի ավարտել մանելը այն կծիկի,
Որ Կլոթոսն է տրամադրում իր հերթին,

- 28 Սրա հոգին, նման իմի և քոնի,
Դեպի բարձունք մեկնակ գնալ չի կարող,
Քանզի մեզ պես պայծառաստես աչք չունի:
- 31 Եվ ես ելա լայն երախից Դժոխքի
Ուղեկցելու համար նրան մինչև անդ,
Ուր կարող ենք մենք բարձրանալ կողք-կողքի:
- 34 Բայց ասա ինձ՝ ինչո՞ւ լեռը դղրդաց,
Ինչո՞ւ ճիչը հոգիների համախումբ
Հնչեց մինչև լեռան ոտներն հարաթաց»:
- 37 Այս հարցումով նա փափագրս գուշակեց,
Եվ գոհացում ստանալու հույսըս լուկ.
Իմ ցանկության սաստկությունը մեղմացրեց:
- 40 Հոգին ասաց. «Ոչինչ չկա մասնավոր,
Որ խանգարի կարգն ու կանոնը լեռան
Եվ կամ լինի մի նորություն անսովոր:
- 43 Այստեղ չկա փոփոխություն տարերքի.
Փոփոխության պատճառ կարող է լինել
Լոկ սեփական ուժերի մեջ երկնքի.
- 46 Չի ոչ եղյամ, ոչ ցող, ոչ ձյուն, ոչ անձրև,
Ոչ էլ կարկուտ չի թափվել և չի թափվում
Եռաստիճան կարճ սանդուղքից այն վերև:
- 49 Այստեղ չկան ոչ խիտ ամպեր, ոչ ցանցառ,
Ոչ փայլակներ, ոչ էլ դուստրը Տափմանտի,
Որը երկրում փոխում է իր տեղը հար:
- 52 Չոր գոլորշի ու ցնցումներ չեն լինում
Ավելի վեր այն սանդուղքի գագաթից,
Ուր Պետրոսի փոխանորդողն է բազմում:
- 55 Գուցե ցածում ցնցում լինում է մեկ-մեկ,
Բայց չգիտեմ ինչպես՝ հողմերն ընդերկրյա
Այստեղ ցնցում առաջացրած չեն երբեք:

- 58 Աստ ցնցվում է, երբ որևէ մի հոգի
Մաքրվում է և երկինք է համբառնում
Ուղեկցությամբ հոգիների օրհներգի:
- 61 Եվ մաքրության երաշխիքը իղձն է այն,
Որով հոգին իրեն պատրաստ է զգում՝
Համբառնալու դեպ օթարանն հանգստյան:
- 64 Առաջ էլ նա համբառնալու իղձ ուներ,
Բայց Աստուծո արդար կամքի համաձայն
Նախ պետք է իր արդար պատիժը կրեր:
- 67 Եվ ես, որ այս տանջանքի մեջ եմ հլու
Ավելի քան հինգ հարյուր ամ, լոկ հիմա
Ինձ զգացի պատրաստ երկինք ելնելու:
- 70 Հենց դրանից լեռը ցնցվեց ուժգնորեն
Եվ հոգիներն օրհներգեցին Բարձրյալին,
Որ իրենք էլ վերև կանչվեն փութորեն»:
- 73 Այսպես ասաց, բայց զի ծարավը մարդու
Որքան մեծ է, այնքան կուշտ է նա խմում,
Նույնքան եղավ նա ինձ համար ձեռնառու:
- 76 Եվ վարպետըս նրան. «Տեսնում եմ ես արդ,
Թե ցանցն ինչպես ձեզ բռնում է, բաց թողնում,
Ինչից է ցունցն ու ձեր ցնձերգը զվարթ:
- 79 Հիմա հաճիր պարզ ու մեկին խոսքերով
Ինձ ասելու, թե ով ես դու և ինչու
Պառկել ես աստ այսքան երկար դարերով»:
- 82 «Երբ Տիտոսը կամքով երկնի Արքայի
Վրեժ լուծեց այն խոցերի համար խոր,
Որկից հոսեց ծախած արյունն Հուդայի,—
- 85 Խոսեց հոգին,— ապրում էի համբավով,
Որ ամենից շատ է տևում ու հարգվում,
Սակայն ես դեռ չէի ապրում հավատով:

- 88 Իմ երգերը այնքան քաղցրը հնչեցին,
Որ կանչվեցի ես, տուլուզցիս, ի Հոռոմ,
Որ գլուխըս մտնեցիս պճնեցին:
- 91 Ստատիոս եմ կոչվում երկրում բովանդակ.
Ես երգեցի Թեբեն, ապա Աքիլլին.
Բայց ես ընկա իմ այս երկրորդ բեռան տակ.
- 94 Աղբյուրը իմ քերթողական ավյունի
Եղան կայծերն աստվածային բոցի այն,
Որից շատեր լույս ստացան կենդանի:
- 97 Ակնարկում են էնեականն հիշարժան,
Որ ներշնչմանս մայրն ու դայակը եղավ.
Առանց նրան կմնայի աննշան:
- 100 Եվ որպեսզի ես ապրեի Վիրգիլի
Ապրած ատեն, կլինեի հույժ հոգար
Այստեղ մնալ մի տարի էլ ավելի»:
- 103 Այս խոսքերի վրա Վիրգիլն ուղղվեց ինձ
Մի դեմքով, որ ինձ ասում էր՝ «Լուռ մնա»,
Բայց չի կարող կամքը անել ամեն ինչ:
- 106 Ծիծաղն ու լացն այնքան կապված են ներքին
Զգացմունքին, որ պարզասիրտ մարդկանց մոտ
Դրանք նվազ հատուակվում են կամքին:
- 109 Ես ժպտացի նման մարդուն ակնարկու.
Սուվերն այնժամ մի պահ լռեց ու նայեց
Աչքերիս մեջ, որ հայտարարն են հոգու:
- 112 «Երանի թե դժվարագույն քո ուղին
Լավ ավարտվեր,— ասաց նա ինձ,— բայց ինչո՞ւ
Ժպտի մի շող հիմա խաղաց քո դեմքին»:
- 115 Երկու կողմից ես կաշկանդված մնացի.
Մեկն ուզում էր լռեմ, մյուսը՝ խոսեմ.
Հասկանալով ինձ վարպետըս մտացի,

- 118 Ասաց. «Խոսիր առանց դույզն ինչ վարանքի,
 Բացեիրաց պատասխանիր դու նրան,
 Ինչ հարցնում է այնքան փույթով շեշտակի»:
- 121 Եվ ես. «Լսիր, ով հինավուրց դու հոգի,
 Ժպտիս համար զարմանում ես դու գուցե.
 Բայց ավելի պատճառ ունես զարմանքի:
- 124 Ահա սա, որ առաջնորդս է փառապանծ,
 Վիրգիլիոսն է, որից դու լիցք ստացար,
 Տաղերգելու աստվածներին և մարդկանց:
- 127 Ժպտիս պատճառն էթե այլ բան կարծեցիր,
 Սխալվում ես. պատճառը այն խոսքերն են,
 Որ դու հենց նոր նրա մասին ասացիր»:
- 130 Նա թեքվեց, որ գրկեր ոտներն ուսուցչիս,
 Բայց սա ասաց. «Եղբայր, թող այդ, մի անիր,
 Զի դու և ես լոկ սովերներ ենք անմիս»:
- 133 Նա ուղղվեց ու ասաց. «Վարող ես դատել
 Թե իմ սերը ինչքան ջերմ է քո հանդեպ,
 Երբ մոռնալով, որ մենք ունայն ենք դարձել,
- 136 Ես սովերը ընդունում եմ մարմնի տեղ»:

Ե Ր Գ Ք Ս Ս Ն Ե Ր Կ Ո Ւ Ե Ր Ո Ր Դ

Հրեշտակն արդեն մեր ետևն էր մնացել,
 Նա, որ մի այլ նիշ ջնջելով իմ ճակտից,
 Դեպ վեցերորդ բոլորակն էր մեզ ճամփել,

- 4 Եվ ասել էր. «Երանյալ են նրանք որ
 Արդարության ծարավի են ու քաղցյալ,
 Եվ չեն ձգտում ոչ մի բանի նյութավոր»:

- 7 Ես զգալով թերեւսցած ինձ նորից,
Առանց ճիգի քայլում էի դեպի վեր՝
Երկու փութկոտ պոեանների ետևից,
- 10 Երբ Վիրգիլիոսն ասաց նրան. «Բարությանը
Զեղումն սերը միշտ ուրիշ սեր կարծարծի,
Միայն թե դա արտահայտվի եռանդյամբ:
- 13 Այն պահից, երբ Յուլեանալը բանաստեղծ
Եկավ մեզ մոտ Լիմբոսի մեջ Դժոխքի,
Եվ ինձ հայտնեց թո սերը ջերմ ու անկեղծ,
- 16 Ես թո հանդեպ սեր տածեցի ավելի,
Քան մարդ տածեց հանդեպ սրայծառ մի մարդու.
Արդ կլինի ճամփաս թեզ հետ հաճելի:
- 19 Նախ ներիր ինձ որպես մոտիկ բարեկամ,
Եթե հարցըս լինի մի քիչ համարձակ,
Եվ ինձ ասա որպես ընկեր համակամ.
- 22 Ինչպե՞ս եղավ, որ թո սրտում տեղ գտավ
Ազահությունն իմաստության մեջ այնքան,
Որ ձեռք բերիր թո ջանքերով ոչ սակավ»:
- 25 Այս խոսքերից Ստատիոսը նախ ժպտաց,
Ապա ասաց. «Քո խոսքերը ինձ համար
Սիրույդ ազնիվ նշաններն են անկասկած:
- 28 Սակայն հաճախ երևում են մեզ բաներ,
Որոնց պատճառն անհայտ ու մութ մնալով՝
Հանիրավի հարուցում են կասկածներ:
- 31 Քո հարցումը այն կարծիքդ է վկայում,
Թե ես անցյալ կյանքում ազահ եմ եղել,
Որովհետև դու ինձ այստեղ ես տեսնում:
- 34 Արդ գիտցիր, որ ազահությունն ինձնից հույժ
Հեռու եղավ. սակայն ախտն էլ հակառակ
Ստանում է այստեղ ծանր ու երկար տույժ:

- 37 Եվ եթե ես ինձ չուղղեի, կարդալով
Այն տողերդ, ուր բնության դեմ մարդկային
Մի ժամանակ դու գոչել ես զայրույթով՝
- 40 «Ո՛ր չես տանում, օ՛ ահիծյալ քաղց ոսկու,
Մահկանացու մարդկանց ձգտումը անհազ»,
Արդ կզգայի բախումները ահարկու:
- 43 Տեսնելով որ մեր ձեռքերը ծախսելիս
Կարող էին բացվել չափից ավելի,
Ես զղջացի իմ այդ հանցանքը մախիզ:
- 46 Քանիներ կան, որ վարում են շոայլ կյանք,
Զիմանալով որ իրենք մեղք են գործում
Եվ չեն զղշում իրենց կյանքում բովանդակ:
- 49 Եվ գիտցիր, որ այն մեղքը որ ուղղակի
Հակոտնյան է մի այլ մեղքի՝ նրա հետ
Ստանում է նույն պատիժը ծանրակի:
- 52 Արդ եթե ես սրանց մեջ եմ զետեղվել,
Որոնք իրենց ազահություներ են քալում,
Ապա պատճառն հակառակ մեղքս է եղել»:
- 55 «Երբ երգեցիր այն զինամարտը վայրագ,
Որ Յոկաստին կրկնակի վիշտ պատճառեց,—
Ասաց նրան բանաստեղծը հովվերգակ,—
- 58 Այդ երգերից, որ ներշնչեց քեզ Կլիոն,
Դեռ հայտնի չէր հարումըդ այն հավատին,
Առանց որի բարի գործը չէ գործոն:
- 61 Թե այդպես է, ապա առա՛ ինչպիսի՞
Արև կամ ջահ լուսավորեց քեզ այնպես,
Որ դու դարձար հետևորդը ձկնորսի»:
- 64 Եվ Ստասինոն. «Դու ինքդ ինձ նախ կանչեցիր
Դեպի Պառնաս իր ակունքից ըմպելու,
Դու ինքդ ինձ նախ հավատի լույս ջամբեցիր:

- 67 Նմանվեցիր դու ջահակիր այն մարդուն,
Որ մթան մեջ ընթանում է առխարխափ,
Դառնալով իր հետնորդների լուսատուն»,
- 70 Երբ ասացիր՝ «Նորոգվում է դարը արդ-
Հաստատվում է արդարությունն հինավուրց,
Եվ երկնքից ցած է իջնում մի նոր մարդ»:
- 73 Քեզնով դարձա բանաստեղծ ու քրիստոնյա.
Բայց որպեսզի լավ հասկանաս միտքը իմ,
Որվագիծըս քիչ կընդլայնեմ ես հիմա:
- 76 Աշխարհն արդեն տոգորված էր ուղղակի
Այն ճշմարիտ ու սրբազան հավատով,
Որ բամբերներն էին բերել երկնքի:
- 79 Եվ այն խոսքըդ, որ ես այստեղ հիշեցի,
Զայնակցում էր քարոզներին նոր մարդկանց,
Եվ ես նրանց հաճախ այցի գնացի:
- 82 Նրանք այնքան ինձ թվացին սրբակյաց,
Որ երբ նրանց Դոմիտիանը հալածեց,
Նրանց ողբի հանդեպ չեղա անզգած:
- 85 Եվ որքան ինձ երկրի վրա մնաց կյանք,
Սատարեցի նրանց և վարքն իրենց սուրբ,
Ինձ զգվեցրեց ամեն ուրիշ դավանանք:
- 88 Եվ դեռ չերգած հունաց արշավը Թերե՝
Մկրտվեցի, սակայն վախից ծածկեցի
Քրիստոնյա իմ դառնալը գրեթե,
- 91 Ինձ հեթանոս ձևացնելով ընդերկար.
Այդ թուլությանս համար էլ ես մնացի
Չորրորդ գոտում ավելի քան չորեք դար:
- 94 Սակայն դու որ իմ աչքերին պարզեցիր
Այն բարիքը, որի մասին եմ խոսում,
Ապա, քանի միասին ենք, զեկուցիր՝

- 97 Ո՛ր է արդոյք Տերեւտիոսը մեր զվարթ,
 Ո՛ր են Վարրոն, Պլավտոսն ու Կեկիլիոն.
 Եթէ նրանք պատժված են, ո՛ր են արդ»:
- 100 «Դրանք, Պերսիոն, ես և ուրիշ դեռ շատեր,—
 Ասաց վարպետս,— այն հույնի հետ միասին,
 Որ Մուսայից ամենից շատ շոյվածն էր,
- 103 Մուօ զնրանի պարունակում ենք վերի.
 Մենք խոսում ենք Պառնաս լեռան մասին միշտ,
 Որ ապրում են Աերշնշողներն երգերի:
- 106 Անդ մեզ հետ են Եվրիպիդն ու Անտիֆոնն,
 Ագաթոնը, Սիմոնիդն ու այլ հույներ,
 Որոնց ճակատն արտախուրեց բրաբիոնն:
- 109 Այնտեղ են և կանայք, որոնց երգել ես—
 Անտիգոնեն, Դեիֆիլեն, Արգիան
 Եվ Իսմենեն, որ վշտահար է այնպես:
- 112 Այնտեղ է նա, որ ցույց տվեց Լանգիան,
 Այնտեղ է նա, Տիրեսիասի դուստրը դեզ,
 Եվ Թեսիսը, ինչպես նաև Դեյրամիան»:
- 115 Լոել էին զույգ պոետները արդեն
 Եվ ուշադիր նայում էին իրենց շուրջ,
 Պրծած ելքից ու սանդուղքից ժայռեղեն:
- 118 Անցել էին չորս նաժիշտները օրվա,
 Իսկ հինգերորդն անելի մոտ էր կանգնած,
 Վեր ուղղելով հրավառ ծայրը նրա,
- 121 Երբ ինձ ասաց առաջնորդըս. «Պետք է մենք
 Լեռը շրջենք բոլորակի աջ եզրով,
 Ինչպես որ մենք սովորաբար արել ենք»:
- 124 Սովորությունն առաջնորդեց մեզ այստեղ.
 Եվ մենք ճամփա ընկանք նվազ վարանքով,
 Հավանությամբ մեր ուղեկցի բանաստեղծ:

- 127 Ես հետևում էի նրանց անվարան
 Եվ ունկնդրում ուշով նրանց զրույցին,
 Որից դասեր էի քաղում քերթության:
- 130 Սակայն հանկարծ նրանց զրույցն օգտավետ
 Խզեց մի ծառ, որ մենք գտանք մեր ճամփին,
 Բռնավորված պտուղներով բուրավետ:
- 133 Ինչպես քիչ-քիչ բարակում է եղևնին,
 Բարձրանալով, այսպես էր սա իջնելով,
 Որպեսզի մարդ չբարձրանա ճյուղերին:
- 136 Այն կողմից, ուր մեր ճանապարհն էր միշտ գոց,
 Բարձրը ժայռից մի վճիտ ջուր էր ցայտում
 Եվ տարածվում սաղարթների վրա հոծ:
- 139 Երբ մոտեցանք արտասովոր այն ծառին,
 Սաղարթների միջից մի ձայն բարբառեց.
 «Ջուր եք ձգտում այս մրգերին ու ջրին»:
- 142 Այս ասաց. «Մարիամ կուսանը բարի
 Ոչ իր մասին, այլ այն մասին էր հոգում,
 Որ հանդեսը լինի պատվով, անթերի:
- 145 Հին Հռոմի կանաչք իբրև ըմպելիք
 Ջրով միայն գոհ մնացին, Դանիելն էլ
 Մերժեց ուտեստն ու ձեռք բերեց գիտելիք:
- 148 Նախնադարը ոսկու անան էր պայծառ,
 Երբոր քաղցից բալուտն համեղ էր թվում,
 Իսկ ծարավից ջուրը թվում էր նեկտար:
- 151 Անապատում Հովհաննեսը սնանկվեց
 Վայրի մեղրով ու մարախով, և այսպես
 Փառավորվեց նա և դարձավ այնպես մեծ,
- 154 Ինչպես որ դա Սուրբ Մատթյանն է հայտնում ձեզ»:

Մինչ դեռ նայում էի ծառին սաղարթուն,
Ինչպես նա, ով ճնճողուկներից է նայում,
Զուր կորցնելով իր ժամանակը զարթուն,

4 Ավելի քան հոգատար հայրս ինձ ասաց.
«Որդյակ, գնանք, մենք պետք է որ ավելի
Լավ գործածենք ժամանակը սահմանված»:

7 Ես ուղղեցի դեմքս ու քայլերքս դեպի
Իմաստուններն, որոնց զրույցն այնպես էր,
Որ ես չէի զգում տաժանքը ճամփի:

10 Հանկարծ ահա հնչեց մի երգ ողբալից—
«Ով Տէր, եթե զշրթունս իմ,— մի ձայնով,
Որ լսողը կզգար թե խիճո, թե թախիծ:

13 «Սիրելի հայր, այդ ի՞նչ երգ է»— ես հարցրի:
Եվ նա. «Կարծեմ ստվե՛րներ են մոտեցող,
Որ քավում են իրենց մեղքը որկորի»:

16 Ինչպես մարդիկ, խորհուրդների մեջ սուզված,
Հանդիպելիս ճամփին անձանց անծանոթ,
Հպանցելով մի պահ նայում են նրանց,

19 Այսպես հոգվոց մի խումբ, լուռ ու երկչուղած,
Արագ գալիս անցնում էին մեր կողքով,
Զարմանահար հայացքն իրենց մեզ ուղղած:

22 Աչքերն անփայլ ու փոս էին բոլորի,
Դեմքերն անգույն և մարմիններն այնքան չոր,
Որ առել էր կաշին ձևը ոսկորի:

25 Չեմ կարծում, որ Էրեսիքթոնը լիներ
Ծոմից այնքան հյուծված, ծյուրված, չորացած,
Երբ ամենից շատ դրանից վախ ուներ:

- 28 Խորհում էի ես ինձ, նրանց նայելով.
«Ահա ցեղն, որ Երուսաղեմը կորցրեց,
Երբ Մարիամը որդուն կերավ հոշելով»:
- 31 Այնախորշերն անբար մատնու պես էին.
Ովքեր մարդկանց դեմքին կարդում են ՕՄՕ,
Այնտեղ պիտի Մ տառը լավ տեսնեին:
- 34 Եվ ո՞վ պիտի, պատճառն առանց գիտնալու,
Հավատար որ տեսքը պտղի ու ջրի
Ի գորու էր նրանց այսբան հյուծելու:
- 37 Չիմանալով հյուծման պատճառը նրանց,
Ես զարմանքով խորհում էի, թե նրանք
Ինչի՞ց էին այդպես ծյուրվել չափազանց,
- 40 Երբ մի սուվեր հանկարծ գանգի խոռոչից
Աչքերն ուղղեց դեպի ինձ ու պիշ նայեց,
Ապա գոչեց. «Այս շնորհն ինձ ո՞րտեղից»:
- 43 Դեմքից նրան չէր կարելի ճանաչել.
Սակայն նրա ձայնից հայտնի եղավ ինձ
Այն, ինչ տեսքից անհնար էր գուշակել:
- 46 Նրա ձայնից լուսավորվեց միտքը իմ,
Եվ ես նրա կերպարանքում խաթարված
Ճանաչեցի Ֆորեզեին մտերիմ:
- 49 «Օ, մի նայիր չոր ու դժգույն իմ դեմքին,—
Ասաց նա ինձ թախանձագին խնդրանքով,—
Ոչ էլ նայիր երիթացած իմ մարմնին:
- 52 Բայց քո մասին ճշմարիտը ինձ հայտնի,
Եվ ասա թե ողեկիցներդ ովքե՞ր են.
Խնդրեմ ինձ հետ զրուցելու մի քաշվիր»:
- 55 «Մեռած դեմքրդ ողբացել եմ ես կյանքում,—
Ասացի ես,— բայց տեսնելով այն խեղված,
Հիմա նորից նույն կսկծանքն եմ ապրում:

- 58 Արդ ինձ ասա՝ ի՞նչն է հյուծում այդպէս ձեզ.
Ես զարմանքից դժպարանում եմ խոսել.
Զարմացողը վատ է խոսում իսկապէս»:
- 61 Եվ նա ասաց. «Այս ծառի ու ջրի մէջ
Աստվածային կամքով մուծված է մի ուժ,
Որ հյուծում ու չորացնում է այսպէս մեզ»:
- 64 Բոլոր սրանք, որոնք երգում են լալով,
Մոլությունն ու ախտը իրենց որկորի
Աստ քափում են քաղց ու ծարավ զգալով:
- 67 Եվ ուտելու ու խմելու տենչը վատ
Բորբոքում են մեր մէջ մրգերը բուրջան
Եվ ջրերը, որ հոսում են ժայռն ի վար:
- 70 Ամեն անգամ, որ այստեղով մենք դառնանք,
Նորոգվում է մեր տանջանքը նորից նոր,
Ես կասեի ոչ թե տանջանք, այլ հրճվանք.
- 73 Զի մեզ ծառին ձգող կամքը կամքն է այն,
Որ Քրիստոսին ասել տվեց «Աստուած իմ»,
Երբ որ նա մեզ փրկեց գնով իր արյան»:
- 76 Եվ ես նրան. «Ով Ֆորեզե, այն օրից,
Երբ մեռնելով ընկար աշխարհն հանդերձյալ,
Մինչև հիմա դեռ չի անցել հիւզ տարի»:
- 79 Եթե զղջումդ այնքան էիր ուշացրել,
— Զղջում, որ մեզ հաշտեցնում է Աստծու հետ—
Երբ այլևքս չէիր կարող մեղք գործել,
- 82 Ապա ինչպե՞ս այս բոլորակն եկար դու:
Կարծում էի քեզ կգտնեմ ներքևում,
Որ կենում են զանցառուներն հարկատու»:
- 85 Եվ նա. «Նեղիս այսքան շուտով ինձ տարավ
Ճաշակելու այս օշինդրը դառնանուշ,
Նա էր, որ ինձ արտասուքով հորդատատ,

- 88 Զերմ աղոթքով և հառաչքով իր խորին
Ինձ դուրս հանեց կայաններից սպասման
Եվ ինձ փրկեց ոլորտներից ստորին:
- 91 Իմ հեգ այրին, որին անչափ սիրեցի,
Հաճելի ու թանկագին է Աստուծո,
Զի մե՞նակ է վարք ու բարքով ուղղացի.
- 94 Քանզի հիմա Սարդինիայի Բարբաջան
Ավելի շատ կանայք ունի ամոթխած,
Քան քաղաքն այն, ուր ապրում է իմ Նելլան:
- 97 Օ՛ եղբայր իմ, ի՞նչ ես ուզում որ ասեմ.
Ես տեսնում եմ այն ժամանակը գալիք,
Եվ այնքան էլ դա հեռու չէ, կարծում եմ,
- 100 Երբ կարձակվեն հրամանների վարչական
Ֆլորենտացի կանանց ընդդեմ անպատկառ,
Որպեսզի մերկ ստիկներով դուրս չգան:
- 103 Բարբարոս կամ սարակինոս կա՞ մի կին,
Որ ծածկելու համար կուրծքը՝ հարկ զգա
Հոգևոր կամ աշխարհական մտրակին:
- 106 Բայց եթե այդ անամոթներն զգային,
Թե երկինքը ինչ է նրանց պատրաստում,
Այժմվանից բերանաբաց կոռնային:
- 109 Եվ եթե իմ կռահումներն ստույգ են,
Կպատժվեն նրանք, նախքան այսօրվա
Մանկանց այտերն աղվամազով ծածկըվեն:
- 112 Այժմ ինձ ասա՝ այստեղ ինչպե՞ս ես եկել.
Ոչ միայն ես, այլև սրանք զարմանքով
Նայում են անդ, ուր քո շվաքն ես ձգել»:
- 115 Եվ ես նրան. «Եթե միտքըդ դու բերես
Այն կյանքը, որ մենք վարեցինք միասին,
Դառն հուշերից կճնշվես ծանրապես:

- 118 Ահա սա, որ ողեկիցս է, անցյալ օր
Ինձ դուրս բերեց այդ ախտավոր կենցաղից,
Երբ դարձել էր արևի քույրը կիր:
- 121 Այս անպատիր ու կենդանի իմ մարմնով
Նա ինձ տարավ դեպ հոգիները մեռած՝
Դժոխքի խոր, մշտագիշեր խավարով:
- 124 Իր օգնությամբ ես դուրս ելա այնտեղից
Եվ եկա աստ, բարձրանալով լեռն ի վեր,
Որ մաքրում է ձեզ երկրային աղտերից:
- 127 Նա ասաց. որ իր պարտքն է ինձ ողեկցել,
Մինչև անդ՝ որ Բեատրիչեն կգտնեմ.
Այնժամ ինքը ինձ հրաժեշտ կտա էլ:
- 130 Վիրգիլն է սա, որ ինձ այսպես բարբառեց.
Իսկ այս մյուսը այն հոգին է խստամբեր,
Որի համար քիչ առաջ լեռը ցնցվեց,
- 133 Որպեսզի նա նրան ի բաց թողափեր»:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Չ Ո Ր Ս Ե Ր Ո Ր Դ

Զրույցն ու երթն իրար չէին արգելակ,
Այնպես որ մենք գնում էինք ճեպընթաց,
Ինչպես մի նավ մղված հողմից հաջողակ:

4 Իսկ նրանք, որ թվում էին կրկնամեռ,
Փոս աչքերով նայում էին իմ վրա,
Զարմանալով որ կենդանի էի դեռ:

7 Ես ասացի խոսքըս առաջ տանելով.
«Մի գուցե նա դանդաղում է համբառնալ,
Մեզ երկուսիս ընկերակցել ուզելով:

- 10 Բայց թե գիտես, ասա ո՞ր է Պիկկարդան,
Եվ ասա, թե ուշիուշով ինձ նայող
Այս խմբի մեջ կա՞ մի հոգի հիշարժան»:
- 13 «Իմ քույրը, որ գեղեցիկ էր ու բարի,
Բայց չգիտեմ որն ավելի, այժմ արդեն
Գտնվում է Ուիմպոսի մեջ վերի»:
- 16 Այսպես ասաց, որից հետո նա հարեց.
«Անհրաժեշտ է մեր անուններն այստեղ տալ,
Զի մեր դեմքը խաթարված է պատից մեծ»:
- 19 Սա լուկկացի Բոնաշունտան է,— ասաց,
Եվ ցույց տվեց նրան մատով,— իսկ մյուսն այն,
Որի դեմքն է ամենքից շատ ազազած,
- 22 Եկեղեցու դեկն ունեցավ իր ձեռքին.
Նա Տուրից է, և արդ ծոմով է քալում
Բոլսեմայի օձաձկներն ու գինին»:
- 25 Եվ շատերի մատնանշեց մեկ առ մեկ.
Ոչ որ դժգոհ չէր երևում նշվելուց,
Զի չալլալվեց, չմոալլվեց ոչ մի դեմք:
- 28 Այնտեղ քաղցից ատամացում էին գուր
Ուբալդինն ու Բոնիֆացիո Ֆիեսկին,
Որ շատ մարդկանց գավազանով հովվեց սուրբ:
- 31 Այնտեղ մեստեր Մարկեզեն էր չորացած,
Որ Ֆոլիում միշտ զբաղվեց խմելով,
Որից երբեք իրեն չզգաց հագեցած:
- 34 Բայց ինչպես նա, ով նայում է, որ ընտրի,
Այսպես և ես նախընտրեցի լուկկացուն,
Որ խոսելու փափագ ուներ ավելի:
- 37 Նա հիծում էր ինչ որ անուն-Ջենտուկկա—
Իր այն մատով, որ ի վերուստ սահմանված
Տանջանքներին ավելի էր ենթակա:

- 40 «Ո՛վ հոգի, որ ինձ հետ խոսել ես բաղձում,—
Ասացի ես,— արդ բարբառիր դու այնպես,
Որ երկուսով էլ ստանանք գոհացում»:
- 43 Եվ նա. «Մի կի՛ն, որ անքող է տակավին,
Իմ քաղաքը քեզ հաճելի կդարձնի,
Թեև արժան է նա մարդկանց պարսավին»:
- 46 Դու հիշիր այս նախատեսումս անձնական.
Եթե հիժմունս այլ մտքով ես հասկանում,
Քեզ կպարզեն հետո դեպքերն իրական:
- 49 Բայց դու նա չե՛ս, ով հորհնեց նոր տաղեր,
Որոնք կարծես սկսում են այս տողով.
«Կանայք, դուք որ ձեր մեջ ունեք ազնիվ սեր»:
- 52 Եվ ես նրան. «Ես մեկն եմ, որ նոթագրում,
Ապա հույզերս արտահայտում եմ այնպես,
Ինչպես սերն է ինձ ներշնչում, թելադրում»:
- 55 Եվ նա. «Եղբայր, արդ տեսնում եմ խոչն այն սուր,
Որ Նոտարին, Գուիտտոնին, նաև ինձ
Հեռու պահեց ձեր նոր ոճից քաղցրալուր:
- 58 Քաջ տեսնում եմ, թե ինչպես ձեր գրչով դուք
Հետևում եք սերտիվ սիրույն թելադրող,
Ինչ որ չեղավ գրարվեստին մեր հատուկ:
- 61 Ով շեղվում է ողջմտության կանոնից,
Տարբերությունն այդ ոճերի չի տեսնում»:
Եվ նա լռեց, բավարարված գրույցից:
- 64 Ինչպես հաճախ կոունկները հեռագնաց,
Որ Նեղոսի երկայնքին են ձմեռում,
Ծարան-շարան պանում են սրընթաց,
- 67 Այսպես բոլոր հոգիներն այն ներգլյալ,
Որ հետամուտ էին իրենց քավության,
Շուտ եկան և վերադարձան փութաքայլ:

- 70 Եվ ինչպես նա, ով հոգնելով վազելուց,
Ընկերներից զատվում է ու մեղմ քայլում,
Մինչև որ իր կուրծքը դադրի հեալուց,
- 73 Այսպես այստեղ անջատվելով սուրբ հոտից,
Դանդաղորեն ինձ հետևեց Ֆորեզեն,
Հարցնելով ինձ. «Ե՞րբ կտեսնեմ քեզ նորից»:
- 76 Ես ասացի. «Ինչքան կապրեմ չգիտեմ.
Բայց չի լինի աստ վերադարձս այնքան շուտ,
Որ ավելի վաղ գալու իղձ չհայտնեմ.
- 79 Քանզի քաղաքն, ուր տրված է ինձ ապրել,
Լավ բարքերից մերկանում է օրեցօր
Եվ կարող է իր կործանմանը հանգեղ»:
- 82 «Ով այդ բանում մեծ մեղք ունի,— ասաց նա,—
Ձիու պոչից կկապվի ու քարշ կսծվի
Դեպի անդունդ, ուր փրկության հույս չկա:
- 85 Ձիւ գնալով կարագացնի վազքը իր,
Մինչև նրա հոգին բերանը բերի
Ու բաց թողնի նրա դիակը զազիր:
- 88 Եվ շատ պիտի չպտտվեն աստղերն այն,—
Եվ աչքերը երկինք ուղղեց,— մինչև որ
Քեզ պարզ դառնա իրողությունն ամենայն:
- 91 Հիմա զատվե՛նք, ժամանակը մեզ համար
Սուղ է այստեղ, և այն իզուր կկորցնե՛մ,
Եթե շարժվե՛մ քո քայլերով համրավար»:
- 94 Ինչպես երբեմն հեծյալ մարտիկն առանձին
Հեռանում է հեծելագոր ջոկատից,
Ստանալու բախման պատիվն առաջին,
- 97 Այսպես մեզնից նա հեռացավ հապշտապ.
Ես մնացի պոետների հետ երկու,
Որոնք եղան այնքան վարպետ հոյակապ:

- 100 Երբ նա մեզնից այնքան շատ էր հեռացել,
Որ էլ աչքըս նրան պարզ չէր նկատում,
Ինչպես միտքըս նրան պարզ չէր հասկացել,
- 103 Ինձ երևաց, ոչ շատ հեռու մեր տեղից,
Մի ուրիշ ծառ պտղաբերձ ու սաղարթուն,
Որ տնկված էր անդին լեռան դարձվածքից:
- 106 Տեսա մարդկանց, որ ձեռքերը կարկառած
Տերևների՛ն՝ ճշում էին ինչ-որ բան,
Ինչպես ճշում են մանուկները զրկված,
- 109 Երբ չեն տալիս նրանց ուզածը մարդիկ,
Այլ, սրելու համար ախորժը նրանց,
Ուզածները բարձր են բռնում սակավիկ:
- 112 Հուսկ հուսախաբ եղած՝ նրանք մեկնեցին:
Մենք մոտեցանք այնժամ ծառին պտղաբերձ,
Որ խուլ մնաց նրանց այնքան թախամձին:
- 115 «Առաջ անցեք, մի մոտենաք դուք սրան.
Սա ծլել է եղեմական այն ծառից,
Որից կերել, ճաշակել է մայր Եվան»:
- 118 Այսպես ասաց ճյուղերի մեջ ինչ-որ ձայն:
Մենք երեքով առաջացանք հույս ընդ հույս,
Միջով դարի ու բարձրաբերձ ծառի այն:
- 121 «Հիշեցեք այն նզովելոց ամպածին,—
Ասում էր նա,— որոնք հարբած, հղիացած,
Թեսեսոսին մարտահրավեր կարդացին.
- 124 Եվ հրեից, որ խմեցին կշտացան,
Որի համար նրանց վանեց Գեդեոնն,
Երբ ցած իջավ բլուրներից ի Մադիան»:
- 127 Բոլորակի եզրով այսպես ընթացանք,
Ունկնդրելով մեղաց մաաին որկորի,
Որ ունեցան դառն ու տխուր հետևանք:

- 130 Մենք երեքով դուրս եկանք լայն ճանապարհ,
Եվ ընթացանք հազար քայլից ավելի,
Ամեն մեկըս մտորելով անբարբառ:
- 133 «Ինչո՞ւ եք դուք այդպես գնում մտածկոտ»,—
Հանկարծ գոչեց մի ձայն, որից խրոչեցի
Հար և նման մի մտրուկի վեհերոտ:
- 136 Վեր նայեցի, տեսնելու թե ով էր այդ.
Քուրայի մեջ մետաղը կամ ապակին
Երբեք այնպես չեն շողացել հրացայտ,
- 139 Ինչպես շողաց մեկը, որ մեզ գոչում էր.
«Խաղաղության տանող ուղին այստեղ է.
Մուտքն այստեղ է բարձրանալու լեռն ի վեր»:
- 142 Նրա տեսքից ես շլացա իրավամբ,
Եվ շարժվեցի վարպետներիս ետևից,
Ընթանալով լսված ձայնի ուղղությամբ:
- 145 Ինչպես այգից առաջ սյուքը մաշիսյան
Մեղմ փշում է, բոլորովին թաթավված
Խոտերի ու ծաղկանց շնչովը բուրյան,
- 148 Այսպես ճակտիս մի հով փչեց այդպիսի.
Ես զգացի թափահարում թևերի,
Ուրկից բուրմունք մի տարածվեց ամբոսի:
- 151 Ես լսեցի այս խոսքերը. «Երանի
Նրանց, որոնք իրենց սրտում չեն զգում
Անհագությունն որկորածետ բերանի,
- 154 Եվ քաղցում են միայն արդար սահմանում»:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Հ Ի Ն Գ Ե Ր Ո Ր Գ.

Այն ժամն էր, երբ ելքը պետք չէր հապաղել
Զի արևը միջօրյա ծիրը Ցուլին,
Իսկ գիշերը Կարիճին էր արդ թողել:

- 4 Եվ ինչպես նա, ով չի երբեք դանդաղում,
Այլ իր ճամփով ընթանում է միշտ առաջ,
Երբոր նրան հարկի խթանն է մղում,
- 7 Այսպես և մենք մտանք մի նեղ արահետ,
Մազլցելով մի սանդուղքով, որ, անձուկ,
Թույլ չէր տալիս մեզ բարձրանալ գուգահետ:
- 10 Ինչպես մատաղ ծիտը թևերն է բացում,
Թռչկոտելու տեճով, ապա կծկում է,
Սիրտ չանելով թողնել իր բույնը փցուն,
- 13 Այսպես ես մեկ ուզում էի բան հարցնել,
Մեկ տատամսում, իմ շրթները շարժելով,
Ծիշտ ինչպես նա, ով փորձում է խոսք վերցնել:
- 16 Բարի հայրըս տեսնելով, որ ես երկմիտ
Ու վարանոտ գնում էի, ինձ ասաց.
«Դե՛ն արձակիր լարված աղեղը լեզվիդ»:
- 19 Ես աներկբա բացի բերանս այն ատեն
Ու ասացի. «Ինչպե՞ս կարող եմ հյուծվել
Նրանք, ովքեր սնուցվելու պետք չունեն»:
- 22 Եվ նա ասաց. «Եթե հիշես, թե ինչպես
Մելեագրը խանձողի հետ սպառվեց,
Հասկանալն այդ շատ չի լինի դժվար քեզ:
- 25 Եթե դարձյալ մտաբերես, թե ինչպես
Ձեր պատկերն է արտացոլում Քայելին,
Այն, ինչ որ քեզ բարդ է թվում, կըմբռնես:
- 28 Բայց որպեսզի հարցն հասկանաս անթերի,
Ահավասիկ Ստատիոսը, կխնդրես,
Որ նա լինի բուժիչը քո վերքերի»:
- 31 «Եթե ինձ է ընկնում այդ հարցը պարզել,
Քանի դու կաս,— պատասխանեց Ստատիոն,—
Ներիր ինձ, որ քեզ չեմ կարող ոչ ասել»:

- 34 Ապա սկսեց. «Եթէ խոսքերն իմ, որոյսկ,
 Լալ ըմբռնի ու ընկալի միտքը թո,
 Բեզ կպարզվի տվյալ հարցը բովանդակ:
- 37 Զուտ արյունը, որ երբեք չի ներծծվում
 Երակներից և մնում է ինչպես մի
 Ավելորդ ճաշ, որ սեղանից է վերցվում,
- 40 Ստանում է սրտում հաստիչ գորություն,
 Ինչպես արյունն երակների մեջ հոսող
 Սնուցում է ծայրանդամները մարդուն:
- 43 Նորից գտված՝ նա իջնում է սեռական
 Օրգաններում, ուրկից կաթում է մի այլ
 Արյան վրա մի անոթում բնական:
- 46 Անդ խառնվում է մի արյունը մյուս արյան,
 Մին ներկրում է, իսկ մյուսը ներգործում.
 Ըստ որում սա ունի գորեղ գտարան:
- 49 Զուլված նրան՝ սկսում է սա գործել
 Մակարդելով, և ապա կշանք է տալիս
 Այն մակարդին, որին ինքն է ստեղծել:
- 52 Ներգործոն ուժն հոգևորվում է նման
 Բուսականին, տարբերվելով այնու, որ
 Նա ճամփին է, իսկ սա հասել իր լրման.
- 55 Եվ աճելով ինչպես մի սունկ ծովային՝
 Ծարծվում է և զգում, ապա կազմում է
 Օրգանները կարողությանց մարդկային:
- 58 Սրտից ծագած այդ գորությունն ի հարկին
 Մերթ ընդլայնվում, մերթ ծափալվում է, նայած
 Անդամների կազմավորման կարիքին:
- 61 Բայց ինչպես է սսուն դառնում անասնից,
 Դեռ չգիտես. դա այնպիսի հարց է բարդ,
 Որ մոլորվեց մի իմաստուն քեզանից:

- 64 Ըստ որում մա իր գիտությամբ անջատեց
Հոգեկանից իմացականը ներգոր,
Որին ոչ մի հատուկ օրգան չընծայեց:
- 67 Արդ միտքըդ բաց ճշմարտությանն անհեղլի.
Իմացիր որ հեճնց որ սաղմի մեջ արդեն
Ավարտված է կազմավորումն ուղեղի,
- 70 Արարիչը զվարթ նայում է նրան՝
Բնության այդ ամենամեծ արվեստին
Եվ ներարկում նրան հոգի բանական:
- 73 Իսկ սա ինչ-որ գործոն գտնում է սաղմում,
Միակցում է և կազմում լոյ.մի հոգի,
Որ ապրում է, զգում է և գիտակցում:
- 76 Եվ որպեսզի խոսքըս քեզ քիչ զարմացնի,
Հիշիր, ինչպես վազի հույզը, միացած
Արեգակի տապին, դառնում է գինի:
- 79 Երբ Լաբեզիսն սպառում է մսնածոն,
Հոգին մարմնից անջատվում է ու տանում
Նրա բոլոր հատկությունները գործոն:
- 82 Որոշ ձիրքեր անգործունյա են մնում.
Հիշողությունը, միտքն ու կամքը, սակայն,
Առաջվանից ավելի լավ են գործում:
- 85 Հոգին թռչում ու հասնում է անհապաղ
Զույգ աիերից մեկին և կամ մյուսին,
Եվ իր վիճակն իմանում է այնտեղ նախ:
- 88 Հեճնց որ այդտեղ օդը պատում է նրան,
Հաստիչ ուժը ճառագայթում է իր շուրջ,
Ինչպես արեց անդամների մեջ կենդան:
- 91 Եվ օդն ինչպես, երբ այն լի է գոլորշով,
Ցուցողում է արեգակի շողերից
Եվ զարդարվում ծիածանի գույներով,

- 94 Այսպէս օղը, որով պատվում է հոգին,
Ստանում է այն ձևը, որ նրա մեջ
Դրոշմում է արարիչ ուժը ներքին.
- 97 Եվ ինչպէս բոցն հետևում է կրակին,
Որ էլ որ սա տեղափոխվի ու գնա,
Այսպէս նոր ձևն հետևում է հոգիին:
- 100 Երևույթն այն, որը կոչվում է սուվեր,
Այս նոր ձևն է, որից կազմում է հոգին
Ամեն տեսակ զգայական օրգաններ:
- 103 Դրանով ենք մենք ծիծաղում, բարբառում,
Դրանով են հառաչներն ու հեծքը մեր,
Որ կարող է լսած լինես այս սարում:
- 106 Մեր սուվերներն այս կամ այն տեսքն են առնում,
Նայած թե ինչ գրգիռներ են վարում մեզ.
Պատճառն այդ է, որ քեզ զարմանք է առթում»:
- 109 Հասել էինք արդեն վերջին ոլորտին
Եվ շուտ եկել դեպի աջ կողմը ճամփի,
Երբ ունեցանք մի ուրիշ հոգ անդստին:
- 112 Կեռան լանջը այնտեղ բոցեր էր ցանում,
Եվ ներքևից բարձրանում էր մի քամի,
Որ այդ բոցերը բորբ ի բաց էր վանում:
- 115 Արդ մեզ հարկ էր մեկ մեկ գնալ ճամփեզրից.
Բայց այս կողմից երկյուղ էի ես զգում
Վար ընկնելուց, այն կողմից՝ վառ բոցերից:
- 118 Վարպետս ասաց. «Աստ հարկ է ու անհրաժեշտ
Աչքերը միշտ պահել լարված, անթարթափ,
Ըստ որում՝ աստ կարելի է գայթել հեշտ»:
- 121 Այնժամ խորքից հրի վառ ու անագին
Ես լսեցի «Տէր վեհագոյն գթութեան»
Երգը հնչուն, դեպ՝ ուր դարձա՛ փութագին:

- 124 Բոցերի մեջ տեսա աւճիճք Կրթեւել,
Ոստի ուշով ես մայեցի մերթ արանց,
Մերթ քայլերիս, չուղղելով աչքս այլուրեք:
- 127 Երբ ավարտում էին նրանք օրհներգն այն,
«Զայր ոչ գիտեմ» գոչում էին ուժգնորեն,
Ապա նորից էին երգում մեղմաձայն . .
- 130 Որից հետո դարձյալ գոչում. «Իրանան
Անտառ վազեց ու փոհեց Հելիկին,
Որ խմել էր քաղցր թույնը վեներյան»:
- 133 Ապա նրանք նորից օրհներգն երգեցին
Եվ հիշեցին հետո արանց ու կանանց,
Որ ողջախոհ, անեղծ կյանքով ստրեցին:
- 136 Եվ կարծեմ այս երգն ու գոչերը այնքան
Պիտի տևեն, մի՞նչև նրանք տոչորվեն.
Այդ գոչերով ու այդ պատժով քաղկական
- 139 Վերքերն իրենց վերջ ի վերջո կփակվեն:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Վ Ե Ց Ե Ր Ո Ր Դ

- Մինչ մենք քայլում էինք իրար ետևից,
Ծամփի եզրով, բարի վարպետըս հաճախ
Մտում էր ինձ. «Զգուշ, օգտվիր իմ ազդից»:
- 4 Արևը, որ դեպ արևմուտք էր թեքվել,
Պայծառելով հորիզոնը կապուտակ,
Ծանանչներն իր իմ աջ ուսին էր զարկել.
- 7 Եվ այնտեղ, ուր մարմինս ստվեր էր արել,
Հուրն ավելի շատագույն էր ձերկում.
Հոգիներինն դա զարմանք էր պատճառել:

- 10 Այս առիթով ահա նրանք ին մասին՝
Խոսք բաց արին և սասցին մեկ մեկու,
«Աս կարծես թէ մարմին չունի մեզ պես սին»:
- 13 Ապա ոմանք ինձ մոտեցան անարգել,
Միշտ ջանալով դուրս չգալու այնտեղից,
Որտեղ նրանց սահմանված էր տոչորվել:
- 16 «Դու, որ կերթաս այն երկուսի ետևից
Ոչ հեղձանքից, այլ հարգանքից մի գուցե,
Պատասխանիր, տես այրվում եմ ծարավից.
- 19 Պատասխանող պետք չէ միայն ինձ համար.
Դա բոլորիս ավելի է հարկավոր,
Բան թողնելիս ու հարեցին ջուրը սառ:
- 22 Ասա մեզ, թե ինչպե՛ս ես դու խափանում
Չստագայթներն արեգակի, կարծես թե
Դեռ չի՞նես ընկած մահվան դարանում»:
- 25 Այսպես հարցրեց ինձ մի հոգի. ես ընդփույթ
Պատրաստվեցի նրան տալու պատասխան,
Երբ գրավեց ուշքըս մի նոր երևույթ.
- 28 Վասնզի այն ճամփի միջով հրավառ
Եկավ մի խումբ նախորդ խմբին ընդատաշ,
Եվ իր վրա ուղղեց Ցայացքս ապշահար:
- 31 Հանկարծ տեսա, որ այն խմբերը կրկին
Ծտապեցին ողջագուրել մեկզմեկ,
Գոհանալով այդ ողջույնից սրտագին:
- 34 Այսօրինակ մրջյունները անպաշտպան
Հանդիպում՝ են իրար ցուկ ցուկի,
Իմանալու իրենց բախտը կամ ճամփան:
- 37 Երբ ավարտվեց հանդիպումն այդ մտերմիկ,
Նրանք նախքան բաժանվելը իրարից
Փոփոխակի ձայնարկեցին բարձր ու ձիգ.

- 40 Նորեկ խումբը գոչեց «Սողոմ և Գոմոր»:
Մյուսը՝ «Մտալ Պատիժայեն կովի մեջ,
Որ գոհացնի ցուլը կիրքն իր հախնթոր»:
- 43 Ինչպես ճայերն, որ թռչում են սուրալով
Մասամբ դեպի Ռիֆե, մասամբ՝ անապատ,
Սրանք ցրտից, նրանք տաքից խորշելով,
- 46 Այսպես խմբերն երթևեկում էին հար,
Եվ լալագին կրկնում օրհներգը հիշյալ
Ու գոչունը՝ իրենց պատշաճ ու հարմար:
- 49 Եվ նույն նրանք, որ ինձ էին նախ դիմել,
Նորից դեպի ինձ մտտեցան հապշտապ,
Փափագելով իմ պատասխանը լսել:
- 52 Ես տեսնելով բուռն բաղձանքը նրանց,
Բարբառեցի. «Դուք որ վստահ եք, անշուշտ,
Մի օր հանգչել խաղաղության մեջ անանց,
- 55 Իմացեք որ ես չեմ մեռել դեռ մահվամբ,
Այլ մարմինըս աչտեղ ինձ հետ եմ բերել
Իր կեանքի հողվածներով և արյամբ:
- 58 Գնում եմ վեր, որ լույս գտնեմ մտավոր.
Անդ մի կին կա, որի շնորհիվ ես միայն
Այստեղ բերի իմ մարմինը անցավոր:
- 61 Բայց իցիվ թե ձեր իղձը շուտ գոհացվի
Եվ սիրով ու լույսով գեղուն երկնքում
Զեզ համար պարտ ու պատշաճ տեղ հատկացվի.
- 64 Ասացեք ինձ, որպեսզի այն գրանցեմ,
Դուք ո՞վ եք և այն հոգիներն ովքե՞ր են,
Որ քայլում են ձեր ընթացքին հակընդդեմ»:
- 67 Ինչպես կուպիտ ու վայրենի լեռնցին,
Երբ առաջին անգամ քաղաք է գալիս,
Նայում է լուռ, շմոր ասդին ու անդին,

- 70 Այսպէս էին այն սուրբներն երևում,
 Բայց երբ նրանք թողափվեցին զարմանքից,
 Որ իմաստուն մարդկանց մոտ կարճ է տևում,
- 73 «Երանի քեզ, որ մեր մարգերն էս եկել,—
 Վերսկսեց բարբառողը քիչ առաջ,—
 Որ թափագույն կյանքի հասնես անարգել.
- 76 Այն խումբը, որ քայլում է մեզ հակընթաց,
 Գործեց մեղքն այն, որի համար ծաղրանքով
 «Բամբիշ» կոչվեց մի օր, Վեսարը հաղթած:
- 79 Հեռանում են նրանք «Սողոմ» գոռալով
 Եվ մեղադրում իրենց, ինչպես լսեցիր,
 Պիղծ արարքից իրենց ամոթ զգալով:
- 82 Մեր մեղքն եղա՛յ միջև երկու սեռերի.
 Զի մենք օրենքն ընդոտնեցինք մարդկային,
 Անբանի պես հետևելով կրքերի,
- 85 Համոթըս մեր՝ բաժանվելու ընթացքում
 Միշտ կրկնում ենք անունը այն կնոջ, որ
 Անասնացա՛յ անասնա՛ձն սարվածքում:
- 88 Արդ մեր մեղքն ու արարքները գիտես դու.
 Անշուշտ կուզես մեր անուններն իմանալ,
 Բայց ժամանակ չկա մեկ-մեկ թվելու:
- 91 Իմ անունը ես կարող եմ քեզ հայտնել.
 Ես կոչվում եմ Գուհնիցելլի Գուփդո.
 Վաղ զղջալուս համար այստեղ եմ ընկել»:
- 94 Ինչ զգացին երկու որդիք հնօրյա,
 Երբ մորն իրենց Լիկուրգոսի մոտ տեսան,
 Նույն ապրումներն էս ունեցա համարյա,
- 97 Երբ լսեցի նրա անունը, որին
 Համարել էն իմ հայրն ու հայրը այրոց,
 Որ գրել են գողտրիկ տաղեր սիրային:

- 100 Ես քայլեցի լռությամբ ու մտածկոտ,
Ակնապիշ ու երկար նրան դիտելով,
Ասկայն հրի ահից շեկա նրա ժող:
- 103 Եվ երբ նրան ես նայելուց հագեցա,
Պատրաստակամ եղա նրան ծառայել,
Տալով հաւատառ համբարտիքներ նախընծա:
- 106 Եվ նա աւաց. «Թո խոսքերը նորավետ
Այնպիսի խոր հետք թողեցին իմ հոգում,
Որ չի կարող Լեթեն ջնջել առհասկետ:
- 109 Բայց էթե քո հաշխատիքներն տոույգ են,
Ապա ասա, ի՞նչ է պատճառն այն սիրո,
Որ տաճում ես դեպ ինձ այնքան ջերմորեն»:
- 112 Եվ ես նրան. «Այդ ձեր տաղերն են քաղցրիկ,
Որոնք պիտի միշտ հաճույքով ընթերցվեն,
Քանի տե՛ր տաղերգությունն ընթացիկ»:
- 115 «Եղբայր, սա որ քեզ մատնանիշ եմ աճում,—
Ասաց, մատով ինձ ցույց տալով մի հոգի,—
Վարպետ եղավ իր մայրենի բարբառում:
- 118 Նա տաղեյու, վիպեյու մեջ բոլորից
Առաջ անցալ, և հիմարներն ասեմ թող,
Որ Լիմոճցին գերազանց է նրանից:
- 121 Նրանք նայում են անվանը, ոչ փաստին,
Եվ կազմում են այսպես կարծիքը իրենց,
Զուկնդրելով ողջմտությանն, արվեստին:
- 124 Այսպես արին հիներն հանդեպ Գուխտոռնի,
Տարփողելով նրան բերնե ի բերան,
Մի՞նչև եղավ ճշմարտությունը հայտնի:
- 127 Արդ, էթե դու ունես շնորհ այնքան մեծ,
Որ կարող ես դեպի Դրախտ բարձրանալ,
Որ Քրիստոսն է բազմաձ իբրև գահերեց,

- 130 Ապա այնտեղ «Հայր մեր» ասա ինձ համար,
Այնքան որքան հարկավոր է մեզ այստեղ,
Որ մեղանչել էլ չենք կարող մենք իսպառ»:
- 133 Ապա, գուցե տալու համար տեղ նրան,
Որ իր մոտ էր, անհեռացալ հրի մեջ,
Ջրալուցքը սուզվող ձկան օրշու նման:
- 136 Ես մոռեցա այնժամ մյուսին ցույց տրված,
Եվ ասացի, որ իմ հոգին անձկալի
Նրա անվաճն հարուկ տեղ էր պատրաստած:
- 139 Նա սկսեց հոժարակամ բարբառել.
«Դուք այնպիսի շոյող խոսքեր եք անում,
Որ չեմ կարող և չեմ ուզում ինձ ծածկել:
- 142 Ես Առնալդն եմ, որ երգում եմ արցունքով.
Ես զղշում եմ հիմարությունն իմ անցյալ,
Եվ տեսնում եմ հուսացյալ օրն հրեվանքով:
- 145 Հայցում եմ ձեզ հանուն ուժի մեծագոր,
Որ տանում է ձեզ գագաթը այս լեռան,
Պատեն ժամին հիշեցեք իմ վիշտը խոր»:
- 148 Եվ չքացալ խորքում հուրի հորձեռանդ:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Յ Ո Թ Ե Ր Ո Ր Դ

Արևը այն կետի վրա էր երկնի,
Ուրկից շողերն արձակում է նախ այնտեղ,
Որտեղ հեղվեց սուրբ արյունը Միածնի.

- 4 Մինչ Էբրուը թափալվում է Կշոի տակ,
Եվ Գանգեսը եռնեփռոմ կեսօրին:
Օրն անցնում էր, երբ տեսանք մի հրեշտակ:

- 7 Նա բոցից դուրս եզրին կանգնած՝ «Երանի Այնոցիկ որ սուրբ են սրտիք» էր երգում, Մի ձայնով, որ մերնից էր գեր կենդանի:
- 10 Ապա նրան երբ մոտեցանք՝ ասաց մեզ.
«Սուրբ հոգիներ, դուք չեք կարող ընթանալ,
Թե այս հուրը ձեզ չի կիզել նախապես.
- 13 Արդ ներս մտեք և ունկնդրեք երգ մի նոր»:
Լսելով այս՝ ես սարսեցի ինչպես նա,
Ում խրել են մի փոսի մեջ գետնափոր:
- 16 Ահից սառած՝ գլուխս առաջ պարզեցի,
Դիտելով հուրն և հիշելով այն մարդկանց,
Որոնք կիզվել էին վրան վառ բոցի:
- 19 Դեպ ինձ դարձան առաջնորդներն իմ անախ:
«Որդյակ,— ասաց Վիրգիլիոսն ինձ,— ներս անցիր,
Սա կարող է ահ պատճառել, բայց ոչ մահ:
- 22 Հիշիր, հիշիր, ես օգնեցի եթե քեզ
Ողջ և առողջ անդունդն ի վար իջնելու,
Զօգնե՛մ հիմա, երբ երկինքը մոտ է մեզ:
- 25 Հավատա, որ եթե նույնիսկ դու մնաս
Հազար տարի այս կրակի կենտրոնում,
Նա չի կարող քեզնից խլել ոչ մի մազ:
- 28 Եթե կարծում ես, որ խաբում եմ ես քեզ,
Մոտեցիր և փեշըդ բոցին երկարիր,
Կտեսնես որ նա չի լինի հրակեզ:
- 31 Արդ թոթափվիր ամեն տեսակ երկյուղից.
Դարձիր այս կողմ և համարձակ ներս մտիր»:
Ես, ակամա, չեի շարժվում իմ տեղից:
- 34 Երբ տեսավ, որ չեի շարժվում ես նորից,
Մի քիչ հուզված ասաց. «Որդի, էլ հիմա
Այս խութն է լոկ քեզ բաժանում Բեատորիչից»:

- 37 Ինչպես ի լուր Թիսբե անվան անձկալի,
Պիրամոսը քացալ աչքերն ու նայեց
Թթեճու տակ, որ դարձել էր արճալի,
- 40 Այսպես կոտրած ընդդիմությունն իմ համար,
Նայեցի իմ առաջնորդին իմաստուն,
Ի լուր անվան, որ միշտ թանկ է ինձ համար:
- 43 Եվ նա գլուխն օրորելով, ինձ առաց՝
«Էլ չսպասեճք» ու ինձ ժպտաց քաղցրորեն,
Ինչպես մանկան, որին միրգ է խոստացված:
- 46 Ապա ինձնից առաջ մտալ հրատուտ,
Ստատիոսին խնդրելով մեզ հետևել,
Որ մինչև այդ մեզ զատել էր ուղերթում:
- 49 Հենց որ մտա կրակի մեջ հորձեռանդ,
Պիտ ուզեի հալոցի մեջ ինձ նետել
Զովանալու համար, այնքան տապ էր անդ:
- 52 Իմ հայրն անուշ, ինձ շնչելու համար ույժ,
Միշտ հիշում էր իմ տիրուհուն, ասելով.
«Կարծես տեսնում եմ իր աչքերը մեղուշ»:
- 55 Մեզ մի ձայն էր առաջնորդում օրհներգի.
Եվ մենք, ուշով հետևելով այդ ձայնին,
Դուրս եկանք անդ, ուր սանդուղքն էր վերելքի:
- 58 Նա երգում էր՝ «Եկայք օրհնեալք Հօր իմոյ»,
Պատած լույսով այնպես պայծառ ու շողուն,
Որ շլացրեց երկու աչքերըս շմոր:
- 61 Ապա հարեց. «Արևը մայր է մտել.
Զեր քայլերը արագացրեք, քանի դեռ
Արևմուտքը բոլորովին չի մթնել»:
- 64 Ժայռի միջով բարձրանում էր ուղին վեր՝
Դեպի այն կողմ, ուր բեկվել էր իմ առջև
Ծողքն արևի, որ արդեն ցած էր թեքվել:

- 67 Մի քանի ոտք հագիվ էինք մենք էլէլ,
Երբ ստվերիս չքանալով իմացանք,
Որ մեր ետև արևը մայր էր մտել:
- 70 Եվ նախքան որ հորիզոնը ընդհանուր
Ամենուրեք միևնույն տեսքն ստանար
Եվ գիշերը սփռեր խավարն ամենուր,
- 73 Ամեն մեկըս պսակեցի՞նք մի բազրոտի՞ն.
Զի լեռնային մութը մեր մեջ չբացրեց
Բարձրանալու ուժն ու փափագը ներքին:
- 76 Այծերն ինչպէս, քանի դեռ չեն ճարակած,
Ժայռերն ի վեր ուտոտում են ու կայտում,
Ապա հեզիկ արածում են լռակաց,
- 79 Ստվերի տակ— մինչ արեւն հուր է ցանում—
Պահպանությամբ իրենց հովվի, որ հենված
Իր մականին հսկողությունն է անում.
- 82 Հոտաղն ինչպէս, որ հսկում է բացօթյա
Եվ գիշերում իր հոտի մոտ մակաղած,
Որպեսզի նա գազանի կեր չդառնա,
- 85 Այսպէս էինք մենք երեքով այդ պահին.
Ես որպէս այծ, նրանք որպէս հովիվներ,
Փակված բարձր ժայռերի մեջ եզրային:
- 88 Վերևում մեզ երևում էր անցք մի նեղ,
Բայց այդ անցքից աստղերն էին երևում՝
Սովորական տեսքից խոշոր և լուսեղ:
- 91 Մինչ, խոկալով, նրանց էի նայում ես,
Քունըս տարավ. իսկ քունն հայտնում է հաճախ
Երագի մեջ դեպքերը ոչ ծանոթ մեզ:
- 94 Այն ժամին, երբ արևելքից Կիթերան,
Որ վառվում է հավետ սիրո հրաչրքով,
Իր առաջին շողերն հղեց այս լեռան,

- 97 Ես երազում տեսա մի կին գեղատես,
Որ մի մարգում ծաղիկներ էր հալաքում
Եվ հաճելի ձայնով երգում էր այսպես.
- 100 «Ով իմ անունն իմանալու է կարոտ,
Թող իմանա՛ Լիան եմ ես. շրջում եմ,
Որ ինձ համար կազմեմ ծաղկե մի նարոտ:
- 103 Ի հաճույս ինձ՝ պճնում եմ ինձ ծաղկունքով,
Իսկ իմ քույրը՝ Հոսաբելը, օրն ի բուն
Անշարժ աճողո՞ծ նստում է իր հայելու քով:
- 106 Նա սիրում է գողթր աչքերին իր նայել,
Իսկ ես զուգվել ծաղիկներով իմ քաղած.
Իմ հաճույքն է գործել, նրանը՝ հայել»:
- 109 Արդեն այգի վաղահարույց շողերից
— Որոնք այնքան հաճելի են պանդուխտին,
Որքան նվազ հեռու է նա մայր երկրից—
- 112 Խույս էր տալիս խավարն ամեն կողմերից,
Քունս էլ հետը: Ես վեր կացա ու տեսա,
Որ վարպետներս ելել էին տեղներից:
- 115 «Քաղցրը պտուղն, որին այնքան անձկությամբ
Հետամուտ են սերունդները մարդկային,
Քո քաղցն այսօր կհագեցնի լիությամբ»:
- 118 Վիրգիլիոսը այս խոսքերով ինձ դիմեց.
Ոչ մի լավ լուր ես չեմ լսել իմ կյանքում,
Որ պատճառեր ինձ խնդություն այդքան մեծ:
- 121 Այնքան աճեց տենչըս բարձունքն էլնելու,
Որ ամեն մի քայլիս զգում էի ինձ
Թևավորված՝ պատրաստ թռիչք գործելու:
- 124 Երբ սանդուղքը մեզնից արդեն մնաց ցած,
Եվ մենք հասանք աստիճանին վերնագույն,
Վիրգիլիոսը դեպ ինձ նայեց ու ասաց.

- 127 «Որդյակ, տեսար հուրն անցալոր ու անանց,
Եվ դու հիմա եկել հասել ես այնտեղ,
Որտեղ պետք է մեզք հրածեշու տանք միմյանց:
- 130 Ամեն ճարով, ջանքով բերի քեզ այստեղ.
Հիմա թող քեզ առաջնորդի կամքը քո.
Դու ազատ ես ուղիներից սեպ ու նեղ:
- 133 Տես արևը, որ շողում է քո ճակտին.
Տես սեզերը, ծաղիկներն ու թփերն այն,
Որոնք այստեղ հողում աճում են ինքնին:
- 136 Մինչ նրա գալն, ում աչքերը գեղափայլ
Ու թախծալի ինձ մղեցին գալ քեզ մոտ,
Դու կարող ես այստեղ նստել կամ մասն գալ:
- 139 Դու այլևքս ինձնից խոսք մի սպասիր.
Ազատ, շիտակ և առողջ է քո ոգին.
Հիմա շարժվիր ըստ քո կամքի անբասիր.
- 142 Արդ պսակ ու թագ եմ դնում քո գլխին»:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Ո Ւ Թ Ե Ր Ո Ր Դ

Անձկակարոտ՝ ամեն կողմից տեսնելու
Աստվածաշին անտառը թափ ու ծաղկուն,
Որ մեղմում էր նորածագ լույսն այցելու,

4 Ես անհապաղ մտա այնտեղ և հուշիկ
Առաջացա հարթավայրով, ուր չորս դին
Տարածվել էր մի խնկարույր անուշիկ:

7 Մի հեշտաշունչ ու հեզիկ հով համաափյուռ
Միապաղաղ խփում էր իմ ճակատին,
Ինչպես մեղմիկ փչող անուշ մի գեփյուռ.

- 10 Եվ այդ հովից ծառուղեշներն ամենայն
Հակվում էին դեպի այն կողմ, ուր սուրբ լեռն
Արձակել էր. սուվերաճն իր վաղորդյալն.
- 13 Սակայն ճյուղերն այնքան չէին ճկում կոր,
Որ բարձունքին թառած ծիսերն առ ահի
Կասեցնեին իրենց դայլալը սովոր,
- 16 Այլ ներշնչում էին պուրբերն առաջին
Ցնծապատար մի հեշտանքով, խառնելով
Դայլալն իրենց տերևների մրմունջին,
- 19 Որ նման էր Քիաափի պուրակում
Սոճիների սաղարթների սուսափին,
Երբ Եվդոսը իր սղոխն է արձակում:
- 22 Ես համրաքալ այնքան էի խորացել
Վաղնջական այն անտառով, որ արդեն
Չէի տեսնում՝ ուրկից էի ներս մտել,
- 25 Երբ ընթացքըս արգելակեց խոր մի գետ,
Որի ափին աճած սեզերը դալար
Այլակներից ծփում էին վեռ ի վեռ:
- 28 Երկրի ջրերն ամենից ջինջ ու զուլալ,
Թվում էր թե պղտոր էին ու աղոտ,
Բաղդաստելով այս գետի հետ մաքրափայլ,
- 31 Թեպետև նա սուվերախիտ ու մթին
Չորերով է հոսում հավետ, ուր բնավ
Չի թափանցել ոչ արեգակ, ոչ լուսին:
- 34 Ես կանգ առա և իմ աչքերն ուղղեցի
Հանդիպակաց ափը գետի՝ դիտելու
Բազմապիսի ծաղկուն ծառերն աղարծի:
- 37 Ինչպես երբ մեզ հրաշք մի բան երևա,
Միտքը ուրիշ բանի մասին չի խորհի,
Այսպես մի կին ինձ երևաց գեղանձնյա,

- 40 Որ հաճույքով ման էր գալիս միայնակ,
Երգելով և թարմ ծաղիկներ քաղելով,
Որոհեցով էր պատած ողի՞ն բովանդակ:
- 48 «Օ՛ չքնաղ կի՞ն, որ ջերմաճում ես սիրո
Ճաճանչներով, եթե պետք է հաճատալ
Դեմքի տեսքի՞ն, որ հարցարարն է հոգվո,
- 46 Բարի եղի՞ր գետի ափին մտնե՞ալ,—
Մասացի՛ ես,— որպեսզի այն, ինչ որ դու
Պեղգեղում ես, կարողանամ հասկանալ:
- 49 Դու թվում ես Պրոգերպի՞նը պարման,
Այն պահի՞ն, երբ մայրը նրան կորցրեց,
Իսկ մեա կորցրեց ծաղկած աշխարհը գարնան»:
- 52 Հար և նման հեզիկ կայթող մի կնոջ,
Նա ոտները միացրեց իրարու
Եվ, սահելով քայիկներով անդողդոջ,
- 55 Ուղղվեց դեպ ինձ ծաղկանց միջով խատուտիկ,
Եվ կույսի պես համեստաժպալ ո պարկեշտ
Խոնարհեցրեց իր աչքերը գեղեցիկ:
- 58 Նա գոհացում տվեց իմ ջերմ աղերսին,
Մատչելով ինձ այնքան, որ ձայնն իր թավջա
Հասնում էր ինձ բառերի հետ միասին:
- 61 Գալով այնտեղ, որտեղ ափը սիզամետ
Ողողված էր զուլալ գետի ջրերով,
Նա բարձրացրեց իր աչքերը բոցավետ:
- 64 Զեմ կարծում որ Վեներայի աչքերից
Փայլատակած լիներ նման մի շողյուն,
Երբ պատահմամբ նետահարվեց իր զավկից:
- 67 Նա ժպտում էր գետի ափից հանդիման,
Փունջ կազմելով ծաղիկներից բազմերանգ,
Որ բուսնում են այստեղ առանց սերմանման:

- 70 Մեզ բաժանող էրեք քայլեր լոկ կային.
 Բայց Հեղեատարնուն, որ Բսեթքետը պարտվեց,
 Դառնալով դառ հոխորտության մարդկային,
- 73 Լեանդորտը աբելի չէք անհոճել,
 Երբիք ե Սեստի միջև լողալիս,
 Բան ես էեթեկ, որ շթողեց ինձ անցնել:
- 76 «Դուք նորեկ եք, և իմ Ժպիտը այստեղ,
 Որ մարդկությանն ապաստան է ընտրված,—
 Բարբառեց նա, մեզ նայելով անդեւ,—
- 79 Կարող է ձեզ որոշ չափով զարմացնել.
 Բայց կարող է սաղմունք «Ուրախ արարեր»
 Զեզ լույս սփռել և ձեր կապածը ցրել:
- 82 Եվ դու, որ ինձ աղերսագին կանչեցիր,
 Ոգածոյ հարցրու, ըստ որում ես պատրաստ եմ
 Ասեմ հարցիդ պատասխան տալ անձանձիր»:
- 85 Եվ ես նրան. «Զորն ու սուսփն անտառի
 Հակասում եմ իմ ժողովն այն կարծիքին,
 Որ կազմեցի թողորակի մեջ վարի»:
- 88 Եվ նա սասց. «Պատճառը այդ զարմանքիդ
 Ես կպարզեմ համոզարար խոսքերով
 Եվ կցրեմ քեզ պարուրող մեզը խիտ:
- 91 Արարիչք, որ կատարյալ է ինքյան,
 Մարդուն բարի, բարու համար ստեղծեց,
 Տալով նրան տեղն այս հավերժ հանգստյան:
- 94 Մարդն իր մեղքով այտեղ սակալ բնակվեց.
 Նրա մեղքով խինդն ու խնձիղը անուշ
 Դառն ողբի ու թախիծի փոխարկվեց:
- 97 Այս վեռն այսքան բարձրացել է դեպ երկինք,
 Ինչպես ահա տեսնում ես դու քո աչքով,
 Որ գազարթին ապրած մարդուն երջանիկ,

- 100 ՁԱՆԴԷԻՆ գոլորշիներն երկրային,
Որ ունակ են բարձրանալու դեպի վեր,
Մինչև սահմանն երրորդ խափի օդային:
- 103 Բայց քանի որ շուրջերկրյա օրը նմանապ
Պտտվում է երկինքների հետ բոլոր
(Թե պտույտն այդ շխափանյի պատահմամբ),
- 106 Ապա այստեղ, լեռան այս ջինջ կատարում,
Նրա պտույտն հանդիպում է ծառերին
Եվ սոսափներ առաջացնում անտառում:
- 109 Ծփում ծառերն իրենց սերմերը բոլոր
Փոխանցում են օդին, իսկ սա, հիռ գալով,
Ծուրջն է սփռում այդ սերմերը բեղմնավոր:
- 112 Իսկ երկիրը ըստ իր տեղի բնության
Արտադրում և անեցնում է դրանցից
Բազմապիսի բույսեր պես-պես հատկության:
- 115 Գիտնալով այս՝ մարդիկ պետք չէ զարմանան,
Երբոր տեսնեն, որ բողբոջել է մի բույս
Առանց հայտնի և ակներև սերմանման:
- 118 Պետք է գիտնաս, որ այս անտառը փարթամ
Որ եկել էս, լի է ամեն սերմերով
Եվ ձեզ անհայտ պտուղներով քաղցրահամ:
- 121 Իսկ այս ջուրը չի ծագում մի ակունքից,
Որ փոփոխման ենթակա է շարունակ
Եվ հոսում է մերթ թափով, մերթ գուրկ թափից.
- 124 Այլ ծագում է մի ակունքից համաչափ,
Որ ի վերուստ ստանում է այնքան ջուր,
Որքան հարկ է հոսել երկու ուղղությամբ:
- 127 Այս կողմ հոսող ջուրը հուշը մեղքերի
Վերացնում է, մինչդեռ հոսողը այն կողմ
Արթնացնում է հուշը բարի գործերի:

- 130 Աստու Լերթե, անդ Եվնոյե է կոչվում նա,
Եվ հարկ է նախ երկու կողմից ճաշակել,
Որպեսզի ջուրն ազդեցություն ունենա:
- 133 Նրա համին ոչ մի այլ համ չի հասնի:
Քո պապակը հագեցած է թեպետև,
Եվ քեզ այլ բան ասելու հարկ չի լինի,
- 136 Բայց առածիս կավելացնեմ դեռ մի բան.
Չեմ կարծում, որ խոսքըս նվազ դուր գա քեզ,
Եթե թեկուզ գերազանցի իմ խոստման:
- 139 Նրանք, որոնք ի վաղնջյան երգեցին
Ոսկեդարն ու մարդկանց վիճակն երջանիկ,
Գուցե այստեղ պատկերացրին մտովին:
- 142 Այստեղ անմեղ եղան մարդիկ նախնական.
Այստեղ հավերժ գարուն ու միրգ է պես-պես,
Եվ նեկտարը հեճնց այս ջուրն է պատվական»:
- 145 Ես շուտ եկա պոետներիս ունկնդիր,
Եվ տեսա որ նրանք ժպտուն դեմքերով
Լսում էին այս հուսկ բանքը նախընտիր:
- 148 Նորից դարձա այն կնոջը գեղաթով:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Ի Ն Ն Ե Ր Ո Ր Գ

Ավարտելով իր խոսքերը զվարթուն,
Նա սկսեց երգել որպես սիրահար.
«Երանի ում մեղաց եղև թողութիւն»:

- 4 Ինչպես հարսներն հավերժ, որոնք պչրելով
Ճեմում էին անտառներում հովանոտ,
Ոմանք արև, ոմանք ստվեր փնտրելով,
- 7 Այսպես կինն այն գետի ափով հակադիր
Առաջացավ հոսանքն ի վեր, և ես էլ
Հետևեցի հաշկույս քայքոյ՝ զուգարհիր:

- 10 Մենք հարչուր քայլ չէինք արեչ երկուստեր,
Երբ թերվեցին գույգ ափերք միասպես,
Այնպես որ ես ուղղվեցի դեպ արեւելք:
- 13 Դեռ շատ չէինք ընթացակցել ափնուղով,
Երբ նա դեմքը դեպ ինձ դարձրեց ու սասաց.
«Եղբայր, նայիր և ունկնդրիր արդ ուշով»:
- 16 Եվ ահա այն անտառի մեջ բովանդակ
Հանկարծ ճայթոնեց մի լույս այնպես շողշողուն,
Որ թվաց, թե դա մի շանթ էր լուսարձակ:
- 19 Սակայն շանթը շողում է ու չքանում,
Իսկ այս լույսը տևում էր ու աճում հար.
«Արդ ի՞նչ է սա» խորհում էի իմ մտքում:
- 22 Անդ հնչում էր մի մեղեդի հմայիչ.
Դա իմ սրտում արդար զայրույթ հարուցեց
Կշտամբելու հանդգնությունն Եվայի.
- 25 Մինչ երկինքն ու երկիրն էին հպատակ
Աստծու կամքին, միայն կինը նորաստեղծ
Չհանդուրժեց մնալու մի քողի տակ,
- 28 Որի ներքո եթե մնար սրբակյաց,
Անճառելի այս վայելքները բոլոր
Վաղուց անտի կլիճե՞ի ճաշակած:
- 31 Մինչ ես գնում էի հավերժ խնդությանց
Այս առաջին ճաշակումից զմայլված,
Եվ ծարավի ավելի մեծ ցնծությանց,
- 34 Մեր առջև օդն՝ ողեշների տակ կանաչ՝
Լուսավառվեց որպես խարույկ բոցավառ,
Եվ երգ դարձավ լսված ձայնը քաղցրավաչ:
- 37 Ո՛վ սուրբ Կույսեր, եթե երբեք ձեզ համար
Ես տարա քաղց, ցուբտ, տքնություն տանջալի,
Արդ հայցում եմ վարձատրությունն իմ արդար:

- 40 Արդ ինձ համար թող Հելիկոնը հորդի.
Թող Ուրանիան ինձ օգնի իր խմբի հետ,
Որ տաղերգեմ խորհուրդներ խոր ու խրթին:
- 43 Հեռվից տեսա կարծես ոսկե յոթ ծառեր,
Պատրված այն տարածությամբ միջանկյալ,
Որ ընկած էր նրանց և մեր միջև դեռ:
- 46 Բայց երբ այնքան մոտիկացա ես նրանց,
Որ զգայքը պատրող հանուր առարկան
Ինձ իրական իր պատկերով երևաց,
- 49 Այն գորությանբ, որը հիմքն է ընկալման,
Իմացա, որ աշտանակներ են դրանք,
Եվ որ ձայներն այն երգում են «Ռվասննան»:
- 52 Ծողում էին չքնաղ ջահերը յոթնյակ
Ավելի վառ, քան թե լուսինը լրիվ
Կեսգիշերվա պայծառության ժամանակ:
- 55 Ես Վիրգիլին դարձա սաստիկ զարմանքով.
Այնժամ նա ինձ պատասխանեց նույնպիսի
Զարմացական և սուշահար հայացքով:
- 58 Նորից դարձա այն ջահերին լուսարիայ,
Որ ընդառաջ էին շարժվում դեպի մեզ
Նոր հարսերի նման հուշիկ, համրաքայլ:
- 61 Կինն ինձ սաստեց. «Ինչո՞ւ հայացքդ այդպես
Հառել ես լոկ լուսացնցող ջահերին,
Եվ ետևից եկողն առնում ես աճտես»:
- 64 Այնժամ տեսա, որ ջահերի ետևից
Գալիս էին անձիք՝ ճերմակ հանդերձով,
Որոնց վրա չէր երևում ոչ մի բիծ:
- 67 Ես ձախ կողմում ցուցուում էր ջուրը պաղ,
Եվ հենց որ ես նայում էի նրա մեջ,
Հայելու պես ցոլանում էր կողն իմ ձախ:

- 70 Երբ ես եկա ասիի այն տեղն, ուր միայն
Գետի հունն էր մեզ բաժանում թափորից,
Ես կանգ առա, որպեսզի լավ տեսնեմ այն:
- 73 Ծարժվում էին առաջ ջահերն հրեղեն
Եվ փողփողուն դրոշների նմանակ
Իրենց ետև թողնում գծեր լուսեղեն:
- 76 Եվ լույսի յոթ գծեր էին գոյանում:
Բոլորն էլ այն վառ գույներով, որոնցով
Արփին կամար, Դելիան պսակ է կազմում:
- 79 Այդ գծերի երկայնությունն էր այնպես,
Որ ծայրերը չէի տեսնում, իսկ նրանց
Միջև լայնքը տաս քայլի չափ էր կարծես:
- 82 Հովանու տակ այդ կամարի լուսավոր
Գալիս էին քսանչորս ծերեր զույգ առ զույգ՝
Արտախուրված շուշաններով պնևավոր:
- 85 Բոլորեքյան երգում էին համաձայն.
«Օրհնչալ ես դու դատերաց մեջ Ադամա,
Օրհնչալ լինի գեղեցկությունդ հապիտյան»:
- 88 Երբ ծաղիկներն ու խոտերը ուռճալիր,
Որոնցով էր պատած ասիը դիմացի,
Ազատեցին մի պահ այրերն այն ընտիր,
- 91 Ինչպես լույսին հետևում է մի այլ լույս,
Չորս կենդանի եկան նրանց ետևից,
Արտախուրված տերևներով նորաբույս.
- 94 Ամեն մեկը վեց թև ուներ փետրալի,
Որտեղ կային բազում աչքեր պսպղուն.
Այդպես էին անշուշտ աչքերն Արգոսի:
- 97 Ես, ընթերցող, կերպարանքները նրանց
Աստ չեմ կարող նկարագրել ավելի.
Մի այլ հարկից ես պետք է դա առնեմ զանց:

- 100 Բայց դու կարդա Եզեկիելին. նա նրանց
Պատկերում է ինչպես եկան հյուսիսից,
Հողմով, ամպով և կրակով պարուրված:
- 103 Եվ ինչպես դու նրա երկում կգտնես,
Այդպիսին էր սրանց տեսքը, միայն թե
Հովհաննանքը թևերն հաշվում է ինձ պես:
- 106 Չորս կենդանու միջև եղած տարածում
Ծարժվում էր մի երկանիվ կառք հաղթական,
Որ մի Գրիֆոն ուսով ընդքարշ էր ածում:
- 109 Սա պարզել էր իր թևերը արծվացին.
Բայց, քայլելով անցուղիով միջանկյալ,
Չէր խանգարում լույս գծերին եզրային:
- 112 Չէր երևում թևերի ծայրն հեռարձակ.
Նրա թռչնի մասերն էին ոսկեգույն,
Իսկ մյուս մասերն՝ կարմրախառն սպիտակ:
- 115 Ոչ միայն չէր Ափրիկեցու կառքը կամ
Օգոստոսինն այսպես շքեղ Հոռոմում,
Այլ կզիջեր Արևի կառքը անգամ,
- 118 Արևինը, որ, շեղելով իր ճամփան,
Այրվեց Երկրի պաղատանքով ջերմեռանդ,
Երբոր Զևար տեսավ արդար դատաստան:
- 121 Աջ անվի մոտ պարում էին երեք կին.
Մեկը այնպես վառ կարմիր էր, որ հագիվ
Կնկատվեր կրակի մեջ բորբազին:
- 124 Մյուսը ուներ այնպիսի գույն, որ կարծես
Նրա մարմինն ստեղծվել էր գմբուխից,
Իսկ երրորդը ճեփ-ճեփմակ էր ձյունի պես:
- 127 Մերթ ճերմակն էր վարում պարը այդ կանանց,
Մերթ կարմիրը, որի երգի համաձայն
Մերթ արագ էր պարն ընթանում, մերթ կամաց:

- 130 Իսկ ձախ կողմում չորս կին, հազած ծիրանի,
Կայթում-կայտոռում էին մեկի կշռույթով,
Որը ունեւ գլուխ երեք աչքանի:
- 133 Այս տողանցող խմբից հետո տեսա ես
Երկու ծերուկ, հագնվածքով ոչ նման,
Սակայն նման շարժըվածքով ծանր ու հեզ:
- 136 Մեկը կարծես աշակերտն էր ընտանի
Հիպոկրատի, որին բնությունն ստեղծեց
Առողջության համար մարդկանց կենդանի:
- 139 Մյուսը կարծես ներհակ հոգսով էր տարված,
Կրեղով սուր այնքան սուրսայր ու փայլուն,
Որ վախեցրեց ինձ ափունքից դիմակաց:
- 142 Ապա տեսա չորս անձ խոնարհ կեցվածքով.
Վերջում մեկակ մի ծերունի էր գալիս,
Խորաթափանց ու տեսլահար հայացքով:
- 145 Այս յոթ հոգին տարազներով մյուսներից
Ձեին ջոկվում, սակայն իրենց գլխի շուրջ
Կրում էին ոչ թե պսակ շուշանից,
- 148 Այլ վառ կարմիր վարդանման ծաղկունքից.
Հեովից նայողն անտարակույս կկարծեր,
Որ այրվում էր նրանց ճակատը հուրքից:
- 151 Եվ երբ կառքը կանգնեց ուղիղ իմ դիմաց,
Լսվեց որոտ, և այն անձինք հարգարժան,
Դեն գնալու շիճեղով արտոնված,
- 154 Իրենց բոլոր շքախմբով կանգ առան:

Ե Ր Գ Ե Ր Ե Ս Ո Ւ Ն Ե Ր Ո Ր Դ

Երբ բոցավառ յոթ ջահերը կանգ առան,
Որ թափորի համար եղան ուղեցույց,
Ինչպես աստղերն ուղին նշում են նրան,

- 4 Ով իր նալը նալահանգիստ է տանում,—
Պատկառելի այն այրերը իմաստուն,
Որ Գրիֆոնից առաջ էին ընթանում,
- 7 Կանգ առնելուց հետո իսկույն շուռ եկան
Դեպի կառքը այն հոշակապ ու շքեղ,
Որպես իրենց զմայլանքի առարկան:
- 10 Նրանցից մեկն, ինչպես էակ ներշնչյալ,
Երեք անգամ «Եկ, հարսն» երգեց բարձրաձայն,
Եվ այդ երգը կրկնեց խումբը միացյալ:
- 13 Ջերթ երանցալք երբ վերջին կոչը լսեց,
Փութով պիտի հառնեն իրենց դամբանից
Եվ մարմնացած՝ այելուիս օրհներգեն,
- 16 Այսպես ձայնից այն ծերունու գերպատիվ
Աստվածային կառքի վրա բարձրացան
Հավերժ կյանքի բանբերները բազմաթիվ:
- 19 «Օրհնեալ որ գաադ» օրհներգեցին միախուն
Եվ սփռելով շուրջն ու վրան ծաղիկներ,
Ավելացրին. «Ծուշանս ածեք լիաբուն»:
- 22 Ինչպես հաճախ երբ օրը նոր է ծագում,
Արևելքը վարդագունում է համակ,
Իսկ երկինքը պայծառորեն հստակում.
- 25 Եվ նորածագ արևի դեմքը պարկեշտ
Ծածկըված է լինում այնքան նուրբ քողով,
Որ կարող է տեսանելի դառնալ հեշտ,
- 28 Այսպես թեթև մի ամպի մեջ վառ ծաղկանց—
Որ նետվելով հրեշտակաչին ձեռքերից՝
Թափվում էին չորս դին կառքի հաղթապանծ,—
- 31 Մի կին տեսա ձիթենիով պսակված,
Ծերմակ քողով, կանաչապուն քեհեզով
Եվ ոսկեգույն պարեգոսով պարուրված:

- 34 Եվ հոգիս, որ վաղուց ի վեր չէր կրել
Այն հուզումն ու այլայլությունը, որով
Կյանքում նրա ներկայությամբ եմ ապրել,
- 37 Առանց նրան պարզ տեսնելու կանխազգաց
Մի զորությամբ, որ նրանից էր բխում,
Վաղնջապան ուժը սիրո չհանգած:
- 40 Հայացքս հազիվ հանդիպեց այն զորության,
Որ կարեւր խոցել էր ինձ, երբ ես դեռ
Զեի ելած իմ հասակից մանկության,
- 43 Դարձա ձախ կողմ մի բնազդով ինքնամուղ,
Որով մանուկն իր մայրիկին է փնտրում,
Երբ իր սրտում ունի մորմոք կամ երկյուղ,
- 46 Վիրգիլիոսին հաղորդելու. «Զգացի
Համակ սարսուռ անթթներում իմ արյան.
Շանաշում եմ ես նշաններն հին բոցի»:
- 49 Բայց Վիրգիլը թողել էր ու հեռացել,
Վիրգիլը, իմ հոգեհայրը քաղցրագույն,
Վիրգիլը, որ փրկությունս էր հանձանձել:
- 52 Այն բոլորը, ինչ կորցրել է մայր Եվան,
Զարգելեց որ դեմքըս, ցողով լվացված,
Նորից եղծվեր արցունքներով իմ ծորան:
- 55 «Դանտե, մի լար որ Վիրգիլիոսը գնաց,
Մի լար, մի լար ամենևին, զի հիմա
Հարկ է ուրիշ խոցի համար լինես լաց»:
- 58 Զերթ ծովակալն, որ տեսնելու է գալիս
Անձնակազմին իր ենթակա նավերի
Եվ ամենքին սիրտ ու կորով է տալիս,
- 61 Այսպես երբ ես դարձա ի լուր իմ անվան,
Որ այստեղ լոկ ակամայից է նշվում,
Կառքի ձախ կողմ տեսա կնոջ աննման,

- 64 Որ քիչ ստաջ ինձ երևաց քողարկված
 Հեղեղի տակ ծաղիկների համասփյուռ,
 Իր աչքերը դեմի ասից ինձ ողղած:
- 67 Թեև քողը, որ իջնում էր գլխից վար,
 Շրջանակված Միներվայի ուտերով,
 Թույլ չէր տալիս, որ նա որոշ երևար,
- 70 Բայց նա իր սեգ ու տիրական կեցվածքում
 Շարունակեց, ինչպես նա, ով ամենից
 Ազդու խոսքերն հարմար պահին է ձգում.
- 73 «Լա՛վ նայիր, լա՛վ Բեատրիչեն եմ ես արդ.
 Ինչպե՛ս եղավ, որ հաճեցիր այստեղ գալ,
 Զգիտե՛ս որ երջանիկ է այստեղ մարդ»:
- 76 Ես աչքերըս դեպի գետը հակեցի.
 Երբ ինձ տեսա ջինջ ջրերի մեջ նրա,
 Ճանաչեցի ինձ և ամոթ զգացի:
- 79 Ինչպես խիստ է մայրն երևում իր որդուն,
 Այսպես նա ինձ խիստ երևաց, բայց նրա
 Բարկության մեջ ես զգացի բարություն:
- 82 Նա լուռ մնաց, իսկ հրեշտակներն համաձայն
 Օրհներգեցին. «Ով տէր, ի քեզ յուսացայ»,
 Եվ «զոտս իմ»-ով վերջացրին սաղմոսն այն:
- 85 Ինչպես ձյունը սառնանում է Իտալիո
 Ողնաշարի անտառներում կենդանի,
 Տուրտ շնչի տակ քամիների Սլավոնիո,
- 88 Ապա հե՛նց որ ստվերագուրկ աշխարհից
 Հողմ է փչում, սառնը հալչում է տակավ,
 Այնպես ինչպես մոմը հալչում է հուրից,
- 91 Այսպես եղա մինչև երգելը նրանց,
 Որոնց ձայնի հնչյունները թավշային
 Ողեկցում են հավերժալուր դաշնությանց.

- 94 Բայց երբ նրանց ավաչի մեջ աղվական
Զգացի գոթ, ավելի քան ասեին՝
«Ով կին, ինչո՞ւ նրան տանջում ես այդքան»,
- 97 Սառուցը, որ սիրտըս սեղմել էր ուժգին,
Դարձավ արցունք և հառաչանք, և բերնից
Ու աչքերից պոռթկաց իմ վիշտը ներքին:
- 100 Սակայն նա միշտ կանգնած անշարժ, հոտնկայս՝
Հիշատակված կողմը կառքի սրբազան,
Ուղղեց գթոտ էակներին խոսքերն այս.
- 103 «Դուք հսկում եք հավերժության մեջ այնպես,
Որ ոչ մի դեպք ընթացքի մեջ դարերի
Գաղտնածածուկ ու անհայտ չի մնում ձեզ.
- 106 Իմ պատասխանն անշուշտ նրան է ուղղված,
Որ լալիս է ահա այնտեղ, որպեսզի
Վիշտը լինի գուգակշիռ իր մեղաց:
- 109 Եվ ոչ միայն ազդեցությամբ աստղերի,
Որ ամեն գոյ մի վախճանի են ուղղում,
Ըստ իրենց մեջ պարունակած ուժերի,
- 112 Այլև առատ շնորհներով երկնային
(Որ հեղում են այնքան բարձրր ակունքից,
Որ չեն հասնում հայացքները մերային)
- 115 Նա նոր կյանքում սկսում էր գորանալ,
Եվ հակումներն, որոնցով էր նա օժտված,
Կարող էին ամեն գծով զարգանալ:
- 118 Սակայն մի հող, ինչքան լինում է բերրի,
Այնքան վատ ու անպտղաբեր է դառնում,
Երբ մնում է նա անմշակ ու վայրի:
- 121 Ես միաժամ նրան նեցուկ կանգնեցի,
Եվ միմիայն իմ կենդանի գոյությամբ
Տալում էի նրան ճամփով ուղղացի:

- 124 Բայց երբ հասա շեմին երկրորդ հասակի
 Ու հեռացա մահկանացու աշխարհից,
 Նա ինձ լքեց ու հանձնվեց այդ կյանքի:
- 127 Երբ որ մարմնից ես բարձրացա առ հոգի,
 Եվ աճեցի գեղեցկությամբ, զորությամբ,
 Դարձա նրան նվազ հաճո ու հարգի:
- 130 Նա ընթացավ ճանապարհով մոլորուն,
 Ընկնելով աին բարիքների ետևից,
 Որ չեն տալիս, ինչ խոստանում են մարդուն:
- 133 Ներշնչումներս անգամ անգոր մնացին,
 Որոնցով ես նրան դարձի կոչ արի.
 Նա այնքան քիչ փույթ ունեցավ այդ մասին:
- 136 Այնքան ընկավ մոլորության մեջ նա խոր,
 Որ մի ճար կար միայն նրան փրկելու—
 Ցույց տալ նրան հոգիներիս մեղավոր:
- 139 Դրա համար այցելեցի ես Դժոխք,
 Ուղղելու իմ լալազին հայցը նրան,
 Որ բերել է սրան վայրն այս լուսաշողք:
- 142 Աստվածային վճռի իսախոռոմ կլիներ
 Էթե հառե՞ն է ըմպել ջուրն անմեան,
 Առանց գինը վճարելու քավաբեր
- 145 Արցունքներով սորջանքի ու զղջման»:

Ե Ր Գ Ե Ր Ե Ս Ո Ւ Ն Մ Ե Կ Ե Ր Ո Ր Դ

Խոսքը արդեն ինձ ուղղելով ուղղակի,
 Որ ինձ այնքան սուր ու խիստ էր թվացել,
 Ծարունակեց. «Ով դու, որ սուրբ գետակի

- 4 Այն ասիին ես, ասա, ասա, ճիշտ չե՞մ ես:
Այսքան ծանր մեղադրանքները քո դեմ
Հարկ է, որ դու քո խոսքերով հաստատես»:
- 7 Այնպես էի ես սահմոկած ու սմբած,
Որ իմ ձայնը, բարձրանալով ի ներքուստ,
Մարեց դեռևս շնչափողից դուրս չեկած:
- 10 Քիչ սպասեց, ապա հարեց նույն տոնով.
«Ի՞նչ ես խորհում, պատասխան տուր, քանի դեռ
Քո մեղքերը չեն մաքրված Լեթետով»:
- 13 Խոռովքս ու վախս, ուժեղացած առավել,
Բերնիցս այնքան թույլ մի «այո» կորզեցին,
Որ կարող էր աչքը միայն նշմարել:
- 16 Ինչպես աղեղն, երբ այն լարված է անչափ,
Բեկանվում է այնպես, որ նետն արձակված
Թիրախին է դիպչում նվազ ուժգնությամբ,
- 19 Այսպես և ես ճնշված ծանր իմ բեռից,
Դուրս պոռթկացի արցունքներս ու հառաչներս,
Եվ իմ ձայնը թույլ դուրս եկավ իմ բերնից:
- 22 Եվ նա ասաց. «Հորդորներումս անցյալի,
Որ քեզ մղում էին սիրել այն Բարին,
Որից այն կողմ ոչինչ չկա անձկալի,
- 25 Ի՞նչ արգելակ կամ ի՞նչ կապանք դու գտար,
Որ քո հույսն ու արիությունը կորցրիր
Ընթանալու ճանապարհով ուղղատար:
- 28 Ի՞նչ հեշտական կամ շահեկան բան տեսար
Աշխարհային բարիքների մեջ ունայն,
Որոնց այնքան հանդիսացար սիրահար»:
- 31 Արձակելով կրծքից մի դառն հառաչանք,
Ես շրթներդս դժվարությամբ բաց արի
Եվ պատասխան տալու համար արի ջանք:

- 34 Ես ասացի. «Բարիքները աշխարհիկ
Ինձ գերեցին իրենց պատիր հաճույքով,
Երբ ձեր մահով կորավ ձեր դեմքը քաղցրիկ»:
- 37 Եվ նա ասաց. «Ծածկելով կամ ժխտելով
Դու չես խաբի Դատավորին երկնավոր,
Որ դատում է մարդկանց իրենց գործերով:
- 40 Իսկ երբ մեղքը բերանով է հայտնվում,
Այն ժամանակ մեր առջանում երկնային
Ծեղրին հեսանն հակառակ է պտտվում:
- 43 Որպեսզի դու ավելի լավ իմանաս
Քո սխալը, և որպեսզի այլ անգամ
Սիրենների դյուրանքներին դիմանաս,
- 46 Հանգստացիր և ինձ լսիր փութակամ.
Իմ մահը քեզ պետք է դրդեր ընթանալ
Այլ ուղղությամբ, քան ընթացար դու ցայնժամ:
- 49 Բնությունը կամ արվեստը քեզ բնավ
Ցույց չեն տվել գեղեցկություն մի այնպես,
Ինչպես անձս էր, որ թաղվեց ու հող դարձավ:
- 52 Եթե մահովս կորցրիր գանձն այդ առավել,
Ապա էլ ի՞նչ մահկանացու բան ուրիշ
Կարող էր քո արտի մեջ տեղ գրավել:
- 55 Հիասթափված բարիքներից սին ու սուտ,
Դու պետք էիր ինձ հետևել միմիայն,
Ինձ, որ արդեն դարձել էի ոգի զուտ:
- 58 Դու պետք չէիր կծկել թևերդ սլացիկ,
Ենթարկվելու նոր պատրանքի կամ կնոջ
Կամ ինչ որ այլ ունայն բանի վաղանցիկ:
- 61 Մատաղ ծիտն է լոկ վտանգի ենթարկվում,
Իսկ չափահաս թռչունի դեմ իզուր է
Ծուղակ լարվում կամ պարսաքար արձակվում»:

- 64 Մանուկն ինչպես կանգնած լուռ ու ակնկոր,
Կշտամբանքներ է լսում և ամաչում,
Էրով իրեն ճանաչելով մեղավոր,
- 67 Այսպես էլ ես: Եվ նա. «Թե որ վշտացար,
Էոկ լսելով, մորուքըդ մեր բարձրացրու,
Ինձ նայելով դու ավելի կզգաս ցավ»:
- 70 Բարձրացնելու համար դեմքս դրի ուժ,
Ոչ նվազ ուժ, քան այն, որով հարթ կաղնին
Սասանվում է մեր հողմերից աստկախուժ,
- 73 Կամ Յարբասի երկրից փչող հողմերից.
Եվ դեմքի տեղ երբ նա մորուք գործածեց,
Ես զգացի թունուտ խայթը ակնարկից:
- 76 Ի վերջո՜ երբ վեր բարձրացրի դեմքս՝ ես,
Նկատեցի, որ հրեշտակները արդեն
Չէին սիրում ծաղիկներ խոուն ու պես պես:
- 79 Եվ ես տեսա, դեռ աչքերով ոչ անքույթ,
Որ տիրուհիս հայացքն ուղղել էր դեպի
Այն զազանը, որ մի անձ էր երկբնույթ:
- 82 Նա քողով էր և երևում էր հեռվանց,
Բայց թվաց, թե գերազանցում էր իրեն,
Ավելի քան գերազանցեց այլ երանանց:
- 85 Խղճիս խայթը աչնքան եղավ ահրեելի,
Որ այն, ինչ ես սիրել էի նստապես,
Հիմա դարձավ իմ աչքերի՞ն ատելի:
- 88 Աչնքան անշեց ինձ ծանրությունն իմ մեղաց,
Որ ուշադասի ընկա, և այն ինչ դարձա,
Գիտե՛ նա, ով դրա պատճառն էր եղած:
- 91 Եվ երբ ուշքս վերստացա ես նորից,
Իմ վերևում տեսա կնոջ մե՛նայվոր,
Որ ասում էր. «Բունիք, բունիք իմ մեղքից»:

94. Նա ինձ: սուգէց: գետում: կրկորդըս մինչև:
Եվ, քաշելով: իր: ետևից: ընթացավ:
Ձիի վրա ինչպես մակուշկ մի թերթ:
- 97 Երբ մոտեցա դեմի ափին: անխոռով,
«Տողեա յիս»-ը երգվեց: այնքան քաղցրաձայն,
Որ: չեմ կարող նկարագրել բառերով:
- 100: Գեղանի կինն իր թևերը բաց արավ,
Բռնեց գլուխս և ներսուզեց ջրի մեջ,
Այնպես որ ինձ: ջուրը կուլ տալ հարկ եղավ:
- 103 Ապա գետից ինձ ափ հանեց ու գեջ-գեջ
Ներկայացրեց ինձ չորս կանանց նազելի:
Եվ ամեն մեկն ինձ: առավ իր բազկի մեջ:
- 106 «Նիսփաներ ենք այստեղ, երկնում՝ վառ աստղեր.
Բեատրիչեն աշխարհ չեկած տակավին
Կարգըվեցինք նրան որպես նաժիշներ:
- 109 Մենք կտանենք քեզ նրա մոտ, իսկ երեք
Կանայք, որոնք ավելի խորն են տեսնում,
Քեզ կօգնեն, որ տեսնես աչքերն իր արեգ»:
- 112 Այսպես նրանք բարբառեցին խորիմաց
Եվ ինձ տարան: Գրիֆոնի կրծքի տակ,
Որ կանգնած էր: Բեատրիչեն մեր դիմաց:
- 115 Ինձ ասացին. «Հառիր հայացքդ անձկակեզ:
Մենք քեզ բերինք աչքերի մոտ այն զմբուխտ,
Որկից Սերը իր նետերով խոցեց քեզ»:
- 118 Հազար իղձեր, ինչպես բոցեր բորբոքված,
Ինձ մղեցին նայել պայծառ աչքերին,
Որ Գրիֆոնի վրա էին բևեռված:
- 121 Ինչպես արևն հայելու մեջ է ցոլում,
Այսպես երկերայ այն Գազանը նրանց մեջ
Մերթ մի տեսքով, մերթ այլ տեսքով էր շողում:

- 124 Ո՛վ ընթերցող, ինքքդ դատիր թե որքան
Ես զարմացա, երբ Գազանը չէր շարժվում,
Բայց փոխվում էր նրա պատկերն իրական:
- 127 Մինչ իմ հոգին, հիացքով ու խինդով լի,
Ճաշակում էր դեռ սնունդը գերբնական,
Որից բնավ հագեցնալ չէր կարելի,
- 130 Այն մյուս երեք կանաչք եկան ընդատաջ
Ազնվական շարժումներով, երգելով
Հրեշտակային իրենց ձաչնով քաղցրավաչ:
- 133 Երգում էին. «Բեատրիչե սրբափառ,
Աչքերդ ուղղիր քեզ նվիրված այս մարդուն,
Որ քեզ համար կտրեց այնքան ճանապարհ:
- 136 Ընորհ արա բանալ դեմքդ լուսահորդ,
Որպեսզի նա կարողանա պարզ տեսնել
Քո քողարկած գեղեցկությունը երկրորդ»:
- 139 Օ՛ր ցոլացում հավերժական վառ լույսի.
Ո՛ր օժտվածը քանքարներով բնատուր,
Կամ ո՛ր տքնողն ստվերի տակ Պառնասի,
- 142 Պիտի չզգար իրեն անգոր ու անճար,
Եթե փորձեր քեզ պատկերել այն պահին,
Երբ երկնային գեղեցկությամբ քո անճար
- 145 Երևացիր անքող՝ օդում արփային:

Ե Ր Գ Ե Ր Ե Ս Ո Ւ Ն Ե Ր Կ Ո Ւ Ե Ր Ո Ր Գ

Աչքերս այնքան ազահորեն հագեցրին
Իմ տասնամյա ծարավն այրող ու տանջող,
Որ մյուս բոլոր գգայարանքս հանգցրին:

- 4 Եվ անտարբէր դեպի իրերն արտաքին՝
 Հմայվեցի նրա ժպտուն քերանով,
 Որ գերում էր սիրացանցով իր նախկին:
- 7 Ես ակամա դեմքըս դարձրի դեպի ձախ,
 Երբ ինձ երեք դիցուհիներն ասացին.
 «Քեզ դյուրեւ է Բեատրիչեն քո չքնաղ»:
- 10 Ելացումը, որից աչքերը տարտամ
 Կորցընում են տեսողությունը իրենց,
 Ինձ գրեթէ կուրացրեց միառժամ:
- 13 Բայց աչքերըս երբ թույլ լույսին վարժվեցին
 (Ասում են «թույլ» բաղդատմամբ այն լույսին վառ,
 Որից նրանք ակամայից պոկվեցին),
- 16 Ես տեսա, որ այն թափորը փառահեղ
 Թեքվել էր աջ և դառնում էր արդեն ետ,
 Ունենալով իր դեմ արփին ճանաչելու:
- 19 Ինչպես գունդը վահանների ծածկի տակ
 Պտտվում է դրոշի հետ նախընթաց,
 Դեռ չթեքած ուղղությունն իր բովանդակ,
- 22 Այսպես փաղանգն արքայության երկնքի
 Ամբողջ կազմով առաջ անցավ մեզանից,
 Դեռ չշեղված ուղղությունը սուրբ կառքի:
- 25 Կանաչք նորից անիվների մոտ եկան,
 Եվ Գրիֆոնը օրհնյալ կառքը քարշ տվեց,
 Անշարժ պահած իր թևերը ոռշնակաւ:
- 28 Չքնաղ կիւնը, որ ինձ գետով անցկացրեց,
 Ստատիոն, ես հետևեցի՜նք կառանվին,
 Որ ավելի մանրը աղել գծագրեց:
- 31 Այսպես անցանք մենք անտատով անբընակ
 — Մեղքով նրա, որը օձին հավատաց—
 Ուղեկցությամբ մի օրհներգի ներդաշնակ:

- 34 Մեկնակետից այնքան էիքք հեռացած,
Որքան նետն է անցնում երեք սլացքով,
Երբոր կառքից Բեատրիչեն իջավ ցած:
- 37 Ամենքն «Ադամ» սրմնջացին մեղմածայն,
Ապա նրանք շուրջպատեցին մի ծառ, որ
Զուրկ էր ծաղիկից ու տերևից՝ ամենայն:
- 40 Այդ ծառը, որ ընդարձակվում էր այնքան,
Որքան դեպի վեր էր ձգվում, բարձրությամբ
Չունէր նմանն անասուներում: հեղկական:
- 43 «Փառք քեզ, Գրիֆոն, որ չես կարցոն ծառն այս լավ,
Քանզի եթե նրան վնաս հասցոյի,
Ի վերջո նա կպատճառի փորպացավ»:
- 46 Այսպես նրանք գոչեցին շուրջը ծառի:
Եվ Գազանը երկկերպ տվեց պատասխան.
«Այսպես պահե՛ք ճիւղը ամեն արդարի»:
- 49 Եվ դառնալով կառքին ճոխ ու հոջակապ,
Այն քարշ տվեց դեպի ծառը մերկացած
Եվ առեղը նրան կապեց ամրակապ:
- 52 Եվ ինչպես մեր ծառատունկներն երկրային,
Երբ մեծ լույսը միանում է նրա հետ,
Որ շողում է Չկանց ետև երկնային,
- 55 Չարդարվում են ծաղիկներով գույնզգույն,
Նսիւքան արևն իր նժույզները լծեր
Արշավելու աստղահույլի ռապկորույն,
- 58 Այսպես ծառն այս, որը մերկ էր վաղ անտի,
Վերածաղկեց, գարդարվելով մի գույնով,
Որ խառնորդն էր մանուշակի ու վարդի:
- 61 Ես չիմացա այն օրհներոզը սրտագրավ,
Որ այդ պահին երգեց թափորն համորեն,
Զի հմայքից բուրն տարավ իմ ծակավ:

- 64 Եթե պատմել կարենայի, թե ինչպես
Կիպ փակվեցին ահեղ աչքերն Արգոսի,
Որինն աստեց հսկումը թանկ մեծապես,
- 67 Հենց այդպիսի օրինակով նկարեն
Կպատմեի, թե ես ինչպես քնեցի,
Բնյց չեմ կարող ես այդ անել հմտորեն:
- 70 Մակայն կասեմ, թե ես ինչպես զարթնեցի.
Ահա մի լույս իմ քնի քողը պատռեց,
Եվ ես «Վեր կաց, ինչ ես քնել» լսեցի:
- 73 Ինչպես Պետրոսն, Հակոբոսն ու Հովհաննես
Երբ որ տեսան խնձորենու պտուղն այն,
Որ տենչում են հրեշտակները անձկապես,
- 76 Եվ որ հավետ զարդն է երկնի հարսանյաց,
Նվաղեցին, ապա, զարթնած մի գոշից,
Որից խոր քունն էլ կխզվեր անկասկած,
- 79 Նկատեցին, որ Մովսեսը և Եղիան
Իրենց խմբից հեռացել են, չքացել,
Եվ իրենց Տերն զգեցել է այլ ամիսն,
- 82 Այսպես և ես սթափվեցի ու տեսա
Ինձ մոտ միայն այն կնոջը ողորմած,
Որ ինձ տարավ ափով գետի հեզառամ:
- 85 «Բեառորիչեն ո՞ր է» հարցրի ես նրան:
Եվ նա ասաց. «Նա ասում է այն ծառի
Սուվերի տակ և արմատի հենց վրան:
- 88 Տես կանանց, որ պաշարել են նրան լուռ,
Իսկ մյուսները Գրիֆոնի ետևից
Վեր համբարձան օրհներգերով քաղցրալուր»:
- 91 Ես չգիտեմ թե ինչ խոսքեր արեց այլ,
Զի տիրուհիս առիճքն էլ էր ինձ արդեն,
Եվ ես նրան էի նայում հիզեզմայլ:

- 94 Նա նստել էր գետնի վրա միայնակ,
Կարծես լիներ պահակ կարգված այն կառքին,
Որ ծառին էր կապել Գազանը կրկնակ:
- 97 Նիմֆաները կազմել էին նրա շուրջ
Մի շրջանակ, ձեռներին այն ջահերով,
Որ չեն շիջի քամիներից սաստկաշունչ:
- 100 «Դու կմնաս այս անտառում միտածամ,
Այա ինձ հետ կրնակվես առհավետ
Այն Հոռմում, ուր Քրիստոսն է պատվանդամ:
- 103 Արդ դու հոգուտ վատթարակյաց աշխարհի
Քո հայացքը ուղղիր կառքին, և ինչ որ
Տեսնելու ես՝ վերադարձիդ առ գրի»:
- 106 Այսպես առաց Բեատրիչեն, և ես որ
Պատրաստ էի հնազանդելու միջտ նրան,
Ուշքս ու աչքըս դարձրի կառքին անսովոր:
- 109 Ծանթը երբեք չիջավ սովար ամպերից
Այնքան արագ, երբ նա ցած է սլանում
Այն ոլորտից, որ հեռագույնն է երկրից,
- 112 Ինչպես Ջուսի թռչունն իջավ ծառն ի վար,
Քայքայելով թե կեղևը նրա պինդ,
Թե ծաղիկներն ու տերևները դալար,
- 115 Ու հարվածեց բոլոր ուժովը կառքին,
Եվ սա ցնցվեց ինչպես նավը՝ մատնված
Ալիքների ու հողմերի կոծանքին:
- 118 Ապա տեսա, որ կառքի մեջ հաղթական
Խուժեց աղվես մի սովահար, որ կարծես
Չէր ճարակել ոչ մի սնունդ կենսական:
- 121 Բայց, գիտնալով ժանտ արարքները նրա,
Իմ տիրուհին սաստեց նրան խառորեն,
Եվ նա փախավ սրունքներով իր ոսկրյա:

- 124 Ապա տեսա, որ արծիվը նույն ճամփով
Նորից իջավ հատակամասը կառքի,
Որ և թողեց փետուրները մեծ չափով:
- 127 Նման ձայնին ելած սրտից վշտակեզ,
Տխրաթաթալ մի ձայն երկնից հեծեծեց.
«Ո՛վ իմ նափակ, ինչքա՛ն հոռի բեռ ունես»:
- 130 Ապա երկու անիվների արանքին
Հողը բացվեց, ուրկից ելավ մի վիշապ
Եվ կառքի մեջ խորամխեց իր ազին:
- 133 Եվ բոռի պես, որ քաշում է խայթոցն ետ,
Վիշապը ժանտ պոչը կառքից ետ քաշեց
Ու պոկելով մի մաս՝ տարավ այն իր հետ:
- 136 Մնացած մասն, ինչպես լավ հողը՝ սեզով,
Ծածկվեց ամբողջ փետուրներով, որ, գուցե,
Ընծայել էր արծիվն ազնիվ դիտումով.
- 139 Ջույգ անիվներն ու քեղին էլ ծածկվեցին
Ավելի կարճ ժամանակում, քան հարկ է
Արձակելու համար հառաչ մի խորին:
- 142 Այնպես փոխված՝ սրբազան կառքը խոցոտ
Իր ծայրերից յոթ գլուխներ դուրս հանեց.
Երեք հատը քեղու, չորսը՝ անկյանց մոտ:
- 145 Երեք հատը ունեին գույգ եղջյուրներ,
Իսկ չորսը՝ լոկ մի-մի եղջյուր ճակատին.
Նման ճիվաղ տեսնըված չէր երբեք դեռ:
- 148 Անշարժ, ինչպես լեռան քերծը հաստամեստ,
Կառքի վրա նստել էր պիղծ մի պոռնիկ
Եվ շրջում էր իր աչքերը անհամեստ:
- 151 Նրա կողքին հաղթ մի հսկա էր կանգնած,
Որ աշախուրջ հսկում, պահում էր նրան
Եվ երկուսով պաշում էին մերթ միմյանց:

154' Բայց երբ պոռձիվն իր աչքերը անամոթ
Դեպ ինձ՝ ուղղեց, նրա վայրագ հոմանին
Խարագանեց՝ նրան գլխից մինչև ոտ.

157' Ապա, խանդով ու մոլուցքով սրարբած,
Կառքն արձակեց ու քարշ տվեց անտառով,
Որտեղ, ասես վարագույրով ծածկըված,

160 Բողն ու ճիվաղն անհետացան շտապով:

Ե Ր Գ Ե Ր Ե Ս Ո Ի Ն Ե Ր Ե Ք Ե Ր Ո Ր Գ

Կանայք հերթով՝ մերթ երեքը և մերթ չորսը,
Սկսեցին երգել ձայնով ողբագին
Քաղցրը սաղմոսն. «Աստուած, մտին հերթանոս»:

4 Բեատրիշեն, արձակելով դառն հատաչ,
Ունկնդրում էր նրանց այնպես տրտմագին,
Ինչպես Աարիամ կույսը խաշին ընդատաչ:

7 Բայց երբ նրանք ավարտեցին երգն իրենց,
Նա վեր կացավ և մի դեմքով հրաշեկ
Այսպես նրանց փութանակի բարբառեց.

10 «Փոքրը մի՛ և ոչ ևրս տեսանէք,
Եվ ապա, ո՛վ խանդաղակաթ իմ քույրեր,
Սակաւիկ մի՛ և զիս կրկին տեսանէք»:

13 Ապա յոթին անցկացրեց իր առջև,
Իսկ ինձ, կնոջն ու իմաստուն ուղեկցին
Ակնարկ արեց, որ շուտ անցնենք իր ետև:

16 Այսպես առաջ նա ընթացավ համրաքայլ,
Եվ տասներորդ քայլը գետին չէր դրել,
Երբ էս տեսա նրա աչքերն հրափայլ:

- 19 «Շուտ մոտեցիր, որպեսզի երբ խոսեմ ես,—
Ասաց նա ինձ դեմքով արդեն հանդարտած,—
Կարողանաս ինձ ունկնդրել դյուրապես»:
- 22 Հենց որ նրան ես մոտեցա հապշտապ,
Նա ինձ ասաց. «Եզրայր, ինչո՞ւ դու հիմա
Չես հանդգնում տալ ինձ հարցեր հրատապ»:
- 25 Ինչպես նա, ով մեծերի հետ խոսելիս
Հույժ պատկառոտ մի կեցվածք է ընդունում,
Եվ բերանից ձայնն հագիվ է դուրս գալիս,
- 28 Այսպես և ես ձայնով տարտամ ու տկար
Բարբառեցի. «Ով տիրուհի, դուք գիտեք,
Թե ինչ է պետք ու կարևոր ինձ համար»:
- 31 Եվ նա ասաց. «Նախ դու պետք է թողալես
Շիրթոթալունն ու ներկառը քեզանից
Եվ չխոսես բանդագուշած մարդու պես:
- 34 Այն կառքը, որ ջարդեց վիշապը խուժդուժ,
Եղավ և չէ. բայց մեղավորն այդ խնորուն
Աստծու պատժից չի խուսալի վաղ թե ուշ:
- 37 Արժիվը, որ կառքին թողեց իր փետուրք,
Որից դարձավ սա նախ ճիվաղ, հուսկ ավար,
Չի մնարու ժառանգորդից ընդմիջտ գուրկ:
- 40 Զի տեսնում եմ արդեն աստղեր մերձավոր,
Որո՞նք, ազատ ամեն խուժից ու խոչից,
Կբերեն մեզ մի ժամանակ բախտավոր,
- 43 Երբ Հիզգհարյուր Տասնևհինգը երկնառաք
Կխողխողի ավազակին բոզացյալ
Եվ նրա հետ այն հսկային անառակ:
- 46 Գուցե խոսքերս Սֆիևքսի ու Թեմիսի
Լեզվի նման մութ են և քիչ համոզիչ,
Նրանց նման մթինառտ են վասնզի,
- 49 Բայց դեպքերը Նայադներ են լինելու

Եվ լուծելու այս հանեղուկը դժվար,
Առանց հոտերն ու արտերը տուծելու:

52 Եվ այն ինչ որ ես ասացի քեզ հիմա,
Հետո դու այն կհաղորդես ողջերին,
Որոնց կյանքը մի արշավ է դեպի մահ:

55 Եվ ասածըս երբ որ առնես դու գրի,
Մի մոռանար հիշատակել և ծառն այն,
Որ մատնվեց երկու անգամ ավարի:

58 Նրանք որ այն կապարեն կամ կավերեն,
Կհասցընեն վիրավորանք Աստուծո,
Որ ստեղծեց այն ի պետրս լոկ իրեն:

61 Կծելով այն, նախամարդը հինգ հազար
Եվ ավելի տարի տխուր սպասեց,
Որ Մեսիան գար և իր հանցանքը բառնար:

64 Միտքըդ փակ է, եթե դու չես հասկանում,
Որ մի հատուկ պատճառով է ծառն այդքան
Վեր բարձրանում և գագաթին լայնանում:

67 Թե քին խոհերն, ինչպես ջրեր Էլսայի,
Չպատեին ու չեղծեին միտքը քո,
Ինչպես արեց Պիրամը թուրք վայրի,

70 Այս փաստերը քեզ ըմբռնել կտային
Բարոյական իմաստը այն արգելքի,
Որ սահմանեց արդարությունն երկնային:

73 Բայց տեսնելով, որ միտքըդ քար է դարձել
Եվ մթազնել ու կուրացել է այնպես,
Որ չի կարող խոսքերիս լույսն ընկալել,

76 Դու դա կրիր քո հոգու մեջ դրոշմած,
Այնպես ինչպես ցուպ են կրում ուխտական,
Արմավենու տերևներով զարդարված»:

79 Եվ ես. «Ինչպես պահում է մոմն անաղարտ
Դրոշմատիպ պատկերն իր մեջ, ճիշտ այդպես
Ձեր խոսքերը կարճանագրի ուղեղս արդ:

- 82 Սակայն ինչո՞ւ ձեր խոսքերը տենչալի
Մտքիցս այնքան բարձր են ճախրում, և ինչո՞ւ
Նրանց իմաստն ինձանից խույս է տալիս»:
- 85 «Որպեսզի դու լավ ճանաչես դպրոցն այն,
Որին դու ցարդ հետևել ես,— առաջ նա,—
Եվ հասկանաս նրա ուսմունքը ունայն.
- 88 Ու տեսնես թե՛ ձեր ճանապարհը բռնած
Աստվածային ճամփից այնքան է հեռու,
Որքան երկիրն երկնագնդից բարձրընթաց»:
- 91 Ի պատասխան ես առաջի. «Չեմ հիշում,
Թե երբ եմ ես օտարացել ձեզանից.
Դրա համար իմ խիղճը ինձ չի տանջում»:
- 94 «Իսկ եթե դու դա մոռացել ես արդեն,—
Պատասխանեց նա ժպտալով,— հիշիր թե
Ինչպես այսօր հենց խմեցիր դու Լեթեն:
- 97 Եթե ծուխը ենթադրել է տալիս հուր,
Մոռացումդ այդ ցույց է տալիս հայտնապես,
Որ մեղավոր կամքըդ ուղղված էր այլուր:
- 100 Բայց ես քեզ հետ այսուհետև կխոսեմ
Պարզ ու մեկին և անսքող խոսքերով,
Որ մատչելի լինեմ մտքին քո նսեմ»:
- 103 Ավելի վառ և ավելի համրաքայլ
Մուտք էր գործում արփին ծիրում միջօրյա,
Որ մի տեղից միշտ անցնում է տեղ մի այլ,
- 106 Երբ յոթ կանայք, հասնելով ծայրն անտառի,
— Որ դալարուն ու զովասուն էր ինչպես
Սաղարթախիտ անտառները Ալպերի—
- 109 Անդ կանգ առան, ինչպես կանգնում է նա, որ
Ընթանալով մի բազմության առջևից՝
Ծանապարհին նկատում է բան մի նոր:
- 112 Կարծես տեսա գետերն Եփրատ ու Տիգրիս,
Որոնք բխում էին միակ ակունքից
Եվ բաժանվում ընկերների՝ պես հանգիստ:

- 115 «Ո՛վ լույս, ո՛վ փառք դու մարդկային սերնդյանց,
Ի՞նչ ջուր է սա, որ բխելով մի ակից,
Բաժանվում է հոսանքների հակընթաց»:
- 118 Այս ուղերձիս պատասխանեց տիրուհիս.
«Մաթելդային խնդրիր, որ քեզ բացատրի»:
Չքնաղ կինը, որ գտնվում էր կողքիս,
- 121 Հայտարարեց. «Ես նրա հետ այդ բանի
Եվ բաների մասին ուրիշ խոսել եմ.
Վտտա՛մ եմ, որ նա մոռացած չի լինի»:
- 124 Բեատորիչեն. «Գուցե հոգսերը լկիչ,
Որ խախտում են հիշողությունը հաճախ,
Մթազնել են նրա ուղեղը մի քիչ:
- 127 Տես Եվնոյեն, որ հոսում է այնտեղ ցած.
Տար նրան անդ և սուգելով ջրի մեջ,
Վերարծարծիր նրա կորովն անթեղված»:
- 180 Ինչպես նա ով անաստող չէ բնույթով,
Այլ հոժար է կատարելու կամքն այլոց,
Հենց որ կամքն այդ հայտնվում է մի բանով,
- 133 Այսպես կինն այն փութաց պատվերն այդ անել,
Ապա շարժվեց և կանացի քնքշությամբ
Ստատիստին առաջարկեց հետևել:
- 136 Ո՛վ ընթերցող, եթե այստեղ տեղ մնար
Դեռ գրելու, կերգեի քաղցր ըմպելին,
Որից երբեք մարդ չպիտի հագենար:
- 188 Բայց քանի որ լրացած են էջերն այն,
Որ սահմանված էին երկրորդ նվագիս,
Արվեստի սանձն ինձ պահում է առժամայն:
- 142 Ես ետ դարձա այն ջրերից մաքրասուրբ,
Վերածնված՝ բույսի պես նոր փթթած դեռ
Եվ՝ ծածկված տերևներով նոր ու նուրբ,
- 145 Ջինջ ու պատրաստ բարձրանալու դեպ ասողեր:

ԴՐԱԽՏ

Ե Ր Գ Ա Ռ Ա Ջ Ի Ն

Փ

առահեղ լույսն ամեն, շարժման ակունքի
Տարածվում է տիեզերքում ու շողում
Մի տեղ լրիվ և մի այլ տեղ մասնակի:

- 4 Այն երկնում, որ հեղեղված է այդ լույսով,
Ես եղա և տեսա բաներ այնպիսի,
Որ չեմ կարող վերապատմել բառերով.
- 7 Ջի մեր միտքը, երբ իր իղձին է հասնում,
Այնքան շատ է խորասուզվում: Արա մեջ,
Որ հիշելու կարողությունն է կորցնում:
- 10 Սակայն ինչ որ ես կարող եմ վերհիշել
Այն արբագան արքայության գանձերից,
Արդ կլինի երգերիս նշույթը վայել:
- 13 Ո՛վ Ապոլլոն, այս երկունքիս մեջ վերջին,
Քո ավունով դու ինձ այնքան տոգորիր,
Որքան հարկ է, որ ստանամ քո դափնին:

- 16 Ճարդ բավ եղավ մի գագաթը Պառնասի,
 Բայց հիմա ինձ հարկավոր են երկուսն էլ,
 Որ մուտք գործեմ ասպարեզը նոր մարզի:
- 19 Մտիր կուրծքս և շունչդ ինձ փոխանցիր,
 Այն շունչդ հզոր, որ ունեցար դու այնժամ,
 Երբ մրցման մեջ դու Մարսիային հաղթեցիր:
- 22 Եթե դու ինձ, ո՛վ գորություն աստվածյան,
 Այնպես օգնես, որ կարենամ պատկերել
 Թեկուզ ստվերն արքայության մշտնջյան,
- 25 Կմոտենամ ես քո դափնուն բաղձալի,
 Պսակվելու համար նրա տերևով,
 Քո շնորհիվ և իմ նյութի պանծալի:
- 28 Հայր, այդ տունկից այնքան քիչ են քաղում արդ՝
 Մեծարելու համար կայսրի, պոետի,
 — Ի մեծ ամոթ մարդկանց կամքի հանցապարտ—
- 31 Որ անշուշտ դու, աստվածությունդ դելֆյան,
 Կհրճվեիր, եթե մեկը նկրտեր
 Արժանանալ այդ տերևին պեղեյան:
- 34 Փոքրիկ կայծին հետևում է մեծ հրդեհ.
 Ինձնից հետո գուցե լինեն լավագույն
 Խնդրարկուներ, որոնց Կիրրան ունկնդրե:
- 37 Ջահն աշխարհի մարդկանց վրա է ծագում
 Մերթ այս կողմից, մերթ այն, սակայն այն կողմից,
 Որ չորս ծիրերն երեք խաչեր են կազմում,
- 40 Նա ծագում է ավելի լավ ընթացքով
 Եվ ավելի լավ աստղերի բուլլի հետ,
 Ու երկիրը կաղապարում իր կնքով:
- 43 Աստ առավոտ, անդ երեկո էր դարձել,
 Եվ քիչ առ քիչ այս կիսագունդը համակ
 Պայծառել էր, իսկ այն մյուսը խավարել,

46. Երբ ես տեսա իմ տիրուհուն, որ դարձած
Դեպի ձախ կողմ, պիշ նայում էր արևին.
Արծիվն անգամ նրան այնպես չէր նայած:
- 49 Եվ ինչպես որ շողը ծագում է շողից
Ու վերստին բարձրանում է դեպի վեր,
Ինչպես բազեն, որ թռչում է վեր նորից,
- 52 Այսպես նրա սկեռաբիր նայվածքից
Առաջացավ իմ հայացքը անսովոր,
Որով արփին ես դիտեցի ներքևից:
- 55 Այն, ինչ երկրում անկարող ենք մենք անել,
Աստ կարող ենք, ի շնորհիվ տեղանքի,
Որ ի վերուստ մարդկանց համար է հաստվել:
- 58 Ես այդ լույսին չտոկացի շատ երկար,
Բայց տեսա, որ նա կայծեր էր արձակում,
Ինչպես երկաթն հանված բովից թեժ ու վառ:
- 61 Տվնջյան լույսն հանկարծ անեց իմ աչքում,
Ինչպես եթե ամենակալ Տերը մեր
Մի նոր արև դրած լիներ երկնքում:
- 64 Բեատրիչեն աչքերն հատել էր հավերժ
Երկինքներից, ես էլ նրան հատեցի
Իմ աչքերը զմայլյալ ու այլամերժ:
- 67 Նրա տեսքից գերմարդացա ես տակավ,
Գլավկն ինչպես դարձավ աստված ծովային,
Երբ մի տեսակ խոտ համտեսեց ու կերավ:
- 70 Գերմարդանալն անհնար է բացատրել,
Սակայն բավ է այս օրինակը նրան,
Ով կարող է այդ իր փորձով հաստատել:
- 73 Թե ես միայն հոգով էի համբառնում,
Դու լոկ գիտես, ո՛վ երկինքը վարող Սեր,
Որ բարձրացրիր ինձ քո ուժով անհատնում:

- 76 Երբ գնդերը, որ հույովում են հավետ,
Իրենց վրա կենտրոնացրին ուշքը իմ
Հնչյուններով իրենց մեղմ ու դաշնավետ,
- 79 Տեսա երկինքն այնպես վառված արևից,
Որ այդպիսի լայնատարած լին էրբեք
Չի գոյացել գետից և՛ կամ անձրևից:
- 82 Չայնն այնքան նոր և լույսն այնքան առատ էր,
Որ ուզեցի դրանց պատճառն իմանալ
Մի մարմաջով, որ՝ իմ մեջ չէր եղել դեռ:
- 85 Տիրուհիս, որ միտքըս կարդում էր դյուրավ,
Գոհացնելու համար իրձըս անձկայրյաց,
Նախքան՝ հարց տալս՝ իր քերանը բաց արավ
- 88 Եվ բարբառեց. «Թյուր կարծիքովդ ինքրդ քեզ
Բթացնում ես. դու ամեն ինչ կիմանաս,
Եթե քեզնից այդ կարծիքը թողափես:
- 91 Է՛լ երկրում չես, ինչպես կարծում ես դու դեռ:
Ծանթն այնպես չի գահավիժել վերից վար,
Ինչպես դու արդ սլանում՝ ես դեպի վեր»:
- 94 Եվ ես նրա այս խոսքերով կարճատոտ
Թոթափվեցի տարակույսից՝ առաջին,
Բայց ընկա նոր տարակույսի մեջ կնճոտ
- 97 Եվ ասացի. «Մի զարմանքից հանգչեցի,
Բայց հիմա էլ զարմանում եմ թե ինչպես
Վեր եմ թռչում միջով թեթև տարեղբի»:
- 100 Եվ այնժամ նա հառաչանքով խորազգաց
Աչքերն ուղղեց դեպի՝ ինձ այն նայվածքով,
Որով մայրն է՝ նայում որդուն ցնորված.
- 103 Եվ բացատրեց. «Էությունները համայն
Իրենց միջև ունեն մի կարգ ներդաշնակ,
Որ տիեզերքն Աստծուն դարձնում է նման:

- 106 Վեհ էակներն այդ կարգի մեջ ստեղծված
Տեսնում են դրոշմն իմաստաբայան Արարչի,
Որի համար է այն կարգը հաստատված:
- 109 Այդ կարգի մեջ գոյակները ամենայն
Հակում ունեն ինչ-որ բանի ձգտելու,
Իրենց տարբեր վիճակների համաձայն,
- 112 Եվ լողում են տիեզերքի մեծ ծովով
Դեպի տարբեր հանգրվաններ՝ խթանված
Իրենց վարող մասնահատուկ բնագրով:
- 115 Դա է տանում հուրը դեպի գունդը վառ,
Դա է վարում անբանական կենդանուն,
Դա է պահում երկրի զանգվածը ստվար:
- 118 Սակայն անբան գոյակները չեն միայն,
Որ ձգտում են դեպի որոշ նպատակ,
Այլև նրանք, որ ունեն միտք բանական:
- 121 Այս բոլորի տնօրինողն իմաստուն
Իր լույսով է օժում երկինքը վերին,
Որի մեջ է շրջում երկինքն արագուն:
- 124 Եվ հենց այնտեղ, ինչպես վերջին կայանին,
Մեզ տանում է ուժն այն լարի, որ ամեն
Գոյացությունն ուղղում է իր վախճանին:
- 127 Սակայն ինչպես արվեստի գործն իր ձևով
Հղացվածից մերթ տարբեր է դուրս գալիս,
Նյութի հետ հաշտ չընթանալու պատճառով,
- 130 Այսպես էակն իր բնական ընթացքից
Մերթ շեղվում է, իր այն ուժի պատճառով,
Որ կարող է և խտորովել ճիշտ ճամփից:
- 133 Ինչպես շանթը մերթ ամպերի խորքերից
Ցած է վիժում, այսպես խոյանքը մարդու
Մերթ ընկնում է, շեղված պատիր հաճույքից:

- 136 Մի զարմանա բարձրանալովդ արդ վերև,
Այնպես ինչպես շէս զարմանա տեսնելով
Մի գետակ, որ սարից իջնում է ներքև:
- 139 Զարմանալին այն կլիներ քո դեպքում,
Որ դու, անխոչ, գետնին կառչած մնալիր,
Ինչպես եթե բոցը մնար իր տեղում»:
- 142 Եվ նա նորից երկինք ուղղեց հայացքն իր:

Ե Ր Գ Ե Ր Կ Ր Ո Ր Գ

- Օ, դուք որ փոքր ու երերուն մակույկով
Մինչև այստեղ հետևել եք իմ նավին,
Որ անցնում է այլ ջրալին տարածքով,
- 4 Վերադարձեք դեպ ափերը ձեզ ծանոթ.
Դուք մի դուրս գաք դեպի բաց ծով, զի գուցե
Կորցնելով ինձ՝ մնաք շվար ու շփոթ:
- 7 Այստեղ ոչ ոք չի նավարկել տակավին.
Ինձ վարում են Ապոլլոնն ու Միներվան,
Մուսաներն էլ ցույց են տալիս ինձ ուղին:
- 10 Իսկ դուք քչերդ, որ մտքերը ձեր հլու
Բարձրացրել եք դեպի հացն այն սրբազան,
Որ ուտում են առանց հագուրդ գգալու,
- 13 Քաջ կարող եք այս խոր ծովով նավարկել,
Հետևելով միշտ իմ նավի հետքերին,
Քանի ջրի մակերեսը չի հարթվել:
- 16 Հերոսներն այն, որ Կոլխիդա գնացին,
Զարմանալու այնքան պատճառ չունեցան,
Երբ երկրագործ դարձած տեսան Յասոնին:

- 19 Արքայության ծարավն անհագ ու անմար
Մեզ տանում էր այնպես թափով դեպի վեր,
Ինչպիսի թափ ունի երկինքը կամար:
- 22 Բեպտրիչենն անում էր վեր, ես՝ նրան:
Լայնալիճից արձակված նետը երբեք
Այնքան փութով չի հասնի դեպ իր՝ նշանն,
- 25 Որքան փութով ժամանեցի ես մի վայր,
Որ գրավեց իմ ուշն ու միտքը համակ:
Տիրուհիս, որ կարդում էր միտքն իմ շվար,
- 28 Դարձավ դեպ ինձ և ցնծագին բարբառեց.
«Երախտագետ սրտով ուղղվիր առ Աստված,
Որ առաջին երկնագունդը մեզ հասցրեց»:
- 31 Ինձ թվաց, որ մեզ պարուրեց մի ամպ անդ՝
Ստվարախիտ, ամուր, ողորկ ու շողուն,
Ինչպես լույսից պսպղացող ադամանդ:
- 34 Կուռ մարմինը ընդունեց մեզ՝ երկուսիս,
Ինչպես ջուրը, միշտ մնալով անբաժան,
Ընդունում է իր մեջ ճանաչելի լույսի:
- 37 Եթե մարմնով էի—և այդ դեպքում մեզ
Հասկանալի չէ, թե ինչպես կարող են
Երկու մարմինն ներթափանցել իրար մեջ—
- 40 Դա ամելի պետք է վառեր տեղնը մեր
Տեսնելու այն Էությունը, որի մեջ
Զուգորդված են բնությունները տարբեր:
- 43 Անդ կոտանենք այն խորհուրդները խորին,
Որ անքնին ընդունում ենք հավատով,
Այնպես ինչպես ճշմարտությունն առաջին:
- 46 Ես ասացի. «Ո՛վ տիրուհի սրտակից,
Ես խորապես շնորհակալ եմ նրան,
Ով ինձ հանեց մահկանացու աշխարհից:

- 49 Բայց ասացե՛ք՝ ի՞նչ են բծերն այս մարմնի,
Որո՞նք երկրում մարդկանց առիթ են տվել
Առասպելներ հյուսելու շուրջ Կայենի»:
- 52 Եվ նա ասաց թեթևակի ժպիտով.
«Եթե մարդիկ սխալվում են մի հարցում,
Որ, չի լուծվում զգայության միջոցով,
- 55 Դու պետք չէ որ շատ գարմանաս դրանից,
Զի մեր միտքը շատ չի կարող թևածել,
Ընթանալով զգայությանը՝ ետկից:
- 58 Իսկ դու ինքքդ ի՞նչ ես կարծում»: Ես նրան,
«Այստեղ լուսնի տարբեր տեսքերը, ըստ իս,
Հետևանք են նյութի տարբեր խտության»:
- 61 «Կարծիքդ, — ասաց, — սխալ է՝ և ընդունայն.
Դա կտեսնես, երբ ուշ դարձնես փաստարկիս,
Որով հիմա ես կաշխատեմ հերքել այն:
- 64 Վառ երկինքը լի է քազում-աստղերով,
Որո՞նք իրենց լույսի չափի համեմատ
Երևում են մարդկանց տարբեր տեսքերով:
- 67 Թե դա լիներ նոսրի, խիտի պատճառով,
Բոլորի մեջ մի հատկություն կլիներ,
Բաշխված նվազ կամ առավել չափերով:
- 70 Այլատեսակ հատկություններն արդյունք են
Այլ եական պատճառների, իսկ սրանք,
Բացի մեկից, քո կարծիքով դեր չունեն:
- 73 Եթե նոսրը պատճառ չլիներ բծերի,
Որ տեսնում ես, այս լուսինը կլիներ
Կամ նոսրացած բաղակցություն նյութերի,
- 76 Եվ կամ ինչպես մի մարմնի մեջ կա պարարտ
Ունի հար մալ, այսպես և այս լուսնի մեջ
Կլիների տարբեր շերտեր բարդի բարդ:

- 79՝ Եսխորդ դեպքում կպարզըվեր հարցը այդ,
Երբ արևի խավար լիներ, վասնզի
Կթափանցեր լույսը նյութով այդ անգայտ:
- 82՝ Գա չէ: ապա տեսնենք վարկածը երկրորդ.
Եվ՛ եթե ես դա էլ հերքել կարենամ,
Քո կարծիքը կհամարվի ավելորդ:
- 85՝ Եթե նոսրը ամեն տեղ չի տարածվում,
Կա ուրեմն սահման նոսրի ու խիտի,
Որկից այն կողմ էլ լույսը չի թափանցում,
- 88՝ Այլ այնտեղից ետ է դառնում ուղղաբար,
Այնպես ինչպես պատկերը ետ է դառնում
Այն ապակուց, որի ետևն է կապար:
- 91՝ Բայց կառարկես՝ երբ խիտ խավը լինի խոր,
Լույսն ավելի մութ կերևա, քան այլուր,
Կանդրադառնա քանզի տեղից հեռավոր:
- 94՝ Այս կասկածից կարող է փորձը միայն
Ազատել քեզ, եթե նրան դու դիմես,
Որ աղբյուրն է ձեր գիտությանց ամենայն:
- 97՝ Վերցրու երեք հայելի և նրանցից
Երկուսը մոտ, իսկ երրորդը հեռու դիր,
Այնպես որ սա քեզ երևա մեջտեղից:
- 100՝ Քո թիկունքում զետեղիր լույս մի ուժգին,
Որ ցոլանա հայելիքում այն երեք
Եվ նրանց ցոլքն անդրադառնա քո դեմքին:
- 103՝ Հեռավորը թեև լույսի քանակով
Հավասար չէ մյուս երկուսին, բայց նրանք
Հավասար են իրենց լույսի որակով:
- 106՝ Արդ ինչպես ջերմ ճաճանչների շողունից
Չլան գոյանյութն ազատվում է քիչ առ քիչ
Եվ՛ իր նախկին սառնությունից; և՛ գույնից,

- 109 Այսպես ես քեզ, թոթափելով սխալից,
Պիտի լույսով մի ողողեմ այնպես վառ,
Որ քո աչքին փայլատակի շողալից:
- 112 Աստվածության անշարժական երկնի տակ
Պատվում է մի մեծ մարմին երկնային,
Որի ուժն է կրում ամեն մի գոյակ:
- 115 Հաջորդ երկինքն, ուր կան աստղեր այնքան շատ,
Հաղորդում է ուժն այդ տարբեր գոյերին,
Որ իր մեջ են և իրենից տարանջատ:
- 118 Մյուս երկինքներն եղանակով բնազանց
Այդ ուժերը տնօրինում են այնպես,
Որ գործադրեն ազդեցությունը յուրյանց:
- 121 Այսպես մեկը մյուսին են հաջորդում
Տիեզերքի օրգաններն այս և բարձրից
Առած ուժը ստորինին հաղորդում:
- 124 Արդ հետևիր, թե ինչպես եմ գնում ես
Քո ցանկացած ճշմարտությունը դեպի,
Որին հետո ինքրդ անձամբ կհասնես:
- 127 Ծարժումը և ուժը երկնի գնդերի
Ձեռքի գործն է շարժիչների երանյալ,
Ինչպես դարբնած իրը դարբնի ձեռքերի:
- 130 Երկինքն այն, որ ունի աստղեր մշտավառ,
Ընդունում է իր մեջ դրոշմը ոգու
Եվ շարժվում է նրա ուժով մշտավար:
- 133 Ինչպես հոգին ձեր մարմնի մեջ մարդկային
Տարածվում է անդամների մեջ տարբեր,
Ըստ այլազան կարողությանց յուրային,
- 136 Այսպես ոգին աստղերի մեջ բազմազան
Տարածում է իր այդ ուժը բարերար,
Պահելով իր միասնությունն անբաժան:

- 139 Ինչպես հոգին ձեր մարմնի հետ մարդկային
Միաձույլ է, այսպես ուժը այդ ոգու
Միաձույլ է այդ մարմնի հետ երկնային:
- 142 Ունենալով հարազվարթ բնություն,
Զուլված ուժը մարմնի միջով է շողում,
Ինչպես խիճող աչքի միջով վառվում:
- 145 Այդ ուժից են տարբեր լույսերը ծագում,
Ոչ թե մարմնի խտությունից այս կամ այն.
Պատճառն այդ է, որը առաջ է բերում
- 148 Մութն ու պայծառն, իր ներգործման համաձայն»:

Ե Ր Գ Ե Ր Ր Ո Ր Դ

Արևն այն, որ ջերմացրել էր ինձ սիրով,
Քաղցրը դեմքը ճշմարտության գեղեցիկ
Ինձ ցուցադրեց որոշակի փաստերով.

- 4 Եվ ցույց տալու համար, որ ես հասկացել,
Համոզվել եմ, գլուխըս ըստ պատշաճի
Վեր բարձրացրի, որ կարենամ գեկուցել:
- 7 Սակայն հանկարծ ես տեսա մի երևույթ,
Որով այնպես ուշա ու միտըս կլանվեց,
Որ մոռացա իմ ասելիքը ընդփույթ:
- 10 Ինչպես վճիտ, ականակիտ, հանդարտիկ
Զրեթի մեջ, ուր հատակն է երևում,
Կամ ինչպես ջինջ ապակու մեջ թափանցիկ
- 13 Մենք տեսնում ենք մեր պատկերը այնքան թույլ,
Որքան ողորկ մարգարիտն է երևում
Ծակտի վրա սպիտակ ու աննշույլ,—

- 16՝ Այսպէս տեսա դեմքեր՝ պատրաստ խոսելու.
Եվ ունեցա ներհակ՝ պատրանքը նրա,
Ով սեր ծնեց ջրի միջև և մարդու:
- 19 Հենց որ նրանց, Ակատեցի թուրքեն,
Կարծեցի թե դիմացուլքեր են դրանք,
Եվ շուտ եկա տեսնելու թե ովքեր են:
- 22՝ Բայց հայտնապէս շտենելով ես ոչինչ,
Մորից հայացքս իմ տիրուհուն ուղղեցի,
Որ ժպտում էր ինձ աչքերով վառ ու ջինջ:
- 25 «Մի զարմանար, որ ես ժպտում եմ քո այդ
Տղայական մտքի վրա, — ասաց նա. —
Չհենկելով ճշմարտությանը անգայթ,
- 28 Դու տարվել ես ցնորական մտքերով.
Քո տեսածներն էակներ են իրական,
Եվ այստեղ են ուխտի՝ իսխտման պատճառով:
- 31 Խոսիր, լսիր: և հավատ դու նրանց:
Ճշմարտության լույսը, որով ապրում են,
Թույլ չի տա, որ նրանք լինեն պարտազանց»:
- 34 Ես դիմեցի այնժամ մեկին, որ կարծես.
Մեծ ցանկություն ուներ ինձ հետ խոսելու,
Եվ ասացի անձկակարոտ անձի պես.
- 37 «Եզնիվ հոգի, որ խորապէս զգում ես
Հավերժ կյանքի քաղցրությունները բոլոր,
Որ գիտեն լոկ ճաշակողներն անձնապէս,
- 40 Ես չափազանց գոհ կլինեմ, եթե դու
Անունդ հայտնես և ձեր մասին ինձ խոսես»:
Եվ նա ասաց պատրաստակամ ու ժպտուն.
- 43 «Արդար հայցին դուռ չի փակի սերը մեր,
Ինչպէս սերը բազումողորմ Արարչի.
Որ պատրաստ է միշտ լսելու ինդրանքներ:

46. Ես աշխարհում կուսական քույր եմ եղած,
Եվ եթե դու լավ նայես ինձ և հիշես,
Ապա, իմ այս գեղեցկության տակ աճած,

49 Կճանաչես Պիկարդացի անպայման.
Երանելյաց այս դասի հետ միասին
Երջանիկ եմ այստեղ՝ գեղում լուսնական:

52 Մեր սրտերը, որոնք այրվում են միայն
Այն սիրով, որ Սուրբ Հոգին է ներշնչում,
Վայելում են ցնծություններ լի ու լայն.

55 Մեր այս կարգը, որ այնքան ցած է թվում,
Մեզ տրված է պարզապես այն պատճառով,
Որ մեր ուխտը չենք կատարել աշխարհում»:

58 Եվ ես նրան. «Ձեր դեմքերում վեհագին
Աստվածային ինչ-որ մի բան է շողում,
Որ փոխում է ձեր կերպարանքը նախկին,

61 Դրա համար չհիշեցի քեզ մեկեն.
Բայց այն, ինչ որ դու ինձ ասում ես հիմա,
Ինձ թզնում է ճանաչելու քեզ արդեն:

64 Դուք, որ այստեղ շատ երջանիկ եք կարծես,
Չէի՞ք ցանկա լինել տեղում բարձրագույն,
Ասածու գահին մոտ զգալու համար ձեզ»:

67 Նա նախ ժպտաց ընկերների հետ մեկտեղ,
Ապա ասաց խիղով այնքան համակված,
Որ այրվում էր կարծես սիրուց հորդագեղ.

70 «Եղբայր, մեզ լիկ սերն է տալիս գոհացում,
Սերը, որ մեզ մղում է լիկ ցանկալ այն,
Ինչ որ ունենք, և այլ տեղն չի հարուցում:

73 Թե ցանկալիք բարձր տեղում մենք լինել,
Դրանով մեր կամքը շեղված կլիներ
Կամքից նրա, որ այստեղ է մեզ պահել:

- 76 Դա չի կարող տեղ ունենալ երկնքում,
Եթե հարկ է սիրով ապրել միշտ այստեղ,
Եթե լավ ես սիրո բնույթն հասկանում:
- 79 Պայմանը մեր երանելի վիճակի
Կամակցելն է աստվածային կամքի հետ,
Նույնացնելով կամքերը մեր ամենքի:
- 82 Մեր տեղադրումն արքայության մարզերում
Հաճո է մեզ, ինչպես և այն Արքային,
Որի կամքին մեր կամքը չենք հակադրում:
- 85 Նա է լոկ մեր խաղաղությունն հոգևոր,
Նա է ծովն այն, որին ձգտում են հավետ
Իր ստեղծած արարածները բոլոր»:
- 88 Ինձ պարզ դարձավ, որ ամեն տեղ երկնքում
Դրախտ է, թեև շնորհները Բարձրյալի
Ամենուրեք նույն չափերով չեն բաշխվում:
- 91 Բայց ինչպես նա, ով հագեցած մի ճաշով,
Ցանկանում է մի այլ բան էլ ճաշակել,
Իր կերածից շնորհակալ լինելով,
- 94 Այսպես արի և հասկացրի այնժամ ես,
Իմանալու համար թե ինչ ուխտ էր այն,
Որ չէր հասցրել նա կատարել լիապես:
- 97 Եվ նա ասաց. «Վերին երկնում է հանգչում
Վե՞հ կյանքի և արժանիքի տեր մի կին:
Նա, ով նրա նշած տարազն է հագնում,
- 100 Մինչև ի մահ կապրի խաղաղ, անխոռվ
Փեսայի մոտ, որի համար ամեն ուխտ
Ընդունելի է, երբ արվում է սիրով:
- 103 Փափագելով մյո՞ կնոջը հետևել,
Վաղ հնասկում ես քաշվեցի աշխարհից
Եվ ուխտեցի՝ նրա վանքին նվիրվել:

- 106 Սակայն մարդիկ շարական ու անիրավ
Քաղցրը վանքից ինձ հանեցին բռնությամբ.
Աստված գիտե, թե հետո կլանքս ինչ դարձավ:
- 109 Իսկ այն մյուս լուսահոգին, որ իմ աջ
Կողմն է կանգնած և որ շողում է մեր այս
Երկնագնդի ամբողջ լույսով քո առաջ,
- 112 Իմ խոսքերն այս վերագրում է և իրեն.
Նա էլ քույր էր, որից, ինչպես և ինձնից,
Նվիրական քողը խլվեց բռնորեն:
- 115 Սակայն երբ նա բռնի աշխարհ դուրս բերվեց,
Ի հեճուկըս նրա կամքի և ուխտի,
Այդ սուրբ քողը սրտի խորքում միշտ պահեց:
- 118 Նա կայսրուհի Կոստանցան է վեհածին,
Որ Սվեվիո երկրորդ հողմից մեծագոր
Ծնեց երրորդն, իշխանավորը վերջին»:
- 121 Այսպես խոսեց, ապա «**Ողջոյն քեզ, Մարիամ**»
Սկսեց երգել ու երգելով չքացավ,
Ինչպես ջրում ինչ-որ մարմին ծանրանդամ:
- 124 Իմ հայացքով հետևեցի ես նրան,
Ապա, նրա հետքը իսպառ կորցնելով,
Դարձա դեպի իմ մեծ իղձի առարկան,
- 127 Այսինքնըն դեպ Բեատրիչեն իմ անեղծ,
Բայց նա այնպես իմ աչքի մեջ ցոլացավ,
Որ սկզբում տեսողությունս այլալվեց.
- 130 Այդ պատճառով իմ հարցումը ուշացավ:

Ե Ր Գ Չ Ո Ր Ր Ո Ր Դ

Ջույգ ճաշերի միջև նույնքան գրգռալից
Մարդ ինքնական պիտի սովի մատնվեր,
Դեռ չկերած մեկն ու մեկը նրանցից.

- 4 Ձույգ գայլերի միջև վայրագ, կերագորկ,
Այսպես գառը կմատնվեր խուճապի,
Կամ թե շունը՝ այծյամների միջև գույգ:
- 7 Այսպես մղված գույգ հարցերից տանջալի,
Լոում էի, և լուրջունն հարկադիր
Ես չեմ գտնում բասրեյի կամ գովելի:
- 10՝ Լոում էի, բայց իմ հարցերն ալելի՜
Որոշ էին արտահայտված՝ իմ դեմքին,
Քան եթե ես դրանք խոսքով հայտնեի:
- 13 Բեատրիչեն, Դանիելի ճիշտ նման,
Որ ամոքեց Բաբելոնի արքային,
Երբ զայրույթը կուրացըրել էր նրան,
- 16 Բարբառեց ինձ. «Լավ տեսնում եմ, թե ինչպես
Երկու հարցեր մեզ հուզում են այնքան շատ,
Որ մտովին կաշկանդված ես զգում քեզ:
- 19 Դու դատում ես. «Եթե կամքըս հաստատ է.
Այա ինչպե՞ս բռնությունը ուրիշի
Կարող է իմ արժանիքը կրճատել»:
- 22 Իսկ մյուս հարցը, որ պահանջում է լուծում,
Դա մեր հոգու վերադարձն է աստղերին,
Ինչպես որ դա Պլատոնն էր ուսուցում:
- 25 Այս հարցերն են, որոնք չափով հավասար
Հուզում են քեզ, բայց ես պիտի նախ խոսեմ
Այն հարցի շուրջ, որ. ալելի է դժվար:
- 28 Աստվածության ամենամոտ Սերովբեն,
Մովսեսն, Սամվելն, Հովհաննեսները երկու,
Մինչև անգամ Մարիամն իրենց գահն ունեն
- 31 Նույն երկնային լուսապայծառ ոլորտում,
Ինչ որ Լուսնի հոգիները քո տեսած,
Եվ բոլորն էլ հավերժ կյանքով են ապրում:

- 34 Բոլորն էլ նույն ոլորտում են բոլորշի,
Բայց ապրում են անհամաչափ ցնծությամբ,
Զի նույն չափով չեն զգում շունչն Հավերժի:
- 37 Սրանք այստեղ երևացին միմիայն
Նրա համար, որ զգալի դառնա քեզ
Նրանց նվազ աստիճանը խնդրության:
- 40 Այսպես պետք է ձեր մտքի հետ բարբառել,
Զի նա միայն զգայության միջոցով
Կընկալի այն, ինչ չի կարող ըմբռնել:
- 43 Դրա համար Սուրբ Գիրքը ձեր ըմբռնման
Հարմարվում է, վերագրելով Աստուծուն
Ոտներ, ձեռներ, բայց հասկանում է այլ բան.
- 46 Եկեղեցին էլ տեսքի տակ մարդկային
Գաբրիելին, Միքայելին է ցուցում,
Եվ այն մյուսին, որ բժշկեց Տուբիային:
- 49 Ինչ որ Տիմեյն հոգվոց մասին է պնդում,
Այն չէ, ինչ որ երևում է ձեզ այստեղ,
Զի նա իրոք ասում է և հավատում,
- 52 Որ մեր հոգին վերադառնում է կրկին
Դեպ իր աստղը, ուրկից ցած էր իջել նա
Կենդանություն տալու համար մեր մարմնին:
- 55 Բայց գուցե մենք նրա խոսքին տալիս ենք
Տարբեր իմաստ, քան ուզում է նա ասել,
Ուստի պետք չէ դրա վրա ծիծաղենք:
- 58 Թե ուզում է նա ասել, որ ամենայն
Ազդեցություն այս աստղերից է գալիս,
Ապա ճիշտ է որոշ չափով խոսքը այն:
- 61 Բայց այս միտքը մոլորության հանգեցրեց
Ողջ աշխարհին, որը հասավ մինչ այնտեղ,
Որ նրանց Չես, Մերկուր ու Մարս անվանեց:

- 64 Իսկ մյուս հարցը, որ քեզ հուզում է նույնպես,
Նվազ կնճոտս և նվազ է փորձանքս
Եվ չի կարող ճիշտ հավատից շեղել քեզ:
- 67 Եթե երբեմն արդարությունը երկնի
Մարդկանց աչքին անարդար է երևում,
Պետք չէ որ դա ձեր հավատը թուլացնի:
- 70 Բայց քանի որ ճշմարտության մեջ այս խոր
Մարդկային միտքն ի գործ է թափանցել,
Քո փափագին ես գոհացում կտամ նոր:
- 73 Եթե թեկուզ բռնադատյալն իր կամքով
Բռնադատչի բռնությանը չի օգնել,
Հոգիներն այս չեն չքմեղվի դրանով:
- 76 Քանզի կամքը չի շիջանի բռնությամբ,
Այլ բոցի պես կպայքարի աննկուն,
Եթե փորձեն նրան ընկճել ուժգնությամբ:
- 79 Իսկ եթե նա զիջում անի շատ թե քիչ,
Կօզնի ուժին. այսպես արին և սրանք,
Չդառնալով նորից վանքի բնակիչ:
- 82 Եթե նրանց կամքը լիներ անասան,
Ինչպես կամքն այն, որով Լավրենտն ու Մուկիոն
Հերոսաբար հրակիզման դիմացան,
- 85 Նրանց պիտի վերադարձներ դեպի վանք,
Ուրկից նրանք հանված էին բռնությամբ.
Բայց հազվագյուտ է այդպիսի տոկուն կամք:
- 88 Այս խոսքերիս եթե դու լավ դրիր ուշ,
Կսպառվի և քո այդ հարցը, որ հետո
Քեզ կարող էր մտատանջել նորից հույժ:
- 91 Սակայն հիմա ծագեց ուրիշ հարց մի բարդ,
Որի միջից դուրս չես կարող գալ անձամբ.
Դու քո միտքը կհոգնեցնես տարապարտ:

- 94 Ես ասացի որպէս ստույգ բան ու ճիշտ,
Որ չի կարող ստել հոգի՜ն երանցյալ,
Երբ Առաջին ճշմարտության մոտ է միշտ:
- 97 Եվ ապա դու Պիկկարդայից իմացար,
— Եվ նա կարծես հակասում է ինձ այստեղ—
Որ Կոստանցան քողի սերը պահեց վառ:
- 100 Եղբայր, գիտես, շատ հաճախ է պատահել,
Որ խույս տալու համար ինչ-որ վտանգից,
Մարդ անում է այն, ինչ անել չէր վայել:
- 103 Այսպէս Ալկմեն ակնածելու համար հոր,
Սպանեց իր հարազատ մոր, և անաստ
Չլինելու համար դարձավ հանցավոր:
- 106 Այստեղ, ինչպէս ինքքդ կարող ես դատել,
Բռնությունը միացած է կամքի հետ
Եվ հանցանքը անկարելի է ներել:
- 109 Ըստ էության կամքը դեմ է բռնության,
Բայց զիջում է, քանզի եթէ դիմադրի,
Կմատնվի ավելի մեծ փորձության:
- 112 Արդ Պիկկարդան երբոր այնպէս է խոսում,
Բացարձակ կամքն է հասկանում, միևնդեռ ես
Պայմանականն, ուստի մենք չենք հակասում»:
- 115 Այսպէս եղավ հոսանքը սուրբ առվակի,
Որ բխում էր ճշմարտության Ակունքից.
Եվ հագեցավ իմ ծարավը կրկնակի:
- 118 «Ո՛վ սիրեցյալ, աստվածային դու տիկին,—
Ասացի ես,— ձեր խոսքերը հորդաբռնիս
Ողողում ու ջերմացնում են իմ հոգի՜ն:
- 121 Ես չեմ կարող ձեզ հատուցել արժանին
Ինձ մատուցած ծառայության փոխարէն.
Իմ տեղ Տերը թող հատուցի ձեզ բարին:

- 124 Տեսնում եմ, որ մեր միտքը չի հագեցնա,
Եթե լուսին Մշմարտության չհասնի,
Որից բացի ուրիշ ստույգ բան չկա:
- 127 Իսկ երբ հասնի՝ կխաղաղվի միտքը մեր
Նրա ծոցում, ինչպես գազանն իր որջում,
Թե ոչ ամեն ձգտում իզուր կլիներ:
- 130 Մշմարտության այդ ձգտումից է ծլում,
Ինչպես բողբոջ, տարակույսը բեղնավոր,
Որ մեզ քիչ-քիչ դեպի բարձունքն է ձգում:
- 133 Այս բոլորն ինձ թույլ են տալիս, ո՛վ տիկին,
Ձեզ հարգանքով հարցընելու մի այլ բան,
Որ ինձ համար դեռ մույթ է ու անմեկին:
- 136 Ես ուզում եմ գիտնալ, թե ուխտն անկատար
Կարելի՞ է փոխարինել այլ բանով,
Որ ձեր կշռի համար թեթև դուրս չգար»:
- 139 Բեատրիչեն դեպ ինձ նայեց այնպիսի
Աստվածային ու սիրավառ աչքերով,
Որ շլացած իմ աչքերը հակեցի,
- 142 Տեսողությունս համարյա թե կորցնելով:

Ե Ր Գ Ն Ի Ն Գ Ե Ր Ո Ր Գ

«Երբ շողում եմ գեղուն սիրո հրայրքով,
Ավելի բան պատկերացվում է երկրում,
Եվ քեզ այդպես շլացնում եմ իմ տեսքով»

- 4 Մի զարմանար, զի դա առաջ է գալիս
Իմ բերկրանքից, որը ինչքան անում է,
Այնքան դեմքիս պայծառություն է տալիս:

- 7 Տեսնում եմ, թե ինչպես արդեն քո մտքում
Ցոլանում է ճշմարտության Լույսն հավերժ,
Որի տեսքն իսկ մեր մեջ սեր է բորբոքում:
- 10 Եթե մարդկանց հրապուրում է այլ բան,
Դա լոկ Նրա նմանությունն է պատիր,
Որ թվում է մարդուն բարիք իսկական:
- 13 Դու ուզում ես գիտնալ, թե ուխտը խախտված
Կարելի՞ է փոխարինել այլ բանով,
Որով հոգին լինի հոգսից ազատված»:
- 16 Բեատրիչեն այս երգն այսպես սկսեց,
Այնուհետև առանց դադար առնելու
Իր սրբազան միտքը այսպես ինձ պարզեց.
- 19 «Մեծ պարգևը, որ Արարիչն էակին
Ստեղծելով՝ բաշխեց նրան բարությանը,
Եվ որ նրա համար գանձ է թանկագին,
- 22 Դա ինքնիշխան ազատությունն է կամքի,
Որով օժտված և օժտվում են ի ծնե
Իմացական էակները հատկակի:
- 25 Այստեղից էլ քեզ կլինի պարզըված
Մեծ արժեքը ուխտի, եթե, իհարկե,
Մարդու ուխտին հավանություն տա Աստված:
- 28 Զի երբ Աստված և մարդ դաշինք են կնքում,
Զոհվում է այս թանկագին գանձն իմ ասած,
Եվ այդ բանը հոժար կամքով է արվում:
- 31 Ուրեմն ուխտին փոխարինող էլ ի՞նչ կա.
Ուրիշ բանով փոխարինել կամ փոխել,
Դա ուզել է, որ վատից լավ բան դուրս գա:
- 34 Արդ հիմնական հարցը արդեն պարզ է քեզ.
Բայց զի բանը եկեղեցին է վճռում
Որ ասածիս հակասում է աստ կարծես,

- 37 Հարկ է, որ դու սեղանին քիչ էլ նստես,
Վասնզի այն չոր պատառը, որ կերար,
Օգնություն է դեռ պահանջում, որ մարսես:
- 40 Արդ միտքըդ բաց իմ խոսքերին հայտնելիք,
Եվ միշտ հիշիր, քանզի մի բան իմանալ
Ու մոռանալ՝ չի տա ոչ մի գիտելիք:
- 43 Ուխտի համար հարկավոր է երկու բան.
Մեկը զոհի համար դաշինքն է կնքած,
Մյուսը՝ զոհի հիմքը կազմող առարկան:
- 46 Առաջինը ամենևին չի խախտվում,
Այլ պահվում է, և այդ մասին պարզորոշ
Բացատրություն արդեն տրվեց վերևում:
- 49 Հրեից մոտ զոհը հարկ էր կենսական,
Թեպետ նրանք ինչպես գիտես, երբեմըն
Փոխում էին իրենց զոհի առարկան:
- 52 Իսկ երկրորդը, որ առարկան է զոհի,
Կարող է և մեղքի պատճառ չլինել,
Եթե ուրիշ առարկայի հետ փոխվի:
- 55 Սակայն ոչ ոք թող իր կամքով սեփական
Չփոփոխի ստանձնած պարտքը առանց
Թույլտվության եկեղեցու սրբազան:
- 58 Փոփոխությունն անմիտ բան է համարվում,
Եթե զոհի հին առարկան նորի մեջ
Չի ընդգրկվում, ինչպես չորսը վեց թվում:
- 61 Բայց երբ զոհի նյութը ծանր է արժեքով,
Եվ չունի իր զուգակշիռն համարժեք,
Այն չի կարող փոխարինվել այլ բանով:
- 64 Թող ուխտի հետ մարդիկ թեթև չվարվեն.
Հավատարիմ եղեք, բայց ոչ անխոհեմ,
Ինչպես եղավ իր ուխտի մեջ Եփթայեն:

- 67 Լավ կլիներ, որ նա ասեր՝ «վատ արի»,
Քան վատագույնն աներ ուխտը պահելով.
Այսպես անմիտ եղավ ավագն հույների,
- 70 Որի համար Իփիգենիան զոհ դարձավ,
Եվ ամեն ոք շատ ափսոսաց ու ողբաց,
Երբ այդպիսի զոհի մասին իմացավ:
- 73 Ո՛վ քրիստոնյայք, եղեք ուխտի մեջ զգույշ.
Ամեն հովից փետուրի պես մի թռչեք.
Մի կարծեք, թե ձեզ կլվա ամեն գուշ:
- 76 Դուք հին ու նոր Կտակարանը ունեք,
Եվ հովիվն է եկեղեցու ձեզ վարում.
Այսքանը ձեզ բավական է, որ փրկվեք:
- 79 Եթե կիրքը ձեզ թելադրի ուրիշ բան,
Դուք մարդ եղեք, ոչ թե անմիտ ոչխարներ,
Որ ձեր վրա հրեաները չխնդան:
- 82 Դուք մի վարվեք մատուաշ գառան պես շամբուշ,
Որ թողնելով իր մոր կաթը խոլաբար
Ցատկրտում է ու խաղ անում անզգույշ»:
- 85 Բեատրիչեն այսպես ճառեց ճիշտ ու ճիշտ,
Ապա դարձավ լի ըղձանքով դեպ այն կողմ,
Որ աշխարհը ավելի է պայծառ միշտ:
- 88 Նրա լուելն ու փայլելը ավելի
Կարկամեցրին մի պահ իմ միտքը անհագ,
Որ նորանոր հարցեր ուներ լուծելի:
- 91 Եվ ինչպես նետն իր նշանին է զարկում,
Երբ դեռ լարը թրթռում է աղեղի,
Այսպես և մենք ընկանք երկրորդ երկնքում:
- 94 Իմ տիրուհին այնքան բերկրեց ու փայլեց,
Երբ ընդգրկվեց նոր երկնքի ոլորտում,
Որ երկնքի պայծառությունն էլ անեց:

- 97 Եթէ աստղն այն պայծառացալ ստալել,
Ինչ եղա ես, որ բնութեամբ իմ արդեն
Ամեն կերպով փոփոխական եմ հալետ:
- 100 Ինչպէս ձկներն հաւեղարտ ու ջիւջ ձկնոցում
Մոտենում են շտապ ինչ-որ մի բանի,
Որ ուտելու համար հարմար են կարծում,
- 103 Այսպէս անթիվ լուսապայծառ հոգիներ
Գալիս էին մեզ ընդառաջ, ասելով.
«Ահա նա, ով կանեցնի սերը մեր»:
- 106 Որքան նրանք գալիս էին դեպի մեզ,
Այնքան խիւղով գեղուն էին երևում
Իրենց խորքից ճառագայթող լույսի մեջ:
- 109 Այդ, ընթերցող, ինքքդ դատիր ու խորհիր,
Թե այս մասին այսքան միայն նշեի,
Ինչքան պիտի դու դա թերի գտնեիր.
- 112 Եվ գգայիր, թե ես ինչքան անձկագին
Ուզում էի նրանց վիճակն իմանալ,
Երբ որ նրանք երևացին իմ աչքին:
- 115 «Ո՛վ բարեծին, որին շնորհն երկնավոր
Թույլ է տվել տեսնել գահերն հաղթական,
Դեռ ջթողած կյանքի պայքարն երկրավոր,
- 118 Մենք վառված ենք պիրո լույսով երկնասփյուն.
Թե ուզում ես տեղեկանալ մեր մասին,
Մեզ հարց տուր և քո փափագը գոհացուր»:
- 121 Այսպէս ասաց մեկն ինձ խմբից այն բարի.
Իսկ տիրունիս ասաց. «Խոսիր համարձակ,
Եվ հալատա նրանց իբրև արդարի»:
- 124 «Ես տեսնում եմ, թե ինչպէս քո սեփական
Լույսի մեջ ես դու պարտիակլել և ինչպէս
Խիւղ ես գեղում քո աչքերից արփական:

127 Բայց չգիտեմ, թե, վե՞հ հոգի, ո՞վ ես դու,
Եվ ինչո՞ւ ես այս գնդի մեջ, որ երկրից
Քողարկված է մի այլ գնդով լուսատու»,—

130 Ասացի ես ուղղված լույսին այն խոսուն,
Այս խոսքերիս վրա իսկույն նա դարձավ
Առաջվանից ավելի վառ ու շողուն:

133 Ինչպես արևն իր արձակած լույսով վառ
Քողարկվում է, երբ ջերմությունը նրա
Կլանել է գոլորշիները ստվար,

136 Այսպես ծածկեց նա իր դեմքը սրբազան
Խնդությունից աճած լույսով անեղծյալ,
Եվ սքողված աշպետ՝ տվեց պատասխան

139 Այն կերպով, որ երգում է երգն հետևյալ:

Ե Ր Գ Վ Ե Ց Ե Ր Ո Ր Չ

«Երբ Կոստանդինն ուղղեց արծիվն հոռմյան
Ընդդեմ երկնի շարժման, որին հետևեց
Այբն հիմնադրոց, ում կի՞ն դարձավ Լավիճիան,

4 Աստծու թռչունն ավելի քան երկու դար
Եվրոպայի ծայրամասում կանգ առավ,
Այն լեռանց մոտ, ուրկից ելավ անվթար:

7 Եվ այնտեղից, հովանառ տակ թևերի,
Վարեց աշխարհն ու փոխանցվեց ձեռքից ձեռք,
Մինչև որ նա ընկավ մեջն իմ ձեռքերի:

10 Ես կայսր Էի և Հուստիճիան եմ կոչվում.
Ես Սուրբ Հոգու ներշնչումով զտեցի
Ինչ որ գուր էր և ավելորդ օրենքում:

- 13 Սակայն նախքան այդ գործին ձեռք զարկեի,
Ես հավատում էի, որ կա ի Քրիստոս
Մեկ բնություն, և դրանով զոհ էի:
- 16 Բայց գերագույն հովվապետը Ազապիտ
Իր հոգեշահ քարոզներով ինձ բերեց
Այն հավատին, որ միակն է ճշմարիտ:
- 19 Ես անասցի նրան, և այդ հավատն արդ
Հասկանում եմ, ինչպես դու ես հասկանում
Ժիշուն ու սխալն ամեն ճառում հակամարտ:
- 22 Հազիվ թե ես եկեղեցուն հարեցի,
Բարձրյալն Աստված ինձ ներշնչեց ձեռնարկել
Այդ մեծ գործին, որին և ես լծվեցի:
- 25 Ես զենքերըս Բելիսարիս հանձնեցի.
Եվ երկինքը նրան այնպես աջակցեց,
Որ նշան էր, թե պետք է ես հանգչեի:
- 28 Իմ պատասխանն այս է հարցիդ առաջին.
Բայց բնույթն իր ինձ ստիպում է այստեղ
Խոսքիս կցել մի հավելված առանձին,
- 31 Որ իմանաս, թե ինչքան եմ անիրավ
Նրանք, ովքեր արծվի ընդդեմ եմ գործում,
Յուրացնելով կամ մերժելով այն դյուրավ:
- 34 Ինչ սխրանքներ նրան դարձրին հարգարժան.
Առ այդ նախ և առաջ Պալլանոր զոհվեց,
Որպեսզի նա դառնա տեր ու գերիշխան:
- 37 Գիտեա, որ նա երեք դարից ավելի
Ալքում մնաց, մինչև որ հուսկ իր համար
Կովի ելան երեքն ընդդեմ երեքի:
- 40 Գիտեա, որ նա հերթով տարավ հաղթանակ
Սահմանակից ցեղերի դեմ այլազան,
Հոռմի յոթ արքաների ժամանակ:

- 43 Գիտես, որ նա մարտեր մղեց հաղթական
Ընդդէմ Բրեճնի ու Պյուտոսի թշնամի
Եվ ընդդէմ այլ իշխանների տիրական:
- 46 Այդ մարտերում Կիսուն ու Տորկուատն անվանի,
Դեկլաններն ու Ֆարլանները ստացան
Այն հռչակը, որ գովքի է արժանի:
- 49 Նա ջախջախեց հոխորտությունն արաբաց,
Ռրոնք անցան Հաննիբալի ետևից
Այն Ալպերով ուրկից Պոն է իջնում ցած:
- 52 Նրա ներքո՝ դեռ հասակում անհանգիստ՝
Սկիպիոնն ու Պոմպեոսը հաղթեցին,
Որից տուժեց ձեր քաղաքը բիրանիստ:
- 55 Մտնենալով պահն, երբ երկինքը ուզեց
Պայծառացնել աշխարհն համայն իր նման,
Հոռմի կամքով Կեսարն իր ձեռքն այն վերցրեց:
- 58 Ինչ որ արեց Վարոսից մինչ Հոննոս՝
Իգեր, Լուսոն և Սեն գետերը տեսան,
Ինչպես տեսավ Ռոդանոսը հորդահոս:
- 61 Ինչ որ արեց Ռավեննայից դուրս գալով
Եվ թռչելով Ռուբիկոնից, մի գործ էր,
Որ ո՛չ խոսքով կարտահայտվի, ո՛չ գրչով:
- 64 Ապա փութով դեպ Իսպանիա սլացավ,
Հուսկ Դուրացցո, և Ֆարսալիան թրատեց
Այնպես ուժգին, որ տաք Նեղոսն զգաց ցավ:
- 67 Տեսավ Անտանդրն ու Սիմոնիսն իր օրրան,
Որ հանգչում է հավետ Հեկտորը հերոս,
Հուսկ խոյացավ Պողոմեի շեշտ վրան:
- 70 Նա շանթի պես սուրաց ընդդէմ Յուբայի,
Հետո դարձավ թուով դեպի արևմուտք,
Որ ձայնն առավ պոմպեական շեփորի:

- 73 Ինչ որ արեց վեհապետի հետ հաջորդ,
 Բրուտոսն ու Կասիոն Կասեմ Դեոխքոս
 Եվ Մորէնաւն ու Պերուզաւն վշտահորդ:
- 76 Կենպատրաւ, որ ողբում է դէռ տխուր,
 Խումապաճար փախուտ տվեց նրանից
 Եվ մի իժից մահ ստացաւ դառնալուր:
- 78 Նա թռչելով հաաւ Կարմիր ծովեզրին,
 Եվ աշխարհը խաղաղեցրեց աշնպես լավ,
 Որ ի վերջո փախվեց տաճարն Յանոսի:
- 82 Բայց այն, ինչ որ արծիվն արեց և ինչ որ
 Անելու էր բոլոր իրեն ենթակա
 Երկրների համար մտն ու հեռաւոր,
- 85 Աննշաւն ու անփառունակ կերևա,
 Եթէ դիտենք պայծառ մարքով ու սրտով
 Այն ինչ արեց երրորդ կայսեր ձեռքում նա.
- 88 Քանզի այնժամ Արդարությունը Կենդան
 Նրա վրա վեհ՝ պարտք դրեց մեղմելու
 Խստությունը երկնի արդար բարկության:
- 91 Արդ ի զարմանա թեզ հայտնում եմ սա միայն.
 Նա, որ լուծել էր վրեժը հին մեղքի,
 Տիրութի հետ փութաց պատժել վրեժն այն:
- 94 Երբ ատաւը լանգորբարդաւն կծոտեց
 Եկեղեցուն, Կառլոս Մեծը՝ արծվային
 Թւերի տակ օգնեց նրաւ ու հաղթեց:
- 97 Արդ դու դատիր նրանց մատին, որոնց ես
 Մեղադրեցի, և նրանց այն թերությանց,
 Որ պատճառն են շարիքների հասած ձեզ:
- 100 Մեկն հաւրաքիւն դրոշին է հապաղում
 Ոսկէ շուշաւն, իսկ մյուսը՝ զեղծում այն.
 Հնշտ չէ ասել, թե ով է շատ թյուր գործում:

- 103 Թող գիրելիներ այլ դրոշի տակ աճեն
Խաղերն իրենց. վատ հետևորդ են նրանք,
Որոնց գործերն արդարության միշտ դեմ են:
- 106 Թող նոր Կապուսն այն տապալել չփորձի
Իր գունդներով, այլ թող սուկա ճանկերից,
Որ հղել են մորթն իսկ հզոր առյուծի:
- 109 Հաճախ որդիք տուժել են հոր հանցանքով.
Եվ թող ոչ որ շմտածի, յե Աստված
Զինանշանն իր կփոխի շուշանով:
- 112 Այս երկիները ապաստանն է քաղմարթիվ
Հոգիների, որ բարեգործ են եղել,
Զեռք բերելու համար համբավ ու պատիվ:
- 115 Երբ իղձերը, մոյրովելով, ձգտում են
Միայն դրանց, ապա սլացքը սիրո
Կբարձրանա վերև նվազ ջերմորեն:
- 118 Մակայն մասամբ մեր խնդությունը անհաս
Նրա մեջ է, որ մեր վարձքը տրվում է
Ըստ արժանյաց, ոչ ավելի, ոչ պակաս:
- 121 Եվ երկնային Արդարությունը Կենդան
Մարքում է մեր զգացումները աշխատեա,
Որ չեն կարող նրանք հակվել շարության:
- 124 Տարբեր ձայներ երգ են կազմում քաղցրալուր.
Այսպես տարբեր աստիճանները մեր մեջ
Կազմում են մի դաշնակություն ընդհանուր:
- 127 Այս երկնում է շողում հոգին բարեբախտ
Ռումեոյի, որի գործը գեղեցիկ
Վարձատրվեց հատուցումով աստերախտ:
- 130 Բայց պրովանցիք, որ նրա դեմ գործեցին,
Զխնդացին, զի վերջը վատ է նրանց,
Որ նախանձից քամբաստում են ուրիշին:

- 133 Կոմս Ռայմոնդը ուներ չքնաղ չորս աղջիկ,
Որոնք դարձան թագուհիներ, շնորհիվ
Ռոմեոյի—մի անձ համեստ ու շրջիկ:
- 136 Կոմսը դրոպած խոսքերից չար, բանասարկու,
Իր հաշիվը պահանջեց այն արդարից,
Որ տասի տեղ վերադարձրեց տասներկու:
- 139 Եվ նա մեկնեց ծեր ու թշվառ վիճակում.
Եթե աշխարհն իմանար սիրտը նրա,
Որ իր հացը մուրալով էր վաստակում,
- 142 Կդարձեր նրան գովքի առարկա»:

Ե Ր Գ Յ Ո Թ Ե Ր Ո Ր Դ

«Ովսաննայ, սուրբ Աստուծած համայն զորութեանց,
Որ գերափայլ լոյսըդ սփռես ի վերայ
Երանելեաց այս երկնային տէրութեանց»:

- 4 Այսպես ձայնով ու կշռույթով ներդաշնակ
Օրհներգում էր այն էակը հոգեղեն,
Որի վրա շողում էր լույս մի կրկնակ:
- 7 Իսկ մյուսները նրա երգով գոհացան,
Եվ համարյա կայծերի պես խուսափուկ
Բոլորն ինձնից իսկույն ի բաց հեռացան:
- 10 Ես վարանքով ասում էի յուրովի.
«Ասա նրան, քո տիրուհուն, որ շիթ-շիթ
Հագեցնում է միտքըդ՝ բանին ծարավի»:
- 13 Բայց հարգանքն այն, որ ողջ անձս է համակում,
Ի լուր միայն Բե կամ Իչե մասնիկի,
Իմ գլուխը խոնարհել էր հարկադրում:

- 16 Բեատրիչեն թույլ չտվեց որ այդպես
Երկար մնամ և, մի ժպտով շողարձակ,
Որից հրճվանք կզգար մարդն իսկ հրակեզ,
- 19 Ասաց. «Ինչպես ես կարող եմ գուշակել,
Դու խորհում ես, թե այդ ինչպե՞ս կարող է
Արդար վրեժն արդարորեն պատժվել:
- 22 Բայց այդ հարցը ես քեզ հիմա կպարզեմ.
Արդ լսիր ինձ, ըստ որում իմ խոսքերով
Պիտի մի մեծ ճշմարտություն քեզ հայտնեմ:
- 25 Ոչ—ծնյալը, չուզելով որ դրվի սանձ
Իր քմայքի, կամքի վրա հոգուտ յուր,
Դատապարտեց իրեն և իր սերնդյանց:
- 28 Դրա համար մարդկային ցեղը անկյալ
Երկար դարեր մոլորության մեջ մնաց,
Մինչև հաճեց Բանն Աստուծո աշխարհ գալ.
- 31 Եվ մարմնացած Հավերժ Սիրո զորությամբ
Իր անձի մեջ ձուլեց մարդու բնությունն,
Որ Արարչից հեռացել էր մեղանշմամբ:
- 34 Արդ լսիր, թե ինչ եմ ուզում ասել քեզ.
Այդ բնությունն, երբ Արարչին միացավ,
Դարձավ անեղծ, ինչպես որ էր նախապես.
- 37 Բայց իր մեղքով նա արտաքսվեց Դրախտից,
Որովհետև շեղվել էր ու հեռացել
Ճշմարտության ճանապարհից ու կյանքից:
- 40 Արդ պատիժն այն, որ Խաչելյալը կրեց,
Եթե նայենք բնությանը մարդկային,
Ավելի քան արդարացի նկատվեց:
- 43 Այդ պատիժը իրավացի չէր սակայն,
Եթե նայենք աստվածային այն անձին,
Որի հետ էր բնությունը ձուլված այն:

- 46 Այդ նույն պատժից տարբեր արդյունք ստացվեց.
Մահն այդ պետք էր և՛ հրեից, և՛ Աստծուն.
Դա երկիրը ցնցեց, երկինքը բացեց:
- 49 Արդ դժվար չէ քեզ հասկանալ, թե ինչպես
Հետագայում արդար վրեժը լուծվեց
Երկնի արդար դատաստանով վճռապես:
- 52 Բայց տեսնում եմ, որ քո միտքը անցնելով
Խոհից ի խոհ՝ ընկել է մի հանգույցում,
Որից պրծնել կցանկանար հաճույքով:
- 55 Դու խորհում ես. «Դա պարզ է ու բացահայտ,
Բայց ինձ պարզ չէ՝ ինչո՞ւ Աստված կամեցավ
Մեր փրկության համար ընտրել միջոցն այդ»:
- 58 Հարցն այս, եղբայր, մթաքող է մնում հար
Նրանց համար, որոնց միտքը չի աճել
Աստվածային սիրո հուրի մեջ անմար:
- 61 Բայց քանի որ շատերն են այս հարցի շուրջ
Միտք հոգնեցրել, առանց որոշ արդյունքի,
Կասեմ՝ ինչու այդ միջոցը դատվեց լուրջ:
- 64 Բարձրյալն Աստված, որ այրվում է սիրով հուր,
Բարությունն իր ճառագայթում է այնպես,
Որ այն սփռում, տարածում է ամենուր:
- 67 Ինչ որ նա է անմիջորեն ստեղծել,
Անվախճան է, ուստի կնիքն իր դրած
Չի կարելի բնաջնջել կամ եղծել:
- 70 Ինչ որ նա է անմիջորեն գոյացրել,
Էի ազատ է, զի չի կարող գոյացյալն
Այլ ուժերի ազդեցության ենթարկվել:
- 73 Եր անանին նա ավելի է սիրում,
Չի նրանից ճառագայթող սերը սուրբ
Նմանի մեջ ավելի վառ է լինում:

- 76 Մարդն օծուված է շնորհներով այս բոլոր.
Եվ սրանցից մեկը էթե պակասի,
Նա կընկնի իր վեհությունից պատվավոր:
- 79 Մեղքն է միայն նրան դարձնում անազատ
Եվ աննման աստվածային բարության,
Ուստի և նա լուսավորվում է կիսատ.
- 82 Եվ չի դառնա իր վեհությանը նախկին
Եթե արդար մի պատիժով չլցնի
Այն պարսպը, որ հետևանքն է մեղքի:
- 85 Երբ մարդկային բնությունը մեղք գործեց
Հանձին իր հոր, արժանիքներն այս բոլոր,
Ինչպես Դրախտն իրեն տրված՝ կորցրեց:
- 88 Եվ նա ոչ մի այլ հնարքով կամ կերպով
Չէր կարող իր կորցրածը ձեռք բերել,
Եթե չանցներ ուղիներից այս մեկով—
- 91 Կամ ինքն Աստված իր անսահման բարությանը
Պիտի ներեր նրան և կամ մարդն ինքնին
Պիտի քավեր հիմարությունն իր անձամբ:
- 94 Արդ դու հավերժ խորհուրդի խորքը սուզիր
Հայացքը քո և, որքան որ կարող ես,
Ուշի ուշով իմ խոսքերին ունկնդիր:
- 97 Մարդ չէր կարող իր ուժերով սեփական
Իրեն փրկել, որովհետև չէր կարող
Հնազանդությամբ խոնարհանալ նա այնքան,
- 100 Որքան ուզեց անսաստությամբ բարձրանալ.
Պատճառն այս է, որ անկարող եղավ նա
Իր փրկությունն ինքը անձամբ ստանալ:
- 103 Ուրեմն հարկ էր, որ Աստված ինքը մարդուն
Վերադարձներ լիակատար իր կյանքին,
Մեկ կամ երկու ուղիներով. ներգործուն:

- 106 Բայց զի գործը գործչին այնքան ավելի
Քաղցր ու թանկ է, որքան ի հայտ է բերում
Նրա սրտի բարությունը գովելի,
- 109 Աստվածային վեճ բարությունը, որով
Դրոշմված է տիեզերքը ամենայն,
Զեզ բարձրացնել ուզեց ամեն կերպերով:
- 112 Նախալույսից մինչ վերջալույսը վերջին
Այնքան վեճ գործ չի եղել և չի լինի,
Ինչպես մարդու այդ բարձրացումը կրկին:
- 115 Զի ավելի վեճանձն եղավ Տերը մեր՝
Տալով իրեն վասըն մարդու փրկության,
Քան թե միայն մեղքը ներել ողորմեր:
- 118 Այլ միջոցներն անգոր էին փրկելու
Անկյալ մարդուն, եթե Որդին Աստուծո
Չիջներ երկիր միս ու մարմին առնելու:
- 121 Արդ, որպեսզի գոհացնեմ լրիվ քեզ,
Ետ եմ դառնում պարզելու հարց մի հիշված,
Որպեսզի այն լավ հասկանաս, ինչպես ես:
- 124 «Հուրն ու ջուրը, հողն ու օդը և նրանց
Խառնուրդները—դու կարող ես մտածել—
Եղծանվում են, հանդիսանում են վաղանց.
- 127 Բայց դրանք էլ ստեղծված են Աստուծուց,
Ոստի եթե ճիշտ է ասվածը վերի,
Պետք է նրանք զերծ լինեին եղծվելուց»:
- 130 Հրեշտակները և երկինքները անամպ
Անմիջորեն ստեղծված են Աստուծուց,
Ինչպես որ կան, իրենց ամբողջ էությանմբ.
- 133 Իսկ տարրերն այն, որ հիշեցիր հիմա դու,
Եվ իրերը, որ նրանցից են կազմվում,
Ստեղծված են այլ ուժերից գոյատու:

- 136 Անմիջորէն Աստուծոց է ստեղծված
Նախանյութը նրանց և ուժը հաստիչ;
Ուժ, որ կա այս աստղերի մէջ շրջահաճ:
- 139 Հոգիները կենդանաց ու բույսերի
Ձեռք են բերում իրենց ուժերը ներքին
Ազդեցությամբ երկնագնոց լույսերի:
- 142 Իսկ ձեր հոգին ստեղծված է ուղղակի
Աստվածային բարութունից գերագույն,
Որին սիրում ու ձգտում է մշտակի:
- 145 Դու կարող ես մակաբերել այստեղից
Ձեր հարությունն, եթե խորհես, թե ինչպես
Մարդու մարմինն առաջացավ այն պահից,
- 148 Երբ նախածնողք ստեղծվեցին զուգապես»:

Ե Ր Գ Ո Ի Թ Ե Ր Ո Ր Դ

Աշխարհն ամբողջ կարծում էր, թե Կիպրոսին
Ներշնչում է զգայական ու խոլ սեր,
Երբ շարժվում է երրորդ ծիրով երկնային.

- 4 Եվ հեթանոս նախնիները ոչ միայն
Պատիվ էին նրան տալիս՝ անելով
Ջոհեր, ուխտեր և աղոթքներ բարձրաձայն,
- 7 Այլև պատվում նրա մորը՝ Դիոնին
Եվ զավակին՝ Կուպիդոնին հարազատ,
Որն, ասում են, նստեց գրկում Դիդոնի:
- 10 Եվ նրանով, որով նրա եմ սկսում,
Կոչում էին այն աստղը, որ արևին
Մերթ ետևից, մերթ դեմից է դարբասում:

- 13 Ես չգտացի իմ բարձրանալը այնտեղ.
Բայց անդ հասնելս ինձ հավաստեց տիրուհիս,
Որ երևաց էլ ավելի պերճագեղ:
- 16 Եվ ինչպես կայծն է երևում բոցի մեջ,
Կամ ինչպես ձայնն է ձայնի մեջ որոշվում,
Երբ մեկն անշարժ, մյուսն անում է ելևէջ,
- 19 Այսպես տեսա լուսաստղի մեջ այլ լույսեր,
Որ պտտվում էին արագ կամ դանդաղ,
Նայած թափին հայեցության առ ի Տեր:
- 22 Հողմերն երբեք չսլացան ամպն ի վար
Այնքան արագ ու գահավեժ ընթացքով,
Որ չթվան ծանրաշարժ ու մեղմավար՝
- 25 Բաղդատմամբ այն աստվածային լույսերին,
Որ դեպի մեզ էին գալիս, վերջ տալով
Սերովբեից հետ սկսված շուրջպարին:
- 28 Եվ այն խումբը, որ ընդառաջ եկավ մեզ,
«Ովսաննայ» էր երգում այնքան քաղցրաձայն,
Որ կուզեի ես այն լսել մշտապես:
- 31 Այա մեկը առանձնացավ նրանցից,
Ու ինձ ասաց. «Պատրաստ ենք ձեզ ծառայել,
Որ դու ուրախ ու գոհ լինես մեզանից:
- 34 Նույն պտույտով, նույն կշռույթով, նույն փույթով
Մենք շրջում ենք իշխանների հետ երկնի,
Որոնց մասին դու ասել ես քո տաղով.
- 37 «Ռուք, որ երրորդ երկնագունդն էք շարժում հար».
Մենք բոլորըս այնքան զեղում ենք սիրով,
Որ հաճույքով կանգ ենք առնում քեզ համար»:
- 40 Երբ հայացքով հարցական ու հարգալից
Ես աչքերըս իմ տիրուհուն ուղղեցի,
Եվ ստացա հավանություն նրանից,

- 43 Նորից դարձա դեպի լուսեղ այն հոգին,
Եվ «Ո՛վ եք դուք» հարցրի ձայնով այնպիսի,
Որ առի էր զգացումով կաթոգին:
- 46 Իմ այդ հարցի վրա տեսա պարզ կերպով,
Որ նա դարձավ ավելի մեծ ու պայծառ
Իր զգացած նոր բերկրության պատճառով:
- 49 Այսպես փոխված՝ նա ինձ ասաց. «Ես երկրում
Քիչ ապրեցի, և եթե շատ ապրեի,
Ծատ չարիքներ չէին լինի աշխարհում:
- 52 Ինձ ծածկում է իմ խնդությունը խորին,
Որ իմ շուրջը շողում է և ինձ պատում,
Ինչպես բոժոժը պատում է թրթուրին:
- 55 Ծատ սիրեցիր դու ինձ և շատ իրավամբ.
Եվ եթե ես կյանքում երկար ապրեի,
Ցույց կտայի սիրույս փաստեր դեռ անձամբ:
- 58 Այն ձախ ափը, որ Ռոդանն է ոռոգում՝
Խառնվելուց հետո Սորգա վտակին,
Որպես իր տեր մի օր ինձ էր սպասում:
- 61 Սպասում էր և եղջյուրը ավսոնյան
Քայտաայով, Կատոնայով, Բարիով,
Որ Տրոնոնն ու Վերդեն կազմում են սահման:
- 64 Ծակտիս արդեն շողում էր թագն աննման
Այն երկրի, ուր Դանուբն է ակոսում,
Ողողելուց հետո ափերը գերման:
- 67 Նմանապես չնաշխարհիկ Տրինակրոն,—
Որ Եվրոսի ձգոր շնչի տակ հաճախ
Մշուշվում է Ֆարից մինչև Պասսարոն,
- 70 Ոչ Տիֆոնի, այլ ծծումբի պատճառով,—
Կսպասեր իր օրինավոր տերերին,
Սերած ինձնից Կառլոսով և Ռուդոլֆով,

- 73 Թե վարչությունն հոռի, որը, ապաքեն,
Միշտ լլկում է ժողովուրդին հպատակ,
Պալերմացոց գոչել չտար. «Թող սատկեն»:
- 76 Եվ եղբայրըս, եթե այս բանն հասկանար,
Կհեռացներ կատալոնցոց ընչաքաղց,
Որպեսզի իր գլխին փորձանք չբանար.
- 79 Փամանակն է, որ այս մասին հոգացվի
Հենց իր կողմից, որպեսզի իր բեռնաբարձ
Նավի վրա ուրիշ նոր բեռ չբարձվի:
- 82 Նա, որ ազնիվ բնից ազատ էր ծնվել,
Մի այնպիսի անձնակազմի պետք ուներ,
Որ չհոգար լոկ իր քսակը լցնել»:
- 85 «Ես կարծում եմ, տեր իմ, որ խոր բերկրանքն այն,
Որ տալիս են քո խոսքերը իմ սրտին,
Դու գտնում ես այնտեղ, որտեղ ամենայն
- 88 Բարչաց սկիզբն ու վախճանն է ապահով.
Եվ այդ թանկ է առավել ևս ինձ համար,
Զի զգում ես Աստուծո մեջ նայելով:
- 91 Ինձ հրճվեցրիր: Հիմա մի բան պարզիր ինձ.
Քո մի խոսքից իմ մեջ ծագեց մի այլ հարց—
Ո՞նց կարող է վատ ճյուղ բուսնել լավ բնից»:
- 94 Ի պատասխան նա ինձ ասաց. «Եթե ես
Կարենամ քեզ ճշմարտություն մի պարզել,
Կիմանաս այն, ինչ որ հիմա մութ է քեզ:
- 97 Նա, ով համայն արքայությունն է վարում,
Այս երկնային զնդոց տալիս է մի ուժ,
Որ գործում է ազդեցությունն իր երկրում:
- 100 Նրա միտքը, որ կատարյալ է ինքնին,
Հոգ է տանում ոչ լոկ գոյի կեցության,
Այլև նրա լավ կեցության ի մասին:

- 103 Արդ աստղերի ազդեցությունը հիշված
Ուղղված է դեպ մի նպատակ կանխորոշ,
Ինչպես նեղը դեպի թիրախը նշված:
- 106 Եթե այդպես տնօրինված չլիներ,
Կառաջանար կործանարար հետևանք,
Այլ ոչ որոշ կարգ ու կանոն օգտաբեր:
- 109 Իսկ դա պիտի նշանակեր պարզապես,
Որ աստղերի շարժիչները և նրանց
Արարիչը թերի են ու թյուրատես:
- 112 Ուզո՞ւմ ես որ հարցն այս պարզեմ ավելի»:
Եվ ես. «Պետք չէ, չի կարելի մտածել
Որ բնությունն իր գործերում սխալվի»:
- 115 Եվ նա. «Ասա, արդյոք վատ բան չի՞ լինի,
Եթե մարդիկ չապրեն կյանքով հանրային»:
Եվ ես. «Այո, այդ բանն է ինձ լավ հայտնի»:
- 118 «Իսկ կարո՞ղ են մարդիկ ապրել հանրապես,
Եթե տարբեր զբաղումներ չունենան:
Ոչ, թե ճիշտ է ձեր ուսուցիչն իրատես»:
- 121 Այսօրինակ հետևության հանգեց նա,
Ապա հարեց. «Արդ հարկ է, որ ամեն մարդ
Տարբեր հակում, տարբեր կոչում ունենա.
- 124 Ահա ինչու մեկը ծնվում է Սոլոն,
Մյուսը՝ Քսերքսես կամ Մելքիսեդ և կամ այն,
Ով օդի մեջ կորցրեց որդուն անզոհն:
- 127 Մշտահուլով աստղերն օժտում են մարդկանց
Տարբեր տեսակ բնությամբ ու հատկությամբ
Եվ չեն նայում ցեղն ու ծագումը նրանց:
- 130 Սաղմից Եսավն աննման էր Հակոբին,
Իսկ Կվիրինն այնքան տարբեր էր հորից,
Որ ծագումն իր վերագրվում էր Մարսին:

- 133 ԾԱՌՊԱԾՆԵՐԻ ՔՆՈՒՅՈՒՆԸ ԿՂԻՆԵՐ
 Հար և նման ծնողների քննության,
 Եթե վերին տեսչությունը ջարդել էր:
- 136 ԾՆԱՄԵՐՍՈՒՅՈՒՆՆԸ ՏԻՈՒՄԱ ՍՊՐՈՒՄԸ ԱՅԱՐԳ Է ՔԵԳ.
 Բայց որպեսզի օգտագործեմ պահը դեռ,
 Ուզում եմ մի մակածություն անել ձեռ:
- 139 Երբ մարդ հարմար պատշաճներում չէ ընկած
 Բախտի բերնամբ, միշտ տեսչիս է դատ արդյունք,
 Ինչպես բույսը իր քունն ճնշից դուրս տնկած:
- 142 Եթե աշխարհ ոչք ընծայելը այն հիմքին,
 Վր դնում է քննությունը մարդու մեջ,
 Արդ կլինելու նրա վիճակը երարգին:
- 145 Բայց դարձնում եք դուք քահանա նրան, որ
 Ստեղծված է ոտեր կապելու իր ձեռքից,
 Եվ քարոզչին պատկում եք թագավոր:
- 148 Սյապիտով դուք դուրս եք գալիս միշտ մամփից»:

Ե Ր Գ Ի Ն Ն Ե Ր Ո Ր Դ

Երբ Կառլոսը, չքնադագեղ Կլեմենցա,
 Հարցրա պարզեց և ինձ հաշտնեց դարձերն այն,
 Որոնց զարմն իր պիտի վիճելու ենթակա,

Ասաց. «Լուռ կաց, թող տարիները անցնեն»:
 Իսկ ես միայն սա ձեզ կասեմ՝ նրանք որ
 Ձեզ ներել են, արդար պատիժ կկրեն:

- 7 Այն լույս հագին արդեն նայում էր ուղով
 Արև-Աստծուն, որով էր նա գնալով,
 Ինչպես անհուն և անսպառ բարիքով:

- 10 Ո՛վ էակներ մոլորյալ ու ամբարիշտ,
Որ ձեր սրտերն հեռացնում եք այդ Բարուց
Եվ ձեր աչքերն՝ ունայնությանց ուղղում միշտ:
- 13 Եվ մեկն, ահա, այն լույսերից ցնծալի
Մոռեցա՞վ ինձ և գոհացում ինձ տալու
Իրձը հայտնեց շողշողալով՝ արվելի:
- 16 Բեատորիչե՞ն, որ իր աչքերն էր հառած
Իմ երեսին, հարվանդություն ինձ տվեց
Չրուցելու այն հոգու հետ կանգ առած:
- 19 «Տե՛ղ երանյակ, տո՛ր փափագիս գոհացում,—
Սասցի ես,— ցուց տալով՝ որ դու գիտես,
Թե ինչ եմ ես այս թուգեիս մտածում»:
- 22 Եվ այն հոգին, որ անծառնոթ էր ինձ դեռ,
Լույսի խորքից, ուր երգում էր քիչ առաջ,
Սկսեց խոսել ինչպես մի մարդ բարեւեր:
- 25 «Ապականված Բոսալիայի այն մասում,
Որ միջն է Վեհենտկի և այն լեռաց,
Որկից Բրեճուսն ու Պիավեն են հոսում,
- 28 Կա ոչ այնքան բարձրալիարկառ մի բլուր,
Որկից անթե՛ն իջա՞վ մի մարդ հուր ու բոց,
Որ անխճիրներ գործեց վայրագ ու անլուր:
- 31 Եվ ես ու նա ծնվեցինք նույն արժատից.
Կունիցցան եմ, և շողշողում եմ այստեղ,
Ըստ որում ես հույժ ազդվեցի այս աստղից:
- 34 Դա հիշում եմ հաճույքով ու խնդրությամբ.
Ինձ համակող այս զգացումը, գոցել,
Ռամիկները չեն հասկանա հեշտությամբ:
- 37 Սչն հոգին, որ մոտիկ է ինձ և որ մեր
Լուսաստղի զարդն է պաղպաջուն, թողել է
Մի մեծ համբավ, որ մնալու է անմեռ

- 40 Հնգապատիկ երկար դարեր տևական.
Հարկ է որ մարդ գործի այնպես, որ թողնի
Մի ուրիշ կյանք կյանքից հետո մարմնական:
- 43 Բայց չի դատում այդպես ամբոխը ներկա
Ադիշի և Տալլամենտի շուրջ ապրող,
Եվ թեպետև տուժած՝ խելքի դեռ չի գա:
- 46 Սակայն շուտով հետո ու ըմբոստ պաղուացիք
Ներկելու են իրենց արչամբ գետն այն, որ
Լճանում է Վիչենցայի հենց մոտիկ:
- 49 Անդ, ուր Սիլեն ու Կանյանն են միանում,
Հպարտորեն տիրակալում է մի մարդ,
Որի ընդդեմ արդեն ծուղակ է լարվում:
- 52 Ֆելտրեն նույնպես ողբալու է դառնորեն
Ոճրի համար իր վատշվեր հովիվի,
Որի նման մարդիկ գնդան ընկած չեն:
- 55 Հարկ կլիներ մի չափազանց լայն աման
Ընդունելու համար արյունը Ֆերրար,
Որ կթափեր այս անազնիվ քահանան
- 58 (Եվ որ կշոողն անգամ պիտի պարտասեր),
Որպեսզի իր կողմնակցությունը ցույց տար,
Եվ այդ զոհը երկրի բարքին պատշաճ էր:
- 61 Հայելիքն այն, որ դուք կոչում եք Գահույք,
Տոլացնում են դատաստաններն Աստուծո.
Ուստի ճիշտ են այս խոսքերըս և ստույգ»:
- 64 Ապա լոեց և ցույց տվեց, որ իրեն
Այլ մտքեր են զբաղեցնում և սկսեց,
Ինչպես առաջ, իր դարձապարը նորեն:
- 67 Մյուս խնդալին, որ ծանոթ էր արդեն ինձ,
Իբրև գոհար մի թանկագին շողշողաց,
Ինչպես սուտակն է շողշողում արևից:

- 70 Այստեղ խիճը արտահայտվում է փառով,
Ինչպես երկրում ժպտով, սակայն հաճախ էլ
Հոգու թախիժն հայտնվում է մռայլով.
- 73 «Աստված ամեն ինչ տեսնում է, հոգի հեզ,
Ու պարզում քեզ,— ասացի ես,— այնպես որ
Ոչ մի փափագ մութ չի կարող մնալ քեզ:
- 76 Դու որ ձայնովդ այստեղ խիճդ ես պատճառում,
Երբ երգում ես Սերովբեից հետ մեկտեղ,
Որոնք վեցյակ թևերով են պատկերվում,
- 79 Ինչո՞ւ իղձքս չես գոհացնում փութապես,
Արդեն կանխած կլինեի հարցը քո,
Եթե քեզ պես ես լինեի խորատես»:
- 82 Այնժամ հոգին սկսեց խոսել ծանր ու լուրջ.
«Մեծագույն ձորն, ուր թափվում են ջրերն այն
Օվկիանոսի, որ պատում է երկրի շուրջ,
- 85 Ջույգ ափերի միջև այնքան է ձգվում
Արևմուտքից դեպ արևելք, որ անդ, ուր
Հորիզոն է, միջօրեական է դառնում:
- 88 Ես ծնվել եմ այնտեղ, ուր կա մի ավան
Էբրոյի և Մագրի միջև, որ կտրուկ,
Տոսկանայից բաժանում է Ջենովան:
- 91 Նույն արևմուտքն ու արևելքը ունեն
Բուջան և իմ ծննդավայրն առափնյա,
Որ անցյալում արյամբ ներկվեց համորեն:
- 94 Քաղաքացիք, որոնց եղա քաջ հայտնի,
Ինձ կոչեցին Ֆոլկո. երկրում ուժգնորեն
Ես կրեցի ազդեցությունն այս երկնի:
- 97 Սիրուց նվազ այրվեց դուստրը Բելոնի,
Վշտացնելով Սիքեին և Կրեսային,
Քան ես, երբ դեռ էի անբեղ պարմանի.

- 100 Բան Ֆիլիդը, որը եղավ հուսախաբ
Դեմոֆոնից, քան Հերակլը, որ մեռավ
Տոլիմ պահած սրտի խորքում հրատապ:
- 103 Սակայն այստեղ պետք չէ տխրել, այլ բերկրել,
Ոչ հանցանքի համար, որ էլ չենք հիշում,
Այլ այն ուժի, որ այդպես է կարգադրել:
- 106 Այստեղ պետք է դիտել արվեստը վերին
Եվ հասկանալ այն նպատակը բարի,
Որի համար երկինքն ազդում է երկրին:
- 109 Բայց որպեսզի բավարարվեն լիովին
Հարցերը քո, որ ծագեցին այս երկնում,
Հարկ է, որ ես շարունակեմ տակավին:
- 112 Դու ուզում ես իմանալ, թե ով է նա,
Որ լույսի մեջ ցոլարձակում է այսպես,
Ինչպես շողը ջրի մեջ ջինջ ու պարզկա:
- 115 Արդ գիտցիր, որ այնտեղ Ռախաբն է հանգչում.
Նա միացած երանելյաց մեր դասին
Բոլորից շատ շողում է ու պաղպաջում:
- 118 Այս երկնքում, որտեղ ստվերն է ընկած
Ձեր աշխարհի, ընդունվեց վաղ բոլորից,
Որոնց Քրիստոս հաղթանակով էր փրկած:
- 121 Արդար էր, որ նա երկնքում ընդունվեր,
Իբրև նշան հաղթանակի այն վսեմ,
Որ ձեռք բերվեց գոհողությամբ անձևվեր.
- 124 Զի նպաստեց նա Հեսուի փառահեղ
Ձեռնարկության այն երկրի մեջ սրբազան,
Որի մասին պապը մտքում չունի տեղ:
- 127 Քո քաղաքը—հիմնադրված դեկից այն,
Որ ստաջինն Արարչի դեմ ծառայավ,
Եվ որի խանդն ողբ պատճառեց մարդկության—

- 130 Աճեցնում է այն ծաղիկը աճիծյալ,
 Որ քրիստոնյա հոտին շեղել է ճամփից,
 Իսկ հովիվին կացուցանել անհազ գայլ:
- 133 Դրա համար բարձիթողի են արված
 Այնտարանն ու մատյաններն հայրերի,
 Եվ սերույնով են լուկ կանոններն իրավանց:
- 136 Դա են տեկնում կարդիճալներն ու սրապեր,
 Եվ չեն հոգում Նազարեթի մառիկն այն,
 Դեպ ուր թուավ Գաբրիէլը լրաբեր:
- 139 Բայց Վատիկանն և այլ վայրերն Հռոմի,
 Որոնք դարձան գերեզմանոց այն անձանց,
 Որ հետևորդ հանդիսացան Պետրոսի,
- 142 Ծուռ կազառովեն պղծությունից այդ անասանձ»:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Ե Ր Ո Ր Դ

- Առաջին և անճատելի Ուժն երկնից
 Ներհայելով իր Որդու մեջ այն Սիրով,
 Որ բխում է հապետ մեկից ու մյուսից,
- 4 Հաստեց աշխարհն այնպես կարգով անմման,
 Որ ինչ որ մեր աչքն ու միտքն է ընդգրկում,
 Զի կարելի դիտել առանց հիացման:
- 7 Ո՛վ ընթերցող, ինձ հետ աչքերդ արդ ուղղիր
 Դեպի վերև, դեպի այն կետն երկնքի,
 Ուր հատվում են շարժումները հակադիր.
- 10 Եվ զմայլվիր այն վարպետի արվեստով,
 Որին ինքք սիրահարված է այնպես,
 Որ նայում է նրան հապետ ակնաթով:

13 Տես, թե ինչպես հատման կետից ծիրը շեղ
Անջատվում է մոլորակաց հետ կրած՝
Գոհացնելու երկրի պահանջը զորեղ:

16. Եթե նրա ուղին խտոր չլիներ,
Զուր կկորչեր ազդեցությունը երկնի,
Եվ ամեն կյանք երկրի վրա կմեռներ:

19 Իսկ եթե նա ուղղությունից խտորվեր
Առավել կամ նվազ չափով, քան հարկ է,
Կարգն աշխարհի անչափ թերի կլիներ:

22 Արդ ընթերցող, պահիր քո միտքը պայծառ
Եվ յուրովի խորհրդածիր այն մասին,
Որի դու լոկ նախանաշակն ստացար:

25 Իմ տվածով ինքըդ սնիր քեզ հիմակ.
Զի այն նյութը, որի մասին եմ գրում,
Պահանջում է մտքիս լարումը համակ:

28 Մայր բնության ամենամեծ լուսատուն,
Որի լույսով մեր ժամանակն է չափվում
Եվ զորությամբ կնքվում աշխարհը հաստուն,

31 Միանալով այն կետին, որ հիշվեց նոր,
Պտտվում էր պարուրաձև ուղիով,
Ուր նա մեզ վաղ է երևում օրեցօր:

34 Հասել էի լուսագունդն այդ վիթխարի,
Բայց թոհչքըս ես չզգացի, ինչպես մարդ
Զի գգում գալն իր առաջին խոհերի:

37 Բեատրիչեն այնքան արագ էր թռչում
Մի երկնքից դեպի երկինքն հետևյալ,
Որ սլացքն իր վայրկեանական էր թվում:

40 Որքան պետք է պայծառափայլ լինեին,
Ոչ թե իրենց հատուկ գույնով, այլ լույսով,
Հոգիներն այն, որ արևի մեջ էին:

- 43 Հանճար, արվեստ, հնարք գուր է գործ դնել
Պատկերելու համար շողյունը նրանց.
Կարելի է լոկ հավատալ և տեսնել:
- 46 Եթե մեր միտքն անկարող է ըմբռնել
Արևից վառ ու պայծառ լույս, զարմանք չէ,
Զի այդպիսի վառ լույս ոչ ոք չի տեսել:
- 49 Այդպես վառ էր հոգվոց ջոկատը չորրորդ,
Որին բարձրյալ Հայրը հագուրդ է տալիս,
Հաղորդելով իր խորհուրդները կնճոռոտ:
- 52 Բեատրիչեն ասաց. «Եղիր լիովին
Շնորհակալ այն Արևին հոգեկան,
Որ քեզ հասցրեց այս նյութական արևին»:
- 55 Երբևիցե մարդկային սիրտը այնքան
Հոժար չեղավ նվիրվելու Աստուծուն
Հաճույքով ու երախտիքով ամենայն,
- 58 Որքան եղա ես խոսքերն այդ լսելիս,
Եվ իմ սերը այնքան սուզվեց նրա մեջ,
Որ մոռացվեց մի պահ ինձնից տիրուհիս:
- 61 Սա դրանից դժգոհ չեղավ, այլ ուրախ,
Եվ փայլը իր գեղածիծաղ աչքերի
Խորասուզված միտքըս ցրեց անհասպաղ:
- 64 Տեսա բազում լույս հոգիներ ես այնտեղ,
Որ պատեցին մեր շուրջ իբրև մի պասկ
Եվ երգեցին ձայնով քաղցր ու դաշնագեղ:
- 67 Այսպես մենք մերթ պասկազարդ ենք տեսնում
Դիանային, երբ շողյունները նրբին
Նրա շուրջը լուսե գոտի են հյուսում:
- 70 Իմ գտնված պալատի մեջ երկնային
Այնքան բաներ կային անգին ու չքնաղ,
Որ հնար չէ պատմել լեզվով մարդկային:

- 73 Այդպիսին էր երգը հոգվոց այն թեթև.
Դրա մասին ճիշտ գաղափար չի կազմի
Նա, ով վերև սավառնելու ջունի թև:
- 76 Ապա նրանք այդպես երգուն ու շողուն՝
Երեք անգամ պտտվեցին շուրջը մեր,
Ինչպես աստղերն առանցքի շուրջը կայուն:
- 79 Ինձ թվաց, թե պարուհիներ են նրանք,
Որոնք լոին սպասում են լսելու
Պարերգության նոր խազերը դաշներանգ:
- 82 Մեկն սկսեց ինձ բարբառել այս կերպով.
«Ընորհի լույսը, որ սեր է արծարծում,
Եվ որ հետո տակավ աճում է սիրով,
- 85 Քո մեջ այնքան շռայլորեն է շողում,
Որ քեզ վեր է տանում երկնի սանդուղքով,
Ուրկից իջնողն ի նորո է բարձրանում:
- 88 Ով ուզածը քեզ կմերժի բերանով,
Պետք է հզոր մի արգելակ ունենա,
Ինչպես ջուրը, երբ չի հոսում դեպի ծով:
- 91 Դու ուզում ես գիտնալ, թե ինչ կենդանի
Ծաղիկներից է կազմված պսակն այս,
Որ շուրջ պատեց քո տիրուհուն գեղանի:
- 94 Ես գտներից եմ այն հոտի սրբազան,
Որ տանում է Դոմինիկը այն ճամփով,
Ուրկից ովքեր չհեռանան՝ կուռճանան:
- 97 Սա, որ աջ կողմս ու ինձ մոտ է հանապազ,
Իմ ուսուցիչ, եղբայր Ալբերտն է Քյոլնցի,
Իսկ ես ինքքս Աքվիմացին եմ Թովմաս:
- 100 Եթե կուզես ծանոթանալ մյուսներին,
Դու հայացքով սուրբ պսակին հետևիր
Եվ մտքով էլ հետևիր իմ խոսքերին:

- 103 Այն մյուս լույսը Գրացիանոն է հայտնի,
Որ միացալ կանոնագիրքը կազմեց .
Եվ Դրախտում գտալ իր տեղն արժանի:
- 106 Այն, որ մոտ է և մեր խմբի զարդն է մեծ,
Պիեարոն է, որ, ինչպես կինն այն աղքատ,
Իր գանձը սուրբ եկեղեցուն ընծայեց:
- 109 Հինգերորդ լույսն, ամենավաղը մեզնից,
Ներշնչված է այնպես սիրով թրթռուն,
Որ աշխարհը լուր է ուզում նրանից:
- 112 Նրա մեջ կա մի միտք այնքան խորատես,
Որ, Սուրբ Գիրքը եթե նիշտ է վկայում,
Բեռ չի ծնվել մի իմաստուն նրա պես:
- 115 Նրա մոտ է լույսը հոգու այն երես,
Որ բոլորից լավ ճանաչեց աշխարհում
Հրեշտակների բնությունն ու դերը մեծ:
- 118 Մյուս ծիծաղկոտ լույսիկի մեջ է անեղծ
Ջատագովը քրիստոնեական դարերի,
Որի գրչից Օգոստինոսն օգտվեց:
- 121 Իսկ եթե դու մտքիդ հայացքը ուղղես
Լույսե ի լույս, հետևելով գովքերիս,
Ութերորդ լույսն էլ իմանալ պիտ ուզես:
- 124 Այդ լույսի մեջ ցնծում է այն սուրբ հոգին,
Որ պարզում է ունայնությունն աշխարհի
Նրանց, ովքեր ուշ են դնում իր խոսքին:
- 127 Նրա մարմինն հիմա հանգչում է հավետ
Չելրորոշում. իսկ նա երկրից ցավատանջ
Եկալ խաղաղ օթարանն այս փրկավետ:
- 130 Տես քիչ այն կողմ շողշողալը այն հոգվոց,
Որ Իզիդոր, Բեդա, Ռիկկարդ են կոչվում.
Վերջինն եղալ խորհուրդներով մտակոծ:

- 138 Իսկ սա, որին տեսնում ես իմ ձախ կողքին,
 Լույսն է հոգու, որ սպասում էր մահվան,
 Խորասուզված խոհերի մեջ ծանրագին:
- 136 Նա մշտաշող, հավերժ լույսն է Սիգերի,
 Որ դավանեց գաղափարներ խանդածին,
 Եվ ավանդեց նեղ փողոցում Հարդերի»:
- 139 Չանգերն ինչպես կանչում են մեզ վաղ պահին,
 Երբ զարթնում ու ելնում է հարսն Աստուծո,
 Այգորելու իր սիրասուն փեսային,
- 142 Եվ փոխն ի փոխ մեկ քաշվում են, մեկ հրվում,
 Հնչեցնելով այնքան քաղցրր դողանջներ,
 Որ մարդ սիրով ու հուզմունքով է լցվում,
- 145 Այսպես շարժվեց այն պսակը փառահեղ,
 Օրհներգելով ձայնով այնպես դաշնավետ,
 Որ լսվում է բացառապես լոկ այնտեղ,
- 148 Ուր վայելքը տևում է հար ու հավետ:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Մ Ե Կ Ե Ր Ո Ր Գ

Օ՛ սին հոգսեր մահկանացու մարդերի,
 Որքան թյուր են այն փաստարկները բոլոր,
 Որ կոտորում են թոհչքը ձեր թևերի:

4 Մին ձգտում է իրավագետ դառնալու,
 Մյուսը՝ բժիշկ կամ քահանա, իսկ մեկն էլ՝
 Բռնությանբ կամ խաբեությանբ իշխելու.

7 Սա ձգտում է դիրքի, իսկ նա՝ գողության,
 Մեկն անձնատուր է մարմնական հանույքի,
 Մի ուրիշը՝ դատարկապորտ ծուլության:

- 10 Այս բոլորից ես ինձ ազատ զգալով՝
Տիրուհու հետ երկինք էի համբարձել
Եվ ընդունվել այնքան փառքով ու պատվով:
- 13 Երբ ամեն մեկն հոգիներից բարեհեզ
Պտտվելով՝ իր նախկին տեղը եկավ,
Կանգ առավ ու անշարժացավ մոմի պես:
- 16 Եվ այն հոգին, որ ինձ հետ էր բարբառել,
Լույսի խորքից նորից ժպտաց ու շողաց
Եվ սկսեց այսպես հողել ու հարել.
- 19 «Քանի որ ես Հավերժ Լույսով եմ շողում,
Ապա նրան ներհայելով տեսնում եմ,
Թե ինչպիսի մտքեր են քեզ օրորում:
- 22 Հավանաբար դու ուզում ես, որ ես քեզ
Ավելի լայն ու պարզորոշ բացատրեմ,
Որպեսզի դու ավելի լավ ըմբռնես
- 25 Քիչ առաջվա իմ ասածը՝ «Կուռճանան».
Ապա մյուսը՝ «Դեռ չի ծնվել... նրա պես»:
Այստեղ հարկ է պարզել հարցերն այս բաժան.
- 28 Արարիչը, որ տիեզերքն է վարում
Այն խորհուրդով, որի խորքը թափանցել
Ի գորու չէ ոչ մի էակ աշխարհում,
- 31 Որպեսզի սուրբ եկեղեցին ընթանա
Իր հիմնադրի նշանակած ուղիով
Եվ հետևեր նրա խոսքին կենարար,
- 34 Նրա համար կարգեց երկու իշխաններ,
Որոնց վրա պարտք ու խնդիր էր դրված
Նրան վարել կանոններով խստամբեր:
- 37 Մեկը սիրով այրվեց ինչպես Սերովբե,
Իսկ մյուսը իր իմաստությամբ ու խելքով
Երկրի վրա փայլեց ինչպես Քերովբե:

- 40 Ես միմիայն կանեմ գովեստը մեկի,
 Բայց մեկի գովքն երկուսին էլ վերագրիր,
 Քանզի նույնն էր նպատակը երկուքի:
- 43 Տուսիճի և Կյաշի միջև հարակից,
 Որտեղ ճգնեց երանելի Ուբալդոն,
 Թեքվում է մի ծաղկուն ծմակ սարակից,
- 46 Որից ցուրտ ու տաք է զգում Պերուջան,
 Իսկ այդ սարի ետև ծանր լծի տակ
 Հեծեծում են Գուալդոն ու Նոշերան:
- 49 Անդ, որ լեռան կողը նվազ է թեքվում,
 Երկրի համար ծագեց արև մի պայծառ,
 Ծիշտ ինչպես սա, որ Գանգեսից է ծագում:
- 52 Ուստի ով որ տեղի մասին այդ խոսի,
 Ծիշտ անունով պետք է կոչի «Արևելք»,
 Քանզի քիչ է այն անվանել «Աջեզի»:
- 55 Նա իր ծագից այնքան էլ չէր շատ հեռու,
 Երբ սկսեց զգացնել աշխարհին
 Իր սրբության որոշ փաստերն ակնառու:
- 58 Դեռ պարմանի՝ վեճի մտավ հոր հետ նա,
 Մի այնպիսի կնոջ համար, ում առջև,
 Ինչպես մահվան, ոչ որ դուռը չի բանա:
- 61 Եվ առջևն հոր ու առյանի հոգևոր
 Հանդիսապես ամուսնացավ նրա հետ,
 Եվ ավելի սիրեց նրան օրեցօր:
- 64 Նա առաջին իր ամուսնուց զրկըված,
 Մինչ սրա գալն՝ հազար տարուց ավելի
 Մնացել էր արհամարհված ու լքված:
- 67 Զօգնեց և հուշն Ամիկլատի, որ հոռի
 Մի հյուղակում կենակցում էր նրա հետ
 Եվ չալալվեց ձայնից երկրի հզորի.

- 70 Չօգնեց և այն, որ նա տոկաց շարունակ,
Մինչև այն օրն, երբ Քրիստոսի հետ խաչվեց,
Մինչ Մարիամը մնաց ներքև խաչի տակ:
- 73 Բայց որպեսզի շատ շլիներ մթասքող,
Իմացիր, որ ամուսիններն այդ երկու
Ֆրանկիսկն ու Աղքատությունն են սիրող:
- 76 Համերաշխ ու երջանիկ կյանքը նրանց,
Փոխադարձ սերն ու նայվածքները քաղցրիկ
Սուրբ խոհերի էին մղում շատ անձանց:
- 79 Առաջինը խանդավառվեց Բեռնարդն հեզ
Եվ բոբկացած վազեց նրա ետևից
Այնպես արագ, որ ուշացել էր կարծես:
- 82 Ո՛վ անհայտ գանձ և ո՛վ բարիք բազմարդյուն:
Եզիդիոն ու Սիլվեստրոն էլ բոբկացած՝
Հետևեցին Աղքատության ամուսնուն:
- 85 Ապա այդ հայրն ու ուսուցիչն համարձակ
Գնաց Հոռո՛ հանդերձ ամբողջ ընտանյոք,
Որ կապել էր մեջքին գոտի հասարակ:
- 88 Ամենևինն նա չամաչեց այն բանից,
Որ ինք խղճուկ, անգոսնելի տեսք ուներ
Եվ սերում էր Բեռնարդոնե Պիետրից.
- 91 Այլ սեզորեն պարզեց հղացքն իր մտի
Իննովկենտին, և նրանից ստացավ
Նախակնիքն իր ծրագրած նոր ոխտի:
- 94 Երբ աղքատ դամն անեց նրա ետևից,
Որի կյանքը սքանչելի ու պայծառ
Պիտի հավետ փառաբանվի սրբերից,
- 97 Այդ հոգևոր հովիվի կամքը ազնիվ
Երկրորդ անգամ Օնորիոսը գոհացրեց
Հավերժականն ու սուրբ հոգու շնորհիվ:

- 100 Իսկ երբ որ նա, տանջակրության ծարավի,
Քրիստոսի նոր ուսմունքը քարոզեց
Ներկայությամբ վեհմաշուք սուլթանի,
- 103 Բայց տեսավ, որ դարձի պատրաստ չէ ոչ ոք,
Վերադարձավ առ Իտալիա, ուր ցանքն իր
Պտուղներ էր տալիս առատ ու ատոք:
- 106 Եվ Տիբերն ու Առնոն զատող լերկ սարուս
Քրիստոսից վերջին կնիքն ստացավ,
Որ նա կրեց երկու տարի աշխարհում:
- 109 Երբ շնորհներ բաշխող Տերը հոգատար
Ուզեց նրան վարձհատուցել երկնքում,
Որին արժան էր նա կյանքով իր արդար,
- 112 Նա իր ուխտի եղբայրներին սիրակեզ
Հանձնարարեց իր կնոջը թանկագին
Եվ պատվիրեց սիրել նրան մշտապես:
- 115 Աղքատության ծոցից միայն իր հոգին
Ուզեց գնալ հանգրվանն իր վերջնական
Եվ այլ դագաղ չկամեցավ իր մարմնին:
- 118 Արդ դու դատիր, թե ինչպիսին եղավ նա,
Ով սրա հետ վարեց նավը Պետրոսի
Ծովի միջով փոթորկահույզ ու դժնյա:
- 121 Նա հեկն եղավ հիմնադիրը մեր ուխտի.
Իսկ ով նրա ուղղությանն է հետևում,
Զեռք է բերում արժանիքներ հավաստի:
- 124 Բայց նրա հոտն այնքան դարձել է ազահ
Եվ հետամուտ նոր ճարակի, որ, անշուշտ,
Նա կցրվի արտոներում շրջակա:
- 127 Որքան հոտի գառնուկները ուխտակից
Հեռանում են իրենց հովվից պահապան,
Այնքան նրանք նվազում են սնունդից:

- 130 Կան գառներ էլ, որոնք հովվից չեն զատվում,
Վախենալով փորձանքներից, բայց նրանք
Այնքան քիչ են, որ մատներով են հաշվվում:
- 133 Արդ եթե ես հստակ կերպով խոսեցի,
Եվ եթե դու ինձ ուշադիր լսեցիր,
Ու հիշեցիր այն, ինչ որ քեզ ասացի,
- 136 Դու կլինես հիմա մասամբ գոհացած,
Կհիմանաս, թե ինչու փտում է ծառն այն,
Եվ ինչ իմաստ ունի խոսքը իմ ասած՝
- 139 «Ուրկից ովքեր չհեռանան՝ կուռճանան»:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Ե Ր Կ Ո Ւ Ե Ր Ո Ր Գ

Հազիվ թե այն օրհնյալ հուրը իր վերջին
Խոսքը ասաց, հոգվոց պասկը հիշյալ
Սկսեց երգել ու պտտվել վերստին:

- 4 Եվ նա դեռ չէր արել լրիվ մի շրջան,
Երբ մի ուրիշ պասկ նրան շուրջպատեց,
Զուգակցելով իր պարն ու երգը նրան.
- 7 Երգ, որ այնպես գերազանցում է անկարծ
Սիրենների, Մուսանների երգերից,
Ինչպես ուղիղ շողը՝ շողից անդրադարձ:
- 10 Ինչպես երբեմն ամպերի մեջ ապրշում
Զևանում են զույգ աղեղներ մակադիր,
Երբ Յունոնը իր նաժիշտին է կանչում,
- 13 Եվ ներսից է ծագում աղեղը դրսի,
Ինչպես ձայնից ծագում է ձայնը նրա,
Ով հալումաշ եղավ սիրուց Նարգիսի,

- 16 Եվ դրանք էլ ազգարարում են մարդկանց,
Որ աշխարհում էլ չի լինի ջրհեղեղ,
Ըստ Աստուծո դաշնի Նոյի հետ կնքած,—
- 19 Այսպես երկու պապներն այն լուսածին
Միասնաբար դառնում էին շուրջը մեր,
Այսպես դրսինն հարմարվում էր ներսինն:
- 22 Իսկ երբ նրանց երգն ու պարը զվարթուն
Եվ փոխադարձ ցոլացումը լույսերի՝
Պայծառությամբ ու խնձիղով աուցուն,
- 25 Դադարեցին միակամ ու նույն պահին,
Ինչպես աչքերն՝ իրենց ներքին մղումով
Փակվում են ու բացվում են միշտ միասին,—
- 28 Մեկի խորքից նոր լույսերի արփային
Մի ձայն ելավ և առնաբնեց ինձ, ինչպես
Բևեռաստղը մագնիսական ասեղին.
- 31 Եվ բարբառեց. «Իմ մեջ այրվող սերը մեծ
Ինձ դրդում է խոսել պետի մասին մյուս,
Որի առթիվ իմ պետն այստեղ դրվատվեց:
- 34 Արդար է միշտ մեկտեղ հիշել երկուսին,
Քանզի նրանք մարտնչել են միատեղ
Նրանց փառքն էլ պետք է շողա միասին:
- 37 Զրիստոսի գորքն, որ թանգ գնով էր զինվել,
Վարանումով հետևում էր դրոշին
Եվ թվով էլ բավականին նվազել,
- 40 Երբ Արքան, որ թագավորում է երկնում,
Այն վտանգված զինվորներին աջակցեց,
Սուկական իր ողորմությամբ անհատնում,
- 43 Եվ իր հարսին, ինչպես ասվեց, ուղարկեց,
Երկու պաշտպան, որոնց գործքով ու խոսքով
Ժողովուրդը մոլոր ինքզինք հավաքեց:

- 46 Անդ, որկից է ծագում Զեփյունն աղվական
Կենդանություն տալու թոյր թույսերին,
Որոնցով է պճնագարդվում Եվրոպան,
- 49 Ծովափի մոտ, ուր ալիքներն են բախվում,
Եվ ուր, ասես հոգնած երկար իր վագրից,
Արեգակը մարդկանցից է թաքնվում,
- 52 Զետեղված է Կալարոզան եզակի,
Հովանու տակ մեծ վահանի, որի մեջ
Կա մի առյուծ տակն ու վրան դղյակի:
- 55 Այնտեղ ծնվեց քրիստոնեական հավատի
Սուրբ մարտիկը՝ բարի հանդեպ յուրայնոց,
Իսկ թշնամյաց հանդեպ՝ խիստ ու տմարդի:
- 58 Հագիվ ծնված, նրա հոգին համակվեց
Մի այնպիսի ներգործությամբ, որ մայրն իր
Հղության մեջ նրա մասին գուշակեց:
- 61 Երբ հաւտատվեց ալագանում սրբազան
Հավատի ու նրա միջև միությունն,
Որով նրանք իրար օգնել խոստացան,
- 64 Կնքամայրը իր երագի մեջ տեսավ
Զարմանահիրաշ այն պտուղը, որ պիտի
Հասցըներ նա ժառանգների հետ սակավ:
- 67 Եվ որպեսզի նրա անունն հարակոչ
Իր էության արտահայտիչը լիներ,
Հատկացրին նրան անունը Տիրոջ:
- 70 Եվ նա կոչվեց Դոմինիկոս. ես նրան
Համարում եմ այգեպանը Քրիստոսի,
Որն իր այգում նրան ընտրեց օգնական:
- 73 Նա նվիրակն ու ծառան էր Քրիստոսի.
Եվ առաջին միտքը, որ նա ունեցավ,
Առաջնագույն պատվերն եղավ Քրիստոսի:

- 76 Դայակն հաճախ նկատում էր, թե ինչպես
Արթուն ու լուռ նա հսկում էր մերկ գետնին,
Կարծես ասեր. «Սրա համար եկա ես»:
- 79 Նրա հայրը Երջանիկ էր իսկապես,
Եվ իսկապես նրա մայրը՝ Հովհաննա,
Թե անունն այս մեկնաբանվի ճշտապես:
- 82 Ոչ աշխարհի սիրույն, որի համար արդ
Հետևում են Օստիացուն ու Թադդեին,
Այլ լոկ ի սեր մանանայի անաղարտ
- 85 Նա դարձավ մեծ ուսուցիչ կարճ շրջանում,
Եվ սկսեց վերահսկել այս այգին,
Որ վատ տիրոջ ձեռքում շուտ է չորանում:
- 88 Եվ սուրբ գահից—որ նախապես հարգանքով
Վարվում էր հետև աղքատների, քան հիմա,
Եվ դա այժմյան գահակալի հանցանքով—
- 91 Նա պահանջեց ոչ հասույթներ հավելլալ,
Ոչ շնորհը թափուր թողված պաշտոնի,
Ոչ տասանորդն աղքատներին հատկացլալ,
- 94 Այլ իրավունք պաշքարելու հանապազ
Մոլորությանց ընդդեմ հօգուտ այն սերմի,
Որի ծիլն են քսաննչորս տունկերն այս:
- 97 Ապա, զինված իր գիտությամբ ու կամքով,
Ինչպես բարձրից արտավիժող մի հեղեղ,
Հորդան տվեց հորդահոսան հորձանքով:
- 100 Եվ նրա թափն էլ ավելի եղավ մեծ
Հերձվածության թավուտքի մեջ, այնտեղ, ուր
Նա առավել դիմադրության հանդիպեց:
- 103 Եվ նրանից ելան տարբեր առուններ,
Որ ընդհանուր այգեստանն են ոռոգում,
Ուր աճում են դրա համար ճոխ թփեր:

- 106 Թե այդպես էր մեկ անհիվը այն կառքի,
Որով ինքզինք եկեղեցին պաշտպանեց
Եվ հաղթական ելավ կովի մեջ՝ անրքին,
- 109 Քեզ պարզ պետք է լինի արժեքն երկրորդի,
Որին Թովմասն իմ գալուց ոչ շատ առաջ
Արժանացրեց այնքան բարձրր գովեստի:
- 112 Սակայն հիմա նրա շավիղը, ափսոս,
Անտեսված է, ուստի այնտեղ, ուր առաջ
Գինեմբուր էր, այժմ պատած է բորբոս:
- 115 Այն հոտը, որ նրա շավղով էր գնում,
Արդ այնքան է շեղվել ճամփից, որ նրա
Կրունկ դրած տեղ՝ իր ոտքի մատն է դնում:
- 118 Եվ այդ բանի շուտով արդյունքը հոռի
Ի հայտ կգա, երբ որոմը տրտնջա,
Թե իր համար փակ է մուտքը ամբարի:
- 121 Անշուշտ, ով որ ուզի մեր գիրքը թերթել,
Կգտնի թերթ, որտեղ գրված կլինի.
«Ես այնպես եմ, ինչպես վայել է լինել»:
- 124 Սակայն դա ոչ Ակուսապարտում կգտնես,
Ոչ Կազալում, որտեղ կանոնը ոմանք
Խիստ են գտնում, ոմանք էլ թույլ պարզապես:
- 127 Բռնավեճտուր Բանյորցին եմ ես բնիկ.
Բարձրաստիճան պաշտոններիս մեջ վարած
Ես միշտ ետ եմ դասել հոգսերն աշխարհիկ:
- 130 Իլլումինատն ու Ավգուստինն այստեղ են,
Առաջիններն աղքատներից բոբկացած,
Որ ապրեցին միայն կյանքով հոգեղեն:
- 133 Սուրբ Վիկտորի Հյուզոն էլ է նրանց քով,
Պիեր Մանջադորն և այն Պիեր Իսպանցին,
Որ հռչակվեց իր տասներկու գրչանքով.

- 136 Եվ Նարթանը, Ոսկերեւան հորջորջված
Պատրիարքը, Անսելմն ու այն Դոնատոն,
Որ առաջին արվեստին էր նվիրված:
- 139 Աստ Ռաբանն է, այստեղ շողում է իմ քով
Հովակիմը, արքահայրը Կալաբրիո,
Որ օծոված է մարգարեի ջինջ հոգով:
- 142 Սիրատոշոր Թովմաս եղբոր գովեստի
Խոսքերն էին, որ ինձ այսպես մղեցին
Պանծացնելու այն պաշտպանին հավատի.
- 145 Դրանից էլ այս ընկերներս հրճվեցին»:

Ե Ր Գ Տ Ա Ա Ն Ե Ր Ե Ք Ե Ր Ո Ր Դ

- Ով ուզում է տեսածըս լավ ըմբռնել
(Եվ մինչ պատմում եմ ես, պատկերը դրա
Թող աշխատի իր մտքում լավ քանդակել),
- 4 Պատկերացնի թող տասնևհինգ վառ աստղեր,
Որ երկինքը լուսավորեն շողերով
Եվ թափանցեն օդի միջով մթաստվեր.
- 7 Պատկերացնի թող այն Սայլակը, որին
Մեր երկնքի տարածությունը քավ է
Պտտացնելու օր ու գիշեր իր քեղին.
- 10: Պատկերացնի թող բերանն այն եղջյուրին,
Որի ծայրը այն առանցքին է հասնում,
Որի շուրջ է դառնում ոլորտն առաջին.
- 13 Եվ որ նրանք կազմեն երկու աստղախումբ,
Ինչպես այն, որ կազմեց դուստրը Մինովսի,
Երբ նա զգաց մահվան սարսուռը ընդհուպ.

- 16 Եվ գուգորդեն շողերն իրենց լուսարձակ,
 Բայց երկուսն էլ պտույտ գործեն այն ձևով,
 Որ ընթացաւ մեկը դանդաղ, մեկն արագ.
- 19 Եվ պատկերն այս կտար աղոտ գաղափար
 Այն լուսավոր պատկերի մասին զուգ,
 Որ պտտվում էին իմ շուրջ մեղմաբար.
- 22 Զի դա այնքան գերիվեր է մեր մտքից,
 Որքան ընթացքն արագաշարժ երկնքի
 Գերիվեր է Քիանայի հոսանքից:
- 25 Այնտեղ չէին երգվում Բաքուն ու Պեան,
 Այլ խորհուրդը աստվածության եռանձնյա
 Ու խորհուրդը աստվածորդու մարդացման:
- 28 Եվ երբ երգերն ու պարերը վերջացան,
 Այն սրբազան լույսերը մեզ նայեցին
 Եվ զգացին մի խնդրություն անհնաւ:
- 31 Այն լուսաշող հոգին, որ ինձ պատմել էր
 Սխրալի կյանքն աստվածաւեր աղքատի,
 Լոռայունը խզեց հոգվոց համաստեղ
- 34 Ու քարքանեց. «Քանի որ ես լուծել եմ
 Քո մի հարցը, ապա իմ սերը առջեջ
 Ինձ մղում է, որ մյուս հարցդ էլ թե՛զ պարզեմ:
- 37 Դու կարծում ես, որ նախասխալը, որի
 Կողը հանվեց ստեղծելու այն կնոջ,
 Որի քիմքը շատ թանկ նստեց աշխարհին,
- 40 Եվ այն մյուսը, որ, քավորջան ծարավի,
 Մարդկանց համար այնպես խոցվեց ու տանջվեց,
 Որ ամեն մեղք թեթեւացավ հիրավի,
- 43 Ստացել են ամենակալ Արարչից
 Իմաստորջան ու գիտության այնքան լույս,
 Որքան կարող է ընկալվել մարդկանցից:

46 Զարմանում ես ուստի խոսքից իմ ասած,
Թե չի ծնվել դեռ նմանը այն հոգու,
Որ հինգերորդ լույսի մեջ է պարսկակված:

49 Արդ լսիր ինձ, և քեզ հայտնի կլինի,
Որ քո կարծածն ու իմ ասածը մեկ են,
Ինչպես մեկ է կենտրոնը նույն շրջանի:

52 Ինչ որ մեռնում է և ինչ որ չի մեռնում,
Անդրադարձված ցուքն է միայն այն մտքի,
Որ Տերը մեր սուրբ սիրով է հղանում.

55 Զի Լույս-Միտքը, որը բխում է հավետ
Լուսատուից և միացած է նրա
Ու իրենց հետ եղյակ կազմող Սիրո հետ,

58 Իր բարությանք ցոլանում է անդադար
Երկնաբնակ գոյակների մեջ ինչպակ,
Ինքը մնալով միշտ անբաժան, միատարր:

61 Այնտեղից նա շողարձակում է ներքև
Երկինքների ոլորտներով, ի վերջո
Ստեղծում է միայն գոյեր կարճատև,

64 Իսկ գոյերն այդ գոյերն են այն երկրային,
Որ մերթ սերմով և մերթ առանց մի սերմի
Ստեղծվում են շարժմամբ գնդոց երկնային:

67 Նրանց նյութն ու ազդեցությունն երկնքի
Միակերպ չեն, ուստի ամեն գոյի մեջ
Այլապես է շողում ցոլանքը Մտքի:

70 Ահա ինչու համանման ծառերից
Ստացվում են հաճախ տարբեր պտուղներ,
Ինչպես տարբեր մտքեր՝ նման մարդկանցից:

73 Եթե նյութը կերտված լիներ անթերի,
Եվ երկինքը ամբողջ ուժով՝ ներգործեր,
Էիակատար կլիներ կազմն իրերի:

- 76 Բայց բնությունն այն թերի է պատրաստում,
Ծիշո ինչպես այն արվեստագետը հմուտ,
Որ դողդոջուն ձեռքերով է աշխատում:
- 79 Իսկ երբ Ուժը, Սերը, Լույսը միացյալ
Անմիջորեն ստեղծեին էակներ,
Ապա դրանք կլինեին կատարյալ:
- 82 Այսպես եղավ անթերի ու կատարյալ
Կավահողից կերտված մարդը առաջին,
Այսպես եղավ, նա ով կույսից էր ծնյալ:
- 85 Ոչ մեկի մեջ բնությունը մարդկային
Չեղավ այնպես կատարյալ և չի լինի,
Ինչպես երկու այն անձանց մեջ վեհային:
- 88 Արդ եթե ես կանգ առնեի այս կետում,
Ապա դու ինձ կարող էիր հարցընել.
«Ինչպե՞ս եղավ նա անմահ իմաստուն»:
- 91 Բայց որպեսզի անպարզը պարզ հասկանաս,
Նկատիր, թե ով էր նա և ինչ խնդրեց,
Երբ որ ասվեց՝ «Խնդրիր ինչ որ ցանկանաս»:
- 94 Իմ ակնարկից դու իմացար անշուշտ, որ
Արքա էր նա, և նա խնդրեց միմիայն
Իմաստություն, որ լինի լավ թագավոր:
- 97 Ոչ որպեսզի իմանա, թե որքան եմ
Ծարժիչները երկինքների, կամ գիտնա
Անհրաժեշտն ու պատահականն իսկորեն:
- 100 Ոչ էլ գիտնա, թե կա շարժում նախագույն,
Թե կես ծիրում հնարավոր է գծել
Մի եռանկյուն, որ չկազմի ուղղանկյուն:
- 103 Արդ եթե դու իմ խոսքերը լավ կշռես,
Կիմանաս, որ իմաստությունն իմ հիշած
Իմաստությունն է արքայի հեռատես:

- 106 Եվ եթե իմ «Չի ծնվել»-ին դնես ուշ,
 Կզգաս, որ դա արքաների մասին է,
 Արոնք շատ են, բայց լավերը քիչ են հույժ:
- 109 Այս իմաստով դու ընդունիր իմ խոսքն այն.
 Դա կլինի Ադամի ու Բրիստոսի
 Մասին կազմած քո կարծիքի համաձայն:
- 112 Դա թող լինի քո ոտքերին միշտ կապար,
 Ռոպեազի դու դանդաղ, զգույշ ընթանաս,
 «Այո» կամ «ոչ» չեզրակացրած վճռաբար.
- 115 Քանզի նա է հիմարագույնը մոլոր,
 Ով հաստատում կամ ժխտում է հապշտապ՝
 Անտեսելով նկատումները բոլոր:
- 118 Չէ՞ որ հաճախ դատողությունը հապճեպ
 Մտքին դեպի սխալ ուղի է տանում,
 Եվ միտումն էլ կաշկանդում է այն ստեպ:
- 121 Ավելի քան ի գոր է և անօգուտ
 Ճշմարտության որոնումը այն մարդուն,
 Որ որոնման արվեստին չէ խելամուտ:
- 124 Եվ բացահայտ օրինակներն են դրան՝
 Պարմենիդը, Բրիսն ու Մելիսը և այլք,
 Արոնք մտքով կույր զկուրայն ընթացան.
- 127 Սաքելիոսը, Արիոսն ու խեղճերն այլ,
 Արոնք Սուրբ Գիրքն աղճատեցին, խեղեցին,
 Ինչպես սուրն է խեղում դեմքը գեղափայլ:
- 130 Մարդիկ պետք չէ հախտուն դատեն բնավին,
 Նման նրանց, որ վճռում են արտի մեջ
 Յորենի գինն՝ այն չհասած տակավին:
- 133 Ես տեսել եմ մասրեանին, որ ցուրտ ձմռան
 Ծածկըվել է չոր ու ցցուն փշերով,
 Ապա վարդով է զարդարվել վաղ գարնան:

- 136 Եվ տեսել նա՛վ, որ հաջողակ ընթացքով
Նավարկել է ծովի վրա, բայց հետո
Ընկղմվել է նավակալքի մուտքի քով:
- 139 Թող չկարծեն սեր Մարտինոն կամ Բերտան,
Որ երբ մի գող կամ բարեգործ կտեսնեն,
Աստվածային խոր խորհուրդը կկարդան.
- 142 Զի կարող է նա բարձրանալ, սա ընկնել»:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Չ Ո Ր Ս Ե Ր Ո Ր Գ

- Կյո՛ր ամանում ջուրը շարժվում է եզրից
Դեպի կենտրոն և կենտրոնից եզրը դեպ,
Նայած դրսից է նա ծեծվում, թե ներսից:
- 4 Այս պատկերը ծագեց մտքիս մեջ հանկարծ,
Հենց որ հոգին փառապասկ Թովմասի
Վերջացրեց իր խոսքերը ինձ ուղղված:
- 7 Ապա եկավ Բեատրիչեն ի հանդես,
Դիմելով այն հոգիներին երանյալ.
«Սա պետք ունի ճանաչելու խորապես
- 10 Մի այլ կարգի ճշմարտությունն նույնպես լուրջ,
Թեև նա դեռ ձեզ չի խոսում այդ մասին.
Սևեք նրան, թե այն լույսը, որ ձեր շուրջ
- 13 Ճանանչում է, արդյոք պիտի առհավետ
Մնա ձեզ հետ, այնպես ինչպես հիմա է.
Եվ եթե դա մնալու է միշտ ձեզ հետ,
- 16 Ապա ասեք, երբ հարություն առնեք դուք,
Արդյոք լույսն այդ ճանանչավան՝ ու պայծառ
Ձեր աչքերին չի՞ տա կոտուակք ու տաղտուկ»:

- 19 Ինչպես մղված ցնծությունից անպատու
Նրանք, որոնք կաքավում են ընդհուով
Ու բարձրաձայն երգակցում են ու կայթում,
- 22 Այսպես համեստ ու փութեռանդ այն հարցին
Սուրբ ջոկատը արձագանքեց նոր խիճողով,
Որ նա հայտնեց երգ ու պարով ժրագին:
- 25 Ով ողբում է, թե պետք է նախ մահանալ,
Հուսկ ապրելու համար հավետ երկնքում,
Զի ճանաչում խիճողը կյանքի երանյալ:
- 28 Այն անհուն և համապարփակ էակին,
Որ ապրում ու գերագահում է հավետ
Աստվածային անձերի մեջ անմեկին,
- 31 Հոգիներն այն օրհներգեցին երեք հեղ
Այնքան անուշ, որ լսելն այն կլիներ
Արժանի վարձք արժանիքի փառահեղ:
- 34 Ամենավառ լույսից լսվեց այդ ժամին
Մի մեղույշ ձայն (որին նման էր գուցե
Հրեշտակի ձայնը ողղված Մարիամին),
- 37 Որ ասում էր. «Որքան տևի դրախտային
Այս խնձիղը, այնքան այս լույսը մեր շուրջ
Կճաճանչի սիրո շողքով արփային:
- 40 Լույսն արդյունք է այստեղ սիրո հրայրքի,
Իսկ հրայրքը՝ աստվածության տեսության,
Տեսությունն էլ՝ գերբնական շնորհքի:
- 43 Երբ ստանանք մեր մարմիններն հարուցյալ,
Մեր անձերը ավելի փայլ կստանան
Եվ կլինեն բոլորովին կատարյալ.
- 46 Ուստի կաճի շնորհքի լույսը, որ մեզ
Պարգևել է Բարերարը գերագույն,
Լույս, որ հոգուն դարձրնում է սրասես.

- 49 Եվ անելով տեսության ուժը հոգում,
Կանի նաև ներքին հրայրքը սիրո,
Կանի լույսը, որ սրանից է ծագում:
- 52 Բայց կայծն ինչպես, որը հրից է բխում,
Հրին զիջում է իր լույսի ուժգնությամբ,
Այնպես որ նա սրանից թույլ է շողում,
- 55 Այսպես լույսն այս, որ մեզ պատում է համակ,
Ավելի թույլ պիտի շողա մեր մարմնից,
Որ առաջընդ դեռ թաղված է հողի տակ:
- 58 Այդ վառ լույսից մենք չենք կարող վատ զգալ,
Զի կդառնան զգայարանքը տոկուն
Ամեն ինչի, որ կարող է հաճույք տալ»:
- 61 Ի պատասխան երկու խմբերն այնքան շուտ
«Ամեն» ասին, որ ցույց տվին բուռն տենչ՝
Միանալու իրենց մարմնին հողամուտ.
- 64 Տենչ, որ գուցե միայն իրենց համար չէր,
Այլ հայրերի, մայրերի ու այն անձանց,
Որոնց երկրում սիրել էին ջերաջեր:
- 67 Եվ ահա այն պսակների շուրջ կրկնակ
Ի հայտ եկավ մի այլ պսակ լուսեղեն
Այգաբացի հորիզոնի նմանակ:
- 70 Եվ ինչպես որ երեկոյան երկնքում
Երևում են շողեր, հագիվ առկայծող,
Որոնք որոշ և անորոշ են թվում,
- 73 Այսպես տեսա նոր հոգիներ երանյակ,
Որոնք մյուս պսակների շուրջ երկու
Ջևաջրրին մի նոր ու լայն շրջանակ:
- 76 Օ՛, ճշմարիտ ճառագայթում Սուրբ Հոգու:
Ինչպես հանկարծ նա շողշողաց այնպես վառ,
Որ շլացրեց անգոր աչքերն իմ երկու:

- 79 Բեատրիչեն այնքան շքնաղ էր դառել
Ու զվարթուն, որ նրա տեսքը հիմա
Ես չեմ կարող հիշողությամբ պատկերել:
- 82 Երբ շլացած աչքերս նորից բացվեցին,
Տիրուհուս հետ փոխադրված ինձ տեսա
Նոր բարձրադիր մի երկնքում բերկրածին:
- 85 Իմ համբարձման անդրադարձա ես իսկույն՝
Ի շնորհիվ փայլատակման նոր երկնի,
Որ ինձ թվաց արտասովոր շատագույն:
- 88 Ամբողջ սրտով ու բարբառով բոլորի
Ես հայտնեցի իմ գոհությունն Աստուծո,
Որ դարձրել էր ինձ արժանի նոր շնորհի:
- 91 Դեռ իմ սրտի ուղերձը չէր վերջացել,
Երբ զգացի, որ իմ դիմումը նրան
Ընդունելի և հաճելի էր անցել.
- 94 Քանզի երկու շողերի մեջ հրեղեն
Երևացին լույս հոգիներ այնքան վառ,
Որ գոչեցի. «Հեյի՜ս, ինչքա՛ն շքեղ են»:
- 97 Ինչպես մեծ ու փոքր աստղերով կետկիտված
Ծիր Կաթինը ճերմակ մի շերտ է կազմում,
Որի բնույթն իմաստնոց չէր պարզրված,
- 100 Այսպես Հրատում այն շողերը կրկնաշար
Կազմում էին Խաչի նշանն հարգելի,
Որի թևերն իրար էին հավասար:
- 103 Հիշողությունն աստ հաղթում էր հանճարին,
Զի Քրիստոսն էր խաչին շողում այնպես վառ,
Որ նման բան ես չեմ տեսել տակավին:
- 106 Բայց ով սիրով հետևում է Քրիստոսին,
Կների ինձ, որ ես թերի եմ պատմում,—
Նա կտեսնի այդ լուսափառ Քրիստոսին:

- 109 Խաչի աչից դեպ ձախ, վերից դեպի վար
Ծարժվում էին լույս հոգիներ ու միմյանց
Հանդիպելիս շողում էին վառ ի վառ:
- 112 Այսպես, հաճախ երևում են օդի մեջ
Ուղիղ և ծուռ, արագ, դանդաղ, երկար, կարճ
Մարմինների հոծ մասնիկներ փողփողէջ,
- 115 Որ լողում են լուսանցքների մեջ փեղկի,
Որ արևից պաշտպանվելու համար մարդ
Հորինել է ճարտարությամբ իր մտքի:
- 118 Նվազն ինչպես մի տափիղի կամ վինի
Դուրեկան է հնչում մինչև իսկ նրան,
Ով ծանոթ չէ մեղեդիին նրբեմի,
- 121 Այսպես խաչի վրա խմբված լույսերից
Մի համերգ էր լսվում քաղցր ու առնձնաձայն,
Թեև չէի բան հասկանում բառերից:
- 124 Ես իմացա, որ դա օրհներգ էր գովքի,
Երբ ինձ հասան բառերն «Ելիր» և «Հաղթիր».
Բայց չիմացա ամբողջ խոսքերն օրհներգի:
- 127 Ես լսեցի այդ օրհներգը թովչանքով.
Ոչ մի հաճույք չեմ զգացել մինչև այդ,
Որ ինձ կապեր այնքան քաղցրը կապանքով:
- 130 Գուցե լեզուս անչափ հանդուգն է հնչում,
Ետ դասելով հմայքն աղվոր աչքերի,
Որոնց մեջ են իմ երազները հանգչում:
- 133 Բայց ով խորհի, որ վերելքին զուգընթաց
Դրոշմն ամեն գեղեցկության անում է,
Իսկ ես այստեղ չէի աչքերն այն դիտած,
- 136 Կների, որ չեմ մեղադրում ինքրս ինձ,
Քանզի ունեմ արդարացում դրանում.
Չի բացառվում այստեղ հաճույքը անբիծ,
- 139 Այլ գնալով ավելի ջիգջ է դառնում:

Բարի կամքը, որ երևում է արդար
Ցանկության մեջ, այնպես ինչպես կամքը վատ
Երևում է ցանկության մեջ խելագար,

4 Լոեցըրեց քնարի ձայնն հաճելի,
Կանգնեցնելով լարերը այն սրբազան,
Որոնք լարվել էին ձեռքով Բարձրյալի:

7 Կարո՞ղ էին արդար հայցին խուլ մնալ
Էակներն այն, որ լոեցին միաձայն՝
Կարենալու համար իղձերս իմանալ:

10 Արդար է, որ հավետ տանջանք կրի նա,
Ով որ ի սեր սին ու պատիր բաների՝
Ծշմարիտ ու արդար սիրուց կուծանա:

13 Ինչպես խաղաղ ու անապակ գիշերով
Մերթ սահում է հանկարծ մի բոց վառվումն,
Ստիպելով թարթել աչքերը փութով,

16 Ասես ասող է, որը իր տեղն է փոխում,
Թեև այնտեղ, ուր այն բոցը երևաց,
Բան չի պակսում և նա էլ հետք չի թողնում,—

19 Այսպես խաչի աջակողմյան բազուկից
Մինչև ներքև սահեց մի լույս հանկարծույն,
Որ շողշողաց ու ճաճանչեց խաչին կից:

22 Վար սահելիս չբաժանվեց նա խաչից,
Այլ լույսերի միջով անցավ ու շողաց,
Ինչպես հուրը ալաբաստրի ետևից:

25 Այսպես սիրով վառվեց ոգին Անքիսի,
Ինչպես մեր մեծ Մուսան է մեզ հավաստում,
Երբ նկատեց որդուն դաշտում Եղիսի:

- 28 «Ո՛վ իմ զարմիկ, գերաշնորհ դու հոգի,
Որի՞ համար, ինչպես ահա քեզ համար,
Երկու անգամ բացվում է դուռն երկնքի»,—
- 31 Ասաց լույսն այն. և ես նրան նայեցի,
Ապա հայացքն իմ ուղղեցի տիրուհուս,
Եվ երկուսից էլ հիացած մնացի:
- 34 Զի տիրուհուս դեմքը այնպես էր փայլում,
Որ ինձ թվաց, թե գտնվում էի ես
Երանության դրախտային բարձունքում:
- 37 Իսկ այն հոգին, որ իմ ուշքն էր գրավել,
Իր խոսքերին հողեց խոսքեր այնպես խոր,
Որ ես ոչինչ չէի կարող ըմբռնել:
- 40 Նա մութ մնաց ոչ թե դիտմամբ, այլ հարկից,
Զի այդ պահին մտքի խոյանքը նրա
Գերիվեր էր մահկանացու մեր մտքից:
- 43 Երբ թուլացավ թափը մտքի վերացման
Եվ ցածրացան նրա խոսքերը մինչև
Աստիճանը մեր մարդկային ըմբռնման,
- 46 Այսպես եղավ առաջին բանն իմ լսած.
«Օրհնյալ լինես, Աստված միակ ու երրյակ,
Որ զարմիկիս հանդես եղար ողորմած»:
- 49 Ապա հարեց. «Որդյակ, սրա շնորհիվ,
Որ քեզ թևեր տվեց երկինք էլնելու,
Դու գոհացրիր քեզ տեսնելու իմ ազնիվ
- 52 Ու հին տեղնը, որը ծագեց իմ հոգում,
Երբ կարդացի այն մատչանը մեծադիր,
Որ գրվածը անջնջելի է մնում:
- 55 Դու գիտես, որ քո խոհերն ինձ են հասնում
Նախավորից, ինչպես թվերը բոլոր
Միավորի ճանաչումից է ծագում:

- 58 Եվ սակայն դու ինձ շեռ հարցնում, թե ով եմ,
Որ ավելի քան հոգիներն այս բոլոր,
Բռ աչքերին երևում եմ խնդարեմ:
- 61 Դու իրավ ես, քանզի այստեղ ամեն ոք
Նայում է այն Հայելու մեջ ցոլացիկ,
Որ ամեն միտք երևում է նախօրոք:
- 64 Բայց որպեսզի իմ սերը սարք ու վճիռ,
Որով այրվում ու պապակում եմ հավետ,
Ավելի լավ գոհացում տա քո տենչիդ,
- 67 Թող քո ձայնը վատահ, ազատ, անվարան,
Արտահայտի բաղձանքը և հարցը քո,
Որոնց համար ունեմ պատրաստ պատասխան»:
- 70 Այնժամ դեպի Բեատրիչեն դարձա ես.
Նա հասկացավ ու սիրալիր ժպտով
Ինձ թռչլ տվեց արտահայտվել փութապես:
- 73 Եվ խոսեցի այսպես. «Հենց որ դուք տեսար
Առաջնագույն հալստարին, ձեր հոգում
Զգացումն ու միտքը դարձան հավասար:
- 76 Արև-Աստված, որ իր ջերմով ու լույսով
Զեզ ջերմացրել, լուսավորել է աշխարհ,
Այդ երկուսն էլ իր մեջ ունի նույն շարիով.
- 79 Բայց մարդկանց մեջ, ձեզ լավ հայտնի պատճառով,
Կամենալն ու կարեւարը զուգորդ չեն
Եվ չեն թոշում հանգիստագոր թեերով:
- 82 Ես այդ բանը ինքրս անձամբ եմ զգում,
Եվ հայրաբար ընդունելուդ համար ինձ
Երախտորոքս միայն սրտով եմ հայտնում:
- 85 Այս մանչակը պճնող գոհար կենդանի,
Թախանձագին խնդրում եմ քեզ ես հիմա,
Որ դու դարձնես ինքնությունը ինձ հայտնի»:

- 88 «Ես արմատդ եմ, ո՛վ իմ ընծյուղ թանկագին,
Որին այնքան սիրով էի սպասում»,—
Այսպես սկսեց պատասխանել այն հոգին:
- 91 Այնուհետև ասաց. «Նա որ քեզ տվեց
Ազգանունըդ, և որ դարից ավելի
Քաղաքանի նախագոտում պտտվեց,
- 94 Իմ որդին էր և քո մեծ պապն հարազատ.
Եվ պետք է որ նրա տանջանքք երկար
Դու կրճատես քո գործերով գթառատ:
- 97 Ֆլորենցիան, հին պարսպով շրջափակ,
Ուր ժամատան զանգերն էին ըողանջում,
Ապրում էր հար խաղաղ, համեստ, անապակ:
- 100 Նա չգիտեր ոչ մանչակներ, զարդեր ճոխ,
Ոչ հանդերձներ, ապարոշներ զարդարուն,
Ոչ գոտիներ անձը պճնող, պանունող:
- 103 Չէր վախենում հայրն աղջկա ծնունդից,
Քանզի չէին անցնում օժիտ ու հասակ
Ամուսնության համար պատշաճ սահմանից:
- 106 Մարդաթափուր տներ չէին գտնվում,
Եվ դեռ չկար Սարդանապալ, որ ցույց տար,
Թե ինչեր են խուլ սենյակում կատարվում:
- 109 Ուշելլատոն Մոնտեմալից չէր անցել,
Իսկ հիմա, որ գերազանցում է շուքով,
Վաճակնի նրան և անկումով անարգել:
- 112 Բելլիանոն Բերտին շքեղ չէր հագնում,
Իսկ նրա կինն հայելու մոտ անդադար
Երեսներն իր չէր շպարում ու ներկում:
- 115 Նեոլիներն ու Վեկկիները մեծագով
Իրենց կաշվե պարզ հագուստով գոհ էին,
Իսկ կանայք էլ՝ իրենց թելով, իլիկով:

118. Երջանիկներ: Ամեն մեկը իր տեղում
 Ապահով էր մի շիրիմով, և ոչ ոք
 Ֆրանսիայի համար տուն-տեղ չէր թողնում:
121. Հարսն հսկելով օրորոցին մեղմօրոր
 Քնացնում էր մանկան լեզվով մանկական,
 Որ կազմում է միշտ հրճվանքը հորն ու մոր:
- 124 Տատն հյուսելով՝ ընտանիքին մի առ մի
 Պատմում էր հին առասպելները շրջող
 Տրոյայի, Ֆիեզոլի ու Հոմերի:
- 127 Այն ժամանակ մի Լապո կամ Չանգելլա
 Տեսնելն անշուշտ զարմանալի կթվար,
 Ինչպես հիմա Կինկիննատ կամ Կոռնելիա:
- 130 Այս կենցաղում խաղաղիկ ու գեղեցիկ,
 Այս ապահով ընկերային վիճակում,
 Այս համայնքում բարեբախտիկ ու քաղցրիկ
- 133 Ինձ կյանք տվեց մայրըս ծանրը երկունքով,
 Եվ ապա ձեր եկեղեցում հինավուրց
 Կաշչագուիդա անունն առա կնունքով:
- 136 Մորոնտոն ու Էլիսն եղան ինձ եղբայր.
 Ես Պադուսի հովտից վերցրի իմ կնոջ,
 Որից եկավ քո ազգանունն ուղղաբար:
- 139 Ծառայեցի ապա կայսրը Կոնրադին,
 Նա ինձ տվեց ասպետության աստիճան,
 Հավանելով իմ գործերը սխրագին:
- 142 Ես նրա հետ կույեցի այն վատշվեր
 Կրոնի դեմ, դավանողները որի
 Պապի մեղքով իրավունքն են խլում ձեր:

- 145 Անդ ընկնելով ձեռքից ցեղի ամբարիշտ,
 Ես հրածեշտ տվի այն սուտ աշխարհին,
 Որի սիրուց հոգիներ են պղծվում միշտ,
- 148 Եվ հասա այս խաղաղությանն երկնային»:

Ե Ր Ք Տ Ա Ս Ն Վ Ե Ց Ե Ր Ո Ր Ղ

Ո՛վ սնոտի ազնվություն մեր արյան,
 Եթե քեզնով պարծենում են աշխարհում,
 Ուր մեր սերը խեղաթյուրվում է այնքան,

- 4 Ամենևին չեմ զարմանա այդ բանից.
 Զի երկնքում, ուր միտումը չի խեղվում,
 Ես էլ մի պահ հպարտացա դրանից:
- 7 Դու նման ես շուտ կարճացող լողիկի.
 Եվ եթե դու չնորոգվես օր առ օր,
 Փամանակի մկրատը քեզ կկտրի:
- 10 Այնժամ խոսել սկսեցի ես «դուք»-ով,
 Որ գործածվեց նախ և առաջ Հոռոմում,
 Բայց գործածվեց նվազ երկար տևանքով:
- 13 Բեատրիչեն, որ քիչ հեռու էր կանգնած,
 Փայտաց, ինչպես նա, ով հազաց, երբ տեսավ
 Զինեվրայի առաջին մեղքը գործած:
- 16 Ես ասացի. «Դուք իմ հայրն եք թանկագին,
 Դուք ինձ ներքին ուժ եք տալիս խոսելու,
 Դուք ինձ շատ եք բարձրացնում իմ աչքին:
- 19 Հոգիս այնքան երջանկությամբ է արբշիռ,
 Որ լավ է; որ չի բեկվում ու՛փշրվում
 Հորձանքի տակ իր ցնծության ծայրալիր:

- 22 Արդ ասացեք, ո՛վ նախահայր իմ քաղցրիկ,
Ովքե՛ր էին ձեր նախնիներն հինավուրց,
Ե՛րբ ծնվեցիք և մանկությունն անցկացրիք:
- 25 Այն ժամանակ փարախը սուրբ Հովհաննի
Որքա՞ն էր, և որո՞նք էին նրա մեջ
Գերդաստաններն ամենամեծ ու հայտնի»:
- 28 Ինչպես հուրը սաստկանում է հողմերից,
Այսպես տեսա, որ շողյունը այն հոգու
Ուժեղացավ իմ փաղաքշող խոսքերից:
- 31 Նա իմ աչքին դարձավ անչափ գեղեցիկ,
Եվ ավելի քաղցր ու քնքուշ մի ձայնով,
Սակայն ոչ մեր բառուբանով ընթացիկ,
- 34 Ասաց. «**Ողջոյն** ավետելու օրվանից
Մինչև օրն այն, երբ մայրըս, որ սուրբ է արդ,
Բեռնաթափվեց և ազատվեց ինձանից,
- 37 Այս աստղը հինգ հարյուր ութսուն անգամներ
Վերադարձավ նոր ի նորո շողալու
Թաթերի տակ իր Առյուծի զուգընկեր:
- 40 Իմ նախնիքն ու ես ծնվել ենք այն տեղում,
Որ գտնվում է թաղի մեջ հինավուրց,
Ուր տարեկան ձիարշավներ են լինում:
- 43 Նախնյացս մասին այսքան կարող եմ ասել.
Թե նրանք ով և որտեղից են եկել՝
Ավելի է հարմար լուել, քան խոսել:
- 46 Մարսից մինչև Բատիստ թիվը այն անձանց,
Որ գենք կրել կարող էին, կազմում էր
Մեկ հինգերորդն հիմա ապրող բնակչաց:
- 49 Բայց քաղաքը, որ արդ խառն է Ֆիզգիմից,
Չերտալոդոյից, Կամեպից եկած մարդկանցով,
Այն ժամանակ գերծ էր ամեն խառնուրդից:

- 52 Լալ կլիներ, որ այդ մարդիկ լինեին
Ձեզնից անջատ, և Գալուցցոն ու Տրեսալիան
Գունկեին ձեր հեռավոր սահմանին,
- 55 Քան լինեին ձեր մեջ, և դուք տանեիք
Ագուլյացոս կամ Սինյացոս պես մարդկանց,
Որ անամ են խարդախություն ու կեղծիք:
- 58 Եթե ճամփից շեղված դասը հոգևոր
Կայսեր հանդեպ ժանտկեն մորու չլիներ,
Այլ ազնիվ ու բարի լիներ նման մոր,
- 61 Ապա նա, ով հարատացել է փողով,
Կանապարեր վերադառնալ Սենիֆոնոս,
Անդ որ պապն իր ման էր գալիս մաղախով:
- 64 Մոնտեմուոլոն դեռ կլիներ Կոմսերին.
Չերկիները կմնային Ակոնում,
Բոնդելմոնտիք էլ Գրիելվում հովտային:
- 67 Տարբեր տեսակ մարդիպեց անվերջ խառնուրդից
Սկսեց քաղաքն աղասերվել ու տուժել,
Ինչպես մարմինն է տուժում խառն ուտեստից:
- 70 Եվ կույր ցուլը ավելի շուտ է ընկնում,
Քան կույր գառը, և շատ հաճախ սուրը մեկ
Հինգ սուրերից ավելի լավ է կտրում:
- 73 Եթե գիտնաս թե, Ուրբիսայն ու Լուսին
Ինչպես կորան և թե ինչպես են կորչում
Իրենց հերթին Սինիգալյան ու Կյուզին,
- 76 Քեզ չի թվա արտասովոր ու նոր բան
Լսելը, թե ազգատոհմեր են կորչում,
Զի քաղաքներն անգամ ունեն մի վախճան:
- 79 Ինչ որ ձերն է, կրում է սաղմը մահվան,
Ինչպես և դուք, թեև այդ չի երևում
Ամեն բանում, զի կարն է կյանքը մարդկանց:

- 82 Եվ ինչպես որ լուսնի երկինքը ծածկում
 Ու բացում է ծովափերը փոխնիփոխ,
 Այսպես Բախտն էլ Ֆլորենցիան է դարձնում:
- 85 Մի զարմանար հիմա, ինչ որ ես կասեմ
 Մեծատոհմիկ ֆլորենտացոց մասին հին,
 Որոնց համբավն արդեն դարձել է նսեմ:
- 88 Տեսա Ուզի, Ալբերիկի, Օրմաննի,
 Կաստելլիցի, Ֆիլիպպի և Գրեչի
 Տոհմերն ընկած, որոնք էին անվանի:
- 91 Սանելլա և Արկա հին ու մեծարգի
 Տոհմերի հետ տեսա տոհմերը նաև
 Սոլդանյերի, Արդիցզի և Բոստիկի:
- 94 Դարպասի մոտ,— ուր ապրողներն այժմյան
 Այնքան նեղ ու դրուժան են, որ շուտով
 Կհասցնեն նավը իսպառ կործանման,—
- 97 Մի ժամանակ ապրում էին Ռավիցյանք,
 Որոնցից է սերել հայտնի կոմս Գուիդոն
 Եվ նրանք, որ անվանվեցին Բելլիցչյանք:
- 100 Պրեսչանց տոհմը կառավարել լավ գիտեր,
 Իսկ Գալիգայք իրենց տան մեջ ունեին
 Սրի ոսկե դաստապաններ ու կոթեր:
- 103 Մեծագոր էր Պիլյանց տոհմը, մեծ էին
 Ջոկիք, Գալիք, Սակկետտիք և Ֆիֆանտիք,
 Եվ նրանք, որ կեղծից ամոթ զգացին:
- 106 Այն բունն, ուրկից ծնունդ առան Կալֆուչչիք,
 Ամրապիկն էր, բազմած էին քարձրագահ
 Աթոռներին՝ Արիգուչչիք ու Սիձիք:
- 109 Օ ի՛նչ հզոր էին նրանք ու հարգի,
 Որոնք հիմա կործանված են, և ինչքան
 Ֆլորենցիան շենգրից գնդերը ոսկի.

- 112 Այսպէս շեցնում էին Ասիսիքք Արանց,
Որոնք հիմա հենց որ ժամն է դատարկվում,
Հավաքվում ու խրախճանում են անսանձ:
- 115 Ժպիրի տոհմը, որ ետևից փախչողի
Ժանտանում է և գառան պէս հեզանում
Հանդեպ ատամ կամ քսակ ցույց տվողի,
- 118 Բարձրանում էր իր ստորին վիճակից.
Բայց Ուրերտին Դոնատոյին դուր չեկավ.
Որ աներն իր դարձավ Արանց ազգակից:
- 121 Կապոնասակոն եկել ընկել էր Ծուկան
Ֆիեզոլից. քաղաքացի էին լավ
Դարձել անս Ինֆանգատոն ու Զուդան:
- 124 Տարօրինակ, բայց ստույգ բան քեզ ասեմ.
Քաղաքամուտ մի դուռը հին պարսպի
Անվանվել է Պերա տոհմիցը նսեմ:
- 127 Ով կրում է գինացանը գողտրիկ
Մեծ բարոնի (որի անունն հիշվում է
Սուրբ Թովմասի տոնական օրն երջանիկ),
- 130 Նրանից է ասպետություն ստացել,
Թեև նա, որ ոսկերիզով այն պատեց,
Ժողովուրդի հետ է այսօր միացել:
- 133 Ծաղկում էին Իմպորտունիք, Գալտրոտտիք,
Եվ Բորգոյում Արանք հանգիստ կապրեին,
Եթե երբեք չունենային Աոր դրացիք:
- 136 Այն տոհմը, որ փորձանք բերեց ձեր գլխին՝
Արդարացի իր զայրույթի պատճառով,
Եվ վերջ դրեց հաշտ ու խաղաղ ձեր կյանքին,
- 139 Յուրայնոց հետ հարգըված էր բոլորից:
Ո՛վ Բոնդելմոնտ, ինչո՞ւ այլոց դրդումով
Փախուստ տվիր հարսանեկան հանդեսից:

- 142 Ով տխուր է, հիմա հրճվանք պիտ զգար,
Եթե էմա գետում խեղդված լինեիր,
Երբ առաջին անգամ քաղաք դու եկար:
- 145 Բայց հարկ է, որ մի զոհ աներ Ֆլորենցիան
Հին Կամուրջը պահող Մարսի բեկորին,
Երբ օրերն իր խաղաղության վերջացան:
- 148 Այս և սրանց նման ուրիշ տոհմերով
Ֆլորենցիան իմ ժամանակ ապրում էր
Բոլորովին անդորր, անցած, անխոռով:
- 151 Ժողովուրդը այնքան փառքով էր օծված
Այն ժամանակ, որ շուշաբը նիզակի
Ծայրով երբեք գլխիվայր չէր շուռ տրված,
- 154 Ոչ էլ կարմրած կոիվներից քաղաքի»:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Յ Ո Թ Ե Ր Ո Ր Գ

Ինչպես եկավ Կլիմենի մոտ, անհանգիստ,
Ստուգելու իր լսածը իր մասին
Նա՛ ով որդվոց հարանց հանդես դարձրեց խիստ,

- 4 Այսպես էի ես, և այսպես հասկացված
Իմ տիրուհուց և սրբազան այն հոգուց,
Որ քիչ առաջ ինձ հաճար էր տեղ փոխած:
- 7 Այնժամ ասաց ինձ տիրուհիս հոգածու,
«Արտահայտի քեզ այրող միտքը այնպես,
Որ դա լինի հայտարարը քո հոգու».
- 10 Ոչ վասնզի դա անհայտ է՝ մեզ համար,
Այլ որպեսզի վարժվես խոսել դու այնպես,
Որ լսողը գոհացում տա քեզ հոժար»:

- 13 «Ո՛վ նախահայր, դո՞ւ այնքան ես իմաստուն,
Որ ինչպես մարդ տեսնում է, որ չի կարող
Եռանկյան մեջ մտնել երկու քթանկյուն,
- 16 Այսպես տեսնում ես դու դեպքերն ապագա,
Նայելով այն հավերժական կետի մեջ,
Որտեղ քոյրք Ժամանակներն են ներկա:
- 19 Վերգիլի հետ մինչ բարձրանում էի ես
Քաղաքանի մարտագործող լեռն ի վեր,
Եվ ցածրանում Դժոխքն ի վար տանջակեզ,
- 22 Իմ ապագա կյանքի մասին բնեցի
Ծանր խոսքեր, թեև ես միշտ պատրաստ եմ
Ընդդեմ բախտի ամեն տեսակ հատվածի.
- 25 Ուստի և ես կցանկայի իմանալ,
Թե ինչպիսի շար բախտ է ինձ ապաստում.
Նախատեսված նետին հեշտ է դիմանալ»:
- 28 Այսպես ահա ես ասացի լույս հոգուն,
Եվ ինչպես որ Բեատրիչեն էր ուզել,
Ես պարզեցի նրան խոռվքն իմ թաքուն:
- 31 Ոչ խաբերով մամլվածո ու մթիմաստ,
Որոնցից էլ, նախքան մահը Քրիստոսի,
Խաբվում էին հեթանոսներն անզգաստ,
- 34 Այլ հասակ ու որոշակի խաբերով
Պատասխանեց ինձ իմ հայրը սիրաբուն,
Որ պատած էր քերկրագլուխք իր լույսով.
- 37 «Որեւէ դեպք, որ տեղի է ունենում:
Ձեր աշխարհում նյութական ու երկրային,
Հավերժ Մաքին կանխավ հայտնի է լինում,
- 40 Բայց անհրաժեշտ նա չի դառնում որանից,
Ինչպես նախի ընթացքը չի որոշվում
Նրան դիտող ու հեռուող հաշտցրից:

- 43 Այդտեղից էլ երևում է իմ աչքին
Տեսլապատկերը քո կյանքի ապագա,
Ինչպես տաղվից ձայնն է հասնում ականջին:
- 46 Ինչպես մեկնեց Հիպպոլիտը Աթենքից
Իր մորուի սաղրանքների պատճառով,
Այսպես պետք է դու հեռանաս Ֆլորենտից:
- 49 Քո ոտխներն այդ են ուզում ու փնտրում,
Եվ այդ շուտով կիրագործեն հենց այնտեղ,
Որ Քրիստոսին ամեն օր են վաճառում:
- 52 Եվ, ինչպես միշտ, ամբողջ մեղքը կընծայվի
Տուժող կողմին, բայց պատիժը վերահաս
Ճշմարտության վկայություն կլինի:
- 55 Դու կթողնես քեզ սիրելի տեղ ու տուն
Եվ հայրենիք. և մեծագույն ցավն է դա,
Որ աքսորը միշտ պատճառում է մարդուն:
- 58 Դու կիմանաս, թե ինչ դառն է ու նզով
Հացն օտարի, և թե ինչքան է դժվար
Ելնել, իջնել օտարների սանդուղքով:
- 61 Բայց այն, ինչ որ քեզ կճնշի ծանրապես,
Կլինի այն ընկերությունը հիմար,
Որի հետ դու աքսորի մեջ կլինես:
- 64 Անմտությունն ու խղությունը նրանց
Դու լավ գիտես, բայց ոչ թե դու, այլ նրանք
Կջախջախեն շուտով քունքերը շուրջանց:
- 67 Նրանք գործքով կապացուցեն հայտնապես,
Որ անբան են, և քեզ պատիվ կլինի,
Որ կազմել ես կուսակցություն ինքրդ քեզ:
- 70 Քո առաջին ապաստանը աքսորում
Քեզ կտա այն մեծահոգի Լոմբարդցին,
Որ սանդուղքի վրա արծիվ է կրում:

- 73 Նա կվարվի քեզ հետ այնքան բարեհաճ,
Որ, հակառակ ուրիշների արածի,
Քեզ կաշակցի քո խնդրելուց դեռ առաջ:
- 76 Դու նրա հետ տեսնելու ես և նրան,
Ով ծնվելիս այնքան ազդվեց այս աստղից,
Որ գործերն իր նշանավոր կդառնան:
- 79 Նա փոքրության համար դեռ չի նկատվել.
Զի տակավին երկինքները նրա շուրջ
Ընդամենը ինն տարի են պտտվել:
- 82 Բայց Գասկոնցին դեռ չխաբած Հենրիկին,
Նա ցույց կտա նշաններն իր մեծ հոգու,
Քամահրելով փողն ու գանձերը անգին:
- 85 Վեհանձնությամբ այնքան աչքի նա կընկնի,
Որ մինչև իսկ թշնամիները նրա
Այդ չեն կարող պահել ծածուկ ու գաղտնի:
- 88 Դու հույս դիր այդ անձի վրա փառապանձ.
Նրա շնորհիվ վիճակները կփոխվեն
Թե չքավոր և թե հարուստ շատ մարդկանց:
- 91 Այս բոլորը քո մտքի մեջ թող մնա,
Բայց մի խոսիր...» — և ինձ հայտնեց դեռ բաներ,
Որ լսողը երբևէ չէր հավատա:
- 94 Ապա հարեց. «Որդի, ահա սրանք են
Մեկնությունը քեզ հայտնված խոսքերի.
Ահա դավերն, որ ոչ շատ անց կգործվեն:
- 97 Բայց մի ատիր համերկրացոց քո դաժան,
Զի դու կապրես ապագայում այնքան դեռ,
Որ կտեսնես նրանց պատիժը արժան»:
- 100 Երբ հասկացա, որ այն հոգին սրբազան
Վերջացրել էր հյուսվածքը իր խոսքերի,
Որոնց հենքը տվել էի ես նրան,

- 103 Ակսեցի խոսել նման այն անձի,
Որ ընկնելով անձկության մեջ դիմում է
Ազնիվ մարդու խորհուրդներին խելացի.
- 106 «Տեսնում եմ, հայր, թե ժամանակը ինչպես
Սպառնալից վազում է իմ ետևից,
Որպեսզի ինձ հարկած հասցնի ծանրապես:
- 109 Արդ լավ է, որ խոհեմությամբ ես գիտեմ,
Որպեսզի, երբ հայրենիքից զրկեմ ինձ,
Իմ սրտի մոտ այլ բաներից չզրկվեմ:
- 112 Հալվես տխուր ու ցափառանջ աշխարհում
Եվ այն լեռում, որի ծայրից տիրուհիս
Ինձ բարձրացրեց, և այս ու այն երկնքում
- 115 Ես իմացա բաներ, որոնք եթե ես
Մարդկանց պատմեմ, ապա դրանք շատերին
Կդառնացնեն ու կգրգռեն մեծապես.
- 118 Իսկ եթե ես ճշմարտությունը ծածկեմ,
Վախենում եմ, որ սերնդոց մեջ գալիք
Իմ անունը և համբավը կկորցնեն»:
- 121 Լույսը, որով սթարուրված էր, հիրավի,
Գանձն իմ գտած, նախ սկսեց շողշողալ,
Զերթ հայելին՝ ճանաչելից արևի:
- 124 Ապա ասաց. «Նա, ում խիղճն է անհանգիստ
Իր կամ այլոց ամոթալի գործերից,
Հարկավ կազդվի քո խոսքերից դառն ու խիստ:
- 127 Բայց դու հայտնի՞ր համարձակ ու ճշտորեն,
Ինչ որ տեսար ու լսեցիր քո ճամփին.
Թող որ մարդիկ քորեն, որտեղ բոր ունեն:
- 130 Քո խոսքերը սկզբնապես կնեղեն,
Բայց երբ դրանք լավ լուրացվեն մարդկանցից,
Կենսապարար սննդանյութ կլինեն:

133 Թող քո ձայնը հնչի ինչպես փոթորիկ,
Եվ հարվածի գազարները բարձրագույն,
Իսկ քեզ համար դա պատիվ է ոչ փոքրիկ:

136 Խորհիր, որ քեզ ցույց տրվեցին երկնքում,
Էնումն ճամփում և ազդերում ցաղալի
Լոկ այն աճծիքը, որոնք հայտնի են երկրում.

139 Ջի լսողը չի համոզվի խոսքերից,
Եթե երբեք օրհնակները վերցվեն
Անհայտ ու մութ դեմքերից ու դեպքերից,

142 Եվ կամ եթե փաստարկները որոշ չեն»:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Ո Ւ Թ Ե Ր Ո Ր Գ

Այնժամ անզվեց երեսնելի այն հոգին
Խոհերի մեջ, իսկ իմ խոհերը շփոթ
Խառնվել էին իմ հույզերին դառնագին:

4 Եվ տիրուհիս, որ ուղեկցում էր ինձ միշտ,
Ասաց. «Դու քեզ հանգիստ պահիր, քանզի մենք
Մտն ենք նրան, ով մեղմում է ամեն վիշտ»:

7 Ես շուտ եկա նրա ձայնին ջերմ ու նուրբ.
Չանց եմ սոճում նկարագրել լույսն այն վառ,
Որ ցոլում էր աչքերի մեջ նրա սուրբ.

10 Ոչ թե միայն լեզուս անզոր է դրան,
Այլև ուղեղս այն չի կարող պատկերել,
Եթե չօգնի մի գերբնական ուժ նրան:

13 Ես այդ մասին լոկ կարող եմ ասել այն,
Որ նայելով իմ տիրուհուն այդ պահին,
Ազատվեցի անձկությունից ամենայն,

- 16 Մինչև որ Լույսն հապերժական գեղեցկի,
Որ ուղղակի ցոլանում էր նրա մեջ,
Անդրադարձավ և իմ վրա մեղմակի:
- 19 Նա ինձ ժպտաց ու շնչաց աղվաձայն.
«Արդ դարձիր և նորից լսիր այն հոգուն.
Դրախտի խինդն իմ աչքերում չէ միայն»:
- 22 Ինչպես երբեմն երևում է մեր դեմքին .
Մի զգացում այնքան ուժգին ու ցայտուն,
Որ մատնում է մեզ այրող իղձը ներքին,
- 25 Այսպես ես այն սուրբ հոգու մեջ լուսավետ,
Որին դարձա, նկատեցի հայտնապես,
Որ ուզում էր քիչ էլ խոսել դեռ ինձ հետ:
- 28 Եվ նա խոսեց. «Այս երկնքում հինգերորդ,
Որ բարձրագույն գագաթից է կյանք առնում
Եվ որ լի է երանությանբ բազմահորդ,
- 31 Ցնծում են այն հոգիները լուսային,
Որոնք երկրում այնքան եղան անվանի,
Որ շատ հարուստ նյութ կուսային Մուսային:
- 34 Արդ դու դիտիր Խաչը քառյակ թևերով.
Եվ ո՛ր հոգին, որ կանվանեմ ես հիմա,
Արագ կանցնի, ինչպես շանթը ամպերով»:
- 37 Եվ հենց որ նա Հեսու անունը տվավ,
Տեսա մի լույս խաչի միջով սուրալիս.
Անունը տալն ու տեսնելըս մեկ եղավ:
- 40 Եվ Մակաբե ասելուն պես տեսա ես
Մի ուրիշ լույս, որ, խնձիղից խթանված,
Արագորեն պտտվում էր հողի պես:
- 43 Կառլոս Մեծ և Օռլանդ անունքը տալուն՝
Աչքս հետևեց երկու լույսի սլացքին,
Ինչպես մարդու աչքը ճայի սուրալուն:

- 46 Ապա անցան Գուլլելմոն ու Ռենուարդոն
Խաչի միջով, երևացին ինձ նաև
Դուքս Կոֆրեդն ու ասպետ Ռոբերտ Գուիսկարդոն:
- 49 Հուսկ այն հոգին, որը խոսում էր ինձ հետ,
Խառնվեց մյուս հոգիներին և սկսեց
Հետևերն երգել ինչպես երգիչ մի վարպետ:
- 52 Ես ուղղվեցի իմ տիրուհուն փութապես,
Որպեսզի նա մի խոսքով կամ ակնարկով
Ինձ հայտնեք, թե ինչ պետք էի անել ես:
- 55 Նրա աչքերն այնքան էին վառ ու ջինջ,
Որ այդ պահին նա իր գեղով ու փայլով
Գերիվեք էր, քան իմ տեսած ամեն ինչ:
- 58 Եվ ինչպես մարդ զգում է, որ օր առ օր
Բարձրանում է բարի գործեր անելով
Եվ ապրում է ցնծություններ նորանոր,
- 61 Այսպես ի տես իմ տիրուհուն հրաշալի՝
Զգացի, որ բարձրացել եմ նոր երկինք
Եվ լայնացրել իմ պտույտը ավելի:
- 64 Եվ ինչպես որ դեմքը կնոջ ամոթխած
Կարմրից իսկույն սպիտակի է փոխվում,
Երբ նրանից ամոթի բեռն է ընկած,
- 67 Այսպես հանկարծ երկնքի գույնը փոխվեց,
Երբ դիտեցի մեղմիկ աստղը վեցերորդ,
Որ ինձ իր մեջ ընդունեց ու ընդգրգեց:
- 70 Ես տեսա այդ նոր երկնքում խնդագին
Լույսերն հոգվոց սիրո բոցով շողացող,
Որոնք տառեր էին գծում իմ աչքին:
- 73 Ինչպես ճայերն, երբ հագեցել են լիով,
Գետի ափից վեր են ճախրում սրաթև,
Մերթ շրջանակ, մերթ եռանկյուն կազմելով,

- 76 Այսպէս և այն հոգիները լուսափայլ
Թոշում էին ու օրհներգում, կազմելով
Մերթ D, մերթ I, մերթ L և մերթ տասներ այլ:
- 79 Առաջ նրանք թոշում էին ու երգում,
Եվ կազմելով ապա մեկն այս տասերից,
Մի պահ անշարժ կանգնում էին ու լռում:
- 82 Ո՛վ վեհ Բեգաս, որ դարձնում ես փառապանծ
Հանճարներից, որոնք էլ քո շնորհիվ
Ձեռակերտներն հապերժացնում են մարդկանց,
- 85 Լուսավորիք ինձ քո լույսով մշտացայտ,
Որ կարենամ նկարագրել ես դրանք.
Թող քո ուժը այս տաղերում գա ի հայտ:
- 88 Արդ երեսուն և հինգ տասեր կազմեցին
Լույսերը այն, և ես նրանց դիտեցի
Այն կարգով, որ երեսցին իմ աշքին:
- 91 Նա սկսեց «Diligite iustitiam»
Երկու բառով և վերջացաւ հետևյալ
Երեք բառով՝ «Qui iudicatis terram»:
- 94 Ապա նրանք վերջին բառի M տառում
Անշարժ կեցան, իսկ Լուսնթագն արծաթյա
Ամբողջովին ոսկեկիտված էր թվում:
- 97 Եվ ես տեսա, որ M տառի կատարին
Ուրիշ լույսեր իջան և անդ կանգ առան,
Օրհներգելով իրենց ձգող Արդարին:
- 100 Ինչպէս վառված երկու փայտի բախումից
Անթվելի մանրր կայծեր են ցայտում,
Տեղիք տալով գուշակությանց միամիտ,
- 103 Այսպէս M-ից անթիվ լույսեր ցայտեցին
Եվ կանգ առան ոմանք բարձրր, ոմանք ցած,
Ըստ այն կարգի, որ նշված է ամենքին:

- 106 Երբ ամեն լույս իր հատուկ տեղը կանգնեց,
Ես պարզ տեսա, որ լույսերից այդ բոլոր
Մի արծիվի գլուխն ու վիզը կազմվեց:
- 109 Դա պատկերողն այն Վարպետն է անթերի,
Որից է միշտ բխում ուժն այն արարիչ,
Որ կազմում է էությունը գոյերի:
- 112 Մյուս լույսերը, որ գոհ էին երևում,
Մ-ից կազմված շուշանի մեջ մնալով,
Լրացրին արծիվի պատկերն այս երկնում:
- 115 Ո՛վ պայծառ աստղ, գոհարները վերնային
Ինձ ցույց տվին, թե քո բարի ներգործման
Արգասիքն է արդարությունն երկրային:
- 118 Արդ հայցում եմ քեզ գորությունն ու շարժում
Տվող Տիրոջ, որ նա նայի այն ծխին,
Որ քո պայծառ շողուններն է մթագնում:
- 121 Թող նա նորից խարազանի այն անձանց,
Որոնք առ ու ծախ են անում տաճարում,
Որ հրաշքով ու արյամբ է հաստատված:
- 124 Աղոթեցեք, ո՛վ երկնային ոգիներ,
Նրանց համար, որոնք շեղված են ճամփից,
Հետևելով օրինակին վատշվեր:
- 127 Մի ժամանակ սրով էին մարտնչում,
Արդ կոճում են մարդկանց հացից զրկելով,
Որ ոչ ոքի գթած Հայրը չի մերժում:
- 130 Սակայն դու, որ բանադրում ես, որ ջնջես,
Գիտցիր՝ Պետրոսն ու Պողոսը, որ մեռան
Այգու համար քո ավերած, դեռ ողջ են:

133 Դու կարող ես ասել. «Այնպես սեր ունեն
Դեպի նա, ով մեճակ ապրեց ամաչքում
Եվ գլխատվեց պարի համար ճոխաճեն,

136 Որ ոչ Պետրոս, ոչ Պողոս չեն ճանաչում»:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Ի Ն Ն Ե Ր Ո Ր Դ

Իմ առջևն էր, թևերը լայն բացած արդ,
Պատկերն արծվի, որ կազմըված էր հիշյալ
Հոգվոց հույլից երանելի ու գվարթ:

4 Ամեն մեկը կարմիր հակինթ էր թվում,
Որտեղ ասես ցուլքն էր ընկած արևի,
Եվ այդ ցուլքը իմ աչքերին էր զարնում:

7 Եվ այն, ինչ էս այժմ ուզում եմ պատկերել,
Ոչ մարդու միտքն է հղացել երբևէ,
Ոչ ձայնն ասել, ոչ էլ թանաքն է գրել:

10 Ես տեսա և լսեցի իսկ, թե ինչպես
Արծվի կտուցն արտաբերեց «ես» և «իմ»:
Թեև մտքում «մենք» և «մեր» էր իրապես:

13 «Արդարությանս ու գթությաննս համար,—
Սկսեց խոսել,— ես բարձրացա այս փառքին,
Որին հասնել լոկ ցանկությունս չէ հնար:

16 Երկրում թողի ես այնպիսի հիշատակ,
Որ չարերն իսկ գովաբանում են թեև,
Բայց ինձանից չեն վերցնում օրինակ»:

19 Ինչպես վառված մեծաքանակ ածուխից
Դուրս է գալիս մի ջերմություն սուկական,
Այսպես մի ձայն էր դուրս գալիս այն արծվից:

- 22 Ես ասացի: «Ո՛վ հոգիներ վեհաշուք,
Որ մշտաշող ձեր ցնծությունը ծաղկուն
Մի ձայնով եք արտահայտում միայն դուք,
- 25 Հագեցրրեք արդ իմ քաղցր՝ անհատնում,
Որից այնքան տառապեցի ես երկար,
Զգտնելով ոչ մի սնունդ աշխարհում:
- 28 Գիտեմ, եթե արքայության մեջ համայն
Ցուլանում է արդարությունն Աստուծո,
Ապա ձեր մեջ էլ կերևա որոշ այն:
- 31 Դուք գիտեք, որ ես պատրաստ եմ լսել ձեզ,
Դուք գիտեք, որ մի տարակույս կա իմ մեջ,
Որի լուծման կարիք ունեմ վաղուց ես»:
- 34 Ինչպես բազեն, երբ գլխանոցն են հանում,
Իր թևերն է թափահարում խայտանքից,
Ցույց տալով որ սավառնել է ցանկանում,
- 37 Այսպես խայտաց այն արծիվը երկնային՝
Կազմավորված հոգիներից խնկարկու,
Եվ երգեց երգ, որ անհայտ էր աշխարհին:
- 40 Ապա ասաց. «Նա, ով գծեց կարկիևով
Շրջանակը տիեզերքի և այնտեղ
Լցրեց բազում հայտ ու անհայտ բաներով,
- 43 Կարողացավ իր միտքն այնտեղ դրոշմել
Այնպես խորունկ, որ նա գլեց ու անցավ
Այն ամենից, ինչ որ ինքն էր ստեղծել:
- 46 Դրա փաստը այն գոռոզն է առաջին,
Որ, թեպետև բարձր է ամեն էակից,
Գահավիժեց, չսպասելով իր աճին:
- 49 Նրանից ցած էակները բոլոր այլ
Փոքր անոթ են ընդունելու այն Բարին,
Որ չունի վերջ ու սահման մի որոշյալ:

- 52 Արդ ձեր միտքը, որ համարյա թե միայն
Մի Նշույն է աստվածային այն Մտքի,
Որով լի են արարածներն ամենայն,
- 55 Անկարող է լինել այնքան գորավոր,
Որ գիտակցի, թե Նախավորը վեր է
Իրեն հասու սահմաններից հունավոր:
- 58 Եվ լինելով սահմանափակ մտովի,
Դուք տեսնում եք Արդարությունը հավերժ,
Ինչպես աչքն է տեսնում անհունը ծովի:
- 61 Նա սուկ ափին նրա հատակն է տեսնում,
Իսկ բաց ծովում այլևս չի տեսնում այն,
Զի այլոցքը այնտեղ շատ է խորանում:
- 64 Լույս է լուկ այն, որ թխում է Հավերժից,
Իսկ մնացած ամենայն ինչ խավար է,
Մարմնի մթարք կամ մարմնի թույն ժանտալից:
- 67 Հիմա արդեն քեզ պարզ եղավ բավական
Խորհուրդը խոր արդարության կենդանի,
Որի մասին խորհում էիր դու այնքան:
- 70 Դու կամեիր. «Հնդկաստանում մարդ չկա,
Որ Քրիստոսի մասին խոսի ու լսի
Եվ կամ նրա մասին գրի ու կարդա.
- 73 Բայց նա ամբողջ իր խոհերով ու կամքով
Միշտ եղել է բարեբարո և կյանքում
Զի մեղանչել ոչ իր գործով, ոչ խոսքով:
- 76 Նա անկեունք և անհավատ է մեռնում.
Մրգա՞ր բան է դատապարտելը նրան.
Մի՞թե մեղք է, եթե նա չի հավատում»:
- 79 Արդ ո՞վ էս դու, որ դատավոր ես դառնում
Եվ դատում ես հազար մղոնի հեռվից,
Երբ քո աչքը թիզից այն կողմ չի տեսնում:

- 82 Անշուշտ, ինձ պէս մտածողը խաբ ու նուրբ,
Տարակույսի շատ պատճառներ կունենար,
Եթէ նրան չառաջնորդէր Գիրքը Սուրբ:
- 85 Ո՛վ երկրային անբաններ, ո՛վ մտքեր բուօ,
Աստուծու կամքը, որ բարի է ըստ ինքյան,
Չի շեղվի իր նպատակից բարեգութ:
- 88 Արդարն այն է, որ Նրան է կամակցում,
Նա չի դնում Էակների մեջ խտիր,
Որովհետև ինքն է նրանց ստեղծում»:
- 91 Ինչպես ճայը, ձագուկներին սնելով,
Բույնի վրա պտտվում է ու ճախրում,
Չագն էլ նրան հետևում է աչքերով,
- 94 Այսպես ճախրեց այն արծիվը սրբազան,
Նրան կազմող հոգիներից խթանված,
Այսպես աչքով հետևեցի ես նրան:
- 97 Նա ճախրելով բարբառում էր մեծագոչ,
«Ինչպես մութ են իմ խոսքերը քեզ համար,
Այսպես մութ են դատաստանները Տիրոջ»:
- 100 Երբ կանգ առան հոգիները հոգնաթիվ,
Միշտ պահելով կերպարանքը այն արծվի,
Որ Հոռմին քերեց հարգանք ու պատիվ,
- 103 Նա բարբառեց նորից. «Վայրն այս բերկրայից
Չելավ նա, ով չհավատաց Քրիստոսին՝
Առաջ և կամ հետո՝ նրա մահվանից:
- 106 Սակայն շատեր, որ դիմում են Քրիստոսին,
Վերջում նրան նվազ մոտիկ կլինեն,
Քան նրանք, որ չեն ճանաչել Քրիստոսին:
- 109 Հարե՜ջն անգամ կարհամարհի այդ մարդկանց,
Երբ որ նրանք երկու մասի կջոկվեն,
Մի մասն հավետ դարձած հարուստ, մյուսն՝

աղբառ:

- 112 Պարսիկները ձեր տերերին ի՞նչ կատեն,
Երբ բաց տեսնեն այն մատյանը, որի մեջ
Նրանց բոլոր վատ գործերը գրված են:
- 115 Անդ կերևա Ալբերտի գործն իրական,
Եվ գրիչն էլ կարձանագրի դա շուտով,
Թե ինչպես է կործանվելու Պրագան:
- 118 Անդ կերևա անձկությունը Փարիզի,
Երբ կեղծ դրամ կհատի նա, ով հետո
Ջոն կգնա խեթկումներից վարազի:
- 121 Անդ կերևա տիրության տենչը անհազ
Սկովտիացու և անգլիացու խելագար,
Որ չկեցան սահմանների մեջ ներփակ:
- 124 Դուք կտեսնեք կենցաղը մեղկ ու պագշու:
Իսպանացու և այն բոհեմ արքայի,
Որ ամենայն լավին մնաց անծանոթ:
- 127 Դուք կտեսնեք նշանակված I նիշով
Լավ գործերը Կադոտանի արքայի,
Իսկ վատերը՝ նշանակված M նիշով:
- 130 Դուք կտեսնեք անարգությունն անպատկառ
Այն մարդու, որ տերն է կղզուն հրաբորբ,
Ուր Անքիսը ավարտեց կյանքն իր երկար:
- 133 Եվ ցույց տալու համար՝ ինչքան է նա վատ,
Նրա մասին հապավներով կգրվի,
Որ քիչ տեղում նշանակվեն մեղքեր շատ:
- 136 Եվ կերևան արարքները ախտածին
Նրա եղբոր ու հորեղբոր, որ իրենց
Ազնիվ զարմն ու զույգ թագերը պղծեցին:
- 139 Եվ կերևան գործերը պիղծ ու տխեղծ
Պորտուգալցու, նորվեգցու և այն սերբի,
Որ Վենետիկի արծաթ դրամը կեղծեց:

- 142 Օ՛, երջանիկ է Հունգարիան, եթե է՛լ
 Չկեղեքվի: Երջանիկ է Նավարրան,
 Եթե լեռով կարողանա պաշտպանվել:
- 145 Բայց իբրև վատ նախանշան այս բանի,
 Դեռ հեծում են Ֆամակոստան, Նիկոսիան
 Կրուկի տակ իրենց վայրի գազանի,
- 148 Որ մյուսներին ամեն ինչով է նման»:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Ե Ր Ո Ր Դ

Երբ աշխարհը լուսավորող լուսատուն
 Մայր է մտնում հորիզոնից մեր երկրի,
 Եվ ամենուր լույսն է դառնում նվաղուն,

- 4 Երկինքը, որ նրանով էր լուկ շողում,
 Պսպղում է հանկարծ բազում աստղերով,
 Որոնց մեջ լուկ միակ մի լույս է ցոլում:
- 7 Ես հիշեցի այս վիճակը երկնքի,
 Երբոր լոեց օրհնյալ կտուցը նրա,
 Որ դրոշն է կայսրության և կայսրերի.
- 10 Զի հոգիներն այն լուսազարդ ու զվարթ,
 Է՛լ ավելի պայծառացած, սկսեցին
 Երգել երգեր, որոնք ես չեմ հիշում արդ:
- 13 Օ՛, քաղցր սեր, ուրախությամբ ջերմացած,
 Ինչքա՛ն էիր վառվում նրանց խմբերգում,
 Որ միայն սուրբ խոհերից էր ներշնչված:
- 16 Երբ հոգիներն այն թանկագին ու շենշող,
 Որոնցով էր լցված գունդը վեցերորդ,
 Դադարեցրին իրենց համերգն առիքնող,

- 19 Ես չսեցի կարկաչն, ասես, գետակի,
Որ հոսում է ժայռերն ի վար մաքրաշինջ,
Տուցադրելով առատությունն իր ակի:
- 22 Եվ ինչպես որ տավիղը ձայն է հանում
Բռնատեղից, և կամ ինչպես սրնգի
Ծակտիքներից շունչը նվագ է դառնում,
- 25 Այսպես առանց հապաղելու՝ կարկաչն այն
Վեր բարձրացավ պարանոցով արծիվի,
Եվ այնտեղ էլ անմիջապես դարձավ ձայն:
- 28 Ապա ձայնն այն խոսքի ձևով դուրս եկավ
Իր կտուցից, ինչպես սիրտն էր ուզում իմ,
Որ խոսքերն այն դրոշմեցի ես անձկավ:
- 31 «Իմ այն մասը, որ տեսնում է,— խոսեց նա,—
Եվ անքթիթ տոկում տեսքին արևի,
Հարկ է, որ դու դարձնես դետի սուարկա.
- 34 Իմ պատկերը կազմող բոլոր լույսերից
Նրանք, որոնք կազմում են աչքն իմ շողուն,
Պայծառագույնն են մնացած բոլորից:
- 37 Այն որ բիրի նման շողում է մեջտեղ,
Սրբազնագույն Հոգու երգիչը եղավ,
Որ փոխադրեց տապանակը տեղից տեղ:
- 40 Արդ նա գիտե արժանիքը իր երգի,
Ըստ որում դա արդյունք էր իր ներշնչման,
Որ սուսցավ ի տրիստուր իր ձիրքի:
- 43 Հոնքիս աղեղը կազմող այն հինգ հոգուց
Նա, ով մտտ է իմ կտուցին, այն անձն է,
Որ ափոփեց այրուն՝ զրկված իր որդուց:
- 46 Արդ նա գիտե, թե ինչքան է նստում թանկ
Քրիստոսին չճեմնելն, երբ փորձով
Ծանաչում է քաղցր կյանքն ու դառըն կյանք:

- 49 Հաշորդը, որ հոնք-աղեղիս մեջ այս կոր
Գրավում է քիչ ափելի բարձրր տեղ,
Հապաղեցրեց իր մահն անկեղծ աղոթքով:
- 52 Արդ նա գիտե, որ դատաստանն երկնավոր
Չի փոփոխվի, թեև երբեմն աղոթքով
Վաղվա՛ն ձգվի կատարվելիքը այսօր:
- 55 Մյուսը պատիճն տարտ համար Հոռոնը մեծ,
Լոկ լավ մտքով, թեև արդյունքն եղավ վատ,
Օրենքներն ու ինձ Բյուզանդիոնն փոխադրեց:
- 58 Արդ նա գիտե, թե ինչպես իր լավ մտքից
Առաջ եկած չարիքն իրեն վատ չեղավ,
Բայց աշխարհը անչափ տուժեց դրանից:
- 61 Իսկ նա, որին հոնքիս ներքև ես տեսնում,
Գուլելմոն է, ում ողբում է երկիրն այն,
Որին Կարոսն ու Տեղերիկն են լացնում:
- 64 Արդ նա գիտե՞ ինչպես երկինքը արդար
Սեր է տածում հաճեալ արդար արքային,
Եվ դա ցույց է տալիս տեսքով իր փարփառ:
- 67 Ո՛վ կկարծեր ձեր աշխարհում մոլորյալ,
Որ տրոչացի Ռիֆեսուը կլիներ
Հինգերորդը այս լույսերից սրբափայլ:
- 70 Արդ նա գիտե շնորհի մասին երկնային
Ծատ ափելի, քան որ գիտեն աշխարհում,
Թեև ամեն ինչ չիմանա հիմնովին»:
- 73 Արտույտն ինչպես, որ, օղի մեջ բարձրացած,
Նախ դալլալում և ապա լուռ է մնում,
Իր վերջացրած գեղգեղանքից գոհացած,
- 76 Այսպես լո՛նց ու գոհ թվաց պատկերն այն
Արդարության, որի համար ամեն ինչ
Կատարվում է վերին կամքի համաձայն:

- 79 Թեև կասկածս երևում էր հայտնապես,
Այնպես ինչպես գույնը միջով ապակու,
Բայց այլևս չէի կարող լուել ես,
- 82 Եվ հարցըրի դրոշված ներքին մղումից,
«Այդ երկուսը ինչպե՞ս է որ փրկվել են»:
Մյուս հոգիներն ուրախացան իմ հարցից:
- 85 Արծիվն օրհնյալ իր աչքերը ավելի
Ծողացնելով պատասխանեց ինձ այնժամ,
Որ չմնամ զարմանքի մեջ տանջալի.
- 88 «Տեսնում եմ, որ հավատում ես եղածին,
Բայց չգիտես, թե դա ինչպես է եղել.
Հավատում ես, բայց հասու չես դիպվածին:
- 91 Քո վարմունքով դու նման ես այն մարդուն,
Որ լավ գիտե լոկ անունը իրերի,
Բայց չգիտե էությունը նրանց բուն:
- 94 Արքայությունն երկնից ձեռք են միշտ քերում
Բուռըն սիրո և վառ հույսի զորությամբ,
Որոնք Աստծու կամեությանն են հաղթում.
- 97 Բայց ոչ ինչպես մարդուն՝ բռնությամբ,
Այլ հաղթում են, զի նա ուզում է հաղթվել.
Եվ հաղթված՝ նա հաղթում է բարությանբ:
- 100 Այն երկու լույս հոգիները իմ հոնքի
Մեծ զարմանք են քեզ պատճառում, զի նրանց
Դու տեսնում ես գրգարանում երկնքի:
- 103 Նրանք մարմնից ելան իբրև քրիստոնյա,
Ոչ հեթանոս, հավատալով որ Քրիստոս
Կրելու է չարչարանքներ բազմօրյա:
- 106 Մեկը կյանքի կոչվեց խորքից Դժոխքի
(Որտեղ չկա դեպի բարին վերադարձ)
Լոկ շնորհիվ վառ հույսի ու աղոթքի,

- 109 Այն վառ հույսի ու աղոթքի առ Աստված,
Որով միայն նա կարող էր փրկւիլ
Եվ կատարել դեպի բարին շրջադարձ:
- 112 Խոսքիս նշուքը եղող հոգին փառապանծ,
Կարճ ժամանակ միանալով իր մարմնին,
Հարկուսց նրան, ով փրկել է շատ մարդկանց:
- 115 Եվ հավատն այդ սիրով այնպես ջերմացավ,
Որ, երբ որ նա երկրորդ անգամ վախճանվեց,
Արժանացավ գալու Դրախտն այս անցավ:
- 118 Իսկ մյուս հոգին, մի երկնային շնորհքով,
Որ բխում է այնպիսի խոր Ակունքից;
Որ նկատել անկարելի է աչքով,
- 121 Զգտեց միայն արդարության, ուղղության,
Եվ Աստված էլ, իբրև շնորհ հավելյալ
Պարզեց նրան խորհուրդը մեր փրկության:
- 124 Նա հավատաց և այդ պահից սխալ
Զհանդուրժեց պիղծ հավատը հեթանոս
Ու կշտամբեց մարդկանց բարքերը եղծյալ:
- 127 Երեք կանայք, որ տեսար մոտն անլի աջ,
Ծառայեցին նրան իբրև մի կնուք,
Կնուքից դեռ հազարամյակ մի առաջ:
- 130 Ո՛վ մեծ խորհուրդ, որքան հեռու է ընկած
Քո արմատը մշուշապատ աչքերից,
Որ չեն տեսնում աստվածությունն երկնակաց:
- 133 Մահկանացու մարդիկ, զգուշ դատեցեք,
Վասնզի մենք, որ տեսնում ենք Աստուծուն,
Դեռ ամենայն ընտրյալներին չգիտենք:
- 136 Մենք գոհ ենք մեր այս գիտությամբ անկատար.
Մեր բարիքն է լոկ կամենալ այն, ինչ որ
Կամենում է Աստուծո կամքը արդար»:

- 139 Այսպես պատկերն արդարության արծվենի
 Բաց անելու համար միտքն իմ կարճատես,
 Ինձ դաս տվեց հաճելի ու պիտանի:
- 142 Եվ ինչպես որ տավղահարը սխրալի
 Իր նվագով ձայնակցում է բաբ երգչին,
 Եվ դրանով երգը դարձնում դյուրալի,
- 145 Այսպես երկու լույս-հոգիները օրհնչալ
 Բոցկլտալով ու շողալով միասին,
 Ինչպես մեկտեղ թարթող աչքեր հրափայլ,
- 148 Ընկերակցում էին արծվի խոսքերին:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Մ Ե Կ Ե Ր Ո Ր Դ

Իմ հայացքն ու հոգին արդեն իսկ նորից
 Ուղղվել էին դեպի չքնաղ տիրուհիս,
 Ինձ խզելով ուրիշ ամեն խոհերից:

- 4 Նա չէր ժպտում: «Եթե ժպտամ,— ինձ ասավ,—
 Դու կդառնաս Սեմելի ճիշտ նման,
 Երբ նա ամբողջ իր էությանը մոխրացավ:
- 7 Բանգի եթե գեղեցկությունս ոռչնական
 (Որ երկինք առ երկինք ինչքան բարձրանանք,
 Ծողշողում ու շրլացնում է այնքան),
- 10 Չափ չունենա, ապա և նա կշողա
 Այն աստիճան, որ մարմնական աչքը քո
 Նրա փայլին ամենևին չի տոկա:
- 13 Մենք յոթերորդ պայծառ երկինքը ելանք,
 Որ, ընկնելով Առյուծի տակ, նրա հետ
 Ցած է հղում իր շողերը բազմերանգ:

- 16 Դու մտքովըդ քո աչքերին հետևիր,
Եվ քեզ հստակ կցովանա պատկերն այն,
Որ կերևա այս երկնքում լուսալիր»:
- 19 Ով որ գիտնար, թե ինչպիսի հաճույքով
Նայում էի իմ տիրութուն երկնագեղ,
Կհասկանար այն զգացումը, որով
- 22 Պատրաստ էի կատարելու ես հլու
Ուշագրավ նոր ոլորտում երկնային
Այն, ինչ նա ինձ կթելադրեր անելու:
- 25 Այս երկնքում, որ դառնում է երկրի շուրջ
Եվ կրում է անունը այն արքայի,
Որի օրոք ոչ մի չարիք չկար լուրջ,
- 28 Տեսա սանդուղք մի ոսկեգույն, լուսաշող,
Այնքան բարձր ու ամբարձաձիգ դեպ երկինք,
Որ մինչև ծայրն աչքրս հասնել չէր կարող:
- 31 Տեսա, որ այն սանդղից իջնում էին վար
Լույս-հոգիներ այնքան անթիվ, որ կարծես
Այդտեղից են ծագում լույսերն աստղալառ:
- 34 Ծայերն ինչպես, երբ օրը նոր է ծագած,
Բնագդաբար սլանում են տարմերով,
Որ տաքացնեն իրենց թևերը սառած,
- 37 Այսա մի տարմն անվերադարձ հեռանում,
Երկրորդ տարմը վերադառնում է նորից,
Իսկ երրորդը պտտվում է նույն տեղում:
- 40 Այսպես արին լույս-հոգիները հիշյալ,
Եվ իջնելով միասնաբար վերևից
Հասան սանդղի աստիճանին որոշյալ:
- 43 Եվ այն հոգին, որ մեզ մոտիկ էր կանգնել,
Այնքան շողաց, որ ես մտքումս ասացի.
«Տեսնում եմ, որ ուզում է ինձ գոհացնել»:

- 46 Բայց տիրուհիս, որ կերպն ու պահը գիտեր
Իմ խոսելու և լռելու, լուռ մնաց,
Իսկ իմ լռելն ակամայից ի դեպ էր:
- 49 Տեսնելով որ մնում էի այդպես լուռ,
Իմ տիրուհին ուղղվեց դեպ ինձ և ասաց.
«Արդ փափագող հայտնիր նրան և հարց տուր»:
- 52 Եվ ես նրան. «Արժանիքով այնպես չեմ,
Որ լինեմ քո պատասխանին արժանի,
Սակայն ի սեր իմ տիրուհու երկնաճեմ,
- 55 Ո՛վ դու հոգի երանելի ու պայծառ,
Խնդրում եմ ինձ պատասխանիր, թե ինչու
Հատկապես դու ինձ մոտ եկար ու կեցար:
- 58 Ասա նաև, թե ինչու այս ոլորտում
Լռել է այն դրախտային երգն անուշ,
Որ լսվում էր ստորակա մարզերում»:
- 61 «Դու թույլ ականջ ու աչք ունես,— նա ասաց,—
Այս ոլորտում այն պատճառով չեմ երգում,
Ինչ պատճառով որ տիրուհիդ չժպտաց:
- 64 Ես ցած իջա այս սրբազան սանդուղքով
Նրա համար, որ քեզ հաճույք պատճառեմ
Իմ խոսքերով և լուսափայլ իմ տեսքով:
- 67 Դա չի բխում մասնահատուկ իմ սիրուց,
Զի բոլորն էլ այստեղ այրվում են սիրով,
Ինչպես հայտնի է դա նրանց շողալուց:
- 70 Բայց վե՛հ սերը, որ ծառա է դարձնում մեզ
Այն խորհուրդին, որ տիեզերքն է վարում,
Ինձ՝ քերել է այստեղ, ինչպես տեսնում ես»:
- 73 Ես ասացի. «Արդ ինձ պարզ է, սուրբ հոգի,
Թե ինչպես աստ ինքնաբոխ սերը քամ է՝
Հեռուելու կամքին Հավերժ էակի:

- 76 Սակայն մի բան չեմ հասկանում ես դյուրին,
Ինչո՞ւ համար ընկերներիդ մեջ բազում
Միսիայն դու տահմանվեցիր այդ դերին»:
- 79 Ես դեռ չեի ավարտել հարցըս արծարծ,
Երբ այն լուսեղ հոգին սկսեց ինք իր շուրջ
Պտույտ գործել երկանի պես շուտադարձ.
- 82 Եվ պատասխան տվեց սիրո հրայրքով.
«Աստվածային լույսը հեղում է վրաս,
Թափանցելով ինձ պարուրող շողերով:
- 85 Եվ այդ ուժը միանալով իմ մտքին,
Ինձ այնքան է վերացնում ինձանից,
Որ հասցնում է մինչև նրա Ակունքին:
- 88 Այդտեղից է բխում խիճղբս խանդավառ,
Եվ այն լույսը, որով շողում եմ այստեղ,
Համազոր է հայեցությանն իմ պայծառ:
- 91 Բայց ամենից պայծառատես մեր հոգին
Կամ ամենից խոր տեսանող սերովբեն
Անկարող է գոհացում տալ քո հարցին.
- 94 Ձի քո հարցը այնքան շատ է խորանում
Անդունդի մեջ հավերժական խորհուրդի,
Որ մարդկային մտքից հեռու է մնում:
- 97 Մահկանացու աշխարհը երբ դու դառնաս,
Ասա մարդկանց, որ թող ոչ ոք չփորձի
Լուծել նման խորհուրդներ խոր ու անհաս:
- 100 Միտքը այստեղ լույս է, այնտեղ՝ մթասքող,
Արդ դատիր, թե ինչպես կարող են երկրում
Անել այն, ինչ երկնում անել չեն կարող»:
- 103 Նրա խոսքերն ընդհատեցի ընդհուպ ես,
Եվ այդ հարցը արդեն մի կողմ թողնելով,
Նրան հարցրի, թե ինքն ո՞վ էր իսկապես:

- 106 «Աչ շատ հեռու քո հայրենի քաղաքից,
Ծովափերի միջև երկու՝ կան լեռներ
Այնքան բարձր, որ անցնում են ամպերից,
- 109 Եվ կազմում են Կատրիս կոչված մի բարձունք,
Որի ներքև կա մի մեմիկ վաճառուն,
Ուր կար միայն աստվածային պաշտամունք»:
- 112 Այսպես սկսեց նա բարբարել երբորդ հեղ.
Ապա հարեց. «Ծառայությանն Աստուծո
Այնպես էի ինձ նվիրել եւ այնտեղ,
- 115 Որ, անվերջ միայն ձեռքով ճաշերով,
Ցորտն ու տաքը տանում էի հեշտությամբ,
Եվ գոհանում հայեցակիսն խոհերով:
- 118 Այդ վանքը, որ միշտ տալիս էր Դրախտին
Առատ պտուղ, հիմա այնքան է ամուլ,
Որ դա շուտով պարզ կդառնա ամենքին:
- 121 Ես կոչվել եմ այնտեղ Պիեք Դամիանո
Եվ մեղապարտ Պետրոս կոչվել այն վանքում,
Որ գտնվում է ծովափին Ադրիո:
- 124 Ինձ ապրելու քիչ ժամանակ էր մնում,
Երբ ակամա ընդունեցի խույրը այն,
Որ միշտ վատից վատագույնին է անցնում:
- 127 Միմոն Կեփասն ու Անթոն Ընտրության
Միշտ քայլել են ոտաբորիկ ու քաղցած,
Իրենց անուհոն անտելով ըստ պատահման:
- 130 Իսկ այսօրվա հովիվները հոգևոր
Ուզում են, որ իրենց տանեն դեսպակով
Եվ բարձրացնեն փեշերն իրենց ծալքավոր.
- 133 Կամ շուրջառով ծածկեն իրենց հեծած ձին,
Իբրև երկու անասուն մեկ մորթի տակ.
Եվ այս բոլորն հանդարժում ես, Աստված իմ»:

- 136 Այս խոսքերից շատ հոգիներ բոցալի
 Բազրտաներով ցած իջան ու հիո եկան,
 Եվ հիո գալով բորբոքվեցին ավելի:
- 139 Ապա Արանք այն հոգու շուրջ կանգ առան
 Եվ ճշացին ձայնով այնպես ահագին,
 Որ չի լսվել մեր աշխարհում ծայն մնան.
- 142 Խոսք չլսվեց, ճիշը այնքան էր ուժգին:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Ե Ր Կ Ո Ւ Ե Ր Ա Ր Դ

Զարմանքից ու ահից դարձա մերձավոր
 Իմ տիրուհուն, ինչպես փոքրիկ երեխան
 Դիմում է դեպ վարսահեղի գիրկը մոր.

- 4 Եվ նա մոր պես, որի ձայնից փառարուշ
 Սիրտ է առնում իր զավակը տազնապած,
 Ինձ ուղերձեց այս խոսքերը սրտաբուժ.
- 7 «Զգիտե՛ս, որ երկնքում ես հիմա դու,
 Զգիտե՛ս, որ այստեղ սուրբ է ամեն ինչ
 Եվ ամեն ինչ թխում սիրուց կենսատու:
- 10 Արդ դատիր, թե ինչքան հուզեր պիտի քեզ
 Իմ ժպիտն ու հագիների երգը սուրբ,
 Եթե մի ճիշ տպավորեց քեզ այդպես:
- 13 Թե ղսեիր ճիշի բառերը Արանց,
 Կիմանայիր այն դատաատանը արդար,
 Որ անպայման դու կտեսնես շնեում:
- 16 Երկնի սուրը ոչ շատ արթաք է կարում,
 Ոչ շատ դառնաղ, բացի նրա կարծիքից,
 Ով անձկությունը կամ վախով է սպասում:

- 19 Բայց հիմա դու մյուսների կողմ դարձիր,
Եվ հայացքըդ եթե ուղղես դեպ այն կողմ,
Դու կտեսնես այլ հոգիներ լուսածիր»:
- 22 Ես շուտ տպի իմ հայացքը երկյուղած
Եվ անդ տեսա լույս հոգիներ բազմաթիվ,
Որ զարդարված էին շողքով փոխադարձ:
- 25 Նման էի նրան, ով իր տենչը սուր
Զսպում է և չի հանդգնում հարցեր տալ,
Վախենալով, որ նեղություն կտա զուր:
- 28 Եվ ամենից շողշողունը ու մեծդին
Այն թանկագին գոհարներից մոտ եկավ,
Որպեսզի շուտ գոհացում տա իմ իղձին:
- 31 Ապա ասաց. «Եթե որ դու տեսնեիր
Այն սերը վառ, որ այրում է մեզ այստեղ,
Քո մտածումն անշուշտ հայտնի կանեիր:
- 34 Բայց որպեսզի դու չուշանաս հասնելու
Նպատակիդ վսեմ, կտամ պատասխան
Քո հարցին, որ վարանում ես հայտնելու:
- 37 Կասինոյի լեռան բազինն երբեմնի
Հանախում էր ժողովուրդը մոլորյալ
Եվ քիչ հակված դեպ հավատը կենդանի:
- 40 Ես նա եմ, որ առաջինը տարա անդ
Նրա անունն, ով նոր հավատ էր բերել,
Բարձրացնելու մեզ մեր կյանքից հնավանդ:
- 43 Վերուստ վրաս այնքան շնորհ էր իջել,
Որ շատերին դարձի բերի ամբարիշտ
Պաշտամունքից, որով աշխարհ էր տարվել:
- 46 Այս մյուսները հայեցողներ են նման,
Բոցավառված աստվածային այն սիրով,
Որ ծնում է հույզեր, գործեր սրբազան:

- 49 Այստեղ Մակկարն ու Ռոմալոն են բարեծին.
Այստեղ են ողջ իմ եղբայրները, որոնք
Հոգով, մարմնով վանքերի մեջ փակվեցին»:
- 52 Եվ ես. «Մերը, որ դու բերում ես ի հայտ
Քո խոսքերով, և երևույթը բարի,
Որ տեսնում եմ շողյունների մեջ ձեր այդ,
- 55 Բաց արին իմ վստահությունն հանդեպ ձեզ
Այնպես, ինչպես ճառագայթներն արևի
Բաց են աճում վարդի թերթերը պես-պես:
- 58 Սակայն, հայր իմ, ստույգ ասա, ինձ խնդրեմ,
Ես կարո՞ղ եմ այնքան շնորհ ստանալ,
Որ իսկական քո պատկերով քեզ տեսնեմ»:
- 61 Եվ նա. «Եղբայր, կկատարվի իղձը քո
Ամենաբարձր երկնագնդում. այնտեղ են
Բավարարվում բոլոր իղձերը արգո:
- 64 Այնտեղ լրման ու ավարտման է հասնում
Ամեն բաղձանք, այնտեղ ամեն մի մասնիկ
Հավետ անշարժ ու անփոփոխ է մնում:
- 67 Երկնագունդն այդ ոչ տեղ ունի, ոչ շարժում.
Մեր սանդուղքը բարձրանում է մինչև անդ,
Դրա համար նրա ծայրը չես տեսնում:
- 70 Այս սանդուղքը մինչև գագաթն ճեռալոր
Տեսալ Հակոբ Նահապետը, երբ նրան
Երևաց այն՝ հրեշտակներով բեռնավոր:
- 73 Հիմա ոչ ոք չի բարձրանում այս սանդղով,
Իսկ իմ ուխտի վանականները երկրում
Զբաղված են միայն թղթեր տողելով:
- 76 Այն վանքերն, ուր ծաղկում էին սուրբ բարձեր,
Արդ որջեր են, սքեմներն էլ վանական
Լոկ դարձել են վատ այլուրով լի պարկեր:

- 79 Վաշխը այնքան ատելի չէ երկնքին,
Որքան բաշխը հասույթների վանական,
Որ խեղում է մոնազների հենց հոգին:
- 82 Ինչ որ ունի եկեղեցին իբր ավանդ,
Պատկանում է աղքատներին աղցավոր,
Ոչ կղերին կամ լրբերին մանավանդ:
- 85 Այնքան եղկ ու մեղկ է բնույթը մարդու,
Որ լավ սկիզբն ավելի կարճ է տևում,
Բան պտկելոց մինչև պտղելը բարդու:
- 88 Պետրոսն սկսեց առանց ոսկո, արծաթի,
Ես սկսեցի աղոթքներով, պատերով,
Ֆրանկիսկն էլ սկսեց կյանքով աղքատի:
- 91 Թե՛ բաղդատես բարվոք սկիզբը նրանց
Այն ուղու հետ, ուր հաշորդներն են հասել,
Կտեսնես, որ մերմակը սև է դարձած:
- 94 Մակայն արանց դարձի թերելը այնքան
Թե՛՛ հրաշք չէ, որքան հրաշքն այն, որով
Ետ բաշկեցին Կարմիր ծովն ու Հորդանան»:
- 97 Այսպես խոսեց և իր խմբին միացավ.
Ապա ամբողջ խումբը ի մի հապաքվեց
Եվ պտուտքող հողմի նման բարձրացավ:
- 100 Իմ տիրուհին այնժամ նրանց ետևից
Ինձ վեր մղեց այն ասնորոշքով երկնածի՞գ,
Մի ուժով, որ գերիվեր էր իմ ուժից:
- 103 Երկրում ոչ ոք իր ուժերով բնական
Զի՛բարձրացել շարժմամբ այնպես սրընթաց,
Որ կարե՛նար հապաստարվել իմ շարժման:
- 106 Երանի թե՛ ես տեսնեի, ընթերցող,
Փառքը երկնի, ուր հասնելու համար ես
Զղջացել եմ իմ մեղքերը ծանրացող.

- 109 Հրի միջից դու չես քաշի մատը քո
Այնպես արագ, ինչպես արագ ես հասա
Աստղահույլն այն, որ գալիս է Տիից հետո:
- 112 Ո՛վ շինջ աստղեր, ո՛վ վառ լույսեր դուք անշեշ,
Ձեզնից եմ ես անտարակույս անուցել
Մե՞ծ կամ փոքրը հանճարը, որ կա իմ մեջ:
- 115 Ձեզ հետ ծագում և ձեզ հետ էր մայր մտնում
Ստեղծողը մահկանացու կյանքերի,
Երբ ես ծնունդ ստա Տոսկան աշխարհում:
- 118 Եվ երբ որ ինձ շնորհ արվեց ելնելու
Այն երկինքը, որի հետ եք պտտվում,
Ինձ վիճակվեց ձեր հույլի մեջ ընկնելու:
- 121 Հիմա ձեզ եմ դիմում հոգով երկյուղած,
Որպեսզի ձեր ներգործությունն ստանամ
Կատարելու դժվար քայլն ինձ մնացած:
- 124 «Դու բարձրագույն երկնին այնքան մոտեցար,—
Ասաց այնժամ հեատրիչեն,— որ պետք է
Քո հայացքը լինի վճիտ ու պայծառ:
- 127 Սակայն քանի դու դեռ այնտեղ չես հասել,
Մի ակնթարթ անչիք ներքև և տես, թե
Քո ոտքի տակ ինչքան աշխարհ ես անցել,
- 130 Որպեսզի դու կարողանաս գոհ սրտով
Ներկայանալ հաղթանակի բանակին,
Որ ահա քեզ երևալու է շուտով»:
- 133 Այնժամ ես յոթ երկինքներից անլեցի,
Իսկ երկիրն ինձ այնքան ճղճիմ երևաց,
Որ նրա այդ խղճուկ տեսքից ժպտացի:
- 136 Եվ լիովին համամիտ եմ հիմա ես
Նրանց հետ, որ քանի տեղ չեն դնում այն
Եվ խորհում են երկնի մասին մշտապես:

- 139 Ներքև տեսա Լատոնայի վառ աղջկան,
Առանց սակայն այն բծերի, որոնք ես
Վերագրեցի նոսր ու ստվար խտության:
- 142 Ես դիմացա որդուդ դեմքին, Հիպերիոն,
Եվ տեսա թե ինչպես նրա շուրջբոլոր
Պտույտ էին գործում Մայան ու Դիոն:
- 145 Ապա տեսա Յուպիտերը մեղմարար
Հոր և որդու միջև, և ինձ պարզ եղավ,
Թե ինչու են սրանք տեղեր փոխում հար:
- 148 Այսպես տեսա ողջ երկինքները յոթնյակ
Իրենց ստույգ արագությանը, մեծությանը
Եվ միջակա տարածությանը բովանդակ:
- 151 Մշտահուլով աստղահույլից Երկվորյակ
Տեսա երկիրն իր սարերով, ձորերով,
Որտեղ մարդիկ այնքան դարձել են վայրագ:
- 154 Ապա դարձա նորից դեմքին գեղաթով:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Ե Ր Ե Ք Ե Ր Ո Ր Դ

Ինչպես թռչունն, ոստերի մեջ ծվարած,
Իր ձագերի բույնի մոտ է անցկացնում
Ողջ գիշերը, երբ աշխարհն է խավարած,

4 Թե տեսնելու նրանց դեմքերն անձկալի,
Թե ճարելու նրանց համար ուտելիք,
Մի ծանրը գործ, սակայն այնքան հաճելի,

7 Եվ վաղ ժամին ճյուղի վրա է թառում
Ու ըղձակաթ սպասում է արևին,
Պիշ նայելով, թե այգը երբ է բացվում,—

- 10 Այսպէս կանգնած սպասում էր տիրուհիս,
Հայացքն ուղղած դեպի այն կողմն երկնքի,
Որ արևը դանդաղընթաց է գալիս:
- 13 Ես տեսնելով նրան այդպէս մտասույզ,
Նմանվեցի այն մարդուն, որ անձկությամբ
Սպասում է մի նոր բանի բարեհոյս:
- 16 Սակայն անցավ շատ կարճատև ժամանակ
Սպասելուց մինչև պահն այն ցանկալի,
Երբ երկինքը լուսավորվեց բովանդակ:
- 19 Բեատրիչեն ասաց. «Հիմա կտեսնես
Սուրբ ընտրանին Քրիստոսի հաղթական.
Ահավասիկ հիմա կգա ասպարեզ»:
- 22 Նրա դեմքը քոցավառվում էր կարծես,
Եվ աչքերը այնպէս փայլում բերկրանքից,
Որ լուրջամբ ստիպված եմ անցնել ես:
- 25 Ինչպէս Տրիփիան լիալրման օրերում
Պսաղում է Նիմֆաների մեջ հավերժ,
Որոնք երկնի կամարի զարդն են կազմում,
- 28 Այսպէս տեսա լույսերի մեջ բազմազան,
Մի վառ արև, որ շողում էր նրանց մեջ,
Ինչպէս մերը, աստղերի մեջ այլազան:
- 31 Այդ փառահեղ Էությունից ակնառու
Ծանանչում էր մի լույս այնքան փողփողուն,
Որ աչքերըս անգոր էին տոկալու:
- 34 Բեատրիչե, առաջնորդ իմ քաղցրանուշ:
Նա ինձ ասաց. «Դա մի շողուն է, որին
Ի գորու չէ հաղթահարել ոչ մի ուժ:
- 37 Դրա մեջ է Միտքն ու Ուժը վեհաժին,
Որ երկնի ու երկրի միջև անցք բացավ,
Որին մարդիկ այնքան երկար տենչացին»:

- 40 Ինչպես շանթը, ծավալվելով շատ արագ,
 Ամպի միջից դուրս է ժայթքում ուժգնաթափ,
 Եվ ցած իջնում իր քնությանն հակառակ,
- 43 Այսպես միտքըս, գերաճելով վայելքից,
 Դուրս եկավ իր սահմաններից բնական,
 Եվ չիմացավ, թե ինչ եղավ այն պահից:
- 46 «Բաց աչքերդդ և ինձ նայիր վերստին.
 Դու այնպիսի բաներ տեսար քո աչքով,
 Որ կարող էս հիմա տոկալ իմ ժպտին»:
- 49 Ես այն մարդու նման էի ճիշտ դարձել,
 Որ ուշքի է գալիս տեսած տեսիլքից,
 Բայց մոռացած՝ զուր է ճգնում այն հիշել,
- 52 Երբ լսեցի այդ առաջարկն ուղղված ինձ,
 Արժան այնքան երախտիքի անմոռաց,
 Որ չի ջնջվի հիշողության մատյանից:
- 55 Եթե բոլոր պոետներն ինձ օգնեին,
 Որոնց Պոլիսն ու քույրերը մյուս բոլոր
 Ամենաքաղցր իրենց կաթով սնեցին,
- 58 Չէի հասնի ճշմարտության մասնիկին,
 Երգելով այն ժպիտը սուրբ ու չքնաղ,
 Իր շողում էր նրա դեմքին խնդազին:
- 61 Արդ քանի դր էս Դրախտն էմ պատկերում,
 Սուրբ պոետն ապետք է ոստում կատարի,
 Ինչպես նա, ով ճամփան փակված է գտնում:
- 64 Արդեն նյութը դժվարին ու դժնդակ
 Այնքան ծանր է մահկանացու ուսերիս,
 Որ ամոթ չէ, եթե դողամ նրա տակ:
- 67 Ողի՛ն, որով հանդուգքն նախ է անցնում,
 Հարմար չէ ոչ փոքրածավալ մակույկին,
 Ոչ նավորդին, որ իր ուժն է խնայում:

- 70 «Ինչո՞ւ դեմքիս սիրահարված ես այնքան,
Որ չես նայում Բրիստոսի շողերի:
Ներքո ծաղկող այս պարտեզին դյուրական:
- 73 Այնտեղ է վարդն, որի մեջ Բանն Աստուծո
Մարմին առավ, այնտեղ են և շուշաններն,
Որոնց բույրով բացվեց ուղին հարվատո»:
- 76 Այսպես ասաց Բեատրիչեն, և ես, որ
Պատրաստ էի նրա կոչին անապու,
Պիշ նայեցի այն պարտեզին լուսավոր:
- 79 Ինչպես երկրում մեղք տեսել են աչքերով
Ծաղկուն մի մարգ՝ ստերողջովին ողողված
Ամպը նեղքած արևային շողերով:
- 82 Այսպես տեսա այնտեղ բազում հոգիներ,
Լուսավորված վերուստ իջնող շողերով,
Որոնց աղբյուրն անհնա՞ր էր ինձ տեսել:
- 85 Ո՛վ բարձր ուժ, որ շողացի՞ր այդպես վառ,
Դու բարձրացաք, որպեսզի ես կարենամ
Վերստանալ տեսողությունն իմ պայծառ:
- 88 Այն ծաղիկը, որ ակնարկեց սիրունիս,
Եվ որին ես ոգեկոչում եմ հավետ,
Իր վառ լույսով հափշտակել էր հոգիս:
- 91 Հենց որ պարզվեց իմ աչքերին զուգական
Պայծառությունն ու մեծությունը նրա,
Որ երկնում ու երկրում եղավ հաղթական,
- 94 Երկնի խորքից մի ջան իջավ ասպարեզ,
Որ դառնալով պոռակելով ընդհողով,
Ծրջապատեց նրան պսակ մի որպես:
- 97 Երկրում հնչող մի քաղցրավաչ մեղեդի,
Ունակ մարդու հոգին համակ դյուրեկու,
Թվալու էր նման ամպի որոտի,

- 100 Բաղդաստությանք հրեշտակային այն երգի,
Որով ջահը փառաբանեց գոհարին,
Որ ամենից թանկագին զարդն էր երկնի:
- 103 «Հրեշտակային սերն ու ոգին եմ բարի,
Որ դառնում եմ էակի շուրջ երջանիկ,
Որ իր ծոցում կրեց փրկիչն աշխարհի,
- 106 Եվ կդառնամ, ո՛վ թագուհի երկնային,
Մինչև որ դու ելնես որդուդ ետևից,
Եվ քո մուտքով պճնես երկինքը վերին»:
- 109 Ահա այսպես վերջանում էր երգը այն,
Իսկ մյուս բոլոր հոգիները լուսազարդ
Մարիամ անունն էին կրկնում միաձայն:
- 112 Կամար կազմող երկնագունդը տիեզերքի,
Որ լինելով բարձրադիրը բոլորից,
Աստծու շնչով ներգործվում է ուղղակի,
- 115 Իր կորությանք այնքան հեռու էր մեզնից,
Որ այնտեղից, ուր գտնվում էի ես,
Նրա տեսքը տեսանելի չէր դեռ ինձ:
- 118 Բայց նայվածքնս բավական ուժ չունեցավ
Հետևելու լուսապսակ թագուհուն,
Որ ետևից որդու վերև բարձրացավ:
- 121 Մանուկն ինչպես, երբ սնուցվել է կաթով,
Իր թևերը դեպի մայրն է երկարում,
Թելադրված խանդաղակաթ, ջերմ սիրով,
- 124 Այսպես այն լույս-հոգիները մի առ մի
Վեր համբարձան, հայտնելով այն սերը սուրբ,
Որ սնուցում էի՞ հանդեպ Մարիամի:
- 127 Ապա նրանք անշարժ կեցան իմ դիմաց,
Օրհներգելով այնպես «Երկնից թագուհի»,
Որի հմայքն էս տակավին չեմ մոռցած:

130 Որքան ունեն հարստություն լիառատ
Հոգիներն այն, որոնք եղան աշխարհում
Սերմնացաններ գործերի լավ, անարատ:

133 Այստեղ ապրում և այստեղ են վայելում
Այն գանձերը, որոնք գնով զրկանքի
Ձեռք բերվեցին բարեյոնչան արտորում:

136 Աստ տոնում է իր հաղթանակը հապտո
Աստուծո և Մարիամի վեճ որդյակի
Հովանու տակ և հին ու նոր սրբոց հետ

139 Նա, ում ձեռքն են բանալիներն այդ փառքի:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Չ Ո Ր Ս Ե Ր Ո Ր Դ

«Ո՛վ կոչեցյալք օրհնյալ Գառի ընթրիքի,
Որ այնպիսի սնունդ էք դուք ստանում,
Որ ձեր քաղցը հագեցնում էք լիովի:

4 Եթե կանխավ սա Աստուծո շնորհիվ
Ծաշակում է փշրանքը ձեր սեղանի,
Դեռ չավարտած կյանքի ընթացքը լրիվ,

7 Հաշվի առեք նրա պապակն անհատնում
Եվ գոհացրեք. դուք խմում էք այն Ակից,
Ուրկից նրա մտածումներն են բխում»:

10 Այսպես խոսեց Բեատրիչեն ոգևոր,
Եվ հոգիներն սկսեցին պտտվել,
Բոցկլտալով աստղերի պես գիսավոր:

13 Եվ ինչպես որ անիվներն են պտտվում
Ժամացույցի, բայց պտտվում են այնպես,
Որ մեկն՝ անշարժ, մյուսը շարժուն է թվում,

- 16 Այսպէս իրենց ոչ միակերպ պտույտով
Շարժվում էին պարսխամբերն այն հոգվոց,
Առավել կամ նվազ արթագ ընթացքով:
- 19 Իսկ մի խմբից առավել վեհ, ջերմեռանդ,
Դուրս եկավ մի երանելի այնքան վառ,
Որ նրա պես պայծառություին չկար անդ:
- 22 Երեք անգամ նա տիրուհեան շուրջ դարձավ,
Երգելով մի այնպիսի երգ երկնային,
Որ չէմ կարող պատկերացնել ես քնով:
- 25 Ուստի պետք է դա զանց առնեմ ես այստեղ,
Քանզի տալու համար պատկերը դրա,
Խոսքը պետք է լինի անշատ գունազեղ:
- 28 «Ո՛վ սուրբ քույր իմ, դու միայն քո խանդակաթ
Սիրո ուժով ինձ հանում ես այն խմբից,
Որի հետ ես պտտվում եմ անընդհատ»:
- 31 Կանգ առնելով լուսահոգին այն օրհնչալ,
Արտաբերեց այս խոսքերը ոգեշունչ,
Դիմելով դէպ իմ տիրուհին հիազմալ:
- 34 Եվ տիրուհիս՝ «Ո՛վ դու մեծ այր փառալից,
Որին Տերը բանալիները հանձնեց,
Ցած բերելու այս բարձունքից ցնծալից,
- 37 Բննիր սրան հարցերում ծանր ու թերև
Էության շուրջ այն հավատի, որով դու
Ծովի վրա քայլում էիր անդեղև:
- 40 Որ նա ունի ճշմարիտ սեր, հույս, հավատ,
Գաղտնիք չէ քեզ, զի դա տեսնում ես այնտեղ,
Որ ամեն ինչ երևում է բացահայտ:
- 43 Բայց քանի որ արքայությունն այս երկնի
Ձեռք է բերվում յոկ հավատով ճշմարիտ,
Թող նա խոսի և նուս փառքն հոչակի»:

- 46 Աշակերտը ինչպես լոկն ու հլու
 Սպասում է իր ուսուցչի հարցերին,
 Փաստարկելու համար և ոչ վճռելու,
- 49 Այսպես և ես զինված ամեն փաստարկով,
 Պատրաստ էի պատասխաններն իմ տալու
 Այդօրինակ մի քննիչի փառագով:
- 52 «Լավ քրիստոնյա, ասա, խոսիր բացահայտ,
 Հավատն ի՞նչ է»: Ես բարձրացրի գլուխն իմ
 Դեպի լույսն այն, ուրկից ձայնն էր գալիս այդ:
- 55 Ապա դարձա իմ տիրուհուն ուղեկից.
 Նա նշանով ինձ հասկացրեց, որ հիմա
 Հարկ է զեղեմ հյուսթըս ներքին ակունքից:
- 58 «Եթե պետք է իմ հավատը նշմարիտ
 Խոստովանեմ նախամարտկիդ վեհագույն,
 Ապա ես քեզ կարտահայտվեմ աներկմիտ,—
- 61 Ասացի ես:— Հայր իմ, ինչպես ճիշտ գրեց
 Քո եղբայրը, որը քեզ հետ միասին
 Հոռմն ուղիղ ճանապարհի մեջ դրեց,
- 64 Հավատն հիմքն է ամեն բանի հուսացված
 Եվ փաստարկը չերևացող բաների.
 Սա է նրա էությունը անկասկած»:
- 67 Եվ նա ասաց. «Դու շիտակ ես մտածում,
 Եթե լավ ես հասկանում, թե ինչու նա
 Հավատը հիմք ու փաստարկ է համարում»:
- 70 Ես ասացի. «Խորհուրդները իրերի,
 Որ ինձ այստեղ երկնքում են երևում,
 Այնքան մութ են մարդկանց համար աշխարհի,
- 73 Որ նրանց գոյն հավատի մեջ է միայն,
 Որի վրա հիմնված է հույսը վեհ.
 Դրանից էլ հիմքի բնույթ ունի այն:

- 76 Եվ մենք պետք է դատենք ըստ այդ հավատքի
Գոյի մասին խորհուրդների անմատույց,
Դրանից էլ բնույթ ունի փաստարկի»:
- 79 Եվ նա ասաց. «Եթե ամեն ինչ այսպես
Պարզ ու հստակ հասկանալին աշխարհում,
Չէր ունենա սոփեստությունն ասպարեզ»:
- 82 Այսպես ոգեց հուրը սիրո հավաստի,
Հետո հարեց. «Բավական լավ խոսեցիր
Էության և արժեքի շուրջ հավաստի:
- 85 Բայց ասա, թե դու քո հոգում այն ունե՞ս»:
Ես ասացի. «Այո, ունեմ լիովի,
Եվ այդ մասին ոչ մի կասկած չունեմ ես»:
- 88 Եվ նա ասաց խորքից լույսի իր պայծառ.
«Որտեղի՞ց քեզ այդ գոհարը թանկագին,
Որը հիմքն է ամեն գործի բարերար»:
- 91 Այնժամ նրան ես ասացի. «Սուրբ Հոգու
Ծունչը առատ, որ սփռված է բոլոր
Էջերի մեջ Մատյանների Սուրբ երկու,
- 94 Մի փաստարկ է, որ այնպիսի մեծ ուժով
Հաստատում է հարկն ու հարզը հավաստի,
Որ փաստերն այլ գուր են թվում նրա քով»:
- 97 Եվ նա ասաց. «Սուրբ Մատյանները երկու,
Որ այսպիսի հետևության քեզ բերին,
Ինչո՞ւ Աստծուց ներշնչված ես գտնում դու»:
- 100 Ես ասացի. «Ապացույցը այդ բանի
Հրաշքներն են, որոնք վեր են բնության
Միջոցներից և ուժերից կենդանի»:
- 103 Պատասխանեց. «Ո՞վ է դրանք հավաստում:
Հենց այդ երկու Մատյանները սրբազան,
Որոնք միայն դրանց մասին են փաստում»:

- 106 Եվ ես. «Եթէ աշխարհն անանց հրաշքի
Քիիստոհնեացալ, դա այնպիսի հրաշք է,
որ այլ փաստերն երևում են փանաքի.
- 109 Զի դու աղքատ ու ծով մտար անպարեզ
Բարի սերմը սերմանելու այնտեղ, ուր
Նախ այգի էր, իսկ արդ դարձել է երեզ»:
- 112 Երբ լոնցի, հոգիների սուրբ դասում
«Զքեզ, Աստուած, գովաբանեմ» երգն հնչեց
Մի ձայնով որ միայն երկնում են լսում:
- 115 Եվ հոգևոր այն իշխանը, որ կարգին
Քննել էր ինձ հարցերի շուրջ հավատի
Ու ինձ հասցրել եզրափակիչ կետերին,
- 118 Ծարունակեց. «Սուրբ շնորհը լուսատու
Միջև այստեղ լուսավորեց միտքը քո,
Որ կարենաս պարտ ու պատշաճ դատել դու,
- 121 Եվ ես գոհ եմ քո պատասխան-խոսքերից.
Սակայն ի՞նչն է քո հավատի առարկան,
Եվ քաղել ես դու ինչպիսի՞ աղբյուրից»:
- 124 «Հայր սուրբ, դու, որ տեսանող ես անմահ,
Եվ որ երկրում հավատացիր դու այնպես,
Որ ընկերիցդ առաջ իջար գերեզման,—
- 127 Ասացի ես,— արդ ուզում ես, որ հայտնեմ,
Թե ի՞նչն է բուն առարկան իմ հավատի,
Եվ ո՞րտեղից այդ հավատը ես ունեմ:
- 130 Պատասխանեմ: ես հավատում եմ Աստծուն
Միակ, հավերժ, որ երկիմքներն է շարժում,
Եվ սիրով ու բարությանը է առկեցուն:
- 133 Այդ հավատիս արագույցները չեն լոկ
Բնական ու բնազանցական, այլ նաև
Մշակարտությունն այն, որ հայտնել են իրոք

- 136 Վե՛հ Մովսէսը, մարգարեքն ու սաղմոսներ,
Ավետարանն ու հե՛նց դուք, որ գրեցիք,
Երբ Սուրբ Հոգին լուսավորեց միտքը ձեր:
- 139 Հավատում եմ երեք հավերժ անձերի,
Որոնք մեկ ու երրյակ էակ են կազմում,
Որին «է» և «են» կցվում են անթերի:
- 142 Աստվածության այս խորհուրդը խորիմաստ
Ավետարանն իր մասերով այլևայլ
Դրոշմել է իմ մտքի մեջ բարեբաստ:
- 145 Սա է հիմքը, սա է կայծը այն անշեջ,
Որ, անելով, դառնում է բոց կենդանի
Եվ գերթ աստղը երկնում՝ շողում է իմ մեջ»:
- 148 Ինչպես տերը, երբ առնում է մի լավ լուր,
Ցնծություննից գրկում է իր ծառային,
Հենց որ արդեն նա մնում է մունջ ու լուռ,
- 151 Այսպես հենց որ ես լուրջուն պահեցի,
Երեք անգամ շուրջըս դարձավ, օրհնեց ինձ
Այն լույս հոգին, որի դրդմամբ խոսեցի,—
- 154 Այնքան գոհ էր նա թվում իմ խոսքերից:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Հ Ի Ն Գ Ե Ր Ո Ր Գ

Եթե մի օր այս պոեմը սրբազան,
Որին երկինքն ու երկիրը ձեռք տվին,
Եվ ինձ արժեց շատ տարիներ տքնաջան,

- 4 Մեղմի ոխը, ոչ ինձ վանեց հայրենի
Այն փարախից, ուր քնեցի որպես գառ
Հակառակորդ գառերի մեջ վայրենի,

- 7 Այնժամ իբրև պոետ այնտեղ կդառնամ
Այլ հասակով ու հոշակով և դաիհին
Մկրտությանս ավագանուն կստանամ:
- 10 Հավատն այն, որ մեզ դարձնում է կամակից
Աստվածությանն, ես ստացա հենց այնտեղ,
Եվ Պետրոսն էլ դրա համար օրհնեց ինձ:
- 13 Ապա դեպ մեզ շարժվեց մի լույս առանձին
Այն օղակի միջից, ուրկից ելել էր
Քրիստոսի փոխանորդը առաջին:
- 16 Տիրուհիս ինձ այնժամ ասաց ցնձաձայն:
«Նայիր, նայիր, ահա իշխանն հոգևոր,
Որի համար այցելում են Գալիցիան»:
- 19 Այնպես ինչպես մի աղավնի թռտելով
Ընկերոջ մոտ՝ նրա հանդեպ հայտնում է
Սեր ու գորով, պտույտելով, մնչելով,
- 22 Այսպես մեկը իշխաններից այն պայծառ
Ջերմ ընդունեց մյուս իշխանին, գովելով
Այն սնունդը, որ ջամբում է իրենց հար:
- 25 Երբ վերջացան ողջույնները փոխադարձ,
Ամեն մեկը շլացնելու աստիճան,
Ծողոնդաց ու լոին կանգնեց իմ դիմաց:
- 28 Բեատրիչեն այնժամ ասաց ժպտալի.
«Ո՛վ պանծալի հոգի, դու որ գրեցիր
Վեհանձնության մասին երկնից արքայի,
- 31 Զննիր սրան հույսի մասին դու մի քիչ.
Դու գիտես, որ եղար նշանը դրա,
Երբ երեքիդ ընտրեց Հիսուսը փրկիչ»:
- 34 «Մտով արի ու կորովի դու մնա.
Ով գն այստեղ մահկանացու աշխարհից,
Հարկ է, որ մեր ճանաչողներից գորանա»:

- 37 Երկրորդ հոգուց այս խրատույսն ինձ տրվեց.
Եվ հայացքս ես ուղղեցի վեհերին,
Որոնց լույսը ինձ նախապես շլացրեց:
- 40 «Մեր վեհափառ Տերը թույլ է տվել քեզ,
Որ դու դեռ ողջ՝ գաս իր սրահը ներքին
Եվ այնտեղ իր իշխաններին հանդիպես;
- 43 Ու տեսնելով այս բուն պալատը վերին,
Ամրապնդես քո և այլոց մեջ հույսն այն,
Որից երկրում սեր է ծագում առ բարին:
- 46 Արդ ասա ինձ՝ ի՞նչ է հույսը և ի՞նչպես
Քո հոգու մեջ այն ծագում է ու ծաղկում»:
Այսպես հարեց երկրորդ հոգին լուսատես:
- 49 Եվ ողորմած իմ տիրուհին, որ այսքան
Վսեմական բարձունքներն էր ինձ հանել,
Իմ փոխարեն այսպես տվեց պատասխան.
- 52 «Քրիստոնեից համընդհանուր աշխարհում
Ոչ ոք չունի այնքան շատ հույս, որքան սա,
Ինչպես գրված է դա երկնի մատյանում:
- 55 Ուստի սրան շնորհ տրվեց մասնավոր
Եգիպտոսից Երուսաղեմ երթալու՝
Դեռ չավարտված իր պայքարը երկրավոր:
- 58 Մյուս կետերը, որ դու հարցրիր հեզաբար,
Որպեսզի նա հիմք ունենա պատմելու,
Թե հույսն ինչքան հանելի է քեզ համար,
- 61 Այդ հարցերին ինքը կտա պատասխան,
Քանզի դրանք դժվարին ու կնճոռոտ չեն,
Եվ Աստուծո շնորհն օգնի թող նրան»:
- 64 Իբր աշակերտ, որ վստահ ու համարձակ
Պատմում է իր իմացածը ուսուցչին,
Որ ցույց տա իր գիտելիքը բովանդակ,

- 67 Ասացի. «Հույսն սպասումն է ապագա
Ստույգ փառքի, որին ծնունդ են տալիս
Երկնի շնորհն ու արժանիքը անկա:
- 70 Այդ լույսը ինձ շատ աստղերից է գալիս.
Բայց իմ սրտում այն ծորողը անաջին
Եղավ քեզ օրհներգիչը Բարձրյալի:
- 73 Իր օրհներգում նա ասում է. «Թող հուսան
Ի քեզ նրանք, որ քո անունը գիտեն»:
Հավատացյալք կա՞ն, որոնք դա չիմանան:
- 76 Դու էլ Թղթովդ համակեցիր ինձ հույսով,
Այնպես որ ես դրանով եմ տոգորված,
Եվ սիրտն այլոց ողողում եմ ձեր լույսով»:
- 79 Մինչդեռ ահա այսպես էի խոսում ես,
Լուսահոգին թրթռում էր ու շողում
Լուսաթրթին, փաղփուն փայլակ մի որպես:
- 82 Ապա ասաց. «Մերը, որով այրվում եմ
Հանդեպ հույսի, որ ողեկցեց ինձ կյանքում
Մինչև վերջին իմ մարտն և մահը դժխեմ,
- 85 Ինձ մղում է հոժարակամ քեզ հարցնել,
Թե ինչ է քո տաճած հույսի առարկան,
Որ ի վերուստ քեզ համար է խոստացվել»:
- 88 Ես ասացի. «Կտակարանն հին ու նոր
Ցույց են տալիս այն նպատակը, որին
Նկրտում են հոգիները բարեշնորհ:
- 91 Արդ Եսային ասում է, որ ամեն ոք
Հազնելու է երկու հանդերձ երկնքում
Եվ ապրելու այնտեղ առոք ու փառք:
- 94 Քո եղբայրը այս հայտնությունն ավելի
Լավ է պարզում, երբ խոսում է սպիտակ
Հանդերձների մասին հոգվոց ցնծալի»:

- 97 Երբ վերջացրի այս խոսքերը պարզաբան,
Մեր վերևում հնչեց «Ի քեզ յուսացիմ»,
Որին ամբողջ խումբը՝ տվեց պատասխան:
- 100 Հուսկ նրանց մեջ մի լույս շողաց այնպես վառ,
Որ նման աստղ եթե լիներ Խեցգետնում,
Զմուսն ամսում չէր լինի օր մի խավար:
- 103 Օրիորդն ինչպես վեր է կենում պարելու,
Լոկ անելու համար պատիվ նոր հարսին,
Ոչ թե իրեն ցուցադրելու, սիգալու,
- 106 Այսպես լույսն այդ մատչեց մյուս երկուսին,
Որոնք մղված իրենց սիրուց խանդավառ,
Երգում էին ու կաքավում միասին:
- 109 Նա նրանց հետ մեկտեղ երգեց ու պարեց,
Իսկ տիրուհիս լուռ ու անշարժ հարսի պես
Իր հայացքը նրանց վրա քնեռեց:
- 112 «Սա նա է, որ իր գլուխը հանգչեցրեց՝
Հավալուսնի կրծքին, և որ նրանից,
Մի մեծագույն հանձնառությունն ընդունեց»:
- 115 Այսպես ասաց ինձ տիրուհիս անբասիր,
Բայց խոսելով և խոսելուց հետո դեռ
Չդադարեց նրանց նայել ուշադիր:
- 118 Ինչպես նա, ով ճիգ ու ջանք է գործ դնում
Արեգակի խավարումը տեսնելու
Եվ նայելով հանդերձ ոչիճչ չի տեսնում,
- 121 Այսպես եղա լույսից հոգու բարեբաստ:
Սա ինձ ասաց. «Ինչո՞ւ ես քեզ կուրացնում.
Դու ճգնում ես տեսնել այն, ինչ չկա աստ:
- 124 Մարմինս երկրում արդ հող է ու կլինի
Մշուսների հետ, քանի այստեղ թիվը մեր
Վերուստ նշված քանակության չի հասնի:

- 127 Այս երջանիկ վայրը էլան սուկապես
Երկու էակ իրենց կրկնակ հանդերձով
Եվ այս մասին ձեր աշխարհում կպատմես»:
- 130 Այս խոսքերից՝ պարը հոգվոց լուսազգյաց
Դադար առավ և նրա հետ միասին
Նրանց խմբերոցն երեք ձայնից կազմված,
- 133 Այնպես, ինչպես խոնջեցնքից կամ վտանգից
Խուսափելու համար թիերը ջրում
Կանգ են առնում նավապետի սուլոցից:
- 136 Օ՛, ինչ հուզում ես ապրեցի ներքնապես,
Երբ շուռ գալով դեպ իմ չքնաղ տիրուհին,
Չկարեցա նրան տեսնել, թեև ես
- 139 Իր մտտ էի և երջանիկ լիովին:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Վ Ե Ց Ե Ր Ո Ր Դ

Կուրանալուց մինչ վախճանում էի ես,
Այն վառ լույսից, որ ինձ այդպես շլացրեց,
Ուշագրավ մի ձայն էլավ փութապես,

4 Ինձ ասելով. «Քանի դու դեռ չես գտել
Իմ պատճառով կորցրած լույսը աչքերիդ,
Կարող ես դա մտքիդ լույսով փոխարինել:

7 Ուրեմն ասա՝ ո՞ր է ձգտում քո հոգին.
Իմացիր, որ տեսողությունն աչքերիդ
Թուլացած է, քայց չի հանգած լիովին:

10 Զի տիրուհիդ, որ քեզ վերև է տանում
Աստվածային այս մարզերով լուսեղեն,
Անանիայի ուժը ունի իր աչքում»:

13. Ես պատգի. «Թող դարմանվեն վաղ կամ ուշ
Իմ աշքերը, ուրկից սիրտըս թափանցեց
Այն սերը հուր, որով այրվում եմ դեռ հույժ:

16 Վեհ Բարիքը արքունիքի երկնային
Եվ սկիզբը և վախճանն է իմ սիրո,
Որով համակ տոգորված է իմ հոգին»:

19 Այն Լույն ձայնը, որ իմ երկյուղն էր ցրել,
Որի պատճառն իմ շլացումն էր լույսից,
Ինձ թելադրեց Լորից մի քիչ բարբառել,

22 Ինձ ասելով. «Սիրո մասին միտքը քո
Պետք է պարզվի, պետք է ասես հիմա դու,
Թե ինչն ուղղեց վերև աղեղըդ սիրո»:

25 Եվ ես նրան. «Իմ մեջ սերը առ Աստված
Առաջացավ փաստարկներով բանական
Եվ հայտնությամբ, որ այստեղից է իջած.

28 Ձի բարիքը, երբ այն լավ է ճանաչվում,
Սեր է հրահրում, և հրահրում այնքան շատ,
Որքան բարիք է այն իր մեջ ընդգրկում:

31 Արդ Աստուծո բարիքն այնքան է շոալ,
Որ նրանից բացի ամեն այլ բարիք
Նրա շողի լոկ մի նշույլն է անփայլ:

34 Եվ ով որ այս ճշմարտությանն է տեղյակ,
Բուռն սիրով պետք է հակվի դեպի նա
Ավելի քան դեպի ուրիշ մի էակ:

37 Ծշմարտությունն այդ պարզում է իմ առջև
Նա, ով նշում է, թե Սերը առաջին
Հիմքն է ամեն գոյացության հարատև:

40 Այդ պարզում է Արարչի խոսքը անգամ,
Երբ մի անգամ նա ասել է Մովսեսին.
«Ամեն բարիք ես քեզ պիտի արդ ցույց տամ»:

- 43 Դու ևս այդ պարզում ես ինձ, երբ քո հիմ
Երկրդ վսեմ, ավելի քան ուրիշ երկ,
Խորհուրդները երկնի հայտնում է երկրին»:
- 46 Եվ նա ասաց. «Դատողությամբ մարդկային
Ու նրա հետ ներդաշնակող հայտնությամբ
Քո մեծ սերը ուղղված է առ վեհ Բարին»:
- 49 Սակայն դու ինձ դարձյալ ասա պարզորե՞՞
Այլ պատճառներ ունե՞ս նրան սիրելու,
Եվ հայտնիր, թե պատճառներն այդ որո՞նք են»:
- 52 Քրիստոսի արծվի միտքը սրբազնյա
Ես հասկացա, և ես նույնիսկ զգացի,
Թե պատասխանս ուր էր ուզում տանել նա:
- 55 Ես ասացի. «Այն պատճառները բոլոր,
Որ կարող են սիրտը ուղղել առ Աստված,
Նպաստել են իմ այդ սիրույն անմոլոր»:
- 58 Գոչությունը տիեզերքի և մարդու,
Մահը Նրա, ով այն կրեց մեզ համար,
Եվ մեր հույսը հավերժ կյանքով ապրելու,
- 61 Այս բոլորը, ասվածի հետ միասին,
Ինձ դուրս բերին մուլար սիրո օվկիանից
Եվ ճշմարիտ սիրո ափը հանեցին»:
- 64 Իսկ տերևներն, որ աճում են պերճորեն
Հավերժական պարտիզպանի պարտեզում,
Ես սիրում եմ այնքան, որքան արժան են»:
- 67 Երբ լռեցի, հնչեց ամբողջ երկնքով
Մի դաշնալուր ու քաղցրը երգ՝ «Սուրբ, սուրբ,
սուրբ»:
Եվ տիրուհիս ձայնակցում էր հրճվանքով:

- 70 Եվ ինչպես մարդ, մի վառ լույսից արձակված,
Հանկարծակի արթնանում է իր քնից,
Ծնորհիվ իր կապիճների գրգռված,
- 73 Եվ մի բույե խուսափում է տեսածից,
Մինչև նրան աջակցության չհասնի
Տեսողական ունակությունը նորից,
- 76 Այսպես ցրվեց մշուշը իմ աչքերից
Ծողլուններով իմ տիրուհու աչքերի,
Որոնց փայլը կնկատվեր շատ հեռվից:
- 79 Եվ այնժամ ես տեսա հստակ, անաղոտ,
Ու զարմանքով հարցրի նրան, թե ով կա
Զորրորդ լույսում, որ երևում է մեզ մոտ:
- 82 Եվ տիրուհիս. «Այդ լույսի մեջ մերձավոր
Գտնվում է հոգին մարդու առաջին,
Ում ստեղծեց Զորությունը նախավոր»:
- 85 Ինչպես ճյուղը, երբ մի քամի է անցնում,
Նախ հակվում է դեպի գետին և ապա
Իր սեփական ուժով նորից բարձրանում,
- 88 Այսպես, գլուխս ես ապշահար հակեցի,
Սակայն շուտով բարձրացրի նորից այն
Եվ խոսելու տենչով վառված ասացի.
- 91 «Ո՛վ արարած, որ միայն դու չափահաս
Ստեղծվեցիր, ո՛վ մարդկության նախահայր,
Որին ամեն մի կին աղջիկ է և հարս,
- 94 Թախանձազին խնդրում եմ քեզ, որ խոսես.
Դու տեսնում ես իմ ցանկությունը այրող.
Ես կլռեմ, որպեսզի շուտ լսեմ քեզ»:
- 97 Եվ ինչպես ձին, որին սթար է պատում,
Երերվում է նրա ներքո, և ծածքի
Խաղացքներով իր ցանկությունն է հայտնում,

- 100 Նմանապես և այն հոգին նախաստեղծ
Պլպլումով իրեն պատող շողերի
Ինձ հայտնեց իր խնդակցությունը անկեղծ:
- 103 Ապա ասաց. «Թեպետև դու լոում ես,
Բայց քո իղձը ես ավելի լավ գիտեմ,
Քան այն, ինչ որ լավ հայտնի է թվում քեզ:
- 106 Ես տեսնում եմ դա Մշմարիտ Հայելում,
Որ ամեն ինչ ցոլանում է նրա մեջ,
Բայց ինք լրիվ ոչ մի բանում չի ցոլում:
- 109 Դու ուզում ես իմանալ, թե ե՞րբ Աստված
Ինձ գետնեղեց այն պարտեզում բարձրաբերձ,
Որտեղից քեզ բացվեց ուղին վերընթաց.
- 112 Որքա՞ն ատեն այնտեղ ուրախ ապրեցի,
Ի՞նչն էր պատճառն աստվածային բարկության,
Եվ ո՞րն էր այն լեզուն, որով խոսեցի:
- 115 Որդյակ, գիտցիր, որ պատճառն իմ արտաքսման
Եղավ ոչ թե ճաշակումը չար պտղից,
Այլ լոկ այն, որ չափ անցկացրի ու սահման:
- 118 Չորս հազար և երեք հարյուր երկու ամ
Ես բաղձացի երանության՝ այն վայրում,
Ուրկից Վիրգիլն եկավ քեզ մոտ փոթակամ.
- 121 Բայց նախքան այդ, երբ ողջ էի դեռ երկրում,
Ինք հարյուր երեսուն հեղ ես տեսա
Արեգակի պտույտը իր ուղեծրում:
- 124 Իմ ստեղծած լեզուն հանգել էր իսպառ,
Երբ Նեմբրոթը իր մարդկանց հետ տակավին
Անմիտ գործին չէր ձեռնարկել խոլաբար:
- 127 Տեական չե արգասիքը մտքերի,
Մարդկանց կամքի քննաճության պատճառով,
Որ փոխվում է առեցությունք աստղերի:

- 130 Ծատ քնական բան է խոսելը մարդկանց.
 Բայց այս կերպ կամ այն կերպ խոսելը ոչ թե
 Բնությունից, այլ մարդկանցից է կախված:
- 133 Երբ դեռ չէի իջել խորքը Դժոխքի,
 Ի էր կոչվում երկրում Բարին Պերագույն,
 Որի մեջ է լուկ աղբյուրն իմ բերկրանքի.
- 136 Այնուհետև նա EL կոչվեց, ըստ որում
 Փոփոխվում է մարդկանց լեզուն, ճիշտ ինչպես
 Տերևներն են տերևներին հաջորդում:
- 139 Եդեմական լեռան վրա երկնաձիգ
 Ես մնացի, մեղքից առաջ և հետո,
 Առավոտից մինչև ժամն այն փոխանցիկ,
- 142 Երբ քառորդ է փոխում արևն հարագո»:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Յ Ո Թ Ե Ր Ո Ր Դ

«Փառք Հօր, Որդույ, Հոգույն Սրբույ» օրհներգեց
 Դրախտն ամբողջ ձայնով այնպես դյուրական,
 Որ զգլխիչ արբեցություն ինձ տվեց:

- 4 Ինձ թվում է, թե իմ տեսածը բոլոր
 Տիեզերքի մի ժպիտն էր, որ հոգիս
 Համակում էր զմայլանքով անսովոր:
- 7 Ո՛վ անպատում խիճդ ու խնժիղ անխոռով.
 Ո՛վ սիրո ու խաղաղության կյանք համակ.
 Ո՛վ ճշմարիտ հարստությունն ապահով:
- 10 Առջևս էին չորս ջահերը լուսավոր,
 Իսկ այն ջահը, որ առաջինն երևաց,
 Սկսեց դառնալ ավելի վառ ու բոսո

- 13 Եվ նա այնպես փոխվեց, ինչպես կփոխվեր
 Լուսնթագը, եթե նրա գույնը բաց
 Հրատի վառ կարմիր գույնին վերածվեր:
- 16 Տիեզերքի նախախնամողն անթերի
 Ամենուրեք լոռություն էր պարտադրել
 Դասերի մեջ երանելի սրբերի,
- 19 Երբ լսեցի. «Մի զարմանա, եթե ես
 Գույն եմ փոխում, հիմա սրանք էլ բոլոր
 Գույն կփոխեն, երբ ես խոսեմ խստապես:
- 22 Նա, ով երկրում բռնի գահս է գրավել,
 Գահըս, գահըս, որ թափուր է Աստուծո
 Որդու աշքին, իմ գերեզմանն է դարձրել
- 25 Մի կոյանոց աղտեղության և արյան.
 Որի համար՝ գահավիժյալն այստեղից
 Դժոխքի մեջ կուրախանա անպայման»:
- 28 Այս խոսքերից պատեց երկինքը համակ
 Այն շառ գույնով, որ ամպերն են ստանում
 Այգի և կամ մայրամուտի ժամանակ:
- 31 Ինչպես կինը մաքուր վարքով ու բարքով,
 Երբ լսում է մեկի հանցանքը միայն,
 Ամոթանքից գունափոխվում է դեմքով,
- 34 Այսպես փոխվեց Բեատրիչեն հեղակարծ.
 Ես կարծում եմ երկինքն այսպես մուսլվեց,
 Երբ չարչարվեց Քրիստոսը խաչաբարձ:
- 37 Ապա հոգին մի ձայնով, որ այլայլվել
 Ռ փոխվել էր ոչ պակաս քան դեմքը իր,
 Ծարունակեց այսօրինակ բարբառել.
- 40 «Աստուծո հարսն իմ արչունով չսնվեց,
 Ոչ էլ սնվեց Լինի, Կլետի արչունով,
 Որ ձեռք բերեր ոսկու դեզեր մեծամեծ,

- 43 Այլ սնվեց, որ այս ջինջ կյանքը ձեռք բերվեր.
Քսեստը, Պիոսն, Ուրբանոսն ու Կալիստոն
Զոհ գնացին տանջանքներից կարեւր:
- 46 Մեր իղձն այն չէր, որ քմայքով պապերի
Քրիստոնյա ժողովուրդը բաժանվեր
Աջակողմյան, ձախակողմյան խմբերի.
- 49 Որ ինձ տրված բանալիքը դառնային
Զինանշան դրոշի վրա պապական
Եվ դրանով յուրաջնոց դեմ կուվեին.
- 52 Որ իմ պատկերն իբրև կնիք ծառայեր
Վաճառելու արտոնագրեր ստահող,
Որի համար ես կարմրում եմ հաճախ դեռ:
- 55 Երևում են երկրի ամեն արթուում
Հափշտակիչ գայլեր հովվի հագուստով.
Արդար Աստված, ինչո՞ւ նրանց չես դատում:
- 58 Պատրաստվում են Գասկոնցիք ու Կահորցիք
Մեր արյունը խմել: Ո՛վ լավ սկիզբներ,
Ինչքա՞ն տխուր, վատ վախճանի հանգեցիք:
- 61 Բայց Բարձրալը, որ պաշտպանեց աշխարհի
Փառքն Հոռմում՝ Սկիպիոնի միջոցով,
Կփուրթա և սրան օգնել ըստ կարի:
- 64 Իսկ դու, որդի, որ մարմնով չես մեռածի,
Եվ պիտի վար վերադառնաս, մի լոիր,
Հայտնիր մարդկանց ինչ որ ես քեզ ասացի»:
- 67 Ինչպես երկրում ամպերն ի վար են իջնում
Զյան ծվեկներ, իբրև սառած շոգիներ,
Երբ արևը Այծեղջյուրին է հասնում,
- 70 Այսպես այստեղ ելնում էին դեպի վեր
Այն լուսեղեն հոգիները հաղթակալն,
Որ միևնույն այդ մեզ հետ էին կանգնել դեռ:

- 73 Իմ հայացքը նրանց շարժմանն հետևեց,
Մինչ որ անաճ տարածությունը մեր մեջ
Նրանց տեսնել ինձ անկարող դարձրեց:
- 76 Երբ ես արդեն դադրել էի վեր նայել,
Իմ տիրուհին ասաց. «Նայիր դեպի ցած,
Տես, թե ինչքան տարածություն ես անցել»:
- 79 Այն պահից, երբ նայել էի ես ներքև,
Անցել էի մի կամարով, որ կեսից
Նախագոտու հասնում է ծայրը մինչև:
- 82 Եվ Գադեսից այն կողմ տեսա օվկիանոս այն,
Որով Ռլիսն անցնել փորձեց, իսկ այս կողմ՝
Այն ափը, ուր լավ բեռ դարձավ Եվրոպան:
- 85 Երկրից ինձ դեռ բավական բան կերևար:
Բայց արևը հեռացել էր ինձանից
Ավելի բան մի անջրպետ լուսավառ:
- 88 Այնժամ, ահա, սիրատուչոր իմ հոգին,
Որ հարածամ իմ տիրուհուն էր ձգտում,
Կարոտել էր նրա քաղցրը նայվածքին:
- 91 Այն ամենը, ինչ բնությունն է երկնել
Կամ արվեստն է կերտել մարմնից մարդկային,
Որ կարող է մարդու հոգին առիճքնել,
- 94 Այդ բոլորը մեկտեղ ոչինչ կթվար
Բաղդատմամբ այն աստվածային հմայքին,
Որ ես տեսա նրա դեմքին խանդավառ:
- 97 Այն ուժը, որ նրա նայվածքն ինձ տվեց,
Ինձ բաժանեց սիրուն բույնից Լեդայի
Եվ գերարագ երկնքի մեջ ինձ նետեց:
- 100 Այդ երկնքի տեղամասերն անհամար
Այնքան նման էին, որ ես չգիտեմ,
Թե տիրուհիս որ տեղն ընտրեց ինձ համար:

- 103 Սակայն նա, որ իմ ցանկությունն էր տեսնում,
Սկսեց խոսել այնպես ժպտուն, որ կարծես
Նրա դեմքին ինքը Աստված էր ժպտում.
- 106 «Այստեղից է ծագում առնում տիեզերքի
Կառուցվածքը, որի կենտրոնն անշարժ է,
Իսկ մասերն այլ՝ շարժման մեջ են մշտակի:
- 109 Այս երկինքը ընկած է այն ոլորտում,
Ուր տիրում է աստվածային միտքը խոր,
Որի ուժը ստորև է հաղորդում:
- 112 Լույսն ու սերն են շրջապատում միշտ նրան,
Ինչպես և սա մյուս երկինքները բոլոր,
Որ վարվում են վերին կամքով տիրական:
- 115 Իր շարժումը չի որոշվում այլ չափով,
Բայց մյուսները սրանով են որոշվում,
Ինչպես տասը՝ հինգերորդով ու կեսով:
- 118 Հետևաբար քեզ բացահայտ է դառնում,
Որ ժամանակն իր արմատները ունի
Այս անոթում, տերևներն էլ՝ մյուսներում:
- 121 Ազահություն՝ն, մարդկանց այնպես էս սուզել:
Քո անդհողում, որ ոչ մեկը չի կարող
Իր աչքերը քո ալքերից դուրս հանել:
- 124 Մերթ մարդկանց մեջ ծաղկում է կամքը բարի,
Բայց անձրևը համառորեն տեղացող
Լավ մրգերը փոխում է վատ մրգերի:
- 127 Հավատը և անմեղությունը մարդկանց
Մանկանց մեջ են միայն, ապա ցնդում են,
Դեռ չպատած մազով այտերը նրանց:
- 130 Մեկը, քանի թոթով լեզվով է խոսում,
Ժոժկալում է, իսկ երբ բացվում է՝ լեզուն,
Որկրածես ու պոռոտախոս է դառնում:

- 133 Մեկը, քանի թոթով լեզվով է խոսում,
 Մոթը սիրում ու լսում է, իսկ երբ որ
 Մեծանում է, նրա թաղվելն է ուզում:
- 136 Այսպես մարդու բնությունը մաքրածին
 Խաթարվում է, երբ ենթակա է դառնում
 Արեգակի սիրուն դասեր հմայքին:
- 139 Այս բոլորը պատահում է նրանից,
 Որ աշխարհում չկա տեր ու տիրական,
 Այստեղից էլ մարդկանց շեղումը ճամփից:
- 142 Բայց նախքան որ ընկնի հունվարը գարնան՝
 Ձեր անտեսած հարյուրորդի պատճառով,
 Երկինքները այնպես պիտի գոչ բառնան,
- 145 Որ մրրիկը, որ սպասվում է այնքան,
 Պիտի խելերն ուղղի անդ, ուր քթերն են,
 Այնժամ նավերն ուղիղ գծով կընթանան.
- 148 Ծաղկից հետո լավ պտուղներ կհասնեն»:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Ո Ւ Թ Ե Ր Ո Ր Դ

Երբ իմ միտքը վեհացնող տիրուհիս
 Ինձ բացատրեց ճշմարտությունը տխուր,
 Հանդես գալով ներկա կյանքի դեմ մախիզ,—

4 Ինչպես մեկը, որ տեսնում է հայելում
 Բոցը ջահի հանկարծ վառված իր ետև,
 Երբ այդ մասին նույնիսկ չի էլ մտածում,

7 Եվ դառնում է ստուգելու, թե արդյոք
 Իրա՛վ է այդ, և նկատում է, որ դա
 Մի իսկության արտացոլումն է իրոք,

- 10 Այսպես ահա ես հիշում եմ, որ արի,
Նայելով այն աչքերի մեջ գեղեցիկ,
Որոնցով Սերն ինձ դարձրել էր գերի:
- 13 Եվ երբ դարձա դեպի երկինք՝ ճշտելու,
Թե ինչ ցուք է, որ պարզվում է աչքերիս,
Ամեն անգամ, երբ փորձում եմ նայելու,
- 16 Տեսա մի Կետ, որ արձակում էր մի լույս
Այնքան ուժգին, որ աչքերն իմ շլացյալ
Հարկադրված եղան փակվել ու տալ խույս:
- 19 Այն աստղը, որ փոքրագույն է երևում,
Նրա կողքին պիտի լուսին երևար,
Ինչպես աստղը աստղի կողքին երկնքում:
- 22 Որքան քիչ է հեռու ընկած իր աստղից
Այն պակեր, որ պատում է նրա շուրջ,
Երբ այն կազմող շամանդադը շատ է խիտ,
- 25 Նույնքան քիչ էր հեռու ընկած այն Կետից
Մի հրե ծիր, որ դառնում էր նրա շուրջ
Ավելի քան արագ երկնի այս գեղից:
- 28 Այս վառ ծիրը իր շուրջն ուներ մի երկրորդ,
Սա՛ մի երրորդ և երրորդը՝ մի չորրորդ,
Սա՛ հինգերորդ, հինգերորդն էլ՝ վեցերորդ:
- 31 Յոթերորդը լայնատարած էր այնքան,
Որ Յունոնի սուրհանդակը իր բոլոր
Ծրջանակով ընդգրկել չէր կարող այն:
- 34 Այսպես էին ութերորդն ու իններորդ.
Եվ ամեն ծիր այնքան դանդաղ էր շարժվում,
Որքան հեռու էր այն Կետից լուսահորդ:
- 37 Եվ որքան նա մոտ էր սրայծառ այն Կետին,
Այնքան վառ ու շողշողուն էր երևում,
Զի ավելի հաղորդվում էր ճշմարտին:

- 40 Եվ տիրուհիս, իմ խորհուրդին լավ գիտակ,
Ասաց. «Ահա հե՛նց այդ Կետից են կախված
Երկինքը և բնությունը բովանդակ:
- 43 Տես այն ծիրը, որ մոտագույնն է նրան.
Նա շարժվում է արագագույն ընթացքով
Իր բոքը սիրով, որից առնում է խթան»:
- 46 Եվ ես նրան. «Եթե աշխարհն այն կարգով
Դասավորվեր, ինչ կարգով են ծիրերն այս,
Ես գոհացած կլի՞նեի քո խոսքով.
- 49 Բայց երկինքներն զգայական աշխարհում
Բուն կենտրոնից ինչքան հեռու են ընկած,
Այնքան նրանք սրընթաց են պտտվում:
- 52 Եթե պետք է հանգչեն իդձերս ամենայն
Հրեշտակային այս երկնքում հիասքանչ,
Որի սահմանն են սերն ու լույսը միայն,
- 55 Պետք է գիտնամ, թե ինչու են անհարիր
Կաղապարն ու կաղապարչալը միմյանց.
Դա հասկանալ ես ճգնում եմ առավիր»:
58. «Եթե միտքըդ բավական չէ լուծելու
Այդ հանգույցը, զարմանալու բան չկա.
Մարդ չի փորձել այդ բարդ հարցը վճռելու»:
- 61 Այսպես ասաց իմ տիրուհին և հարեց.
«Արդ լավ լսիր այն, ինչ որ ես կասեմ քեզ,
Եվ այն դարձնու քո խոհերի. նշույթը մեծ:
- 64 Մարմինները երկնի անձուկ են կամ լայն,
Նայած նվազ կամ առավել ուժերին,
Որ կա նրանց մասերի մեջ ամենայն:
- 67 Ուժերն ինչքան մեծ են, այնքան բարվոր են.
Մեծ մարմինը բովանդակում է մեծ ուժ,
Եթե կուռ է իր տարերքի մեջ ամեն:

- 70 Արդ երկինքն այս, որ իր հետ է քարշ անում
Ռոջ տինգերքն, հարակցում է այն ծիրին,
Որ ավելի սիրում է ու գիտակցում:
- 73 Բայց եթե դու ի նկատի ես առնում
Ուժը, ոչ թե մեծությունը ծիրերի,
Որոնցում քեզ գոչակներն են երևում,
- 76 Դու կատենես հարակցությունն անթերի
Մեծ երկնքի և մեծ ուժի հեղց միջև,
Ինչպես նաև միջև փոքրի ու փոքրի»:
- 79 Ինչպես օդի մեծ կիսագունդը մեր շուրջ
Հատակվում է, երբ Բորեասն է փշում
Իր այն կողմից, որ նվազ է խստաշունչ,
- 82 Եվ երկինքը, ազատվելով թուխա ամպից,
Երևում է գեղածիծաղ ու վճիտ,
Իր բովանդակ պայծառության մեջ անբիծ,
- 85 Այսպես բացվեց միտքըս, երբ նա ինձ տվեց
Այս պարզորոշ պատասխանը և, ինչպես
Ասողը երկնում, ճշմարտությունն ինձ պարզվեց:
- 88 Եվ հեղց որ իր խոսքն ավարտեց տիրուհիս,
Այն ծիրերը արձակեցին բյուր կայծեր,
Ինչպես երկաթն հնոցից դուրս հանելիս:
- 91 Ամեն մի կայծ հետն էր շրջում իր ծիրի.
Նրանց թիվը շատ ավելի խոշոր էր,
Քան գումարդ ճատրակային թվերի:
- 94 Լսում էի նրանց օրհներգը ի փառս
Անշարժ Կետի, որը պահում է նրանց
Իրենց կայքում և կպահի հանապազ»:
- 97 Եվ տիրուհիս, որ իմ մտքերն էր կարդում.
Հայտարարեց: «Երկու ծիրերն ստաջին
Սերովբեներն, Քերովբեներն են կազմում:

- 100 Սիրո կապով նրանք կապված են Կենդին,
Նմանվելով նրան, որքան կարող են,
Որքան մոտ են իրենց վսեմ տեսիլքին:
- 103 Մշուսները, որ նրանց շուրջն են պտտվում,
Անվանվում են աստվածային Գաֆույթներ,
Որոնցով է մի երրջակը ալարտվում:
- 106 Նրանք բոլորն այստեղ զգում են բեկիրանք
Այնքան, որքան թափանցում են տեսությանը
Ճշմարտի մեջ, ուր հանգչում է ամեն կյանք:
- 109 Ուրեմն երկնի երանությունն հիմք ունի
Տեսությունը, ոչ թե սերը, ըստ որում,
Այս վերջինը արդյունք է լոկ առաջնի:
- 112 Իսկ տեսությունն արժանիքով է չափվում,
Արժանիքն էլ՝ շնորհով ու լավ կամքով:
Այս կարգով են աստիճաններն որոշվում:
- 115 Մշուս երրջակը, որ ծաղկում է զվարթուն
Այս անվախճան, հավերժական գարնան մեջ,
Որ գիշերվա Խոյը չունի զորություն,
- 118 Եռաձայնով «Ովսաննա» է հար երգում,
Որ հնչում է դասերի մեջ այն երեք,
Որոնցից է այդ երրջակը բաղկանում:
- 121 Այդ երրջակը կազմող դասերը տարբեր
Անվանվում են իրենց կարգով հերթական՝
Տերություններ, Պետություններ և Ուժեր:
- 124 Նախաավերջին երկու դասերը խնդուն
Իշխաններն ու Հրեշտակապետք են կազմում,
Իսկ վերջինը Հրեշտակներն են զվարթուն:
- 127 Ողջ դասերն այս դեպի վերն են պշնում,
Սքանչացած աստվածության տեսիլքով,
Որ բոլորին դեպի իրեն է ձգում:

- 130 Դիոնիսիոսն այս դասերը հերթական
Այնքան սիրով դիտողության ենթարկեց,
Որ անվանեց, ջոկեց նրանց ինձ նման:
- 133 Բայց Գրիգորը նրանց այլ կերպ բաժանեց.
Սակայն հենց որ երկինք ելավ, հասկացավ
Իր սխաղը և իր վրա ծիծաղեց:
- 136 Եվ եթե մի մահկանացու մարդ նման
Երկրում հայտնեց այսօրինակ մի գաղտնիք,
Մի զարմանա, զի այդ բաները նրան
- 139 Հայտնել էր նա, ով բարձրացել էր երկինք»:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Ի Ն Ն Ե Ր Ո Ր Գ

Երբ Լատոնի երկու որդիք ակնապօով,
Մեկը Խոյին, մյուսը Կշոին միացած,
Կապվում են նույն հորիզոնի գոտիով,

4 Այն պահից, երբ զուգակշիռ են նրանք,
Մինչև պահն այն, երբ կիսագունդն փոխելով,
Դուրս են գալիս այդ գոտիից երկներանգ,

7 Այնքան աստեն Բեատրիչեն մնաց լուռ,
Ժպտուն դեմքով նայելով այն վառ Կետին,
Որ ինձ այնպես շլացրել էր անլուր:

10 Ապա ասաց. «Ես քեզ կտամ պատրասխան,
Զի հարցերդ ճշտիվ կարդում եմ այնտեղ,
Որտեղ որոշ երևում է ամեն բան»:

18 Ոչ իր բարու անման համար ապարդյուն,
Այլ որպեսզի, նոր ցուլերով շողալով,
Կարողանա ասել «ունեն գոյություն»,

- 16 Հավերժ Սերը, ժամանակից առաջ դեռ,
Հավերժության մեջ ինքնակամ ստեղծեց
Սիրով գեղուն գույեր իրեն առընթեր:
- 19 Առաջ էլ նա անգործունչա չէր կեցած,
Զի ոչ առաջ, ոչ էլ հետո կար այնժամ,
Երբ ջրերի վրա շրջում էր Աստված:
- 22 Ուժն ու նյութը և միացումը նրանց
Աստվածային մտքից ելան միասին,
Զերթ երեք անտ մի աղեղից արձակված:
- 25 Ինչպես սաթում, ապակում կամ բյուրեղում
Լույս է շողում, ընդ որում մուտքը լույսի
Եվ շողալը լուկ մի վայրկյան է տևում,
- 28 Այսպես արդյունքն արարչության անվախճան
Վայրկենապես եղավ լրիվ, ավարտուն,
Չունենալով հաջորդական աստիճան:
- 31 Գոյացությանց հետ ստեղծվեց և նրանց
Կարգն ու սարքը. տիեզերքի գազաթին
Զետեղվեցին էակները գերազանց:
- 34 Նախանյութը դրվեց ցածր ոլորտում,
Իսկ միջինում՝ երկինքները, որոնց մեջ
Ուժն ու նյութը միասնություն են կազմում,
- 37 Թեև գրեց Հերոնիմը երանյալ,
Թե հրեշտակներն ստեղծվել են շատ ու շատ
Դարեր առաջ, քան աշխարհը մնացյալ,
- 40 Բայց այս մասին՝ ճշմարտությունն ամենայն
Բացատրել են գրիչները Սուրբ Գրքի.
Դա կիմանաս, եթե ուշով կարդաս այն:
- 43 Մարդու միտքն էլ անկարող է ընդունել,
Որ շարժիչներն երկար մեան անգրաղ
Եվ դերն իրեն՝ սկարեման կատարել:

- 46 Արդ իմացիր, թե ո՛րք և ե՛րբ, և ի՛նչպէս
 Կտեղծվեցին հրեշտակները. այսպիսով
 Սպասուվեցին երեք հարցերն հուզող քեզ:
- 49 Մինչև քսան այնքան արագ չե՛ն հաշվում,
 Ինչքան արագ մի մասը այն հրեշտակաց
 Գահապիծեց երկնից երկրի անդնդում:
- 52 Իսկ մյուս մասը մնաց տեղում, Տիրոջ քով,
 Եվ սկսեց պտույտը վառ Կետի շուրջ,
 Որ դու դիտում էիր այնքան հաճույքով:
- 55 Պատճառն անկման գոռոզությունը եղավ
 Անհծչալի, որին ճնշված դու տեսար
 Ծանրության տակ տիեզերքի բազմախավ:
- 58 Իսկ նրանք, որ դու տեսնում ես անխափրան,
 Համեստ եղան ճանաչելու, որ իրենք
 Չեռակերտն են աստվածային բարության:
- 61 Դրա համար նրանց հաչացքը անեց
 Լույս-շնորհով, արժանիքով սեփական,
 Եվ արդ լի են նրանք կամքով ձեռնարեց:
- 64 Եվ դու պետք է հաստատապէս իմանաս,
 Որ շնորհը արժանիքից է բխում,
 Արժանիքն էլ՝ սիրուց հավետ կամ նվազ:
- 67 Արդ եթե դու միտքըս լավ ես հասկացել,
 Հրեշտակային համակարգի մասին այս
 Դու կարող ես շատ այլ բաներ մակածել:
- 70 Բայց քանի որ մարդիկ երկրում պնդում են,
 Թե բնությունն հրեշտակների այնպէս է,
 Որ նրանք միտք, հիշողություն, կամք ունեն,
- 73 Կավելացնեմ, որպեսզի քեզ պարզ լինի
 Աշմարտությունը, որ թյուրում են երկրում,
 Ծփոթելով մի բանը հետն այլ բանի:

- 76 Այն պահից, երբ էակներն այս նախածին
Երանացան հայեցությամբ Աստուծո, .
Այնուհետև անդույ նրան հայեցին:
- 79 Եվ քանի որ գնայլանքով նայելու
Նրանց տենչը չի ընդհատվում ոչնչով,
Նրանք կարիք չունեն անցածն հիշելու:
- 82 Ձեզ մոտ շատեր ցնորքներ են բարբաջում,
Ոմանք դրանց հավատալով, ոմանք՝ ոչ,
Բայց վերջիններն ավելի են մեղանշում:
- 85 Դուք աշխարհում չեք ընթանում նույն ճամփով
Ծշմարտության, այն աստիճան տարվում եք
Հնարամիտ երևալու մարմաջով:
- 88 Եվ դեռ արան հանդուրժում են երկնքում
Նվազ ցասմամբ, քան երբ Գիրքը Սրբազան
Զանց եք առնում կամ թյուրաբար եք մեկնում:
- 91 Չեք մտածում, թե՛ նրա ցանքը որքան
Արյուն արժեց, և թե՛ որքան է սիրվում
Նա, ով խոնարհ սրտով հարում է նրան:
- 94 Ցույցի համար շատեր ճգնում են հայտնել
Նոր կարծիքներ և քարոզում բեմերից,
Ավետարանն էլ ստիպում է լռել:
- 97 Ասում են, թե լուսինն իբր ետ դարձավ
Քրիստոսի խաչելության ժամանակ
Եվ արևի-երկրի միջև կանգ առավ.
- 100 Բայց դա սուտ է, զի մթնեց լույսը ինքնին,
Եվ խավարումն երկրում եղավ ընդհանուր
Իսպանացուն, հրեային ու հնդկին:
- 103 Ֆլորենցիայում Լապոներ ու Պիեղոներ
Չկան այնքան, որքան նրա բեմերից
Քարոզում են այսօրինակ հեքիաթներ:

- 106 Եվ ոչխարներն ետ են դառնում արոտից
 Հովով սնված, տգիտությունը սակայն
 Չի ազատում նրանց մեղքի արատից:
- 109 Իր սաներին Քրիստոս պատվեր չտվեց,
 «Գնացեք ու քարոզեցեք փուչ բաներ»,
 Այլ ճշմարիտ ուսմունք նրանց ավանդեց:
- 112 Հոչակեցին նրանք ուսմունքն այդ միակ,
 Երբ հավատի համար կովի հանեցին
 Ավետարանն իբրև վահան ու նիզակ:
- 115 Արդ քարոզ են կարդում տափակ խոսքերով.
 Եվ բավ է, որ ունկնդիրը ծիծաղի,
 Որ քարոզիչն ոտի, փքվի վեղարով:
- 118 Բայց վեղարում կա այնպիսի մի թռչուն,
 Որ ամբոխը եթե տեսնի՝ կիմանա,
 Թե իզուր է ինքն սպասում թողություն:
- 121 Հիմարությունն այնքան աճել է երկրում,
 Որ ամբոխը առանց փաստի հավաստի
 Ամեն խոստման հեշտ է հավատ ընծայում:
- 124 Սուրբ Անտոնի խոզն ապրում է դրանով,
 Ապրում են և փատթարները խոզերից,
 Վճարելով կեղծ ու պատիր դրամով:
- 127 Բայց քանի որ շատ շեղվեցինք նյութից մենք,
 Վերադառնանք նախորդ հարցին շոշափված,
 Եվ մեր խոսքը ժամանակի հետ կարճենք:
- 130 Արանք թվով այնքան շատ են, անհաշիվ,
 Որ մարդկային միտքն ու խոսքը չեն կարող
 Պատկերացնել որոշակի ու ճշտիվ:
- 133 Թե ուշ դճես Դանիելի հայտնության,
 Կոտեսնես, որ բյուրեղի մեջ իր հիշած
 Անհնար է ճշտել թիվը բազմության:

136 Լույսն Առաջին, որը բաշխվում է նրանց,
Նրանք այնքան բազմակերպ են ընկալում,
Որքան թիվը բազմապատիկ է յուրյանց:

139 Եվ զի սերը տեսությունից է բխում,
Ապա սիրո չափն առավել կամ նվազ
Տեսանելու նրանց չափից է կախվում:

142 Արդ նկատիր Հավերժի ուժը անհաս,
Որ ստեղծեց այդքան բազում հայելի,
Որոնց մեջ նա քեկքեկվում է մաս առ մաս,

145 Բայց ինք մնում միաձույլ ու անհեղի՛:

Ե Ր Գ Ե Ր Ե Ս Ո Ւ Ն Ե Ր Ո Ր Դ

Մոտ վեց հազար մղոն հեռու մեր երկրից
Բոցավառ է դառնում ժամը վեցերորդ,
Եվ աշխարհի ստվերն հակվում է գծից,

4 Երբ խոր երկինքն սպիտակում է այնպես,
Որ մի քանի փոքրիկ աստղեր մարմրուն
Դադարում են երևալուց արդեն մեզ.

7 Եվ արևի պայծառ նաժիշտը որքան
Մոտենում է, այնքան աստղերը մեկ-մեկ
Կորցնում են շողերն իրենց ոռչնական.

10 Այսպես դասերն հրեշտակաց ցնծակյաց,
Որ դառնում են շլացուցիչ Կետի շուրջ,
— Որ, անպարփակ, երևում է պարփակված,—

13 Տակավ-տակավ իմ աչքերից չքացան.
Այդ պարագան և սերը ինձ մղեցին
Նորից հայացքս ուղղել կեռջն աննման:

- 16 Ինչ որ ասվեց նրա մասին մինչև արդ,
 Բոլորն եթե մի գովքի մեջ ամփոփվեր,
 Ներկա դեպքում քիչ կլինեիր ու անգարդ:
- 19 Նրա գեղը մատչելի չէ մեր մտքին.
 Կարծում եմ, որ լոկ արարիչը նրա
 Կարող է այն գնահատել ի հարկին:
- 22 Այստեղ ես ինձ պարտըված եմ համարում,
 Ինչպես երբեք մի Կատակերգ կամ Ողբերգ
 Չի պարտըվել դժվարալույծ իր խնդրում:
- 25 Ինչպես աչքը շլանում է արևից,
 Այսպես միտքըս անճրկում է ու շմոնմ
 Նրա քաղցր ու աստվածային ժպիտից:
- 28 Եվ այն օրից, որ նրա դեմքը վսեմ
 Ես առաջին անգամ տեսա մեր կյանքում,
 Նրա մասին միշտ մի գովերգ հյուսել եմ:
- 31 Բայց հարկ է, որ ես դադարեմ գովերգել
 Նրա անհուն գեղեցկությունն, ինչպես նա,
 Ով արվեստի ծայրակետին է հանգել:
- 34 Այդ գովերգը ես թողնում եմ ավելի
 Կարող գրչի, քան գրիչս է, որ արդեն
 Ավարտում է նյութն իր դժվար մատչելի:
- 37 Եվ նա խոսեց ինչպես փութկոտ առաջնորդ.
 «Մենք մեծագույն մարմնից արդեն դուրս ելանք
 Ու բարձրացանք երկինքը ջինջ, լուսահորդ:
- 40 Այս երկինքը սիրով գեղուն է համակ,
 Բարությանը ու երանությանը լի սիրով,
 Երանությանը՝ ամեն բանից անուշակ:
- 43 Աստ կտեսնես երկու փաղանգ լուսափառ,
 Մի փաղանգը քեզ կերևա այն տեսքով,
 Որ կունենա դատաստանի օրն արդար»:

- 46 Ինչպես փայլակն հանկարծ շող է արձակում
Ու ջլատում տեսողությունը այնպես,
Որ աչքերը ոչ մի բան չեն նկատում,
- 49 Այսպես շուրջըս ճայթոեց մի լույս բոցավառ
Եվ պարուրեց ինձ այնպիսի շողունով,
Որ ոչ մի բան չէր երևում ինձ իսպառ:
- 52 «Այս երկինքը խաղաղեցնող սերն աճեցում
Այսօրինակ ողջույնով է ընդունում
Երանության համար պատրաստ ջինջ հոգուն»:
- 55 Հագիվ էի այս կարճ խոսքերը լսել,
Երբ զգացի, որ իմ ուժերը ներքին
Աճել էին ու բարձրացել առավել:
- 58 Եվ օժտվեցի տեսողությամբ նորընկալ,
Այնքան ուժեղ, որ չկար լույս այնքան վառ,
Որին աչքերս չգորեին արդ տոկալ:
- 61 Եվ այնժամ ես տեսա մի գետ լուսեղեն,
Որի երկու ափերն ամբողջ երկայնքին
Պատած էին ծաղիկներով ոսկեղեն:
- 64 Գետից անվերջ ցայտում էին վառ կայծեր
Եվ տարածվում ծաղկանց վրա ափերի,
Ինչպես ոսկով շրջանակված հակիրճներ:
- 67 Ապա կարծես արբած ծաղկանց բուրմունքից՝
Վերասուզվում էին գետի ալքերում.
Մեկը մտնում, մյուսը ելնում էր խորքից:
- 70 «Բուռըն տեճը, որ քեզ մղում է հիմա
Հասկանալու այն, ինչ որ դու տեսնում ես,
Ավելի քան հաճելի է ինձ համար:
- 73 Բայց հարկ է քեզ առաջ ընալել այս ջրից,
Որ հագեցնես քո ծարավը այնքան մեծ»:
Այսպես ասաց ինձ տիրուհիս փառալից:

- 76 Ասա հարեց. «Գետն ու կայծերը կցորդի
Եվ ասիտը պննող ծաղկաւերը ծիծղուն
Իսկականի նսխաննի շնորհ եւն աղոտ:
- 79 Սակայն նրանք անկաստար շէն բնաւիցն,
Այլ դու ինքդ եւ քո բնորոշամբ անկաստար,
Զի խորատես աչքեր շաւնա տակաւիցն»:
- 82 Ոչ սի մանուկ աչքան փոթով չի ձգտել
Դեպի կայտը իր մայրական, երբ որ նա
Սովորական իր ժամից ուշ է գարթօնել,
- 85 Ինչքան փոթով եւ ձգտեցի անմկալի
Գետը դեպի, նրա ջրից լոթեցում,
Որ աչքերնս խոր տեսնե՞լից արեւի:
- 88 Հէնց որ աչքն գետի ջրից հագեցաւ,
Ինձ թվաց, թե այն գետը, որ նախաստ
Երկայնկեւ էր, կորակ ձե տացաւ:
- 91 Ինչպես դեմքը, որ պատած է դիմակով,
Երբ դիմակը վար առնայի, կեղծաւ
Սովորական ու բնական իր տեսքով,
- 94 Աչապես աչքիս երևացիմ թուն տեսքով
Այն կայծերն ու ծաղիկները, և տեսաւ
Երկնի երկու ջրախմբերն անարող:
- 97 Ո՛վ վերին Լույս, որ ցոլացած եւ տեսաւ
Վեհ հաղթանակն արքայայոյսան ճշմարիտ,
Տար ինձ պատմել, թե ինչպէս այն եւ տեսաւ:
- 100 Արարիչը տեսանելի է դարձնում
Այդ Լույսը այն արարածին երկնացիցն,
Որ նրան լոկ տեսանելով է հանգչում:
- 103 Բոլորածն նա տարածվում է այնքան,
Որ իր անհուն շրջանակը կիսգնէր
Արեգակի համար գոտի անշարի խոյն:

- 106 Եվ այդ Լոյսը բխում է այն շողերից,
Ռոք ցոլում են նախաշարժուն երկնքում
Եվ տալիս են նրան ուժեր կենսալից:
- 109 Ինչպես բոլորն իրեն նայում է լնում,
Ասես թե իր պաճուճանքը տեսնելու,
Երբ գարնանը ծաղկում է ու կանաչում,
- 112 Այսպես բոլոր հոգիները երանյալ
Լոյսի շորջը բազմաստիճան բարորված՝
Նայում էին նրան համակ գնայլալ:
- 115 Եթե ցածում այդպես կազմում էր բայն ծիր,
Ասես ինչքան լայնատարած կլիներ
Բացված վարդը իր թերթերում ծայրադիր:
- 118 Հայացքըս այդ անհունի մեջ հաճելով
Չէր շմորում, այլ ընդգրկում էր լրիվ
Երանությունն իր բովանդակ չափերով:
- 121 Այնտեղ նույն են ժողովական ու հեռական,
Չի այնտեղ, ուր Աստված անձամբ է վարում,
Էլ տեղ չունեն օրենքները բնական:
- 124 Մինչ ես նայում էի լուռ ու զմայլված,
Բեատրիչեն դեպի կենտրոնն ինձ տարավ
Հավերժ վարդի, որի թերթերը բացված
- 127 Գուլքի խունկեր են առաքում առ Աստված.
Նա ինձ ասաց. «Տես բազմությունը սրբոց
Չյունասպիտակ հանդերձներով պարուրված:
- 130 Տես ինչքան է մեր քաղաքը տարածվում.
Տես մեր գահերն այնքան լցված են արդեն,
Որ անդ այլևս քիչ մարդկանց է սպասվում:
- 133 Այն մեծ գահին, որտեղ մի թագ կա դրված,
Եվ որին դու սկեռաքիբ նայում ես,
Պե՛տ մասնակից չեղած երկնի հարսանյաց,

- 136 Բազմելու է հոգին վեհանձն Հեւրիկի,
Որ պիտի գա բարփոքելու Իտալիան,
Դեռ սա դրան չպատրաստված հայտնակի:
- 139 Բայց կույր շահը, որի դարձել եք գերին,
Զեզ դարձրել է անմիտ՝ նման այն մանկան,
Որ, սովահար, վանում է իր դայակին:
- 142 Այն ժամանակ եկեղեցու հովվապետ
Կդառնա նա, ով հայտնապես կամ ծածուկ
Նույն ուղիով չի ընթանա վեհի հետ:
- 145 Բայց աստուծո՞վ նա իր այդ սուրբ պաշտոնում
Կարճ կմնա, զի գահավեժ կսուզվի
Այնտեղ, որտեղ մոգ Սիմոնն է պատժվում,
- 148 Եվ Անանցուն ավելի խոր կխրի»:

Ե Ր Գ Ե Ր Ե Ս Ո Ւ Ն Մ Ե Կ Ե Ր Ո Ր Գ

- Այսպես տեսքով բացված վարդի սպիտակ
Ինձ երևաց այն սուրբ փաղանգը, որին
Քրիստոս գնեց իր արյունով բովանդակ:
- 4 Մյուս փաղանգը, որ թռչելով երգում էր
Փառքը Նրա, ով տոգորում է իրեն
Սիրո խանդով ու բարությանը գերիվեր,
- 7 Մեղունների պարսի պես, որ մեկ ծաղկանց
Մեջ է մտնում, մեկ դեպ փեթակն է թռչում,
Որ մեղրի են փոխվում հյութերը քաղած,
- 10 Իջնում էր մեծ ու բազմաթերթ վարդի մեջ,
Ապա նորից բարձրանում էր դեպ այնտեղ,
Որ ապրում է հավետ իրենց Սերն անշեջ:

- 13 Նրանց դեմքերն հուրեր էին բոցավառ,
Թուերն՝ ոսկի, իսկ հանդերձանքը՝ ճերմակ,
Ավելի քան ձյունը թափված ամպն ի վար:
- 16 Երբ ծաղկանց մեջ էին իջնում ի հեռուստ,
Բերում էին խաղաղություն ու ավյուն,
Որ ստանում էին նրանք ի վերուստ:
- 19 Բայց հոծությունն անթվելի բազմության,
Որ թռչում էր միջև բարձանց ու ծաղկանց,
Արգելակ չէր նրանց պայծառ տեսության:
- 22 Աստվածային լույսը վառ ու մշտաշող
Թափանցում է տիեզերքի մեջ այնպես,
Որ ոչ մի բան այն խափանել չի կարող:
- 25 Երանելի հոգիները նոր ու հին,
Որոնցով է լցված երկինքն այս խաղաղ,
Բոլորեքյան նայում էին նույն Կեսին:
- 28 Ո՛վ երրյակ Լույս, դու որ շողում ես միակ
Մի աստղի մեջ, գոհացնելով բոլորին,
Նայիր ներքև մեր մորիկին անպարփակ:
- 31 Եթե գալով բարբարոսներն հյուսիսից,
Որի վրա ամենայն օր Հելիկեն
Պտտվում է իր որդու հետ միասին,
- 34 Տեսան Հոռմն ու գործերն իր փառապանծ
Եվ զարմացան, զի կառույցները նրա
Գերազանցում էին ամեն շինությանց,
- 37 Ես, որ եկել էի երկրից առ երկինք,
Վաղանցիկից դեպի հավերժը անանց,
Ֆլորենցիայից դեպի արդար, ջինջ ազինք,
- 40 Որքան պիտի ապշահարված լինեի:
Զմայության և ցնծության մեջ իմ այս
Լավ է, որ ես լուռ հայացքով դիտեի:

- 43 Ինչպես հաճախ ուխտավորը ուշադիր
Նայում է ներսն իր ուխտական տաճարի,
Ռրպեսզի հուսկ նկարագրի տեսածն իր,
- 46 Այսպես ես պիշ ու թարթափունն աչքերով,
Նայում էի մերթ դեպի վեր և մերթ վար,
Բազմաստիճան վարդին՝ պայծառ շողերով:
- 49 Այնտեղ տեսա դեմքեր սիրով ներշնչված,
Փառագարդված ժպիտներով զվարթուն,
Եվ շարժումներ վայելչությամբ օծանված:
- 52 Երբ իմ հայացքն ընդհանրապես ընդգրկեց
Կառուցվածքն ու ձևը համայն Դրախտի,
Բայց դեռ ոչ մի բանի վրա չկանգնեց,
- 55 Նորոգ տեւնշով դարձա դեպի տիրուհիս
Հարցընելու համար որոշ բաներ դեռ,
Ռրոնք վարանք էին տալիս մտքերիս:
- 58 Սակայն ահա իմ տիրուհու փոխարեն
Ես տեսա մի պատկանելի ծերունի,
Պարեգոտված մյուսների պես պերճորեն:
- 61 Նրա դեմքին և աչքերին բարեմույն
Երևում էր գորովայի մի ժպիտ,
Ինչպես միայն հորն է հատուկ քնքշագույն:
- 64 «Ռ՛ր գնաց նա» — իսկույն հարցրի երեցին:
Եվ նա. «Այստեղ Բեատրիչեն ինձ հղեց,
Ռր գոհացնեմ փափագները քո վերջին:
- 67 Բարձունքից վար երրորդ շարքին նայելով,
Դու կտեսնես նրան բազմած այն գահին,
Ռր սահմանվեց նա ձիրքերով իր հողով»:
- 70 Լուռ ու անխոս նայեցի վեր ու տեսա,
Ռր նա գլխին ունէր պսակ լուսեղեն,
Կազմավորված ճաճանշներից հարակա:

- 73 Որոտ ծնող մթնոլորտից բարձրագույն
Մահկանացու աչքը այնքան հեռու չէ,
Թեկուզ սուզված լինի ծովում խորագույն,
- 76 Որքան աչքըս հեռու էր իմ տիրուհուց,
Բայց այդ բնավ չէր խանգարում ինձ տեսնել
Նրա ջիւջ ու պայծառ պատկերն անմատուց:
- 79 «Ո՛վ տիրուհի, իմ հուսատուն անպատիր,
Դու որ արժան համարեցիր մինչև իսկ
Դժոխք իջնել իմ փրկության ի խնդիր,
- 82 Ես միմիայն քո բարությանն ու թափին
Պարտական եմ արժանիքն ու շնորհն այն,
Որով տեսա այնքան բաներ իմ ճամփին:
- 85 Գերությունից ազատության ինձ հասցրիր
Ուղիներով, միջոցներով այն բոլոր,
Որոնցում դու իշխանություն ունեիր:
- 88 Վեհանձնությունդ հավետ թող ինձ պահպանի,
Որպեսզի իմ հոգին, որ դու բուժեցիր,
Անջատվելիս մարմնից՝ արժան քեզ լինի»:
- 81 Աղոթեցի այսպես, և նա ժպտագին
Նայեց դեպ ինձ իր գահույքից հեռավոր,
Ապա դարձավ Հավերժարուխ Ակունքին:
- 94 Եվ սուրբ ծերն ինձ. «Որպեսզի դու ավարտես
Քո այս ուղին, որի համար ես եկա,
Թելադրված քո տիրուհու հայցով հեզ,
- 97 Մի ակնարկ տուր դրախտային պարտեզին.
Դա տեսնելով քո հայացքը այժմեւ իսկ
Կընտելացնես աստվածային շողունին:
- 100 Եվ թագուհին երկնի, որի սերն արդեն
Այրում է ինձ, մեզ գորավիզ կլինի,
Զի ես նրա հավատարիմ Բեռնարդն եմ»:

- 103 Ինչպես նա, ով Խորվաթիայից է եկել՝
Տեսնելու մեր Վերոնիկան արքայան,
Որի քաղցից անկարելի է հագել,
- 106 Եվ դիտելով այն՝ ասում է մտովին.
«Տեր իմ Հիսուս Քրիստոս, Աստված ճշմարիտ,
Մի՞թե եղավ քո կերպարանքն այսպիսին»:
- 109 Այսպես դիտում էի դեմքը կենդանի
Այն հոգու, որ, հայեցությամբ վերացած,
Երկրում ապրեց խաղաղությունը երկնի:
- 112 Նա ինձ ասաց այնժամ. «Որդի շնորհաց,
Այս երջանիկ կյանքը դու չես ճանաչի,
Եթե դեմքդ շարունակես պահել ցած:
- 115 Նայիր վերև՝ մի՛նչև ոլորտն հեռակա,
Եվ կտեսնես գահին բազմած թագուհուն,
Որին է այս արքայությունն ենթակա»:
- 118 Ինչպես այգուն արևելյան ջինջ կողմում
Հորիզոնը վառ է լինում ավելի,
Քան այն կողմում, ուր արևն է մայր մտնում,
- 121 Այսպես երբ էս վեր նայեցի պիշ ու լուռ,
Տեսա մի կետ աստիճանին վերնագույն,
Որ ավելի լուսալիր էր, քան այլուր:
- 124 Ինչպես երկնի հորիզոնի այն մասում,
Որ սպասվում է ձիակառքն արևի,
Լույսն աճում է, իսկ կողքերին նվազում,
- 127 Այսպես ոսկե բոցը շողում էր պայծառ
Իր կենտրոնում, իսկ շրջակա մասերում
Հեռոցհեռոն լույսը դառնում էր ցանցառ:
- 130 Եվ հրեշտակներ անթիվ, բացված թևերով,
Տոնախմբում էին այնտեղ ու ճիւղում,
Ամեն մեկը ուրույն փայլով ու փառքով:

- 133 Մինչդեռ նրանք ցնծում էին ու երգում,
Գեղեցկուհին ժպտուն նայում էր նրանց
Եվ բոլորին երանությամբ համակում:
- 136 Թեկուզ լիներ լեզուս մտքիս համագոր,
Չէի փորձի նկարագրել բառերով
Չնչին մասն իսկ այդ թովչության անսովոր:
- 139 Երբ Բեռնարդը տեսավ, որ ես հիացքով
Նայում էի նրա դեմքին անձկալի,
Ինքն էլ հայեց նրան այնքան հաճույքով,
- 142 Որ բորբոքեց իմ զմայլանքն ավելի:

Ե Ր Գ Ե Ր Ե Ս Ո Ւ Ն Ե Ր Կ Ո Ւ Ե Ր Ո Ր Դ

Հայեցողն այն իր տեսիլքով վերացած,
Հոժարակամ ուսուցչի դեր ստանձնեց
Եվ բարբառեց այս խոսքերով սրբասաց.

4 «Այն կինը, որ հաջորդ շարքում է նստած,
Հենց նա է, որ մարդկության մեջ վերք բացավ,
Որը հետո բուժեց Մարիամը գթած:

7 Նրանից ցած՝ երրորդ շարքի գահույքին,
Հուսալին է նստած, ինչպես տեսնում էս,
Բեատրիչեն ունենալով իր կողքին:

10 Ահա Սառան, Հուդիթը և Ռեբեկան,
Ահա և նա, որ մեծ հանին էր նրա,
Ով «Ողորմեա» երգեց վշտից հոգեկան:

13 Այսպես նրանք հաջորդական շարքերով
Զետեղված են մեկը մյուսից ստորև,
Ինչպես նրանց ես նշեցի անունով:

16 Իսկ յոթերորդ շաբաթից մինչև խորքը խոր
Հաջորդում են երբայեցի այլ կանայք,
Հատանելով վարդի թերթերը քոյր:

19 Իսկ այդ քոյրք կանայք միջնորմ են կազմում,
Որի շնորհիվ աստիճանները վարդի
Երկու ուրույն կարգերի են բաժանվում:

22. Ձախակողմում, ուր գահերը լիովին
Զբաղված են, տեղավորված են նրանք,
Որ ունեցան հավատ գալիք Մեսիային:

25 Աջակողմում, ուր առկա են տակավին
Թափուր գահեր, տեղավորված են նրանք,
Որ ունեցան հավատ եկած Մեսիային:

28 Ինչպես այս կողմ գահը երկնի թագուհու
Եվ գահերը մյուս կանանց ենթակա
Կազմում են այս բաժանումը ընդհանուր,

31 Այսպես ներհակ կողմում գահը Հովհաննու
(Որ ապրեց սուրբ և մահացավ մարտիրոս)
Եվ այլ գահեր կազմում են այլ բաժանում:

34 Երանից ցած մի միջնորմ են կազմում դեռ
Ֆրանկիսերը, Բեռնարդինոն ու Սվգուստին
Եվ բազմաթիվ կրոնական այլ պետեր:

37 Արդ հիացիք աստվածային տեսչությանը,
Զի երկու կերպ դավանողներն հավատի
Այս պարտեզում միշտ կբաշխվեն համաշափ:

40 Իսկ սկսած աստիճանից միջակա՝
Գտնվում են նրանք, որոնք փրկվել են
Ոչ թե իրենց արժանիքով սեփական,

43 Այլ ծնողի, այն էլ որոշ պայմանով.
Նրանք մարմնի կապանքներից լուծվել են,
Լավն ու վատը չհասկացած դեռ փորձով:

- 46 Նրանց տեսքից այդ գռաշակել վայրող էս,
Ինչպէս նաև նրանց ձայնից մանկական,
Եթե նրանց զամ նայես և ոչ դնես:
- 49 Բայց դու երկմիտ՝ լռությանն ես պահպանում.
Ես կարծակեմ այն կասպանքները ամուր,
Որոնց մեջ քեզ նորր հարցերն են կաշկանդում:
- 52 Այս ընդարձակ արքայության մեջ թնայ
Պատահակասն մի բան չկա, ճիշտ ինչպէս
Չկա յօսիի՞ծ, կամ չկա քաղց ու ծարավ:
- 55 Այն քողորը, ինչ դու այստեղ ես տեսնում,
Հաստատութեւ է հասկերժական օրեկրով,
Ինչպէս մարտին մատանին է ազուցում:
- 58 Մանուկները, որ վաղածամ են մեռել,
Մասնց հատուկ պատճառաք չէ, որ այստեղ
Երանության տարբեր չափեր են գտել:
- 61 Արքան, որի արքայությունն երկնային
Այնքան լի է ցնծությունով ու սիրով,
Որ ոչ ոք չի կարող ցանկար ալելիան,
- 64 Ստեղծելով հոգիներին անհամար,
Նրանց տարբեր շնորհներով է օծումս,
Եվ այս փաստը բաժական է քեզ համար:
- 67 Իսկ այդ փաստը քեզ հայտնի է Սուրբ Պրքից,
Որ խոսվում է երկվորյակի մասին այն,
Որ դեռ անձին տարբերվում էր մեկ մեկից:
- 70 Եվ հարկ է, որ ամեն հոգի երանջալ
Վարձատրվի այն շնորհի համեմատ,
Որով օծովեց իր ծնունդից սկսալ:
- 73 Մանուկներն էլ, որ անմեղ են ի բնե,
Երանության տարբեր չափեր ստացան,
Ծակատագրով տարբերվելով ի ծնե:

- 76 Ակզբնական շրջանում վաղ դարերի
Ի փրկությունն անմեղ մարդկանց հերիք էր
Լոկ ունենալ հավատն իրենց հայրերի:
- 79 Երբ լրացան ժամանակները այդ հին,
Հարկ զգացվեց արուներին թլփատել,
Որ ուժ տրվեր անմեղության թևերին:
- 82 Բայց երբ եկավ ժամանակը շնորհքի,
Ապա դարձավ մկրտությունն անհրաժեշտ,
Առանց որի փակ էր մուտքը երկնքի:
- 85 Հիմա նայիր այն դեմքին, որ Քրիստոսին
Ծատ է նման, և նրա փայլը միայն
Քեզ թույլ կտա տեսանելու Քրիստոսին»:
- 88 Տեսա նրան երանությանմբ համակված,
Ծրջապատված հրեշտակներով սրբազան,
Որ բարձունքում թռչելու են սահմանված.
- 91 Եվ այն, ինչ ես տեսել էի մինչև արդ,
Զպատճառեց ինձ այնքան խոր զմայլանք,
Որքան դեմքն այդ աստվածակերպ, փառազարդ:
- 94 Սիրո ոգին, որ առաջինն անդ իջավ,
«Ողջույն, Մարիամ, լի շնորհօք» օրհներգեց
Եվ թևերը նրա առջև բաց արավ:
- 97 Ամեն կողմից աստվածային այն երգին
Պատասխանեց հույլը հոգվոց երանյալ,
Եվ դեմքերը ավելի վառ շողացին:
- 100 «Ո՛վ դու, սուրբ հայր, որ ինձ համար աստ իջար,
Մի պահ գահը քո թողնելով փառուհեղ,
Որ առհավետ հատկացված է քեզ համար,
- 103 Ո՛ր հրեշտակն է այդ, որ այնպես հիացքով
Մեր թագուհու աչքերի մեջ է նայում,
Բոցավառված ասես սիրո կրակով»:

- 106 Այս խոսքերով ես դիմեցի դէտ Արամ,
Որի դէմքը ցոլցուում էր Մարիամով,
Ինչպէս այգաստղն արեգակով հուրհրան»:
- 109 Եվ նա ասաց. «Հրեշտակի կամ հոգու մեջ
Ինչքան սեր ու հրճվանք կարող են լինել,
Նրա մեջ կան, և դա սեր իղձն է անշեջ.
- 112 Զի դա նա է, ով ավետիսը տարավ
Կույս Մարիամին, երբ որ Որդին Աստուծո
Մեր մարմնական բերը կրել հանձն առավ:
- 115 Արդ աչքերովդ հետևիր իմ խոսքերին
Եվ լավ նայիր պատրիկներին մեծամեծ,
Որ գահ ունեն կայսրության մեջ երկնային:
- 118 Այն երկուսը, որ վերևում են բազմած
Եվ շատ մոտ են օգոստափառ կայսրուհուն,
Արմատներն են երկու՝ վարդի այս բացված:
- 121 Այն, որ նրա ձախակողմում է նստած,
Նախահայրն է, որի ճաշակն հանցավոր
Պատճառ դարձավ մարդկանց այնքան
դառնությանց:
- 124 Աջ կողմինը եկեղեցու հայրն է հին,
Որին Քրիստոս լոկ վատահեց ու հանձնեց
Բանալիքն այս արքայության երկնային:
- 127 Այն, որ կյանքում նախատեսեց ու հայտնեց
Դժվարին ու ծանրը օրերը հարսի,
Որ ձեռք բերվեց չարչարանքով դառն ու մեծ,
- 130 Սրա մոտ է նստած, մյուսի մոտ է նա,
Որի օրոք հետտ, ապերախտ, հեղհեղո՞ւ
Ժողովուրդը կերավ միայն մանանա:

- 133 Պետրոսի դեմ ահա նստած է Աննան,
Այնքան տրախ իր աղջկան հայելուց,
Որ աճաքթիթ օրհնեցում է «Ուսաննայ»:
- 136 Իսկ դիմացը ընտանիքի նախահոր
Սուրբ Լուչիան է, որ քեզ փրկեց կորուստից,
Երբ դու գայթել էիր հովտում հախնոր:
- 139 Բայց տեսիլքիդ ժամը անցնում է քանզի,
Այստեղ պետք է կատենք, ինչպես լավ դերձակ,
Որ ձևում է ըստ ունեցած կերպարի.
- 142 Եվ մեր հայացքն ուղղենք Սիրույն Վեհագույն,
Որպեսզի դու ըստ կարեւորուն խորանաս
Նրա պաշտօն էություն մեջ գերագույն:
- 145 Բայց որպեսզի խորանալու փափագով
Ետ շրնկրկես, թեածելիս դեպի վեր,
Պետք է որ մենք շնորհի հայցենք աղոթքով,
- 148 Ծնորհի նրանից, ով կարող է օգնել քեզ:
Հետևիր ինձ զգացումով ներշնչյալ
Եվ քո սրտում կրկնիր խոսքերս անձկակեզ»:
- 151 Եվ նա սկսեց սուրբ աղոթքը հետևյալ.

Ե Ր Գ Ե Ր Ե Ս Ո Ւ Ն Ե Ր Ե Ք Ե Ր Ո Ր Գ

«Ո՛ր մայր կուսան և դուստրը քո զավակի,
Խոնարհ՝ ու վեհ քան ամենայն արարած,
Սահմանանիշ հավերժական խորհուրդի:

- 4 Դու մարդկային մեր բնությունը այնքան
Ազնվացրիր, որ ստեղծիչը նրա
Դարձավ նրա ստեղծյալը սուկական:

- 7 Քո արգանդում սերը նորից բորբոքվեց,
 Որի հրով խաղաղության մեջ հավերժ
 Գրախոսային այս վարդն այսպես բողբոջեց:
- 10 Աստ մեզ համար բոցավառ ջահ ես սիրո,
 Իսկ աշխարհում, մահկանացու մարդկանց մեջ,
 Դու անսպառ ու ջինջ աղբյուր ես հուսո:
- 13 Ո՛վ Տիրամայր, այնքան մեծ ես ու բարի,
 Որ առանց քեզ շնորհի հայցել՝ կլիներ
 Ինչպես թոչեղ ուզել առանց թևերի:
- 16 Դու ոչ միայն քո բարությանը օգնում ես
 Քեզ դիմողին, այլ շատ հաճախ ինքնակամ
 Գոհացնում ես կարոտյալի հայցը հեզ:
- 19 Դու գթություն, ողորմություն ես համակ,
 Դու վեհանձն ես, և քո մեջ է խոսացած
 Էակների բարությունը բովանդակ:
- 22 Այս մարդը, որ տիեզերքի հատակից
 Մինչև այստեղ տեսավ վիճակը մեկ մեկ
 Հոգիների, որ հեռացել են կյանքից,
- 25 Պաղատում է քեզնից այնքան գործություն,
 Որ կարենա բարձրանալ այն տեսության,
 Որի մեջ է երանությունն ավարտուն:
- 28 Այդ տեսությանը ես չեմ այրվել դեռ այնպես,
 Ինչպես հիմա նրա համար եմ այրվում.
 Արդ աղոթքնս վերընձայում եմ ես քեզ,
- 31 Որպեսզի նա քո օգնությանը ազատվի
 Ամեն մուտից ու մշուշից երկրային
 Եվ Գերազույն Բարոյքն իրեն հայտնվի:
- 34 Ո՛վ թագունի, աղայում եմ քեզ դարձյալ,
 Որ անարատ պահես տե՛հե՛րք նրա,
 Տեսիլքներից հետո այնքան վերացյալ:

- 37 Հսկիր նրա մղումներին մարդկային.
Տես, ձեռնամած միանում են աղոթքիս
Բեատրիչեն ու մյուս սրբերն երկնային»:
- 40 Աղոթողին հառած աչքերն հիախանդ՝
Աստվածարյալ Տիրամայրը ցույց տվեց
Իր գոհությունն այդ աղոթքից ջերմեռանդ:
- 43 Ապա ուղղվեց դեպի Լույսը մշտապառ,
Ուր ոչ մի միտք չի թափանցի այնքան խոր,
Որքան նրա միտքը վճիտ ու պայծառ:
- 46 Ես, որ հասել էի բոլոր իղձերիս
Կատարածին, շատ բնական կլիներ,
Որ զգայի իմ մեջ լրումն հրայրքիս:
- 49 Բեռնարդն այնժամ առաջարկեց ինձ ժպտով,
Որ նայեի վերև, սակայն ես արդեն
Նրա ուզածն արել էի իմ կամքով:
- 52 Իմ հայացքը դառնալով ջինջ ու վճիտ,
Հեռոգհետև ավելի խոր թափանցեց
Ծանանչի մեջ միակ Լույսի ճշմարիտ:
- 55 Այստեղ տեսա՞մս անկարող եմ պատկերել.
Զի մեր լեզուն, այդ տեսիլքին հանդիման,
Կարող է լոկ պապանձվել ու կարկամել:
- 58 Ինչպես նա, ով քնում երազ է տեսնում
Եվ, զարթնելով, մտաբերում է միայն
Այն հուզումը, որ ապրել է երազում,
- 61 Այսպես և ես, քանզի տեսիլքն իմ մտքի
Անհետացավ, թեպետև իմ սրտի մեջ
Դեռ ծորում է քաղցրությունը տեսիլքի:
- 64 Այսպես ձյունն է հալվում շողքից արևի.
Այսպես հողմից ցրվում էին Միքիլյան
Պատգամները՝ գրված վրան տերևի:

- 67 Ո՛վ վերին Լույս, անմատչելի մեր մտքին,
Քո պատկերից, որ երևաց ինձ այնժամ,
Գեթ ցույց տուր ինձ չնչին մասնիկ մի կրկին,
- 70 Եվ լեզվիս տուր այնպիսի ուժ գերակա,
Որ կարենամ ես ավանդել քո հուրքից
Գոհնե մի կայծ սերունդներին ապագա.
- 73 Թե կարենամ մի բան հիշել տեսիլքից
Եվ որոշ բան այս տողերում հնչեցնել,
Մարդիկ մի բան կհասկանան քո փառքից:
- 76 Թե հայացքս հառեր նրա ցուլքին վառ,
Ապա նրա շողունների սուր ցայտքից
Ես շլացած կմնայի անպատճառ:
- 79 Այսուհանդերձ հանդգնեցիր այդ պահուն
Երկար տոկալ նրա տեսքին, մինչև որ
Ձուլվեց հայացքս իր էության հետ անհուն:
- 82 Ո՛վ հորդ շնորհ, որ ինձ դարձրիր ընդունակ
Թափանցելու Հավերժ Լույսի մեջ այնքան,
Որ սպառվեց տեսության ուժն իմ համակ:
- 85 Տեսա Նրա խորության մեջ ընդգրկված
Ու սիրային կապով զոդված այն, ինչ որ
Տիեզերքում երևում է մասնատված.
- 88 Գոյեր, ձևեր և կապն իրենց միության,
Բոլորն այնպես առընչված են իրար հետ,
Որ ասածը լոկ նշույլն է իսկության:
- 91 Կարծես տեսա այդ միությունն ընդհանուր,
Ըստ որում ես, այս ասելով, զգում եմ
Մի ցնծություն անպարագիր ու անլուր:
- 94 Մեկ րոպեում ես զարմացա ավելի,
Քան Նեպտունը քսան և հինգ դար առաջ,
Երբ բաց ծովում տեսավ ստվերն Արգոյի:

- 97 Այսպէս միաքրս, զմայրանքից կարկամած,
Ուշի-ուշով ու սկեռուն նայում էր
Եվ տողորվում պաշտամունքով երկցողած:
- 100 Այդ վառ Լույսից հոգին դառնում է այնպէս,
Որ այլ բանի համար խզվել նրանից,
Անկարելի բան կլինէր իրապէս:
- 103 Զի Բարին, որ նպատակն է բոլորի,
Նրա մեջ է, և այն, ինչ որ նրա մեջ
Անթերի է, նրանից դուրս է թերի:
- 106 Այսուհետև լինելու է իմ լեզուն
Ավելի թույլ իմ տեսածը պատմելու,
Քան թե լեզուն երեխայի կայծասուն:
- 109 Ոչ վասնզի այդ Լույսի մեջ կենսավետ
Կային պես-պես, հարափոփոխ վիճակներ,
— Նա այնպէս է, ինչպէս եղել է հավետ—
- 112 Այլ զի աչքս, թափանցելով նրա մեջ,
Ի գորու չէր միտթյունը տեսնելու
Իր այլազան ցոլացողությանց մեջ անջեջ:
- 115 Այն վեճ Լույսի էության մեջ խոր ու ջինջ
Երևացին երեք ծիրեր իմ աչքին,
Երեք գույնի ն միեւնոյն չափի ճիշտ:
- 118 Մեկը մշուսի, ինչպէս Իրիսն Իրիսի,
Յոլացումն էր, իսկ երրորդն էր հրի պես,
Եվ հավասար արգասիքն էր երկուսի:
- 121 Օ՛, խոսքն ինչքա՛ն սակավագոր է մտքից,
Իսկ իմ միտքը իմ տեսիլքի հանդիման
Այնքան թույլ է, որ չի բավի ասել «քիչ»:
- 124 Օ՛ ինքնաբոյս ու ինքնագո չափերժ Լույս,
Դու ես աղբյուրն իմացության ամենայն,
Դու ես միայն ներշնչողը սեր ու հույս:

- 127 Իսկ այն ծիրը, որ ցոլացումն էր քո վառ,
Ինչպես լուսից արտացոլված մի այլ լույս,
Երբ դիտեցի ուշի ուշով ու երկար,
- 130 Նրա ներսում տեսա պատկերը մարդու,
Ներկայացված մասնահատուկ իր գույնով,
Եվ հատեցի առ այն հայացքն իմ հատու:
- 133 Ինչպես ճիգ է երկրաչափը գործ դնում
Շրջանակը չափելու և, ճգնելով,
Չափերի մեջ հարակցություն չի գտնում,
- 136 Այսպես եղա հանդեպ այդ նոր տեսիլքին.
Իզուր էի ջանում գտնել, թե ինչպես
Մարդու պատկերն հարաբերում էր ծիրին.
- 139 Թևերս անզոր էին նման թռիչքի.
Բայց իմ մտքում փայլատակեց մի նոր լույս
Եվ ինչ պարզեց խորհուրդը այդ տեսիլքի:
- 142 Այստեղ կասեց իմ գմայլանքն հոգեթով.
Բայց արդեն իմ սիրտն ու կամքը վարում էր
Անվի նման դաշնաթավալ կշռույթով,
- 145 Սերն՝ որ շարժում է արևն ու այլ աստղեր:

ԾԱՆՈՌԱԿՐՐՈՒՌՅՈՒՆՆԵՐ

Դ Ժ Ո Ւ Յ Գ

Ե Ր Գ Ա Ռ Ա Զ Ի Ն

1. Կիսանամփիւն մեր այս կյանքի նախընթաց— երեսունհինգ տարեկան հասակին: Մարդկային կյանքի ճանապարհը Գանտեն նմանեցնում է աղեղի կորած գծին, որի միջնակետը կամ գագաթը համարում է երեսունհինգ տարեկան հասակը (սենյուլը Գ, 23), լիարժեք հասակը («ԳԺ.» ԺԵ, 51):

31—60. Երեք գագառներ— երեք գագառները (նովազ տ. 32, առյուծ տ. 45, էգ գալլ տ. 49) այլաբանորեն պատկերում են մարդկային երեք մեղքերը կամ մոլութունները—հեշտասիրությունը (հովազ), զոռոզությունը (առյուծ) և ազահուսթյունը (էգ գալլ): Արդի դանտեի գեղարվեստից ոմանք այս այլաբանության մեջ տեսնում են մեղքերի տեսակները, որոնք պատժվում են Գժոխըում՝ խաբուսթյունը (հովազ), բռնությունը (առյուծ) և անդասպությունը (էգ գալլ):

37—40. Նվ առևն այն աստղերի մեջ էր մտնում— արևը խոյ համաստեղության մեջ է մտնում և նրա հետ է ծագում գարնանը, այսինքն՝ տարվա այն եղանակին, երբ, ըստ քրիստոնեական ավանդության, աստված (Սերն աստվածյան) ստեղծել է աշխարհը և շարժում տվել երկնային մարմիններին:

62. Մի հագի— հոռմայեցի նշանավոր բանաստեղծ Վիրգիլիոսն է (70—19 մ. թ. ա.), հեղինակը «էնեականի», «Հովվականի» և «Մշակականի»: «Աստվածային կատակերգության» մեջ Վիրգիլիոսը ներկայացրած է իբրև սիմվոլ բանականության, ինչպես նաև կայսերական իշխանություն: Բանականության պարտականությունն է մարդկանց առաջնորդել զեպի երկրային երջանկություն: Վիրգիլիոսը Գանտենին ազատում է «սթամած անտառից» և Գժոխի ու Քավարանի միջով նրան առաջնորդում է դեպի Երկրային Դրախտ: Վիրգիլիոսը իր «էնեականում» երգել է կայսրությունը և նկարագրել էնեասի այցելությունը հանդերձյալ աշխարհ («ԳԺ.» Բ, 13—15), իսկ «Հովվականքում», ըստ միջնադարյան մեկնաբանության, մարգարեացել է Մեսիայի գալուստը («Քավ.» ԻԲ, 70—72):

69. Մանտովայում— Վիրգիլիոսը ծնվել է հյուսիսային Լոմբարդիայի Մանտովա (Մանտուա) քաղաքում, ավելի ճիշտ Մանտովայի մարզի Անդես (ներկայումս Պիեմոնտ) գյուղաքաղաքում:

70. Մնվել եմ ուր, օրսն Հուլիոս Կեսարի— Վիրգիլիոսը ծնվել է 70 թվին (մ. թ. ա.), երբ Կեսարն ընդամենը երեսուն տարեկան էր և զեռ հեռու էր իշխանու-

թյունից: Վիրգիլիոսը ուղ է ծնվել, որովհետև Կեսարը, սպանվելով 44 թվին (մ. թ. ա.), հնարավորություն չունեցավ նրան ճանաչելու և ըստ արժանվույն գնահատելու, ինչպես արեց Օգոստոսը:

74. Անխիստոյի— Անքիսի օրդի էնեսար, Վիրգիլիոսի «էնեադանի» հերոսը: Երբ Տրոյան աղբյուց ու կործանվեց Իլիոն միջնաբերդի հետ հույների ձեռքով, էնեսարը այնտեղից մեկնեց Իտալիա, ուր հիմքը դրեց ապագա հռոմեական կայսրության:

102. Քերծեն— Էգ գալլին դիմազարավելու և ընկճելու համար հարկավոր է մի քերծեն (veltro)— այսինքն վարժեցված և արագավազ որսի շուն: Քանի որ գայլը սիմվոլն է ազահության կամ ընչաբաղդության, հիմնական պատճառը հասարակական և բարոյական անկարգության, ապա Քերծեն կլինի սիմվոլը այնպիսի մի ուժի, որ կհալածի ազահությունը իր որչացած տեղերից և կհաստատի կարգն ու արդարությունը աշխարհում, մասնավորապես Իտալիայում (տտ. 106—108): Արդյոք Դանտեն Քերծենի այլաբանության տակ որևէ պատմական անձ նկատի ունի, եթե այո, ապա ո՞ւմ նկատի ունի, քովաբանում են պատասխանել մեկնիչները:

103. Սա ոչ հաղով, ոչ մետաղով կռնվի— Քերծեն չի հրապարակի ներկային տիրապետություններով և նյութական հարստություններով:

105. Սա Ֆելտրի և Ֆելտրի միջև կծնվի— Եթե Քերծեն պատմական անձ է, ապա «Ֆելտրի և Ֆելտրի միջև» (tra Feltro e Feltro) արտահայտությունը ցույց է տալիս այն աշխարհագրական վայրը (Վենետիկի մարզի Ֆելտրեի և Ռոմանյայի մարզի Մոնտեֆելտրոյի միջև), ուր կծնվի Դանտեի սպասած բարենորոգիչը: Իսկ եթե բնագրում Feltro պետք է կարդալ feltro (նշանակում է բրդյա հասարակ շուխա, թաղիք), ապա tra feltro e feltro (թաղիքի և թաղիքի միջև) արտահայտությունը ցույց է տալիս այն խոնարհ ու անշուք վիճակը, որի մեջ պետք է ծնվի Քերծեն:

108. Տուոնոն, Նիսոն, էվրիպն ու Կամիլլան— «էնեադանի» հերոսներ, որոնք զոհվեցին Լաոիոսի (Իտալացի) համար մղված մարտերում:

118. Ապա մտնեց, ար առաջվում են հանալձավ— ապա կտեսնես Քլավադոսի հոգիներին, որոնք հաճույքով են վրում իրենց տանջանքները, քանի որ դրանք հավիտենական չեն:

120. Երանելի հազվուց Բավ— զրախտաբանականի մոտ:

122. Ինձանից արժանավոր մի հազի— Բեատրիչեն (տես «Դժ.» Բ, 70 Ծա-նոթ.):

134. Դարաբար սուրբ Պետրոսի— Քավարանի դուռը, որի պաշտորն է Պետրոս առաքյալի փոխանորդ հրեշտակը («Քավ.» Թ, 76—129):

Ե Ր Ք Ե Վ Կ Բ Բ Բ Դ

13—21. Դու ասում ես Միլվիոսի հոր մասին— Վիրգիլիոսը իր «էնեադանի» Զ երգում պատմում է, որ Միլվիոսի հայր էնեսաբը զեռ կենդանվումն այցելեց հանգերձյալ աշխարհ և այնտեղ իր հորից՝ Անքիսից լսեց, որ ինքը նախասահմանված է դանապու Հաոմի և հռոմեական կայսրության հիմնադիրը:

28. Ապա այնտեղ զնաց Անաբոն Բևուրոսյան— «Ընտրության Անոթ» է կոչվել Պապոս առաքյալը «Գործք առաքելոցում» (Թ, 15): Հետևաբանությունն Պողոս առաքյալը բարձրացել է Դրախտ և ապա իջել Դժոխք:

52. Հոգիներս մեջ առկախ— ակնարկում է կրթության հոգիներին, որոնք գանդվում են դատադատությունից և երանություն միջև առկա վիճակում («Դժ.» Գ, 45):

70. Բեատրիչե— Ֆլորենտացի Յոկո Պորտինյարիի դուստրը, որին Դանտեն սիրել է իր պատանի հասակում: Բեատրիչեն մեռավ 1290 թվին, երիտասարդ հասակում: «Անտավառային կատակերգության» մեջ շրաբանվելով իննը սիրեցյալ կի-նը, նա զլիտավորապես ներկայանում է իբրև այլաբանական դեմք, իբրև խորհրդապատկեր հավատի, հայտնության և աստվածաբանության: Երկրային դրախտից, աշխիճը՝ ներկային վյանքի շրջանկությունից, նա քանտատեղծին առաջնորդում է գեպի Երկնային դրախտ, այսինքն՝ հավիտենական վյանքի երանություն:

94. Եթէ կհմում կա մի կին ազնիվ ու բարի— ակնարկվում է Մարիամ աստվածածինը:

97. կուշիա— քրիստոնեական սրբուհի, այլաբանորեն մարմնացնում է «լուսավորիչ շնորհը» (հտ. luce— լույս):

102. Նսան էի Հուսէկի հետ հեամի— Հուսէկը՝ Հակոբ նահապետի կինը, սիմվոլն է «հայեցողական կյանքի»: Դրախտային ամֆիթատրոնի աստիճանների վրա, Մարիամ աստվածածնից երկու աստիճան ներքե, նստած է Հուսէկը, նրա կողքին՝ Բեատրիչեն: Իսկ Ադամի դիմաց, վերին շարքում, նստած է Լուչիան (հմտ. «Դր.» ԼԲ, 4—9 և 136—138):

107. Մահն— հոգու մահը, դատապարտության վտանգը, որ այլաբանորեն ներկայացված է անտառում հանդիպած երեք գազաններով («Ծժ» Ա, 31—60):

Ե Ր Գ Ե Ր Ր Ո Ր Գ

1.—9. Այս աստղին ինը տողերը արձանագրված են Դժոխքի գրան վրա, ազդարարելու համար հոգիներին, որ մտնում են տանջանքի թագավորաթյան մեջ: Դժոխքը առաջացել է աստվածության դեմ ապստամբած Մադագիսի անկումից («Դժ» ԼԲ, 121):

35. Ճղնիմ հոգիները— Դժոխքի գրան և Ախերոնի ավի (տ. 78) միջև եղած տարածությունը (Դժոխքի նախամուտքը) գրավում են ճղճիմ, տնակղբունք, փոքրոգի մարզկանց հոգիները:

37. Նրանց հետ է հեշտակենքի դստն այն վատ— հեշտակենքի այն խումբը, որ երկչոտությունից շեղոք դիրք բռնեց աստծու և ապստամբ հեշտակենքի միջև մղված պայքարում:

42. Որ նրանց մտ չպարծենա հոգին պիղծ— Դժոխքի խորքերում դատապարտված մեղավոր հոգիները պիտի պարծենային իրենց հանցագործությամբ, եթե իրենց կողքին տեսնելն այդ ողորմելիներին:

60. Որ վատաբյաւմբ հեւմաւրկեց մեծ գաւթից— հավանաբար նկատի ունի Կեկասի Ե-էն, որ 1294 թվին պապ ընտրվեց առաջացած տարիքում, բայց հինգ ամիս հետո հրաժարվեց պապությունից, իրեն զուրկ համարելով եկեղեցին զնկավարելու համար անհրաժեշտ հատկություններից:

78. Ախերոն— բառ հին գիցարանությունից ասորերկրյա գետ, որով հոգիներն անցնում են՝ Տարտարոսի պատիժներին զնալու համար: Տարտարոսի գետերը հոսում են դանտեսական Դժոխքում:

94. Քառն— հին Տաքսարոսում հոգիներին փոխադրող նավաղարը («Էնեական» Զ, 300—330): Դանտեսական Դժոխքում նա դարձել է դե (տ. 110):

95. Անդ— երկնքում:

101. Անագորույն այն խոսքեր Քարոնի— տտ. 84—87:

126. Վախն իղձի է փոխվում— զգալով աստծու դատաստանի տնտեսարարությունը, հոգիները ոչ միայն համակերպվում են իրենց վիճակին, այլև նրանց մոտ վախը վերածվում է իղձի, ինչպես մի մահապարտի մոտ մոտադրու պատժի սարսափը վերածվում է որբան կարելի է շուտ պատիժ ստանալու փախուղին:

Ե Ր Գ Զ Ո Ր Ր Ո Ր Գ

7. Եվ անա էս ինն գտնում եմ— Դանտեն, արթնանալով, իրեն արդեն գտնում է Ախերոն գետի մյուս ափին:

13. Աղիաւեք աւելալա— Դժոխքը Դանտեի Դժոխքը շրջված ձագարի կամ կոնի ձև ունեցող մի վիթխարի անդունդ է, որը խորանում է մինչև երկրի կենտրոն: Այդ անդունդը վերևից մինչև հատակը ստորաբաժանված է ինը համակենտրոն պարունակների:

24. Վիքը պատող պարունակը առաջին— առաջին կամ վերին պարունակը կոչվում է Լիմբոս (լատ. limbus— եզր): Այստեղ են մնում այն հոգիները, որոնք թեև լին մեղանշի, բայց և այնպես չեն էլ փրկվել, որովհետև կամ մեռել են միջոցություն ստանալուց առաջ և կամ ապրել են քրիստոնեությունից առաջ:

45. Լիմբոսի մեջ ունեն անկախ մի վիճակ— ունեն մի վիճակ փրկութեան և իսկական դատապարտութեան միջև («Դժ», Բ, 52):

52—54. Ես նոր էի աստ եկած...— Վիրգիլիոսը, որ մեռել էր 19-ին մ. թ. ա., Լիմբոս եկավ մի հիսնամյակ առաջ այն օրից, երբ, ըստ քրիստոնեական ավանդութեան, Քրիստոսը (Հգորք) իր մահվան և հարութեան միջև ընկած ժամանակամիջոցում իջավ Դժոխք և այնտեղից դուրս բերեց Հին Կտակարանի արդարներին: Դրախտը մարդկանց համար բացվեց միայն սկզբնական մեղքի քավութեամբ, որ կատարվեց Քրիստոսի մահով:

55. Մեր նախահոր— Ադամին:

57. Մովսեսին...— որ ժողովրդի տերն էր և աստծո ծառան:

59. Իսրայելին— Հակոբին: Նրա հորը— Իսահակին:

60. Եվ Հոսեֆին սիրված սիրով կաթողին— Հոսեֆին այնպես էր սիրել Հակոբը, որ նրան կնութեան անուխու համար 14 տարի ծառայեց նրա հորը («Մենդ», ԻԲ, 18—30):

86—90. Լիմբոս վերադարձող Վիրգիլիոսին միաձայն ողջունում են (տտ. 79—81) հնադարյան շորս մեծ պոետները՝ հույն Հոմերոսը և լատիններ Հորատիոսը, Օվիդիոսը և Լուկանը:

121—144. Լիմբոսի դղյակի դալար մարգագետինի վրա Դանտեի աչքերին ներկայանում են նշանավոր դեմքեր—հոմեական կայսրության հիմնադրութեանը նըպաստած առասպելական և իրական հերոսներ:

Ե Ր Գ Հ Ի Ն Գ Ե Ր Ո Ր Գ

4. Միճառ— Ջևաի և Եմբոսայի առասպելական որդին, Կրիտեի արդար թագավորն ու օրենսդիրը, որ մահից հետո գարձավ Տարտարոսի երեք դատավորներից մեկը (էակոսի և Ռադամանտի հետ միասին):

61—62. Իսկ այն մյուսը եղավ սիրուց ինքնասպան...— Կարթագենի պոասպելական թագուհի Դիդոնը (տ. 85), որ ինքնասպանություն գործեց, երբ լքվեց էնեասից, որի սիրուն զրծել էր իր հանգուցյալ ամուսին Սիֆեի հիշատակին հավատարիմ մնալու իր խոստումը:

74. Այն գույզի հետ համբձբաց...— սիրահարների այդ զույգը անխզելիորեն իրար հետ կապված Յրանչեսկա դա Ռիմինիի և Պաոլո Մալատեստայի հոգիներն են:

Յրանչեսկա դա Ռիմինին Ռավեննայի սինյոր Գուիդո դա Պուլետայի դուստրն էր: Նրան ամուսնացրին Ռիմինիի սինյոր Ջանչոտտո Մալատեստայի հետ, որ կաղ ու տղեղ մեկն էր: Այս Յրանչեսկան սիրահարվեց Ջանչոտտոյի եղբորը՝ Պաոլոյին. մի օր երկուսն էլ հանցանքի վրա բռնվեցին և սպանվեցին վիրավորված ամուսնուց:

97. Ես ձեզի կմ այն փաղափում ծովամեծ...— այսինքն Ռավեննայում, որ գտնվում է Ագրիական ծովի ափին:

107. Կայնեում— Դժոխքի իններորդ պարունակի առաջին գոտում, որ կոչվում է Կայենի անունով:

128. Լանչիլոտտի պատմությունը սիրային— միջնադարյան ֆրանսիական Կլոր սեղանի վեպի ասպետ Լանչիլոտտոյի (Լանսելոտի) և թագուհի Ջինեվրայի (Ժենեվրի), Արթուր թագավորի կնոջ, սիրու պատմությունը:

137. Քալեաստո— վեպում Գալեոտտոն (Գալեսոն) այն անձն է, որ միջնորդի դեր կատարեց Լանչիլոտտոյի և Ջինեվրայի մերձեցման համար:

138. Էլ այն օրը չկարգացինք ոչ մի աղ— սերը այդ բոլորից Յրանչեսկային և Պաոլոյին միացրեց մինչև մահը և մահից՝ էլ անգին:

Ե Ր Գ Վ Ե Ց Ե Ր Ո Ր Գ

13. Կերբերոս— ըստ հին հունական դիցաբանության, երեքգլխանի շուն, որ պահում է Դժոխքի մուտքը («էնեական» Զ, 417—423): Դանտեի մոտ նա երեքգլխանի գե է (տ. 31), գազանային և մարդկային գծերով:

49. Քաղաքը— Ֆլորենցիան:

52. Չակո— սա կամ հեզնանուն է, անարգական նշանակութեամբ (իտ. ciacco նշանակում է խոզ), որ շատ հարմար է որկրամուլի համար, և՛ կամ հատկանունն է մի անձի, որի ով լինելը հայտնի չէ: Հավանաբար ականավոր մի դեմք է, որին Դանտեն կարեկցում է (տտ. 58—59) և որից տեղեկություններ է ուզում Ֆլորենցիայի ներքաղաքական անցքերի մասին (տտ. 60—63):

64—72. Եվ նա սապգ...— Չակոն կանխագուշակում է Սև գուռլֆներին (որոնց պարագլուխն էր Կորսո Գոնատին) և Սպիտակ գուռլֆներին (որոնց պարագլուխն էր Վիերի դեի Չերկին) մինչև պատակոված Ֆլորենցիայի մոտալուտ իրադարձությունները: Երկար վեճից հետո տա՛ կովի կանցնեն— երկար վեճերից հետո 1300 թվի մայիսին Ֆլորենցիայի երկու հակառակորդ կողմերը՝ Սևերն ու Սպիտակները կսկսեն կովել. կհաղթեն զեղրուկները (այսպես է անվանում Սպիտակներին, որովհետև Չերկինները գյուղից էին եկել քաղաք), կանցնեն քաղաքի իշխանության զբաղումը և կհալածեն Սևերին: Ապա նրանք երբորդ ասովա ընթացում...— ապա սպիտակները 1302 թվի սկզբներին կպարտվեն և Սևերը կհաղթեն շնորհիվ Բոնիֆակիոս Ը պապի:

Այս գեպքերը, ինչպես և «Կատակերգության» մեջ հիշատակված քաղաքական այլ իրադարձություններ, որոնք գուշակության ձևով են ներկայացված, արդեն կատարված էին:

79—87. Դանտեն հետաքրքրվում է հանգուցյալ մի քանի նշանավոր ֆլորենցացիների ճակատագրով:

95. Միշև և հեշելն հրեշտակային փողերի— այսինքն մինչև ահեղ դատաստանի օրը, երբ կհնչեն հրեշտակների փողերը և հարություն կանեն մեռելները:

99. Դասավեճում ահալուր— հավերժական և վերջնական դատավճիռը, որ կորոշի հոգիների վիճակը:

106—111. Քո գիտություն...— Արիստոտելի—Թովմաս Աքվինացու ուսմունքին, որ Դանտեն ուսումնասիրել է և դարձրել «իբրը»: Ըստ այդ ուսմունքի, էակը ինչքան ավելի է կատարյալ, այնքան ավելի զգայուն է դեպի տանջանքն ու վախելը:

115. Պլուտոս— հարստության աստվածը հին հունական դիցաբանության մեջ:

Ե Ր Գ Յ Ո Թ Ե Ր Ո Ր Գ

1. «Պապն սատան, պապն սաան արեպպե»— Պլուտոսի արտաբերած հանելուկային այս բառերը արտահայտում են կատաղություն և սպառնալիք:

6. Այս ժայռից— այս զարկվայրից, որով իջնում են երրորդից դեպի շորրորդ պարունակ:

12. Միֆայել հրեշտակապետը, ըստ «Հայտնության» (ԺԲ. 7—9), ընկճեց հրեշտակների մի խմբի ապստամբությունը:

22. Քարիբդես— ջրապտույտ Մեսինայի նեղուցում, ուր բախվում են Հոնիական և Տիրենյան ծովերի ալիքները:

38. Չախակողմյան այս սավերները խուզված— պարունակի ձախակողմյան կիսաշրջանում շարժվում են ժլատները (որոնց մեծ մասը խուզված զլխով կրոնավորներ են. տտ. 46—48). աջակողմյանում՝ շարժվում են շոալները:

57. Փակ արեթով— ցուլց է տալիս ամեն ինչ պահելու իրենց մոլությունը: Կաթած մագերթով— ցուլց է տալիս ամեն ինչ մտխելու իրենց մոլությունը, ըստ իտալական մի առածի, որ ասում է— «մտխել մինչև վերջին մազը»:

62—96. Բախա— Չորտունա, պատահականության աստվածուհին:

96. Նախասաեղծ գոյերի հետ միասին— հրեշտակների հետ միասին, որոնք պտտեցնում և ղեկավարում են իրենց հանձնված երկնազնդերը:

108. Սախս— Դեպիտի քաղաքը շրջապատող ճահիճը, որի մեջ պատժվում են բարկացկոտները:

4. Երկու լույսեր— երկու լույսերը, որոնք վառվում են Դևպետի քաղաքի աշտարակի գազաթին, ուղղանշանում են, որ երկու ուղևորներ են եկել:

19. Ֆեդգիսա— դիցաբանական անձ, Մարսի որդին: Վրեժ լուծելու համար Ապոլոնից, որ հրապուրել էր նրա աղջկան, վառեց Գելիսյան առձաբը (Վիրգ. «էնեիդ.», 2, 618—620): Այստեղ Չլեգիսաը հինգերորդ պարունակի պահապանն է, հոգիներին մակուելով փոխադրողը Ստիբսի ճահճով:

27. Իմ մտնելով լոկ մակուելիք ծանրացավ— որովհետև Գանտեն մարմնով է. Վիրգիլիոսը հոգի է:

32. Ինձ հանդիպեց տղմառ մեկը— հարուստ, գոռոզ, բարկացկոտ ֆլորենտացի ասպետ Ֆիլիոզոս դեյլի Ազիմարին: Նրան անվանեցին Արչենտի (տ. 61), այսինքն «արծաթլու», որովհետև նա սովորություն ուներ իր ձին պայտել արծաթով: 68. Դեպետի բաղա՛— Գեպետը («Դժ.» ԺԱ, 65. ԺԲ, 39. ԼԳ, 20) Սադային է, էյուգեֆերը. նրա անունով է կոչվում Դժոխքի պարսպապատ քաղաքը:

111. Իմ գլխում «ոչ»-ն ու «այո»-ն վիճեցին— իմ ուղեղում պայքարեցին երկու տղմներ ու հույսերը դեմոսի հետ Վիրգիլիոսի բանակցությունների ելքից:

125—127. Նրանք նույն բանն արին դռանն արտափին...— ըստ եկեղեցու ազանդության, երբ Քրիստոսը կիմբոս իջավ («Դժ.» Գ, 53—54), դեներ վորձեցին ընդդիմաբանալ փակելով Դժոխքի արտաքին դուռը: Բայց Քրիստոսը շարդեց դուռը, որը այնուհետև մնաց բաց:

23—24. Երիբուն— թեսալացի առասպելական կախարդ կին, որ մեռելներին կենդանացնում էր և ստիպում գուշակել պապառն (կուկան, «Յաթալիսա» 2, 507—827):

27. Մարգեց Հուրայի— Դժոխքի ամենախոր մասից, որ կրում է Հուրայի անունը («Դժ.» ԼԳ):

38—48. Երեք մուրիաներ (հուն. երիններ, տ. 45)— սրանք, ըստ դիցաբանության, անեծքի, վրեժի ու պատժի աստվածուհիներն են և կոչվում են Ալեկաո, Մեգերա և Տիսիֆուն (տառ. 46—48):

52. Մեղուսա— ըստ հին հունական դիցաբանության, երեք թույր Գորգոններից (տ. 56) կրտսերը, որի տեսքից մարդիկ և զազանները քարանում էին:

54. Թեսեսոսին գուր անպատիժ թողինք մեկ— Թեսեսոսը («Դժ.» ԺԲ, 17. «Բավ.» ԻԳ, 123) իր բարեկամ Պիրոթոսի հետ Դժոխք իջավ Պրոդերփիսային առևանգելու: Պիրոթոսը հոշոտվեց Կերբերոսից, իսկ Թեսեսոսը գերի վերցվեց, բայց հետո ազատվեց Հերակլիսի ձեռքով: Այստեղ մուրիաները կամ Երինները ափսոսում են, որ ժամանակին չսպանեցին Թեսեսոսին:

85. Աուրանդակին երկնքի— Երկնքից սուղարկված սուբհանդակը հրեշտակ է:

91. Երկնքից վտարվածներ— սրանք մի ժամանակ հրեշտակներ էին, որոնք, ապստամբելով ասածու դեմ, երկնքից վտարվեցին, ընկան Դժոխք և դարձան դևեր:

112. Առլ— քաղաք Պրալանտում Թոդան (Ռոն) դետի ձախ ափին. միջին դարերում նրա գերեզմանոցում գեռ կային բազմաթիվ հոմեհական դամբաններ:

113. Պալ (Պուլա)— քաղաք Իստրիա թերակղզու հարավում, Կառնարոյի ծովածոցի մոտ: Նրա շրջակայքում նույնպես եղել է ընդարձակ հոմեհական գերեզմանատուն:

130. Նմանն այստեղ եմանի հետ է քաղված— ամեն մի աղանդի սահմանված է մի շիրիմ, կամ շիրիմների մի որոշ խումբ:

131. Երիմներն են առավել կամ նվազ տալ— հերձվածողները կամ հերետիկոսները պատմվում են տարբեր աստիճան շփկացած շիրիմների մեջ, եսյած նրանց հանցանքի ծանրության:

11. Հովափափաբ— հովիտ Ճրուսագեմի մոտ, ուր, ըստ եկեղեցական ավանգուֆյան, տեղի է ունենալու վերջին և ահեղ դատաստանը (հմմտ. «Գժ.» 2, 95 ծանոթ.):

14. Էպիկուր— հույն մատերիալիստ փիլիսոփա (341—270 մ. թ. ա.): էպիկուրն ու էպիկուրյանները ժառանգ էին հոգու անմահությունը: Այդ հերետիկոսությունը բազմաթիվ հետևորդներ ուներ նաև Ֆլորենցիայում:

17. Փափաֆիդ— հարգարժան Ֆարինատային տեսնելու ցանկությանը (տե՛ս «Գժ.» 2, 79):

26. Հայրենիքում այն ազնիվ— Ֆլորենցիայում:

32—51. Ֆարինատա դելլի Ուրենտի— ֆլորենտացի ազնվական, Ֆլորենտական գեբելյանների պարագլուխը ԺԳ գարի կեսերին:

52—72. Մի հոգի էլ— մի ուրիշ էպիկուրյան: Սա Կավալկանտե Կավալկանտին է, Դանտեի մերձավոր բարեկամ, բանաստեղծ Գուլիո Կավալկանտիի հայրը:

60. Ուրզիս— Գուփոն (1250—1300), Կավալկանտեի որդին, ԺԳ դարի երկրորդ կեսի ամենակարկառուն դեմքն էր Ֆլորենցիայի մշակութային կյանքում: Ծանալված էր իբրև բանաստեղծ և փիլիսոփա: Գանտեն նրան համարել է իր «բարեկամներից առաջինը» («Նոր կյանք» Գ, 14 ԻԳ, 3. ԻՆ, 10):

63. Որին, կարծեմ, ձեր Գուփոն չի հարգել— ակնարկում է Բեատրիչին:

68. Ինչ առաջի՞ր: Ես չի հարգեմ— «չի հարգել» բայի անցյալ ձևից հայրը հետևյալում է, որ որդին արգեն մահացել է: Մինչդեռ Գուփոն դեռ կենդանի էր:

73. Անձն այն սեզ— Ֆարինատան:

79—81. Սակայն ձարկան հիսուն տեղում շողա վառ դեմքն այն կնոջ— սակայն չի անցնի հիսուն լիալուսնի (հին տասնպիսներում լուսինը նույնացված էր Պրսզերփինայի՝ Դժոխքի թագավոր Պլուտոնի կնոջ հետ), այսինքն չի անցնի հիսուն ամիս, երբ սեփական փորձով կհասկանաս, թե արտոբյային փնջբան դժվար է հայրենիք վերադառնալը:

83. Մեռնց դեմ— Ուրենտիների դեմ:

86. Արքիս— գետ Տոսկանայում:

97—99. Ինձ բվում է...— Ֆարինատայի խոսքերը (տտ. 79—81) և Ջակոչի գուշակությունները («Գժ.» 2, 64—72) Դանտեին բերին այն համոզման, որ Դժոխքում դատապարտյալներն օժտված են ապադան կանխատեսելու ընգունակությամբ, մինչդեռ Կավալկանտեի հարցը (տտ. 68—69) ցույց է տալիս, որ նրանք չեն տեսնում ներկան:

108. Երբ որ փակվի ապագայի դուռն ընդմիջտ— երբ տեղի ունենա վերջին դատաստանը (տե՛ս 11 ծանոթ.), որից հետո այլևս չի լինի ապագա ժամանակ:

119. Յեղերիկ Բ— Սվեփիայի Ֆրեդերիկ Բ կայսրը (1194—1250), Նեապոլի և Սիկիլիայի թագավորը, պապականության հակառակորդ. հաշակվել է իբրև էպիկուրյան և անհավատ: Կարդինալ— Օտտավիանո դելլի Ուրալդինին (մեռ. 1273 թ.), մոլծանող գեբելյան և էպիկուրյան:

123. Զարագուշակ այն խոսքերի մտքին— տես տտ. 79—81 և ծանոթ.:

130—131. Լույսին շքնաղ աչիբերի— Բեատրիչին, որ ամեն ինչ պարզորոշ տեսնում է աստծու մեջ:

132. Կրանֆիդ ուղին դու կիմանաս— այստեղ, Դանտեն ցույց է տալիս, որ Բեատրիչից է սպասում իր մտաշուտ արտոքի վերաբերյալ զասապտոտցաների արած գուշակությունների բացատրությունը, որը սակայն հետագայում Դանտեին կրոն Կալչագուգան (Գր.) ժէ):

8—9. Անառաա պապ Բ (496—498)— այս պապն ապրել է արևմտյան և արևելյան եկեղեցիների պառակտման ժամանակ:

16—66. Վիրգիլիսը իր սանին բացատրում է, որ Ստորին Դժոխքի («Գժ.» Է, 73) անդնդում, որի վրա են իրենք կանգնել, կան երեք ուրիշ պարունակներ

(տ. 17)— յոթերորդը, ութերորդը և իններորդը: Այդ պարունակներում պատժվում է իրավունքի խախտումը կամ անիրավությունը (քնազրու՝ *ingiuria*), այսինքն անարդարությունը, որ մարդկանց դեմ գործվում է խաբեության կամ բռնության միջոցով (տտ. 22—24):

Խաբեությունը, որ հատուկ է միայն բանականությամբ օժտված մարդուն, ավելի ծանր հանցանք է և պատժվում է Դժոխքի ավելի խոր մասերում (տտ. 25—27):

Բռնությունը պատժվում է մտակալ յոթերորդ պարունակում, որ ստորաբաժանված է երեք համակենտրոն գոտիների. այս երեք գոտիներում պատժվում են երեք կարգի բռնությունները, որոնց ենթարկվում են աստված, սեփական անձը, մերձավորը և նրանց ունեցվածքները (տտ. 28—33):

Առաջին գոտում (տտ. 34—39) պատժվում են մերձավորը և նրա ունեցվածքի դեմ բռնություն գործադրողները (մարդասպաններ, շարամիտ վիրավորողներ, ավազակներ և քանդողներ):

Երկրորդ գոտում (տտ. 40—45) պատժվում են սեփական անձի և ունեցվածքի դեմ բռնություն գործադրողները (ինքնասպաններ, իրենց ունեցվածքը վատնողներ):

Երրորդ գոտում (տտ. 46—51) պատժվում են աստծու և նրա հաստատած կարգի դեմ բռնություն գործադրողները (աստծուն հայհույողներ, սողոմականներ և վաշխատուներ):

Խաբեությունը, նայած թե խաբողները խաբվողների վստահությունը վայելում են թե ոչ (տտ. 52—54), պատժվում է ութերորդ կամ իններորդ պարունակում:

Արքերոզ պարունակում (տտ. 55—60), որ կազմված է 10 ձորերից, պատժվում են վստահության մասնավոր պատճառ ունեցողներին խաբողները. 1—կավատներն ու հրապուրողները. 2—շողոթորթները. 3—սրբապիղծ սխմոնականները. 4—գունակներն ու կախարհները. 5—զեղծարարներն ու կաշտակիրները. 6—կեղծավորները. 7—գողերը. 8—եննգ խորհրդատուները. 9—գժտություն սերմանողները. 10—կեղծարարները:

Իններորդ պարունակում, Դժոխքի ամենախոր մասում, որ կազմված է Կոկիտի սառցալճից, պատժվում են վստահության մասնավոր պատճառ ունեցողներին խաբողները կամ դավաճանները (տտ. 61—66): Այս պարունակն էլ ստորաբաժանված է չորս գոտիների, որ պատժվում են չորս Գլարգի դավաճաններ. առաջին գոտում՝ հարադատների դավաճանները, երկրորդում՝ հայրենիքի, երրորդում՝ բարեկամների, չորրորդում՝ բարեխարհների դավաճանները, իսկ մեջտեղում, երկրի կենտրոնում, սառցալճի մեջ խրված Դեպետը կամ Սաղայելը իր երեք երախների մեջ տանջում է երկրային և երկնային մեծությունների դավաճաններին:

45. Եվ ողբում անդ...— և, աղքատության մեջ ընկնելով, ողբում աշխարհում, ուր, խելացիորեն գործածելով իր հարստությունը, կարող էր երջանիկ ապրել:

50. Սողոմն ու Կահորն— այսինքն սողոմականներին (արվամոլներին) և կահորականներին (վաշխատուներին): Սողոմը բիբլիական քաղաք է, որ այսօր Երկրի տեղացած կրակով իր բնակիչների անբարոյականություն համար: Կահորը քաղաք է հարավային Ֆրանսիայում, որ միջին դարերում հայտնի էր իր վաշխատուներով:

67—90. Պատասխանելով Դանտեի այն հարցին, թե ինչո՞ւ հեշտասերները, որկրամոլները, բարկացկտուները, ժլատներն ու շտալլները (տտ. 70—72) չեն պատժվում հրատաշուր քաղաքում կամ Ստորին Դժոխքի պարունակներում, Վիրգիլիոսը բացատրում է (տտ. 76—90), որ նրանք նվազ մեղավոր են և նվազ խստորեն պատժվում (նրանք պատժվում են Վերին Դժոխքի պարունակներում), քան բռնացողներն ու խաբողները, որովհետև նրանց մեղքերը անզսպության մեջ են:

Անզսպությունը, այսինքն՝ կրքերի և մարմնական հաճույքների շափազանցությունը, պատժվում է երկրորդ, երրորդ, չորրորդ և հինգերորդ պարունակներում: Անբանությունը, այսինքն բռնության հանգեցնող ստոր մղումների գոհացումը, պատժվում է յոթերորդ պարունակում:

Չարությունը, այսինքն խաբեությամբ զինված ապականությունը պատժվում է ութերորդ և իններորդ պարունակներում:

Վերին և Ստորին Դժոխքի սահմանին, Դևպետի քաղաքի պարիսպների ներսում, ուր կազմված է վեցերորդ պարունակը, պատժվում են հերետիկոսներն ու էպիկուրյանները:

79. Քո էթիկայի— Արիստոտելի «էթիկայի»:

94—96. Վերադարձիք այնտեղ, ուր ինձ ասացիր— տ. 48: Վաշխառուն վիրավորում է աստծուն, որովհետև ոտնակոխ է անում նրա հաստատած բնական կարգը:

97. Փիլիսոփան անվանի— Արիստոտելի:

101. Քո ֆիզիկան— քո կողմից ուսումնասիրված Արիստոտելի «Ֆիզիկան» (հմմտ. տ. 79):

105. Ես Աստուծու բռն է գալիս բստ ինձյան— ասաված բնության հայրն է. արվեստը հետևում է բնության:

106—108. Այս երկուսով, բնությանը և արվեստով...— բնական կարգով և աշխատանքով միայն պետք է մարդիկ ապրեն և առաջադիմեն:

113—114. Ձկանց համաստեղությունը (Ձկները) արդեն հորիզոնի վրա է, իսկ Մեծ Արջ համաստեղությունը (Մայրը) թեքվել է դեպի հյուսիս-արևմուտք: Այդ նշանակում է, որ մոտ է նոր օրվա արշալույսը:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Ե Ր Կ ՈՒ Ե Ր Ո Ր Գ

4—10. Ինչպես ժայռն այն...— Դանտեն յոթերորդ պարունակը տանող զանազանի և քարքարոտ վայրէջքը համեմատում է Տրենտո քաղաքի մոտակայքում Ադիջե գետի վրա տեղի ունեցած փլուզման հետ:

12—13. Նախաախինք Կրետեի...— Մինոտավրը, կես-ցալ կես-մարդ դիցաբանական հրեշ, որ ծնվել և ապրել է Կրետե կղզում: Դանտեական Դժոխքում Մինոտավրը գարձել է պահապանը յոթերորդ պարունակի, ուր պատժվում են բռնավորները:

17—20. Դուսը Արեմֆի...— Թեսեոսը, Աթենքի թագավոր Եգեստի որդին, որ սպանեց Մինոտավրին:

34. Առաջին անգամին— հմմտ. «Դժ.» Թ, 22—27:

37—45. Սակայն նախքան Դժոխք իջնելը նրա...— ակնարկում է Քրիստոսին, որ, ըստ ավետարանական ավանդության, իր մահից հետո Դժոխք իջավ և այնտեղից երկինք տարավ հին Ուխտի արդարների (Մժ.) Դ, 52—63): Իսկ Քրիստոսի մահվան պահին երկիրը ուժգին ցնցվեց; ցնցվեց նաև անդնդախոր Դժոխքը, որի հետևանքն են Դժոխքի փլատակները (հմմտ. «Դժ.» ԻԱ, 106—114. ԻԳ, 133—138. ԻԴ, 19—33):

41—43. Աշխարհ սիրով սարոսաց...— էմպեդոկլը («Դժ.» Դ, 138) ենթադրում էր, որ աշխարհի կազմությունն ու կարգավորությունը հետևանք է տարրերի անմիաբանության, և հենց որ անմիաբանությունը դադարել է և փոխարինվել միաբանությամբ (սիրով), հողը, հուրը, օդն ու ջուրը իրար են խառնվել և տիեզերքում քառս է առաջացել:

46. Արյան գետին այն եռուն— ֆլեգեթոնը («Դժ.» ԺԴ, 112—135), Դժոխքի երրորդ գետը, եռացող արյան գետը, որ կազմում է յոթերորդ պարունակի առաջին, արտաքին գոտին:

49. Օ՝ մոլի շահ, օ՝ բարկություն-խուլական— շահամոլությունն ու բարկությունը բնության մղող գլխավոր կրքերն են:

65. Քիրոն— Կենտավրոսների հեղինակավոր և իմաստուն ղեկավարը, Աթիլեսի խնամակալը (տ. 71, «Քավ.» Թ, 37):

67—69. Նեսոս— այս Կենտավրոսը փորձեց առևանգել Հերակլեսի կնոջը՝ Դեյանիրին, րայց հերոսը նրան մահացու վիրավորեց թունավոր նետով:

72. Յուլոս— ուրիշ Կենտավրոս, որ Պիրթոոսի հարսանյաց ժամանակ հարբեց և փորձեց բռնի առևանգել հարսին և այլ կանանց:

81. Նակինը— Դանտեն:

84. Նրկու բնություններն— բնությունները մարդու և ձիու:

88. Մի կին երկնում ալիլոիան ընդհատեց— Թատարիչին, իջնելով կիմոս՝ Վիրգիլիոսի մոտ, երկնքում մի պահ ընդհատեց իր օրհներգությունը:

107. Ալեքսանդր ճակեղոնացիին կամ, գուցե, ֆերբցին (Քուսարիա):

107—108. Գրոնթա— Սիրակուսայի (Միդիլիա) բռնակալը:

110. Անձանդին— Մարկա Տրիվիդանայի բռնակալ էձձնինն դա Ռոմանոն:

111—112. Օրբիձո Էստեցի— Օրբիձո Է, Ծերբարայի մարդիկը:

113—120. Աս ժամում խոցեց սիւտը այն...— Պի դը Մոնֆորը, Կառլոս Ա. ենթաւացու (Բաւլ. ք է, 112—114 ծանոթ.) ստորապահը Տոսկանայում, դաշունահարեց Անգլիայի էդուարդ Ա թագավորի զարմիկին: Սպանողը ուղեց վրեժ լուծել թագավորից, որ մահվան էր դատապարտել իր հորը՝ Սիմոն դը Մոնֆորին:

124. Աստիլլա— Հոնեթի ահավոր թագավորը (433—453). հորջորջվել է «աստու պատուհաս»:

133. Քեսսուտա— Պոմպեո Մեծի որդին, նշանաւոր ծովահեն: Պլուտուս— Եպիրոսի թագավորը (319—272 մ. թ. ա.), ահ ու սարսափը և՛ թշնամիներին, և՛ հպատակներին:

137. Ռիեիե Կոսմեսո և Ռիեիե դե՛ Պացցի— Քանադարհի երկու եղանավոր աւազակներ Դանաբի ժամանակներում:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Ե Ր Ք Ե Ր Ո Ր Վ

7. Չելյևայից սկսած մինչև Կոսենա— Չելյևա գետակից մինչև Կոսենո փոքրիկ քաղաքը. դրանք միջև ընկած է Տոսկանական Մարեման, որ հնում հարուստ էր թափուտներով և վաղորդ գազաններով:

10—12. Հարպիաներ— կանացի դեմքով և գիշարել թռչնի մարմնով առասպելական էակներ, որոնք բնակվում էին Ստրոֆալլաձ կղզիներում:

25. Կարծեմ, բե նա կարծեց, որ ես կարծեցի— բառերի այսպիսի շինծու շարահյուսութեք հատուկ էր սիկիլյան դարոցի ճաշակին:

48. Որ ի՞նչ երգում ես պատմել եմ արտագին— Վիրգիլիոսը իր «էնեականի» 7 գրքում պատմել է, որ երբ էնեասը, հասնելով Քրակիա, սկսեց կտրած մրտենու թուփը, որպեսզի ճյուղերով զարդարի զոհասեղանը, կեղևից դուրս եկավ արյուն և արմատներինց լսվեց այդտեղ թաղված տրոյացի արքայազուն Պոլիդորի ձայնը:

58. Ես նա եմ...— խոսողը հոգին է Պիե դեկա Վիեյայի, ոչքն Ֆրեդերիկ Բ զայսրը (Էթ. ժ. 8, 179) դարձրեց իր քաջատուղաքը և ամենամատահեթ խորհրդակա՞նը: Պալատապանները, նախանձից դրոշված, կայսեր մոտ նրան ամբաստանեցին դավաճանության մեջ, և նա 1248-ին բանտարկվեց և կտրաջվեց. հաջորդ տարին, վշտից ընկձված, ինքնասպանութուն գործեց:

64. Պոսիկը— նախանձը (տ. 73):

72. Եձձ՛ արդարեա հանդեպ դարձա անարդար— այսինքն՝ իմանալով հանդերձ որ ես անմեղ եմ, ինքնասպանութուն գործեցի:

102. Յավագնում եմ...— առաջացնում են ցավոտ վերք, որը միաժամանակ բերան է, որի միջով ցավը պոռթկում է ողբերով ու ճիչերով:

109. Անեղ օրում— ահեղ դատաստանի օրը (հմմտ. «Եթ.» 2, 97—98):

115. Երկու հոգի— սրանք իրենց ունեցվածքը վատնողներ են:

118. Առջեիեր— սինեացի Լանոն (տ. 120) «Վատնող խմբից» («Եթ.» ԻԹ, 130) մեկը, որ ընկավ Տոպպոյի մոտ տեղի ունեցած մարտում (1287):

119. Մյուսը— պաղուացի Զակոմո դա Սանո-Անդրեան (տ. 133):

123. Մի բփի— այս թփի մեջ, ուր թաքնվեց Զակոմո դա Սանո-Անդրեան, փախչելով իրեն հետապնդող շներից (տտ. 124—126), փակված է հողին Քլարենտացի մի ինքնասպանի, որը, ըստ ոմանց, դատավոր Լոտտո դեյլի Այլինե է, ըստ այլոց, հարուստ Ռոկկո դեի Մոձձին: Երկուսն էլ ինքնասպանութուն են գործել:

143. Այն քաղաքում— Չլորենցիայում:

146—150. Եվ եթե դեռ անցքի վրա Առնոյի...— Դանտեի ժամանակ Տլորենցիայում, Առնոյի անցքի վրա (Առնո գետի Հին Կաթնորջի— Ponte Vecchio— գլխին), դեռ կանգնած էր Մարոի ավերված արձանը Բճմտ. «Դր.» ԺԶ, 145—147): Արձանի մնացորդը գեւ. ընկավ 1333 թվին՝ վարարման ժամանակ: Ավանգուստինը հոնեթի թագավոր Ատտիլյան է վերադարձր Չլորենցիայի կործանումը, իսկ պատմութունը՝ գոթերի թագավոր Տոտիլային: Ինքնասպանի հոգին այստեղ

արտահայտում է ժողովրդի այն համոզումը, որ կթե պահպանված լլիներ Մարտի արձանի այդ մնացորդը, Ֆլորենցիան հորից կալիբրվեր, և իդուր կանցնեին քաղաքը վերակառուցողների շանքերը:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Ղ Ո Ր Ս Ե Ր Ո Ր Դ

15. Որ Կատոնը առհերով էր կոխկրտած— ակնարկում է Պոմպեոսի զորքի մնացորդների անցումը լիրիական անապատով Կատոն Ուտիկեցու առաջնորդին՝ թյամբ:

22—24. Ոմանք գեանին պառկած էին մեյքն ի վար— սրանք ասածուն հայհոյողներն են: Ոմանք հասած պապած էին ինճեանվոսի— վաշխատուններն են (ՎՊժ. 22 ժ. 34—78): Իսկ ոմանք էլ քայլում էին անբազար— սողոթականներն են (ՎՊժ. 22 ժ. 62, 1—80):

31—36. Ինչպես հնդկաց զավառներում հրատապ...— ըստ Ալեքսանդր Մադկեռնացու մասին առևտրաթյուններից մեկի (հմմտ. Ալեքերտ Մեծ, «Մետեորներ» Ա, 4, 8), Հնդկաստանի անասպատներում Արեքսանդրը արձուցրով, որ հրեյեն անձրև է թափվում իր սրբի վրա, գինվորներին հրամայում է կոսկարեել գետին քնկած բոցերը:

45. Այն դասն մուսիքն— Դեպիտի քաղաքի դարպասի առջև (ՎՊժ. 2, 82—130):

46. Ո՞վ է մեծն այն, որ պառկած է...— սա Կարպանեոն է (տ. 63), Թեբի դեմ պայքարած և այն կոնարած յոթ արքաներից մեկը:

52. Իր դարբնին— իր (Ջևեի) որդի Հեփեստոսին (Վուլկան. տ. 57), աստված—գարբնին, որի օղևաթյամբ Կիկլոպները (մյուսները տ. 55) Ջևեի համար տեսեր էին կոռած էանա (Մանգիբելո. տ. 56) լուռն լրորներում գտնված դարբնոցում:

58. Ֆլեգրայի գոտ մարտում— Ջևեի և Հսկաների միջև այն արեղ մարտում, որ տեղի ունեցավ Ֆլեգրայի հովտում (Թեսալիա): Հսկաները փորձեցին արձույթալի Օլիմպոսը, բայց արարտվեցին Ջևեի շանքերի հարվածների արև (հմմտ. ՎՊժ. 2, 81—83):

78. Մի գեանակ— այս գետակը Ֆլեգեթոնի (հոսցող արյան դետի) մի ճյուղն է, որ հոսեցով ինքնասպանների անաստի միջով, այժմ դուրս է գալիս ավազուտը և այն կարում է՝ թափվելու համար Դեթիսի խորքը:

79. Բռնիկավ— Վիտերբոսի մոտակայքում (Հռոմի մարզ) հանգային տաք ջրերի ձևակ, որ վաղուց ք վեր հայտնի էր իր բուժական հատկություններով:

98. Մեռելու տար ախարժակիս իր բացած— գոհացում տար քիմ հետաքրքրությամբ, որ ինքն էր քրքեր:

96. Որ մեղանիկ էին մարդիկ իրճույա— Պրետոնում, առասպելական ասաջին թագավոր Սատուրնի օրոք:

100—102. Ռեան այնտեղ լեռներից մտնկան թախտաց...— Երբ ծնվեց Ջևեը, Ռեան, Ջևեի մայրը և Սատուրնի կինը, նրեիային տարավ ա հորից թաքցրեց Իդա լեռան մի քարայրի մեջ:

103—111. Մեթի արձան մի հսկա— հսկա ծերունու այս պատկերը առնված է Աստվածաշնչից (Գանիելի Բ): Գանտեի մոտ կրեոնի ծերունին ներկայացրեում է ժամանակի ընթացքում փոխված և ոսկե, արծաթե, ոլլեմն ու Երկաթե քարերի միջով անցած մարդկությունը:

112—120. Արձանի բոլոր մյուս մասերը, բացի ոսկե լլիկից, առեն անդրեր, որոնցից կաթում են արցունքներ և, փորելով ստորագա ծալը, իջնում են անլլի խորքերը և կազմում Դեթիսի գետերը: Այսպիսով Դեթիսում է հավաքվում աշխարհի ամբողջ ջաթն ու ցալը: Գեթիսի գետերը Պրետոնի ակն է մի ընդհանուր ծալում— կրեոնի ծերունու արձանից հոսող արցունքները, և ներկայացրել է իրան մի ընդհանուր գետ, որ անցնում է Գեթիսի ամբողջ գահավաղով, երբեմն լայնանալով՝ Օլիմպոսն լճի ձևով: Այդ միակ գետը արարվում ստանում է ասարբեր անակներ՝ Այսկան, Սոիթ, Ֆլեգեթոն, Կոկլոս:

134—135. Բայց եռումը այս բերի շատագույն Գանտեին պետք է ենթադրել

տաք, որ սա հենց Ֆլեգեթոնն է (Ֆլեգեթոն հուն. նշանակում է սեռուն), որի մասին Վիրգիլիոսը խոսել է իր «Էնեիդայում» (2, 550—551):

136. Լեթես (Լեթես հուն. նշանակում է մոռացում), մոռացումի գետը, չի կարող լինել քրիստոնեական Դժոխքում (ինչպես կար հեթանոսական Դժոխքում), քանի որ դատապարտյալները չեն կարող մոռանալ իրենց գործած հանցանքները: Դանտեսն այն գետերում է Քավարանի լեռան գագաթին, Երկրային Դրախտում («Քավ.» ԻԸ, 121—132):

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Հ Ի Ն Գ Ե Ր Ո Ր Դ

4—10. Ֆլեգեթոն գետի բարձրադիր քարափները Դանտեսն համեմատում է այն քարաթմբերի հետ, որ Ֆլամանները կառուցում են Գոիսսաևա (Վիսսանդ) գյուղակի և Բրյուգե քաղաքի միջև, և այն պատերազմների հետ, որ պաղտացիք բարձրացնում են Բրեմսա գետի երկայնքին՝ վարարումից սլաշտպանվելու համար:

30. Բրունետոն— Բրունետոն Լատինի կամ Լատինո (1220—1294), Ֆլորենտացի գիտուն, փիլիսոփա, բանաստեղծ, գունեղների կուսակից:

36. Սա— Վիրգիլիոսը:

50. Մի հովտում— մթամած անտառի հովտում:

55. Քե հետևես քո աստղին— ակնարկում է Երկվորյակների համաստեղությունը, որի տակ ծնվել է Դանտեսն: Այդ համաստեղությունը, ըստ ժամանակի աստղագուշակների, ընդունակ է մարդու մեջ հակում առաջ բերելու դեպի գրականությունն ու գիտությունը (հմմտ. «Դր.» ԻԲ, 111—117 և ծանոթ.):

58. Ամենինի վաղաժամ— վաղաժամ Դանտեսի վերաբերմամբ, քանի որ Բրունետոն մեռավ ծեր հասակում, 1294 թվին, երբ Դանտեսն դեռ 29 տարեկան էր:

61—63. Բայց ժողովուրդն այն ապերախ ու անսիրտ...— այսինքն Ֆլորենցիայի ժողովուրդը:

64. Բարձույդ համար— հասարակական-քաղաքական կյանքում քո ուղղամտության համար:

67. Մի հին առած անվանել է նրանց կույր— առած, որ տարածված էր Ֆլորենցիայի գերիշխանությունը շահնդուրծող տոսկանական համայնքներում և հորինվել էր այն ժամանակ, երբ Ֆլորենտացիները կույրորեն հավատալով օստրոդոթների թագավոր Տոտիլայի խոստումներին, նրա առջև բաց արին իրենց քաղաքի մուտքը. Տոտիլան այդ ձևով գրավեց քաղաքը և ավերեց այն:

68. Նրանք ագան, եպիսկոպոս են ու գոռոզ— հմմտ. «Դժ.» 2, 74—75:

70—72. Երկու կողմերն այտույան— երկու հակամարտ կուսակցությունները, Սևերն ու Սպիրտակները: Կկամենան Բեգ հարստի— նախ Սևերը, երբ Դանտեսի դեմ աքսորի դատապահին, են կայացնում իրեն իրենց քաղաքական հակառակորդի, և ապա Սպիրտակները, երբ Դանտեսն աքսորում կգծտվի նրանց հետ (հմմտ. «Դր.» ԺԷ, 61—69):

73. Ֆիեզոլյան անասունները— այսինքն Ֆլորենտացիները, որոնք մասամբ ֆիեզոլյան սերունդներ են (տես տտ. 61—63 ծանոթ.):

78. Որքը այնքան ապիրատ— Ֆլորենցիան:

88. Մյուսների հետ— մյուս գուշակությունների հետ, որ լսեցի Չակոլոցից («Դժ.» 2, 64—72) և Ֆարինատայից («Դժ.» Ժ, 79—81):

110. Պրիշիանո— լատիներենի նշանավոր քերական, որ ապրել է 2 դարի առաջին կեսերին: Ֆրանչեսկո դ'Ակկորսո— Բյուրեյական դպրոցի ակադեմիկոս իրավագետ (1225—1294):

112—114. Ում ծառայից ծառան շուտով փոխադրեց— ակնարկում է Ֆլորենցիայի եպիսկոպոս Անդրեա դեի Մոձձիին, որին անվայել վարքի համար Բոնիֆակոս Ը սլապը (ծառայից ծառան— servus servorum Dei. այսպես է սլապը կոչվում պաշտոնական գրություններում) 1295 թվին Ֆլորենցիայից (Անոն գետի վրա) տեղափոխեց Վիչենցա (Բակկիլյոնե գետի վրա):

119. Դանձրս— «Գանձամատյան»:

122—124. Ինչպես նրանք, որ վազում են Վերոնում...— ակնարկում է վերոնայում ամեն տարի մեծ պահքի առաջին կիրակի օրը տեղի ունեցող վազքի մըր-

ցումները: Բրունետտն այնպիսի արագութեամբ հեռացավ իր խմբին միանալու համար, որ նմանվեց այդ մրցավազքի հաղթողին:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Վ Ե Յ Ե Ր Ո Ր Գ

5. Մի խմբից— սողումականների մի ուրիշ խմբից, որը բաղկացած է սազմական և քաղաքական գործիչներից:

19. Նրանք նորից շարժվեցին— նրանք մի պահ դադարեցրել էին իրենց ողբերը համաքաղաքացի Դանտեի հետ զրուցելու համար:

37. Գուալդրադա— Բելլինչոնե Բերտի դեի Ռավինյանիի («Գր.» ԺԵ, 112) դուստրը, կոմս Գուիդո Ավագի կինը, որից էին սերում Տոսկանայում համբավված կոմս Գուիդոները:

38—45. Գուիդո Գուեբրա, կոմս Գուիդո, Տեգիայո Ալզոբրանդի դելլի Ադիմարի և Ռուստիկուչիի Ցակոպո (սա Դանտեի հետ խոսողն է)— ֆլորենտացի ականավոր պետական-քաղաքական գործիչներ ԺԳ դարի կեսերին:

63. Երկրի կենտրոնում— Դժոխքի խորքում, ամենախոր հատակում, որը միաժամանակ երկրի կենտրոնն է:

70. Գուլլելմ Բոստիբե— ֆլորենտացի ազդեցիկ պալատական:

73. Նոր-նոր մարդիկ— ոչնչությունից բարձրացած և ավանդություններից զուրկ վերաբնակիչներ: Վաստակներ էյուրթական— վաշխառության և առևտրի միջոցով ձեռք բերված հարստություններ:

94—101. Ենչպես գետն այն...— Մոնտոնե գետը:

106. Պարան— այս պարանը հավանաբար ունի այլաբանական իմաստ, որ պարզ չէ մեկնիչների համար. պարզ է միայն, որ այն հրեշը, որ շուտով երևալու է պարանի ազդանշանով, ներկայացնում է խաբեությունը:

128. Իմ կատակերգով— Դանտեն իր պոեմն անվանում է կատակերգ կամ կատակերգություն (հմտ. «Գժ.» ԻԱ, 3): Իր բացատրությամբ («Մամականի» ԺԳ, 28—31) և միջնադարյան առումով կատակերգություն է կոչվում այն գրական ստեղծագործությունը, որ ունի միջակ ոճ, տխուր սկիզբ և զվարթ վախճան, և զբված է ժողովրդական լեզվով: Դանտեի «կատակերգության» աստվածային մակդիրը, որ տվել է Բոկաչչոն, ընդհանրացավ 1555 թ. վենետիկյան հրատարակությունից սկսած («կատակերգության» առաջին տպագիր հրատարակությունը եղել է 1472-ին):

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Յ Ո թ Ե Ր Ո Ր Գ

1. Ահա զազանն իր տուռնով սուր, երկայն...— Գերիոնն է (տ. 97), պահպանը ութերորդ պարունակի, ուր պատժվում են խաբեբանները:

18. Արաֆեհ— Լիդիայի առասպելական ոստայնանկուհին, որ իր արհեստի մեջ փորձեց մրցել Միներվայի հետ, բայց նրանից պարտվեց և սարդի փոխվեց:

31. Սյապե իջանք արաֆեհ արաֆեհյան ուղղությամբ— Դժոխքում երկու բանաստեղծները միշտ բալլում են դեպի ձախ ուղղությամբ («Գժ.» ԺԴ, 125—126). միայն երկու բացառություններ ենք գտնում, առաջինը՝ հերետիկոսների պարունակը մտնելիս («Գժ.» Թ, 132) և երկրորդը՝ Գերիոնի մոտ գնալիս:

56. Որոշ զույնավ ու նշանով մի բախկ— սրանք դատարկ քսակներ են, որանք կախված են վաշխառուների վզից՝ զարդարված զինանշանով այն տոհմի, որին պատկանել են նրանք:

58—60. Դեղին ֆոնի վրա կապույտ առյուծը ֆլորենտացի Զանֆիլացցիների տոհմի զինանշանն էր:

61—63. Կարմիր ֆոնի վրա սպիտակ սազը ֆլորենտացի Ուբրիակիների տոհմի զինանշանն էր:

64—65. Սպիտակ ֆոնի վրա կապույտ խոզը պադուացի Սկրովենչիների տոհմի զինանշանն էր: Այստեղ հավանաբար նկատի ունի այդ տոհմի նշանավոր վաշխառու Ռեջինայդոյին:

68. Վիտալիտոն դել Դենտե— պադուացի ազնվատոհմիկ:

72—73. Պետր մեր...— Ֆլորենտացի Զաննի Բուլամոնտեն (մեռ. 1310):

82. Այսուհետև այսպես պետք է ցած իջնել— այսուհետև հարկավոր է Դժոխքի մի պարունակից մյուսը իջնել այսպիսի անսովոր և ահավոր եղանակով. յոթնէրորդից ութերորդ պարունակ՝ Գերիոնի գավակին նստած. ութերորդից իններորդը՝ հսկա Անթեյի միջոցով («Դժ.» ԱԱ, 130—145). Կոկիտոնի մակերեսից դեպի երկուրի կենտրոն՝ իջնելով Սադայելի բողոտ մարմնի երկայնքով («Դժ.» ԱԳ, 70—93):

106—108. Ֆայետոն— Արևի որդին: Սա հորից թուլլովութիւն ստացավ վարելու նրա կառքը, բայց շկարողացավ ձիերի սանձը պահել, և ձիերը, դուրս գալով իրենց ճանապարհից, այրեցին երկնքի մի շերտը, մինչև որ Զևսը, կանխելու համար համաշխարհային հրդեհը, շանթահարեց կառապանին և նրան նետելով Երիզանում («Ալլակերպ.» Բ, 47—324):

109—111. Խլար— Դեղալի որդին: Դեղալը, փախելու համար Կրետեի լաբիրինթոսից, ուր փակված էր իր որդի Իկարի հետ միասին, իրեն և որդու համար պատրաստեց մոմե թևեր. բայց Իկարը շատ բարձրից թռավ, արևի ճառագայթներից մոմը հալվեց, և նա ծովն ընկավ («Ալլակերպ.» Ը, 183—235):

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Ո Ւ Թ Ե Ր Ո Ր Դ

1—18. Գեշ ձորեռով մի աեղանք (բնագրում Malebolge— շար պարկեր. հարմար գտանք թարգմանել զեշ ձորեր) — Դժոխքի ութերորդ պարունակը:

25—27. Այստեղ երկու խմբեր կային տարբերաց...— ութերորդ պարունակի այս առաջին ձորում մեղավորների երկու խմբեր կան, որոնք պտտվում են միմյանց հակառակ ուղղութիւնք և մտրակահարվում են եղջերավոր դեերից (տտ. 34—39):

28—33. Այսպես հռոմցիք հոբելյանի մեծ տարում...— Բոնիֆակիոս Ը պապը 1300 թվականը հայտարարեց «հոբելենական տարի»: Դյուրացնելու համար ուխտավորների հոծ բազմութիւն երթնելութիւնը Սուրբ Հրեշտակի կամուրջով, նրա երկայնքով մի միջոցով դրվեց, այնպես որ ուխտավորների մի մասը կամուրջի մի կողմով գնում էր դեպի Սուրբ Միտրոսի բազիլիկան, իրենց դեմքը ուղղած դեպի Սուրբ Հրեշտակի ամրոցը, իսկ մյուս մասը կամուրջի մյուս կողմով վերադառնում էր, ուղղվելով դեպի Մոնտե Զորդանո (մի բլուր, որ գտնվում է Տիբերիսի ձախ ափին, նույն ամրոցի դիմաց):

49. Վենեդիկո Կալչանեմիկո— բոլոնյացի գուելֆների պարագլուխը:

55—57. Նս դրդեցի իմ Գիզուա Բելլային...— Վենեդիկո Կալչանեմիկոն իր քրոջը՝ Գիզուա Բելլային հարկադրեց դառնալու Ֆերրարայի մարկիզ Օբիձո Բ-ի («Դժ.» ժԲ, 111) սիրուհին, ավելի շուտ քաղաքական, քան դրամական պատճառով:

59—62. Նրանք այնքան շատ են այստեղ...— ավելի շատ բոլոնյացիներ կան Դժոխքում, քան կենդանի բոլոնյացիներ երկրում: Բոլոնյա նահանգում Տիձ-ի փոխարեն (իտալերեն essere— լինել բայի ստորադասական ներկայի եղակի ձևը) ասում են sipa իրենց բարբառով:

83—96. Յասոն— Արգոնավորների առաջնորդը, որ Կոլխիդա գնաց՝ Ոսկեգեղմը ձեռք բերելու համար («Ալլակերպ.» է, 1—158): Դեպի Կոլխիդա նավարկելու ճանապարհին Յասոնը մտավ Ամեոս կղզին, որտեղ կանայք, իրենց ամուսինների սառնութիւնից զայրացած, անխնա և անխտիր սպանել էին բոլոր տղամարդկանց: Այնտեղ նա հրապուրելով խաբեց արքայադուստր Հիսիպիլին, որ տղամարդկանց կտորածի ժամանակ իր հերթին խաբել էր մյուս կանանց, փրկելով իր հորը՝ թագավոր Տոանտին: Յասոնը բաժանվեց Հիսիպիլից, նրան թողնելով հղի վիճակում. ապա հրապուրեց Կոլխիդայի արքայադուստր Մեդեային, որից նույնպես հետո սառեց, սիրելով մի ուրիշ կնոջ, Կրեաին («Թեբեական» Ե, 403—485):

113. Մարգիանց մի խումբ կղզիանքի մեջ սուզված— սրանք շողորթթևերն ու քծնողներն են:

122. Ալեսսիա Ինտերմինելլի— լուկկացի հայտնի շողորթթ Դանտեի ժամանակներում:

133. Խայիս— Տերենտիոսի («Քալ.» ԻԲ, 97) «Ներքինի» կատակերգութեան հերոսուհին, տիպը այն կանանց, որոնք իրենց շողմարար լեզվով խաբում են անփորձներին:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Ի Ն Ն Ե Ր Ո Ր Դ

1. Մոզ Սիմոն— ըստ «Գործք առաքելոցի» (Ը, 9—24) սամարացի մոզ Սիմոնը Պետրոս և Հովհաննես առաքյալներից փողով գնել ուզեց մկրտվածների վրա սուրբ հոգին իջեցնելու կաթողութունը՝ ձեռքերը նրանց վրա դնելու միջոցով, ինչպես նրանք անում էին: Բայց Պետրոսը նրան պատասխանեց. «Արծաթ թո ընդ ջեզ լիցի ի կորուստ, զի զպարզևան Աստուծոյ համարեցար ընչիւք ստանալ» (Ը, 20): Սիմոնի անունով սիմոնականներ կոչվեցին նրանք, որոնք զբաղվեցին սուրբութունների (հոգևոր բարիքների և եկեղեցական պաշտոնների) առուծախով: Պայքարը սիմոնականության դեմ կարևոր տեղ է զբաղում Դանտեի բարենորոգչական ընդհանուր ծրագրի մեջ:

17. Սան-Ջովաննիս իմ շխեալ— Ֆլորենցիայի սուրբ Հովհաննես Մկրտիչ (Սան-Ջովաննի Բատրիստա) եկեղեցին ու մկրտարանը:

19—21. Սրանցից մին... ես ջարդեցի— մկրտարանի մարմարե խոռոչներից (ավազաններից) մեկը Դանտեն մի օր ջարդել է ազատելու համար մի երեխայի, որ խաղայիս ընկել է նրա մեջ և խեղդվելիս է եղել:

31. Ո՞վ է ես— այս տանջվող մեղավորը Նիկողայոս Գ պապն է (1277-ից մինչև 1280), որի սոցիալական անունն է Ջովաննի Գալետանո դեյլի Օրսինի:

49—51. Կանգնած էի այնտեղ ինչպես Բանան, ում կանչում է մարդասպանը գետնամուխ... միջնադարյան Իտալիայում վարձու մարդասպանին պատժելու համար նրան զլխովայր խրում էին փոսի մեջ, ուր ապա հող լցնելով խեղդում նրան: Զարագործը հաճախ իր մահը ուշացնելու համար խոստովանահայր էր կանչում, հերեթի ուրիշ մեղքեր էլ ուներ խոստովանելու:

52. Բոնիֆակիոս, այդ դո՞ւ ես— Նիկողայոս Գ-ը Դանտեին դնում է Բոնիֆակիոս Ը-ի տեղ, որ պապական գահ բարձրացավ 1294 թվին և պետք է Դժոխքում իրեն փոխարինելու գար 1303 թվին, իրեն հրելով հորանցքի խորքը (տտ. 73—78): Նա զարմանում է, որ Բոնիֆակիոսը երեք տարի վաղ է եկել: Միշտ պետք է հիշել, որ պոեմի գործողությունը տեղի է ունենում 1300 թ. գարնանը:

54. Գի՛րք— ապագան դուշակող գիրքը, որի մեջ դատապարտյալները կարդում են ապագան («Դժ.» Ժ. 97—108):

56. Դո, նեկգորեմ խաբեցիք— Բոնիֆակիոս Ը-ն իր նախորդ Կելեստին Ե պապին զանազան նենգություններով ստիպեց հրաժարական տալ գահից և նրան հաջորդեց նենգությամբ ու բռնությամբ կատարված անօրինական ընտրությամբ (հմտ. «Դժ.» Գ, 59—60 ծանոթ.):

57. Չվեաղ կեոջ— եկեղեցուն: Միստիկների և աստվածաբանների լեզվում պապը անվանվում էր «եկեղեցու ամուսին»:

70—72. Ըշմարիտ ե, որ ես եղա արջի ձագ— Նիկողայոս Գ-ը Օրսինիների տոհմից էր (Իտ. ORSA նշանակում է էգ արջ): Փոխաբերական իմաստով ուզում է ասել՝ եղա արջի պես անհագ:

79—84. Բայց ես այստեղ այնքան երկար չի մնա... ինչքան որ ես...— Բոնիֆակիոս Ը-ն այստեղ, սիմոնականների փոսի մեջ, ավելի քիչ կմնա (կմնա 11 տարի, 1303-ից մինչև 1314 թ.), քան մնացել է Նիկողայոս Գ-ը (մնացել է 20 տարի, 1280-ից մինչև 1300 թ.), որովհետև 1314 թվին Յրանախայից Բոնիֆակիոսին փոխարինելու կգա Կլեմենտ Ե պապը, ավելի վաղ ու անօրեն մի հովիվ:

85. Հասն Մակաբյանց— ըստ Բ Մակաբյանց գրքի (Գ, 7—26. Ե, 5—10), հրեա քահանայապետ Հասոնը իր քահանայապետությունը գնեց Միթրայի թագավոր Անտիոքոսից և փոխարենը հեթանոսական բարքեր մտցրեց Նրուսաղեմում:

94—96. Ոչ Պետրոսը, ոչ մյուսները...— ոչ Պետրոսը, ոչ էլ մյուս առաքյալները Մատաթիայից ոչ մի վարձ չպահանջեցին, երբ նրան առաքյալ ընտրեցին Քրիստոսի մատնիչ Հուդա Մկարիովտացու տեղը:

99. Կառլուս— Կառլոս Ա Անժուացու («Քալ.» էլ 112—114 ծանոթ.):

102. Ուրախ կյանք — ի հակադրություն զժողային տանջանքի:
- 106—111. Հովհաննեսը ձեզ ունեցավ նկատի... — Հովհաննես Ավետարանիչը իր «Հայտնության» մեջ (զլ. Ժէ) հեթանոսական Հոռոմը պատկերեց յոթ գլխանի և տաս եղջերանի զազանի վրա նստած «մեծ պոռնիկի» կերպարանքով:
114. Մեկի տեղ հարյուր կուտ բի զուտ պաշտում — կուսպաշտների յուրաքանչյուր կուտքի դիմաց պաշտում եք հարյուր՝ յուրաքանչյուր դրամը, յուրաքանչյուր թանկարժեք մետաղի կուտքը:
- 115—117. Օ՛ Կոնստանտին, որքա՛ն շարձաց մայր դարձավ... — եկեղեցին սկսեց ապականվել այն օրից, երբ Կոնստանդին կայսրը, իր մայրաքաղաքը փոխադրելով Բյուզանդիոն («Իր.» 2, 1—3), իրեն բորից բուժած և քրիստոնյա դարձրած Սիլվեստր պապին («Բժ.» Իէ, 94—95) պարգևեց Հոռոմ և նրա արևմտյան տիրապետությունները, և այսպիսով սկիզբ դրեց եկեղեցու աշխարհիկ իշխանության:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Ե Ր Ո Ր Գ

2. Առաջին նվագի — «Աստվածային կատակերգության» առաջին մասի կամ կանտիկայի («Քավ.» 49, 140):

8. Մեղապարտներ — գուշակներն ու կախարհներն են:

31—39. Անֆիար — Թեբեն պաշարած յոթ արքաներից մեկը:

40—45. Տիրես — թեբեցի գուշակ, որ իր գուշակություններն անում էր հուսկան բանակում Թեբեի դեմ յոթ արքաների վարած մարտի ժամանակ:

46—51. Արունտ — էտրուսկ գուշակ, որ նախատեսեց Կեսարի և Պոմպեոսի միջև ծագելիք պատերազմը և Կեսարի հաղթանակը (Լուկան, «Չարսալիա» Ա, 584—587):

52—55. Մանտով — թեբեցի գուշակ կին, Տիրեսի (տ. 40) աղջիկը, որը, հոր մահից հետո, յազատվելու համար Կրեոնտի բռնակալությունից, փախավ Թեբե և, երկար տարիներ թափառելուց հետո, եկավ Լոմբարդիա ու հաստատվեց այնտեղ, ուր հետո նրա անվամբ հիմնվեց Մանտովա (Մանտուա) քաղաքը (Հմմտ. «Էնեիդ.» Ժ, 198—200. «Ալլակերպ.» 2, 157. «Թեբեակ.» Գ, 463—466. է, 758—759):

56. Այնտեղ, ուր ես եմ ծնվել — Մանտովայի մարզում: Վիրգիլիոսը ծնվել է Մանտովայի մոտ Անդրես գյուղաքաղաքում (տես «Դժ.» Ա, 69 ծանոթ.):

59. Բաֆոսի ֆաղափ — Թեբեն, Բաբոսի ծննդավայրը: Մտուկ հռչակվեց — երբ էդիպ արքայի որդիները՝ Պոլինիկեն և էտեոկլը, Թեբեի տիրապետության համար սպանեցին միմյանց, քաղաքը ստրկացավ, ընկավ Կրեոնտի բռնակալության տակ:

61—63. Բենակո (լատ. Benacus) — Գարդա լճի հին անունը:

67—69. Անդ կղզյակ կա... — լճում կա մի կղզյակ դեի Ֆրատի (ներկայումս Լեկի) անունով, որի եկեղեցին ենթակա էր Վերոնայի, Ռեչիայի և Տրենտայի եպիսկոպոսների եկեղեցական իրավասությանը:

70—72. Պեսկիրա — ամրոց Գարդա լճի հարավային ցածրադիր ափին:

73—78. Պեսկիրայի մոտ Գարդա լճից հոսում է Միելչո գետը, որը Գովեռնո ավանի մոտ թափվում է Պադուսում (Պո գետի հին անունը):

106—112. Եվրիպիլ — հնադարյան գուշակ, Եվրիպիլն ու Կալվանտը թուրմ էին դորքերի մոտ և գուշակություններ անելով որոշեցին այն հարմար օրը, երբ Ավիդոն հավաքված հունական նավատորմը պետք է խաբիսխ վերցնեի Տրոյա արշավելու համար:

113. Վեսն Ողբերգու — «Էնեականը»: (Հմմտ. «Դժ.» Ժ2, 128 ծանոթ.):

116. Սկովտիացի Միֆելե — շոտլանդացի փիլիսոփա, որ սպրում էր Ֆրեզերիկ Բ կայսեր արքունիքում:

118. Բոնատի Գուրդո — ֆոլիցի աստղագուշակ ԺԳ դարում: Աստեղդե — պարմացի կոշկակար, որ զբաղվել է գրքացությանը:

124—126. Կայներ իր փռեցով... — Լուսինը արդեն հասել է մեր (Երուսաղեմի) կիսագունդը մյուս կիսագնդից բաժանող սահմանի և Սելիլայի մոտ իջնում է ծով: Ուզում է ասել՝ լուսինը մայր է մտնում Երուսաղեմի կիսագնդի հորի-

զոնդում: Լուսինը այստեղ նշված է Կայենը իր փշերով շրջաբանությամբ: Կախապաշարյալ ռամիկը լուսնի բծերի մեջ տեսնում էր պատկերը Կայենի, ոք աքսորվել է լուսնի և դատապարտվել է հալիտեանապես իր ուսերին կրելու փշերի մի խորձ (հմմտ. «Գր.» Բ, 51):

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Մ Ե Կ Ե Ր Ո Ր Դ

7. Նավաբանում վեներիկի— կառուցվել է ԺԲ դարի սկզբին, Եվրոպայի ամենագործունյա նավաշինարաններից մեկն էր Դանտեի ժափանակներում:

37. Չար ճանկեր (Malebranche)— ընդհանուր անունը այս ձորի դեերի, որոնք զինված են ճանկերով ու կռիթներով:

38. Մի ավազ Սևտա Ջիտայից— Լուկան (Սանտա Ջիտան) կառավարող ավազներից մեկը: Ջիտան ԺԳ դարում պաշտամունքի առարկա զարձած սրբուհի էր Լուկկայում: Այստեղ Դանտեի հեգնանքը ուղղված է Լուկկայի համայնքը կառավարող ամբողջ ավագանիին:

41. Բոնտուրից գառ զոփողներ են բոլոր— ասված է հեգնաբար, քանի որ Բոնտուրո Դատին, որ Լուկկայի ժողովրդական կուսակցության պարագլուխն էր, նշանավոր զոփող-կաշառակեր էր:

48. Սուր դեմք— երեսուսից պատրաստված հին բյուզանդական խաչելություն, որ այսօր էլ պահվում է Լուկկայի մայր տաճարում:

49. Սերկիո— Լուկկայի մոտով հոսող գետ:

94—96. Կապրոնա— պիղացիների ամրոցը, որի կայազորը 1289 թվին անձնատուր եղավ Լուկկացիների և Ֆլորենտացիների միացյալ զորախմբին:

106—111. Ուզելով խաբել բանաստեղծներին, Չարազի (Malacoda) կոչված դեր ճարպկորեն խառնում է ճիշտն ու սուտը: Ճիշտ է, որ վեցերորդ կամուրջը փուլ է եկած, բայց սուտ է, որ այստեղից ոչ հեռու գոյություն ունի մի ուրիշ անցուղի:

112—114. Երեկ... լրացավ հազար երկուհարյուր վաթսուն վեց տարին...— անցել է ուրեմն 1266 տարի և մի օր, հինգ ժամ պակաս այն պահից, երբ տեղի ունեցավ վեցերորդ ձորի կամուրջի փլուզումը, որի պատճառն այն երկրաշարժն է, որ ցնցեց երկիրը և նաև Դժոխքը Քրիստոսի մասին ժամին (տես «ԳԺ» ԺԲ, 34—45 ժանոթ.):

139. Իսկ սա օտից շեփոթի ձայն հանեց սուր— դեերի առաջնորդ ու պետ Թավ Մորուքը (տ. 120) իր ջոկատին (տտ. 118—123) մեկնելու ազդանշան է տալիս այս կերպով:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Ե Ր Կ Ո Ի Ե Ր Ո Ր Դ

4. Արեաթինք— արեաթիները բնակիչներն են Արեցցո քաղաքի ու մարզի:

10. Բայց այդպիսի փողի ձայնով արտառոց— ինչպիսին է այն, որի մասին ասվեց նախորդ երգի վերջում:

14—15. Մատան մեջ սրբի հետ եմ, գինետան մեջ՝ գինովի— այս առածանման ասացվածքը նշանակում է, որ ընկերությունը միշտ համապատասխանում է այն տեղին, ուր մարդ գտնվում է: Գժոխքում բանաստեղծը չէր կարող սպասել ավելի լավ ընկերություն:

52. Տեբալդ Բ— Շամպայնի կոմսը:

65. Լատին— այստեղ և այլուր լատին նշանակում է իտալացի, ինչպես լատինական երկիր կամ աշխարհ նշանակում է Իտալիա:

67. Մի կղզիից մերձակից— Սարդինիայից:

81—87. Կոմիտան էր, վաճակաճե Գալլուրի— Գալլուրան Սարդինիայի շրոս շրջաններից մեկն էր կղզու հյուսիս-արևելքում: Վաճակաճ Կոմիտան Գալլուրայի դատավոր Նինո Վիսկոնտիի տեղապահն էր, որ իր պաշտոնն ու վայելած վստահությունը շարաշահեց և կաշառքով բանտից ազատեց իր տիրոջ թշնամիներին. բայց մերկացվեց և կախաղան բարձրացվեց:

88—90. Լոգոդորցի Միքէլ Զանկեան— Լոգոդորը Սարդինիայի մյուս շրջանն էր, որ կառավարում էր Միքեիլ Զանկեան՝ Ֆրեդերիկ Բ կայսեր որդու, Սարդինիայի քաղաքը էնցոի անունից:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Ե Ր Ե Ք Ե Ր Ո Ր Դ

3. Եղբայրներ փոքրավոր— Ֆրանկիսկյան կրոնավորները:

5—6. Եզոպոսի մի առակը հինավուրց— առակը, որ Եզոպոսինը չէ, բայց նրան է վերագրվել միջին դարերում, հետևյալն է. գորտը մտադիր լինելով մկանը խեղդել ջրափոսի մեջ, առաջարկում է իր կոնակի վրա նրան տանել ջրափոսի մյուս եզերքը. և մինչ իրագործելու վրա էր իր շար դիտավորութիւնը, վրա է հասնում մի ցին և երկուսին էլ մագիլներով բռնում է ու լափում:

9. Սկիզբն ու վերջը երանց— սկիզբն ու վերջը առակի ու դեբրի դեպքերի: Մերուկը գնաց ըստ երևույթին, օգնելու Սոտթեկին, բայց ըստ էութեան վնասելու նրան, ինչպես գորտը մկանը, և ի վերջո երկու դեներն էլ ընկան ձյութալճի մեջ, ինչպես գորտն ու մուկը ցինի ճանկերի մեջ:

58. Մեղապարտներ ոսկեփայլ— սրանք կեղծավորներն են:

63. Մոնագլեեր Կլունյի— Կլունյիի (Բուրգունդիա) վանքի բենեդիկտյան կրոնավորները, որոնք կրում էին լայն ու փայլուն փիլոն:

66. Ֆեդերիկիեր— Ֆեդերիկի հագցրած կապարե վերարկուն: Ֆրեդերիկ Բ կայսրը (ԵՊժ., 7, 119) հրամայում էր մերկացնել, կապարե հաստ վերարկու հագցնել և կրակարանի վրա դնել այն հանցավորներին, որոնք վիրավորանք էին հասցնում իր կայսերական վեհախորհրդին:

95. Մեծ Բաղաֆուս գեղածիծաղ Առնոյի— Ֆլորենտիայում:

103. Վայելող եղբայրներ— 1261 թվին Բուլոնյայում հիմնվեց «Կույս Մարիամի ասպետներ» կրոնական և ասպետական ուխտը, որի նպատակն էր խաղաղեցնել կուսակցական և ընտանեկան տարածայնութիւնները և անգործներին պաշտպանել հզորների բռնութիւններից: Ուխտի անդամներին ժողովուրդը հորջորջեց «Վայելող եղբայրներ» (Fratrī godenti), հեղինակն ակնարկելով այն դուռրակեցիկ և աշխարհիկ կյանքը, որ նրանք վարում էին:

104—108. Կատալանո դեի Մալավոտին, գուեթ, և Լոդերինգա դելլի Անդալոն, գիրելլին, եղել են «Վայելող եղբայրներ» ուխտի դիւրավոր հիմնադիրները:

115—117. Այս մեխավածը...— սա հրեա քահանայապետ Կայլափան է (Հովհ., ԺԱ, 50). նա քահանաների ու փարիսեցիների ժողովում պնդեց, որ անհրաժեշտ է մահվան ուղարկել Քրիստոսին:

122—123. Նրա աներն ու անդամներն առաջնի— Աննա քահանայապետը և անդամները Սինեդրիոնի, որոնք մահվան դատապարտեցին Քրիստոսին, որը աղետաբեր եղավ հրեաների համար:

140. Ուրեմբն մեզ խաբեց նա— (տե՛ս ԵՊժ., ԻԱ, 106—111):

143. Բուլոնյայում լսել եմ— խոսողը բուլոնյացի է և դեի մասին լսել է Բուլոնյայի աստվածաբանական դպրոցներում:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Ե Ր Ե Ք Ե Ր Ո Ր Դ

2. Ջրհաս— համաստեղութիւն, որի մեջ է գտնվում արևը հունվարի 21-ից մինչև փետրվարի 21-ը:

6. Իր ավագ Բոզ սպիտակ— ձյան:

19. Կամուրջը խոբտակ— փլված ժայռը, որի մասին խոսվեց «ԵՊժ.» ԻԳ, 133—138:

21. Կեռան տակ— (տե՛ս ԵՊժ., Ա, 61—62, 76—78):

31. Բեռնավորաց համար— կապարե ծանր վերարկուներ կրող կեղծավորների համար:

36. Երկարածիգ մի սանդուղք— մի վերելք երկրի կենտրոնից մինչև Քալարանի լեռան գագաթը:

92. Մերկ հագնեի անաբեկ— սրանք գողերն են:

93. Հելիոտրոսը— թանկագին քար, որին ակնագործները վերագրում էին օձերի խայթոցները բուժելու, ինչպես և մարդուն անտեսանելի դարձնելու հատկություններ:

125. Վանեի Ֆուլլի— պիստոլացի Ֆուլլո դեի ևճաճարի խորթ որդին (դրա համար էլ նա իրեն անվանում է ջորի, այսինքն՝ խառնածին), որը նշանակալից դեր է կատարել Պիստոլացի քաղաքացիական կռիվների մեջ: Մեղադրվել է մի քանի սպանությունների ու կողոպուտների համար:

143. Նախ Պիստոլան կվտաբի սևերին...— 1301 թ. մայիսին Սպիտակները Պիստոլացից արտաքսեցին Սևերին:

144. Հուսիկ Ֆուրենցիան կփոխոխի կարգուսարք— հետո Սևերը Ֆլորենցիայում 1301 թ. վերջերին և 1302 թ. սկզբներին հաղթեցին և արսորեցին Սպիտակներին (տե՛ս «Դժ.», 2, 64—72 ծանոթ.):

145—150. Մի շանք— այսպես է հորջորջված Լունիջանայի (Մագրայի հովտի) մարկիզ Մորոնելլո Մալասպինան. սա ղեկավարեց լուկկացիների և դաշնակից ֆլորենտական Սևերի մարտը Պիստոլացի դեմ, որ Սպիտակների միջնաբերդն էր: Մարտը վերջացավ Պիստոլացի պաշարումով ու գրավումով (1305—1306): Պիլեների դաշտը— Պիստոլացի դաշտավայրը:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Հ Ի Ն Գ Ե Ր Ո Ր Դ

2. Աեոբը ցցեց ու մատները հանգուցեց— ծաղրանքի, անարգանքի ու արհամարհանքի լիտի ժեստ:

12. Պղծուրյան մեջ քո արմատին դու անցար— ըստ ավանդության, Պիստոլյան հիմնվել է հոռմայեցի պատրիկ և դավադիր Կատիլինայի (Ա դար մ. թ. ա.) ջախջախված բանակի տականքից, որ կաղմված էր հրոսակներից և շարագործներից:

15. Նա ով ընկավ որմից Թերեի— Կապանկը («Դժ.» ԺԴ, 46—72):

19. Մարեման— Տիրենյան ծովի առափնյա շերտ, որի մի մասը կազմում է Տոսկանական Մարեման, իսկ մյուս մասը՝ Հոմի Մարեման: Այստեղ նկատի ունի Տոսկանական Մարեման, ուր վխտում էին օձերը (հմմտ. «Դժ.» ԺԳ, 7 ծանոթ.):

25—33. Կակոս— Վուլկանի որդին, մարդ-սատիր, որ բնակվում էր Ավենտին լեռան մի քարայրում և սպանում էր իր քարայրի մոտով անցնողներին:

28. Սըրայներեի հետ միասին չի հաճում— որովհետև մյուս կենսավորոնները հսկում են Ֆիզգեթոն գետի դատապարտյալներին («Դժ.» ԺԲ, 55—75):

35. Եեբի հոգի— ինչպես հետո կպարզվի, այս երեք հոգիներն են Անյել Բրունելլեսկին (տ. 68), Բուոզա Դոնատին (տ. 140) և Պուլչո Շանկատո դեի Գալիգային (տ. 148): Շուտով վրա է հասնում շորրորդը՝ Չոնֆա Դոնատին (տ. 43), վեցոտնյա օձի կերպարանքով:

73. Չարս մասերը դարձան երկու բազուկներ— Անյելի երկու բազուկները և օձ-Չանֆայի երկու առջևի ոտները միաձուլվելով կազմում են նոր հրեշավոր էակի երկու բազուկները:

94—95. Թող Լուկանը այսուհետև չխոսի...— Լուկանը պատմում է Կատոնի բանակից երկու զինվորների մասին, որոնք լիբիական անապատում խայթվեցին օձերից. մեկը՝ Սաբելլոսը, մոխրի վերածվեց, մյուսը, Նասիլը, սկսեց ուռել, մինչև որ տրարվեց, գառնալով անձև նյութի մի զանգված («Ճարասիրա» Թ, 762—804):

97—99. Թող լոխ և Օվիդիոսը...— Օվիդիոսը պատմում է, որ Թերեի հիմնադիր Կադմոսը կերպարանափոխվեց օձի («Ալլակերպ.» Դ, 564—603), իսկ հավերժահարս Արեթուսը՝ աղբյուրի («Ալլակերպ.» Ե, 572—641):

135. Եվ դադարեց նրանց մուկը ներգործուն— որովհետև ավարտվել էր երկու էակների կերպարանափոխությունը, որի մեջ մուկը գործուն և տևական մասնակցություն էր ունեցել:

140. Մյուսին— երեքից երրորդին՝ Պուլչո Շանկատոյին, որ չէր կերպարանափոխվել (տտ. 148—150):

151. Մշուրը նա էր, որից տուժեց Գալիլեոն— մշուրը, օձիկը, որ Բուռզոյին խայթեց և նորից մարդ դարձավ, Յրանչեսկո Կավալկանտին էր, որին գողութեան համար սպանեցին Գալիլեոն ավանի (Առնոյի հովտում) բնակիչները: Նրա ազգականները, վրեժ լուծելու համար, շատ մարդկանց կոտորեցին Գալիլեոնում:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Վ Ե Ց Ե Ր Ո Ր Դ

9. Պրատոցիք— Պրատո փոքրիկ քաղաքի բնակիչները, որոնք, դժգոհ լինելով Տլորքինցիայի տիրապետութունից, նրան դժբախտութուն և շարիք են մաղթում:

26—28. Այն ժամանակ, երբ լուսատուն աշխարհի...— այսինքն՝ ամառը. երբ մեզը փոխարինում է նաևինք. այսինքն՝ երեկոյան:

34—39. Ինչպես նա...— Եղիսե մարգարեն: Ըստ Աստվածաշնչի, Եղիսե մարգարեն ականատես եղավ թե ինչպես Եղիա մարգարեն երկինք էր համբառնում հրեզեն ձիակառքով: Եղիսեն այստեղ ակնարկված է ընտ, ով վրեժ լուծեց արջերով՝ շրջաբանութամբ, սրովհետև, երբ նա անիծեց իր ճաղատութունը ծաղրող ազաներին, անտառից դուրս եկան երկու արջեր և հոշոտեցին նրանց (Պ Թագ. Բ 11—12 և 23—24):

54. Ուր դրված էր Էտեռիկը եղբոր հետ— հին բանաստեղծները պատմում են, որ երբ իրար նկատմամբ մահացու ատելութամբ լցված և իրար սպանած թեբեցի երկու եղբայրներին՝ Էտեռիկի և Պոլիեթիկի մարմինները խարույկի վրա դրվեցին, բոցը երկուսի բաժանվեց, ասես վկայելու համար, որ նրանց ոխերիմ ատելութունը շարունակվում էր նույնիսկ մահից հետո («Թեբեական» ԺԲ, 429—432. «Փարսալիա» Ա, 551—552):

56. Ուլիս (Ողիսես) և Դիոմեդ— տրոյական պատերազմի հերոսներ:

58—60. Ձիու դավ— փայտե ձիու դարանը, որի մեջ թաքնված հույն մարտիկները Տրոյա մտան և հրկիզեցին այն («Էնեական» Բ):

61—62. Դեյդամիա— Սքիրոսի թագավոր կիկոմեդի դուստրը, որ սիրահարվեց Աքիլլեսին: Անմխիթար Դեյդամիան կիմբոսում («Քավ.» ԻԲ, 114), դեռ ողբում է Աքիլլեսի կորուստը:

63. Պալլադիոն— Տրոյայում հարգված Աթենաս-Պալլասի արձանը, որ խորամանկությամբ հափշտակեցին երկու հույն մարտիկները, որովհետև կարծում էին, որ այդ արձանի առկայությունը քաղաքը դարձնում էր անտրիկ:

82. Երկն իմ վսեմ— իմ «Էնեականը» (հմտ. «Դժ.» Ի, 113):

83—84. Անգեիք մեկը...— այսինքն Ուլիսը: Այստեղ Ուլիսի ճանապարհորդության և աղետավոր մահվան պատմությունը ըստ երևույթի ծագում է հետհոմերայան մի ավանդությունից, ըստ որի Ուլիսը, վերադառնալով Իթակե, ձեռնարկել է մի երկրորդ ճանապարհորդության, նավարկել է Ատլանտյան օվկիանոսում, հիմնել է Ուլիսիպոն (Լիսաբոն) քաղաքը և փոթորկից խորտակվել է Աֆրիկայի արևմտյան ափերին:

91. Կիրկե— կախարդ կին, որի մոտ Ուլիսը երկար մնաց Տրոյայից Իթակե վերադարձին:

92—93. Գայետա (ներկայումս Չիրչո) լեռը, որից ոչ հեռու հետագայում էնեասը թաղեց իր դայակ Կայետային, այդ մարդը կոչելով նրա անունով (հմտ. «Էնեակ.» է, 1—4):

94—99. Ոչ գարովը որդա...— Ուլիսի որդին Տելեմակն էր, հայրը՝ Լայերտը, կինը՝ Պենելոպեն: Հեռավոր աշխարհներն ու մարդկանց ճանաչելու փափազն ու ձգտումը այնքան ուժեղ էին Ուլիսի մեջ, որ նույնիսկ որդիական, հայրական և ամուսնական սերը չկարողացավ նրան հետ պահել վտանգավոր ճանապարհորդությունից:

100. Մովի— Միջերկրական ծովի:

103. Ափերն երկու— Միջերկրականի եվրոպական և աֆրիկյան ափերը:

104. Կղզին սառղբերի— Սարգինիան:

105. Եվ այլ կղզիք— Միկիլիա, Կորսիկա, Բալեարյան կղզիները:

108. Ուր Հերկուլեսն իր սյուներն էր կանգնեցրել— ըստ ավանդության, Հերկուլեսը Զիրբալտարի նեղուցի երկու կողմերին (եվրոպական և աֆրիկական ափե-

- րին) երկու սյուներ էր դրել և դրանով նշել հետազոտելի աշխարհի սահմանները:
 110. Սեխիա—քաղաք Իսպանիայի հարավ-արևմուտքում:
 111. Սեուտա— քաղաք աֆրիկական ափին, Ջիրբալտարի դիմաց:
 113. Արևմուտք— այն ժամանակ ճանաչված աշխարհի արևմտյան սահմանը:
 117. Աշխարհն անբնակ— մյուս կիսագունդը, որ, ինչպես դեռ կարծում էին Դանտեի ժամանակներում, ծածկված է ջրով:
 126. Ընթացելով միշտ դեպի ձախ— այսինքն՝ միշտ ընթանալով Հերկուլեսյան սյուներից դեպի հարավ-արևմուտք:
 128. Մյուտ բեռեր— այսինքն հարավային բեռերի աստղերը:
 129. Իսկ մեքերը...— իսկ հյուսիսային բեռերի աստղերը այնքան իջել էին, որ չէին երևում հորիզոնում: Այդ նշանակում է, որ նավագնացները կտրել անցել էին հասարակածի գիծը:
 130—132. Արդեն վտովել ու հանգել էր հինգ անգամ...— այսինքն՝ արդեն հինգ ամիս էր անցել այն օրից, ինչ մենք ձեռնարկել էինք վտանգավոր ուղևորությունը:
 134. Մի լեռ— այն լեռը, որ բանաստեղծը տեղավորում է Քավարանը:
 141. Կամով Բարձրայի— կամքով սատոն, որ կենդանի մարդկանց արգելել է հասնել Քավարանի կղզին (հմմտ. «Քավ.» Ա, 131—132):

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Յ Ո Ռ Թ Ե Ր Ո Ր Դ

4. Երբ մի այլ բաց, որ գալիս էր ետևից...— այս բոցի մեջ ներփակված է հոգին մի ուրիշ նենգ խորհրդատուի. դա Գուիդո դա Մոնտեֆելտրոն է:
 7—12. Ինչպես ցույր սիկիլյան...— ակնարկում է այն պղնձե ցույրը, որ աթենացի արհեստավոր Պերիլոսը շինեց Ագրիգենտի (Սիկիլիա) բռնակալ Ֆալարիսի համար. դա պատրաստված էր այնպես, որ նրա մեջ տանջամահ արվելու դատապարտված դժբախտի ճիշերը, երբ այն շիկացվում էր կրակի վրա, վերածվում էին կենդանի ցույի մոնչլունների: Ֆալարիսը, փորձելու համար տանջանքի ու մահվան այդ գործիքը, առաջինն նրա մեջ մտցրեց հնարողին:
 19—21. Օ՛ դու, քեզ եմ դիմում ես...— Գուիդո դա Մոնտեֆելտրոն դիմում է լոմբարդացի Վիրգիլիոսին (հմմտ. «Դժ.» Ա, 68), և ուզում է նրանից իմանալ լոմբարդիային սահմանակցող Ռոմանյայի քաղաքական իրադարձությունները:
 28. Ռոմանյա— Տոսկանայի և լոմբարդիայի միջև ընկած իտալական մարզ:
 29—30. Զի ձեռնդամբ լեռնավայրից եմ ես այն— Գուիդոն ծնվել է Մոնտեֆելտրոյի կոմսությունում, որ տարածվում է մինչև Կոտեսարո լեռը:
 40—42. Ռավենենա 1270 թվից գտնվում էր Պոլեմոա տոհմի (որի զինանշանը արծիվ էր) իշխանության տակ:
 43—44. Քաղաքը, որ պաշարման դեմ դրեց քաջ...— գրեթե իրենց Ֆոուլի քաղաքը, որը 1281—1283 թվերին արիաբար դիմադրեց ֆրանսիական վարձկաններից և իտալական գուելֆներից կազմված պապական զորքին և քաղաքի պաշտպանության ղեկավար Գուիդո դա Մոնտեֆելտրոն ռազմական մի հնարագիտության վրա պարտության մատնեց հակառակորդին:
 44. Այժմ ընկած է ճիւղհանքի տակ կանաչ— 1300 թ. քիչ առաջ Ֆոուլիի սինյորները դարձան գրեթե իրենց Օրգիյաֆֆիները, որոնց զինանշանը կանաչ ճիւղհանքով առյուծ էր օսկեգունչ ֆոնի վրա:
 46—48. Վերուկիլոյի գամփոեռն անել ու ջանել...— գուելֆ Մալատեստա դա Վերուկիլոն, և նրա ավագ որդին, Մալատեստինոն: Այստեղ նրանք անվանված են գամփոեռ, որոնք սովոր են հոշոտելու իրենց որսը, այսինքն դաժան լինելու իրենց թշնամիների հանդեպ:
 49—51. Կապույտ կոբյուռ...— Մագինարդո Պագանին (զինանշանը՝ կապույտ կոբյուռ սպիտակ ֆոնի վրա), որ անընդհատ փոխում է իր քաղաքական ուղղությունը:
 52—54. Քաղաքն այն...— Չեզենան, որի միջով է հոսում Սավիո գետը:
 67. Կապավոր— ֆրանկիսկյան կրոնավոր: Ֆրանկիսկյանները իրենց մեջբին

պարանի գոտի էին կապում. կայսերից էլ նրանք կոչվեցին կապավոր (cordigliero)։

70. Հովվապետը— Բոնիֆակիոս Ը պապը (տես «Դժ.» ԺԹ, 52 ծանոթ.)։

85. Վեհագետը փարիսեցոց մեքորյա— պապը։

86. Որ կոչում էր Լառեբանի մտաբերում— այսինքն հենց Հոռոմում, քրիստոնեությունից առաջ։ Ակնարկում է 1297 թ. Բոնիֆակիոս Ը պապի ձեռնարկած կոնվիլ Հոռոմի Կոլոննաների հզոր տոհմի և նրանց հետևորդների դեմ, որոնք չէին ուզում ճանաչել Կելեստին Ե պապի հրաժարման և նոր պապի ընտրության (տես «Դժ.» ԺԹ, 56 ծանոթ.) վավերականությունը։ Լառեբանի պալատը պապական նստավայրն էր, որտեղից ոչ հեռու գտնվում էին Կոլոննաների տները։

87—90. Այլ ցեղերի դեմ հեթանոս կամ հրեա...— Բոնիֆակիոս Ը-ի կոնվիլը այլաբանների դեմ չէր, այլ հենց քրիստոնյաների դեմ, որոնք ոչ նպաստել էին Ակրի քաղաքի գրավմանը (Ակրին քրիստոնյաների վերջին պատվարն էր Պաղեստինում, որ 1291 թվին ընկավ սարակինոսների տիրապետության տակ), ոչ էլ շահի համար գնացել էին առևտուր անելու մահմեդական երկրներում, հակառակ եկեղեցու արգելիչ հրամաններին։

94—95. Ինչպես կանչեց Կոնստանդինը Սիլվեստրին...— ակնարկում է այն ավանդությունը, ըստ որի Կոնստանդին կայսրը ի վիճակի չլինելով բուժվել բորից, կանչել տվեց Սիլվեստր պապին, որի ձեռքով մկրտություն ստացավ, քրիստոնյա դարձավ և բորից ազատվեց (հմտ. «Դժ.» ԺԹ, 115—117)։

102. Պենետրինո (ներկայումս Պալեստինա)— Հոռոմի մոտ փոքրիկ քաղաք, որ գտնվում էր Կոլոննաների ամրոցը։

103. Նա կարող էր բանալ երկիճեճ ու զոցել— պապը, իբրև Պետրոս առաքյալի փոխանորդ, իշխանություն ունի մեղավորին մեղքերի թողություն տալու կամ շտալու (Մատթ. ԺԶ, 19)։

105. Նախազգար— Կելեստին Ե պապը։

110. Շաա խոսաացիր, բայց մի պահիր խոստումներդ— Բոնիֆակիոս Ը պապը այդպես էլ արեց և դրանով հաղթեց իր թշնամիներին։

112. Ֆրանկիսկը— հովանավոր սուրբը Ֆրանկիսկյան միաբանության, որի անդամը դարձավ Գուրգոն իր կյանքի վերջին շրջանում։

124. Մինոս— Դժոխքի դատավորը («Դժ.» Ե, 4)։

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Ո Ւ Թ Ե Ր Ո Ր Դ

1. Նույնիսկ արձակ խոսքերով— նույնիսկ արձակով, որ ազատ է լսվի ու հանգի կաշկանդումներից։

8. Պուլյա (լատ. Ապուլյա)— նահանգ իտալական թերակղզու հարավ-արևելքում, կայսերը նշանակում է ամբողջ հարավային Իտալիան, որ տեղի են ունեցել հաջորդ առգերում (9—18) ակնարկված մարտերը։

9. Ընկան ձեռնով հռոմայեցոց— ակնարկում է սամնիտական պատերազմները (343—290-ին մ. թ. ա.), երբ հռոմայեցիները նվաճեցին հարավային Իտալիան։

10—12. Երկար մարտերում...— ակնարկում է երկրորդ փյունիկյան պատերազմը, որ տևեց 16 տարի։

14. Ռոբերտ Գուլիարդ— Նորմանդիայի դուքս Ռիչարդի եղբայրը, որ ժԱ դարի երկրորդ կեսին նվաճեց հարավային Իտալիան, որտեղից նորմանները արտաքսեցին արաբներին։

16. Չեպլեանո— ստրատեգիական կարևոր վայր նապոլիտանական թագավորության և եկեղեցական մարզի սահմանի վրա, որտեղ 1266 թվին պոլյացիները, այսինքն՝ նապոլիտանական թագավորության հպատակները, դավաճանաբար բաց արին ճանապարհը Կալուս Անժուացու զորքերի առջև, որը ճակատագրական եղավ Մանֆրեդի համար Բենեվենտոյի ճակատամարտում («Քալ.» Գ, 103—145)։

17. Մեր Ալարդո— Ալարդ Վալերի, Կալուս Անժուացու խորհրդականը, որի խորհուրդներով Կալուսը Բենեվենտոյի ճակատամարտում հաղթեց հակառակորդին։

81. Մահմեդ (571—632) — մահմեդականության կամ իսլամիզմի հիմնադիրը, որը, ըստ Դանտեի, իր նոր կրոնով պառակտեց աշխարհը:

82. Ալի էբն Աբի Քալիբ — Մահմեդի փեսան և նրա առաջին հետևորդներից մեկը, որը հիմնեց նոր աղանդ և հերձված առաջ բերեց մահմեդականության մեջ, Սպանիացի 661 թվին:

86. Եղբայր Դավիթ — Նովարացի (Պիեմոնտե) Դուլլինո Ֆռանկելլին, աշակերտը պարմացի Գերարդո Սեզարելլիի, որը 1260-ին հիմնեց «առաքելական եղբայրներ» հերետիկոսական աղանդը:

73. Պիետրո (Կամ Գիեր) դա Մեդիչինա — Մեդիչինայի (Քոլոնյա) ազնվական մի տոհմի անդամը:

74—75. Հարթավայրն այն անուշակ... — Պոի հովտի հարթավայրը:

76—90. Պիետրո դա Մեդիչինան գուշակում է, որ Յանո քաղաքի (Անդրիականի ափին, Ռիմինիից հարավ) երկու ազնիվ ու աղքեցիկ տնօրին, ինչպիսիք են Անջելլո դա Կարինյանոն և Դովոդո դել Կասերոն, կապանվեն դավադրությամբ բռնակալի մի զմեյա, որը Ռիմինիի տիրակալ Մալատեստինոն է (տես «Գժ.» ԻԷ, 46—48 ծանոթ.):

82. Կիպրոս կղզուց մինչև հեռու Մայրեկա — այսինքն ամբողջ Միջերկրական ծովում:

84—87. Տերն է այն ֆաղափ, որ այստեղ մեզնից մեկը կուզեր տեսած շլիենի — այսինքն Մալատեստինոն՝ սինյորը Ռիմինիի, որ Կուրիոնը կուզեր տեսած շլիենի, որովհետև այնտեղ գործեց այն մեղքը, որի համար դատապարտված է այստեղ:

94—102. Կուրիոն Կայրոս — հռոմայեցի տրիբուն, հարեց Պոմպեոսին, սպա վաճառվեց Կեսարին:

103—108. Մոսկա դեի էմբերտի — սրա խորհրդով Ամիդեինները և նրանց մերձավորները որոշեցին վրեժ լուծել Քոլոնդեմոնտեից ստացած վիրավորանքի համար (Քոլոնդեմոնտեն դրժել էր Ամիդեինների տոհմից մի աղքատ հետ ամուսնանալու իր խոստումը): Մոսկայի «Պետք է վերջ տայ», այսինքն՝ «պետք է սպանել» խոսքով էլ, որն ի կառարածովեց, զխմվեց Ֆլորենցիայի և ամբողջ Տոսկանայի պառակտումը երկու թշնամական խմբավորումների՝ գուելֆների և գիբելինների:

109. Եվ մահ ցեղիդ — այսինքն ջո խոսքը կործանում բերեց և ջո տոհմին: Եվ իրոք Լամբերտիները դրանից հետո շարունակ հալածվեցին և արտաքսվեցին Տլորենցիայից:

133—136. Բերտրան դը Բառն — Պերիգորի ավատապետը և Հոսթըրի գլխավոր տերը ժժ դարի երկրորդ կեսին. պրովանսալ գրականության նշանավոր տաղերգուներից մեկը:

137—138. Ալֆոնսո — Իսբայնի թագավոր Դավիթի խորհրդականը, որ իր շար խորհուրդներով նրա որդուն, Ալբուղոմիլն, դրոցեց ապստամբելու հոր դեմ (ԲԹագ. ԺԶ, 15—17):

142. Համառոյթս — հանցանքիս համապատասխան պատիժս:

Ե Ր Գ Ք Մ Ա Ն Ի Ն Ն Ե Ր Ո Ր Գ

10—12. Լուսինն արդեն գտնվում է ճաղիքում... — Լուսինը Ծրուտողեմին հակոտնյա Քավարանի միջօրեականի վրա է: Նշանակում է կեսօրից հետո ժամը մեկն է:

27. Ջերի բել Բելլո — Դանտեի ազգականը հոր կաղմից (հմտ. «Գր.» ԺԵ, 94 ծանոթ.), որը եղել է գծտուլթյուններ սերմանող և սպանվել է ոմն Բրոգալո Սակետտիի ձեռքով:

29. Հոսթըրի բերդակալ — Բերտրան դը Բառնը (տես «Գժ.» ԻԸ, 133—138 ծանոթ.):

38. Հաջող ձորակ — ութերորդ պարունակի տասը գեղ ձորերից («Գժ.» ԺԸ, 1) վերջինը, ուր պատժվում են խաբարահաները կամ կեղծարարները:

49. Վալդիվանա, Մարեմմա, Մարոհիլա — ճահճային և անեղբարեամբ մարզեր Դանտեի ժամանակներում:

59—64. եզին— Աթենքից ոչ հեռու մի կղզակ:

109—120. Եւ Արեցցոյից եւ եկել— խոսողը արեւոյնցի ալքիմիկ Գրիֆֆոլի- նոն է, որ դժոխքի դատավոր Մինոսի կողմից դատապարտվել է մետաղներ կեղ- ծելու համար:

124. Մյուս բոճոճ...— ալքիմիկ Կապոկկիոն (տ. 136), Դանտեի դպրոցա- կան ընկերը:

125—126. Ստրիկկա— հավանաբար Ստրիկկա դէի Սալիմբենին, Նիկկոլոյի (տ. 127) եղբայրը, որ մտնոց հայրական ժառանգութիւնը:

127—129. Նիկկոլոյ դէի Սալիմբենի— սա խորտիկների մեջ համեմունքներ (շահութումներ) գործածելու սովորութիւնը մտցրեց խրախճանասեր Սիենայում (այգում):

430—132. Այն խումբը— ԺԳ դարի երկրորդ կեսին սիենացի 12 հարուստ երիտասարդներից բաղկացած մի խումբ, որ նպատակ էր դրել կյանքն անցկաց- նել վայելչների ու խնջուքների մեջ: Այդ խմբի մեջ էին Կալլա դ' Ալանն ու Ար- բալլատոն:

Ե Ր Գ Ե Ր Ե Ս Ո Ւ Ն Ե Ր Ո Ր Գ

1—12. Արամանտ— Թեբեի թագավորը, խելագարութեան նույնի մեջ կնոջ և երկու որդիներին էգ առյուծի և կորյունների տեղ դրեց և ցանցեր լարեց նրանց բռնելու համար. ապա մի որդուն՝ Արկոսին, ժալոսի դարձնելով սպանեց. նրա կինը՝ Ինոն, հուսահատութիւնից ծովը նետվեց մյուս որդու՝ Մելիկերտի հետ (Օվիդ., «Այլակերպ.», Գ, 464—530):

13—21. Հեկուբ— Տրոյայի թագավոր Պրիամոսի կինը:

25. Երկու հագը— սրանք են Զաննի Սկիկկին (տ. 32) և Միրրան (տ. 38):

28. Մեկը— Զաննի Սկիկկին, ֆլորենտացի Կավալկանտիների տոհմի ներ- կայացուցիչը:

31. Արեւիքը— Գրիֆֆոլինոն (տե՛ս «ԳԺ.», ԻԹ, 109—120):

37—41. Միրա— Կիպրոսի թագավոր Կինիրի դուստրը: Ազգապիղծ սիրով սիրահարվեց հորը և, ուրիշ երիտասարդ կին ձեռնալով, իր կիրքը զոհացրեց դա- յակի ու խավարի օգնութեամբ: Հայրը, հասկանալով խաբուսութիւնը, ուղեց սպանել աղջկան, բայց աղջիկը փախավ Արաբիա, ուր, ստավածների ձեռքով, այլակերպ- վեց զմուտի ծառի («Այլակերպ.», Ժ, 298—502):

48. Դարձա ղեպի մյուս հոգիներն հոռեծին— Դանտեն այժմ անցնում է այս ձորում պատժված կեղծարարների երրորդ խմբին, դրամաննգներին. սրանք տա- ռապում են շրջոցութեամբ:

61. Աղամ վարպետ— սա ապրել է վերին Աոնոյի հովիտ Կազեմեիոյում, Ռոմենայի կոմս Գուիդոներին պատկանող ղղջակում, ուր նրանց համար կեղծ ֆլորին (ֆլորենտական ոսկեդրամ) է կտրել, և 1281 թվին ֆլորենտական հան- բապետութեան դատավճռով այրվել է խարույկի վրա (տտ. 73—75. 88—90):

74. Ոսկեդրամը Մկրտիչով գործված— ֆլորենտական ֆլորին ոսկեդրամը, որի մի երեսին գործված էր քաղաքի հովանավոր Հովհաննես Մկրտիչը, իսկ հա- կառակ կողմի վրա՝ հանրապետութեան զինանշան շուշանը:

77. Գուիդոյին, Ալեսանդրին ու եղբոր— վարպետ Աղամը այստեղ հիշում է Ռոմենայի կոմսերից երկուսին իրենց անուններով՝ Գուիդո Բ-ին և Ալեսանդրո Ա-ին:

78. Յոնտե Բուստա— Ռոմենայի մոտ աղբյուր:

79. Մեկն եկել է արդեն— ակնարկում է Գուիդո Բ-ին, որ մեռել է 1202 թը- վին:

90. Երեք կարատ այլ մետաղի խառնուրդով— կարատ է կոչվում 1/24 ուն- ցիան: Աղամը յուրաքանչյուր ունցիա ոսկուն խառնել է երեք կարատ հասարակ մետաղ:

91. Այն երկուքը— սրանք խոսք կեղծողներն են, որոնք կազմում են կեղծա- բարների չորրորդ խումբը. տառապում են սուր տենդով:

97. Մեկն այն կինն է, որ զրպարտեց Հովսեփին— Պետափրեսի կինը, շկա-

բողանալով գայթակղեցնել իրենց տան ծառա Հովսեփին, իր ամուսնու առջև զբրպարտեց նրան, իբրև թե նա ուզեցել է բռնաբարել իրեն, և ամուսինը բանտարկեց Հովսեփին («Մենդ.» լԹ, 6—23):

98. Միեռն— հույն երխտասարդ, որ ստախոսությամբ իր ընկերներից հալածված ձկանալով, Պրիամոսի և տրոյացիների վստահությունը գրավեց և նրանց համոզեց Տրոյա տանն փայտե ձին (տես «Դժ.» ԻԶ, 58—60 ծանոթ.):

129. Հայելիե նարգիսի— շուրբ, որի մեջ նարգիսը տեսավ իր արտացոլված պատկերը և սիրահարվեց նրան («Այլակերպ.» Գ, 407—510):

Ե Ր Գ Ե Ր Ե Ս Ո Ւ Ն Մ Ե Կ Ե Ր Ո Ր Գ

1—6 Ափրիկայի երկազն ու Վիրգիլիոսի լեզուն— ըստ դիցարանության Ափրիկայը իր հարից՝ Պելիոսից, ժառանգել էր հրաշագործ մի նիզակ, որի հարվածի առաջացրած խոցերը բուժվում էին լոկ նույն նիզակի մի ուրիշ հարվածով («Այլակերպ.» ԺԳ, 171—172): Այստեղ Դանտեն այդ նիզակին է նմանեցնում Վիրգիլիոսի լեզուն, որ նախ իր սիրտը խոցել էր, ապա՝ առել սիրալիք խոսքերով:

7. Մեճե հեռացանք վերջին ձորից շարաշուխ— երկու բանաստեղծները թողնում են ութերորդ պարունակի վերջին ձորը և ուղղվում դեպի կենտրոնական վիթխարի շրճորը, որի հատակը կազմում է իններորդ և վերջին պարունակը (տես «Դժ.» ԺԸ, 1—20 ծանոթ.): Այդտեղ պատժվում են վստահողներին խաբողները կամ դավաճանները («Դժ.» ԺԱ, 61—66):

16—18. Սյն աղբալի կտորածի ժամանակ...— ակնարկում է ֆրանսիական զորագնդի կտորածը Ռոնսըվալի կիրճում (Պրիենյան լեռներ) 778 թվի ամռանը: 40. Մոնտեբեդո— 1213 թվին կառուցված զլյակ Սիենայի մարզում:

43—45. Հսկաները (Տիտանները)— սրանք փորձեցին գրոհով գրավել երկիրը, բայց Ջևրը նրանց շանթահարեց Փլեգրայի հովտում («Դժ.» ԺԳ, 58):

46. Մեկի— Նեմբրոթի (տ. 77):

49—50. Բեուրյուեր...— Դանտեն այստեղ հետևում է հունական դիցարանության, ըստ որի Հսկաները Երկրի օրդիններն էին:

59. Ինչպես կոճը Սուրբ Պետրոսի՝ Հուսմուն— ակնարկում է բրոնզից շինված սոճու այն կոճը, որ Դանտեի ժամանակներում գրված էր Սուրբ Պետրոսի բազիլիկայի գավթում, իսկ ներկայումս՝ Վատիկանի բակում է. նրա բարձրությունը շորս մետր է:

64. Երեք ֆրիզոն չէին լինի բավական— մեկը մյուսի ուսերի վրա բարձրացած երեք ֆրիզոն բավական չէին լինի հասնելու Նեմբրոթի գլխին: Ֆրիզիայի (Շոլանդական նահանգ) բնակիչները հայտնի էին իրենց բարձր հասակով:

67. Ռաֆել մայի ամեք իզաբիլայի— հին մեկնիչները գտնում էին, որ զուր են փորձերը որևէ իմաստ վերագրելու Նեմբրոթի այս բաներին, որոնք հնարել է Դանտեն, որպեսզի որոշ գաղափար տա լեզուների բարելավական խառնակության մասին (տտ. 79—81):

77. Նեմբրոթ— Բաբելոնիայի առաջին թագավորը, որ, ըստ եկեղեցական ավանդության, համարվում է գլխավոր պատասխանատուն Բաբելոնի աշտարակաշինության, որից առաջացավ լեզուների խառնակություն:

94. Ֆիալտ (էֆիալտ)— երկնքի վրա գրոհող Հսկաներից մեկը:

99. Բրիարես— Վիրգիլիոսը իր «Էնեականով» (Ժ, 365—368) նրան պատկերել է հարուր բձուռանի և հիսուն գլխանի Հսկա, իսկ Դանտեն այստեղ նրան ներկայացնում է սովորական մարդկային, թեև հսկայական, կերպարանքով, ինչպես Ֆիալտը:

100. Անթեյ— վաթսուն կանգուն բարձրությամբ Հսկա, Երկրի ու Նեպտունի օրդին:

115—117. Դաշտահովտում բարեբաւտ...— Բագրադ գետի հովտում, Զամայի մոտ, ուր, ըստ Լուկանի պատմածի, բնակվում էր Անթեյը, և որտեղ Սկիպիոն Աֆրիկացին փառավոր հաղթություն տարավ Հաճեթբալի դեմ:

120. Եղբայրներիդ— Հսկաները լինելով Երկրի օրդիններ, եղբայրներ են: Մեծ մարտում— Հսկաների գոտեմարտում Աստվածների դեմ:

124. Տիառն կամ Ցիֆոն— ուրիշ Հսկաներ:
 136. Կարիգեմա— աշտարակ Բուրնյայում:

Ե Ր Գ Ե Ր Ե Ս Ա Ի Ն Ե Ր Կ Ո Ի Ե Ր Ա Ր Դ

10. Անֆիոն— Զևսի և Անտիոպիի որդին: Անֆիոնը վարպետ կթառածու էր:
 13. Յ հոռագույն արարածներ...— բացադարձությունն ուղղված է դավաճաններին:
 16. Մուր ջրհորի հատակին— ջրհորի հատակը կազմում է մի ընդարձակ սառցալիճ, Կոկիտ անունով («ԳԺ» ԺԳ, 119. Ա, 123. ԼԳ, 156. ԼԳ, 52):
 21. Եղբայրներս— երկու եղբայրներս (տ. 41):
 27. Տանայիս— Գոն գետի լատինական անունը:
 28. Տամբեռնիկ— անունն է մի բարձր լեռան, որ հայտնի չէ, որտեղ է գտնվում: Հին մեկնիչ Բուտին ենթադրում է, որ գտնվում է Հայկական լեռնաշխարհում:
 29. Պեռառպանա (այժմ՝ Պանիա)— բարձր լեռ Տոսկանայում:
 33. Եր գեղզկաճին հեճում է արտն իր հասած— այսինքն ամառը:
 38—39. Բերաններ՝ ցամի, աչկեր՝ սրտի...— ատամների կափկափշուրը ցույց էր տալիս ցրտից տանջանքը, իսկ աչքերի արցունքները՝ ներքին վիշտը. այս մեղադրոճերի տանջանքը և՛ ֆիզիկական է, և՛ հոգեկան:
 41. Տեսա երկու հոգի— այսինքն երկու եղբայրներին ողբացյալ:
 55—57. Այն երկուսը— այդ երկու եղբայրներն են Նապոլեոնին և Ալեսանդրոն, Ալեքսանդր ղեյլի Ալեքսանդրի որդիները, Մանզոնայի կոմսերը, Սրանք իրենց հորից ժառանգորին Բիգենցիո գետի (Թափվում է Անտոյի մեջ, Ֆլորենցիայից ներքև) հովտի գլխակները և փոխադարձ ատելություն հաստատով միմյանց խոչընդոցելիս 1286 թ.):
 61—62. Նա...— Մորդերը, կանչլիտտոյի վեպի («ԳԺ» Ե, 128) հերոս: Լի-նելով որդին (կամ թուր) Արթուր Թագավորի, փորձեց նրան սպանել և նրա թագավորություն տիրանալ. բայց Արթուրը տեղի հարվածով այնպես ծակեց նրա կուրծքը, որ վերջի միջով թափանցեց արևի ճառագայթը: Մորդերը մեռնելիս կարողացավ մահացու վիրավորել Արթուրին:
 63. Զոկաչալ— մականունը պիստոլացի Վանի դեի Կանչիբիրիի: Սա դավաճանաբար սպանեց իր մի քանի ազգականներին:
 65—66. Մաթկերուք Ասալո— Ֆլորենտացի, դավաճանաբար սպանեց իր խնամքին հանձնված եղբորորդուն, նրա ժառանգությունը տիրանալու համար: Մարդասպանին գործերին սուր մեխերով պատած տակառի մեջ և գլխատեցին:
 68. Կամիլոն դե՝ Պացցի— Ֆլորենտացի, դավաճանաբար սպանեց իր մի ազգականին՝ նրա անհրավածին տիրանալու համար:
 69. Կալո (կամ Կալինո) դե՝ Պացցի— Կամիլոնի ազգականը: 1302 թվին դրամական հատուցում ստանալով՝ Ֆլորենտական Սեբրին հանձնեց Պիանտորավիչիի ամբօջր, ուր դեռ պահվում է ինքնորոգ պարունակի երկրորդ գոտին, Անտենորը (տ. 89), ուր պատժվում են քաղաքական (հայրենիքի և համախոհների) դավաճանները:
 73—74. Դեպի Կեռտուն— դեպի երկրի և տիեզերքի կենտրոն, ուր ձգվում են բոլոր ծանրությունները («ԳԺ» ԼԳ, 111):
 78—81. Մեկի գանգին...— սա դովաճան Բոկկա դեյլի Աբատին է (տ. 106): 1260 թվին Մոնտապերտիի մարտում (տես «ԳԺ» Ժ, 32—51 ծանոթ.) կարեց Ֆլորենտական հեծելազորի գրոշակազորի ձեռքը. դա խուճապ առաջ բերեց գուելֆների մեջ և հանգեցրեց նրանց պարտություն:
 89. Անտենուր— տրուացի հերոս, որի անունով է կոչվում ինքնորոգ պարունակի երկրորդ գոտին:
 94. Ճիշտ հակառակ են ուզում— դավաճանները, ի տարբերություն Գոթոբի մյուս դատապարտյալների, ուզում են մոռացվել երկրում:

116. Դունուր— Բուռղո գա Գուերա, Կրեմոնայի տնայորը: 1265 թ. Մանֆրեդ

Քաղաքները նրան հանձնարարեց լուրարդիայում դիմադրել Կառլոս Անժուացու ֆրանսիական զորքերին, բայց նա ֆրանսիական փողով կաշառվեց և նրանց ազատ բաց թողեց առաջ շարժվելու դեպի հարավ:

119. Բեկկեբրա— Տեղափոխելով Ռոնարդի կողմից, վաղաժամուկի վանքի աբբատը և պապական նախարակը Տոսկանայում: 1258 թվին գերեզմանները արտոյից հետո (տես «Դժ.» Ժ, 32—51 ժանտի.) ֆլորենտական գուեյֆները ներան մեղադրեցին դավաճանության մեջ և գլխատեցին:

121—122. Գանելլոն— դավաճան ասպետ, որի հանցավոր կապը տարակենտոներին հետ պատճառ հանդիսացավ Ռոնարդի կողմից («Դժ.» ԼՅ, 16—18): Ջաննի Սոլդաների— ֆլորենտացի աշնվական, դաբելին: 1266 թվին Ֆլորենտիայում տեղի ունեցած խռովության ժամանակ պապականությանը իր կուսակիցներին:

122—123. Տեբալդիլո Զամբրադի— ֆայենցացի: 1280 թ. հայրենի Ֆայենցան հանձնեց թուրնյացի գուեյֆներին, նրանց առաջ բաց անելով քաղաքի դարպասները:

126. Ուրից մեկը մյուսին գլխարկ էր դարձել— որից մեկի գլուխը կանգնել էր մյուսի գլխի վրա, ինչպես գլխարկ, և կրծում էր այն: Այս ահավոր տեսարանի մասին պատմում է հաջորդ երգում:

130—131. Տրեդու— Թեբեն պաշարած յոթ արքաներից մեկը: Մտհացու կերպով վերադարձվելով Թեբեցի Մեմալիայից, Տրեդուը կարողացավ վրեժ լուծել, սպասելով նրան, և, ընկերներից պահանջելով իր մոտ բերել ոստի գլուխը, սկսեց թեև մահամերձ, կատաղորեն կրծել այն (Մտախոս, «Թեբեական» Ը, 718—766):

Ե Ր Գ Ե Ր Ե Ս Ո Ւ Ն Ե Ր Ե Ք Ե Ր Ո Ր Գ

13—14. Ուզոլինո դելլա Գերարդեսկա, Գոնորատիկոյի կոմսը: Թիև գերեզմանային տոհմից էր, բայց 1275 թվին իր փեսայի՝ Ջովաննի Վիսկոնտիի հետ համաձայնության եկավ գերիշխան դարձնելու համար գուեյֆներին իր հայրենի Պիզանում: դավադրության համար նա արտոյից, բայց հաջորդ տարին վերադարձավ Պիզա և ի վերջո դարձավ Պիզայի համայնք—հանրապետության ղեկավարը: 1288 թվի ամռանը գերեզմանային կուսակցությունը արհեստակցության Ռուջչերի գեյլի Ուզոլինոյի և Գուալանդի, Լաֆրանչի և Միսմոնդի տոհմերի ղեկավարությանը՝ ապստամբություն բարձրացրեց: Ուզոլինոն իր երկու որդիների և երկու քույրերի հետ կալանավորվեց, և բերդ նստվեց, և, մի քանի ամիս բաժնատարկությունից հետո հինգն էլ սովամահ արվեցին 1289 թվի փետրվարին:

26. Զարգաուչակ մի երազ— Ռուջչերին, Գուալանդիները, Լաֆրանչիները, Միսմոնդիները նրան երևում են երազում գալլին ու ձագերին հալածելիս. աչք տեսնում է կենդանիներ, բայց հոգին ազատ կերպով զգում է, որ հարցը վերաբերում է իրեն և իր որդիներին, և այն գալլն ու ձագերը մարդկային բառերով վերածվում են հուր և օրդվաց:

38. Ուզոլինո— Ուզոլինոն միևնույն հայրական գորովանքի և անդունքի զգացումով համակված՝ շտաբն էլ անվանում է իր որդիները: Իրականում երգուսը (Գաղտն տ. 68 և Ուզոլչոնեն թ. 89) նրա որդիներն էին, իսկ մյուս երկուսը (Բրիգատան տ. 89 և Անտիվիկա տ. 50) նրա թոռները:

80. Ուր սի են հնչում— ուր խոսում են իտալերեն (խ. Տի նշանակում է այց):

82. Կապրատա ու Գորգոնա— Տրեբենյան ծովափին նայող երկու կղզյակներ:

89. Նար Թեբե— Պիզա, որ ըստ մի ավանդության, հիմնվել է Թեբեի Քաղաքի Տանտալոսի կողմից: Ուզոլինոյի ու նրա սեղանի դեմ Պիզայում գործված անգթությունը հիշեցնում է Թեբեում Կադմոսի սերնդի դեմ կատարված խժժությունը: 91. Մենի շարժվելով կեպե՛ անդ...— Բանաստեղծները անցնում են ինններորդ պարունակի երբորդ գոտին, ուր պատմվում են բարեկամների ու հյուրերի դավաճանները: Այս գոտին կոչվում է Պադոմոսոս անունով (տ. 124):

105. Չէ՛ որ այստեղ չկա ոչ մի գուրջի— Միջին դարերում քամու պատճառով համարում էին գուրջիների տաքացումը արևի ճառագայթներին:

108. Դու կիմանա տամու պատճառն արևի ճառագայթները— քամու պատճառով Մագալեի քեղերի թափահարումն էր (հմտ «Դժ.» ԼԳ, 49—52):

112. Այս կարծր բողմ— առաջին սառած արցունքները, որոնք քարացել են ինչպես «ամրակուռ բյուրեղ» (տ. 99):

118—119. Ալբերիգ եղբայր— Ալբերիգո դեի Մանֆրեդի, «Վայելող եղբայրներ» ուխտի անդամ (տես «Դժ.» ԻԳ, 103 ծանոթ.), Ֆայննցայի գուելֆյան պարագլուխներից մեկը, որը ճաշկերույթի հրավիրեց և զավաղաբար սպանեց իր երկու պղզակահներին:

120. Ստանում եմ արմավ բուլի փոխաբեմ— ստանում եմ ծանրագույն պատիժ իմ ծանր հանցանքի դրամաց:

121. Ի՛նչ, ասացի,— դու մահացած չե՞ս իրավ— Դանտես զարմանում է Դըժոսթում հանդիպելով եղբայր Ալբերիգոյին, որ 1300 թվի գարնանը դեռ կենդանի էր:

124. Պտղոմյան— Կոկիտի՝ հրորդ գոտին, որ կոչվում է դավաճան Պտղոմեոսի անունով: Այստեղ կամ նկատի ունի Երիթրովի կուսակալ Պտղոմեոսին, որ դավաճանաբար սպանեց քահանայապետ իր անհորը, և կամ Եգիպտոսի թագավոր Պտղոմեոսին, որ սպանել տվեց իր մոտ ապաստանած Պոմպեոսին:

126. Ատրոպոս— Պարկաններից այն, որի պարտականությունն է խզել կյանքի թելը:

129—133. Հե՞նց որ մեկը...— տարածված հավատալիք էր, որ դիվային ոգիները կարող են մտնել մարդու մեջ: Դանտեական նորությունն այստեղ այն է, որ դեռ ոչ միայն մտնում է մարդկային մարմնի մեջ, այլև հոգին քշում է Դժոսթ, և նրա տեղը բռնելով, ինքն է ղեկավարում մարմինը երկրում:

137. Բրտնկա դ՛՝ Օրիա— գենուացի (չենովացի) աղնավական, Միքելի Չանկիի փեսան (տես «Դժ.» ԻԲ, 88—90 ծանոթ.):

142—145. Այն խոր ձորի մեջ...— զեղծարար-կաշառակերների ձորում («Դժ.» ԻԱ—ԻԲ),

154. Ի՞նչմանյո չար ոգի— այսինքն՝ Ալբերիգոն:

155. Ձեզե՞ից մեկին— գենուացի Բրտնկա դ՛՝ Օրիային:

Ե Ր Գ Ե Ր Ե Ս Ո Ւ Ի Ն Չ Ո Ր Մ Ե Ր Ո Ր Ի

1. Դրօշի յառաջեն թաղաւորին (Vexilla regis prodeunt)— լատինական մի օրհներգի սկզբի բառերն են. Դանտեսն ավելացրել է (infernii) բառը: Օրհներգի մեջ «Թագավորի դրոշները» խաչն են, իսկ այստեղ Սաղայելի վեց թևերն են, որոնք նկարագրված են 46—52 տողերում:

10—15. Նկամե՛ այնտեղ...— բանաստեղծները հասել են Դժոսթի իններորդ պարունակի շորրորդ, վերջին և կենտրոնական գոտին, որ Հուդայի (իս. Giuda) անունով կոչվում է Զուգեկկա (տ. 117): Այստեղ պատժվում են իրենց բարերարների դավաճանները:

44. Նրանց— սևամորթ եթովպիացիներին:

46. Զույգ մեծ քե՛ր ուներ ամեն դեմքի տակ— երկու թևեր երեք դեմքերից (տ. 28) յուրաքանչյուրի համար, ուրեմն Սաղայելը ընդամենը ուներ վեց թև:

55—67. Ամեն երախ ժանի՛քներով...— Սաղայելի երեք երախներում տրորվում ու տանջվում են երեք մեղավորներ, որոնք դավաճաններն են Քրիստոսի, որից սկիզբ է առնում հոգևոր իշխանությունը, և Կեսարի, որից սկիզբ է առնում կայսերական իշխանությունը, այսինքն երկու գերագույն իշխանությունները, որոնք, ըստ Դանտեի, կոչված են մարդկությունը վարելու դեպի երկրային և անդրերկրային երջանկություն («Միապետություն» Գ, 16):

68—87. Բանաստեղծների համար ժամանակն է Դժոսթից դուրս գալու: Վիրգիլիոսը Դանտեին շալակած իջնում է Սաղայելի թավամաղ մարմնով, և հասնելով մարմնի մեջտեղ, այսինքն երկրի կենտրոն, զլխիվայր է շրջվում և սկսում վեր բարձրանալ Սաղայելի մարմնի ստորին մասերով: Եվ այսպես դուրս են գալիս հարավային կիսագնդի ստորերկրյա մի քարանձավի առջև:

110. Այն կետում— երկրի կենտրոնում, որը միաժամանակ տիեզերքի կենտրոնն էր, ըստ ժամանակի տիեզերագիտության:

112—115. Արդ մե՛նք տակն ենք մյուս երկնային կամարի...— հարավային

երկնակամարի տակ (որ ծածկված է ծովով, որի մեջտեղ բարձրանում է Քավարանի կղզին):

121—126. Նա հենց այստեղ գահալիծեց երկնից...— Դանտեն յուրահատուկ ձևով է ներկայացնում բիրլիական պատմությունը Սադալի անկման մասին: Այդ անկումով է բացատրում Դժոխքի և Քավարանի լեռան ծագումը:

139. Ասադեր— այս բառով է վերջանում «Աստվածային կատակերգության» երեք մասերից յուրաքանչյուրը: «Դա միայն համաշխույթյան համար չէ, այլ նաև արտահայտությունն է այն զաղափարական նպատակասլացության, որ անցնում է ամբողջ պոեմով և նրան շարունակ բարձրացնում է դեպի իդեալը» (Ատտիլիո Մոմիլյանո):

Ք Ա Վ Ա Ր Ա Ն

Ե Ր Գ Ա Ռ Ա Զ Ի Ն

4. Երկրորդ տեսլարան (բնագրում «secondo regno» — «երկրորդ թագավորություն») — Քավարան: Սխույստտիկ աստվածաբանները, ինչպես և ավանդազրույցների հեղինակները Քավարանը զետեղում էին ստորերկրյա աշխարհում, իսկ Դանտեն այն դնում է «բաց օդում», հարավային կիսագնդի օվկիանոսի մեջ բարձրացած վիթխարի մի լեռան լանջերի վրա: Լեռը բաժանված է յոթը բոլորակների (համապատասխան յոթ գլխավոր մեղքերի), որոնք նախաբավարանի երկու գոտիների հետ կազմում են ինը բաժանումներ, զուգահեռ Դժոխքի ինը պարունակներին և Դրախտի ինը երկինքներին:

9. Կալիստոս — ինը Մուսաների ավազը. էպիկական քերթողության Մուսան:

11. Անձեղներ — Թեսալիայի թագավոր Պիերոսի դուստրերը. սրանք Մուսաներին երգի մրցման հրավիրեցին, բայց մրցման մեջ պարտվեցին և այլակերպվեցին անձեղների կամ կաշտակների (Օվիդ. «Այլակերպ.» Ե, 294—678):

19—21. Սեր ներշնչող մոլորակը... — Արուսյակը (Վեներան) իր պայծառությամբ լուսավորում էր ամբողջ արևելքը, նսեմացնելով իրեն ուղեկցող Ականջ համաստեղությունը:

22. Բեռնին — հարավային երկնակամարի բեռնին («Դժ.» ԼԳ, 112):

23—24. Չոռս աստղեր — սրանք հավանաբար այն աստղերն են, որ կազմում են «Հարավային խաչը» և պատկերում են չորս գլխավոր բարոյական առաքինությունները (հմմտ. «Քավ.» ԱՍ, 106), ինչպես երկրային իշխանավորների հովտում երևացող երեք աստղերը ներկայացնում են երեք աստվածաբանական առաքինությունները (հմմտ. «Քավ.» Ը, 89—93):

30. Մայլը — Մեծ Արջը:

31. Մի ձերուճի մեճավար — Կատոն Ուտիկեցին, հռոմեական հանրապետական ազատությունների աննկուն պաշտպանը:

40. Գեոն ի վեր — ստորերկրյա առլի հոսանքն ի վեր («Դժ.» ԼԳ, 127—134):

53. Մի կին — Բեատրիչեն (հմմտ. «Դժ.» Բ, 53 և ԺԲ, 88):

58. Մա չի տեսի դեռ իր գիշերը վերջին — սա դեռ չի մեռել:

71. Ազատությամբ — կամքի ազատության:

75. Մի օր — հարուստի օրը:

78. Մարկիա — Կատոնի կինը, որը նույնպես գտնվում է կիմրոսում («Դժ.» Գ, 128):

82. Ոլորտներով քն յոթնյակ — Քավարանի յոթ բոլորակներով:

88. Ժանտ գետից — Ախերոնից («Դժ.» Գ, 71), որից այն կողմ կիմրոսն է:

89. Այն օրեճով — որ փրկվածները բաժանում է ոչ փրկվածներին:

95. Կնյուն — դյուրաթեք հեղեղնաբույս, սիմվոլը խոնարհության (տ. 134):

98. Պաշտօնէին առաջին— Քաղաքանի դռան պահապան հրեշտակին («Քաղ.» թ, 78),

128. Նա երևան հանեց գույնն իմ բնական— Վիրգիլիոսը ինձ շաղով լվանալով, նորից երևան բերեց դեմքիս բնական գույնը:

Ե Ր Գ Ե Ր Կ Ր Ո Ր Գ

1—5. Արևն արդեն...— Գանտեի ժամանակի աշխարհագրագիտության հաստատման, բնակելի երկիրը տարածվում էր հյուսիսային կիսագնդում, 180 աստիճան երկայնությամբ, Երրոս գետի ակունքից (Իսպանիա) մինչև Գանգեսի գետաբերանը (Հնդկաստան), և Երուսաղեմը գտնվում էր այս երկու ծայրամասերի մեջտեղ («Քաղ.» Իէ, 1—5): Ուրեմն Գանտեն այս տողերում ասում է, որ այն կիսագնդում, որի միջօրեական ծիրը իր գագաթով ընկած է Երուսաղեմի վրա, արևը հորիզոնին էր հասել արևմտյան կողմում, այսինքն՝ սկսում էր մայր մտնել, իսկ գիշերը, որ այդ միջօրին պատվում է երկրի շուրջը արևի անցած կիսագնդին հակադիր կիսագնդում, ծագում էր Գանգեսից, այսինքն՝ երևում էր Երուսաղեմի հորիզոնի արևելյան կողմում: Ուրիշ խոսքով Իսպանիայում կեսօր էր, Հնդկաստանում՝ կեսգիշեր, իսկ Երուսաղեմում՝ մայրամուտի պահը:

6. Ուլեկցությամբ իր Կշեոբի— գարնանային գիշերահավասարի ժամանակ գիշերն ու Կշեոբը դառնում են ուղեկիցներ, որովհետև այդ ժամանակ գիշերը գտնվում է Կշեոբի համաստեղության մեջ:

7—9. Ռուվ երկու այտերս վառ ու հերմակ...— մինչ Երուսաղեմում մայրամուտ է, Քաղաքանում, որ հակառակ է Երուսաղեմին, շուտով կծագի արևը: Այստեղ նշվում են այն գույները, որոնցով հաջորդաբար ներկվում է Քաղաքանի կղզու արևելյան հորիզոնը արևածագից առաջ:

13. Լույս մի բուսո— երևացող բուսո լույսը հրեշտակի պայծառությունն է:

43. Նավուրգն երկնային— հոգիների մակույկով Քաղաքանի կղզին փոխադրող հրեշտակը:

46. «Նեզիպտոսէ Խաշայիլ յլյանելե» — սկզբի բառերն են ՃԺԳ սաղմոսի, որ ակնարկում է Իսրայելի ժողովրդի ազատագրությունը եգիպտական ստրկությունից: Այստեղ ալլաբանորեն ակնարկում է հոգիների ազատագրությունը իրենց մեղքերից:

91. Կազելլա— Գանտեին ծանոթ երաժիշտ ու երգիչ:

92. Որ վերստին այստեղ դառնամ— մահից հետո արժանանամ այստեղ վերադառնալուն:

98—105. Հիմա արդեն երեւ ամսից ի վեր...— այսինքն՝ 1299 թ. ծննդյան տոներից, երբ սկսվեց պապի հուշակած հորելյանական տարին, Տիբերի գետաբերանին սպասող բոլոր հոգիները ընդունվում են հրեշտակի մակույկի մեջ, օգտվելով հորելյանի առթիվ շնորհված մեղքերի թողությունից («Գժ.» ԺԷ, 28—33):

112. «Սերք մտխում ինձ հետ գրույց է անում» — այս տողով է սկսում Գանտեի «Նեշուլքի» երրորդ գրքում այն տաղը, որ նվիրված է փրկիտիպության, բանաստեղծի «ազնիվ տիրուհուն»:

119. Մեռունին— Քաղաքանի պահապան Կատոնը:

Ե Ր Գ Ե Ր Կ Ր Ո Ր Գ

7. Նա եղել էր խղճամառ— առաջնորդի և ուսուցչի իր առաքելության մեջ թերանալու համար:

25—26. Հիմա արդեն իրիկնածամ է այնտեղ... — եբք Քաղաքանում առավոտ է, Նեապոլում երեկո է:

27. Բրանդիզիում էր գտնվում ես մի հեղ, ուր Վիրգիլիոսը մեռավ 19՝ թ. (մ. թ. ա.), բայց նրա մարմինը Օգոստոս կայսեր հրամանով փոխադրվեց Նեապոլ և այնտեղ թաղվեց: Բրանդիզի լատիներեն անվանումն է ներկաումս Բրինդիզի քաղաքի (Ադրիականի պիսի հարավ-արևելքում):

30. Նրկինհեերն իբար լույս շեն խստիսնում— երկնադեղերը թափանցիկ են,

Քափանցիկ են նաև հոգիներին հատկացված օղային մարմինները (հմտ. «Քավ.», ԻԾ, 79—108):

36. Նաաննյա Գոյ— աստված, որը մեկ է պոչացությամբ և երեք անձերով:

58. Մի խումբ հոգիներ— սրանք բանադրանքի մեջ մեռած, աստվածային ողորմածությունից ներված, բայց եկեղեցուց չներված մարդկանց հոգիներն են:

112—113. Մանֆրեդ— Ֆրեդերիկ Բ կայսեր որդին և Կոստանցայի («Դր.», Գ, 109—120) թոռը: 1250 թվին, հոր մահվան ժամանակ, հազիվ տասնութամյա, իրպես ստանձնեց հաբավային Իտալիայի և Սիկիլիայի կառավարությունը: 1266 թ., որպես նապոլիտանական թագավորության ղեկավար, զոհվեց Բենեվենտոյի ճակատամարտում:

117. Իմ մասին պատմիր ստույգը նրան— պատմիր, որ իմ բանադրվելու պատճառով չեմ ընկել Դժոխք, այլ գտնվում եմ փրկության վայրում:

120. Նրան— աստծուն:

124—131. Կոզենցայի հովիվը— Կոզենցա քաղաքի եպիսկոպոսը, որը կարգաբեց հողի տակից հանել Մանֆրեդի դիակը, փոխադրել թագավորության սահմաններից դուրս և անթաղ նետել Վերդե (ներկայումս Գարիլյանո) գետի ափին:

126. Աստծու խոսքը— «Որ գա առ իս, ոչ հանից արտաքս (Հովհ. 2, 37):

132. Կերոններով շիրմուտ— շուտ տված և հանպցրած կերոններով, ինչպես սովորաբար տանում էին բանադրվածների ու հերետիկոսների դիակները:

133—135. Սակայն նրանց նզովվեների պատճառով...— սակայն եկեղեցականների անհեծքների (բանադրանքների) պատճառով հավիթ սեղ (աստվածային ողորմածությունը) իսպառ չի կորցնում նա, ով դեռ կյանք ու հնարավորություն ունի ապաշխարելու:

Ե Ր Գ Չ Ո Ր Ր Ո Ր Գ

5. Այն սխալը— ակնարկում է Արիստոտելի հերքած պլատոնական ուսմունքի այն սխալը, ըստ որի մարդու մեջ ժամանակի ընթացքում հաջորդաբար կազմվում են և ապա մեկը մյուսի կողքին ապրում են իրարից անջատ մի քանի հոգիներ:

15—16. Աերբ բարձրացել էր...— արևը, որ յուրաքանչյուր ժամ անցնում է 15 աստիճան. բարձրացել էր 50 աստիճան. այսինքն արևածագից անցել էր մոտավորապես երեք և կես ժամ:

26. Սանլյո, Նոլի, Բիզմանուովա— դժվարամատչելի լեռնավայրեր Իտալիայում:

61. Կաստրոն ու Պալլուսը— Երկվորյակների համաստեղությունը:

68—71. Սիռեն ու լեռը այս...— Երուսաղեմի լեռը և Քավարանի լեռը գտնվում են հակադիր կիսագնդերի մեջտեղում և ընդհանուր աստղաբաշխական հորիզոն ունեն:

71—72. Այն ուղին...— արևի անցած ճանապարհը, որից Ֆայիտոնը շեղեց հոր կառքը (տես «Դժ.» ԺԷ, 106—108 ծանոթ.):

80—84. Միջին ծիր...— հասարակածը:

104. Հոգիներ— սրանք հոգիներն են նրանց, որոնք անփութությունից ու ծուլությունից իրենց մեղքերի զղջումն հետաձգեցին մինչև իրենց կյանքի վերջը, և ոչտեք է բուն Քավարանից դուրս մնան այնքան ժամանակ, որքան տևեց իրենց կյանքը (տա. 130—132):

123. Բելակուա— Ֆլորենտացի, Դանտեի ժամանակակիցն ու ծանոթը, հայտնի ինչպես երաժշտական գործիքներ սարքելու իր վարպետությամբ, այնպես էլ իր ծուլությամբ:

137—139. Անա արեք արգեն...— Քավարանում արգեն կեսօր է, իսկ հակադիր կիսագնդում իջել է գիշերը և տարածվել մինչև Մառոկկո և օվկիանոսի ափեր:

Ե Ր Գ Հ Ի Ն Գ Ե Ր Ո Ր Գ

3. Հոգիներ— սրանք հոգիներն են նրանց, որոնք մեռել են բռնական մահով և միայն մահվան ժամին են զղջացել իրենց մեղքերը (տա. 52—57):

24. «Աղարմեա ինձ»— Մ սաղմոսն է, սպաշխարանքի յոթ սաղմոսներից մեկը: 64—84. Մեկը անաց— սա Յակոպո դել Կասերոն է, ֆանոցի ազնվատոհմիկ, որ նշանակալից դեր է կատարել ժամանակի քաղաքական կյանքում:

68—69. Երկիրն այն...— Մարկա Անկոնայի երկրամասը, որ գտնվում է Ֆա- նո քաղաքը:

75. Անտենոբի գավառում— Պադուայում, որի հիմնադիրը, ըստ ավանդության, եղել է տրոյացի Անտենորը:

77. Էստեցի— Աձձո Ը, Ֆերրարայի սինյորը 1293-ից մինչև 1308:

79. Միրա— գյուղաքաղաք Օրիակոյի և Պադուայի միջև:

88—93. Բոնկոնտե— Գուիդո դա Մոնտեֆիլտրոյի («Գժ.» Ի է, 19—132) որդին:

89. Զովանե— Բոնկոնտեի այրին: Մյուսները— մյուս հարազատները:

92. Կամպալդինո— հարթավայր Կազենտինոյում (Առնո գետի վերին հով- տում), որ 1289 թվին տեղի ունեցած մարտում ֆլորենտական զուելֆները պար- տություն մատնեցին արետինյան գիրեւլիներին, այդ մարտին մասնակից էր նաև երիտասարդ Դանտեն (տես «Գժ.» Ի Բ, 4 ծանոթ.):

95. Արկիանո— Առնոյի վտակը:

97. Այնտեղ, ուր նա...— այնտեղ, ուր Արկիանոն իր ջրերը խառնելով Առ- նոյի ջրերին, կորցնում է իր անունը:

101. Մարիամ— Մարիամ աստվածածինը:

104—108. Հրեշտակն եկավ ինձ տանելու...— Բոնկոնտեի հոգուն տիրանա- լու համար պայքար է տեղի ունենում հրեշտակի և դևի միջև: Բոնկոնտեի զղջման պատճառով հաղթում է հրեշտակը: Չկարողանալով տիրանալ հոգուն, դևը իր կա- տաղությունը թափում է Բոնկոնտեի մարմնի վրա:

116. Պրատովանյից մինչև...— Պրատովանյո լեռից մինչև Ապեննինյան զըլ- խավոր լեռնաշղթան տարածված է Կամպալդինոյի դաշտավայրը, ուր զոհվեց Բոն- կոնտեն:

122. Գետը լայն— Առնոն:

133—136. Պիա դեի Տոլումբի— սիենացի ազնվականուհի, որի ամուսինը խան- գից զրդված նրան սպանեց Մարեմայում ունեցած դղյակներից մեկում:

Ե Ր Կ Վ Ե Ց Ե Ր Ո Ր Ի

1. Բախտախաղը զանայի— խաղ, որ խաղացվում է երեք զառերով:

12. Խոստումներ տալով— խոստանալով որ երկրում նրանց մերձավորներին աղոթել կտա իրենց հոգու շուտափույթ փրկության համար:

13—14. Արետին...— Արեցցոյի դատավորը ԺԳ դարում:

15. Մյուսը...— մյուս արետինը, Գուչչո դեի Տաուլատին, գիրեւլին, խեղդվեց Առնոյում:

16. Ֆեդերիկո Նովելլո— կազենտինցի կոմս Գուիդոների տոհմից. սպանվեց արետինցի հակառակորդի ձեռքով:

17—18. Պիզացի...— սրա անունն է Ֆարինատա. երբ սա սպանվեց իր ոսո- խի ձեռքով, նրա ծերունի հայրը՝ Մարցուկոն, սուրանց իր որդուն սպանողին:

19. Օրոն կոմս— ֆլորենտացի ազնվական, որին սպանեցին սպաականները:

19—24. Պիեռ դը լա Բրոսս— Ֆրանսիայի թագավոր Ֆիլիպ Գ-ի պալատի ունեկապետը, որը թագուհի Մարի Բրաբանտի ու պալատականների նախանձի ու զրպարտության զոհը դարձավ:

39. Միրո հուրը— ողջերի ջերմեանդ աղոթքը:

40. Այնտեղ հեթանոսական աշխարհում:

74. Մորդիլլո— ԺԳ դարի իտալացի (ծնվել է Մանտուայի նահանգում) նշա- նավոր տաղերգու:

76. Մտուկ Բտալիա— կայսրի բացակայությամբ Բտալիան թողնված էր տե- ղական կամայական ու բռնակալական իշխանությունների տնօրինությանը:

88—90. Հուստինիանոս— բյուզանդական կայսր Զ դարում (տես «Գր.» Զ, 10 ծանոթ.), որը Բելիսարի («Գր.» Զ, 25) և հայ զորավար Ներսեսի ձեռքով Բտալիան ազատելով գոթերի տիրապետությունից, նրա համար կազմեց օրենքներ (սանձ):

91—96. Մ՝ դուք, որոնց պարտքն էր հոգովունքն նվիրվել...— Դանտենի կոստրե ուղղում է կեղծեցու հայտերին, որոնց պարտականությունը պետք է լիներ հոգևոր գործերին նվիրվելը:

97. Ալբերտ գերմանացի— Ռուդոլֆ Հաբսբուրգցու որդին, կայսր 1298-ից մինչև 1308, որ բարձի թողի էր արել հրեաների ծաղկուն Իտալիան:

107—108. Կառլպոլեոտիֆ, Ֆիլիպպոսկիֆ, Մուսկոլիֆ ու Մունտեկկիֆ— նշանավոր տոհմեր հյուսիսային Իտալիայի տարբեր մարզերում:

111. Սանաֆիոր— Ալոբորանդեսկիների կոմսությունը Սիննայի մարզում, որի դեմ հենց 1300 թվին արշավանք էին սկսել Սիննայի համայնքն ու նպալը:

115. Մարդիկ ինչպե՞ս սիրում են իրար— դառն հեզնանք:

126. Դառնում է մի Մարկելլո— ստանում է հպարտ ու հավակնոտ կեցվածքը Մարկելլոսի, այսինքն՝ կայսերական իշխանության հակառակորդի:

128. Բնավ չի դիպչում Բեզ— բնավ չի վերաբերում քեզ. ասված է հեզնաբար. Ֆլորենցիան, ընդհակառակը, Իտալիայի քաղաքական խոռվությունների կենտրոնն էր Դանտեի համար:

135. «Բեռք բարձեք իմ մեջքին»— Ֆլորենտացիք շահախնդրական կամ փառասիրական նկատառումներով միշտ պատրաստ են կրելու հանրային դործերի բեռը:

127. Դու հարուստ ես— հոռի միջոցներով ձեռք բերած հարստություններով: Դու խաղաղ ես— դառն հեզնանք է, քանի որ Ֆլորենտացիք միշտ կռվի մեջ էին հարևանների հետ կամ իրար միջև: Դու խելոք— հեզնանքը շարունակում է:

147. Նսրոզել գործիչները աչխառն— փոխել կազմը քաղաքականապես աչքի ընկնող քաղաքացիներին:

149—151. Նման ես այն նիվանդին...— Ինչպես հիվանդը ամոքելու համար իր ցավերը անվերջ փոփոխում է իր դիրքը անկողնում, այսպես Ֆլորենցիան դարմանելու համար իր ցավերը անընդհատ փոփոխում է իր կարգոսարքը:

Ե Ր Գ Յ Ո Ւ Ն Ր Ո Ր Գ

9. Օկտավիանոս— Օգոստոս կայսրը (տես «Քավ.» Գ, 27 ծանոթ.):

17. Մեր լեզուն— լատիներենը:

25—27. Ոչ անելուս, այլ չանելուս համար լոկ...— Վիրգիլիոսը զրկված է աստված (վեհ Արևը) տեսնելու երանությունից ոչ մեղք գործելու, այլ ճշմարիտ հավատ չդավանելու համար (տտ. 7—8):

28—36. Յաճում տեղ կա...— ակնարկում է Լիմբոսը (տես «Դժ.» Դ, 25—151), ուր հոգիները շին ճշում, որովհետև դրական տանջանքներ չեն կրում, այլ հառաչում են, որովհետև զրկված են երկինք ելնելու երանությունից:

46. Հոգիներ— արանք հոգիներն են բարձրաստիճան անձանց:

53. Երբ արևը մայր մտնի...— արևը պատկերում է աստվածային շնորհի լույսը:

62. Դու մեզ տար այնտեղ— դեպի գեղատեսիլ հովիտը:

84. «Ողջ լեռ, թագունի»— աղոթք, որ հավատացյալները երեկոյան ժամերգությունից հետո ուղղում են Մարիամ աստվածածնին, հայցելով նրա հովանավորությունը բարցունքի հովտում:

91—96. Ռուդոլֆ կայսր— Ռուդոլֆ Հաբսբուրգցի, Ալբերտ դերմանացու հայրը («Քավ.» 2, 103), կայսր 1273-ից մինչև 1291:

97—102. Օտտոկար Բ— Բոհեմիայի թագավորը 1253-ից մինչև 1278: Ռուդոլֆի կատաղի հակառակորդը. սպանվեց Վիեննայում, նրա դեմ մարտնչելիս: Քավարանում երկուսն էլ մոռացել են իրենց փոխադարձ թշնամությունը:

103—111. Քրիկն այն...— Ֆիլիպ Գ Խիզախը, Ֆիլիպ Դ Գեղեցիկի հայրը, Ֆրանսիայի թագավորը 1270-ից մինչև 1285: Սպանվեց Պետրոս Գ Արագոնցու դեմ մղված ժովամարտում, արատավորելով Ֆրանսիական արքունիքի զինանշանը (ոսկե շաշաններ կապույտ ֆոնի վրա): Նրա զույգակիցը Հենրիկ Գերն է, Նավարրայի թագավորը 1270-ից մինչև 1274:

112—114. Դարձյալ երկու թշնամիներ կյանքում, որ այստեղ երգում են միա-

ձայն. մեկը, հարթանդամը, Պետրոս Գ Արագոնցին է, իսկ մյուսը՝ Քրեյը, Կառլոս Ա Անժուացին:

Պետրոս Գ-ը Արագոնի թագավորն էր 1276-ից մինչև 1285: 1282 թ. «Միկիլյուս» լան իրիկնաժամախ դեպքերից հետո հուլիսից նաև Միկիլիաչի թագավոր, պալքա-րելով Կառլոս Ա Անժուացու տիրապետության դեմ: Կառլոս Ա Անժուացին Ֆրանսի-սիայի թագավոր Լուդովիկոս Ը-ի որդին էր, Պրովանսի կոմսը և, 1266-ից հետո, Նեապոլի ու Միկիլիաչի թագավորը. մեռավ 1285 թվին:

116. Պարմանին — ակնարկում է Պետրոս Գ Արագոնցու կրտսեր որդուն՝ Պետ-րոսին:

119—120. Յակոբ Բ և Ֆեդերիկ Բ — Պետրոս Գ Արագոնցու երկրորդ և եր-րորդ որդիները, որոնք վատ պահածառանգներ դուրս եկան:

124—126. Ժառանգների հարցում Պետրոս Գ Արագոնցուց ոչ պակաս դժբախտ է Քրեյը, Կառլոս Ա Անժուացին:

127—129. Որդին հորից այնքան պակաս է... — այլ կերպ՝ Կառլոս Բ-ն իր արժանիքներով այնքան ցածր է Կառլոս Ա-ից, որքան Կառլոս Ա-ն Պետրոս Արա-գոնցուց:

130—132. Անգլիայի արքա Հենրիկը — Հենրիկ Գ թագավորը (1216—1272), որի որդին՝ էդուարդ Ա-ն, հաջորդելով հորը Անգլիայի գահի վրա, արժանացել է ժամանակակիցներին դրվատանքին:

133—136. Գուլյելյմ է Երկայնասուտեթ — Մոնֆերրատի և Կանավեզի մարկիզը (1254—1292), կասերական տեղապահը և գիթելլինների պարագլուխը: 1290-ին Ալեսանդրիա բազաթի բնակիչները նրան գեղի վերջին և մինչև մահը պահեցին երկաթե վանդակում: Նրա սերունդների և ալեսանդրացիների միջև ծագեց պա-տերազմ, որից խիստ տուժեցին Մոնֆերրատի ու Կանավեզի մարկիզության բնա-կիչները:

136. Արաավեցին — սերկրային իշխանավորների տխուր տողանցը ավարտ-վում է հպատակների արցունքների մասին ցավագին ակնարկումով (Ֆրանչեսկո Տորրակա):

Ե Ր Գ Ո Ի Թ Ե Ր Ո Ր Գ

13. «Վախման լուռոյ» — սկզբի բառերն են եկեղեցական մի օրհներգի, որով երկնային օգնություն են հայցում գիշերային փորձությունների զեծ:

53. Նին կամ Ուզլինի Վիսկոնտի — Գալլուբայի մարզի «դատավորը» (կա-ռավարիչը) Սարդինիայում (տես «Դժ.» ԻԲ, 81—87 ծանոթ.):

64. Մեկը — Սորդլլոն:

65. Մյուսը — Նինոն:

66. Կուրբադ — տես տա. 115—120 ծանոթ.:

70. Զավանճա — Նինո Վիսկոնտի միակ դուստրը, որը 1300 թվականին ինը տարեկան էր:

73—75. Նրա մայրը — Զովաննայի մայրը՝ Բեատրիչեն: Նրան կոչել ոչ «իմ կինը», այլ «նրա մայրը», կարեկցայի հանդիմանությունն է նինոյի կողմից: Նինո-յի մեռնելուց հետո Բեատրիչեն ամուսնացավ Գալեսացու Վիսկոնտի անունով մի-լանցի մի ազնվականի հետ, բայց դառնասպա տուժեց, որովհետև երկրորդ ամու-սինը երկու տարի հետո (1302 թվին) արտրվեց Միլանից, ապրեց ու մահացավ թշվառությունից:

79—81. Եվ տոմսային եջան իժը Միլանի... — Միլանի Վիսկոնտիների տոհ-մանշանը (իժը), դրվելով Բեատրիչեի գամբանի վրա, նրան այնպես լայտի գար-դարեր, ինչպես կզարդարեթ Գալլուբայի Վիսկոնտիների տոհմանշանը (ալազազը): Բայց Բեատրիչեի դամբանի վրա, երբ նա մեռավ 1334 թվին, երկու տոհմանշա-նները՝ իժն ու արադայը, միասին դրվեցին:

85—93. Դանտեն, ակնածելով նինոյի արգասացի զայրույթից, չի պատասխա-նում նրան, այլ աչքերն ուղչում է երկնքի հարաժայռի բնեոի կողմը և տեսնում է երեք վատ աստղեր (ջաներ):

98. Մի օձ — այլաբանորեն փորձիչ-ը Պակիչը սատանան:

104. Երկնային սակոե՛րը— հրեշտակները, որոնք նմանեցված են որսի վրա խոյացող գիշառիչ թռչուններին՝ սակոերին:

109. Այն հոգին— Կուրբազոն:

114. Գահիր զմուխտ— Քավարանի լեռան զմրուխտ գաղաթը:

115—120. Մալապիլեա Կուրբազս Կրտսեր— Լուսիջանայի մարդի մարկիվը (մեռ. 1294-ին). Վաղիմագրա— Մագրա գետի հովիտը Լուսիջանայում:

123. Ռոսեղ նրա աճունն հայտնի շիներ— Լուսիջանայի անունը հայտնի էր Մալապիլեաների վեհանձնության համբավից:

134—138. Արևն յոք հեղ չի հաճեցելու իր մահնում...— արևը յոթ անգամ չի վերադառնա ետ չ համաստեղության մեջ, այսինքն՝ չի անցնի յոթ տարի, երբ Դանտեն Լուսիջանայում սեփական իրործով կհամոզվի Մալապիլեաների սրտաբացու-թյան մեջ:

Ե Ր Գ Ի Ն Ն Ե Ր Ո Ր Գ

1. Տիրոնի հարեր— Արշալույսը: Ըստ պիցարանության Տիթոնը Լատմեդոնի որդին և Պրիտմոսի եղբայրն էր: Արշալույսը նրան սիրահարվեց, առևանգեց և նրա հետ ամուսնացավ: Այստեղ «հարճ» (concupina) գործածված է «կողակից» իմաստով:

4. Ակներով— աստղերով:

5. Կենդանա սառնարյուն— ձկան, այստեղ Ձկանց համաստեղություն:

9. Իսկ Լեբոսդին խնամրեում էր իր քեներն— երրորդ բայլին խոնարհում էր իր թևերը, այսինքն երրորդ ժամն անցնում էր: Գիշերվա բայլերը ներկայացված են թևավոր, ինչպես ինքը՝ գիշերը:

12. Հինգրս ճիապին— Դանտեն, Վիրգիլիոսը, Սորդելլոն, Նինոն և Կուրբազոն:

14—15. Միձեռնակը...— առասպելական Ֆիլոմելան, Պրոզանի բույրը, որ կերպարանափոխվեց ծիծեռնակի (համտ. «Քավ.» ԺԷ, 19—21):

22—24. Այնտեղ... ուր Գանիմեդին...— Տրոյայի Իդա լեռան վրա (տարբեր է Կրետիի Իդա լեռից. համտ. «ԴԺ.» ԺԳ, 97), ուր արժիկ կերպարանափոխված Ջևար, հանկարծ իջնելով, Գանիմեդին առևանգեց և բարձրացրեց երկինք աստվածներին մատովակ պարձնելու:

30. Հրեղեն գունդ— այս գունդը, ժամանակի տիեզերագիտության համաձայն, զետեղված էր մթնոլորտի և լուսնի երկնքի միջև:

34—39. Այնպես ինչպես Ս.Բիլլեսը...— Թեոֆոլը՝ Աքիլլեսի մայրը, իմանալով, որ իր որդին, մասնակցելով տրոյական պատերազմին, կորցնելու է կյանքը, նրան Թեսալիացի քանծ սիճակում փոխադրեց Սֆիրոս կղզին: Այստեղ Աքիլլեսը ապրեց ծագեցած, միջևի ու Ռյիտն ու Դիոմեդը նրան իրենց հետ տարան պատերազմ (համտ. «ԳԺ.» ԻԶ, 61—62):

55. Լուչիա— տես «ԴԺ.» Բ, 97 ծանոթ.:

76. Դուտ— Բուպարանի գուռը, որը հակապատկերն է Դժոխքի դուռն՝ լայն է, բաց և առանց պահպանի:

78. Պահնարդ— Քավարանի դուռն պահպան հրեշտակը:

88. Երկնի մի կիև— Լուչիան (տ. 55):

112. Յոթը Մ-եր (Մ բնագրում P, Peccato բառից, որ նշանակում է մեղքը)— նշանները յոթը զլխավոր մեղքերի, որոնցից հողիները մաքրվում են Քավարանի յոթը բոլորակներում:

117—118. Երևու տեսալի բանալի, ոսկե և արծաթե— Քրիստոսից Պետրոս առաքյալին հանձնված բանալիները, որոնցով բաց են անում երկնքի արքայու-թյունը (Մատթ. ԺԶ, 19): Ռսկե բանալին պատկերում է մեղքերն արձակելու խոստովանահոր իշխանությունը. արծաթե բանալին՝ մեղքերը քննելու ու դատելու հատուկությունն ու զգուշությունը:

132. Ով շուտ գա ու ետ նայի՝ կարտաքսվի— ով վերադառնա նախկին մեղքերին, կկորցնի ստացած շնորհը:

136—138. Տարպեան ժայռ ոչ այնպես սուր նուշաց...— Տարպեան ժայռի դուռը նվազ սուր ճոնչաց, քան Քալարանի դուռը բացվելիս: Լուկանը պատմում

է («Տարաւալի» Գ, 154—155), որ կեսարը, չոտ գալով, ուզեց արքանաւ Տարապեան ժայռի մեջ պահված պետական գանձին. քաջարի տրիբուն Կեկիլիոս Մեանիոսը փորձեց արգելիլ բռնագրավումը, բայց ուժով վտարվեց:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Ե Ր Ո Ր Գ

2. Սիրոց ախտավոր— ախտավոր կամ վատ սիրո պատճառով, որը մարդկանց տանում է Դժոխք: Սերը, ըստ Դանտեի, հիմքն է մարդկային ամեն լավ կամ վատ արարքի:

22. Այդ բոլորակը— Քավարանի լեռը պարուրող առաջին բլուրակը, ուր պատրժվում են գոռոզները: Բուրակի ուղղաձիգ զառիթափի ստորին մասը մարմաբապատ է, որի վրա մեծ վարպետութեամբ քանդակված են խոնարհութեան օրինակներ: Առաքինութեան առաջին օրինակը միշտ Մարիամն է:

33. Պոլիկլես— Պերիկլեսի դարի հույն քանդակագործ:

34—45. Առաջին խորաքանդակը պատկերում է կույս Մարիամի խոնարհութիւնը և ալեհոման տեսարանը:

34—36. Հրեշտակը...— Գաբրիել հրեշտակը, որ երկիր իջավ Մարիամին ալեհոմա Բրիտանի ծնունդը (Ղուկ. Ա, 26—28) և բերով երկար ժամանակ սպասված հաշտութիւնը աստծու և մարդու միջև, որը մարդկութեան առաջ բացեց Ադամի մեղքից հետո փակված երկինքը:

44. «Աստիկ կամ աղախին Տիտոն, եղիցի ինձ ըստ բանի քում» (Ղուկ. Ա, 38)— Մարիամի պատասխանն է Գաբրիել հրեշտակին:

55—69. Երկրորդ, խորաքանդակը պատկերում է խոնարհութիւնը Իսրայելի թագավոր, սաղմոսերգու Դավիթի:

57. Որ դեռ վախ է ազդում մարդուն անօրէն— այդ տապանի հուշը մինչև հիմա էլ երկնուղ է ներշնչում այն մարդուն, որ հանդգնում է սեփականել օրինապես իրեն չվերաբերող մի գործ: Ղևտացի Օրգան, տեսնելով որ տապանակը երեքում էր և ընկնելու էր կառքից, ձեռքը մեկնեց պահելու համար. բայց որովհետև տապանակին ձեռք տալ թույլատրված էր միայն քահանաներին, աստված զայրացավ ու շանթահարեց նրան:

59—60. Որի մասին աչխ ասում էր...— արվեստագետի գործն այնքան կենդանի էր, որ աչքիս տալիս էր երգեցողութեան պատրանքը, թեև ականջս ոչինչ չէր լսում:

63. Քիթս ու աչքերս իրար չէին համաձայն— մինչև հոտառութիւնս ժխտում էր խունկի ծուխի գոյութիւնը, տեսողութիւնս հաստատում էր:

73—93. Երրորդ խորաքանդակը վերաբարում է Տրայանոս կայսրի (98—117 թթ.) մասին ավանդութիւնը, ըստ որի նա լսեց այրի կնոջ դանգատը և արդարութիւն ցույց տվեց նրան:

75. Պատեառ դարձավ Գրիգորի հաղորդեան— Տրայանոսը իր առաքինութեամբ պատճառ հանդիսացավ, որ Գրիգոր Մեծ պապը հաղթանակ տանի մահվան և Դժոխքի ուժերի դեմ:

81. Արժիվները ոսկեհուռ— հոռմեական դրոշները՝ սև արժիվներ ոսկեգույն ֆոնի վրա:

94. Նա— աստված:

101. Խոտն հոգիներ— սրանք հոգիներն են գոռոզների:

121—129. Ո՛վ մեծամիտ քրիստոնեայեղ դժխմ...— այս բացաղարձութիւնը սկիզբ է առնում Քավարանում գոռոզների հոգիներին սահմանված պատժի տեսարանից և ուղղվում է աշխարհում ապրող գոռոզներին:

130. Անդրի— կարիատիդ: Կարիատիդները կարևոր տարր էին ռոմանական և գոթական ճարտարապետութեան մեջ և քանդակված էին ցայտուն ռեալիստական ոգով:

1—24. «Ո՛վ հայր մեր...»— խմբերգային աղոթքը, քաղաքական պատիժների և խրատական օրինակների կողքին, կարևոր տարր է կազմում Քաղաքանի հոգինների կյանքում:

13. Հաճապագորդ մանանան— այտեղ աստվածային շնորհը, հոգու սնունդը:

14. Սնապատում այս դժպիհ— Քաղաքանում: Անապատի պատկերը համապատասխանում է մանանային, այն սնունդին, որ աստված ուղարկեց խրայելութիւնների անապատում:

20. Հին ոստիսի— դևի («Քալ.» Ը, 95. ԺԴ, 146):

22. Սյս վերջին հայցը...— 19—21 տողերում արտահայտված հայցը քաղաք հոգինները իրենց համար շին անում, որովհետև նրանք այլևս ենթակա չեն փորձությունների կրելու:

31—36. Եթե Քաղաքանի հոգինները այսպես աղոթում են նաև ապրողների համար, ապա վերջիններս պարտավոր են իրենց աղոթքներով օգնել նրանց մաքրվելու մեղքերից:

58—69. Ես լատին եմ...— խոսողը Սանտաֆորեի («Քալ.» Զ, 111) կոմս Գուլյելմո Ալգորբանդեսկիի որդի կոմս Օմբրեցո Ալգորբանդեսկին է (տ. 67), որ հակառակորդ էր Սիենայի հանրապետական համայնքին, և սիենացիները մի օր նրան սպանեցին (1259-ին) Կամպանյատիկո (տ. 66) դղյակում:

63. Մոռնալավ թե ունենմ մայր բնդհանուր— մոռանալով թե բոլոր մարդիկ բնդհանուր ծագում ունեն և եղբայրներ են:

79. Օղբերգի դա Գուրբիո— ԺԳ դարի երկրորդ կեսի մանրանկարիչ (մեռ. 1299-ին):

82. Գլուկյոցի Ֆրանկո— նույնպես մանրանկարիչ, Գանտեի ժամանակակիցը:

93. Եթե անկման ժամանակներ չգային— եթե շահարդեհին մշակույթի անկման ժամանակաշրջաններ:

94. Զիմարուն Ջովաննի— Ֆլորենտացի նկարիչ (մեռ. 1302-ին):

95. Զոտո— իր ժամանակի ամենանշանավոր իտալացի նկարիչը (մեռ. 1337-ին):

97. Այսպես զիջեց մեկ Գուիդոն մյուսին— այսպես նսեմացավ րանաստեղծ Գուիդո Գուինիցելլին («Քալ.» ԻԶ, 92), երբ հրապարակ եկավ Գուիդո Կավալկանտին («ԳԺ.» Ժ. 58—72):

99. Ես— ենթադրում են, որ Գանտեն այտեղ ակնարկում է իրեն:

109—114. Ժամանակի մշակույթի պատմությունից բերած օրինակներից հետո Օղբերգին մի օրինակ էլ բերում է ժամանակի քաղաքական պատմությունից՝ հաստատելու համար երկրային փառքի կարճատևությունն ու ունայնությունը:

133—138. Օղբերգին պատասխանում է. որովհետև նա իր բարձրության ժամանակ կատարեց կամավոր և անսովոր խոնարհություն մի արարք՝ իր ընկերոջը փրկելու համար. երբ Կառլոս Ա. Անժուացին պատերազմում գերի էր բռնել ու քանտարկել Սալվանիի ընկերոջը, հպարտ Սալվանին զնաց մուրալու Սիենայի Կամպոյում (հրապարակում), հավաքելու համար այն մեծ գումարը, որ Կառլոսը պահանջել էր իբրև գերյալի փրկագին:

139—141. Օղբերգին գիտե, որ Գանտեի համար մութ է իր «նա դողողաց նյարդերով իր ամբողջ» խոսքը, որ արտահայտում է ուրիշի օգնությունը դիմելու հարկադրված հպարտ մարդու հոգեվիճակը:

13—24. Ինչպես առաջին բոլորակի զտեթևափի ստորին մասի վրա պատկերված են խոնարհության օրինակներ («Քալ.» Ժ, 28—96), այսպես այտեղ բոլորակի սալահատակի վրա պատկերված են գոռոզության օրինակներ:

25—27. Պատմված գոռոզության առաջին օրինակը Արուսյակն է կամ Սաղա-լիլը:

28—30. Երկրորդ օրինակը Բրիարեսն է, հարյուր ձեռանի հսկան, որ մաս-

նակցելով Տիտանների մարտին ընդդեմ Առավածների, տապալվեց Ջևսի շանթով (ԳԺԺ.Վ Ա, 99):

31—33. Սրբորդ պատկերում երևում են Տիմբր (այսպես էր կոչվում Ապոլլոնը Տրոյայի Տիմբրա քաղաքի անունից, ուր պաշտվում էր իրեն նվիրված մեհյանունս), Մարս և Պալլաս աստվածները, որոնք դինված ու խմբված Ջևսի շուրջ, գիտում են Ֆիգարայի մարտում ջութախմլած Հսկաների մարմնադամները (ԳԺԺ.Վ Ա),

34—36. Չորրորդ դրվագում երևում է Նեմբրոթը. Բարելոնի Սենաարի դաշտում կառուցվող երկնահաս աշտարակի գլխավոր հեղինակը:

37—39. Հինգերորդ դրվագում պատկերված է Նիոբեն, Տանտալոսի դուստրը, Թեբի թագավոր Անֆիոնի կինը: Սա հպարտանալով պահանջեց որ թեբեցիները ավելի շուտ իրեն զոհ մատուցեանեն, քան կատոնային. վերջինս, վիրավորված, իր երգու զավակներին՝ Ապոլլոնին ու Դիանային, հրամայեց նետերով սպանել Նիոբեի տասնչորս զավակներին. և Նիոբեն ծանր վշտից արձան դարձավ («Ալլակերպ.» 2, 146—312):

40—42. Վեցերորդ դրվագում ներկայացված է Իսրայելի առաջին թագավոր Սալվադը, որ աստույց լքվեց իր դոռոգ անհնազանդության համար:

43—45. Յոթերորդ պատկերում երևում է գոռոգ ոստայնակուհի Արաբենն սարդի փոխվելիս (ԳԺԺ.Վ ԺԷ, 18):

46—48. Ութերորդ պատկերում ներկայացված է Ռոբովամը փախուստի պահին: Ռոբովամը՝ Իսրայելի թագավոր Սողոմոնի որդին, երբ գահ բարձրացավ, իսրայելացիները խնդրեցին թեթևացնել կողմից իրենց վրա դրված ծանցք լուծը. գոռոգ Ռոբովամը սպանեց, ասելով. «Իմ հայրը ձեզ խրատեց գավազանով, ես ձեզ կխրատեմ խարաղանով»: Իսրայելի տաս ցեղեր ապստամբեցին, և Ռոբովամը նրուսողեմ փախավ (Գ. Թագ. ԺԲ, 1—18):

49—51. Իններորդ պատկերը ներկայացնում է մի դեպք Անֆիարոսի (ԳԺԺ.Վ Ի, 33) պատմությունից: Անֆիարոսը թաքնվել էր, որպեսզի չմասնակցի Թեբի դեմ մղվող պատերազմին, և Պոլինիկեն՝ էտրիպ արքայի որդին, մի պարզամասնյակ նվիրելով Անֆիարոսի սնանկու կնոջը, նրանից իմացավ ամուսնու տեղը. Անֆիարոսը ստիպված եղավ մասնակցել կռվին, ուր և մահ գտավ: Անֆիարոսի որդին՝ Ակվմեոնը, հոր վրեժը լուծեց, սպանելով մորը («Ալլակերպ.» Թ, 407—412. Եննակ. 2, 445—446):

52—54. Տասներորդ պատկերը ներկայացնում է Ասորեստանի թագավոր Սենեֆերիմի սպանությունը:

55—57. Տասնմեկերորդ պատկերը վերարտադրում է սկյութացիների թաղուհի Տամիրիսի պատմությունը: Տամիրիսը զայրանալով պարսից թագավոր Կյուրոսի դեմ, որ սպանել էր իր որդուն, կտորեց նրա բանտիր, կտրել սվից Կյուրոսի դիակի գլուխը և այն դնել տալով մարդկային արյունով լի մի թասի մեջ՝ ասաց. «Արդ կշտացիր այն արյամբ, որին այնքան ծարավի էիր կյանքում» (Օրոսիոս «Պատմություն» Բ, 7, 6):

58—60. Տասներկուերորդ պատմությունը ներկայացնում է Ասորեստանի գոռոգ զորավար Հոդափեռնի վախճանը:

61—63. Տրոյացիների գոռոգության մասին Դանտեն ակնարկել է այլուր (ԳԺԺ.Վ Ա, 75. Լ, 14): Այստեղ Տրոյայի կործանումը պատկերված է որպես պատերժված գոռոգության տասներեքերորդ և վերջին օրինակ. Տրոյա ասելով Դանտեն նկատի ունի քաղաքը, իսկ Իլիոն ասելով՝ քաղաքի միջնաբերդը:

71. Եվայի գաղտնի Դանտեն այսպես է կոչում մարդկանց, կամ որովհետև եվայն առաջին գոռոգը եղավ, որ ճաշակելով արգելված պտուղը, և կամ հիշեցնելու համար մարդկանց, որ, բոլորն էլ լինելով որդիները միևնույն մոր, պատճառ չունեն հոխորտալու միմյանց նկատմամբ:

79. Մի հեղշառակ— Բավարանի յոթ բոլորակները հաղորդակցում են միմյանց հետ ծայրափոր սանդղակների միջոցով: Յուրաքանչյուր սանդղակի ստորոտին կանգնած է մի հրեշտակ, որ ընդունում է մի բոլորակից մյուսը բարձրացող սպաշխարողին և նրանից շնչում վերջին հետքերը այն մեղքի, որ պատժվում է ստորակա բոլորակում:

80—81. Վեցերորդ սպասանին արեթ...— դիցաբանության մեջ ժամերը ներկայացված էին իբրև սպասուհիներ Արևի կառքի («Ալլահերպ.» Բ, 118—121): Ռզում է ասել՝ արևի ծագումնից անցել է ավելի բան վեց ժամ, այսինքն կեսօրն անցել է:

96. Հովից իսկ շնչին— ամենաթեթև փորձությունից մոլություն:

98. Թևեռավ նա հարվածեց իմ հակատին, այնտեղից շնչելով յոթ Մ-երից ւռաչինը, այսինքն՝ գոռոզության մեղքը (տտ. 118—136):

100—108. Դեպի երկրորդ բոլորակը տանող աստիճանավոր վերելքը Դանտեին համեմատում է այն ժայռափոր աստիճանների հետ, որոնցով բարձրանում են Ֆլորենցիայի մերձակա բլուրը, ուր գտնվում է Սան-Մինիատո հին եկեղեցին:

102. Լավ կառավարված ֆաղափին— Ֆլորենցիային. ասված է հեզնաբար:

105. Երբ դեռ գեղձում չկար հաշվի, կշեռփի— երբ դեռ Ֆլորենցիայում զեղձումներ չէին կատարվում հաշվեմատյանների և չափ ու կշեռքների մեջ:

110. «Երանի հոգով աղբատաց, դի նոցա է արքայութիւն երկնից» (Մատթ. Ե, 3)— ավետարանական այս առաջին երանությունը խոնարհության զովքն է, որ երգում է հրեշտակը, ճանաչարհ զնելով գոռոզության մեղքը ապաշխարողին:

121. Մ-երը— տես «Քավ.» Թ, 112 ծանոթ.:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Ե Ր Ե Բ Բ Ո Ր Կ

25—27. Ինչպես դոռոզների բոլորակում քանդակված պատկերները խոնարհության օրինակ են ծառայում, այսպես նախանձոտների բոլորակում անտեսանելի ոգիների ձայները արտաբերում են սիրո օրինակներ:

29. «Գինի ոչ ունին»— գթասիրտ հոգածությունից թելադրված այս բառերով Մարիամը հորդորում է Քրիստոսին Կանայի հարսանիքում կատարելու իր առաջին հրաշքը, չուրք փոխելով գինու (Հովհ. Բ, 1—10):

32. «Ես եմ Օրեստը»— Երբ Օրեստը՝ Ագամեմնոնի որդին, Պիլադեսի հետ Արգո գնաց և հոր մահվան վրեժը լուծեց, հայտնաբերվեց ու ձերբակալվեց. Պիլադեսը փորձեց Օրեստ ձևանալ՝ նրա փոխարեն կրելու համար անխուսափելի պատիժը:

36. «Սիրեցե՛ք դու՛մ ձե՛ր քցնամուն»— Քրիստոսի խոսքն է լեռան քարոզում (Մատթ. Ե, 44. Գով. 2, 27—28):

39. Եվ մտրակի թելերն հյուսված են սիրուց— և օրինակները, որոնք խթան են ծառայում նախանձի հակառակ առաքելության, վերցված են սիրուց:

40. Մանձր պետք է լինի ներհակ բնության...— սանձ է կոչում այն հանդիմանությունները, որոնք պետք է տրվեն հակառակ օրինակների միջոցով:

94. Հավերժակա՛ն ֆաղափ— երկնային երուսաղեմ:

106. «Սիեևայից եմ...»— խոսողը սիեևացի ազնվականուհի Սապիան է, Սալվանի Պրովենցանի («Քավ.» ԺԱ, 109—142) հորաքույրը և նրա քաղաքական հակապարզը:

109. Թե՛ն Մապիա կոչվեցի— Թե՛ն իմ Sapia անունը հնչում է savia (նշտնադրում է խելք, իմաստուն):

114. Երբ թե՛վել էր արդեն աղեղն հասակիս— երբ անցկացրել էի արդեն միջին տարիքս (հմմտ. «Դժ.» Ա, 1):

115. Կոլլե— ավան Տոսկանայում, ուր Սալվանի Պրովենցանի ղեկավարությամբ գործող գիրենլին սիեևացիները 1269 թվին պարտություն կրեցին Ֆլորենցացիներից:

123. Ինչպես ծվաց սարյակն օդում մեղմացած— բայտ ժողովրդական մի տոռասելի, սարյակը, որ շատ է վախենում ցքոցից, ձմեռային մի գեղեցիկ օր, կարծելով որ արդեն դարուն է հեղել, բացակայել է. «Տեր, է՛լ չեմ վախենում քեզից, որովհետև պրծա ձմեռից»:

127. Պիեռ Պետրիեայո— սանրավաճառ Սիեևայում. դարձավ ֆրանկիսկյան կրոնավոր:

137. Ստորակա տանջանքներից— առաջին բոլորակի տանջանքներից:

151. Մարդիկաց մեջ ունայն— ուռայնամիտ քիեևացիները մեջ (հմմտ. «Դժ.» ԻԹ, 121—122):

152. Տալմոնե — ծովափնյա ավան, որ 1303 թվին սիեհացիները գնեցին մի վանքից, որպեսզի ժողային և առևտրական ելք ունենան Տիրենյանի ափին:

153. Գիաւա — ստորերկրյա գետ, որ իբր հոսում է Սիեհայի տակով. նրա որոնման համար սիեհացիները ապարդյուն շատ ջանքեր թափեցին:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Չ Ո Ր Ս Ե Ր Ո Ր Դ

10. Մեկը — Գուրդո դել Գուկան (տ. 81):

16—18. Մի գետ — Անոն (տ. 24):

21. Զի անունը շատ չի հելշում դեռ երկրում — 1300 թվականին Գանտեն դեռ հայտնի էր միայն իբրև քնարերգակ բանաստեղծ:

25. Մյուսը — Ռինիերի դա Կալբուին (տ. 88):

31—36. Իր ակից... մինչև այնտեղ... — Անոնյի ակունքից... մինչև շենուվական ծովը... այսինքն՝ ամբողջ Տոսկանայում:

32. Պելուրո — լեռ Սիցիլիայի հյուսիս-արևելյան ծայրին:

42. Կիբկե — առասպելական վհուկ, որ իր կախարդանքներով մարդկանց անտունի էր փոխում (համ. «Գժ.» ԻԶ, 91. «էնեիդ.» է, 10—20):

43—54. Անոն գետը իջնելով իր ակունքից՝ նախ հանդիպում է խոզերին (Կազարինոյի բնակիչներին), ապա, շարունակելով իր ընթացքը, գտնում է վայրահաշ շեերին (արեախնցիներին), ապա հանդիպում է գալլերին (ֆլորենտացիներին), և, վերջապես, գտնում է խորամանկ աղվեսներին (պիզացիներին): Թվարկում է Անոնյի շարաքախտ գետափովի (Տոսկանայի) քաղաքների բնակիչներին անուններով և պատկերներով, որոնք տալիս են յուրաքանչյուրի բնութագիրը:

56. Մրան — Գանտեն:

58—66. Խոսողը՝ ռոմանյացի Գուրդո դել Գուկան, նախատեսում է այն վայրագությունները, որ իր զրուցակից և հայրենակից Ռինիերի դա Կալբուինի զարմիկը գործելու է Անոնյի ափերին: Կերչինս՝ Ֆուլչերի դա Կալբուին, 1303 թ. ֆլորենտացի Սևերից հրավիրվելով և ընտրվելով Ֆլորենցիայի պողոտա, դաժանորեն հալածեց և կոտորեց քաղաքում մնացած Սպիտակներին ու Գիբելլիներին:

81. Գուրդո դել Գուկա — Ռոմանյայի քաղաքից. եղավ դատավոր Ռոմանյայի տարբեր քաղաքներում (մեռ. ԺԳ դարի կեսերին):

92. Միջև Պոլի, լեռան, ծովի, Ռենոյի — այսինքն Ռոմանյայում:

97—111. Գուրդոն այտտեղ ափսոսանքով հիշում է հին ժամանակների ռոմանյացիներին, որոնք փառավորվել են իրենց քաղաքացիական և ասպետական առաքինություններով:

112—114. Բերտինո — փոքր քաղաք Ռոմանյայում Ֆուլչի և Չեզանայի միջև:

115—117. Լավ է, որ է Բանյակավալն անեսրունդ... — լավ են անում Ռոմանյայի այն տոհմերը, որոնք չեն շարունակում սերնդագործել և վատ են անում նրանք, որոնք շարունակում են բերել այլասերված ու ասպակաված սերունդներ:

119. Մրանց դեր — Մագինարո Պագանին (տես «Գժ.» ԻԷ, 49—51 ծանոթ.):

121. Ուզոլին դե՝ Ֆանտոլին — ֆայենցայի ազնվատոհմիկ, որի երկու որդիները մահացել էին 1300 թվականից առաջ, առանց արական սերունդ ունենալու:

133. «Ով ինձ գունի, ուզում է ինձ սպանի» — Կայնի խոսքերն են:

139. «Ես Ազաուրն եմ...» — Ազաուրը Աթենքի առասպելական թագավոր Կեկրոպի դուստրն էր, որ, նախանձից Մերկուրին արգելեց սիրելու իր քրոջը, և քաբի փոխվեց նրա ձեռքով («Ալյակերպ.» Բ, 708—832):

145—147. Բայց խայծն է ձեզ հրապուրում անդադար... — բայց ձեզ, ապրողներդ, միշտ հրապուրում են երկրային բարիքները (խայծ):

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Հ Ի Ն Գ Ե Ր Ո Ր Դ

6. Աստ, այսինքն Քավարանում, երեկո էր, անդ, այսինքն Իտալիայում, գիշեր էր:

21. Գիտությունը — էվկլիդեսյան կատոտրիկան, որ բացատրում է լույսի անդրադարձման երևույթը:

38. Երանի ողորմածաց, զի նոքա ողորմութիւն գտցեն» (Մատթ. Ծ, 7): «Յըն-
ծացեմ եւ ուրախ լիբորք, զի վարձք ձեր քաղում են յերկինս» (Մատթ. Ծ, 12):

45. Անբաժնելի բարյաց մասին հիշելով— հմմտ. «Քալ.» ԺԷ, 87:

49—75. Վիրգիլիոտը էական տարբերություն է դնում նյութական և հոգեկան բարիքների միջև. նյութական բարիքները եթէ վայելում են ոմանք, ապա շին կարող վայելել ուրիշները, որոնց մեջ, հետևաբար, առաջանում է նախանձ. հոգեկան բարիքները՝ ընդհակառակը:

80. Վերհերդ— Մ-երը կամ մեղքերի նշանները, որ բարապան հրեշտակը դրողշմել էր Դանտեի ճակատին («Քալ.» Թ, 112—114):

84. Մի ուրիշ բախրակ— երրորդ բուրակը, ուր քալում են բարկությամբ մեղանշողները:

85—86. Այստեղ ասես զբավվեցի...— այստեղ Դանտեն կիրառում է մի նոր եղանակ՝ հափշտակիչ տեսիլները:

87—92. Մի տաճարում քաղում մարդկանց հավաքված...— ակնարկում է պատանի Հիսուսի մասին ավիտարանական պատմությունը, ըստ որի ծնողները երեք օր անձկագին որոնումներինց հետո իրենց որդուն գտել էին Երուսաղեմի տաճարում, ուր նա նստել էր վարդապետների մեջ:

94—105. Հեզուսիան երկրորդ օրինակը մի դեպք է Աթենքի բռնակալ Պիսիստրատի կյանքից: Մի պատանի, սիրահարված լինելով Պիսիստրատի աղջկան, նրան համբուրեց մարդկանց ներկայությամբ: Եվ երբ Պիսիստրատի կինը պահանջեց պատժել հանցուցն պատանուն, Պիսիստրատը հեզուսյամբ հանգստացրեց նրան և ամուսնացրեց սիրահարված զույգին:

98. Որի անվամբ համար վեհի անուն դիմ— քաղաքի անունը որոշելու համար վիճեցին Պոսելոն և Աթենաս աստվածները. հաղթեց Աթենասը, որի անունով էլ քաղաքը կոչվեց Աթենք:

106—114. Երրորդ օրինակը Ստեփաննոս նախավկան է, որին հրեաները կատաղորեն քարկոծեցին իրենց դիմ ուղղված նրա քարոզների համար, բայց նա, փոխանակ զայրանալու, աստուծուց թողություն հայցեց նրանց համար («Գործք առ.» է, 54—59):

131. Խաղաղության զբերին— հեզուսյան զգացումներին, որոնցով հանգցվում է բարկության կրակը:

142—145. Բանաստեղծները երրորդ բուրակում աստիճանաբար պարուրվում են դեպի իրենց առաջացող թանձրահոծ ծխով. այդ ծխի մեջ քալում են բարկացկոտների հոգիները:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Վ Ե Յ Ե Ր Ո Ր Դ

46. Կոմբարդցի եմ և Մարկո եմ ես կոչվում— լոմբարդացի պալատական Մարկոն է: Հին մեկնիչները նրան ներկայացրել են իբրև խելոք և աշխարհաճանաչ մարդու:

53—63. Սակայն իմ մեջ մի տարակույս ծագեց արդ— Դանտեի տարակույսի առարկան հետևյալն է՝ ի՞նչ պատճառի վերագրել ժամանակակից բարքերի ապականությունը, աստղերի ազդեցության, թե՞ մարդկային բնության վատացման: Դանտեն Մարկոյից խնդրում է տալ հարցի լուծումը:

96. Որ քաղաքի ամենաբարձր և ամենատեսանելի մասը: Միջնաբերդը արդարություն է, երջանկության հիմքը: Միապետը կայսրն է, որին է միայն վերաբերում աշխարհում արդարությունը իրականացնելու պարտականությունը:

98—99. Հիմա ոչ ոք, որովհետև կայսրի գահը թափուր է («Քալ.» Զ, 89), իսկ հովիվը՝ պապը, որ բռնազբաղվելով աշխարհիկ իշխանությունը, հոտին առաջնորդում է, չգիտե զանազանել աշխարհիկ գործերը հողեոր գործերինց: Որտեղ է, բայց շունի հերձ կեղակներ— Մովսիսական օրենքը հրեաներին արգելում էր սրնվել այն կենդանիների մսով, որոնք շին որոճում և շունեն հերձ կճղակներ (Ղևտ. ԺԱ, 3—8): Լստ սխուլաստիկ աստվածաբանների այլաբանական մեկնություն՝ առ-

ճալ նշանակում է ուղիղ հասկանալ Ս. գիրքը, իսկ հետձ կնդակներ ունենալ նշանակում է բարին ու շարը տարբերել գիտենալ:

103. Վարչաթյունը վատբար— պապերի վատ ղեկավարությունը:

107. Երկու լուսատուներ— երկու իշխանություններ՝ կայսրը և պապը:

109. Մեկը մյուսին մարեց...— պապական իշխանությունը շոտմում հանգցրեց կայսերական իշխանությունը, և նույն անձի մեջ աշխարհիկ իշխանությունը (տուր) միաձուլվեց հոգևոր իշխանությանը (մակաճ):

113. Նայիր հասկին— նայիր պողին, նայիր արդյունքին երկու գերագույն իշխանությունների այս միաձուլման:

115. Այն երկուսը— լոմբարդիայում՝ Մարկոյի հայրենիքում:

117. Երբ Ֆեդերիկն սկսած չէր դեռ վիճել— երբ դեռ չէին սկսվել հակամարտությունները Ֆրեդերիկ Բ կայսեր (տես «Գժ.» Ժ, 119 ծանոթ.) և եկեղեցու միջև:

124—125. Կուրագո դա Պալացցո— բրեշիացի ազնվական և քաղաքական գործիչ: Գերագո դա Կամիլո— Տրեվիզոյի գլխավոր կապիտանը: Գուլիո դա Կաստել— անջրջի ազնվական:

129. Ինչը դույն— աշխարհիկ գործերի վարչությունը, որի բեռը իր վրա է վերցրել հոռմեական եկեղեցին:

132. Ախի օրդիֆ— ղևացիք, որ կազմում էին Իսրայելի ժողովրդի հոգևորական դասը:

140. Գայա— Գերարդոյի դուստրը: Մարկոն այստեղ նրան հիշում է նրա անառակության համար, ի հակադրություն հոր պարկեշտության, մի անգամ ևս ցույց տալով հին և նոր սերունդների բարքերի հակապատկերը:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Յ Ո Ւ Ե Ր Ո Ր Դ

3. Ինչպես մաշկի միջով խլուրդն է տեսնում— Հնում և Գանտեի ժամանակներում կարծում էին, որ խլուրդի աչքերը ծածկված են բարակ մաշկով, որը ազոտացնում է նրա տեսողությունը:

19—21. Պատմված բարկության առաջին տեսիլքի մեջ երևում է Պրոզենն: Սա բարկացած ամուսնու դեմ, որ բռնարարի էր իր քրոջը՝ Ֆրյոմելային, անգլոնորեն սպանեց իր որդուն և ամուսնուն կերցրեց: Աստվածների ձեռքով Պրոզենն ալլակերպվեց սոխակի, իսկ Ֆրյոմելան՝ ծիծեռնակի (Նմտ. «Քալ.» Ժ, 12—15, Օվիդ. «Ալլակերպ.» Գ, 424—672):

25—30. Երկրորդ տեսիլքի մեջ երևում է Ամանոսը, պարսից թագավոր Ասուերոսի ազդեցիկ նախարարը: Ամանոսը զայրանալով հրեա Մարգաբեի, թագուհի Եսթերի քնու դեմ, ուզում էր նրան սպանել բոլոր հրեաների հետ միասին: Թագավորը հրամայեց նախարարին նրան խաչել այն նույն փայտի վրա, որ նա պատարասել էր Մարգաբեի համար (Եսթեր Գ—է):

34—39. Երրորդ տեսիլքում երևում են կատինո թագավորի աղջիկը՝ Լավինան («Գժ.» Գ, 125—126) և կինը՝ Ամատան: Թագուհի Ամատան կատաղությունից իրեն կախեց, սխալմամբ կարծելով, որ Տունոսը, իր աղջկա նշանածը, արդեն սպանվել է էնեսսի ձեռքով և իր Լավինան դարձել է (ինչպես հետո դարձավ) հաղթողի կինը (Նմտ. «էնեսական» ԺԲ, 595—607):

67—69. Ես զգացի հողմանաբում իմ դեմքին— հրեշտակը, թևը թափահարելով, Գանտեի ճակտից շնչում է երրորդ մեղքի (բարկության) նշանը («Քալ.» Ժ, 112—114):

76—139. Զորքորդ բուրակի շեմին, Վերգիլիոսը բացատրում է, որ նոր բուրակում քաղվում է գաղջ սերը դեպի բարին և այնուհետև պարզում, թե ինչպես է սերը հանդիսանում սկզբնապատճառը ամեն առաքինության և ամեն մտլության:

95—96. Իսկ մյուսը օխավիում է...— իսկ հոգեկան կամ ընտրական սերը սխալվում է երեք կերպով. 1) ձգտելով մի վատ բանի. 2) ձգտելով մի լավ բանի ոչ բավականաչափ եռանդով. 3) ձգտելով մի լավ բանի շարից այլիկ եռանդով:

112—114. Երբ այսպես երիտ եմ դատում...— եթե մարդ չի կարող առել ոչ իրեն (տտ. 106—108), ոչ իր արարչին (տտ. 109—111), ապա նրան մնում է

ատել մերձավորին, որն արտահայտվում է երեք կերպով— գոռոզությամբ, նախանձով, բարկությամբ:

- 115—117. Գոռոզներն են:
- 118—120. Նախանձոտներն են:
- 121—123. Բարկացկոտներն են:
- 125—126. Սերը մյուս...— այն սերը, որ ձգտում է լավին հարկավոր չափից

քիչ կամ ավելի եռանդով (տ. 96):

133—139. Կա այլ բարիք...— կան և խարուսիկ, երկրային բարիքներ, որոնք լիակատար երջանկություն չեն տալիս մարդուն. եթե մարդկանց սերը դեպի այդ բարիքները չափից ավելի է, դա կբավիլի Քավարանի վերին երեք բոլորակներում: Բայց թե ինչպես է այդ սերը բաժանվում երեք տեսակի և ծնունդ տալիս երեք մեղքերի (ազահության, որկրամոլության, բղջախոհության), Վիրգիլիոսը Գանտեին է թողնում գլխի ընկնելու:

Այսպիսով պարզվում է Քավարանի բարոյական կառուցվածքը՝ հիմնված սրտխալ սերերի վրա:

Ա, Բ, Գ բոլորակներում քավվում է սերը դեպի մերձավորի շարիքը (գոռոզություն, նախանձ, բարկություն):

Դ բոլորակում քավվում է ոչ բավականաչափ եռանդուն սերը դեպի ճշմարիտ բարիքը (պղբերգություն):

Ե, Ձ, է բոլորակներում քավվում է չափից ավելի եռանդուն սերը դեպի խարուսիկ բարիքները (ազահություն, որկրամոլություն, բղջախոհություն):

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Ո Ւ Թ Ե Ր Ո Ր Դ

4. Մարավով— գիտենալու փափագով:

17. Կույրերի— այն քարոզիչներին, որոնք ինչպես ասելու է քիչ հետո (տտ. 34—39), պնդում են թե ամեն սեր գովելի ու լավ է ըստ ինքյան:

29. Ձգտում է վեր— դեպի հրեղեն գունդը (տես «Քավ.» Թ, 30 ծանոթ.):

43—45. Եթե սերը մեր մեջ դրսից է ծագում...— եթե սերը մարդկային հոգում ծագում է արտաքին առարկաներից, ապա հոգին, որ բնական մղումով է ձգտում դեպի այդ հաճելի առարկաները, ազատ չէ, հետևաբար և պատասխանատու չէ իր լավ կամ վատ արարքների համար: Իսկ սա հակասում է այն մտքին, որ Վիրգիլիոսն արտահայտեց նախորդ երգի 103—105 տողերում:

49—54. Գոյացություն ձևավոր կամ գոյաձև (forma substantialis) միջնագարյան փիլիսոփայական լեզվում նշանակում է այս կամ այն գոյացությունը բնորոշող ձևը, հատկանիշը: Մարդու գոյաձևը բանական հոգին է:

61—63. Առդ օրպեսզի...— արդ որպեսզի այս բնածին, և բնականաբար բարի, ձգտմանը համակերպվեն կամ հետևեն մյուս ձգտումները, մարդու մեջ կա բնածին բանականություն, որ պահապանի պես հսկում և կամքին թելադրում է ընդունել բարի և մերժել չար ձգտումները:

64—66. Այդ ուժն է...— այդ կարողությունը, այդ բանականությունն է այն սկզբնաղբյուրը, որից ծագում է մարդու պատասխանատվությունը իր արարքների համար:

73—75. Բեատրիչեն կարողությունն այս ազնիվ— այդ ազնիվ կարողությունը՝ մարդու գործողությունները ղեկավարող բանականությունը, Բեատրիչեն իր լեզվով կոչում է ազատ կամք:

83. Պիետոլա— ավան Մանտուայի մոտ, Վիրգիլիոսի ծննդավայրը:

91—93. Իսմեն ու Ասոպ— գետեր Բեովտիայում, որոնց երկայնքով թեքեցինքը գիշերը վատ ջահերով վազում էին խուռնիխուռն, երբ անհրաժեշտ մի կարիքի համար գիմում էին իրենց հովանավոր Բաֆոսին (Ստատիոս, «Թեբեական» Թ, 434 կն.):

100—102. Փութկոտության երկու օրինակներ, որոնցից առաջինը, ինչպես միշտ, Մարիամն է, որ շտապեց այցելելու իր ազգականուհի Եղիսաբեթին (Ղուկ. Ա, 39). Երկրորդը՝ Կեսարն է, որ ապստամբած Մարտիլիան պաշարումով գրավելու հոգար թողնելով Բրուտոսին (հիմա. «Ղր.» Թ, 93), անհապաղ արշավեց Իս-

պանիս և Իլերգա (Լեբիզա) քաղաքի մոտ պարտութեան մատնեց Պոմպեոսի տե՛ս զապահներին («Գր.» 2, 64):

120. Որի մասին վատ են խօսում Միլանում— միլանցիների մեջ տխուր հիշատակ է թողել Ֆրեդերիկ Բարբարոսսան 1162 թվին Միլանում կատարած ավերածութեան համար:

121. Եվ մեկը, որ արդեն զանաւ է դարձած— ծերունի Ալբերտո դելլա Սկալան, Վերոնայի սինյորը (մեռ. 1301-ին):

133.—135. Մեռան այն մարդիկ...— հրեաները, որոնց առջև բացվեց Կարմիր ծովը, որպեսզի ազատվեին փարավոնի հալածանքներից, մեռան անապատում, շտանհելով Պաղեստինը (Հորդանանը), Ալիսայց երկիրը Աստված պատժեց նրանց, որովհետև նրանք ծուլ և անաստ գտնվեցին հետևելու Մովսեսի հրամաններին:

136—138. Եվ այն մարդիկ...— էնեսաի բնկերները, որոնք փոքրգոյութեամբ այլևս չուզեցին նրա հետ կրել ճանապարհի նեղություններն ու վտանգները և մնացին Սիկիլիայում:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Ի Ն Ն Ե Ր Ո Ր Գ

1—3. Այն ժամին...— արևածագից թիչ առաջ:

4—6. Նքր գուշակներն...— ակնարկում է այն գուշակներին, որոնք իրենց գուշակություններն անում էին գետնի կամ թղթի վրա պատահական կարգով նըշված կետերի միջոցով, որոնցից, զանազան գծեր քաշելով, կազմվում էին երկնային մարմինների նմանությունը հիշեցնող պատկերներ:

7—18. Սրագիւ մեջ երևաց կին մի քվատ...— Դանտեի երազում երևացած այլանդակ կինը, որ կերպարանափոխվում է հրապուրիչ դառնալու աստիճան, ներկայացնում է (և դրա սիմբոլը Վիրգիլիոսը պարզում է 58—60 տողերում) սրբալ կամ մոլորեցնող սիրո առարկան, այսինքն՝ երկրային բարիքները:

19—21. Սիրեն— սիրենները ըստ դիցաբանության գեղեցիկ կանայք էին մեջքից վեր, տգեղ ձկներ մեջքից վար, նրանք իրենց քաղցրածայն երգով գրավում, գերում էին նավորդներին և նրանց կորստյան մատնում («Քավ.» Ա, 45):

22. Ես իմ երգով Ուլիսին էլ բովեցի— ըստ հոմերական ավանդության Ուլիսոսը (Ոդիսսեոս) խույս տվեց սիրենների թովանքներից: Դանտեն Հոմերոսի երկերին ծանոթ չէր: Հետևաբար նա կամ սիրեն է համարում կախարդ կիրկեին, որ իրոք հրապուրեց Ուլիսին և մի տարուց ավելի պահեց իր մոտ («Գծ.» ԻՁ, 91—93) և կամ սիրեն է ասում փոխաբերական իմաստով, որպես խորհրդանիշ խաբուտիկ հրապուրանքների:

26—33. Մի կին սուրբ ու վեհ— այս կինը հակապատկերն է սիրենի և խորհրդանիշն է առողջ դատողության, որ հանդես է գալիս՝ քողազերծելու խաբուտիկ բարիքների էությունը:

49—51. Քափահարելով իր բերքը փետրավոր...— շորրորդ բուրբակի հրեշտակը, Քափահարելով իր թևերը, Դանտեի ճակատից շնչում է մի ուրիշ Մ («Քավ.» Թ, 112—114):

58—60. Տեսար այն կախարդին՝ հինավուրց...— տես տտ. 7—18 ծանոթ.: Այդ կախարդով շատ հրապուրվելու համար մարդիկ պատժվում են Քավարանի վերին երեք բուրբակներում:

71. Տեսա մարդիկ— սրանք ազահներն են, որ պատժվում են հինգերորդ բուրբակում:

73. «Մեծեցաւ անձն իմ ի հող»— Սաղմոս ԾԺԸ, 25:

77. Ամոռում եմ արդարությամբ ու հույսով— Քավարանի հոգիները իրենց տանջաճեքներն ամոռում են այն գիտակցությամբ, որ արդար է իրենց պատիժը և այն հաստատ հույսով, որ իրենց տանջանքներին հետևելու է հավիտենական երանությունը:

99. Գիտա զի ես եղէ յաջորդ Պետրոսի— իմացիք որ ես եղա Պետրոս առաքյալի փոխանորդ: Խոսողը ասելու համար, որ ինքը պապ է եղել, զործածում է եկեղեցու պաշտոնական լեզուն: Սա կավանյայի կոմս շենովացի Օտտոբրունո Ֆինս-

կին է. պապական գահ բարձրացավ 1276 թվին Աղրիանոս Ե անունով և մեռավ իր ընտրությունից 38 օր անց:

100—102. Կիպրի և Սիեստրի միջև...— ջենովական ժովածոցի ափին երկու փոքրիկ քաղաքներ, որոնք միջև ծովն է թափվում Լավանյան կոչված հեղեղասաստ գետը, որի անունից Ֆիեսակիներն ստացան «Լավանյայի կոմսեր» տիտղոսը:

103. Ամսից քիչ անց— 38 օրից (տես տ. 99 ծանոթ.):

104. Պատմաօւհանը— պապական պատմաօւհանը, պապական բարձր պարտականությունների բնույթ:

111. Անդեհի— անդենականի, հանդերձյալ աշխարհի:

134—135. Մառայակից եմ ես Բեգ...— այստեղ բոլորս հավասարապես ծանանք ենք նույն Տիրոջ:

136. «Ոչ կանայս...»— Հիսուսի պատասխան խոսքերն են սաղուկեցիներին, որոնք ցույց տալու համար մարմինների հարության անհեթեթությունը, նրան հարցրել էին թե հանդերձյալ կյանքում ում կինը պետք է համարել այն կնոջ, որ հաջորդաբար ամուսնացել է յոթ եղբայրների հետ. «Ի յարութեան ոչ կանայս առնեն և ոչ արանց լինին, այլ են իբրև զհրեշտակս Աստուծոյ յերկինս» (Մատթ. ԽԲ, 30): Հանդերձյալ կյանքում ջնջվում են մարդկային բոլոր հարաբերություններն ու տարբերությունները:

142. Ալաջա— Նիկոլո Ֆիեսակիի աղջիկը և Մորոնելո Մալասպինայի (տես «Դժ.» ԻԳ, 145—150 ծանոթ.) կինը:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Ե Ր Ո Ր Գ

1—3. Լավ կամփի դեմ...— բարի կամքին Աղրիանոսի, որ ուղում է արագացնել իր ապաշխարանքը («Քալ.» ԻԹ, 139—141), չի ընդդիմանում կամքը Դանտեի, որ պիտի ուզեր շարունակել զրույցը նրա հետ, և Դանտեն ակամա հեռանում է նրանից, առանց գոհացնելու իր բոլոր հետաքրքրությունները:

8. Չարիքն աշխարհն համակող— ազահությունը, ընչաքաղցությունը:

10. Վարջակական գայլ— ազահությունը:

15. Երբ պիտի գա երկրից վաճաղը սրան— ակնարկում է Քերծեին, որի գալը Վիրգիլիոսը նախատեսել էր «Դժոխքում» (Ա, 101—111):

19. Եվ նրանցից մեկը ձայնով ողբական— այստեղ ևս օրինակները արտաբերում են իրենք՝ ապաշխարողները: Օրինակների առաջին խումբը վերաբերում է ազահության հակառակ առաքինությանը՝ հարստությունների արհամարհանքին, որ արտահայտվում է և՛ աղքատության հոժարակամ ընդունմամբ (Մառիամ, Ֆարրիկիս):

20—24. Մառիամ— կույս Մարիամը, որ, աղքատության մեջ, Հիսուսին ծրենց Բեթլեհեմի պտուղում (Ղուկ. Բ, 7. Հովհ. ԺԶ, 21):

25—27. Ֆարրիկիս կայիոս— հոռմայեցի հյուպատոս (282-ին մ. թ. ա.). մերժեց նվերները սամնիտների, որոնց համար հաշտություն էր ձեռք բերել, ապա մերժեց Պյուրոսի ընծաները:

31—33. Նիկողոս— եպիսկոպոս Լիկիայում (մեռ. Գ դարի սկզբներին), որի նյութական ցանկությունը իր ըջավոր հայրենակցի երեք աղջիկները ամուսնացան:

43—45. Նս արմատն եմ շաբաբաստիկ այն ծառի...— ես հիմնադրին եմ ներկայումս իշխող ֆրանսիական արքայատոհմի, որ իր շարաշուք ստվերը տարածել է ամբողջ քրիստոնեական աշխարհի վրա և ապականել է այն:

46—48. Գուե, Լիլլ, Կանդ, Ռյուզգե...— Ֆլանդրիայի գլխավոր քաղաքները: Խոսողը նկատի ունի Ֆիլիպ Գ-ի (տես «Քալ.» է, 103—111 ծանոթ.) 1297 թվին վարած նվաճողական քաղաքականությունը Ֆլանդրիայի կոմսության դեմ և 1299 թվին գործած դավաճանական արարքը Ֆլանդրիայի կոմսի դեմ: Ֆլանանները շուտով լուծեցին իրենց վրեժը նախ Բրյուզգեի ապստամբությանը և ապա, 1302 թվին, Կուրտրեի տակ ֆրանսիական բանակը ջախջախիչ սպարտության մատնելով. սա է վրեժը, որ նախատեսում և որին կոչ է անում Դանտեն:

49. Հյուզ Կապետ— հիմնադիրն ու առաջին թագավորը (987—996) ֆրանսիական արքայատոհմի, որ իր անունով կոչվեց Կապետինգների արքայատոհմ:

50. Ֆիլիպներ ու Լուիներ— 1060 թվականից հետո Ֆրանսիայի բոլոր թագա-
վորները, Հյուզի սերունդները կոչվում էին Ֆիլիպ կամ Լուի:

52. Ես որդին եմ մի փարիզցու մագարծ— մի զրույցի համաձայն Հյուզը
եղել է մագարծի որդի. իրականում նա Ֆրանսիայի գուրս և Փարիզի կոմս Մեծ
Հյուզի որդին էր:

53. Երբ չլացան հին արժանեեր բոլոր— երբ վերացան Կարոլինգների բոլոր
սերունդները:

54. Բացի մեկից, որ զգեցավ խորգաձոր՝ բացի Կարոլինգների վերջին շա-
ռավիղ Լոթարինգիայի դուքս Կառլոսից, որ, դարձյալ տարածված մի ավանդա-
զրույցի համաձայն, դարձավ վանական (զգեցավ խորգաձոր): Իրականում Կառ-
լոսը, երբ փորձեց վերանվաճել թագավորությունը, ընկավ Հյուզի ձեռքը և վախ-
ճանալից բանտում 992 թվից հետո:

58—60. Իմ որդին Լըս զահր բարձրացավ...— Հյուզ Կապետը, ապահովելու
համար իր թագավորության ժառանգականությունը, դեռ կենդանվույն զահ բարձ-
րացրեց նաև իր որդուն, Ռորերտին, որից հետո սկսեցին հաջորդաբար զահակա-
լել Կապետինգյան թագավորները:

61. Մեծ օժիւր պրճվանայան— Պրովանսի կոմս Ռայմոնդի հարուստ կոմ-
սությունը, որ Լուի Թ-ի եղբայրը՝ Կառլոս Ա Անժուացին («Քավ.» է, 112—114)
1245-ին ձեռք բերեց իբրև օժիտ, ամուսնանալով Ռայմոնդի աղջկա՝ Բեստրիսի
հետ («Բ.» 2, 127—142):

65. Իր հառուցում (per ammenda)— այս արտահայտությունը, որ կրկն-
վում է երեք անգամ տողերի վերջում (հմտ. տ. 67 և 69), դառն հեզանք է,
որ նշանակում է՝ քաղելու համար մի հափշտակություն ու շարագործություն, կա-
տարեց ավելի մեծ հափշտակություն ու շարագործություն:

66. Նորմանդիան, Պանտե ու Գասկոնիան ձեռք բերեց— Նորմանդիան Անդ-
լիայից նվաճեց Ֆիլիպ Բ-ը ԺԳ դարի սկզբներին, իսկ Պոնտյոյի կոմսությունն ու
Գասկոնիան, որոնք Նույնպես պատկանում էին Անգլիային, նվաճեց Ֆիլիպ Գ-ը
ԺԳ դարի վերջերին:

67—69. Կառլոսն եկավ Իտալիա...— Կառլոս Ա Անժուացին Իտալիա եկավ
1265 թվին՝ սվեյվներից բռնազրավելու համար հարավային Իտալիայի թագավո-
րությունը:

74—78. Ֆրանսիայից կգա օւրիշ մի Կառլոս— ակնարկում է Անհոլ կոչված
(հմտ. տ. 76) Կառլոս Վալուային, Ֆիլիպ Գ-ի որդուն, Ֆիլիպ Գ-ի եղբորը:

73. Տեզով Հուդայի— դավաճանության զենքով:

79—81. Մյուսը— մյուս Կառլոսը, Կառլոս Բ Անժուացին:

86—90. Դա շուշանի ներխուժումն է Անանյա...— ակնարկում է Բոնիֆակիոս
Ը պապի և Ֆիլիպ Գ թագավորի միջև տեղի ունեցած բանակովի ամենասուր մի-
ջադեպը: 1303 թվի սեպտեմբերի 3-ին թաղավորի միևիստր Գիլյոմ Նոգարեն և
պապի հակառակորդ Շարրա Կոլոննան զինյալ շոկատով, ֆրանսիական արքունի
տան զինադրոշներով (որոնց վրա շուշան էր պատկերված) ներխուժեցին Անանյիի
պապական նստավայրը և պապին ձերբակալեցին:

88—90. Ես տեսնում եմ նրան հորից այլանված...— ես տեսնում եմ Քրիս-
տոսին մի անգամ ևս ծաղրված ու անարգված հանձին իր փոխանորդի, և մի ան-
գամ ևս սպանված:

91. Նոր Պիղատոսին— Ֆիլիպ Գ-ին: Ֆիլիպ Գ-ին «նոր Պիղատոս» է կոչում
թե այն պատճառով, որ նա պապին հանձնեց Կոլոննաների (պապի հակառակոր-
դի տոհմի. տես «ԳԺ.» է, 86 ծանոթ.) ձեռքը ինչպես Պիղատոսը Քրիստոսին
հանձնել էր հրեաների ձեռքը, և թե այն պատճառով, որ շտապեց իրենից հեռաց-
նել ամեն պատասխանատվություն քահանայապետին հասցված վիրավորանքների
համար, ինչպես արել էր Պիղատոսը Քրիստոսի վերահրամար:

93. Ագափօրյան կիրքը տանում է Տաճար— ագափոսյան կիրքը պողոթնում է
Տաճարականների սպանական-կրոնական ուխտի դեմ:

97. Հարսի մասին Սուրբ Հոգու— Մարիամի մասին (տտ. 19—24):

100. Մյուսներն հետ— աղքատասիրության մյուս օրինակների հետ (տտ.
25—33):

103—105. Պիզմալիոն— Տյուրոսի թագավորը, Դիդոնի եղբայրը, սպանեց իր քրոջ ամուսնունը՝ Միքեոսին՝ նրա հարստութիւններին տիրանալու համար («Էնեիդ.» Ա, 340—356):

106—108. Միլաս— Փոյուղիայի թագավորը. հարստանալու մարմաջով բռնըմած՝ նա Բաբոսին աղաչեց իրեն կարողութիւն տալ ոսկու վերածելու այն ամենը, ինչին կդիպչի. աղաչանքը լավեց, և ոսկու վերածվեցին նաև ուտելիքները. և Միդասը, սովի մատնված, ստիպված եղավ պաղատելու աստվածներին, որ իրեն զրկեն այդպիսի կարողութիւնից («Ալլակելոյ.» ԺԱ 85—145):

109—111. Աֆար— հրեա, որ գողացավ Երիթովի գրավման ժամանակ ձեռք բերված ավարի մի մասը:

112. Անանիային ու կնոջ— Անանիան ու կինը՝ Սափիրան, ագահաբար փորձեցին խաբել առաքյալներին, իրենց համար պահելով համայնքի բարիքների վաճառքից գոյացած դրամի մի մասը, բայց մերկացվեցին Պետրոս առաքյալից և շանթահարվեցին աստուծուց («Գործք առ.» Ե, 1—11):

113. Հելիոդոս— սա մինչ Միքիայի թագավոր Սելեվկիոսի հրամանով պատրաստվում էր կողոպտել Երուսաղեմի տաճարը, հարձակում կրեց մի խորհրդավոր ձիավորից և ստիպված փախավ:

114—115. Պոլիքստոս— Քրակիայի թագավորը և Պրիամոսի փեսան, դավաճանաբար սպանեց իր աներձագ Պոլիդորին, նրա հարստութիւնները յուրացնելու համար: Նա սպանվեց կուրացվելով Հեկտորի՝ Պոլիդորի մոր ձեռքով:

116—117. Կրասոս— հռոմայեցի զորապետ, հռչակված իր հարստութեամբ, սպանվեց պարթևների դեմ մղած պատերազմում և զլխատվեց (53-ին մ. թ. ա.):

130—132. Չէր տառանձում Դելուսն այնպես ուժգնակի...— ըստ դիցաբանութեան Դելոս կղզին, որին ննպտումը ջրերից էր դուրս բերել, առաջ ծփում էր արիքներից ու հողմերից կոծված ծովի վրա. կղզու ծփանքը դադարեց, երբ Աստուհան աղատվելու համար Յունոնի բարկութիւնից, այնտեղ պապստանեց ծնելու Ապոլլոնին և Դիանային (արեհին և յուսին, երկնքի երկու աշխարհի):

136. «Փառք ի բարձունս Աստուծոյ, և յերկիր խաղաղութիւն, ի մարդիկ հաճութիւն» (Ղուկ. Բ, 14)— փրկութիւնը մի հոգու, որ պատրաստվում էր Դրախտ բարձրանալ, ողջունվում է այս նույն խոսքերով, որոնցով հրեշտակներն օրհնեցրդեցին իրկղի գալուստը:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Մ Ե Կ Ե Ր Ո Ր Գ

1. Բնական սուր ծարավից— ճշմարտութիւնն իմանալու, ճանաչելու բնական պահանջից («Ենչ.» Ա, 1):

2—3. Որ միմիայն հագնեամ է այն ջրով...— այդ ծարավը հագնում է միայն այն «կենդանի ջրով» (ճշմարտութեան իմացութեամբ), որ սամարուհին խընդրեց Քրիստոսից (Հովհ. Դ, 6—15):

7—9. Ըստ Ղուկասի գրածի.— ըստ Ղուկաս ավետարանիչի, երբ Քրիստոսը հարութիւն առավ, երկու աշակերտների երեսց Եմամալուսի ճանապարհին (Ղուկ. ԻԴ, 13—16):

10. Մեկը— Ստատիոսը (տ. 91):

13. «Նղբայրներ, նեգ խաղաղութեան տա Աստված»— հարուցյալ Քրիստոսի ողջույնի խոսքն է աշակերտներին. «Նաղաղութիւն ընդ ձեզ» (Ղուկ. ԻԴ, 36):

18. Մշտական ախօտում— Դրախտից մշտապես աքսորված վիճակում (հմմտ. «Դժ.» ԻԳ, 125):

23. Կշաններին— մեղքերի նշաններին («Քավ.» Թ, 112—114), որոնցից երեքը դեռ մնացել են Դանտեի ճակատին:

25—27. Բայց զի կյանքի թելը մանող տիրուհին...— բայց քանի որ յուրաքանչյուր մարդու կյանքի թելը մանող Պարկա Լաքեզիլը («Քավ.» ԻԵ, 79) դեռ ամբողջովին չի մանել նրա համար հատկացված թելաբաժինը, որ տրամադրում է մյուս Պարկան՝ Կլոթսը: Ուզում է ասել ըստ (Դանտեն) դեռ չի ավարտել իր կյանքի ընթացքը, այսինքն դեռ չի մեռել: Ըստ դիցաբանութեան, Պարկաները տիրուհիներն են մարդկային կյանքի: Նրանցից ամենակրտսերը, Կլոթսը, յուրա-

քանչյուր մարդու ծննդյան ժամանակ լաքեզիսին տրամագրում է մանածաթելի որոշ բաժին, որ լաքեզիսը մանուկ է, իսկ Ատրոպատը («Դժ.» ԼԳ, 126) կտրում:

48. Սուսսիհան կարճ սանդուղիքից— Քաղաքանի դռնից:

50. Գուստրի Տավմանտի— Միածանը, որին հնադարյան բանաստեղծները նույնացնում էին Տավմանտի և էլեկտրայի դուստր Իրիզայի հետ (հմմտ. Օվյոդ. «Ալլադերպ.» Ա, 270—271. ԺԳ, 585—632):

52. Չոր գուրշի— արիստոսեյան «Յիզդիկան» երկրային փոփոխությունների պատճառը վերագրում էր երկրից ծագող գուրշիններին. խոնավ գուրշինները առաջացնում են մթնոլորտային տեղումներ, չոր ու նոսր գուրշինները՝ քամի, իսկ երկրի ընդերքում ներփակված չոր ու խիտ գուրշինները՝ երկրաշարժեր:

68. Ավելի քան հինգհարյուր ամ— Ստատիրոս մեռած լինելով ավելի քան 1200 տարի առաջ (տես տ. 91 ծանոթ.), ավելի քան հինգհարյուր տարի անցկացրել է այս բուրակում, չորսհարյուր տարի՝ չորրորդ բուրակում («Քալ.» ԻԲ, 92—93), իսկ մնացած ժամանակը՝ Քաղաքանի ստորակա բուրակներում և Նախաքաղաքանում:

73. Մարավ— տես տ. 1 ծանոթ.:

82—84. Երբ Տիտոսը...— Տիտոսը, Վեսպասիանոս կայսեր որդին, 70 թվին կործանելով Սրուսադեմը, աստծու կամքով վրեժ լուծեց Հուդայից մատնված Քրիստոսի շարձարանքների ու մաշված համար (հմմտ. «Գր.» Զ, 92—93):

85. Համբավով— բանաստեղծի համբավով:

91. Ստատիրոս Պարիսոս— ամենահայտնի բանաստեղծներից մեկը լատինական գրականության արծաթե դարում և շատ գնահատված միջին դարերում (ծնվ. շուրջ 50-ին և մեռ. 96-ին): Գրել է «Քերեական» և «Աքրիլեական» դյուցազներգությունները:

127—129. Ժպտիս պատճառը...— Դանտեի ժպտալու պատճառը այն խոսքերն են, որոնցով Ստատիրոսը Վիրգիլիոսի մասին բարձր գովասանքներ անելուց հետո ցավում է, որ չի կարողացել նրան անձամբ ճանաչել (տտ. 94—102), մինչդեռ Վիրգիլիոսը նրա առաջն էր:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Ե Ր Կ Ո Ւ Ե Ր Ո Ր Գ

2. Մի այլ նիշ— մեղքի մի ուրիշ նշան («Քալ.» Թ, 112—114):

4—6. «Սրանչալ են նրանք որ...»— «Սրանի որ քաղցեալ և ծարավի իցեն արդարութեան, զի նոքա յազնացին» (Մատթ. Ե, 6): Արդարության հրեշտակը ոսկու բաղնիքի ու ծարավին հակադրում է արդարության քաղցն ու ծարավը:

13. Յուվենալ— լատին նշանավոր երգիծաբան բանաստեղծ, Ստատիրոսի ժամանակակիցը:

22—24. Ինչպե՞ս եղավ որ քո սրտում տեղ գտավ...— Վիրգիլիոսը զարմանում է որ իմաստություններ օժտված Ստատիրոսին գտնում է ազահություններ մեզանչողների բուրակում, որովհետև իմաստությունը անհամատեղելի է այդ մոլությունների հետ:

35—36. Սակայն ախտն էլ հակառակ...— սակայն ազահություն հակառակ մոլությունը, շռայլությունը, նույնպես պատժվում է այստեղ, ինչպես այդ երկու հակադիր մոլությունները միասին պատժվում են Դժոխքում:

40—41. «Ո՞ր շես տանում օ՛ր անիծյալ քաղց ոսկու...» («էնեիդ.» Գ, 56—57)— «Ինչպիսի՞ շափազանցությունների շես հասցնում»:

42. Արդ կզգայի բախումները անարկուս— այժմ ընկած կլինեի Դժոխքի շորրորդ պարունակում, ուր ազահները (ժյատները) և շռայլները դատապարտված են հավիտենապես իրար բախվելու («Դժ.» է, 25—35):

55—56. Երբ երգեցիր այն զինամարտը վայրագ...— Ստատիրոսը իր «Քերեականում» երգեց Յուվաստայի երկու որդիների՝ էտեոկլիի և Պոլիսիկիի, եղբայրասպան կռիվը (հմմտ. «Դժ.» ԻԶ, 54), որը կրկնակի վիշտ պատճառեց դժբախտ մորը:

57. Բանաստեղծը հովվերգակ— «Հովվականքի» հեղինակ Վիրգիլիոսը:

58. Կլիո— պատմության Մուսան, որին Ստատիրոսը բազմիցս ոգեկոչել է իր «Քերեականում»:

63. Որ դու դարձար հետևողը ձկնորսի— այսինքն որ դու դարձար քրիստոնյա, հետևողը Պետրոս առաքյալի, որ արհեստով ձկնորս էր:

70^Բ-72. «Նորագվում է դարը արդ...»— Վիրգիլիոսի «Հովվականքի» Դ երգի 5—7 տողերն են, որոնք հուշակում են վերանորոգված ոսկեդարը Օգոստոսի կայսրության օրոք:

78. Բանբերները երկնի— Քրիստոսի առաքյալները:

83. Դամիտիան— հռոմեական կայսր 81-ից մինչև 96 թ.: Ըստ ավանդության, կատաղի հալածանքների է ենթարկել քրիստոնյաներին:

88. Այլ զեռ չերգած հունաց արշավը Թեբե— և դեռ չգրած իմ «Թեբեականի» այն դրվագը, ուր նկարագրում եմ Պոլիսիկեի դաշնակից հույների արշավանքը Թեբե:

93. Չորեղ գտում— Քավարանի շորերը բոլորակում (հմմտ. «Քավ.» ԻԱ, 67—69):

97—111. Լատին և հույն գրողների, բանաստեղծության և գիցարանական դեմքերի այստեղ ներկայացված ցանկը լրացումն է Լիմբոսում թվարկված նշանավոր անձանց շարքի (տես «Դժ.» Դ, 83—90 և 121—144):

97. Տերենտիոս— Լատին կատակերգակ բանաստեղծ (192—159 մ. թ. ա.):

98. Վարրաս— Լատին դրամատիկ բանաստեղծ. Վիրգիլիոսի ու Հորատիոսի ժամանակակիցն ու բարեկամը: Պլավտոս— Լատին կատակերգակ գրող (254—184 յ. թ. ա.): Կեկլիլիոս— ուրիշ կատակերգակ գրող (մեռ. 167-ին մ. թ. ա.):

100. Պերսոս— Լատին երգիծաբան (34—62 մ. թ. ա.):

101. Այն հույնի— Հոմերոսի:

103. Մաթ զնդանի պարունակում են վերի— Դժոխքի առաջին պարունակում (Լիմբոսում):

106—107. Ավրիպիդ, Անտիֆոն, Ագաթոն— հին հույն ողբերգակ բանաստեղծներ: Սիմոնիդ— հին հույն քնարերգակ բանաստեղծ:

109. Հեռեկյալ տողերում Վիրգիլիոսը թվարկում է Սոստիոսի երկերում երգված հերոսահիներին:

110. Անտիգոնե— էդիպի ու Յոկաստայի դուստրը, էտեոկլի ու Պոլիսիկեի (տտ. 55—56 ժանոթ.) քույրը: Դեիֆիլե— Տիգրեսի («Դժ.» ԼԲ, 130) կինը և Դիոմեդի («Դժ.» ԻԶ, 56) մայրը: Արգիյա— Դեիֆիլեի քույրը և Պոլիսիկեի կինը:

111. Իսմենե— էդիպի մյուս դուստրը. վշտանառ է, որովհետև ականատես եղավ իր բուր Նարադատների և նշանածի եղբրական մահվան:

112. Նա, որ ցույց տվեց Լանգիյան— Հիսիպիլը, որ Թեբեի զեմ մաքառող յոթ ծառայած հերոսներին ցույց տվեց Լանգիյա աղբյուրը Նեմեայի մոտ (հմմտ. «Քավ.» ԻԶ, 94—95):

113. Տիրեսիասի դուստրը— Մանտովը: Այստեղ Մանտովին հիշատակելով Լիմբոսի բնակիչների շարքում, Դանտեն հավանաբար մոռացել է, որ նրան զետեղել էր գուշակների ու կախարհների ձորում (տես «Դժ.» Ի, 52—93):

114. Թեախո— Աքիլլեսի մայրը, ծովային զիցուհի: Դեյլամիա— Աքիլլեսի սիրուհին, Սքիրոսի թագավոր Լիկոմեդի աղջիկը (հմմտ. «Դժ.» ԻԶ, 61—62):

118—120. Անգլի էին չարս Եմաթլաները օրվա...— արևի ծագումից արգեն անցել էին առաջին շրջա ժամերը:

131. Մի ծառ— հանդիպում են պտղաբերձ մի ծառի, որի տերևների միջից հնչող մի ձայն որկրամոլություն բերող մեղանշած հոգիներին արգելում է ճաշակել ծառի պտուղներից ու տերևների ջրից (տ. 141) և արտասանում է ժուժկալության օրինակներ (տտ. 142—154):

142—144. Մարիամ կուսանը բարի...— կույս Մարիամը Կանայի հարսանիքի ժամանակ հոգաց ոչ իր ուտելիքի մասին, այլ այն մասին, որ հարսանյաց հանդեսը ինի պատվով ու անթերի:

145—146. Հին Հռոմի կանայք...— ըստ Լատին պատմագիր Վալերիան Մաքսիմոսի, հին Հռոմում կանայք գրկի չէին գործածում:

146—147. Դանիելը մարգարեն հրաժարվեց նարուզողոճոսոր արթայի ճոխ սեղանից և զոհացավ միայն ջրով ու ընդեղենով, փոխարենը ստա-

նալով իմաստութիւն և տեղիքներ ու երազներ մեկնելու ընդունակութիւն (Գա-
նիել Ա, 3—20):

148. Նախնադարը ոսկու նման էր պայծառ...— ակնարկում է նախնադար-
յան աշխարհի առասպելական ոսկեդարը, երբ մարդիկ ապրում էին երջանիկ
պարզութեան մեջ:

151—154. Անապատում Հովհաննէսը...— Հովհաննէս Մկրտիչը անապատում
սնվում էր միայն վայրի մեղրով ու մարախով (Մատթ. 9, 4):

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Ե Ր Ե Ք Ե Ր Ո Ր Գ

11. «Ով Տէր, եթէ զըբօսնս իմ բանաս, բերանն իմ երգեսցէ զօրհնութիւնս
քո» (Սաղմոս Մ, 17)— սաղմոսի այս խոսքերը երգելով, որկրամոլներին հոգեկները
շնորհ են հայցում միայն աստուծո փառաբանութեանը նվիրելու իրենց շրթունքն ու
բերանը:

22—24. Աշխերն անփայլ ու փաս էին բոլորի...— որկրամոլները զարհուրելի ու
բռնի նիհարած են, որովհետև նրանք կարոտարաղծ դիտում են ծառի պտուղները և
տերևներին ջուրը, շկարողանալով ճաշակել ոչ մեկից, ոչ մյուսից:

25—27. Երեսիլիքուն— Թեսալիայի առասպելական թագավորի որդին. սա
կտրելով մի կաղնի կեղերեթի նվիրական անտառում, դիցուհուց պատժվեց սոսկա-
լի քաղցով: Հագնեցնելու համար այն, վատնեց իր բոլոր ունեցվածքը, սնունդի
համար վաճառեց հարազատ աղջկան և, վերջապես, սկսեց ուտել սեփական մար-
մինը (Օվիդ. «Այլակերպ.» Ը, 725—878):

29—30. Անա ցեղը...— Երուսաղեմի բնակիչները 70 թվի պաշարման ժա-
մանակ, երբ սովը այնքան սաստկացավ, որ Մարիամ անունով մի կին սպանեց
ու լափեց իր միակ որդուն:

32—33. Ովքեր մարդկանց դեմքին կարդում են ՕՄՕ— միջին դարերում
կարծում էին, որ մարդկային դեմքի կառուցվածքի մեջ կարելի է կարդալ ՕՄՕ
(մարդ) բառը, ըստ որում այտոսկրների գիծը, հոնքերի կամարները և քիթը կազ-
մում են Մ, իսկ աչքերը՝ երկու Օ: Ոսկրացած դեմքի վրա Մ տառի նմանութիւնն
ալիքի ցայտուն է երևում:

42. «Այս շնորհն ինձ ո՞րտեղից»— ինձ ո՞րտեղից է քեզ այստեղ տեսնելու
բարեբախտութիւնը (հմտ. «Քաղ.» է, 19. «ԳԺ.» ԺԵ, 24):

48. Յարեգե Դոնատի— Ֆլորենտացի, Գանտեի բարեկամը, երիտասարդ ժա-
մանակ միասին վարել են սանձարձակ կյանք և իրար հետ փոխանակել են զոն-
հիկ սոնետներ:

74. «Աստուած իմ, Աստուած իմ, ընդ՞ր թողեր զիս» (Մատթ. Ի է, 46)—
խաշ հանված Քրիստոսի խոսքերն են մահից քիչ առաջ:

83—84. Ներվաում— նախաքավարանում, ուր մնում են նրանք, որոնք մինչև
իրենց մահվան ժամը անփութորեն չեն զղջացել իրենց մեղքերը:

85. Նեյլա— Ֆորեզեի այրին:

86. Այս օշինդրը դառնանուլ— Քավարանի տանջանքները, որոնք դառն են
ըստ ինքյան, բայց բազր են մեզ համար, որովհետև փրկարար են (հմտ. տտ.
72—75):

94. Սարդինիայի Բարբաջան— Բարբաջան Սարդինիայի կենտրոնում լեռնա-
յին մարդ է, որի բնակիչները կիսավայրենիներ էին:

96. Քաղաքն այն— Ֆլորենցիան:

107—108. Թե երկինքը ինչ է նրանց պատրաստում...— Թե երկինքը ինչ պա-
տուհաս է նրանց համար պատրաստում մոտաւա ժամանակներում:

114. Ուր եմ շվաք են ձգել— ուր քո մարմինը շվաք է ձգել, նշանակում է
կենդանի և իրական մարմին ունեո, ուրեմն ողջ ես:

119. Այդ արտավար կենցաղից, որի սիմվոլն էր «մթամած անտառը», ուր
բնկավ ու մոլորվեց Գանտեն իր կյանքի որոշ շրջանում (հմտ. «ԳԺ.» Ա, 1—3):

120. Երբ դարձել էր արևի փայլը կլոր— երբ դարձել էր լիալուսին (հմտ.
«ԳԺ.» Ի, 12):

122. Հոգիները մեռած— դատապարտյալները:

131. Մյուսը— Սատիխոսը:

8. Նա— Ստատիոսի հոգին, ներկայացված նախորդ երգի 131—133 առղերով:
 10. Պիկկարդա— Ֆորեզեի քույրը: Դանտեն նրան հանդիպելու է Ոլիմպոսի մեջ վերի (տ. 15), այսինքն Դրախտում (տես «Եր.» Գ, 34—108):

19—20. Լուկկացի Բոնաչոնտա Օրբիչչանի— Լուկկացի բանաստեղծ:

20—24. Մյուսն այն— սա Մարտինոս Դ պապն է, որի որկրամոլությունը գրույցների ու երգիծանքների նյութ էր դարձել:

29—30. Ուրալդին դեյլի Ուբալդինի— եղբայրը կարդինալ Օտտավիանոյի («Դժ.» Ժ, 120) և Ուզուլինո դ' Ացցոյի («Քաղ.» ԺԴ, 105) և հայրը արքեպիսկոպոս Ռուչչեբիի («Դժ.» ԿԳ, 14): Բոնիֆացիո Ֆինսկի— Ռավեննայի արքեպիսկոպոսը 1274-ից մինչև 1295:

31—33. Մեսսեր Մարկեզե դեյլի Ալզուլոզի— ֆուլիցի ազնվական, Ֆայենցալի պոդեստան:

35. Լուկկացուն— Բոնաչոնտային:

37. Ջենտուկկա— հավանաբար Ջենտուկկա Մոռլան, գեղեցիկ և անհող (տ. 43), այսինքն՝ շամոսանացած մի կին, որի հետ Դանտեն կծանոթանա Լուկկայում իր տարագրության տարիներին:

49. Նոր տաղեր— տաղերգություններ նոր արվեստով (նոր ֆաղցրալուր օճով), որի հնարքը Դանտեն վերագրում է իրեն:

51. «Կանայք, դուք որ ձեր մեջ ունեք ազնիվ սեր»— այսպես է սկսվում Դանտեի «Նոր կյանքի» առաջին տաղը:

52—54. Ես մեկն եմ որ...— այս եռատողում Դանտեն տալիս է իր «նոր տաղերի» և ընդհանրապես «նոր քաղցրալուր օճի» քերթողական ուղղության հիմնական սկզբունքը, որ կայանում է խոսքերի և զգացմունքների սերտ համապատասխանության մեջ:

56. Նոտար— սիկիլիացի նոտար Յակոպո դա Լենսինո: Գուրտոնն դ' Արեցցո— տոսկանական (ֆլորենտական) բանաստեղծների պարագլուխը «նոր քաղցրալուր օճից» առաջ:

57. Նոր ոճ ֆաղցրալուր (dolce stil nuovo)— ֆլորենտական դարոցին հասուկ ոճը:

58. Դուք— «նոր քաղցրալուր օճի» ներկայացուցիչներդ. դրանք էին Դանտեի, Գուրտո Կավալկանտին, Լապո Ջաննինի, Դինո Ֆրեսկոբալդին, Ջաննի Ալֆանին և ուրիշները:

77—78. Բայց չի լինի աստ վերադարձս այնքան շուտ...— Դանտեի վերադարձը Քավարան (որ տեղի կունենա նրա մահից հետո) չի լինի այնքան շուտ, որքան ինքը կբաղձար:

79. Քաղաքը— Ֆլորենցիան:

82—90. Ով այդ բանում մեծ մեղք ունի...— Ֆորեզեն Ֆլորենցիայի պայմանների վատթարացման գլխավոր պատճառը համարում է իր եղբորը՝ Կորսո Գոնատին և աղոտ կերպով գուշակում է նրա եղերական վախճանը: Կորսո Գոնատին Ֆլորենցիայի Սենթի պարագլուխն էր: 1308 թվին, դատապարտվելով իբրև ապրստամար և դավաճան, հարկադրված եղավ փախչել քաղաքից, բայց բռնվեց և կալանավորվեց. մինչև նրան Ֆլորենցիա էին վերադարձնում, ընկավ ձիուց և սպանվեց վարձկանների ձեռքով:

88. Եվ շատ պիտի չպտտվեն աստղերն այն— և պիտի շանցենև շատ տարիներ:

115—117. Առաջ անցեք, մի մոտենե՛ք դուք սրան...— ինչպես առաջին ծառից («Քաղ.» ԻԲ, 131), այնպես էլ այս ծառից (տ. 104) դուրս է գալիս մի ծառի, որ ժուժկալության կոչ է անում հոգիներին, և ապա արտասանում է պատրժմած որկրամոլության օրինակներ (տես. 121—126): Այս ծառը ծել է Երկրային դրախտի ծառից, որի արգելված պտուղը ցաշակել է մայր Եվան:

121—123. Նզովելոց ամպածին...— ակնարկում է Կենտավրոսներին, ամպի և Իսխոնի որդիներին, որոնք լավ կերած խմած և գինովությունից սանձարձակ դարձած, փորձեցին կանանց բռնաբարել Պիրոթոոսի և Իպոդամիայի հարսանյաց հան-

զեսին, բայց դանձրօժկեցին և շատերը սպանվեցին Ռեսնուսի ձեռքով (Օվիդ. «Այլակերպ.» ԺԲ, 210—535):

124—126. Հրեից...— ակնարկում է այն հրեա զինվորներին, որոնք մադիանցիների դեմ մղվող պատերազմի ժամանակ չկարողացան զսպել իրենց ծարավը և ծունկ չտքելով կուշաուկուս խմեցին հանդիպած աղբյուրից, դրա համար դատավոր-գործակար Գեդեոնը նրանց անպետք ճանաչեց և ետ ուղարկեց (հմտ. Գատ. 2, 11. է 25):

139. Մեկը— ժուժկալուծյան հրեշտակը:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Հ Ի Ն Գ Ե Ր Ո Ր Գ

2—3. Զի արև...— արևը, առաջանալով ինչ համաստեղության մեջ; անցել էր միջօրեականից, այն թողնելով Յուլ համաստեղությանը, իսկ գիշերը, որ արևի հակադիր կողմում է պտտվում («Քալ.» Բ, 4), անցնելով Կշեոք համաստեղությունից, միջօրեականը թողել էր Կարիճ համաստեղությանը: Ուզում է ասել՝ ժամը մոտ ցերեկվա երկուսն է Քալարանում:

20—21. Ինչպե՞ս կարող են հյուսվել այս օդային մարմինները կամ ստվերները, որոնք կարիք չունեն նյութական սնունդի:

23. Մեղեգաբ— Կալեդոնիայի թագավոր Օնենոսի և Ալթեայի որդին: Օվիդիոսը պատմում է («Այլակերպ.» Ը, 260—546), որ Մելեագրի ծննդյան միջոցին Պարկաները նրա կյանքը կապեցին նույն պահին բոցավառված մի խանձողի տեղության հետ: Ալթեան փորձեց որդուն փրկել աղետավոր ճակատագրից, կրակը հանգցնելով և խանձողը թաքցնելով, բայց երբ Մելեագրը մի վեճի պատճառով սպանեց իր երկու քեռիներին, Ալթեան, զայրացած, դուրս հանեց խանձողը և կրակի մեջ նետեց, և Մելեագրի կյանքը կարճ ժամանակում սպառվեց խանձողի հետ:

26. Զեր պատկերն է արտացոլում հայելին— ինչպես հայելին, օդային մարմինը, որով օժտված են հոգիները, արտացոլում է հոգու ներքին ապրումները:

30. Բուժիչը քո վերքերի— լուծողը քո տարակույսներին:

37—42. Ստատիոսի երկար զեկույցը (տտ. 37—108) շատ հեռու է գնում Գանտեի առաջադրած հարցից (տտ. 20—21) և իսկական բանախոսություն է մարդկային մարմնի ու հոգու առաջացման մասին:

43—45. Նորից գտված...— այսինքն ձևափոխված, սպերմա դարձած այդ արյունը հոսում է սեռական օրգաններում, որտեղից կաթում է կնոջ արյան վրա արգանդում (աճառում բնական):

48. Ըստ որում սա ունի զորեղ գտարան— քանի որ արական սերմը իր ներգործող գործիչները ստանում է սրտից (տ. 40):

61. Բայց ինչպե՞ս է ատուն դառնում տեսաճից— ինչպե՞ս էակը զարգանալով և օժտվելով շարժումով ու զգայությամբ, անբանականից դառնում է բանական: Բանական հոգու ծագումը այլևս կախված չէ սերմի ներգործող ուժից. աստված է այն ստեղծում ու ներարկում սաղմի մեջ, երբ վերջինս հասնում է իր զարգացման որոշ աստիճանին (տտ. 67—72):

62—66. Դա այնպիսի հարց է բարդ... դա այնպիսի բարդ հարց է, որ մոլորության մեջ գեղեցիկ նույնիսկ քեզանից ազելի իմաստուն փիլիսոփա Ալեքսրոյսին («Գժ.» Գ, 144): Ավերրոյսը նկատելով, որ մտքի գործունեությանը չի համապատասխանում մարմնական որևէ օրգան (ինչպես աչքը տեսողության համար, ականջը լսողության համար և այլն), եղրակացրեց, որ ներդրող իմացականը առանձին մի սուբստանց է, որ անջատ է մարդու անհատական հոգուց և մեկ է բոլոր մարդկանց համար:

76—78. Եվ որպեսզի շատ չմնաս զարմացած...— զարմանալին այստեղ այն է, որ աստվածային ծագում ունեցող բանական հոգին կարողանում է սաղմի մեջ համակցվել, միաձուլվել բնական ծագում ունեցող բուսական և զգայական հոգու հետ և կազմել մի միասնական հոգի բուսական, զգայական և բանական կարողություններով (տտ. 73—75):

79. Երբ Լաֆեզիսն սպառում է մուսամսն— այսինքն երբ մարդ մեռնում է:

86—87. Զույգ ափերից մեկին և կամ մյուսին...— Ախերոնի ափին, եթե դասապարտված է, Տիրերի ափին, եթե սահմանված է փրկութեան (տես «Քավ.» Բ, 94—105):

88—96. Հենց որ այստեղ...— Հենց որ հոգին, հասնելով իրեն սահմանված տեղը, շրջապատվում է օդային տարածությամբ, իսկույն հաստիչ ուժը (տ. 40), որ կա նրա մեջ, սկսում է ճառագայթել, գործել շրջակա օդում, ինչպես գործում էր իրական մարմնում, և հոգուն շրջապատող օդը ստանում է այն պատկերը, որ նրա մեջ դրոշմում է հոգու ներքին արարիչ, հաստիչ ուժը:

109. Վերջին ոլորտ— Քավարանի յոթերորդ և վերջին բոլորակը, ուր պատրվում են բղջախոհները հրեղեն բոցերի մեջ:

122. «Տէր վեհագոյն գրութեան» — առաջին բառերն են կեղեցական մի օրհներգի, որ արտասանվում է շաբաթ առավոտյան:

128. «Զայր ոչ գիտեմ» — Մարիամի ողբախոհությունը վկայող խոսքերն են Եբբ Գաբբիի հրեշտակը եկավ Մարիամին ավետելու՝ «Ահա յղապարհ՝ և ծնցես որդի, և կոչեսցես զանուն նորա Յիսուս ևն.», Մարիամը պատասխանեց. «Զիա՞րդ լինիցի ինձ այդ, քանզի գայր ոչ գիտեմ» (Ղուկ. Ա, 31—34):

130—132. Գիանան անտառ վագեց...— Գիանան, անարատ մնալու համար, իր ընկերուհիների հետ ապրեց անտառում, և խստորեն պատժեց հավերժաճարս Հելիկին (Կալիստոյին), որին հրապուրել ու զայթակղեցրել էր Ջևուր: Հետագայում Հելիկի Հերայի ձեռքով վերածվեց արջի և, որդու հետ միասին, գետեղվեց երկնքում՝ կազմելու համար Մեծ Արջի համաստեղությունը, որ կոչվում է նաև Հելիկե (հմմտ. Օվիդ. «Այլակերպ.» Բ, 401—530. «Գր.» ԱՄ, 32—33):

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Վ Ե Յ Ե Ր Ո Ր Դ

8. Հուրն ավելի շառագույն էր երևում — արևը իր ճառագայթներով հուրը դարձնում է նվազ վառ, բայց այնտեղ, ուր այդ ճառագայթները խափանված են Գանտեի մարմնով, հուրն ավելի վառ կարմիր է երևում:

18. Մարավից — խմանալու սուր պահանջից — դու ողջ ե՞ս, թե՞ ոչ:

25. Մի հոգի — Գուրդո Գուրիցեյլին (տ. 74 և 92):

28—36. Բոցավառ ճանապարհի վրա իրար են հանդիպում և միմյանց թողնում են բղջախոհների երկու հակընթաց խմբեր, որոնցից մեկը բաղկացած է հակաբնական սիրով մեղանշողներից (տտ. 76—81), իսկ մյուս խումբը՝ բնական, բայց անասնական սիրով մեղանշողներից (տտ. 82—87):

41—42. Պասիֆայեն... — ակնարկում է Պասիֆայեի հրեշավոր զուգավորումը ցուլի հետ (փայտաշեն կովի մեջ), որից ծնվեց Մինոտավրը (հմմտ. «Գծ.» ԺԲ, 12—13):

44. Ռիֆե — Ռիֆեյան կամ Հիպերբորյան լեռները Սվրոպայի հյուսիսում:

47—48. Եվ լալագին կրկնում... — և արտասովազին վերսկսում էին երգել «Տէր վեհագույն գրութեան» օրհներգը («Քավ.» ԻԵ, 122) և գուշի յուրաքանչյուրի մեղքին համապատասխան ողբախոհություն օրինակները («Քավ.» ԻԵ, 127—135):

77—78. Մեղին այն... — սողմականության (արվամոլության) մեղքը: Կեսարը այդ մեղքը գործեց Բյութանիայի թագավոր Նիկոմեդեսի հետ, և դրա համար Գալլիական հաղթանակի ժամանակ զինվորներից ծաղրաբար ողջունվեց «բամբիչ» հորջորջումով:

86. Անուկը այն կնոջ — Պասիֆայեի (տտ. 41—42):

92. Գուրիցեյլի Գուրդո — բոլոնյացի նշանավոր բանաստեղծ, սկզբնավորողը «Նոր բաղբարալուր ոճի» (տես «Քավ.» ԻԳ, 52—54 ժանոթ.):

94—97. Ինչ զգացին երկու որդիք հինուրյա... — ըստ Ստատիուսի («Թերեական» Ե, 720—722) Հիսիպիլը, ծարաված հույներին կանգիյա աղբյուրը տանելու համար (հմմտ. «Քավ.» ԻԲ, 112), խոտերի վրա թողեց Նեմեսայի թագավոր Լիգուրիոսի մանկանը, որ հանձնված էր իր խնամքին. մանկիկը օձից խայթվեց ու մահացավ: Լիգուրիոսի կողմից մահվան դատապարտելով, Հիսիպիլը ճանաչվեց ու փրկվեց իր որդիներից, որոնք վաղեղին գրկելու նրան, երբ նա արդեն դահիճների ձեռքում էր:

106. Քո խոսքերը այն մասին, որ դու անձնաշնորհություն ես վայելում կենդանավուն այցելելու մեռյալների աշխարհը (տտ. 55—60);

116. Հի հոգի— Առնալոտ Դանիելուն (տ. 142) կամ Առնո Դանիելը, պրովանսյան տրուբադուր:

120. Լիմոզցի— Ժիռո դը Բոռնել, տրուբադուր, Առնալոզի ժամանակակիցը:

124. Գուլտաուն— տես «Քավ.» ԻԳ, 56 ծանոթ.:

140—147. Այս տողերը բնագրում պրովանսերեն լեզվով են. Առնալոտն Դանտեին պատասխանում է իր մայրենի բարբառով:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Յ Ո Ք Ե Ր Ո Ր Գ

8. «Երանի այնցիկ, որ սուրբ են սրտիւք, զի նաքա զԱստուած տեսցեն» — ալեխտարանական վեցերորդ երանությունն է (Մատթ. Ե, 8):

13. Երգ մի նոր— երգը մի ուրիշ հրեշտակի:

15. Ում խրել են մի փոսի մեջ գետնափոր— ում դատապարտել են ողջ-օգջ գլխավայր թաղվելու տանջանքին (հմտտ. «Դժ.» ԺԹ, 49—51):

17. Այն մարդկանց— հերետիկոսներին կամ շարագործներին:

36. Այս խոսքն է լոկ քեզ բաժանում Բեատրիչից— այս բոցն է միայն արգելակը, որ քեզ բաժանում է Բեատրիչից:

37—39. Ինչպես ի լուր Թիսթե անվան... — երկու բարեկոնցի պատանիներ Պիրամոսն ու Թիսթեն, սիրահարված լինելով իրենց ծնողների կամքին հակառակ, և որոշելով միասին փախչել, ժամադրվեցին մի թիթենու տակ, նինոսի գերեզմանի մոտ: Թիսթեն առաջինը հաննելով պայմանավորված տեղը, հանդիպեց մի առյուծի և փախուստի դիմեց: Փախչելիս գետին գցեց իր քողը, որը ներկվեց գազանի արյունով: Վրա հասած Պիրամոսը, տեսնելով արյունոտ քողը և մտածելով որ իր սիրուհին մահացել է, հուսահատվեց և սուրբ իր կուրծքը խբեց: Թիսթեն, վերադառնալով, նրան գտավ մահամերձ վիճակում, նրան կանչեց և իր սեփական առնունը տվեց: Պիրամոսը լսելով Թիսթե անունը, մի պահ աչքերը բացավ, նայեց աղջկան և հոգին ավանդեց: Իսկ թիթենին, որի արմատները թաթավված էին Պիրամոսի արյունով, այն օրվանից իր սպիտակ պտուղները կարմրացրեց (Օվիդ. «Այսլակերպ.» Դ, 55—166):

58. «Եկայք օրհնեալք շօր իմոյ, ժառանգեցեք զպատրաստեալ ձեզ զարբայութիւն ի սկզբանէ աշխարհի» (Մատթ. ԻԵ, 34) — խոսքերն են, որ Քրիստոսն առնելու է ընտրյալների վերջին դատաստանի օրը:

94. Կիթեւա— Արուսյակը (Վենեթան). այսպես է կոչվում Արուսյակը Կիթեւորա (ներկայումս Չերիկո) կղզուց, որի մոտ նա ծնվել է ծովի փրփուրներից և որտեղ հատկապես պաշտվել է:

101. Կիա— Հակոբ նահապետի առաջին կինը, ոչ գեղեցիկ, բայց բեղմնավոր սիմվոլն է գործունյա կյանքի:

104. Հուսիլ— Լիայի քույրը, նահապետի երկրորդ կինը, գեղեցիկ, բայց ամուլ, սիմվոլն է հայեցողական կյանքի:

115. Քաղցր պտուղը— երկրային իսկական երջանկությունը, որի սիմվոլն է Երկրային դրախտը:

127. Հուրն անցավոր սւ անանց— ժամանակավոր և հավերժական կրակի բոցերը, Քավարանի և Դժոխքի տանջանքերը:

135. Այստեղ հողում անում են ինճին, առանց մարդու կողմից սերմանվելու և մշակվելու, ինչպես առասպելական ոսկեդարում (Օվիդ. «Այսլակերպ.» Ա, 101—102):

136. Նրա— Բեատրիչի:

139. Դու այլևս ինճնից խոսք մի սպասիր— Վիրգիլիոսը Դանտեից բաժանվում է լոկ Բեատրիչի երևալու պահին («Քավ.» Լ. 22—57), բայց այս պահից սկսած նա մոռցր բնիկ է:

142 Արդ պատկ ու քաղ եմ դնում քո գլխին— այժմ քեզ հռչակում եմ լիակատար տեքը քո գլխի:

2. Աստվածային անտառը— Եղեմի այս անտառը հակապատկերն է «Մթա-
մած... վայրի, դժիկ ու մոռյլ անտառի» (Գժ.», Ա, 3—6):
19. Քիսախ (նեղրկայունս Classe հում Classis) — հոռեակալան կայսրութեան
ժամանակ ավան ու նավակայան Ազրիական ծովի ափին, Խավեննայից հարավ:
21. Եվդոս — հողմերի արքան, որը նրանց փակում է քարանձավի մեջ:
25. Խոր մի գետ — Լեթե գետը (տտ. 121—133):
28. Երկրի բերեք ամենից շինը ու զուլալ — Դանտեն հավանաբար նկատի ու-
նեք ուսմանական սոճաստանով հոսող վճիտ ջրերը:
39. Մի կին... — գեղաճննյա — սա Մաթելդան է, որին հանձնարարված է
Դանտենի ուղեկցել և կատարել որոշ անհրաժեշտ ծիսակատարություններ Երկրա-
յին դրախտում:
- 49—51. Պրոգրեփին — Կերերի ջահել ու շքնաղ գուտարը, որին Պլուտոնը
առևանգեց և իր կտորով տարավ Դժոխք (Օվիդ. «Այլակերպ.», Ե, 385—408):
- 71—72. Բայց Հելլեսպոնտն, ուր Քսերեսը պարտվեց... — պարսից թագա-
վոր Քսերեսը 480-ին (մ. թ. ա.) մի մեծ բանակով Հելլեսպոնտը (Դարդանելի
նեղուցը) անցավ նավակամուրջների վրայով, Հունաստանը նվաճելու և համաշ-
խարհային տիրապետություն հաստատելու համար, բայց, ամոթալի պարտություն
կրելով Մալամիրնայի մոտ, հարկադրված եղավ խուճապահար փախուստի դիմել
նույն Հելլեսպոնտով:
- 73—75. Լանդորսը ավելի չէր անիծել... — Լանդորսը ավելի չէր անիծել
Հելլեսպոնտը, որը ես անիծեցի այգ գետակը, որը ինձ թույլ չէր տալիս մոտենա-
լու Մաթելդային, Ըստ ավանդության հույն երիտասարդ Լանդորսը, որ բնակվում
էր Հելլեսպոնտի ափական ափին, այցելելու համար իր սիրուհուն, որ բնակվում
էր հակադիր ափին, ամեն գիշեր լողալով տեսնում էր նեղուցը, բայց երբեմն ծո-
վի այլեղծությունը անհնարին էին դարձնում անցումը նեղուցով:
80. «Որախ արաբեր գիս, Տէր, լարարածս քո, և ի գործս ձեռաց քո ցըն-
ժացայց» (սաղմոս ԴԱ, 5) — սաղմոսի այս խոսքերն են պատճառ Մաթելդայի
ժպտի (և ուրախության):
- 85—87. Զուրն ու սոսափն անտառի... — Դանտեն Լեքսի բուրրակում Սաա-
տիոսից իմացել էր («Քավ.», ԻԱ, 43—54), որ Քավարանի դռնից վեր մթնոլոր-
տային փոփոխություններ չեն լինում, իր այդ իմացածն հակասում է այստեղ,
Երկրային դրախտում, ջուր և հողմ (սոսափն անտառի) լինելու փաստը:
- 97—102. Այս լեռն այտան բարձրացել է դեպ Երկինք... — Քավարանի լեռը
այսբան բարձրացել է այն պատճառով, որ նրա գաղաթիին ապրելու սահմանված
երջանիկ մարդուն շանհանգստացնեն երկրային գոլորշիները:
- 103—108. Մինչև այստեղ Մաթելդան հաստատում է այն, ինչ Դանտեն լսել
էր Սատտիոսից («Քավ.», ԻԱ, 43—54) իսկ հիմա հայտնում է այն ուրույն պատ-
ճառները, որոնցից են ծագում հողմերն ու ջրերը Երկրային դրախտում:
- 112—126. Ապա Մաթելդան խոսում է ջրի գոյացման պատճառի մասին:
130. Լեթե — հին բանաստեղծների մոտ Դժոխքի գետերից մեկն է, որ կյանքի
չարիքների ու դժվարությունների մոռացում է բերում հոգիներին (հմտ. «Էնեա-
կան» Զ, 714—715 և 748—754): Եվեոյե — Դանտեի հնարած անուն, որ կապել
է Եվ ու նոսու (հուն. բարի միտք, բարի հուշ) բառերից:
- 131—132. Եվ հարկ է նախ... — և հարկավոր է նախ երկու հոսանքներից էլ
խմել ջուրը, որպեսզի նա ազդեցություն գործի, այսինքն մարդուն արժանի դարձ-
նի երկինք բարձրանալու:
134. Քո պապակը — գիտենալու քո ցանկությունը, հետաքրքրությունը:
- 139—144. Նրանք որոնք ի վաղեջյան երգեցին... — հին դասական բանաս-
տեղծները, հատկապես Օվիդիոսը, որը իր «Այլակերպությանց» Ա գրքում նկա-
րագրել է առասպելական ոսկեդարը:

Յ. «Նրանի ում մեզաց եղև թողութիւն, և ծածկեցան ամենայն յանցանք նո-
րա» — սողմոս Ա, 1 է

17. Ճայրեց մի լույս— այս լույսը ծագում է յոթը վառ աշտանակներից (տ. 50):

25. Երկինքն ու երկիրը— բոլոր արարածները:

27. Ձնանդուածից մնալու մի բողի տակ— շնանդուածից մնալու բարու և շարի ճանաչողութեան թուլատրված սահմաններում:

37. Սուրբ Կույսեր— Մուսաներ:

40. Հելիկոն— Պառնասի գագաթը:

41. Ուրանիա— գերբնական գիտութեան մուսան: Իր խմբի հետ— իր ընկերաների, մյուս Մուսաների հետ:

47. Հանուր առարկան կամ, ինչպես սխոլաստիկներն էին ասում, հանուր զգալի (sensibile comune) այն է, որ կարող է ընկալվել մի քանի զգայարանաներով և տեղիք տալ թյուրիմացութիւնների:

50. Աշտանակներ են դրանք— այս յոթ վառ աշտանակները կամ ջահերը, պատկերում են «Աստուծոյ յոթ հոգիները» (Հայտ. Դ, 5), որոնցից բխում են Սուրբ Հոգու յոթ պարզները՝ իմաստութիւն, հանճար, խորհուրդ, զորութիւն, գիտութիւն, աստվածապաշտութիւն, աստվածավարտութիւն (Եսայի ԺԱ, 2—3):

61. Կինը— Մաթեղան:

65. Անձինք— քսանչորս ծեր այրերը (տ. 83):

78. Արփին կամար, Դելիան պասկ է կազմում— արևը կազմում է իր ծիածանը և Դելիան (լուսինը) իր պսակը: Դելիան մականունն է Դիանայի, որ նույնացված էր լուսնի հետ (հմտ. «Քալվ.» Ի, 130—132):

83. Քսանչորս ծերեր— խորհրդանշում են հին Կտակարանի գրքերը:

86—87. «Օրհնելյալ ես դու դստերաց մեջ Աղամա...»— այս օրհներգը հարաստութիւնն է եղիսաբեթի խոսքերի ի փառաբանութիւն Մարիամի (Ղուկ. Ա, 42):

92. Չորս կենդանի— չորս Ավետարանները, ըստ ավանդաբար ընդունված սիմվոլի:

94. Վեց թև— վեց թևերը սերովբենների որոշիչ նշանն էին (հմտ. Եսայի, 2, 2):

96. Արգոս— Իոյի բազմաչվի պահապանը, որին խաբեց ու սպանեց Մերկուրը (հմտ. Օվիդ. «Այլակերպ.» Ա, 622—723. «Քալվ.» ԼԲ, 65):

105. Հովհաննէսը թեերն հաշվում է ինձ պես— Հովհաննէս ավետարանիչը իր «Հայտնութեան» մեջ կենդանիների թևերն ինձ պես հաշվում է վեց, և ոչ թե չորս, ինչպես է եզակիի յոստ:

107. Երկանիվ կառք հաղթական— հաղթական կառքը խորհրդանշում է եկեղեցին, իսկ երկու անիվները՝ երկու Կտակարանները, որոնց վրա հենվում ու շարժվում է եկեղեցին:

108. Գրիֆոն (արծվի գլխով ու թևերով առյուծ, արծվառյուծ)— խորհրդանշում է Քրիստոսին, որի մեջ միաձուլված են մարդկային և աստվածային բնութիւնները:

115—116. Ափրիկեցու կառքը կամ Օգոստոսինը...— այն շքակառքերը, որոնք դործածվել են Հռոմում Սկիպիոն Աֆրիկացու և Օգոստոս կայսրի հաղթանակների համար:

117—120. Արևի կառք...— կառքը, որ անճարակ կերպով դեկավարվելով Ֆայետոնից, այրվեց Երկրի աղաչանքներից խղճահարված Ջևի ձեռքով («ԳԺ.» ԺԷ, 106—108):

121—129. Երեք կին— անձնավորում են աստվածաբանական երեք առաքիլնութիւնները՝ Սեբը (վառ կարմիրը), Հուրը (զմբուխտ կանաչը) և Հավատը (ձյուն սպիտակը):

130—132. Չորս կին— անձնավորում են չորս հիմնական բարոյական առաքիլնութիւնները՝ Արդարութիւնը, Արիութիւնը, Ժուժկալութիւնը և Խոհեմութիւնը, սրանց ղեկավարն է վերջինը, որ երեք աչքանի է:

133—141. Երկու ծերուկ— մեկը Ղուկաս ավետարանիչն է, որին Պողոս առաքյալը անվանել է «սիրելի բժիշկ» (Կող. Դ, 14), այստեղ ներկայացված է իրերև հեղինակ և խորհրդանշիչ «Գործք Առաքելոցի»: Մյուսը Պողոս առաքյալն է, հեղինակն ու խորհրդանշիչը՝ «Թղթերի»:

Ավանդաբար ներկայացված է սրով:

142. Չորս անձ— խորհրդանշում են Պետրոս, Հովհաննես, Հակոբոս և Հուդա առաքյալների կաթողիկոս «Թղթերը», սրանք խոնարհ, համեստ տեսք ունեն, քանի որ նվազ կարևոր և նվազ ծավալով են, քան մյուս «Թղթերը»:

143—144. Վերջում մենակ մի ծերունի էր գալիս— թափորի վերջում մենակ գալիս է «Հայտնությունը», նոր կտակարանի վերջին և միակ մարգարեական գիրքը:

145. Այս յոթ հոգին— վերջին հիշվածները (տտ. 134, 142 և 143):

Ե Ր Գ Ե Ր Ե Ս Ո Ւ Ե Ն Ե Ր Ո Ր Գ

11. «Եկ, հարսն, ի կրթանանէ, եկ այսր ի կրթանանէ» («Երգ Երգոց» Գ, 8)— այս կոչը ուղղված է Բեատրիչէին:

13. Վերջին կոչը— վերջին հրավերը վերջին դատաստանի օրում:

18. Հավերժ կյանքի բանբերները— հրեշտակները:

19. «Օրհնելալ որ գապս»— բառերն են, որոնցով հրեաները ողջունեցին Քրիստոսի գալուստը Երուսաղեմ (Մատթ. ԻԱ, 9): Այս բառերը դարձյալ ուղղված են Բեատրիչէին:

21. «Նուշանս ամէք լիաբուն»— «էնեականի» բառերն են (Զ, 883), որոնք Անքիսն արտասանում է ի պատիվ Մարչելլոյի:

31. Մի կին տեսա ձիթենիով պտակված— Բեատրիչեն է:

34. Վաղուց ի վեր— Բեատրիչէի մահից (1290) անցած տաս տարիներում:

48. Ճանաչում եմ ես նշաններն հին բոցի— «էնեականի» բառերն են (Գ, 23): Իր սիրո խոստովանությունը Վիրգիլիոսին նույն Վիրգիլիոսի բառերով, այն բազմաթիվ եղանակներից մեկն է, որով Դանտեն հայտնում է իր սրտակցությունը իր քաղցր հոր ու վարպետի հետ:

52. Այն բոլորը— Երկրային դրախտի այն բոլոր հրաշալիքները:

53. Գեմբըս՝ ցողով լվացված— տես «Քավ.» Ա, 121—129:

68. Մենեքվայի ոստերով— ձիթենու ճյուղերով (տ. 31):

83—84. «Ով տէր, ի քեզ յուսացայ»— և սաղմոսի սկզբի բառերն են:

85—90. Իտալիո ողնաշար— Ապենինյան լեռնաշղթան: Սլավոնիա— Խորվաթիա, որ գտնվում է Իտալիայի հյուսիս-արևելքում: Ստվերագուրկ աշխարհ— Աֆրիկա:

91—99. Այսպես եղա մինչև երգելը նրանց...— նախքան հրեշտակների երգեցողությունը Դանտեն ներքնապես քարացել ու սառել էր, դարձել էր գրեթե կարծրացած ձյուն:

100—145. Բեատրիչեն անհողողդ իր խոստովանյան մեջ, այժմ խոսքն ուղղում է հրեշտակներին, այն դիտավորությամբ, սակայն, որ լսելի ու հասկանալի դառնա Դանտեին, որին են վերաբերում այդ խոսքերը:

109—111. Ազգեցությամբ սառղեքի— Դանտեն ծնվել էր Եվրոբյակների համաստեղության տակ, որը նրա մեջ հակում էր առաջացրել դեպի գիտությունն ու գրականությունը (հմմտ. «Դժ.» ԺԵ, 55—60. «Դր.» ԻԲ, 112—120):

115. Նոր կյանքում— այսինքն՝ երիտասարդ հասակում (հմմտ. «Նոր կյանք», ԻԳ, 17):

121—129. Ես միառժամ նրան նեցուկ կանգնեցի...— 1274 թվից, երբ Դանտեն առաջին անգամ տեսավ Բեատրիչէին, մինչև 1290 թվը, երբ վախճանվեց Բեատրիչեն:

124. Շեմին երկրորդ հասակի— երիտասարդության սկզբին, որ, ըստ Դանտեի («Ննչույք» Գ, 24), պատանեկության է հաջորդում 25 տարեկանի ավարտին: Այդ տարիքում վախճանվեց Բեատրիչեն:

126. Հանձնվեց այլ կյանքի— այլ նախասիրությունների Ակնարկում է այն «ազնիվ կնոջ» («Նոր կյանք» ԼԵ—ԼԷ), որ, ըստ «Ննչույքում» (Բ, 12) տրված այլաբանական մեկնություն, խորհրդանշել է փիլիսոփայական պարապմունքների որոնց Դանտեն նվիրվեց՝ սիրտփանք գտնելու համար Բեատրիչէի մահվանից: Ակնարկում է նաև Դանտեի ուրիշ նախասիրություններ (հմմտ. «Քավ.» ԱԱ, 59—60):

138. Յույց տալ նրան հոգիներին մեղավոր— *ցույց տալ նրան դատապարտ-
յալների վիճակը, նրա մեջ սարսափ առաջացնելու համար մեղքից ու մոլորու-
թյունից:*

140. Նրան— *Վիրգիլիոսին:*

Ե Ր Գ Ե Ր Ե Ս Ո Ի Ն Մ Ե Կ Ե Ր Ո Ր Գ

19. Իմ բեռից— *խոսվելի ու վախի (տ. 13) բեռից:*

23. Այն Բարին— *ճշմարիտ, գերազույն բարին:*

42. Շեղքին հեսանն հակառակ է պտովում— *պատկերը առնված է հեսանողի
անվից, որը պտովելով սուրի շեղքին հակառակ ուղղությամբ, բթացնում է այն,
փոխանակ սրելու: Ուզում է ասել՝ անկեղծ խոստովանությունը փոխանակ սրելու,
բթացնում է երկնային արդարադատության սուրը:*

45. Սիրենների— *կեղծ ու պատիւր բարիքների, որոնք իրենց զբաղվել տեսքով
հրապուրում, գայթակղեցնում, մոլորեցնում են մարդուն (հմմտ. «Քալ.» ԺԹ, 19):*

57. Ազի զուտ— *զուտ ոգի՝ մնայուն գեղեցկությամբ:*

68. Մորուրդ վեր բարձրացուր— *Բեատրիչեն փոխանակ սսելու դեմքդ, ա-
ռում է մորուրդ, հասկացնելու համար Դանտեին, որ նա այլևս երեխա չէ:*

69. Ինձ նայելով դու ավելի կզգաս զավ— *ինձ նայելով կրկնապատկվի թո
վիշտը, որովհետև տեսնելու են, թե ինչպիսի երկնային գեղեցկություն դու մոռա-
ցար, ընկնելով երկրային խաբուսիկ բարիքների հուսից:*

73. Յարբասի երկրից— *Լիվիայից (Աֆրիկա), ուր թագավորում էր Յարբասը:*

81. Այն Գազանը, որ մի անձ էր երկրնույթ— *Գրիֆոնը (հմմտ. տ. 122,
«Քալ.» ԻԹ, 108, ԼԲ, 26 և 96):*

90. Գիտե նա, ով դրա պատճառն էր եղած— *գիտե Բեատրիչեն, որը իր հան-
գիմանություններով է ապա իր տեսքով պատճառն էր եղել իմ ուշաթափության:*

92. Կեռք մե՛նավոր— *Մաթեղային («Քալ.» ԻԸ, 39—40):*

98. «Յողես յիս մշտկաւ և սուրբ եզէց, լուս և քան զձին սպիտակ եղէց»
(սաղմոս Մ, 9)— *սաղմոսի այս խոսքերն արտասանվում են այն ժամանակ, երբ
քահանան օրհնելու ջուր է ցանում խոստովանող մեղավորի վրա, որին արձակում
է:*

104. Չորս կանանց— *չորս զխավոր բարոյական առաքինությունների (տես
«Քալ.» ԻԹ, 130—132 ծանոթ.):*

106. Նիմֆաներ եմբ այտեղ, երկնում՝ վառ աստղեր— *այտեղ ներկայանում
ենք հավերժահարսների տեսքով, իսկ երկնքում՝ աշխարհը լուսավորող աստղերի
տեսքով (հմմտ. «Քալ.» Ա, 22—24 «չորս աստղերը»):*

107—108. Բեատրիչեն աշխարհ չեկած տակավի՛ն...— *Բեատրիչեն իբրև կին
գրարության, ազնվության տիպար կին է» (հմմտ. «Գժ.ժ» Բ, 76. «Նոր կյանք» Ժ,
2), իբրև խորհրդանիշ՝ ներկայացնում է Հայտնության ճշմարտությունները, որոնց
դալուստը նախաքրիստոնեական աշխարհում նախապարաստվեց չորս զխավոր
առաքինությունների կողմից:*

109—110. Երեմ կանայք— *մյուս երեք կանայք՝ աստվածաբանական առա-
քինությունները (տես «Քալ.» ԻԹ, 121—129), որոնցով մարդ հասկանում է
Հայտնության ճշմարտությունները:*

122—123. Այսպես երկկերպ այն Գտզանը...— *այսպես Գրիֆոն-Քրիստոսը
(աստվածամարդը) մերթ մաստվածային, մերթ մարդկային կերպարանքով էր ցու-
լում Բեատրիչիի աչքերում:*

138. Քո Բողարկած գեղեցկությունը երկրորդ— *քո բերանը Բեատրիչիի ա-
ռաջին գեղեցկությունը աչքերն են, որոնք Դանտեն արդեն տեսավ (տտ. 115—120):*

139. Օ՛ր ցոլադում հավերժական վառ լույսի— *Բեատրիչեն երեսից քողը հա-
նում է և ճառագայթում, ա՛նդրադարձնելով աստվածային լույսը:*

2. Մմ տասնամյա ծառավը— տաս տարվա կարոտը Բեատրիչեից:
6. Սիրացանցով իր նախկին— այստեղ Դանտեն վերհիշում ու վերզգում է ամբողջ ուժով հին սերը հանդեպ երիտասարդ երկրային կնոջ:
8. Սեփ դիցունիները— երեք աստվածուհիները, աստվածաբանական առաքինությունները պատկերող երեք կանայք (հմմտ. «Քավ.» ԻԹ, 121—129):
14. Բաղդատամար այն լույսին վառ— համեմատած Բեատրիչեի դեմքից ճառագայթող շլացուցիչ լույսին (հմմտ. «Քավ.» Ա, 139):
28. Գեներալ կիներ— Մաթեղան:
37. «Աղամ» մամեցեցին— ողբացի ու նողմեցի առաջին մեղքը:
38. Մի ծառ— սա բարու և շարի գիտություն ծառն է, որ աստված դրել է Ծղեմուս (հմմտ. «Մենդ.» Բ, 8—9 և 17, Գ, 3):
49. Փառք քեզ, Գրիֆոն, որ շես կտցում ծառն այս լավ— այստեղ Քրիստոսը (Գրիֆոնը) գրվատվում է, որ վիրավորանք չի հասցրել աստվածային արքարությունը:
48. Այսպես պահեմ հիմքը ամեն արգարի— շրջաբանությունն է այն խոռոչի, որ Քրիստոսն ասաց Հովհաննես Մկրտչին. «այսպես վայել է մեզ լնուլ դամենայն արքարություն» (Մատթ. Գ, 15):
- 53—54. Սրբ մեծ լույսը...— գարնանը:
- 56—57. Նախմե արևն իր նույզները լծեր...— նախքան արևն ընթացակցեր ծուլ համաստեղությունը, որի մեջ է նա մտնում, բաժանվելով Նոյից:
- 65—66. Անեղ աչքերն Արգոսի...— հարյուր աչքերը Արգոսի, Իոյի ահավոր պահապանի:
- 73—84. Ինչպես Պետրոսն, Հակոբոսն ու Հովհաննես...— ինչպես Պետրոս, Հակոբոս և Հովհաննես առաքյալները երբ հանգիստես եղան, Քրիստոսի (խընձորենու պտղի). հմմտ. «Երգ երգոց» Բ, 3) այլակերպությունը Քարո լեռան վրա, գլշաքավիլեցին. և ապա, ուշքի գալով իրենց Տիրոջ ձայնից, տեսան որ իրենց ընկերներին երկուսը, Մովսեսն ու Նոյիան, չբացել են և մնացել է միայն իրենց Տեռը՝ իր սովորական տեսքով (հմմտ. Մատթ. ԺԷ, 1—8), այսպես Դանտեն, որբափովելով, իր մոտ տեսնում է միայն Մաթեղային և չի տեսնում Բեատրիչեի կառքի վրա, Գրիֆոնին և թափորի մյուտ անդամներին:
88. Կանանց— յոթ նիմֆաներին (յոթ առաքինություններին), որոնցից յուրաքանչյուրը մի վառ աշտանակ էր բռնել իր ձեռքին (տտ. 97—98):
102. Այն Հոռմուս— երկնային Հոռմուս, Դրախտում:
- 112—117. Ձևի բոլուն— արծիվը, խորհրդանիշն է կայսրության, սր, ժանր վնաս հասցրեց աստվածային արդարությանը (ծառին) և եկեղեցուն (կառքին):
- 118—123. Աղվես— պատկերում է հերետիկոսությունները, որոնց Կալածում է Բեատրիչեն՝ ուղղափառ հավատի խորհրդանիշը:
- 124—129. Արծիվ— արծիվը, կայսրության խորհրդանիշը, Նորից իշխում է կառքի մեջ և այնտեղ թողնում իր փետուրները: Փետուրները այն հարստություններն են, որոնք կայսրերը պարզեցնել են եկեղեցուն:
- 130—141. Վիշապ— վիշապի պատկերը վերցված է «Հայտնությունից» (ԺԲ, 3—9) և ներկայացնում է աստանային:
- 142—147. Այսպես փոխված կառքը...— եկեղեցին հարստության ձեռքբերումով և աշխարհիկ իշխանության հարածուն ձգտումով այլափոխվում, ապականվում է և վերածվում «Հայտնություն» մեջ նկարագրված ճիվաղին (ԺԷ, 1—18):
- 148—160. Պոռնիկն ու Հսկան «մեծ պոռնիկը» խորհրդանիշն է Դանտեի ժամանակներում Հռոմեական եկեղեցու վարքագծի, իսկ Հսկան Ֆրանսիական արքունիքն է, որին էր ենթարկվել պապականությունը այդ ժամանակ:

3. «Աստուած, մտին հեթանոսքի ժառանգութիւն քո, պղծեցին զտաճար սուրբքոչ արարին զերուսաղեմ որպէս գհիզս մրգապահաց (սաղմոս ՀԸ, 1) — սաղ-

մտքի ան խոսքերով յոթ նիմֆաները (յոթ առաքինությունները) ողբում են Երուսաղեմի տաճարի կործանումը:

6. Խաչին ընդառաջ — խաչի առջև, որի վրա տանջվում ու մահանում էր Քրիստոսը:

10—12. «Փռքը մի և ոչ կա տեսանէ՛ք, և ապա սակաւիկ մի՛ և զիս կրկին տեսանէ՛ք» (Հովհ. ԺԶ, 16) — Քրիստոսի խոսքերն են աշակերտներին, հայտնելու համար նրանց, որ ինքը շուտով մահանալու է և կարճ ժամանակ անց հարություն է առնելու:

13—15. Ապա յոթին անցկացրեց իր առջև — Բնատրիչի կամքով բոլորը հեռանում են ծառից թափորի կարգով — առջևից գնում են յոթ նիմֆաները իրենց շահերով, ապա դալիս է Բնատրիչին, վերջում՝ Դանտեն, Մաթելդան և Ստատիսը:

34. Այն կառք... — եկեղեցու կառքը, որի հատակը մասամբ շարճեց վիշապը:

35. Եղավ և չէ (հմմտ. «Հայտ.» ԺԷ, 8) — եկեղեցին ընկավ այնպիսի ապականության և գերության մեջ, որ կարծես այլևս գոյություն չունի:

37—39. Արծիվը, որ կառքին բողեց իր փետուրք... — կայսրությունը (արծիվը), որ եկեղեցուն շնորհեց հարստություններ (փետուրներ), որոնց հետևանքով վերջինս նախ վերածվեց ճիվաղի, ապա ավար դարձավ հսկային («Քավ.» ԼԲ, 124—160), մշտապես զրկված չի մնա օրինական ծառանգից:

43—45. Հինգնաշար Տասնեհինգը երկնառաք... — մեկնիչների համար պարզ չէ, թե ով է երկնառաք այս անձը (Հինգհարյուր Տասնեհինգը), որ դալու սպանելու է պոռնկացած ավազակին և հսկային («Քավ.» ԼԲ, 148—160): Հավանական են գտնում, որ Դանտեն այստեղ նկատի ունի Հենրիկ է կայսրին: Արդարև Դանտեն իր նամակում Հենրիկ է-ին կոչ է անում ոչնչացնել Ֆրանսիայի թագավորին («Գոդալաթին») և վերահաստատել քրիստոնյա ժողովուրդների ազատությունը:

46. Սֆինքս — կանացի դեմքով և վայրագ բնությամբ առասպելական հրեշ, որ բնակվում էր Թեբեի մոտակայքում և սպանում իր առաջարած հանելուկը շուտով անցորդներին. այդ հանելուկը ի վերջո լուծեց էդիպը (հմմտ. Օվիդ. «Այլակերպություններ» է, 759—761 և Ստատ. «Թեբեական» Ա, 66—67): Թեմիս — գիցաբանական անձ, Ուրանի և Երկրի որդին, որի պատգամները մթնմաստ էին (հմմտ. Օվիդ. «Այլակերպ.» Ա, 347—415):

49—51. Բայց դեպքերը Նայադներ են լինելու... — բայց մոտալուտ իրադարձությունները կլուծեն իմ խոսքերի մեջ թաքնված հանելուկը:

57. Որ մատնվեց երկու անգամ ավարի — ծառը երկու անգամ ավարի մատնողներն են կամ արծիվն ու հսկան, կամ Ադամն ու հսկան, կամ Ադամն ու արծիվը:

61—63. Կծելով այն, նախամարդը... — այդ ծառի արգելված պտուղն ուտելով, Ադամը ավելի քան հինգ հազար տարի անձկությամբ սպասեց, որ Քրիստոսը զար իր գործած մեղքը քավելու: Ավելի քան 5000 տարին ստացվում է գումարեկով Ադամի ապրած 930 տարիները երկրի վրա («Մենդ.» Ե, 5) և մահից հետո անցկացրած 4302 տարիները կիմբոսում:

67—69. Էլսա — Առնոյի վտակը, որի ջրերը կրային խավով են պատում որոշ ժամանակ նրանց մեջ մխրձված առարկաները: Պիրատ — տես «Քավ.» ԻԷ, 37—39 ծանոթ.:

77—78. Այնպես ինչպես ցույց են տանում ուխտակա՞ն... — Պաղեստինյաց վերադարձող ուխտավորները արմավենու տերևներով զարդարված ցույց էին տանում իրենց հետ իբրև հիշատակ և վկայություն, որ իրենք եղել են սրբազան երկրում:

96. Խմեցիր դու Լեթեն — Լեթեն զնչում է միայն մեղքերի ու մոլորությունների հիշողությունը:

103—104. Ավելի վատ և ավելի ճամբարայլ... — արևը միջօրեականում էր. կեսօր էր:

112—113. Կարծես տես գետերն Եփրատ ու Տիգրիս... — Դանտեն տեսնում է Լեթեն ու Եփրատ գետերի ընդհանուր ակունքը. այդ գետերը նրան երևում են ինչպես Եփրատն ու Տիգրիսը, որոնք, բայց բիրյիական ավանդության, եղեմական գետեր են և ծագում են միևնույն ակունքից («Մենդ.» Բ, 10—14):

141. Արվեստի սանձ— արվեստի կանոնները, հատկապես այն կանոնը, որ պահանջում է համալսարանային պահանջները ստեղծագործական երկի մասերի և ենթամասերի միջև:

Դ Ր Ա Խ Տ

Ե Ր Գ Ա Ռ Ա Զ Ի Ն

1. Փառահեղ լույսն ամեն շարժման ակունքի— աստվածային լույսը (հմմտ. «Նամականք» ԺԳ, 61 և 64. «Ննչ.» Գ, 15):

4. Այն երկնում— էմպիրեյում, ամենաբարձր, ամենալուսավոր երկնքում: Պտղոմեոսյան սիստեմի ինը շարժուն երկինքների վրա Դանտեն, հետևելով եկեղեցու ավանդության, զետեղում է մի նոր երկինք, անշարժ էմպիրեյը (հուն. հրեղեն), աստվածության բնակավայրը:

13. Ո՛վ Ապոլլոն— «Դժոխքում» և «Քավարանում» բանաստեղծը օգնության կոչեց Մուսաներին, այստեղ, «Դրախտում»՝ Մուսաների ղեկավար Ապոլլոնին:

15. Քո զափեփե— զափնիս Ապոլլոնի նվիրական բույսն էր, որովհետև հավերժաճարս Դափնեն, Ապոլլոնի սիրուհին, այլակերպվեց ու դարձավ զափնի (հմմտ. Օմիր. «Այլակերպ.» Ա, 452—567):

16—18. Ցարդ բավ եղավ մի զագաթը Պառնասի— մինչև հիմա բավական եղավ Մուսաների օգնությունը, այժմ ինձ հարկավոր է նաև Ապոլլոնի օգնությունը: Պառնաս լեռան երկու զագաթներից մեկը՝ Նիսոս, հատկացված էր Մուսաներին, մյուսը՝ Կիբրոս, Ապոլլոնին:

21. Երբ մրցման մեջ դու Մարսիային հաղթեցիր— Ապոլլոնը, երաժշտական արվեստը ցուցադրելու մրցման հրավիրվեց սատիր Մարսիայից և հաղթեց՝ նրան պատժելով հանդուստիան համար (հմմտ. «Այլակերպ.» Զ, 382—400):

31. Աստվածությունը դեմքս— Ապոլլոնը, որի պաշտամունքը կատարվում էր Գելիքում:

33. Տերին պենեյան— պենեյան տերև է անվանում զափնին:

34. Փոքրիկ կաթին հետևում է մեծ հրդեհ— համեստ հանճարի փորձին կարող են հաջորդել մեծահանճար բանաստեղծների դործեր:

36. Խնդրախույսներ— բանաստեղծական ներշնչում հայցողներ: Կիրքս— (տես տտ. 16—17 ծանոթ.): Այստեղ գործածված է Ապոլլոնի փոխարեն:

37—48. Թեմայի առաջդրանքին և Մուսաների կոչին հետևում է, ինչպես Քավարանի առաջին երգում, ճանապարհորդության շարունակության սկզբնական պահի նշումը, որ արտահայտված է, ինչպես ուրիշ անգամներ, աստղաբաշխական շրջաբանությամբ:

39. Ուր շուրս ծիրերն երեխ խաչեր եե կազում— շուրս ծիրերն են հասարակածը, էկլիպտիկան, գիշերահավասարի կոլուտը և հորիզոնը, առաջին երեքը հատում են շորրորդը, կազմելով երեք խաչեր:

43. Ատո.— Քավարանի հորիզոնում: Անդ— Երուսաղեմի հորիզոնում:

44—45. Եվ քիչ առ քիչ այս կիսագունդը համակ...— ժամանակի ընթացքում ամբողջ հարավային կիսագունդը լուսավորվել էր արևի ճառագայթներով, մինչդեռ հյուսիսային կիսագունդը ծածկվել էր գիշերային խավարով:

48. Արծիվն անգամ ետևն այնպես շէր նայած— ըստ ավանդության, արծիվը իր ձագերին վարժեցնում է նախյու արևի սկավառակին (հմմտ. Լուկան, «Ճարասալիս» Թ, 902—905. «Դր.» Ի, 31—33):

49. Եվ ինչպես որ շողը ծագում է շողից— ինչպես անդրադարձ ճառագայթը ծագում է ուղղաձիգ ճառագայթից:

68—69. Վրավկ— բնութագրի ստասպելիական ձևնորս. սա տեսնելով, որ իր բռնած ձկները վերակենդանանում էին ինչ-որ խոտ ուտելով, ինքն էլ փորձեց ու-

տել և իսկույն կերպարանափոխվեց ու դարձավ ծովային սաստված (հմմտ. Օվիդ. «Այլակերպ.» ԺԳ, 898—968):

78. Հնչյուններով իրենց մեղմ ու դաշնավետ— ըստ Պլատոնի, երկնագնդերը իրենց ճշուրդունքի ժամանակ առաջացնում են ներդաշնակ մի համանվազ (հմմտ. «Քավ.» 1, 93. «Դր.» 2, 126):

90. Եթե քեզնից այդ կարծիքը բորսափես— եթե քեզնից թոթափես թյուր կարծիքդ, թե դու իբր դեռ երկրի վրա ես:

99. Թեթև տարեբեմ— օդն ու հուրը կամ նրանց ուրրտները:

106. Վե՞ն էակները— իմացական և բանական էակները:

109. Գոյակները ամենայն— բոլոր շնչավոր և անշունչ գոյացությունները կամ արարածները (տ. 103):

122—123. Երկինքն այն...— էմպիրեյը (տ. 4), որի ներքև պտտվում է աստիճանաբանական երկինքը կամ նախաշարժունը:

124. Այնտեղ— էմպիրեյ:

140. Անխաշ— ազատ մեղքերի ու մոլորությունների խոշորագույն:

Ե Ր Գ Ե Ր Կ Ր Ո Ր Գ

1—6. Օ, դուք, որ վախճում երեւում մակույկով...— այս տողերով բանաստեղծը ազդարարում է ընթերցողներին, որ այն նյութը, որի մասին ինքը խոսելու է «Դրախտում», բարդ ու խոր է, և նրանք չեն կարողանա լիովին հասկանալ այն, առանց փիլիսոփայական և աստվածաբանական գիտելիքների պատշաճ պատրաստություն:

7. Այստեղ ոչ ոք չի ճավարկել տակավին— Դանտեից առաջ, իհարկե, եղել են Դրախտի մասին բանաստեղծական երկեր, բայց բանաստեղծը կամ ծանոթ չէր և կամ առանձին արժեք չէր տալիս դրանց:

8—9. Ի՞նչ վարում են Ապոլլոնն ու Միքեթվան...— դժվարին ձեռնարկում Դանտեին ղեկավարում և օգնում են բանաստեղծական բարձր երևակայությունը (Ապոլլոնը), իմաստությունը (Միքեթվան) և արվեստը (Մուսաները):

30. Առաջին երկնագունդը— լուսինը:

41—42. Այն էութունը...— Քրիստոսը:

43. Անդ— երկնում:

45. Ճշմարտությունն առաջին— աքսիոմաները:

49. Բայց առաջե՛ք ի՞նչ են բծերն այս մարմնի— լուսնական մարմնի բծերի հարցը կապվում էր (ոչ միայն Դանտեի, այլ ամբողջ միջնադարյան մտածողության մեջ) երկնային ազդեցությունների ավելի լայն հարցի հետ. հետևաբար այստեղ Բևատորչչի լուծած հարցը կապվում է «Դրախտի» առաջին երգում շոջափոշած հարցի հետ և վերջինիս լուսաբանումն ու լրացումն է: Դրախտի շեմին Դանտեն իրեն նպատակ է դրել բացահայտել ազդեցությունների կոսմոլոգիական սխեմներ, և, ինչպես առաջին երգում ներկայացրել էր բոլոր գոյակների փոխադարձ կարգը և էակի բարձրացումը դեպի վեր, այս երգում ներկայացնում է աստվածությունների ճառագայթումը բարձրից դեպի ցած:

51. Առասպելներ հյուսելու շուրջ Կայենի— ժողովրդի երևակայությունը լուսնի բծերի մեջ տեսնում էր Կայենի փշերի խրճով (հմմտ. «ԳԺ.» Ի, 126):

59—60. Այստեղ լույսի տարբեր տեսերը, ըստ իս...— լուսնի մակերեսի վրա երևացող տարբեր աստիճանի լուսավորությունները, իմ կարծիքով, հետևաբար են լուսնի տարիքի առավել կամ նվազ խտություն: Իր այս կարծիքը Դանտեն վերցրել է ԺԲ դարի արաբ իմաստասեր Ավերրոյոյից:

82. Դա չէ— արևի խավարման ժամանակ արևային ճառագայթները չեն թափանցում լուսնի միջով: Ուրեմն ճիշտ չէ առաջին ենթադրյալ պարագան, ըստ որի լուսինը նոսր ու թափանցիկ է իր ամբողջ զանգվածով: Ճիշտ չէ նաև երկրորդ վարկածը, այսինքն երկրորդ ենթադրյալ պարագան, ըստ որի լուսնի զանգվածի մեջ կան նոսր ու խիտ հաջորդական խավեր:

90. Այն ապակուց, որի ետևն է կապար— հայելուց:

107. Ձյան գոյանյութը— ջուրը:

112—114. Աստվածուրջան անշարժական երկնի տակ...— էմպիրեյի, բարձրագույն անշարժ երկնքի («Գր.» Ա, 4 և 122) տակ պտտվում է իններորդ երկինքը, Նախաշարժունը, որի ազդեցությունն է կրում տիեզերքի ամեն գոյացությունը:

115. Հաջորդ երկինքը— ութերորդ կամ աստղավոր երկինքը:

118. Մյուս երկինքները— մյուս ստորակա յոթ երկինքները կամ երկնազընդերը:

125. Քն ցանկացած նշմարությունը— թո հետամտած ճշմարտությունը լուսնի բծերի պատճառի մասին:

128. Շարժյունների երանյալ— շարժիչ ոգիների կամ հրեշտակների, որոնց միջոցով են երկնազդերը շարժվում և գործում իրենց ազդեցությունները (համտ. «Գժ.» է, 73—76):

130. Երկինքն այն— տես տ. 115 ծանոթ.:

143. Զուլված ուժը— երկնային բանկազին մարմնի հետ (տ. 141) միաձուլված շարժիչ ոգու ազդեցությունը:

145—148. Այդ ուժից, այսինքն՝ շարժիչ ոգու այդ ներգործությունից են առաջանում լուսավորության այլազանությունները երկնային մարմինների միջև, ինչպես և միևնույն մարմնի տարբեր մասերի միջև, ինչպես է լուսնի պարազան փրբժներով (պհա այն եզրակացությունը, որին Դանտեն հիմա կարող է հասնել անձամբ. տ. 126): Շարժիչ ոգուց հաղորդված այդ ուժը կամ ներգործությունն է այն իսկական պատճառը, որը որոշում է լույսի շափը, մուգն ու պայծառը, նայած նրա ներգործության շափին:

Ե Ր Գ Ե Ր Բ Ո Ր Բ

1. Արևն այն— Բնատրիչն:

2. Քաղցր դեմքը նշմարության գեղեցիկ— այն ճշմարտության, որ Բնատրիչն ի ցույց դրեց, խոսելով երկնային ազդեցությունների և տիեզերքի համակարգության մասին:

17—18. Եվ ունեցա մերհակ պատրանքը նրա...— հակառակ պատրանքը նարգիսի:

30. Եվ այստեղ են ուխտի խախտման պատճառով— լուսնի մեջ երևում են աշխարհում իրենց ուխտը ակամա կամ ուրիշների բռնությամբ չկատարած մարդկանց հոգիները:

46. Կուսական բույր— միանձնուհի:

49. Պիկկարդա Դոնատի— բույրը Ֆրեդերիկ («Քավ.» ԻԳ, 48. ԻԳ, 10—15) և Կորսույի («Քավ.» ԻԳ, 82—90). միանձնուհի Սանտա Կիարա վանքում: Կորսոն բռնության մասին նրան հանեց վանքից և ամուսնացրեց Սևերի կուսակցության մուկուսանդ հետևորդ Ռոսելլինո դելլա Տոլլայի հետ:

98. Վեն կյանքի և արժանիքի տեր մի կին— սա Կիարա (կամ Կլարա) դ՛Ասսիզին է, համաքաղաքացուհին սուրբ Ֆրանկիսկի («Գր.» ԺԱ, 43—117), որի խորհրդով ու ղեկավարությամբ հիմնեց մի կուսանոց (1212-ին), որ կոչվեց իր անունով:

101. Փեսայի— Քրիստոսի, ըստ ավետարանական արտահայտության:

117. Այդ սուրբ բազը սրտի խոբում միշտ պահեց— սրտի խորքում միշտ հավատարիմ մնաց իր ուխտին:

118—120. Կայսրուհի Կոստանցա (1154—1198)— նորմանների թագավորի վերջին ժառանգը, Հենրիկ Զ՝ կայսրի կինը և Ֆրեդերիկ Բ կայսրի մայրը: Այստեղ երկրորդ հոգով է անվանում Հենրիկ Զ-ին, Սվեվիայի արքայատոհմի երկրորդ կայսրին (առաջինը նկատի ունի նրա հորը՝ Ֆրեդերիկ Ա Բարբարոսային), Երրորդ Ֆրեդերիկ Բ-ին, նույն արքայատոհմի երրորդ կայսրին, որ, ըստ Դանտեի («Երեջույք» Դ, 3), «հոռամայեցիների վերջին կայսրն է» (համտ. «Քավ.» ԼԳ, 37—39 ծանոթ.): Հոգով բառով արտահայտում է Սվեվների իշխանության բուռն, բայց վաղանցիկ բնույթը:

1—9. Դանտեի մտքում առաջանում են երկու հարցեր, հավասարապես ծանր ու տանջալի, և նա լռում է, չկարողանալով վճռել թե առաջ ո՞ր հարցով դիմի Բեատրիչին:

13—15. Բեատրիչեն Դանթեի ճիշտ նման...— Դանթեի մարգարեն կարողացավ գուշակել և մեկնել Նաբուգոդոնոսոր արքայի տեսած և մոռացած երազը, այսպիսով հանգստացնելով թագավորի բարկությունը, որից բորբոքված նա հրամայել էր սպանել Բաբելոնի բոլոր իմաստուններին, որոնք չէին կարողացել գուշակել ու մեկնել իր տեսած երազը (Դանթեի Բ, 1—45): Այսպես Բեատրիչին գուշակում ու լուծում է Դանտեին հուզող հարցերը:

19—21. Եթե կամփրս հաստատ է...— Եթե կամքս անհողողով է բարի նպատակի ձգտման մեջ, ապա ինչպես ուրիշի բռնությունը, որ ինձ թույլ չտվեց հասնելու իմ բարի նպատակին, կարող է նվազեցնել իմ արժանիքը: Սա Դանտեի մտքում ծագած առաջին հարցն է:

24. Ինչպես որ դա Պլատոնն էր ուսուցում— Պլատոնը ուսուցանում էր, որ հոգիները նախքան մարմնանալը բնակվում են աստղերի մեջ, և աստղերին են վերադառնում մարմինների մահից հետո: Սա երկրորդ հարցն է:

27. Այն հարցի շուրջ— երկրորդ հարցի շուրջ:

28—39. Բոլոր երանելի հոգիները, ոկսած մեծագույն սրբերից մինչև լուսնի մեջ երևացող հոգիները, բնակվում են էմպիրիայում և եթե նրանք տարբեր երկինքներում են երևում, դա սոսկ տեսանելի և հասկանալի դարձնելու համար է նրանց երանության տարբեր աստիճանները:

29. Հովհաննեսներ երկու— Հովհաննես Ավետարանիչն ու Հովհաննես Մկրտտիչը:

47. Գաբրիելին, Միքայելին— երկու հրեշտակապետերին:

48. Եվ այն մյուսին...— Ռաֆայել հրեշտակապետին, որ կուրությունից բժշկելից ձերուսի մարգարե Տուբիային:

49. Տիմեյ— Պլատոնը «Տիմեյ» վերնագիրը կրող իր տրամախոսության մեջ, ուր խոսվում է հոգիների աստղերին վերադառնալու մասին:

63. Որ նրանց Ձևս, Մեհլուր ու Մաբս անվանեց— որ աստղերին տվեց աստվածությունների անուններ, այսինքն՝ աստղերն աստվածացրեց ու պաշտեց:

64. Մյուս հարցը— 19—21 տողերում արտահայտված հարցը:

74. Բռնադատիչի բռնադատյալը չի օգնել— բռնադատիչ բռնությանը չի նպաստել իր սեփական համաձայնությանը, տեղի տալով կամ զիջում անելով բռնությանը:

80. Սրանք— Պիկկարդան և Կոստանցան:

83. Կավրենտ— Գ դարի հռոմայեցի սարկավագ, որին այրեցին կասկարայի վրա: Մուկիո— երիտասարդ հռոմայեցի, որ այրեց իր այն ձեռքը, որ վրիպել էր էտրուսկների թագավոր Պրոսեննային հարվածելիս:

94—96. Ես սասցի քեզ— տես «Գր.», Գ, 31—33: Առաջին ճշմարտության— աստծուն:

97—99. Դու Պիկկարդայից իմացառ...— տես «Գր.», Գ, 115—117:

103—105. Ալիմն— տես «Քավ.», ԺԲ, 49—51 և ծանոթ.:

109—114. Ըստ էության կամքը դեմ է բռնության...— Բեատրիչին հարցը լուծում է, տարբերելով բացարձակ կամքն ու պայմանակալ կամքը. առաջինը բացարձակապես դեմ է բռնությանը, երկրորդը զիջում է բռնությանը, հաշվի առնելով ստեղծված պայմանները:

115. Հասանք սուր ավակի— Բեատրիչի բանավարության ընթացքը:

117. Իմ ծառավոր կրկնակի— երկու հարցերի լուծման իմ փափազը:

130—132. Ճշմարտության այդ ձգտումից է ծնում...— այդ ձգտումից է ծնվում մի սարակույս, որ խթան է դառնում նոր ճշմարտության նվաճման:

10. Այլ բան— երկրային բարիքը:
 13—15. Ինչ ուրում ես գիտեալ...— տնս «Գր.» Գ, 136—138:
 28. Գաշիւն եւ կեցում— ուխտի միջոցով:
 29. Քանկագին գանձ— կամքի ազատութիւնը (տ. 21 և 22):
 34. Հիմնական հարցը— որ ուխտը անփոխարինելի է:
 37—39. Սեղանին քիչ էլ նստես— ինձ յսկու համար: Չոր պատարը, որ կե-
 րար— զովքը նշութը, որ ընդունեցիր: Օգնութիւն է զիս պահանջում, որ մար-
 սես— կարիք ունի լրացուցիչ պարզաբանումների, որպեսզի հասկանաս ու յու-
 բացնես այն:
 44. Զոհի համար— ուխտի համար, որ մի գոհ է, ինչպես բացատրվեց 28—30
 տողերում:
 48. Վերևում— 31—33 տողերում:
 49—51. Հրեից մոտ զոհը հարկ էր կենսական...— հրեաների մոտ զոհագոր-
 ծութիւնը անհրաժեշտ էր իբրև մոլոխիական օրենքի բացարձակ պատվեր:
 59—60. Երբ գոհի հին առարկան...— եթէ զոհի նախկին տեսակը իր արժե-
 քով զգալիորեն չի զիջում նոր տեսակին, կամ եթէ զոհի նոր տեսակը իր արժե-
 քով զգալիորեն չի գերազանցում նախկինին:
 66. Եփրայե— Իսրայելի դատավոր, որ ուխտեց զոհել նրան, ով առաջինը
 տնից դուրս կգար, երբ ինքը հաղթանակով վերադառնար ամոնացիների դեմ մըղ-
 վոզ մարտից: Առաջինն իրեն ընդառաջ դուրս եկավ իր միակ գոտսորը, և նա իր
 ուխտը պահելու համար զոհեց իր աղջկան (Դատ. ԺԱ, 1—40 և ԺԲ, 1—7):
 69—72. Այլազե հույների— Ազամեմոնր, որ աստվածներին խոստացավ զո-
 հաբերել իր շքնաղ ու ջահել դուստր Իփիզեհիային, եթէ նրանք բարենպաստ հողմ
 ուղարկեին հունական նավատորմի նավարկութեան համար: Աստվածները լսեցին
 նրան, և նա զոհեց իր աղջկան:
 75. Մի կարծեմք բն ձեզ կլվա ամեն գուշ— մի կարծեք թէ ամեն ուխտ ըն-
 դունելի կլինի և ձեզ կմարքի ձեր մեղքերից:
 93. Մեկուրդ երկնում— Փայլածուի երկնքում:
 103. Լուսասլայծառ հագինեք— թն ովքեր են սրանք, ասվելու է հաջորդ եր-
 գում («Գր.» Զ, 112—126):
 108. Իրեկց խոբից նառազայքոդ լույսի մեջ— Դրախտում երանելի հոգիները
 պարտոված են լուսով, որ բխում է նրանց ներքին խնդութիւնից:
 116. Գանեռն հաղթական— երանելի հոգիների հաղթական գահերը էմպիրե-
 յում:
 121. Մեկը— Հուստինիանոսը ինչպես ասվելու է հաջորդ երգում («Գր.» Զ,
 10):
 129. Մի այլ գեղով լուսատու— Արևով, որի շուրջով է ծածկված Փայլածուն:

Ե Ր Գ Վ Ե Յ Ե Ր Ո Ր Գ

- 1—2. Երբ Կոստանդինը ուղղեց արծիվն հռոմյան...— Կոստանդին Մեծ կայս-
 րը 330 թվին հռոմեական արծիվը Հռոմից տարավ Բյուզանդիոն, արևմուտքից
 դեպի արևելք, երկնքի՝ արևելքից դեպի արևմուտք շարժման հակառակ ուղղու-
 թյամբ: Կայսերական գահը տեղափոխելու որոշման մեջ, որ կատարում է, ըստ այն
 ժամանակ ընդունված ընդհանուր կարծիքի, Կոստանդինի աղետաբեր պարզեի հետ
 (տես «ԲԺ.» ԺԺ, 115—117), Դանտոն տեսնում է բնական կարգի խախտում:
 2—3. Որին հետևեց...— հռոմեական արծիվը նախապես հետևեց երկնքի
 շարժմանը, երբ արևելքից (Տրոյայից) գնաց արևմուտք (Բտալիա) հռոմայեցի-
 ների նախահայր էնեասի հետ, որի կինը հետագայում դարձավ Լատինոս թագա-
 վորի դուստրը՝ Լավինիան («ԲԺ.» Գ, 126. «Քալ.» ԺԷ, 37):
 4—9. Աստու թռչունն ավելի քան երկու դար...— 330 թվից, կայսերական
 մայրաքաղաքը Բյուզանդիոն տեղափոխվելու թվականից, մինչև 527 թվը, Հուս-
 տինիանոսի գահակալութեան թվականը, անցել էր յ՛մ քիչ նվազ քան երկու դար:

վերապալի ծայրամասում— Բյուզանդիոնում: Այն լեռաց մաս— Տրովական լեռ-
ների մոտ:

10. Հուսաբեման— Հռոմի կայսր Հուստինիանոս Ա. (525—567): Թերի և ան-
ճիշտ տեղեկությունների հիման վրա Գանատեն նրան դարձնում է կայսրի իրեհալա-
կան տրպար:

13. Այդ գործին— Օրենքներ մշակելու գործին:

14—15. Ես հավատում էի...— Ես հետևում էի միաբնակների մուլար վարդա-
պետությունը (եվտիկյանների աղանդին), ըստ որի Քրիստոսի մեջ կա միայն մեկ
բնություն՝ աստվածային, որի հետ միանալով՝ կլանվում, ոչնչանում է մյուսը,
մարդկային բնությունը:

16. Ազապիտ— Հռոմի պապ 533-ից մինչև 536:

21. Ամեն ետում հակամարտ— ամեն հակաճառություն մեջ:

25. Բեյխար— Հուստինիանոսի զորավարը, որի ղեկավարությամբ կայսերա-
կան բանակները հաղթանակներ տարան պարսիկների, վանդալների ու գոթերի
դեմ:

28. Հարցիդ առաջին— Գանտեի առաջին հարցն էր՝ «Բայց չգիտեմ, թե վեհ
հոգի, ով ես դու» («Դր.» Ե, 127):

32—33. Նրանք...— գիրքիլիներն ու գունդիները:

35. Պալլաետ— թագավոր էվանդրի որդին, որ ղոհվեց հերոսարար՝ կովելով
էնեասի համար ոտտուլների թագավոր Տուսոսի դեմ:

36. Նա— հոռոմեական արծիվը: Ինչպես այստեղ, այնպես էլ հետագա տողե-
րում, նա դերանունով միշտ նկատի ունի հոռոմեական արծիվը:

37—39. Այրա կամ Ալբալոնգա— քաղաք Լատիումում, որտեղ էնեասի սե-
րունդները թագավորների երեք զարից ավելի:

42. Հռոմի յոթ արեաների մասնակ— սկսած Հռոմի առաջին թագավոր Հոռ-
մուլոսից մինչև վերջին թագավոր Տարկուինիոս Գոռոզը:

43—48. Գիտես, որ նա մարտեր մղեց հաղթական...— հոռոմեական արծիվը
հանրապետության առաջին իսկ շրջանում հերոս հոռոմայեցիների միջոցով հաղ-
թական մարտեր մղեց գալլերի առաջնորդ Բեբենի, Եպիրոսի թագավոր Պյուտոսի
և այլ իշխանավորների դեմ, որոնք փորձում էին արգելք հանդիսանալ իր առաջ-
ընթացին. այդ մարտերում հռչակվեցին հյուսիսային Կիևր Կիևկլինատը, զորավար
Տուրկուատը, քաղաքացի Դեկլաներն ու պատրիկ Ֆաբյաները:

49—51. Արաբաց— այսպես է անվանում կարթագինացոց:

52—54. Սկիպիոնն ու Պոմպեոսը...— Սկիպիոն Աֆրիկացին և Պոմպեոս Մեծը
դեռ երիտասարդ հասակում հաղթանակ տարան առաջինը Հաննիբալի դեմ, իսկ
երկրորդը Մարիոսի դեմ:

57. Հռոմի կամփով Կեսարն իր ձեռքն այն վերցրեց— Հռոմի սենատի կամքով
Կեսարը իր ձեռքը վերցրեց հոռոմեական արծիվը:

58—60. Ինչ որ արեց Վարոսից մինչև Հաննոս...— ակնարկում է Կեսարի ար-
շավանքները անդրալպյան Գալլիայում, որի Արևմտյան և հյուսիսային սահման-
ներն են Վարոս ու Հաննոս գետերը:

61—63. Ինչ որ արեց Ռավեննայից դուրս գալով...— Կեսարը Ռավեննայից
դուրս գալով կայծակի արագությամբ անցավ Ռուրիկոնը (գետակ Ռավեննայի և
Ռիմինիի միջև) և սկսեց քաղաքացիական պատերազմը Պոմպեոսի և նրա կու-
սակիցների դեմ:

64. Դեպ Իսպանիա սլացավ— ընդդեմ Պոմպեոսի տեղապահներ Պետրեոսի,
Աֆրանիոսի և Վարրոնի (հմմտ. «Քամ.» ԺԸ, 101—102):

65—66. Գուրացոց— ծովափնյա քաղաք Իլիրիայում: Ֆարսալիս— քաղաք
Թեսալիայում:

67. Տեսավ Անտաղոնն ու Սիմոնն իր օրրան— Ֆարսալիայի հաղթանակից
հետո արծիվը Կեսարի հետ զնաց Տրոյայի երկրամասը, որ եղել էր նրա օրրանը
(տ. 6): Անտաղոն— նավահանգիստ Փոռուգիայում: Սիմոնն (ներկայումս՝ Մեն-
դես)— գետակ Տրոյայում:

69. Հուսկ խոյացավ Պողոմեի շեշտ վրան— ապա արծիվը խոյացավ Պրոտ-

դոմեոսի վրա, որից վերցրեց Եգիպտոսի թագավորութունը և տվեց Կլեոպատրային:

70. Յուրա— Մավրիտանիայի թագավորը, պոմպեոսականների դաշնակիցը, որին Կեսարը գահընկեց արեց:

71—72. Դեպ արևմուտք...— դեպի Իսպանիա:

73. Վեհապետի հետ հաջորդ— Օկտավիանոս Օգոստոս կայսեր հետ:

74. Բռուտան ու Կասիոն— Կեսարին սպանողները:

75. Մողեհա— քաղաք Հյուսիսային Իտալիայում, որ տեսավ Անտոնիոսի պարտութունը և կեսարական Հյուպատոսների մահը: Պերուլա— քաղաք կենտրոնական Իտալիայում, որ գրավվեց և ավարի մատովեց Օկտավիանոսի բանակի կողմից, որովհետև այնտեղ էին ապաստանել Անտոնիոսի եղբայրն ու կիները:

76—78. Կլեոպատրա— Եգիպտոսի թագուհին, որ ինքնասպանություն գործեց Ալեքսանդրոս կրած պարտութունից և Անտոնիոսի մահից հետո:

81. Տանգրե Յաևոսի— Յանոսի տաճարը Հռոմում, որի գոնեքը փակվում էին միայն այն ժամանակ, երբ Հռոմը պատերազմի մեջ չէր լինում:

87. Ներոզ կայսեր— Տեբերիոսի, որի կայսրության ժամանակ մահացավ Քրիստոսը:

88—93. Քանգի այնժամ...— որովհետև Տիբերիոսի կայսրության ժամանակ աստված (Արդարությունը Կենդան) հռոմեական արծվի վրա բարձր պարտականություն դրեց մեղմելու Ադամի մեղքից առաջացած երկնքի արդար զայրությունը՝ այդ մեղքի արդար պատժով, այսինքն Քրիստոս— աստվածամարդու շարժարանքով ու մահով, որ կատարվեց Հռոմայեցի կուսակալ Պոնտոս Պիղատոսի հավանություններով: Արծիվը, որ Քրիստոսի շարժարանքով արդարորեն վրեժ էր լուծել սկզբնական մեղքի համար, Տիտոսի հետ շտապեց պատժել այդ վրեժը, կործանելով Երուսաղեմը (տես «Քավ.» ԻԱ, 82—84 և ծանոթ.):

94—96. Երբ ատամը լանգոբարդյան կծուեց...— երբ լանգոբարդները հարձակվեցին եկեղեցու վրա, Կառլոս Մեծը արծվի թևերի տակ օգնեց նրան և հաղթեց եկեղեցու հակառակորդներին:

97. Նրանց մասին— գուեկֆների և գերեկիներին մասին (տտ. 31—33):

100—101. Մեկն հանրային դրոշին է հակադրում...— գուեկֆյան կուսակցությունը կայսրության հանրային զինադրոշին (արծվին) է հակադրում ոսկե շուշանները ֆրանսիական արքունի տան, որի ներկայացուցիչները Իտալիայում Անժուացիներն էին:

106. Նոր Կառլոս— Կառլոս Բ Անժուացին, Նեապոլի թագավորը 1285-ից:

107. Ճանկերից— արծվի ճիւղաններից:

109. Հանախ որդի տուժել և՛ հար հանցանքով— այստեղ հավանաբար նկատի ունի նույն Կառլոս Բ-ին, որ հատուցելու էր իր հոր անարգար հափշտակությունների համար:

110—111. Եվ բոզ ոչ ոք չմտածի...— արծիվը՝ աստծու կամեցած համաշխարհային կայսրության զինանշանը, չի կարող փոխարինվել ֆրանսիական արքունիքի ոսկե շուշանով:

112—126. Հուստինիանոսը այժմ պատասխանում է Գանտի ելվիրորդ հարցին («Գր.» Ե, 128): Փայլածուի երկնազնգում են այն հոգիները, որոնք, ճիշտ է, բարեգործ— առաքինի են եղել, բայց եղել են համբավ ու պատիվ ստանալու սիրուց, այսինքն փառասիրությունից զրզված: Դա որոշ չափով նվազեցնում է նրանց արժանիքը, ուստի և նրանց հրանություն աստիճանը համեմատաբար նվազ է, քան վերևի երկնազնգում երևացող հոգիներինը, բայց զա նրանց մեջ չի կարող նախանձ կամ դժգոհություն առաջացնել իրենց վիճակից, որովհետև դիտակցում են, որ այդ վիճակը համապատասխանում է իրենց արժանիքին (հմմտ. «Գր.» Գ, 70—87):

127—142. Ռոմեո դի Վիլլանովա (Ռոմե կամ Ռոմի գը Վիլլնյով)— Պրովանսի կոմս Ռայմոնդ Բերինգեր Գ-ի մինիստրը:

5. Էսկը հոգեղեն— Հուստինիանոսը:

6. Լույս մի կրկնակ— Հուստինիանոսի վրա շուրջադրող այս երկու լույսերը խորհրդանշում են օրհնքներն ու զենքերը, որոնք զարդն են կայսերական իշխանության:

14. Բե կամ իչե— Բնատրիչե անվան մասնիկները:

20—21. Ինչպե՞ս կարող է արդար վրեժն արդարո՞ւնեն պատժվել— տես «Գր.» 2, 88—93 և ծանոթ.):

24. Պիտի մի մեծ նշմարտություն Բեզ հայտենմ— Հետագա տողերում Բնատրիչեն շոշափում ու լուծում է արարչագործության, սկզբնական մեղքի, մարդու փրկագործության և մարդկային հոգու անմահության հարցերը:

25. Ոչ—ծնյալը— Այսամբ, որ շծնվեց, այլ ուղղակի ստեղծվեց աստծուց:

30. Բանն Աստուծո— աստվածորդին, Քրիստոսը:

31. Հավերժ Սիրս— Սուրբ հոգու:

34—35. Այդ բնությունն երբ Արարչին միացավ— մարդկային բնությունը Քրիստոսի անձի մեջ, երբ միացավ նրա աստվածային բնության հետ, զարձավ անեղծ և կատարյալ:

40—45. Իսկ պատիժն այն...— իսկ այն մահապատիժը, որը Քրիստոսը կրեց խաչի վրա, արդար էր իր վերջում մարդկային բնության վերաբերմամբ, որը, դատապարտված լինելով Ադամի մեղքով, արժանի էր այսպիսի պատժի, բայց այդ մահապատիժը անարդար էր նրա աստվածային բնության վերաբերմամբ, որի հետ միացել էր մարդկային բնությունը:

47—48. Մանն այդ...— Քրիստոսի մահը պետք էր աստծուն, որովհետև զա ծառայեց մարդկանց փրկությանը, պետք էր և հրեաներին, որովհետև նրանք այդ ձևով հագեցրին իրենց ատելությունը մի անմեղի նկատմամբ. այդ մահը ցնցեց երկիրը և երկինքը բացեց մարդկանց համար:

50—51. Արդար վրեժը լուծվեց...— Քրիստոսի մահվան արդար վրեժը լուծվեց արդար դատաստանով Տիտոսի, որ կործանեց հրեաների նրուսաղեմը (տես «Գր.» 2, 92—93):

57. Միջոցն այդ— իր որդու՝ Քրիստոսի մահը:

67. Անմիջորեն— ուղղակի, առանց երկրորդական պատճառների գործակցության:

76. Մարդն օժտված է շնորհներով այս բոլոր— մարդն ստեղծվելով աստծուց՝ օժտվեց երեք առանձնաշնորհությամբ՝ անմահությամբ (տ. 68), ազատությամբ (տ. 71) և աստծու նմանությամբ (տտ. 73—75):

86. Հանձին իր հար— հանձին իր նախահոր՝ Ադամի:

100. Որքան ուզեց անաստուրյամբ բարձրանալ— սկզբնական մեղքը անհնազանդության մաստժուս անվասարվելու ձգտման մեջ էր:

105. Մեկ կամ երկու ուղիով ներգործուն— այսինքն՝ կամ ողորմածության, կամ արդարադատության միջոցով, և կամ այդ երկու միջոցներով միասին:

111. Ամեն կերպերով— միաժամանակ թե ողորմածությամբ և թե արդարադատությամբ:

112—114. Նախալույսից մինչ վերջալույսը վերջին...— աշխարհի սկզբից մինչև վերջը ժամանակի բովանդակ տևողության մեջ չի եղել և չի լինի այնպիսի վեհ գործ, ինչպիսին է մարդու փրկագործությունը աստծու ողորմածության և արդարադատության միջոցով (տ. 105 և 111):

122. Հարց մի հիշված— այն հարցը, որ շոշափվեց վերևում (տտ. 67—72):

124—125. Հուրն ու ջուրը, հողն ու օդը և նրանց խառնուրդները— տարրերը և նրանց բաղակցություններից առաջացած մարմինները:

128. Սքև հիշտ է ասվածը վերի— վերևում ասվեց, որ աստծուց անմիջորեն կամ ուղղակի ստեղծվածը անվախճան է, հետևաբար և՛ անջնջելի կամ անեղծանելի (տտ. 67—69):

130—132. Հրեշտակները և երկինքները, ինչպես և նախնական նյութը և էներգիան (տտ. 136—137) ուղղակի ստեղծված են աստծուց, հետևաբար անվախճան են:

133—135. Իսկ տարբեր են այն...— իսկ վերոհիշյալ շորս տարրերը և նրանցից կազմված մարմինները (տտ. 124—125) ստեղծված են ոչ ուղղակի աստծուց, այլ երկնագնդերի ազդեցություններից (այլ ուժերից գոյատուր), որոնք գործում են իբրև երկրորդական պատճառներ:

139—144. Հոգիները կենդանյաց ու բույսերի...— կենդանիների ու բույսերի հոգիները անուղղակի ստեղծված են աստծուց:

145—148. Դու կարող ես մակաբերել այստեղից...— այս մտքից (որ այն ինչ ուղղակի ստեղծված է աստծուց, ենթակա չէ վախճանման) դու կարող ես հզորակացնել ոչ միայն մարդկային հոգու անմահություն, այլև մարդկային մարմնի հարուժյան հնարավորությունը: Խայածեողներ— Ադամի և Եվայի— մարմինները ևս անմիջականորեն ստեղծված են աստծուց և օժտված են անմահությունով, այդ առանձնաշնորհությունը, որ մարդիկ կորցրին սկզբնական մեղքի հետևանքով, վերահաստատվեց Քրիստոսի զոհաբերությամբ: Ուրեմն, մարդկային մարմնի վախճանումը ժամանակավոր է, և վերջին դատաստանի օրը մարդկային մարմինները հարուժյուն կառնեն միանալու համար հոգիներին:

Ե Ր Գ Ո Ւ Թ Ե Ր Ո Ր Գ

1. Աշխարհն ամբողջ— հեթանոսական աշխարհը: Կիպրուսներ— Արուսյակը կամ Վենեթիան, որ ծնվել է Կիպրոսում (հմմտ. Օվիդ. «Այլակերպ.» Ժ, 270):

3. Երբորդ ծիրով երկնային— յուրաքանչյուր մուրթակ ունի իր ուղեծիրը, որով պատմում է երկրի շուրջը: Երբորդ ուղեծիրը Արուսյակ մուրթակինն է:

9. Որն, ասում են, նաեց գրկում Դիդոնի— Կուպրիդոնը՝ Վենեթիայի որդին, ինչպես պատմում է Վիրգիլիոսը իր «Էնեականում», էնեասի որդու՝ Ասկանիոսի կերպարանքն առած, նստեց Կարթագենի թագուհի Դիդոնի գրկում և նրա մեջ սեր արթնացրեց էնեասի հանդեպ («Էնեակ.» Ա, 685—688):

15. Որ երեաց է՛լ ավելի պերճագեղ— Բնատրիչնի փայլն ու գեղը աստիճանաբար աճում են էմպիրեյ բարձրանալուն զուգընթաց:

19. Լույսեր— երանելի հոգիներ, որոնք այս աշխատեան կերևան ինչպես լույսեր:

35. Իշխանների հետ երկնի— հրեշտակների այն դասի հետ, որ վարում է երրորդ երկինքը (Արուսյակի երկինքը):

37. «Դուք, որ երբորդ երկրագունդն եք շարժում հար»— առաջին տողն է Գանտի մի տաղի:

49—50. Ես երկրում քիչ ապրեցի...— խոսողը Կառլոս Մուրճն է (1271—1295), Կառլոս Բ Անժուացու և Հունգարիայի արքայադուստր Մարիայի անդրանիկ որդին. վախճանվեց երիտասարդ հասակում:

51. Եստ շարիքներ չլին լինի աշխարհում— Կառլոս Մուրճը ընդհանուր կերպով ակնարկում է իր հոր և մանավանդ իր եղբոր՝ Ռոբերտի վատ կառավարության հետևանքով առաջացած շարիքները նրանց ենթակա տիրություններում:

58—63. Այն ձայն արի, որ Ռոզանն է ռոզան...— Պրովանսի կոմսությունը այստեղ ցույց է տրված ինչպես երկիր, որ տարածվում է Ռոզան (Ռոն) գետի ձախ ափին, ե՛րբ վերջինս ընդունել է Սուգա վտակի ջրերը:

65—66. Այն երկրի— Հունգարիայի:

67—75. Այս տողերի իմաստն է. «Սիկիլիան (այստեղ Սիկիլիան անվանված է Տրինակրո— եռածայր, նրա եռանկյունաձևությունը համար) նույնպես կունենար ինձ և իմ սերունդներին իբրև թագավոր, եթե Անժուացիները այն չկորցնեին Կառլոս Ա-ի հոռի վարչության հետևանքով: Սիկիլիան այստեղ նշված է շրջաբանությամբ. նա մի կղզի է, որ մշտնապատվում է Ֆարո հրվանդանից մինչև Պասսարո հրվանդանը, ոչ թե, ինչպես պատմում են հին պոետները (հմմտ. Օվիդ. «Այլակերպ.» Ե, 352—353), այնտեղ թաղված հսկա Տրիթոնի լինչոցի, այլ էթնա հրաբխային լեռան ծծմբային արտաշնչումների պատճառով: «Թող սատկեն Ֆրանսիացիները»— այսպես գուցեցին (Սիկիլիայի գլխավոր քաղաք՝ Պալերմոյի բնակիչները, երբ զինված ապստամբություն բարձրացրին Անժուացիների Ֆրանսիական տիրապետության դեմ: 1282 թ. այս ապստամբությունը պատմության մեջ հայտնի է «Սիկիլյան իրիկնաժամ» անունով:

76—78. Եվ եղբայրս եթէ այս բանն հասկանաւ...— Եթէ կրտսեր եղբայրս, Ռոբերտը, նախքան զահ բարձրանալը (զահ բարձրացալ 1309-ին) հասկանալ վտանգավոր հետեանքները հոռի կառավարության, իր մտոյց կհետաքննէր ազահ ու ընչաքաղց կատալոնցիներին, որոնց հետ բարեկամացալ Կատալոնիայում, պա տարալ նեապոլ՝ նշանակելով բարձր պաշտոններին:

110. Աստղերի շարժիչները— տե՛ս «Դր.», Բ, 128 ծանոթ.:

120. Ձեր ուռուցիչը— Արիստոտելի:

124—126. Ահա ինչու մեկը ծնվում է Սոլոն...— ահա ինչու մեկը ծնվում է օրհեստրի ու քաղաքագետի կոչումով, ինչպես Սոլոնը, մյուսը ծնվում է ռազմա- վարի կոչումով, ինչպես Քսերքսեսը. մեկը կոչված է քահանայության, ինչպես Մեկրիսեղէկը («Քահանայ Աստուծոյ բարձրելոյ». «Մեհր.», ԺԲ, 18), մյուսը՝ հա- րապետության, ինչպես Դեղարը (հմմտ. «Դժ.», ԺԷ, 109—111):

130. Սաղմից Եսովն անձման է Հակոբին— զեռ սազմից բիբլիական Եսովը ամեն ինչով տարբերվում էր իր եղբայր— երկվորյակ Հակոբից:

131—132. Իսկ Կլիբիբը...— Հոռոպոսը՝ Հոռոմի հիմնադիրն ու առաջին թա- դավորը, այնքան տարբերվում էր աննշան հորից, որ նրան ծնելու պատիվը վե- րագրվում էր Մարս աստծուն:

139—141. Երբ մարդ հարմար պայմաններում չէ ընկած...— երբ մարդ չի գտնվում իր ընդունակություններին ու կոչմանը համապատասխան գործունեուն թյան մեջ, հետևանքը վատ կլինի և՛ իր, և՛ հասարակության համար:

142. Հիմֆին— այն հակումին, որ բնությունը զնում է ամեն մարդու մեջ:

145—147. Քայց դարձնում եմ դուք քանա...— Հին մեկնիչները այս պո- դերի մեջ ահանում են ակնարկություն Կապուս Մուրճի երկու կրտսեր եղբայրներին մասին. մեկը Լուին է, որը զարծալ քահանա և անյան Տուպուլի եպիսկոպոս, մյու- սը՝ Ռոբերտը, որ 1309-ին գմրձալ Նեապոլի թագավոր (տե՛ս 76—78 տողերի ծանոթ.):

Ե Ր Գ Ի Ն Ն Ե Ր Ո Ր Գ

1. Չֆեաղպեղ կլեմենցա— Կառլոս Մուրճի կինը և ոչ դուստրը, որ հույն- պես կոչվում էր կլեմենցա:

3. Զարմն իր— Կապուս Մուրճի որդիները, հատկապես Կառլոս-Ռոբերտը:

6. Արդար պատիծ— Դանտեն այստեղ ընդհանուր և աղոտ կերպով ակնարկում է Անժուացիների սպազա գժրախտությունները:

7. Լույս հոգին— լուսահոգի Կառլոս Մուրճը:

11. Ունայնությանց— երկրային ունայն բարիքներին:

13. Եվ մեկն, ահա...— սա Կունիցցա դա Ռոմանոն է (տ. 32), քույրը էն- ձելինո Գ-ի (տե՛ս 29—30 ծանոթ.): Տոփոտ կին, ունեցել է երեք ամուսին և մի քանի հոմանիներ, որոնցից մեկն էր աաղնբաու Մորգելլոն («Քալ.», Զ, 58—75): Զառամյալ հասակում զղջաց իր անցյալ վարքի համար և ազատություն շնորհեց իր հոր և եղբայրների հպատակներին ու արժանացալ փրկության:

23. Երգում էր քիչ առաջ— մյուս հոգիների հետ երգում էր «Ովսանա» («Դր.», Ը, 28—30):

25—27. Ապակեմված Իտալիայի այն մառում...— ակնարկում է Մարկա Տրեհիզանայի (Տրեհիզանա) մարզը:

28. Մի բլուր— Ռոմանոյի բլուրը, ուր գտնվում էր էձձելիոնների ժառան- գական դղյակը:

29—30. Մի մարդ հուր ու բոց— սա Կունիցցայի եղբայր էձձելինո Գ դա Ռոմանոն է, որ համարվել է վախրազ բռնակալ (հմմտ. «Դժ.», ԺԲ, 109—110):

33. Ըստ որում ես հույժ ազգվեցի այս աստղից— որովհետև ես կյանքում խորապես կրեցի Արտուսի (Վեներա) մոլորակի ազդեցությունը, այսինքն՝ անձ- նատուր եղա սիրո արքին:

36. Ռամիկեները չեն հասկանա հեշտությամբ— հասարակ ժողովուրդը հեշ- տությամբ չի հասկանա, թե ինչպես աշխարհիկ սիրո հակումը, որ իմ մեջ նախ

վաճառանքի վերածվեց, հետագայում, ուղղվելով, դարձավ երկնային սեր և պատ-
ճառ հանդիսացավ իմ ներկա երանության:

37. Այս հոգին— Ֆուկո Մարսիլիացին (տ. 95):

42. Մի ուրիշ կյանք— ավելի տեական կյանք, ինչպիսին է համարվինը:

43—44. Ամբոխը ներկա...— Մարկա Տրեկզանայի մարզի ընկերները:

46—48. Սակայն շուտով նետ ու ըմբոստ պաղտացիք...— ակնարկում է գուելֆյան պաղտացիների կրած պարտութիւնը 1314 թվին. Դանտեն այն համարում է արժանի պատիժ Պագուայի համար, որ համառորեն չէր ուզում ենթարկվել Հենրիկ է կայսրին և ապա նրա տեղապահ Կանգրանդեին:

49—51. Անդ ուր Սիլեն ու Կանյանն են միանում...— Տրեկզում, ուր միանում են Սիլեն և Կանյան գետերը, տիրակալում է Ռիցցարդո դա Կամինոն, լայվ Գերարդին («Քավ.», ԺԶ, 124) որդին՝ Վերջինս հանկարծ գուելֆյանից անցնելով գրեթե իրան քաղաքականության, գժգոհութիւն առաջացրեց Տրեկզում և 1312 թվին դավաճանաբար սպանվեց գուելֆյան դավադիրների ձեռքով:

52—60. Ֆելտրեն նույնպես ողբալու է դառնորեն...— Ֆելտրե քաղաքը ևս արժանի պատիժ կստանա իր անօրեն եպիսկոպոսի դավաճանության պատճառով, որը զլխատման հանձնեց իր մոտ ապաստանած ֆերրարացի մի քանի տարագրիներին:

61—63. Գահույժ— այսպես է կոչվում հրեշտակների երրորդ դասը («Դր.», ԻԸ, 104):

67. Մյուս խնդպին, ու ծանօթ էր արդեն ինձ— Ֆուկո Մարսիլիացին, պրովանսալ տաղերգու, որ ծանոթ էր Կունիցցայի խաբերից (տա. 37—42):

78. Որոնք վեցյակ թևերով են պատկերվում— սերովբեները:

83—87. Մեծագույն ձուռն...— Միջերկրական ծովը՝ երկրային խոռոչներից մեծագույնը:

88—90. Ես ծնվել եմ այնտեղ, ուր կա մի ավան...— Ֆուկոն ծնվել է Մարսիլիայում՝ Միջերկրականի ափին, էբրոյի և Մագրայի գետաբերանների միջև:

91—93. Նույն արևմուտքն ու արևելքն ունեն...— գրեթե նույն միջօրեականի վրա են՝ գտնվում Ալժիրի ծովափնյա քաղաք Բուչան և Ֆուկոյի ծննդավայր Մարսիլիան:

96. Ես կրեցի ազդեցությունն այս երկնի— հմմտ. տ. 33:

97—98. Դուստրը Բելոնի— Կարթագենի թագուհի Դիդոնը:

100—101. Ֆիլիքը, որը եղավ...— Թրակիայի արքայադուստր Ֆիլիքը ինքնասպանություն գործեց Դեմոֆոնիի հանդեպ տաժաժ սիրուց, կարծելով, որ մոռացվել է դավաճանվել է նրանից:

101—102. Հերակլը, որ մեռավ...— Հերակլեսը մեռավ Քեսալիայի արքայադուստր Յոլի հանդեպ զգացած խելահեղ սիրուց (հմմտ. «Դժ.», ԺԲ, 67—69):

115. Ռախար— Երեքովի պոնտիկ, որ իր տան մեջ ապաստան տվեց Հեսուկ ուղարկած հետախույզներին, այսպիսով նպաստեց պաշտոլած քաղաքի դրավմանը և որբազան կամ Ավետյաց Երկրի նվաճմանը հրեաների կողմից: Այս արարքի շնորհիվ նա արժանացավ փրկության:

118. Այս երկնում, որտեղ ստվերն է ընկած ձեր աշխարհի— ըստ Ալֆրազանոսի տեսության, երկրի կոնաձև ստվերի ծայրը հասնում է միջև Արուսյակի երկինքը:

120. Որոնց Քրիստոսն հաղթեցելով էր փրկած— որոնց Քրիստոսը փրկել էր՝ հաղթանակ տանելով մահվան և Դժոխքի դեմ:

127. Քա փառք...— Յլորենցիան, որի ծագումը Ֆուկոն վերագրում է զնին:

130. Մադիկը անծյալ— Ֆլորենտական ոսկեգրամ ֆլորինը (որի անունը գալիս էր նրա մի երեսի վրա դրոշմված շուշանից):

133. Դրա համար— հարստության այդ տենչի համար (հմմտ. տ. 136):

135. Եվ քերտվում են լոկ կանոններն իրավանց— և միայն սերվում են կանոնական իրավունքի տեքստերը:

137—138. Եվ չեն ճգում նազարեթի մասին այն...— կարդինալներն ու պապերը հարստության ետևից ընկած շեն մտածում մահմեդականների տիրապետու-

թյան տակ գտնվող Սրբազան Երկրի (Պաղեստինի) մասին, ուր գտնվում է Քրիստոսի ծննդավայր նազարեթը:

139. Վատրիկան— այն բլուրը, ուր, ըստ ավանդության, խաչվեց ու թաղվեց Պետրոս առաքյալը:

142. Շուտ կազատվեն պղծութայնից այդ անսանձ— շուտով կազատվեն սանձարձակ սրբապղծութայնից կղերականները:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Ե Ր Ո Ր Գ

1—6. Առաջին և անճառելի Ուժն երկնից...— հայր աստվածը (առաջին և անճառելի Ուժն երկնից) նայելով իր աստվածային Որդու մեջ և նայելով Սիրով, այսինքն Սուրբ հոգով, որ բխում է հորից ու որդուց, ստեղծեց տեսանելի և անտեսանելի աշխարհը այսպիսի աննման կառարելությամբ, որ հիացում է պատճառում ճիւղողին:

9. Որ նաովում են շարժումները հակադիր— որտեղ հանդիպում են երկնային մարմինների հասարակածային ամենօրյա շարժումը արևելքից դեպի արևմուտք և մոլորակների զոդիակային տարեկան շարժումը արևմուտքից դեպի արևելք: Երկու շարժումների հանդիպման կետերը համապատասխանում են աշնանային և գարնանային գիշերահավասարների:

13. Միքը շեղ— զոդիակային ուղեծիրը, որի մեջ շարժվում են արևն ու մյուս մոլորակները:

28. Մայր բնության ամենամեծ լուսատուն— Արևը:

31. Այն մասի հետ...— գարնանային գիշերահավասարի կետի (համառ. առ. 8—9) և հետևարար հոյ համաստեղության հետ:

32—33. Պտտվում էր պարուրանն ուղիով...— օրական և տարեկան շարժումների հետևանքով արևը, պտղոմեոսյան սիստեմի համաձայն, թափալվում է պարուրանն ուղիով, երբ վեց ամսում ընթանում է մի արևադարձից դեպի մյուսը:

34. Լուսագունդը վիթխարի— արևի երկինքը:

49. Հազվեց ջակատը շորրոզը— Արևի (շորրոզը երկնքի) մեջ երևացող երանելի հոգիների խումբը: Սրանք իմաստուններն են՝ փրկիստիանները, աստվածաբանները, միստիկները:

53. Արևին հոգեկան— աստուծուն:

82. Մեկն սկսեց ինձ բարբառել— խոսողը Թովմաս Ակուինացին է:

92. Պսակն այս— երանելիների խումբը, որ պսակ է կազմել Բեատրիչեի և Գրանտեի շուրջ:

94. Հոտի սրբազան— քարոզիչների միաբանության, որ հիմնել է սուրբ Գոմինիկը («Գր.» ԺԲ, 46—105):

96. Ուրկից ովքեր շնորհաբան— կուռճառան— ովքեր շնորհակց հիմնադրի նշած ճանապարհից՝ օրրոտօր կաճեն հոգեկան սնունդով:

98. Ալբերտ Քյունցի— աստվածաբան և փրկիստիա Ալբերտ Մեծը (1193—1280): Գոմինիկյան եղբայր և ապա եպիսկոպոս: Թովմաս Ակուինացու ուսուցիչը Քյունցի և Փարիզում:

99. Ակուինացի Թովմաս— Ալբերտ Մեծի աշակերտը, նշանավոր աստվածաբան և փրկիստիա (1226—1274): Ուսուցիչ Քյունցի, Փարիզում և Նեապոլում: Մեռավ, հավանաբար, թունավորումից, կրոնի եկեղեցական ժողովին գնալու ճանապարհին (համառ. «Քաղ.» Բ, 69):

103—105. Գրանցիալա Նրանչեսկո— ԺԲ գրքի նշանավոր կանոնիկ:

106—108. Պիետրո Լոմբարդո— ԺԲ գրքի աստվածաբան և փրկիստիա: Նրա Sententiarum-ի շորս գրքերը դպրոցներում դարձան դոգմատիզմի ուսուցման պաշտոնական տեքստ:

109—114. Հիեզբեռոդ լայսն...— ակնարկում է Սողոմոն թագավորին, որի հետամտն ու իրճակի մասին վիճում էին աստվածաբանները: Համարվել է «Երգ Երգոցի»՝ միստիկական սիրո պոեմի հեղինակ:

115—117. Լայսը հոգու...— ակնարկում է Գիոնիսիոս Արեոպագոսին, որին քրիստոնյա դարձրեց Պաղոս առաքյալը («Գործք առ.» ԺԷ, 34):

118—120. Չատագովը քրիստոնէական դարերի...— Հաժանաբար նկատի ունի Օ դարի իսպանացի պատմաբան Պալլոս Օրոսիոսին:

124—129. Այն սուրբ հոգիէ...— ակնարկում է հռոմայեցի գրող և սենատոր Բեովտրոսին, ծնված 480-ին և բանարկված ու մահվան դատապարտված 526-ին գոթաց թագավոր Թեոդորիկի կողմից: Միջին դարերում նրան համարել են սուրբ և մարտիրոս: Չելլոբո— Պետրոս առաքյալի բազիլիկան Չելլոբոյում (Պալմա), ուր թաղվեց Բեովտրոսը:

131. Իգիդար— իսպանացի եպիսկոպոս, հեղինակը աստվածաբանական և պատմական երկերի: Բեղա Պատկառելի— անգլիացի աստվածաբան: Ռիկկարդ— ԺԲ դարի միտակն աստվածաբան:

133—138. Միգեր Բրարանցի— ԺԳ դարում ավերրոյցյան հոսանքի նշանավոր փրկիսոփա: Դասավանդել է Փարիզի համալսարանում:

139—141. Այն ժամին— առավոտյան: Հարսը Աստուծո— եկեղեցին: Իր սիրակեզ փեսային— Քրիստոսին:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Մ Ե Կ Ե Ր Ո Ր Կ

4—5. Մին ձգտում է իրավագետ դառնալու...— սկսում է թվարկույմը մարդկային սին հոգսերի, սկսելով նրանցից, որոնք առերևույթ ավելի ազնիվ են. շահադիտական նպատակով ձեռք բերվող մասնագիտութունների անօգտակարության մասին Դանտե խոսում է նաև իր «Նեյտոյրում» (Գ, 11):

16. Եվ այն հոգիէ...— Թովմաս Ակուինացին:

26. Ապա մյուսը՝ «Դեռ չի ծնվել... երա պես»— տես. Ժ, 114:

34. Նրա համար կարգեց եկեղի իշխաններ— եկեղեցու ամբաստանողի համար պահանջեց երկու հոգևոր առաջնորդներ, մեկը Ֆրանկիսկ Ասսիզեցին, մյուսը՝ Դոմինիկոսը:

40. Ես միմիայն կանեմ զովետը մեկի— այսինքն՝ Ֆրանկիսկ Ասսիզեցու (1182—1226): Սա ավետարանական պարզ կյանքի ու եղբայրական սիրո քարոզիչ էր, «կրասեր եղբայրների» (մինորիտների, ֆրանկիսկյանների) ուխտի հիմնադիրը:

43—48. Տուպինի և Կյաշի միջև...— նշում է Ասսիզիի՝ Ֆրանկիսկի ծննդավայրի, աշխարհագրական դիրքը Տուպինո և Կյաշո գետակների հովիտների միջև:

50. Մագեց արև մի պայծառ— ծնվեց Ֆրանկիսկը:

54. Աշեզի— Ասսիզի քաղաքի հին անունը:

55. Նա իր ծագից այնքան էլ չէր շատ հեռու— այսինքն՝ Ֆրանկիսկը դեռ շատ չէր առաջացել տարիքով:

58—63. Դեռ պարմանի՝ վեհի մտավ հոր հետ եւ— դեռ երիտասարդ հասակում Ֆրանկիսկը գտավեց հոր հետ՝ ի սեր մի այնպիսի կնոջ (Աղքատության), որին ոչ ոք հաճույքով չի ընդունի, այլ բոլորն էլ կատեն նրան և կսորչեն նրանից, ինչպես մահից:

64. Նա— այդ կինը, Աղքատությունը, որ այրիացել է Քրիստոսի մահից հետո:

67—69. Զօգեց և հուշն Ամիկլատի...— Աղքատության նկատմամբ սեր արթնացնելուն շօգնեց նաև Ամիկլատի դեպքի հուշը: Ամիկլատը մի աղքատ ձկնորդ էր, որ Կեսարի և Պոմպեոսի զորքերի արշավանքների ժամանակ քնում էր իր խղճուկ հյուսկույմ, առանց զուր փակելու և անխոռվ մնաց նույնիսկ այն պահին, երբ հանկարծ իր խրճիթը մտավ նույն ինքը Կեսարը (լուկան, «Փարսալիա», Ե, 521—531):

79. Բեռնարդ— Ֆրանկիսկի հետևորդներից առաջինը Ասսիզիում:

80. Բոբկացած— Ֆրանկիսկի օրինակով նրա աշակերտները քայլում էին բոկոտան:

82. Անհայտ գանձ— հոգեկան հարստություն:

83. Եգիդիա և Միլվետոռո— Ֆրանկիսկի ուրիշ երկու աշակերտներ:

85—86. Ապա այս հայրն ու ուսուցիչն համարձակ...— ապա Ֆրանկիսկը իր 11 աշակերտների հետ (հանդերձ ամբողջ ընտանյո՜ք) գնաց Հռոմ, որպեսզի Ին-

նովկենտ Գ պապից թույլտվութիւն ստանար ավետարանական պատվիրանների վրա հիմնված վանական նոր կարգ հիմնելու և նախնական թույլտվութիւն ստացաւ 1210 թվին:

87. Պարան հասարակ— այն հասարակ պարանը, որ Ֆրանկիսկյանները, ի նշան խոնարհութեան, կապում էին իրենց մեջքին կաշվե գոտու փոխարեն (հմտ. «Գժ.» ԻՆ, 67 ծանոթ.):

98. Երկրորդ անգամ Օնարիոսը զոնացրեց— երկրորդ անգամ և վերջնականապես Օնորիոս Գ պապը զոնացրեց նոր ուխտ հիմնելու Ֆրանկիսկի ցանկութիւնը:

100—105. Իսկ երբ որ էա, տանջակրօքայն ծարավի...— ակնարկում է իր 11 աշակերտների հետ Ֆրանկիսկի առաքելութունը Արեւելք 1219 թվին:

107—108. Քրիստոսից վերջին կնիքն ստացավ...— Սերովբեի կերպարանքով նրան երևացած Քրիստոսից ստացավ վերջին կնիքը, այսինքն ձեռքերում, ուղեբերում և կոդում ստացավ Քրիստոսի վերջերի նշանները, որոնք նա կրեց մինչև իր մահը:

113. Իր կնոջը թանկագին— Աղքատութիւնը:

117. Եվ այլ դագաղ չկամեցավ իր մարմնի համար: 1226 թվի հոկտեմբերին, մահանալիս, Ֆրանկիսկի փափագեց փոխադրվել իր նախասիրած եկեղեցին և այնտեղ մերկ պառկել մերկ գետնին:

118—120. Ես...— Դոմինիկը, որ Ֆրանկիսկի հետ առաջնորդեց եկեղեցին (Նավը Պետրոսի, հմտ. «Քավ.» ԼԹ, 129) աշխարհի փոթորկահանույզ ժողի միջով:

121. Հիմնադիրը մեր ուխտի— հիմնադիրը դոմինիկյան միտրանութեան, որին պատկանում է այստեղ խոսող թովմատ Ակուինացին:

125. Նոր մարակի— կղերական պաշտոնների հետ կապված նյութական բարիքների:

127—129. Որքան հոտի գառնակները ուխտակից...— որքան ավելի դոմինիկյան միտրանութեան անգամները հեռանում են իրենց հովվի պատվիրաններից ու օրինակից, այնքան ավելի նրանց մեջ նվազում է այն հոգեկան հարթությունը, որով նրանք պետք է սնվեն և սնեն ուրիշներին:

136. Դու կլիքես հիմա մասամբ զոնացած— քիչ առաջվա իմ խոսքերի մասի կետերը լուսաբանված տեսնելու քո ցանկութունը հիմա զոնացած կլիքի մասամբ, այսինքն՝ այն կետը, որ վերաբերում է քո առաջին հարցին (ատ. 22—25):

137. Ինչու փռում է ծառն այն— ինչու է այլաբանվում դոմինիկյան միտրանութիւնը:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Ե Ր Կ Ո Ի Ե Ր Ո Ր Գ

1. Օրենյալ հուրը— Թովմատ Ակուինացին:

2. Հոգվոց պոսկը հիշյալ— նախորդ երգում հիշված աասներկու հոգիների կազմած շրջանակը:

10—21. Ինչպես երբեմն ամպերի մեջ նրբածիր...— հոգիների երկու պսակների ներդաշնակ շարժումը համեմատում է կրկնակ մի ծիածանի համակենտրոն աղեղների հետ:

11. Յուրեմը... իր եածիշտին— Յուրեմի նածիշտան ու բամբերը Միածանն է՝ Տավմանտի գուտրը («Քավ.» ԻԱ, 50):

13—15. Եվ ներսից է ծագում աղեղը դսի...— Դանտեի ժամանակներում կարծում էին, որ ծիածանի ներսի աղեղի անդրադարձումից է առաջանում դրսի աղեղը, ինչպես ձայնի անդրադարձումից առաջանում է արձագանքը:

18. Աստ Աստուծո զաշնէ՛ նոյի հետ կե՛հած— համաշխարհային շրհեղեղից հետո աստված Նոյ նահապետի հետ հանդիսավոր դաշինք կնքեց, որի համաձայն այլևս շրհեղեղ չէր լինելու աշխարհում և, իրեն նշան ու հաստատում այդ դաշինքի, ուղարկեց ծիածանը («Մենդ.» Թ, 9—14):

28. Մեկի խորից— սա Ֆրանկիսկյան Բոնավենտուրն է:

32. Պետի մասին մյուս— կրոնական համայնքի մյուս ղեկավարի մասին,

որը իսպանացի Գամինիկն է (1170—1221), դոմինիկյանների միաբանութեան հիմնադիրը:

38. Իմ պետը— Ֆրանկիսկ Աստիգեցին: Այստեղ— Ժա երգում:

38. Գրոշին— խաչին, եբրեւ փրկութեան դրոշի:

39. Եվ թվով էլ բավականին նվազել— և թվով էլ աստիճանաբար նվազել էր հերետիկոսութեանների պատճառով:

43. Իր հարսին— եկեղեցուն (համա. («Դր.» Ժ, 140): Ինչպես ասվեց— տե՛ս ԺԱ, 31—36:

46—48. Անդ, ուրկից է ծագում Ձեփյուրն աղվական...— արեմտյան կողմում, որտեղից է ծագում Ձեփյուրն՝ կենդանացնելու համար բուսականությունը, որով պարնանը ծածկվում է նվրոպան: Ակնարկում է իսպանական թերակղզին:

52—54. Գայարոգա— քաղաք հին Կաստիլիայում (Իսպանիա), Գոմինիկի ծննդավայրը: Հավանու տակ մեծ վաճաճի...— հովանավորութեան տակ Կաստիլիայի թագավորների պինանշանի, որի քառաբաժան վաճաճի մեջ պատկերված են երկու առյուծներ և երկու զոյակներ:

60. Հղության մեջ երա մասին գուշակեց— ըստ ավանդութեան, Գոմինիկի մայրը իր հղութեան ժամանակ երազ տեսավ, որ ինքը ծնելու է ճերմակ ու սև մի շան, զնչին պահած մի վառ շահ, որով հրդեհում էր աշխարհը:

64—66. Կեֆամայրը իր երազի մեջ տեսավ...— ըստ մի այլ ավանդութեան, Գոմինիկի կնքամայրը երազում տեսավ, որ իր մանկիկը ճակատին ուներ մի աստղ, որով նա իր հեռուորդների հետ յուսավորում էր աշխարհը:

70. Դոմինիկոս (Dominicus)— Dominus (Տեր) բառի ստացական ածականը, ըստ միջնադարյան քերականների սահմանման: Ուզում է նշել Գոմինիկի լիակատար նվիրվածությունը Տիրոջ:

72. Իր այգում— եկեղեցուն:

75. Առաջնագույն պատվերն եղավ Քրիստոսի— եղավ Քրիստոսի կարևորագույն պտուղները խոնարհութեան ու ազքտաութեան մասին:

79. Երջանիկ— Գոմինիկի հայրը Երջանիկ էր ոչ միայն անունով այլև իրապես:

80. Հովաճեճա— եբրայերեն նշանակում է աստծուն հաճելի կին:

83. Օստիացի— Օստիայի եպիսկոպոս էնրիկո դի Սուզա, կանոնական իրավունքի մասնագետ (մեռ. 1271-ին): Թաղեռ— բուլոնյացի Թաղեռ Պեպոլի՝ Դանտեի ժամանակակից նշանավոր կանոնագետ:

86. Այգին— տես տ. 72 և ծանոթ.:

88. Աուր գանից— պապական գահից:

95—96. Մոլորությանց ընդդեմ հոգուտ այն սերմի...— քրիստոնեական աշխարհը պառակտող մոլորությունների դեմ՝ ի պաշտպանություն ուղղափառ վարդապետութեան, այն սերմի, որից ծնեցին Դանտեի շուրջը պսակ կազմած քսանշորս տունկերը՝ քսանշորս իմաստունները:

101—102. Այնտեղ, ուր...— Պրովանսում, ուր հերետիկոսությունը ավելի շատ էր տարածված և ավելի համառոտ էր դիմադրում:

103. Տարբեր առուներ— տարբեր հետևորդներ: Գոմինիկին ճեղքել անվանելով (տ. 98), նրա հետևորդներին էլ անվանում է առուներ: «Տարբեր առուներ» արտահայտությունը գուցե ակնարկում է այն երեք ճյուղերը, որոնց բաժանվեցին դոմինիկյանները Գոմինիկի մահից հետո:

106—108. Մեկ անիվը...— Գոմինիկի՝ մեկը երկու անիվներից, որոնց վրա վարվեց կառքը, որով եկեղեցին մարտնչեց, պաշտպանվեց և հաղթեց ներքին կոիվներում:

109. Երկրորդի— երկրորդ անիվի, Ֆրանկիսկ Աստիգեցու:

115. Հառը— ֆրանկիսկյանների համայնքը:

116—117. Նրա կրունկ դրած տեղ...— Ֆրանկիսկի և նրա առաջին հետևորդների կրունկ դրած տեղը այժմյան ֆրանկիսկյանների համայնքը իր ոտքի մատն է գնում, այսինքն՝ իրենց նախորդների հակառակ ուղղությամբ են ընթանում այժմյան ֆրանկիսկյանները: Վերջիններս գծավեցին ու պառակտվեցին երկու համավանքների «հոգեկանների» և «վանականների»:

118—120. Եվ այդ բանի շուտով արդյունքը հռո՛...— Ֆրանկիսկայանների մեջ ծագած գոտուժյուններին հարմարեցնում է ավետարանական առակը (Մատթ. ԺԳ, 24—30)։ Եվստ մշակութային արդյունքը կերևա, երբ որոմը կայրվի և չի կարողանա իրրև բարի ցորենահատիկ մտնել շտեմարան, այսինքն Ֆրանկիսկայանների երկու հատվածները, որոնք իրենց ծայրահեղություններով («հոգեկանները» պահանջում էին ուխտի կանոնադրությունը խստացնել, իսկ «վանականները» պահանջում էին թուլացնել) հեռացվել են Ֆրանկիսկի նշած ճանապարհից, կպատմվեն իրենց սխալի համար, երբ ընդմիջա պարագլմեն երկնքի թագավորությունից»։

121—123. Ով որ ուզի մեռ գորքը քերթել...— ով ցանկանա մեկ-մեկ քննել Ֆրանկիսկայան եղբայրներին, կգտնի դեռ ոմանց, որոնք հավատարիմ են սկզբնական ավանդությանը։

124—126. Սակայն դա ոչ Ակուսապարտում կգտես, ոչ Կազալում...— ակնարկում է Ֆրանկիսկայանների ավագերեց Մաթթեո Ակուսապարտցուն (մեռ. 1302-ին), որ ուխտի կանոնադրությունը խիստ գտավ և թուլացրեց, և «հոգեկանների» պարագլուխ Ուրբերտինո Կազալցուն (մեռ. 1388-ին), որ ուխտի կանոնադրությունը թույլ գտավ և պահանջեց խստացնել։

127. Բռնավեճաուր Բանյարցի (1221—1274)—Ֆրանկիսկայան ուխտի գեներալ, կարդինալ, աստվածաբանական բազմաթիվ երկերի հեղինակ. անվանվել է «սխուլաստիկների Պլատոն»։

130. Իլլուսինատե ու Ավգուստին—Ֆրանկիսկ Աստիզեցու առաջին աշակերտներից։

133. Սուրբ Վիկտարի Հյուզոն—Ֆրանսիացի միստիկ աստվածաբան։

134—135. Մանչաղոս (այլ անունով Կոմենտոր)—Ֆրանսիացի աստվածաբան։ Բապանցի—բնիկ լիսարոնցի, բժիշկ և աստվածաբան, հետագայում պապ՝ Հովհաննես ԻԱ անունով (մեռ. 1227-ին)։

136—137. Նաթան—հրեա մարգարե, որ պախարակեց Դավիթ թագավորին՝ Ուրայի կեռոջ հետ ունեցած մեղավոր կապի համար (Հմմտ. Բ Թագ. ԺԲ, 1—14)։ Ոսկերեբան հաջորդված պատրիարքը—Կոստանդնուպոլսի պատրիարք Հովհաննես Անդրեոզյան, որ «ոսկերեբան» է անվանվել իր փայլուն պերճախոսության համար։

137—138. Անելմ—Քենտրերբրի արքեպիսկոպոս, աստվածաբան (մեռ. 1109-ին)։ Դոնատո— Դ արի քերական, Տերենտիոսի ու Վիրգիլիոսի կենսագիր ու մեկնաբան։

139. Ռարան—Թ դարի աստվածաբան, Մայնցի արքեպիսկոպոս։

140—141. Հովակիմ (Joachim) Ֆլորացի—Ֆլորա վանքի (Կալարբիա) արքահայր և ԺԲ դարի հետաքրքրական դեմքերից մեկը (մեռ. 1202-ին)։ Աստվածաշնչի մեկնությունը նվիրված իր երկերում առաջարկել է կրոնական կարգերի խոր փոփոխություն և նախատեսել է բարոյապես ու սոցիալապես բարեփոխված աշխարհի ծնունդը։ Նրա գաղափարներից շատերը դատապարտել է եկեղեցին։

142—144. Տողերի իմաստն է. «Ֆրանկիսկի մասին դոմինիկյան թովմաս Ակուսինացու գովեստի խոսքերն էին, որ ինձ՝ Ֆրանկիսկայան Բոնավենտուրիս, մղեցին պանծացնելու հավատի այնպիսի մի պաշտպանի, ինչպիսին է Դոմինիկը»։

Ե Ր Կ Տ Ա Ս Ն Ե Ր Ե Ք Ե Ր Ո Ր Դ

1—21. Հենց որ Բոնավենտուրը դադարեց խոսել, կենդանի լույսերի երկու պսակները վերսկսում են երգել և միաժամանակ պտավել Դանտեի ու Բենտրեչչի շուրջ, մի պսակը մյուսին հակառակ ուղղությամբ։ Որպեսզի ընթերցողը որոշ գաղափար կազմի իրողության մասին, բանաստեղծը նրան հրավիրում է երևակայության մեջ միացնել երկնքում 15 վառ աստղեր, Մեծ Արջի յոթ աստղերը և Փոքր Արջի երկու մեծ աստղերը և ապա պատկերացնել, որ այս 24 աստղերը երկնքում կազմեն երկու համաստեղություն, համակենտրոն և իրար հակառակ պտավող։

7—9 Սալյակ— Մեծ Արջի համաստեղությունը։

10. Բերանն այն եղջյուրին— երկու վերջին աստղերը Փոքր Արջ համաստեղության։

14. Ինչպես այն, որ կազմեց դուստրը Մինոսի— ինչպես այն պսակածե համաստեղությունը, սրին կերպարանափոխվեց Արիադնան (դուստրը Մինոսի)։

24. Քիանա— գետ Տոսկանայում:

25. Այնտեղ չէին երգում Բախան ու Պեան— 24 իմաստունների այդ երկու շրջանակների մեջ չէին օրհնորգվում ու փառաբանվում հեթանոսական աստվածուհի յունները, ինչպիսիք են Բաքոսն ու Ապոլլոնը (որի մականուններից մեկն է Պեան):

31. Այն լուսաշող հոգին— Թովմաս Ակուինացին:

32. Աստվածասեր աղբատի— Ֆրանկիսկ Ասսիզիցու:

35. Քս մի հարցը— տես ԺԱ, 25:

36. Մյուս հարցը— տես ԺԱ, 26:

37. Նախահայրը— Ադամը:

38. Այն կնոջ— Եվային:

40. Մյուսը— Քրիստոսը:

46—48. Զարմանում ես ուստի խոսքից իմ ասած— վերևում, Ժ երգի 109—

114 տողերում, Թովմաս Ակուինացին ասել էր, թե դեռ չի ծնվել մի իմաստուն Սողոմոնի նման. դա Դանաեին զարմացնում է՝ մի՞թե Սողոմոնն ավելի իմաստուն է քան Ադամն ու Քրիստոսը, որոնք անմիջականորեն ստեղծված են աստծուց:

59. Երկնաբնակ գոյակների մեջ ինչյակ— հրեշապակաց ինք դասերի մեջ:

83. Կավահողից կերտված մարդը առաջին— Ադամը:

84. Նա, ով Կույսից էր ծնյալ— Քրիստոսը:

87. Ինչպես երկու այն անձանց մեջ— ինչպես Ադամի և Քրիստոսի մեջ:

92. Նա— Սողոմոնը:

93. «Ենդրիբ ինչ որ ցանկանաս»— ըստ Աստվածաշնչի ավանդության Սողոմոնն թագավորը գիշերային քնի մեջ էր, երբ երազում աստված երևաց և ասաց նրան. «Ենդրիբ ինչ տամ քեզ: Սողոմոնը պատասխանեց. «Քո ծառային իմաստուն սիրտ տուր, որպեսզի կարողանամ ժողովրդին դատել (կառավարել) և բարին ու չարը գանազանել»: Եվ աստված ասաց նրան. «Ահա քեզ կտամ իմաստուն և հանձարեղ սիրտ, այնպես որ քեզ նման ոչ ոք եղած չլինի քեզանից առաջ և ոչ ոք չլինի քեզանից հետո» (Հմմտ. Գ թագ. Գ, 5—12):

97—102. Ոչ աղպեսզի իմանա...— Սողոմոնը իբրև թագավոր աստծուց խընդրեց իմաստություն, որպեսզի լավ գատի կամ արդարորեն կառավարի ժողովրդին, և ոչ որպեսզի իմանա վերացական գիտելիքներ:

106. «Չի ծնվել»— Թովմաս Ակուինացու ասած «Դեռ չի ծնվել մի իմաստուն նրա պես» (Ժ, 114) խոսքը ուրե՛ն նշանակում է «Դեռ չի ծնվել այնպիսի մի իմաստուն թագավոր, ինչպիսին եղավ Սողոմոնը»: Այդ նշանակում է, որ Սողոմոնը եղավ ամենաիմաստուն թագավորը, բայց ոչ ամենաիմաստուն մարդը:

125. Պարմենիդ, Բրիս ու Մելիս— հնադարյան հույն փիլիսոփաներ:

127. Սարքիսու և Արիսու— Գ—Գ գարեբր հերետիկոսներ:

130. Մարդիկ պետք չէ հախառն դատեն բնավին— այս և հետագա տողերում Թովմաս Ակուինացին պախարակում է թեթևամտությունը նրանց, որոնք հախառն դատաստաններով վճռում են գալիքը, հատկապես ուրիշների փրկությունն ու դատապարտությունը:

139. Սեր Մարտինո կամ Բերտա— մի որևէ հասարակ այր կամ կին:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Չ Ո Ր Ս Ե Բ Ո Ր Գ

1—8. Թովմաս Ակուինացու խոսքը ուղղված շրջանակից դեպի կենտրոն և Բեստրիչի խոսքը ուղղված, ընդհակառակը, կենտրոնից դեպի շրջանակ, բանաստեղծին հիշեցնում են կլոր ամանում գտնված ջրի ալեծուփ շարժումը եղրից դեպի կենտրոն և կենտրոնից դեպի եզր:

10—18. Այստեղ առաջադրված երկու հարցերը (1. երանելի հոգիներից ճառագայթող լույսը տևելո՞ւ է հավիտենապես, նաև մարմինների հարությունից հետո, 2. եթե տևելու է, ապա գա վնաս չի՞ տա նրանց տեսողական օրգաններին) հետագա տողերում լուծվում են Թովմաս Ակուինացու սխոլաստիկ վարդապետության համաձայն:

34. Ամենալիս լույսից— Սողոմոնի լուսաճաճանչ հոգուց, որ շրջանակի հոգիներից ամենավառն էր (Ժ. 109):

36. Հըրեշտակի ձայնը ուղղված Մարիամին— Մարիամին ավետիս բերող Գարբրիել հրեշտակապետի ձայնը (հմմտ. «Քաղ.» Ժ, 3.—40):

84. Նոր բարձրադիր մի երկնեում— Հրատի երկնքում (տ. 100):

96. Հելիոս— հունարեն նշանակում է արև: Արև է Դանտեն երբեմն անվանում աստծուն («Դր.» Թ, 8. ԺԵ, 76):

103. Հիշողությունն աստ հաղթում էր հանճարին— որովհետև վերջինն անկարող է արտահայտել այն, ինչով տպավորվել է հիշողությունը:

108. Նա կոեսենի այդ լուսավառ Քրիստոսին— Քրիստոսին հետևողը, լավ քրիստոնյան, արժանի դառնալով երկինք բարձրանալու, անձամբ կոեսենի այդ լուսավառ և հրաշափառ Քրիստոսին՝ Հրատի խաչի վրա:

125. «Ելիր» և «հաղորդ»— երկու բառերը մի օրհներգի, որով այն հոգիները կոչ էին անում Քրիստոսին հաղթանակ տանել մահվան և զժոխքի գեմ:

135. Իսկ ես չէի այն աչքերը դեռ դիտած— իսկ ես դեռ չէի նայել Բեատրիչի աչքերին, որոնք ավելի էին գեղեցկացել նոր երկնքում:

136. Կենթի որ չեմ մեղադրում ինքըս ինձ— կենթի որ ինքս ինձ չեմ մեղադրում ետ դասելուս համար Բեատրիչի՝ գեղեցիկ աչքերի հմայքը հոգիների երգեցողության հմայքից (տտ. 127—132):

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Հ Ի Ն Գ Ե Ր Ո Ր Դ

4. Քնարի ձայնն հանելի— երանելի հոգիների հաճելի խմբերգը:

20. Մի լույս— մեկը այն լուսահոգիներից, որոնցից կազմված է Հրատի խաչը («Դր.» ԺԻ, 94—102): Այս մեկը Կալչազուիդան է՝ Դանտեի ապոպայալը:

25—27. Այսպես սիրով վառվեց ռզին Անֆիսի...— այսպես խանդաղատեց Անֆիսի ռզին, երբ իր սրտուն՝ էնեասին, կենդանի տեսավ Նիլսյան դաշտում՝ մեռելների թագավորության մեջ: Նույնպիսի զգացումով տոգորվեց Կալչազուիդան, երբ երկնքում տեսավ իր զարմիկ Դանտեին:

30. Երկու անգամ— հիմա և մահից հետո:

53. Մատյանը մեծադիր— աստվածային կանխագիտության մատյանը:

55. Նախավորից— առաջին էակից, աստծուց:

62. Հայելու մեջ ցուցիկ— աստծու մեջ:

74. Առաջնագույն հավասարին— Արևին (տ. 76), աստծուն:

84. Երախտիքը միայն արտով եմ հայտնում և ոչ նաև խոսքերով:

88. Ես արմատդ եմ— արմատը այն ծննդարանական ծառի, որի վերջին ընձյուղն է Դանտեն:

93. Քավարանի նախագառում— Քովարանի առաջին բոլորակում:

94. Իմ ուղին էր, և ին մեծ պապն ճարագատ— Կալչազուիդայի որդին կոչվում էր Ալիգիերո. Ալիգիերոյից ծնվեց Բելլոն, հայրը Ջերիի («Դժ.» ԻԹ, 27) և Բելլիկոյենի. այս վերջինից ծնվեց մի ուրիշ Ալիգիերո, հայրը Դանտեի:

97. Ֆլորենցիան, հին պարսպով շրջափակ— Ֆլորենցիան շրջապատող հին պարիսպը ըստ ավանդության կառուցվել է Կառլոս Մեծի ժամանակներում: Ապա, 1173 թվականին կառուցվեց մի երկրորդ, ավելի լայն պարիսպ. ապա մի երրորդ պարիսպ, որի կառուցումն սկսվեց 1234 թ. և ավարտվեց ԺԴ դարի ընթացքում:

106. Մարդաքափուր տներ— ընտանիքի պահանջից ավելի մեծ տներ ավելորդ սենյակներով:

107. Մարդաբազալ— Ասորեստանի թագավոր (է դար. մ. թ. ա.). ըստ ավանդության հռչակված էր մեղկ և ապակահաված բարբերով:

109. Ուշիլատուն Մոնտեմալից չէր անցել— Ֆլորենցիայի շքեղությունը, ինչպիսին երևում է Ուշիլատոյո լեռան բարձունքից, դեռ չէր գերազանցել Հռոմի շենքերի շքեղությանը:

112. Բելլիկոյեն Բերտի դեի Ռավինյանի— ԺԲ դարի ազգեցիկ Ֆլորենտացի:

115. Նեոլիներ և Վիկիլիներ— Ֆլորենտացի հին մեծահամբավ առևմեր:

118—119. Ամեն մեկը իր տեղում...— յուրաքանչյուր Ֆլորենտացի վստահ էր, որ ինքը գերզման կունենա հայրենիքում և ոչ թե աքսորավայրում:

120. Ֆրանսիայի համար, ուր գնում էին ֆլորենտացի տղամարդիկ գլխավորապես առևտրական կամ դրամական գործերով:

127. Լաթա Սալտերեիլո— Դանտեին ժամանակակից ֆլորենտացի իրավաբան, որ գործուն մասնակցություն ունեցավ Ֆլորենցիայի քաղաքական կյանքին: Չանգեիլա— Դանտեին ժամանակակից ֆլորենտուհի, որ հայտնի էր իր անպարկեշտ և գայթակղիչ բարքերով:

129. Կինկիննատ— տես «Դր.» 2, 46: Ուղղամիտ պետական գործչի տիպար: Կոռնիլիա— տես «ԺԺ.» Գ, 128: Առաքինի կնոջ տիպար:

134. Ջեռ եկեղեցում ճիևավուրց— Ֆլորենցիայի Սան-Ջովաննի եկեղեցում («ԺԺ.» ԺԹ, 17):

136. Մորոնտոն և Էլիսն եղան ինձ եղբայր— Կալլագուիդայի այս եղբայրները մասին ոչինչ հայտնի չէ մեկնիչներին:

137—138. Պաղոսի հավտից— Պո գետի հովտից. հավանաբար նկատի ունի Տերրարա քաղաքը, ուր հերավի, ԺԱ դարից մինչև ԺԴ դարի կեսերը ապրել է Ալիգիերի անունով մի ընտանիք. մայրական այդ աղջանունից առաջացավ Կալլագուիդայի որդու անունը, և ապա, շնչին փոփոխությամբ, Դանտեի հոր և ընտանիքի անունը:

139. Մառայեցի ապա կայսր Կոնրադին— Սվեվիայի Կոնրադ Գ կայսրը Ֆրանսիայի Լուզովիկոս է թագավորի հետ մասնակցեց իտալիացի երկրորդ արշավանքին (1147—1149), որին միացան մի քանի ֆլորենտացիներ:

143—144. Գավանդները որի...— մահմեդական կրոնի հետևորդները, զավանդները Հոռոմի պապի մեղքով բռնաբարում են քրիստոնեության իրավունքները:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Վ Յ Ց Ե Ր Ո Ր Դ

1. Ազնվությունն արյան— ցեղային կամ ժառանգական ազնվականություն, ի հակադրություն իսկական ազնվականության, որ գալիս է անհատապես օժտված հոգուց:

6. Ես էլ մի պահ հայտնացա զրանից— ես էլ մի պահ հայարտություն զգացի իմ ազնվական ծագման համար: Դանտեն նախորդ երգի վերջում իմացավ, որ իր ապուլպապ Կալլագուիդան եղել է ասպետ, այսինքն՝ ազնվական (ԺԾ, 139—141):

8. Եվ եթե դու շնորհավես օր առ օր— այսինքն՝ եթե ժառանգական ազնվականությունը քիչ-քիչ շնորհավի, շամբապնդվի նոր սերունդների արժանավոր գործերով:

10. «Դու»— հարգանքի նշան արտահայտող դերտունն: Դանտեն այն գործածում է միայն Բրունետտոյին, Ֆարինատային, Կավալկանտեին և Բեատրիչին դիմելիս. հիմա գործածում է նաև Կալլագուիդային դիմելիս, որին սկզբում դիմել էր առանձին («ԺԾ, 87):

14—15. Ինչպես ես, ով հազազ, երբ տեսավ...— ակնարկում է Մալեհո դամային Լանչիլոտտոյի ասպետական վեպում («ԺԺ.» Ե, 127—137): Հեռվից ներկա գտնվելով Լանչիլոտտոյի և Ջինեվրա թագուհու միջև զրույցին, երբ վերջինս ասաց խոսքեր, որոնք իրենց փոխադարձ սիրո բացահայտ վկայությունն էին, դաման րազմանշանակ կերպով հազաց՝ ասպետին իմացնելով իր ներկայությունը և հասկանալով, որ ինքը գիտե նրա գաղտնիքը:

25. Փարախը սուրբ Հովհաննիսի— Ֆլորենտիան, փարախը (հմմտ. «Դր.» ԻԾ, 4—6), որի հովանավորն էր սուրբ Հովհաննես Մկրտիչը (սան Ջովաննի Բատիստա):

41. Թաղի մեջ ճիևավուրց— Սան Պիերո կոչված հին կենտրոնական թաղում, ուր ապրում էին ֆլորենտական հին ընտանիքները:

46—48. Մարսից մինչև Բատիստ...— Հին Կամուրջի վրայի Մարսի արձանից (տ. 146) մինչև Ջովաննի Բատիստա (Հովհաննես Մկրտիչ) տաճարը, այսինքն քաղաքի հարավային ծայրից մինչև հյուսիսային ծայրը, Ֆլորենցիայի սահմանները Կալլագուիդայի ժամանակներում:

49—50. Յիզգիճ, Չերտալոդ, Կամպի— գյուղաքաղաքներ Ֆլորենցիայից ոչ հեռու:

53. Դալուցցո ու Տրեսպիա— ավաններ Ֆլորենցիայի սահմաններից դուրս:

56. Ագուլյացո կամ Սինյացո պետ մարդկանց— ակնարկում է Բալդո Ագուլյացուն և Ֆացիո Սինյացուն, որոնք տխրահռչակ քաղաքական գործիչներ էին ֆլորենտական հանրապետության մեջ Դանտեի ժամանակներում:

58—66. Տողերի իմաստն է. «Եթե հոգևորական դասը դուրս չգար իրեն սահմանված դերից (հմմտ. «Քաղվ.» Զ, 91—93) և դրանով չնպաստեր Իտալիան պառակտող գծաուձայններին, այս շատերը կմնային իրենց նախնիների տեղերում, և Ֆլորենցիան չէր նեղվի նորարենակների խոնավից և բարքերի այլասերումից»:

61. Նա ով հարստացել է փողով— հավանաբար նկատի ունի Վիրլուտինների տոհմը, հատկապես Լիպպո Վիրլուտին, որ ԺԳ դարի սկզբին Սեմիֆոնտեի դղյակից փոխադրվեց Ֆլորենցիա՝ առևտրական և դրամական գործերով զբաղվելու:

64. Մոնտեմուլոն— դղյակ, որ պատկանում էր Գուիդո կոմսերին:

65. Չերկինե— Ակոն բնակավայրից Ֆլորենցիա փոխադրված ազդեցիկ տոհմ, որ գլխավորեց Սպիտակների կուսակցությունը ֆլորենտական համայնքում:

66. Բոնդինոնտիֆ— նշանավոր տոհմ, որին պատկանում էր Մոնտեբուոնոյի դղյակը Գրեվե (Աոնոյի վտակը) գետի ափին:

73. Ուրբիսալ ու Լաւեի— հին ծաղկուն քաղաքներ հյուսիսային Իտալիայում, որոնք Դանտեի ժամանակ արդեն ավերակ էին դարձել:

75. Սինիգալյա ու Կյուզի— իտալական հին քաղաքներ, որոնք անկման էին հասել Դանտեի ժամանակներում:

82—84. Նվ ինչպես որ լուսնի երկինքը...— ինչպես լուսինը մերթ բարձրացնելով, մերթ իջեցնելով ծովերի ջրերը, փոփոխակիորեն ծածկում ու բացում է ափերը, այսպես Բախտը մերթ բարձրացնում, մերթ իջեցնում է Ֆլորենցիան:

88—93. Այս տողերում, ինչպես և հետագա տողերում Կալլագուիզայի թվարկած հին ֆլորենտական տոհմերը Դանտեի ժամանակ կամ անհետացել էին, կամ նսնամացել:

94—96. Դարպատի մոտ...— դարպասի մոտ Սան Պիերո թաղի (տ. 41), ուր ներկայումս ապրող Չերկինները (տ. 65) իրենց դավաճանական քաղաքականութայամբ շուտով կործանման կհասցնեն պետական նավը:

97—99. Ռավինյանք— ազդեցիկ տոհմ, որի գլուխն էր Բելլինչոնե Բերտին («Դր.» ԺԵ, 112):

105. Նվ նրանք, որ կեղծից ամբ զգացին— ակնարկում է Կյարամոնտեզիներին, որոնք ամաչեցին իրենց մի ազգականի ղեղծարարության համար:

106. Այն բուրբ— Դոնատինների տոհմը, որի մի ճյուղն էին Կալֆուչինները:

109. Նրանք— Ուրբերինները:

111. Գնդերն ուկե— ոսկեգնդերը տոհմանշանն էին Լամբերտինների՝ գիրելլինյան մի բնասնիքի:

112—114. Այսպես շեցնելով էին նախնիքը նրանց...— այսպես էին Ֆլորենցիան ծաղկեցնում նախնիները այլասերված Վիստամինիների և Տոզինգինների, որոնք, վայելելով ֆլորենտական թեմը վարելու ավանդական իրավունքը, հավաքվում են նպիսկոպոսարանում և կերուխումով զբաղվում:

115. Ժպլիեճ տոհմը— Ադիմարինների տոհմը:

119—120. Բայց Ուրբերտին Դոնատոյին դուր չնկավ...— բայց Ուրբերտինո Դոնատոյին դուր չնկավ, որ իր անբ Բելլինչոնե Բերտին իրեն ազգական դարձրեց Ադիմարիններին:

121. Կապոնսակկո— Կապոնսակկինները եկել էին Ֆիեզոլեից և բնակություն հաստատել Հին Մուկայի մոտ:

124—126. Տարթինակ, բայց ստույգ բան քեզ ասեմ— Դանտեի ժամանակ տարթինակ էր թվում, որ հին քաղաքի դարպասներից մեկն իր անունն ստացել էր Պերա տոհմից, քանի որ այդ տոհմն արդեն հանգել էր:

127—132. Ով որ կրեց տոնմանը մեծ բարոնի...— այս մեծ բարոն կոչվածը Ուգոն Մեծն է, Տուկանայի մարկիզը, որից ասպետության աստիճան ստա-

ցան մի քանի ֆլորենտացիներ և ընդունեցին նրա տոհմանշանը այս կամ այն տարբերությամբ:

134. Բորգոյում— Բորգո Սանտի-Ապոստոլի թաղում:

135. Նոր դրացիք— Բոնդելմոնտիք (տես տ. 66 և ծանոթ.):

136—141. Այն տոհմը, որ փորձաքննեց բերեց ձեր զլխին...— ակնարկում է Ամիդեիների տոհմը:

143. Էմա— Գրեվի գետի (տ. 66) վտակը:

146. Հին Կամուրջը պահող Մաթոի բեկորին— ակնարկում է Առնո գետի Հին Կամուրջի գլխին գտնվող Մարսի արձանի մնացորդը (տես «Գծ.» ԺԳ, 146—150 և ծանոթ.), որի մոտ սպանվեց Բոնդելմոնտեն:

152—154. Սպիտակ շուշանը՝ Ֆլորենցիայի զինադրոշմը, երբեք գլխավայր շուտ չէր տրված թշնամու նիզակի ծայրում (ինչպես արվում էր պարտված զորշնորհին), ոչ էլ դեռ կարմիր էր դարձել ներքաղաքային կոիմների պատճառով, ինչպես արվեց հետագայում, 1251 թվին, գուելֆների կամքով:

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ն Յ Ո Ք Ե Ր Ո Ր Ի

1—3. Ինչպես եկավ Կլիմենի մոտ...— Ֆայետոնը տազնապով եկավ իր մոր՝ Կլիմենի մոտ, նրանից իմանալու, թե իսկպպես ճիշտ էր այն, ինչ ասել էր Յուպիտերի որդի Էպաֆր (վերջինս ասել էր, թե Ֆայետոնը Արևի որդի չէ), այն Ֆայետոնը, որի օրինակը պատճառ եղավ որ հայրերը իրենց որդվոց խնդրանքներին կատարում գտնան անզիջող:

4. Այոպես էի ես— այսպես անհանգստացած էի ես, փափագելով Կալլապոլիդայից ճշմարտությունն իմանալ իմ ճակատագրի մասին:

6. Որ քիչ ատաղ ինձ համար էր տեղ փոխած— տես «Գր.» ԺԾ, 19—24:

17. Հավերժական Կեստ— տես «Գր.» ԻԸ, 16:

22. Իմ աղագա կյանքի մտռին լսեցի— Վիրգիլիոսի ուղեկցությամբ Գոթիքում և Քավարանում ճանապարհորդելու ընթացքում Դանտեն իր ապագա կյանքի մասին ասել էր իրեն անհանգստացնող խոսքեր:

43. Այդտեղից— Հավերժ Մտքից:

46—47. Ինչպես մեկեց Հիպպոլիտը Աթենքից...— ինչպես Հիպպոլիտը իր խորթ մայր Ֆեդրայի զրպարտիչ մեղադրանքների պատճառով ստիպված եղավ հեռանալ Աթենքից:

48. Այոպես պետք է դու հեռանաս Ֆլորենտից— այսպես անմեղ, ինչպես Հիպպոլիտը, դու պետք է արքային Ֆլորենցիայից:

50. Այնանդ— պապական կուրիայում:

52—54. Եվ, ինչպես միշտ, ամբողջ մեղքը կրե՞ծայլի...— եվ, քաղաքացիական խռովությունների ամբողջ մեղքը, ինչպես միշտ, մարդկանց կողմից կվերագրվի պարտավորներին, բայց իսկական հանցագործների պատիժը ճշմարտության վկայություն կլինի:

61—69. Բայց այն ինչ որ քեզ կենը ժանտապես...— այս տողերից երևում է, որ Դանտեն խորպան վիրավորվել է Սպիտակներից, արքայի ընկերներից: Այդ վիրավորանքը, որ ասեղեցրեց գժտություն, բացատրում են Դանտեի և իր կուսակիցների միջև ծագած տարաձայնությամբ ֆլորենտական Սևերի հետ վարելիք քաղաքականության վերաբերյալ: Դանտեն կողմնակից էր խոհեմ քաղաքականության. բայց ծայրահեղական Սպիտակներն ու Գիրելիները շահեցին նրա խորհուրդները, 1304-ի հուլիս 20-ին վաղաժամ փորձ կատարեցին զենքի ուժով Ֆլորենցիա վերադառնալու և շարաշար պարտվեցին: Այդ օրվանից Դանտեն առանձնացավ, կազմեց առանձին մի կուսակցություն, որի պատգամներն ու միակ անհղամ ինքն էր (տ. 69) և իր մենախոհությունների ու մտահոգությունների առարկա դարձրեց ոչ թե սոսկ իտալական իրականությունը, այլ համամարդկային պրոբլեմները:

71—72. Մեծահոգի Լամբարդին— Բարթոլոմեո դելլա Սկալան, Վերոնայի սինյորը, որի մոտ է Դանտեն ապաստանել 1304 թվի առաջին ամիսներին:

76. Նրան— սա Կանգրանգե դելլա Սկալան է, Բարթոլոմեոյի կրտսեր եղբայրը:

77. Այս աստղից— Հրատ (Մարս) մոլորակից:
82. Գասկոնցի ղեռ շխարած Հենրիկին— գասկոնցի կլեմենտ Ե պապը 1310 թվին Հենրիկ է կայսրին հրավիրեց զալ Իտալիա և հետո հակառակվեց նրա հետ («Կրթ.» 1, 136—148):
85. Վիսթանդուրյամբ այնքան աչքի ևս կընկնի— Կանգրանդե ղեկավար լայն մեծահոգության և վեհանձնության մասին խոսում են նաև Վիլլամին, Պետրարկան ու Բուկաչչին:
- 92—93. Եվ ինձ հաշտեց ղեռ քաներ...— այն անհավատալի քաները, որ ամելու է Կանգրանդեն, հայտնի չէ որոնք են. դրանք ավելի շուտ արտացոլում են այն մեծ հույսերը, որ Գանտեն որոշ ժամանակ ուներ Վերոնայի սինլորի նըկատմամբ իբրև գիբելլինյան իդեալի մարմնացումի:
95. Մեկնությունը ևս գեղեցիկ խոսքեր— բացատրությունը այն գուշակությունների, որոնք արվեցին Դոմիքում և Քավարանում (տես տ. 22 ծանոթ.):
- 112—114. Հավետ տխուր ու ցավատանջ աշխարհում...— Դոմիքում, Քավարանում և երկնքում (հմմտ. տտ. 136—137):
122. Գանձն իմ գտած— իմ թանկագին Կալազուրդան, որին գտել էի երկնքում:
134. Քագաթները բարձրագույն— աշխարհի իշխանավորները:

Ե Ր Գ Տ Ա Ա Ն Ո Ւ Թ Ե Ր Ո Ր Դ

1. Երանելի այն հոգին— Կալազուրդան:
33. Մուսային— պոեզիային:
34. Խաչը Բառայակ թևեռով— տե՛ս «Եր.» ԺԴ, 100. ժծ, 19—24:
37. Հեսու— հրեա ժողովրդի առաջնորդը Մովսեսից հետո և Ավիստաց երկիրը Կվաճողը (հմմտ. «Քավ.» Է, 109—111. «Եր.» Թ, 124—125):
40. Մակարե— հրեա հերոս, որ իր ժողովրդին ազատեց Արրիայի թագավոր Անտիոք էպիֆանի բռնակալությունից (Բ զար մ. թ. ա.):
43. Կառլոս Մեծ և Օղլանդ— ֆրանսիական միջնադարյան էպոս «Ռոլանդի երգի» հերոսներ (հմմտ. «Դժ.» ԼԱ, 16—18. «Եր.» Զ, 94—96):
46. Գուլելմո (Գրիլյոմ) և Ռենուադո (Ռենուադո)— ֆրանսիական միջնադարյան էպոսի հերոսներ:
48. Դուեա Կոֆրեդ— Կոֆրուա Բուլյոնցին, իտալիաց առաջին արշավանքի պարագլուխը և Նրուսադեմի առաջին քրիստոնյա թագավորը Ռաբերտ Գոթֆրեդոն— տես «Դժ.», ԻԸ, 14 ծանոթ.:
70. Նոք երկնքում— վեցերորդ երկնքում, որ Լուսնիազն է (տ. 95), այստեղ բնակվում են արդարասերների հոգիները:
82. Բեգաս— աչտուղ նկատի ունի քնդհանրապես Մուսան կամ պոեզիան:
- 91—93. Diligite iustitiam qui indicatis terram— «Սիրեցե՛ք արդարությունը, դուք որ դատում (կառավարում) եք երկիրը» (Սողոմոն իմաստունի վերադրված «Իմաստություն» գրքի սկզբի բառերը): Աղքատագոթություն է աշխարհը կառավարողներին:
113. Մե-ից կազմված շառան— գրթական Մ. տասի ձևը հիշեցնում է զինանշանային շառանի պատկերը:
119. Այն ձիին— պապական կուրիային, անաղղարություն և ապականություն բնին:
- 121—123. Թող ևս նորից խաբազակի այն ամենաց...— ինչպես խաբազանեց և հոր տաճարից վճռեց անուտուր. անողներին (հմմտ. Մատթ. ԻԱ, 12—13. Մարկ. Բ, 15—17. Լուկ. ԺԹ, 45—46. Հովհ. Բ, 14—17): Այստեղ Գանտեի զայրույթն ուղղված է պապերի դեմ:
126. Օրինակին վատըվեք— պապերի վատ օրինակին:
128. Արդ կռվում են մարդկանց հացից զրկելով— ավժ պապերը կռվում են բանագրանքների և արգելանքների միջոցով, որոնցով մարդկանց զրկում են հոգեորդ սնունդից:
130. Սակայն դու որ բանադրում ես, որ ջնջես— ակնարկում է Հովհաննես

ԻՅ պապին (1316—1334), որ մարդկանց հեշտութեամբ բանադրում էր և հետո բանադրանքը վերացնում փողի համար:

132. Ալլուա համար — տես «Գր.» ԺԲ, 72 և ծանոթ.:

133—136. Դու կարող եմ ասել. «Ես այնպիսի սեր ունեմ դեպի Հովհաննէս Մկրտիչը, որ ոչ մի առաքյալ չեմ ճանաչում, ո՛չ Պետրոսին, ո՛չ Պողոսին»: Հասկանալի է, որ այստեղ Հովհաննէս Մկրտիչը ֆրոբենտական ասկետիզմի և ֆրոբիսը, որի վրա գրոշմված էր Ծլրոնեցիայի հովանավորի պատկերը («ԳԺ», Լ. 74):

Ե Ր Գ Տ Ա Ս Ե Դ Ն Ե Բ Ո Ր Գ

11—12. Արծվի կտուցն արտաբերեց «ես» և «ին»... — արծիվն, ինչպէս մի էակ, սկսեց խոսել եղանկի դեմքով, թեև խոսքերը բխում էին արծվի պատկերը կազմող բոլոր հոգիներից և տրամաբանորեն պահանջում էին հոգեալիի գործածութուն: Այս սիմվոլը նշանակում է. արդարութունը, որի մարմնացումն է արծիվը (տես «Գր.» ԺԸ, 108 ծանոթ.), ինչ տեղում և ժամանակում չէ լինի, ով էլ լինի այն գործադրողը, մեկ է, հետևաբար մեկ է արդարութեան ձայնը:

25. Իմ քաղցը — ճշմարտութեան իմանալու իմ ծարավը:

27. Ոչ մի սնունդ — ոչ մի լուծում:

32. Դու՛մ գիտեմ, որ մի տարակույս կա իմ մեջ — Դանտեին անհանգստացնող տարակույսը հետևյալն է. «Ինչո՞ւ արդարադատ աստված հավիտենապես դատապարտում է առաքիների և անմեղ հոգիներին միայն նրա համար, որ նրանք չեն հավատացել Քրիստոսին: Վնչպի՞ս հաշտեցնել աստվածային արդարադատութեան մտքի հետ անհավատ արդարների և անկունը մանկանց դատապարտութունը»:

40. Նա — աստված:

46—48. Դրա փաստը այն գտնոցն է առաջին... — աստվածային մտքի գերազանցութունն իր ստեղծածի նկատմամբ հաստատվում է կյուցիֆիքի (առաջին գտնոցի) օրինակով, որը, թեև բարձր բոլոր էակներից («Քալ.» ԺԲ, 25—26), գահավիժեց, որովհետև չուզեց սպասել իր աճին, իր կատարելութեանը:

107. Վերջում — վերջին դատատանի օրը:

111. Մի մասն հավեռ դարձած հարուստ, մյուսն աղքատ — մի մասը վարձատրվելով հավիտենական հարստութեամբ (երանութեամբ), մյուս մասը դատապարտվելով հավիտենական թշուառութեան:

113—114. Այն մատչանք... — աստվածային արդարադատութեան մատչանքը, որի մեջ արդարութեան արծիվը կարդում է ջրիտոնյա թագավորների շարադրածութունները: Այդ մատչանքն արձանագրվում են յուրաքանչյուր մարդու բարի և չար գործերը (հմտ. «Հայտ.» Ի, 12):

115—141. Այս ինը եռատողերում կա դարձյալ դանտեական արվեստի մի հնարանք, որպիսին արդեն տեսանք «Քալարան»-ի ԺԲ նրդի 25—53 եռատողերում: Այստեղ ինը եռատողերը բաժանված են երեք խմբի. առաջին խմբի երեք եռատող տները (տտ. 115—123) սկսում են Անդ կերևա (բնագրում Li si vedrà). հաջորդ խմբի երեք եռատող տները (տտ. 124—132) սկսում են Դու՛մ կանսեմ (բնագրում Vedrassi). հաջորդ խմբի երեք եռատող տները (տտ. 133—141) սկսում են Եվ (բնագրում E): Երեք խմբի եռատողերի առաջին տողերը կազմում են արքատիկոս՝ LVE կամ LUE (հնում v և u տառերը գրվում էին գրեթե նույնաձև), որ նշանակում է «ժանտախտ»:

Ուզում է ասել, որ վատ թագավորները, ինչպիսիք են այս ինը եռատողերում ներկայացված անձինք, ժանտախտ են երկրի համար:

115—117. Ալբերտ — Ալբերտ Հաբսբուրգցի կայսրը («Քալ.» Զ. 97):

119—120. Երբ կեղծ դու՛մ կհատի նա... — ակնարկում է Ծրանիայի թագավոր Ֆրիդրիխ Գեղեցկին՝ «Գաղղիտ ցավին» («Քալ.» է, 109), որը Ծրանիայի դեմ մղվող պատերազմի ծախսերին դիմանալու համար սակավաբովոր դրամներ բաց թողեց:

122—123. Ակովտիացին և անգլիացին — Ակովտիայի թագավոր Ռոբերտ

Բրյուսը և Անգլիայի թագավոր էդուարդ Բ-ն. տիրապետության անհազ ծարավը թշնամացրեց նրանց:

125—126. Իսպանացի— Կաստիլիայի թագավոր Ֆերդինանդ Դ-ն (1295—1312), Բոնեմ աբա— Չեխիայի թագավոր Վենցեսլավ Դ-ն («Քավ.» է, 101—102):

127—129. Կաղոտանի աբա— Կառլոս Բ Անժուացին («Քավ.» Ի, 79—81):
131—132. Ու տերն է կղզուն հրաբուրբ...— սա Ֆրեդերիկ Բ Արագոնցին է (1272—1337), թագավորը Սիկիլիայի («Քավ.» է, 119):

137. Նրա եղբոր ու հորեղբոր— Ֆրեդերիկի եղբայրը Սիկիլիայի և ապա Արագոնի թագավոր Ֆակոր Բ-ն էր («Քավ.» է, 119—120), իսկ հորեղբայրը՝ Մասոլիայի թագավոր Ֆակորը:

140—141. Պորտուգալի— Պորտուգալիայի թագավոր Դիոնիսիոս Հողագործը (1279—1325): Նորվեգի— Նորվեգիայի թագավոր Ակոն է-ն (1299—1319): Սերբ— Սերբիայի, հորվաթիայի և Դալմատիայի թագավոր Ստեփան Ուրուս Բ Միլոտինը (1282—1321):

142—144. Երջանիկ է Հունգարիան, երջանիկ է Նավարրան, եթե նրանք թոթափեն Ֆրանսիայի թագավորական տան լուծը:

146—147. Յամալոստա, Նիկոսիա— գլխավոր քաղաքները Կիպրոսի:

Յ Ր Գ Ք Ս Ա Ն Ն Ր Ր Գ

1—12. Այս տողերով ուղղում է ասել, որ ինչպես արևին փոխարինելու են գալիս բազմաթիվ աստղեր երկնակամարում, այնպես էլ արծիվի խոսքերին հաջորդում են երգերը առանձին հոգիներին, որոնցից էր կազմված արծիվը:

9. Խորհրդանիշն աշխարհի ու կայսրերի— արծիվը, հոռոտեական կայսրության և կայսրերի խորհրդանշանը (հմմտ. «Գր.» ԺԺ, 101—102):

31. Իմ այն մառը, որ տեսնում է— աչքը:

37—72. Այս եռատողերում նույնպես կա դանտեական արվեստի մի եղանակ Արդարության արծիվի աչքը կազմող վեց հոգիներից յուրաքանչյուրին հասկացված է մի եռատող, որին հաջորդող եռատողը սկսում է Արդ նա գիան (Ora conosco): Վեց հոգիներն էլ արդար են և լուսավորված: Բայց միայն այժմ՝ Դրախտում, նրանք ճանաչում են իսկական արդարությունը:

37—42. Սրբազնագույն հոգու երգիչը...— սաղմոսերգու Դավիթ թագավորը:

43—48. Այն անձն է, որ սիփիեց այրուն...— Տրայանոս կայսրն է, որ սիփիեց այրի կնոջ, պատժելով նրա որդուն սպանողների (հմմտ. «Քավ.» Ժ, 73—93): Փարձով ճանաչում է...— Տրայանոսը սեփական փորձով ճանաչում է քաղցրությունը Դրախտի, ուր գտնվում է այժմ, և դառնությունը Դժոխքի, ուր գտնվել է անցյալում իբրև անհավատ (հմմտ. տտ. 106—117):

49—51. Հաջորդը...— Դավիթ որդի Եղեկիան. սա ծանրապես հիվանդանալով և Եսայի մարգարեից իմանալով իր մոտալուտ մահը, շերմապես աղոթեց և 15 տարի ևս ապրելու արտոնություն ստացավ աստծուց (Գ Թագ. Ի, 1—11, Եսայի ԼԸ, 1—22):

55—60. Մյուսը— Կոստանդին կայսրը:

61—66. Գուլյելմո— Գուլյելմո Բ Բարին, թագավորը Սիկիլիայի ու Պուլիայի (1166—1180), ուր հարգված էր իբրև արդարասեր ու խաղաղասեր արքա:

67—72. Տրոյացի Ռիֆեոս— Վիրգիլիոսի «Էնեականում» հիշատակված հերոս, որ զոհվեց հույների դեմ Տրոյայի պաշտպանության համար մղված մարտերում:

83. Այդ երկուսը— հեթանոսներ Տրայանոսն ու Ռիֆեոսը:

106—117. Մեկը երկինք ելավ խորհից Դժոխքի...— Տրայանոսի հոգին, ըստ ավանդության, Դժոխքից ելավ, կյանքին վերադարձավ, երկրորդ անգամ մեռավ իբրև քրիստոնյա և Դրախտ բարձրացավ շնորհիվ Դրիգոր պապի աղոթքների (հմմտ. «Քավ.» Ժ, 75):

118—126. Մյուս հոգին...— Ռիֆեոսը:

127—129. Եթե կանայք, որ տեսար մոտն անվի աչ...— աստվածաբանական

երեք առաքինութիւնները, որ Գանտեն տեսավ խորհրդավոր կառքի աջ անվի մոտ երեք կանանց կերպարանքով (ԲՔավ.», ԻԹ, 121—129), Ռիֆեռուի համար ծառայեցին իրրև մկրտութիւն:

130. Մեծ խորհուրդ— քախասահմանութիւն խորհուրդ:

145. Երկու լույս-հոգիները— Տրայանոսն ու Ռիֆեռու:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Մ Ե Կ Ե Ր Ո Ր Գ

5—6. Դու կղաղեառ Սեմելիի ճիշտ նման...— այսինքն՝ դու կշլանաս իմ փայլից, մոխիր կղաղես, ինչպես Կաղմոսի դուստր Սեմելիեն, երբ նա, խանդոտ Յունոնից դրդված, իր սիրած Յուպիտերին տեսավ բովանդակ պայծառափայլութիւն մեջ (հմմտ. ԵԹժ.», Լ. 1, «Ալլակերպ.» Գ, 256—309. ԲԵԵԵԿ.», Գ, 184—185):

13. Յոթերորդ պայծառ երկիւնքը— Երևակ մոլորակն ու երկինքը:

14—15. Որ բնկնելով Առյուծի տակ...— Երևակ մոլորակը, ներկայումս գտնվելով Առյուծ համաստեղութիւն մեջ, նրա հետ ճառագայթներ է արձակում երկիր:

26—27. Այն արքայի...— Սատուրն արքայի— աստծու, որի թագավորութիւն օրոք առասպելական ոսկեդար էր երկրում (հմմտ. ԵԹժ.», ԺԳ, 98. ԲՔավ.», ԻԸ, 140):

62—63. Այն պատեառով... ինչ պատեառով...— երանելիների շերտերու և Բհատրիչի շփատալու պատճառն այն է, որ Գանտեն, ունենալով մահականացու մարդու լսողական և տեսողական օրգաններ, չէր դիմանա գերմարդկային երգեցողութիւնն ու ժպիտին:

105. Նրան հարցրի, թե ինքն ով էր իսկապես— Գանտեի խոսակիցը աստվածաբան և կարգինալ Պիեր Գամիանոն է (1007—1072):

106. Քո հայրենի քաղաքից— Տլորենցիայից:

107. Մովսիսի միջև երկու— Ադրիական և Տիրենիան ծովերի ափերի միջև: Լեռներ— Ապենինյան լեռնաշղթան:

109—110. Կատրիա— բարձր լեռ Ապենինյան լեռնաշղթայի կենտրոնական մասում:

122—123. Մեղապարտ Պետրոս (Petrus Peccator)— այսպես էր իրեն կոչում և իր գրվածքներն ստորագրում Պիեր Գամիանոն, որը, ըստ ավանդութիւն, եղել է Ռավեննայի մոտ գտնվող Սանտա Մարիա վանքում:

125. Խուլը— կարդինալական խուլը:

127. Սիմոն Կեփաս— Սիմոն Պետրոս, Պետրոս առաքյալը (հմմտ. Հովհ. Ա, 42): Անոթն Ընտրութեան— Պողոս առաքյալը (հմմտ. ԵԹժ.», Բ, 28):

134. Իբրև երկու անասուն մեկ մուրքի տակ— անասուն է ձին, անասուն է և ձիավորը, երբ շեղվում է բանականութիւն ճանապարհից և ղեկավարվում է ցանկութիւններով, և երկուսն էլ ծածկված են կարդինալական շուրջառով:

140. Եվ ճշգրիտ ճայնով այնպես անագիւն— հոգիները բարձրաձայն ճշոցով հայցում են աստծու արդար պատիժը ասպականված կղերականների համար (հմմտ. ԵԹր.», ԻԲ, 13—15):

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Ե Ր Կ Ո Ի Ե Ր Ո Ր Գ

16—18. Երկնի սուրբ...— երկնային պատիժը ոչ շատ շուտ է հասնում, ոչ շատ ուշ:

31. Եթե որ դու տեսնեիր...— խոսողը Բենեդիկտն է (480—543), բենեդիկտյանների միաբանութիւն հիմնադիրը:

37—42. Կասինե...— հռոմեական Կասինում քաղաքը հարավային Իտալիայում, ուր Բենեդիկտը քրիստոնեութիւն տարածեց և հիմնեց իր վանքը:

49. Մակկար Ալեքսանդրացի— Ս. Անտոնի աշակերտը, արևելյան վանականութիւն հիմնադիրը: Ռոմալո Ռավեննացի— Կամալուցիների միաբանութիւն հիմնադիրը:

50. Իմ եղբայրները— բենեդիկտյանները:
60. Իսկապես fa պատկերով— ըր մարդկային պատկերով, գեթ այն լույսի բողից, որով պարուրված ես հիմա:
62. Ամենաբարձր երկնագեղում— էմպիրեյում:
67. Երկնագունդն այդ ոչ տեղ ունի, ոչ շարժում— էմպիրեյը տեղ չունի տարածության մեջ, այսինքն՝ տարածությունից դուրս է և անշարժ է (հմմտ. «Դր.» Ա, 4):
- 70—72. Այս սանդուղքը մինչև զագարն հեռավոր...— մինչև էմպիրեյ հասնող այս սանդուղքը երազում տեսավ Հակոբ Նահապետը:
- 77—78. Մեծներն էլ վաճառվեցին...— իսկ վանական սքեմները նմանվել են փշացած ալյուրով լցված պարկերի, որովհետև ծածկում են ապակեանված մարդկանց:
79. Վաշխը նվազ առեցի է երկնից— հմմտ. «Դժ.» ԺԱ, 95—96:
- 88—90. Պետրոսը...— Պետրոս առաքյալը:
93. Կտեսես, որ ճեռվեցր սև է դարձած— կտեսես, որ սկզբնական առաքինությունները հակադիր ախտերի են վերածվել ճրանց հաջորդների մոտ:
96. Ես քաղվեցին Կարմիր ծովն ու Հորդանան— Կարմիր ծովի և Հորդանան գետի ջրերը ես քաղվեցին Մովսեսից և Հեսուրից առաջնորդված հրեա ժողովրդի անցման համար:
111. Աստղափույլն այն, որ գալիս է Յից հետո— Երկվորյակների համաստեղությունը:
- 115—117. Ձեզ հետ ծագում և ձեզ հետ էր մայր մտնում...— Արևը (ստեղծողը մահկանացու կյանքերի) Երկվորյակների համաստեղության հետ էր միացած:
119. Այն երկինքը...— ութերորդ կամ աստղավոր երկինքը:
123. Դժվար քայլը— Դրախտի ամենազսեմ հրաշխիքները ներկայացնելու դժվար փորձը:
131. Հաղթանակի բանակին— Քրիստոսի հաղթանակին հուշակոչ երանելիների խմբին (հմմտ. «Դր.» ԻԳ, 19—21):
139. Լատոնայի վառ աղչկան— Լուսինն (հմմտ. «Քաղ.» Ի, 131—132):
- 140—141. Առանց սախայն այն բծերի...— առանց այն բծերի, որոնք Գանտեն սխալմամբ վերագրել էր Լուսնի մարմնի տարբեր խտությունն ու նոսրությունը (հմմտ. «Դր.» Բ, 59—60): Այդ բծերը նկատվում են Լուսնի այն կրեպին, որ երևում է երկրից. մինչդեռ հիմա Գանտեն տեսնում է նրա մյուս երեսը՝ ամբողջովին լուսապայծառ:
142. Հիպերիոն— Հելիոսի կամ Արևի հայրը:
144. Մայան ու Դիոն— Փայլածուն և Արտուշակը (համապատասխանորեն որդիները Մայայի և Դիոնի. հմմտ. «Դր.» Ը, 7):
145. Յուպիտերը մեզմարտը— Յուպիտերը (Լուսնի ժողովրդի), զննողված իր հայր Սառուգինի (=Սրևակի) և իր որդի Մարսի (=Հրատի) միջև, մեղմացնում է առաջինի առնությունը և երկրորդի ջերմությունը:
154. Գեմմին գեղարով— Բեատրիչի թովիչ գեղեցկությունը դեմքին:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Ե Ր Ե Ք Ե Ր Ո Ր Գ

- 11—12. Դեպի այն կողմն երկնի...— դեպի միջօրեականը, որտեղ արևը գտնվում է կեսօրին:
- 25—26. Տրիվիան— Լուսինը, Գիանան: Նիմֆաների մեջ հավերժ— աստղերի մեջ:
- 28—30. Լույսերի մեջ— լուսավոր հոգիների մեջ: Մի վառ արև— Քրիստոսը: Ինչպես մերը— ինչպես մեր արևը:
38. Որ երկնի ու երկրի միջև անցք բացավ— մտնելով խաչի վրա, Քրիստոսը վերահաստատեց հաշտությունը երկնի ու երկրի, աստծու և մարդու միջև (հմմտ. «Քաղ.» Ժ, 34—36):

56. Պոլիմեն— քնարական բանաստեղծության Մուսան: Քույրերը մյուս բոլոր— մյուս բոլոր Մուսանները:
 67—89. Ուղիւն, որով հանդուգըն նավս է անցնում...— Հմմտ. «Դր.» Բ, 1—15:
 72. Այս պարտեզին դարձրալան— երանելիների այս խմբին:
 73—74. Վարդ— եկեղեցական օրհներգում կույս Մարիամը անվանված է «Նորհրդավոր վարդ»: Շուշաններ— առաքյալները:
 88. Այն ծաղիկը— Բնատրիչիի ակնարկած խորհրդավոր վարդը (տ. 73):
 93. Որ երկնում ու երկրում եղավ հաղթական— Մարիամը երկնքում իր պայծառութեամբ գերազանցեց բոլոր մահկանացու էակներին:
 94. Մի ջան— սա Գարրիել հրեշապետն է, որ հետագայում («Դր.» Բ, 94—114) նորից կենդանանա փառաբանելու Մարիամ— Գոհարին (ա. 101):
 112. Կամար կազմող երկնագունդը տիեզերքի— իններորդ երկիրը:
 134. Գանձերը— հոգեկան հարստութեանները:
 135. Բարելույան ախարում— երկրում:
 139. Նա, ում ձեռքն են բանալիներն այդ փառքի— ակնարկում է Պետրոս առաքյալին, որին Քրիստոսը հանձնեց երկնքի արքայության բանալիները (Հմմտ. «Դր.» ԲԻ, 34—36):

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Չ Ո Ր Ս Ե Բ Ո Ր Դ

1. Ա՛վ կռեցայք օրհնյալ Գառն ընթրիքի...— Բնատրիչիի այս կուրք ուղղված է երանելիներին և հառակապես առաքյալներին. (Մատթ. ԻԲ, 24, Դուկ. ԺԳ, 15—17, Հայտ. ԺԹ, 9):
 8. Ակից— աստվածային իմաստութեան ակունքից:
 20. Մի երանելի— Պետրոս առաքյալն է:
 38—39. Որով դու ծաղի վրա փայլում էիր անդեղեղ— ըստ ավետարանական ավանդության, Պետրոս առաքյալը հովանի ուժով քայլեց ջրերի վրա՝ Նավի մեջ գտնվող աշակերտների մոտ գնալու համար (Մատթ. ԺԳ, 28—29):
 41—42. Գի դու նայում ես այնտեղ...— Հմմտ. «Դր.» ԺԵ, 61—63, ԺԷ 37—39, ԻԶ, 106—108:
 48. Փաստարկելու համար և ոչ վճռելու— ոտուցչի կողմից առաջագրվելիք հարցերին ի նպաստ փառանքի բերելու, և ոչ թե վճռելու կամ եղբակացնելու:
 59. Նախամարտիկը վեհագույն— հովանի համար առաջին վեճ մարտնչողիդ:
 62. Քա երբայր— Պողոս առաքյալը:
 64—65. Հավատն հիմքն է ամեն բանի հուսացված...— Դա՛նտե՛ն այստեղ կրկնում է հովանի այն բանաձևումը, որ Պողոս առաքյալը տվել է եբրայեցիներին ուղղած իր Թղթում (ԺԱ, 1):
 89. Այդ գահաբե բանկազին— հովանուր:
 97. Սուրբ Մատյաններ երկու— երկու կտակարանները:
 126. Ընկերիցդ առաջ իշար գերեզման— Մարիամ Մագդաղինացուց լսելով, որ Քրիստոսի գերեզմանը դատարկ է, Պետրոս ու Հովհաննես առաքյալները շտապեցին այնտեղ, բայց Պետրոսը առաջինը իջավ գերեզման, համոզված, որ Քրիստոսը հարություն է առել (Հովհ. 1—9):
 137. Դուք— առաքյալները:
 141. Ուրի՛ն «է» ու «են» կցվում են անբերի— մեկ և երրյակ աստվածությունը նշելու համար կարելի է հավասարապես կցորդել բայի եզակի ու հոգնակի ձևերը:
 145. Սա է հիմքը...— այս մեկ և երրյակ աստծու գոյությունը այն հիմքն է, որից ծագում են քրիստոնեական հավատի բոլոր մյուս մասերը:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Հ Ի Ն Գ Ե Բ Ո Ր Դ

5. Փարսիսից— Դանտեի ծննդավայր Յլորենցիայից (Հմմտ. «Դր.» ԺԶ, 25):
 9. Մկրտություն ավագանում— Յլորենցիայի Սան-Ջովաննի եկեղեցում («ԴԺ.» ԺԹ, 17):

15. Քրիստոսի փոխանորդը առաջին— Պետրոս առաքյալը:
 17—18. Իշխանն հոգևոր...— Հակոբ առաքյալը:
 22—23. Մեկը իշխաններէց... մյուս իշխանին— Պետրոս առաքյալը Հակոբ առաքյալին:
 29—30. Դու, որ գրեցիր...— Հակոբ առաքյալը իր Կաթողիկոս Թղթի Ա գլխի որոշ տեղեկրում ակնարկել է աստու վեհաձայնութեան և ողորմածութեան մասին:
 32—33. Դու գիտես, որ եղար նշանը դրա...— ըստ Ս. Գրքի միջնադարյան մեկնիչներին՝ Հակոբ առաքյալը խորհրդանիշն է հուլիսի, Պետրոս առաքյալը՝ հասկատի, Հովհաննես առաքյալը՝ սիրո: Քրիստոսը ամենից շատ սիրում էր այս երեք աշակերտներին:
 56. Եզրայտոսից Երուսաղեմ երթալու— երկրից երկինք գնալու, ինչպես հին հրեաները եզրայտական արտոբից գնացին ավետյաց երկիր:
 67. «Հույսն,— ասացի,— սպասումն է...»— Դանտեն կրկնում է հուլիսի մասին այն սահմանումը, որ տվել է Պիետրո Լոմբարդոն («Գր.» Ժ 106—108):
 70—72. Այդ լույսը ինձ շատ աստղերից է գալիս...— ճշմարտութեան այդ լույսը ես ստացել եմ սրբազան հեղինակներից և ամենից առաջ սաղմոսներու Դավթից:
 73—74. «Թող հուան ի քեզ նրանք...»— սաղմոս Թ, 11:
 76. Թղթովդ— տես տտ. 29—30 ծանոթ.: Հակոբ առաքյալը իր Թղթի մեջ հույսը չի դարձրել հիմնական նյութ, բայց ինչ-ինչ հաստատումներում ունի ակնարկութուններ հուլիսի մասին (Ա, 12. Բ, 5. Գ, 7—10. Ե, 8):
 91—93. Եսային ասում է...— տես Ես. 44, 7:
 94. Քո եղբայրը— Հովհաննես առաքյալը, որ իր «Հայտնութեան» մեջ (է, 9—17) խոսում է աստու գահի առաջ հավաքված երանելիների ցնծութեան մասին:
 98. «Ի քեզ յուսացին» վերևում հիշված սաղմոսի խոսքերն են (տտ. 73—74):
 99. Որին ամբողջ խումբը ավեց պատասխան— մյուս երանելիները պատասխանում են, երգելով սաղմոսի նույն հատվածի շարունակութունը:
 100. Մի լույս շողաց— սա Հովհաննես առաքյալն է:
 106. Մյուս երկուսին— Պետրոս և Հակոբ առաքյալներին:
 112—114. Սա նա է, որ իր զույսը հանգչեցրեց...— ըստ ավետարանական ավանդութեան Հովհաննես առաքյալը խորհրդավոր ընթրիքի ժամանակ իր գլուխը հանգչեցրեց Քրիստոսի (Հավալուսին) կրծքին (Հովհ. ԺԳ, 23):
 123. Աշխատելով տեսնել այն ինչ չկա աստ— Քրիստոսի աշակերտները հասկատացել էին, որ Հովհաննեսը չի մեռել, այլ երկինք է բարձրացել իր մարմնական հանդերձով: Այս հավատարիքը, որ տարածված էր միջին դարերում, չի ընդունում Դանտեն:
 128. Երկու էակ— Քրիստոսն ու Մարիամը: Իրենց կրկնակ հանդերձով— իրենց հոգով ու մարմնով:
 138. Վկարեցա նրան տեսնել— որովհետև Դանտեի աչքերը շլացել էին Հովհաննեսին պարուրած լույսից:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Վ Ե Յ Ե Ր Ո Ր Ր Դ

2. Այն վառ լույսից— Հովհաննես առաքյալի լույսից:
 7. Ո՛ր է ձգտում քո հոգին— ի՞նչ բանի է ուղղված քո սերը, ի՞նչն է քո սիրո առարկան:
 12. Անանիայի ուժը ունի իր աչքում— Բեատրիչեն իր նայվածքով կարող է Դանտեին վերադարձնել տեսողությունը, ինչպես Քրիստոսի առաջին հետևորդներից Անանիան Պողոս առաքյալին վերադարձրեց տեսողությունը, երբ նրան մկրրտեց («Գործք առ.» Թ, 10—12):
 16—17. Վե՞ն բարիք...— գերազույն բարիքը, աստված:
 38. Նա— հավանաբար Արիստոտելը:
 42. «Ամեն բարիք ես քեզ պիտի արգ ցույց տամ»— տես «Գիրք Ելից» 1Գ, 17—19:

44. Երկրդ վոնմ— նկատի ունի Հովհաննեսի «Հայտնությունը» կամ, գուցե, «Ավետարանը»:

52. Քրիստոսի արծվի— Հովհաննեսի:

64—66. Իսկ տերևներն...— քանի որ հավերժական պարտիզպանը աստված է, ըստ ավետարանական պատկերի (Հովհ. ԺԾ, 1), ապա պարտեզը նրա կողմից կառավարված աշխարհն է, իսկ տերևները, աստվածային շնորհով օժտված էակներն են, որոնց պետք է սիրել ըստ նրանց օժտվածության աստիճանի:

93. Որին ամեն մի կին աղջիկ է և հարս— եթե Ադամը հայրն է բոլոր մարդկանց, ապա ամեն կին նրա աղջիկն է, իբրև նրա սերունդ և նրա հարսն է, իբրև նրա սերնդի կին:

106. Ճշմարիտ հայելում— աստծու մեջ:

110. Պարտեզում բարձրաբերձ— Երկրային դրախտի դյուխական անտառում:

115—117. Պատեռան իմ արտաբան...— Ադամը շորս թվարկված հարցերին պատասխանում է ոչ ըստ նրանց հերթականության, այլ ըստ կարևորության. և պատասխանելով առաջին հերթին երրորդ հարցին, ասում է, որ Եղեմից իր արտաբանելու պատճառը եղավ ոչ թե արգելված պտղի ճաշակումը, այլ դրանով գիտակցաբար խախտելը աստծու կողմից մարդու համար նշված լսփն ու սահմանը:

118—123. Չորս հագար և երեք հարշուր երկու ամ...— Ադամը 4302 տարի մնացել է կիճրոսում, իսկ դրանից առաջ երկրի վրա ապրել է 930 տարի:

126. Անմիտ գործին— Բաբելոնի աշտարակաշինության (հմտ. «Դժ.» ԼԱ, 77—78. «Քալվ.» ԺԲ, 34—36):

134. 1— մեկ, միակ. այսպես է Դանտեսն կոչում աստծու սկզբնական անունը:

136. El— երբայերեն լեզվում աստծու սովորական անունը:

139—142. Եղեմական լեռան վրա երկնածիք...— պատասխանելով երկրորդ հարցին: Ադամն ասում է, որ ինքը Երկրային դրախտում մնաց ընդամենը վեց ժամ:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Յ Ո Ւ Ե Ր Ո Ր Դ

10. Չորս ջահերը լուսավոր— Պետրոսը, Հակոբը, Հովհաննեսը և Ադամը:

11. Իսկ այն ջահը, որ առաջինն երևաց— Պետրոսը:

13. Եվ նա այնպես փոխվեց...— և Պետրոս առաքյալը կարմրեց բարկությունից, որը նա հատկապես տողերում արտահայտում է ապականված եկեղեցու և եկեղեցականների դեմ ուղղված կրակոտ խոսքերով:

22. Նա, ով երկրում բռնի գահն է գրավել— Բոնիֆակիոս Ը պապը:

24. Իմ գերեզմանը— իմ նահատակությանը սրբազործված գահը (հմտ. «Դր.» Թ, 139—141):

25. Աղտեղություն և արշալան— գարշելի բարձրի և պապական ընչաքաղժուկությունից ծագած կոիվների մեջ թափված արշալան:

26. Գանալիժայն այստեղից— Սաղայելը:

40—45. Իմ արշուճով...— հավատի համար մարտիրոսված Պետրոսի և նրա առաջին հետևորդների արշուճով: Կրեն դ Կիտը (Անակլետ) պապական գահի վրա Պետրոսին հաջորդեցին Ա դարի երկրորդ կեսին, իսկ Քեստը, Պիոսը, Ուրբանոսն ու Կալիստոն՝ Բ և Գ դարերին:

48. Աջակողմյան, ձախակողմյան խմբերի— պապերին հաճելի գուելֆների և պապերին ոչ հաճելի գիբելինների, ընտրյալների և մերժյալների (հմտ. Մատթ. ԻԵ, 31—33):

50. Զինահրան— 1229 թվից պապական բանակը իբրև զինանշան կրում էր եկեղեցու բանալիները:

51. Եվ դառնով յուրյանց դեմ կովեին— հմտ. «Դժ.» ԻԷ, 85—90:

52. Իմ պատկերը— Պետրոս առաքյալի պատկերը պապական կնիքում:

55. Երկրի ամեն արտում— եկեղեցու բոլոր թեմերում:

58—59. Պատրաստվում են գասկոնցիք ու կանոնգիք...— գասկոնցիները և կահորցիները պատրաստվում են փշացնել մարտիրոսների արշալան գնով ձեռք բերված եկեղեցու հողերը ժառանգությունը: Ակնարկում է գասկոնցի պապ Կլեմենտ

ն-ին (ԵՊր.՝ ԺԷ, 82), անօրին հովվին (ԵՊժ.՝ ԺԹ, 82—87) և կահորցի պապ Հովհաննէս ԻԲ-ին (ԵՊր.՝ ԺԸ, 130—136):

59—60. Ո՛վ լավ սկիզբներ և պապական իշխանութիւն:

62. Սկիպիոնի միջոցով— հոռմեական կայսրութիւնն սպառնացող Հաննիբալի դեմ Սկիպիոն Աֆրիկացու տարած հաղթանակի միջոցով (ԵՊր.՝ 2, 52—53):

69. Երբ արևը Այծեղջյուտին է հասնում— երբ արևը ձմեռվա եղանակին Այծեղջյուր համաստեղութիւն է միանում (դեկտեմբերի 21-ից մինչև հունվարի 21-ը):

79—84. Այն պահից, երբ նայել էի ես ներքև...— այն պահից, երբ առաջին անգամ ես նայել էի երկրին (ԵՊր.՝ ԻԲ, 127—153), նկատեցի, որ անցել եմ երկնակամարի այն մասով, որը երկրի վրա համապատասխանում է նախազոտու մեջտեղից մինչև արևմտյան ծայրը հասնող տարածութիւնը: Հին աշխարհագրագետները երկրի բնակելի կիսագունդը բաժանում էին յոթը հորիզոնական գոտիներ՝ սկսած հասարակածից մինչև հյուսիս: Այդ գոտիներից առաջինը տարածվում էր Գանգեսից մինչև Քաղես (Կադիքս) 180 աստիճան: Երբ Գանտեսն առաջին անգամ երկրին նայեց Երկվորյակների համաստեղութիւնից, գտնվում էր Երուսաղեմի միջօրեականի վրա. հիմա, անցած լինելով 90 աստիճան կաղմող կամարով, ուղղածից գտնվում է Գադեսի միջօրեականի վրա:

98. Քույնից Լեզայի— Երկվորյակների համաստեղութիւնից: Երկվորյակներ Կաստորն ու Պոլլուքսը, ըստ դիցաբանութիւն, ծնվել են կարապ-Յուպիտերից հրապուրված ու բեղմնավորված Լեզայի ձկից:

99. Գերարագ երկնքի մեջ— իններորդ երկնքի կամ Նախաշարժունի մեջ:

107. Կեներունը— երկիրը:

117. Ինչպես տասը հինգերորդով ու կեսով— ինչպես տասը թիվը որոշվում է իր հինգերորդականով, որ է երկու, և իր կեսով, որ է հինգ (և իրոք տասը արօտադրյալն է հինգով երկուսի բազմապատկութիւն), այսպես բոլոր մյուս շարժումները որոշվում են իններորդ երկնքի շարժումով:

130. Մեկը, քանի թորով լեզվով է խոսում— մեկը քանի երեխա է (համատ. տ. 133):

135. Նրա թաղվելն է ուզում— որպեսզի ազատվի մոր հանդիմանութիւններից, կամ որպեսզի վաղաժամ տիրանա նրա ժառանգութիւնը:

138. Արեգակի սիրուն գոտեք հմայքին— Կերկեի (Շենեական), է, 11) կախարհանքներին:

140. Որ աշխարհում չկա տեք ու տիրական— որովհետև աշխարհում չկա վստահելի մի ղեկավար:

142—143. Բայց նախան օր ընկնի հունվարը զարեան...— հուլիանյան տոմարի տարին արեային տարուց երկար էր օրվա մոտ հարյուրերորդական մասով և յուրաքանչյուր 128 տարին նրանից ետ էր մնում մեկ օր, այնպես որ հունվարը աստիճանաբար տեղաշարժվում էր և ընկնում զարեանը: Բեատրիչեն ուզում է ասել, որ շուտով բարեփոխութիւններ կլինեն և հարկ չի լինի սպասել ,որ Շունվարը ընկնի զարեանը:

145. Մերկը— նա, ով կիտիսի իրադարձութիւնների տխուր ընթացքը և մարդկութիւնի նավատորմը կտանի ուղիղ ճանապարհով:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Ո Ւ Թ Ե Ր Ո Ր Գ

16. Մի Կետ— այս աննյութական, անշարժելի, անբաժանելի լուսաճաճանչ Կետը յուրատեսակ խորհրդանիշն է աստվածութիւն:

26. Մի հրե ծիր— այս հրե ծիրը կամ շրջանակը, ինչպես և մյուս ութ ծիրերը, որոնք տարբեր հեռավորութիւններ պատվում են համակենտրոն Կետի շուրջը, կազմված են հրեշտակային ինը դասերից, որոնք բաժանված են երեք երրյակի: Առաջին երրյակը կազմում են Սերովբենները, Քերովբենները և Գահերը (տտ. 98—105), երկրորդը՝ Տերովթունները, Պետովթունները և Ուժերը (տտ. 115—123), երրորդը՝ Իշխանները, Հրեշտակապետներն ու Հրեշտակները (տտ. 124—126):

32. Յուրեմի ուրհանդակ— Իրիսը կամ ծիածանը (համատ. ԵՊր.՝ ԺԹ, 11):

46—51. Եթե աշխարհն այն կարգով...— եթե զգայական աշխարհի ոլորտնե-

րը (երկիրն ու երկինքները) դասավորված լինեին այն կարգով, ինչ կարգով դասավորված են հրեշտակային այս ծիրերը, զոհացած կլինեի քո բացատրությունից: Բայց ծիրերը պատվում են այնքան ավելի արագ, որքան ավելի մոտ են իրենց կենտրոնին: մինչդեռ զգայական աշխարհում կատարվում է հակառակը՝ երկնագնդերը այնքան արագ են պտտվում, ինչքան հեռանում են իրենց երկրաչափական կենտրոնից (երկրից):

54. Սերեն ու լուսը— հմմտ. («Գր.» Ի, 112):

56. Կաղապարն ու կաղապարյալը— գերզգայական աշխարհն ու զգայական աշխարհը:

64—78. Մարմինները երկնի...— երկնագնդերի ծավալը համեմատական է նրանց վարող ուժերին. և այդպես էլ պետք է լինի, քանի որ այդ ուժերն ինչքան մեծ են, այնքան լայն ասպարեզ են պահանջում, որի վրա կարողանան գործել իրենց բարերար ազդեցությունը: Հետևաբար կաղապարի և կաղապարյալի միջև հարաբերակցության մեջ, երկինքներից ամենամեծն ու ամենասարընթացը՝ իննեբորոգ երկինքը, համապատասխանում է աստծուն ամենամոտ հրեշտակային ծիրին, և որ հրեշտակային ծիրերի և երկնային մարմինների միջև համապատասխանությունը պետք է որոնել ոչ թե իրենց շրջանակի շափի մեջ, այլ այն ուժերի քանակի, որ զուգահեռաբար արտահայտվում է և առաջինների և երկրորդների մեջ:

80. Բոեբալը— հյուսիս-արևմտյան քամին:

92—93. Նրանց թիվը շատ ավելի խոշոր էր...— կայծ-հրեշտակների թիվը շատ ավելի էր, քան 2⁶⁴—1 (18 446 744 073 709 551 615),— քանակը ցորենի հատիկների, որ, ըստ ավանդության շախմատը հնարողը պահանջել էր պարսից թագավորից ի վարձատրություն իր գյուտի:

108. Ճշմարտի մեջ— աստծու մեջ (հմմտ. տ. 39):

117. Գիշերվա եղբայրը— աշունը, երբ գիշերով տեսանելի է խոյ համաստեղությունը:

130. Դիանիսիոս Արեոպագոսի— ենթադրյալ հեղինակը De coelesti hierarchia երկի, ուր խոսվում է հրեշտակների դասակարգության մասին ըստ անունների (տես «Գր.» Ժ, 116—117 և ծանոթ.):

133. Գրիգորը— Գրիգոր Մեծ պապը (հմմտ. «Քավ.» Ժ, 75):

139. Հայտնել էր նա, ով բարձրացել էր երկինք— ակնարկում է Պողոս առաքյալին:

Ե Ր Գ Ք Ս Ա Ն Ի Ն Ե Ր Ո Ր Դ

1—9. Երբ լատոնի երկու որդիք...— արևն ու լուսինը (լատոնի երկու որդիները. հմմտ. «Քավ.» Ի, 130—132):

11. Հարցերդ նշիվ կարգում եմ...— պատասխանելով Դանտեի շարտահայտած հարցերին, Բեատրիչեն այժմ խոսելու է հրեշտակների ստեղծման, նրանցից ոմանց ապստամբության և մյուսների հավատարմության, հրեշտակների կարողության և, վերջապես, նրանց անհամար բազմության մասին:

16. Հավերժ սերը— աստված, ժամանակից առաջ— արարչագործությունից առաջ:

18. Սիրով գեղուն գոյեր— հրեշտակներ:

19—21. Առաջ էլ նա անգործուելյա շէր կեցած...— արարչագործությունից առաջ էլ առտված անգործ շէր, քանի որ առաջ և հետո հասկացողություններն անել չունեն հավերժության մեջ:

37. Հեռանիմ— լատին եկեղեցու սուրբ և աստվածաբան (մեռ. 420-ին):

40. Այս մասին ճշմարտությունը— հրեշտակների և զգայական աշխարհի միաժամանակյա ստեղծման մասին ճշմարտությունը:

44. Շարժիչները— այսինքն հրեշտակները, որոնց ոահմանված է երկնագրերի պտտեցնելու գերը (հմմտ. «Գր.» Բ, 128):

46. Ուր— տարածությունից դուրս՝ էմպիրիայում: Երբ— հավերժության մեջ: Ինչպես— վայրկենապես լրիվ, ավարտուն երկինքների ու նախանյութի հետ միաժամանակ:

56—57. Անիծյալի— Սադայելի, Ուրիսն ներշնչած դու տեսար...— հմմտ, «ԳԺ»
կՊ, 110—111:

84. Քայց վերջիններն ավելի են մեղանշում— այսինքն՝ նրանք, որոնք իրենք
էլ չեն հավատում իրենց ասածներին և ասում են միայն ինքնատիպ և հնարամիտ
երևալու համար:

91. Նրա ցանքը— Սուրբ Գրքի հայտնած ճշմարտությունների տարածումը:

97—102. Ասում են, թե լուսինն իբր ետ դարձավ— իբրև օրինակ եկեղեցու
բնմերից քարոզված առասպել-հեքիաթների (տ. 105), Դանտեն բերում է կարծի-
քը նրանց, որոնք ճգնում են գիտական բացատրություն տալ Քրիստոսի մահվան
ժամանակ տեղի ունեցած խավարման երևույթին:

103. Կազոներ ու Պիեղոներ— միջնադարյան Ֆլորենցիայում տարածված ա-
նուններ:

118—120. Քոչուռ...— դե, որ եթե ամբողջ նկատի, շուտով կհասկանա թե
ինչ արժեք ունեն և ինչքան վատահոսության արժանի են այգախի քարոզիչների
խոստացած թողությունները կամ ինգուլգենցիաները:

124—126. Սուրբ Անտոնի խոզն ապրում է դրանով...— ժողովրդի այս գյու-
րահավատությունից օգուտ են քաղում անտոնյան վանականները իրենց խոզերի
հետ և նրանցից ավելի վատ խոզերը, հավատացյալների անկեղծ ողորմածու-
թյուններն ու նվիրատվությունները փոխանակելով կեղծ դրամներով, այսինքն
անարժեք ինդուլգենցիաներով: Սուրբ Անտոն ճգնավորը սովորաբար ներկայացվում
էր ոտքերի մոտ մի խոզով (փորձիչ գեի խորհրդանիշը). բացի դրանից, անտոն-
յան վանականները սովորություն ունեին պահելու խոզեր, որոնք բուծվում էին
հանրային միջոցներով:

130. Մանե՛— այս հրեշտակները:

133—135. Դանիելի հայտնաբերում...— Դանիել մարգարեի «հազարք հազա-
րաց» և «Բիւր բիրուց» արտահայտությունները հրեշտակների մասին (Դանիել
է, 10) ցույց են տալիս միայն նրանց անհամար բազմությունը (հմմտ. «Գր.» ԻՆ,
92—93):

136. Լույսն առաջին— աստվածային լույսը:

143. Հայելիներ— հրեշտակներ:

Ե Ր Գ Ե Ր Ե Ս Ո Ւ Ն Ե Ր Ո Ր Գ

1—13. Տողերի իմաստն է. «Երբ մոտ մի ժամ է մնում արևի ծագմանը, ա-
ռաջին աստղերը սկսում են աղոտանալ, ապա բոլորը մեկ-մեկ հանգում են և ծա-
ղում է արշալույսը (արևի պայծառ նածիշտը). այսպես իմ աչքից քիչ-քիչ շքա-
նում են հրեշտակային ծիրերը»:

23. Մի կատակերգ կամ ողբերգ— մի հեղինակ կատակերգության կամ ողբեր-
գության:

38. Մեծագույն մարմնից— նախաշարժունից, որ մեծագույնն է երկնային
մարմիններից:

39. Մեկնեք ջիեջ, լուսաճորդ— էմպիրիայ:

43—45. Մեկու փաղանգ լուսափառ— առաջին փաղանգը կազմում են հրեշ-
տակները, երկրորդ փաղանգը՝ սրբերը:

95. Այն կայծերն ու ծաղիկները— հրեշտակներն ու սրբերը:

112—114. Այսպես բոլոր հոգիները երանյալ...— այսպես բոլոր սուրբ հոգի-
ները բազում աստիճաններով բոլորված արևի շրջագծից ավելի լայն ծիր կազմող
լույսի լճի շուրջ (տտ. 103—105), զմայլանքով նայում էին նրա մեջ, իբրև հան-
գիստեսներ մի անծայրածիր ամֆիթատրոնի:

117. Բացված վարդը— երանելիների այդ բազմաստիճան և անասման շր-
ջանակը Դանտեին ներկայանում է իբրև անասմանորեն բացված վարդ:

121. Այնտեղ նույնն են մոտական ու հեռական— էմպիրիայում մոտավոր և
հեռավոր առարկաները երևում են հավասար հստակությամբ:

130. Մեք քաղաքը— երկնային Երուսաղեմը:

136—141. Հներիկ է կյուսեմբուրգցի (1262—1313)— կայսր ընտրվեց 1308

թվին, 1310 թվին եկավ Իսալիա այնտեղ վերահաստատելու համար կայսերական իշխանությունը. 1313 թվին փորձեց կոտրել գուեֆներին, հատկապես Ֆլորենցիայի գուեֆներին դիմադրությունը, բայց հաջողություն չունեցավ և մահացավ նույն թվի օգոստոսին:

142—148. Այն ժամանակ եկեղեցու հովվապետ կղառևա...— Հենրիկ է-ի օրոք Հռոմի պապ կղառևա նենգամիտ կլեմենտ Ե-ը («Գր.» ժէ, 82): Բայց աստված նրան կպատժի, նետելով Դժոխք, սիմոնիականների ձորը, որտեղ կգնա գրավելու այն տեղը, ուր առաջ ընկել էր Բոնիֆակիոս Է պապը (հմմտ. «Դժ.» ժԹ, 76—87):

Ե Ր Գ Ե Ր Ե Ս Ա Ի Ն Մ Ե Կ Ե Ր Ա Ր Գ

2. Սուրբ փաղանգը— երանելի հոգիները:
4. Մյուս փաղանգը— հրեշտակները:
12. Իրենց Սերն անջը— իրենց անշը սիրո առարկան՝ աստված:
25. Երանելի հոգիները նոր ու հին— նոր և հին Կտակարանների արդար հոգիները:

27. Կետին— աստվածությունը:
30. Մեր մեղքին անպարփակ— մեր երկրային աշխարհը հուզող ու ծվատող կրքերի փոթորիկներին:

32—33. Հելիկեն— Մեծ Արջ համաստեղությունը: Իր որդու հետ— Փոքր Արջ համաստեղության հետ: Ըստ դիցարանության, Հելիկեն հավերժահարսը և նրա որդի Արկադը խանդոտ Յունոնի ձեռքով համապատասխանորեն փոխվեցին Մեծ և Փոքր Արջ համաստեղություններին (հմմտ. Օվիդ. «Ալլակերպ.» Բ, 401—530):

59. Մի պատկառելի ծերունու— սա բորգունդի Բեռնարդն է (տ. 102), Կլեմվոյի արքայության հիմնադիրն ու առաջին արքան (1090—1153). միստիկ աստվածաբան, Աբելարի ռացիոնալիստական ուղղության հակառակորդ, երկրորդ հաշակիրաց արշավանքի նախաձեռնողը:

68. Դու կտեսնես նրան բազմած այն գահին— երկնային ամֆիթատրոնի երրորդ շարքում, սկսած ամենաբարձր աստիճանից, Բեատրիչեն ունի իր գահը Հուսեի կողքին (հմմտ. «Դր.» ԼԲ, 7—9. «Դժ.» Բ, 102):

73. Որոտ ձեռք մթնոլորտից բարձրագույն— տես «Քավ.» ԻԸ, 97—102 ծանոթ.:

81. Դժոխք իջնել իմ վերկույսան ի խնդիր— տես «Դժ.» Բ, 52—118:

85. Գերույունից— մեղքերի գերությունից:

100. Թագունին երկնի— Մարիամ աստվածածինը (տ. 116):

104. Վերոնիկա (vera icona. ճշմարիտ պատկեր)— այսպես էր կոչվում Հռոմի սուրբ Պետրոսի բազիլիկայում պահվող այն դաստառակը, որով Քրիստոս սըրբեց իր քրտնաթոր դեմքը Գողգոթա բարձրանալիս, նրա վրա թողնելով սեփական պատկերի գրոշմը:

125. Զիակառն արևի— արևը իր ձիակառքով, որ վարեց Ֆայետոնը:

127. Ոսկե բոց (oriflamme)— ֆրանսիական թագավորների մարտական կարմիր դրոշմը: Այստեղ, ոսկե բոց ասելով, ակնարկում է երկնային վարդի կամ ամֆիթատրոնի ամենաբարձր մասը, որի կենտրոնում շողում էր Մարիամը:

Ե Ր Գ Ե Ր Ե Ս Ա Ի Ն Ե Ր Կ Ա Ռ Ի Ե Ր Ա Ր Գ

1. Հայեցողն այն— Բեռնարդը:
4—6. Այն կինը, որ հաջորդ շարքում է նստած...— դրախտային վարդի կամ ամֆիթատրոնի վերին կերկրոց շարքում նստած է Եվան:

7—9. Հառախ— Հակոբ նահապետի երկրորդ կինը, հայեցողական կյանքի խորհրդանիշ:

10. Սառա— Աբրահամի կինը և Իսահակի մայրը: Հուլիթ— հերոս կին, որ

հրեանքին ապառնից սասքեստանցիների սպանալիքներից, սպանելով Հողոփեռ-
նին (հմմտ. «Բալա» ժԲ, 58—60); Ռեբեկա— Աբրահամի որդի Իսահակի կինը:

11—12. Ես...— Հասփք, մեծ տատը սաղմոսների հեղինակ Դավիթ թագա-
վորի:

16—21. Իսկ յաբերող շարքից մինչև...— Իսկ յոթերորդ շարքից մինչև վեր-
ջին շարքը միջյանց հաջորդում են հին Կտակարանի կանայք:

28 Երկնի քաղաքում— Մարիամի (հմմտ. տ. 119):

31. Հովհաննես արքազան— Հովհաննես Մկրտչի:

35. Ավգուստին— Եկեղեցու նշանավոր հայրերից մեկը, աստվածաբան (354—
430):

38. Երկու կերպ դավանողներն հավատի— և՛ գալիք Մեսիային, և՛ եկած Մե-
սիային հավատացողները:

49. Բայց դու երկմիտ՝ լուռլուռ ես պահպանում— Դանտեի երկմտությունը
կամ տարակույսը այն է, թե ինչո՞ւ մանուկները, որոնք չեն գնեցել սեփական
արժանիք, գտնվում են Դրախտում, զբաղեցնելով երկնային վարդի կամ ամֆի-
թատրոնի ստորին աստիճանները:

67—69. Իսկ այդ փաստը բեզ հայտնի է Սուրբ Գրքից...— Սուրբ Գրքում
ակնարկվում է Իսահակի և Ռեբեկայի երկվորյակ որդիների՝ Սաավի ու Հակոբի
տարբեր ճակատագրի մասին, դեռ նախքան նրանց ծնվելը (հմմտ. «Դր.» Ը, 130):

76—84. Սկզբնական շրջանում...— աշխարհի վաղադույն ժամանակաշրջա-
նում՝ Ադամից մինչև Աբրահամ, մանուկների փրկության համար բավական էր,
որ նրանց անմեղսությանը ավելանար իրենց ծնողների հավատը դեպի գալիք Քրիս-
տոսը: Հաջորդ շրջանում, Աբրահամից Քրիստոս, բացի զրանից անհրաժեշտ դար-
ձավ արուեստի ենթակրկումը թլփատության: Վերջապես քրիստոնեության գարա-
շրջանում փրկության համար անհրաժեշտ պայման դարձավ կրտսությունը:

85. Այն դեմքին— Մարիամի գեմքին:

94. Միտ օգին— Գարբիել հրեշտակապետը (հմմտ. տտ. 112—114):

106. Երան— Քեռնարդին:

121—123. Այն, որ երա ձայնակողմում է նստած...— Մարիամի ձախ կողմի-
նը և վարդի մի արձատը Ադամն է («Դր.» ԻԶ, 115—117), առաջինը գալիք Մե-
սիային հավատացողներից:

124—126. Այն կողմինը...— Պետրոս առաքյալն է («Դր.» ԻԳ, 139. ԻԴ, 34—
36), առաջինը եկած Մեսիային հավատացողներից:

127—130. Այն, որ կյանքում նախասեսնեց ու հայտնեց...— Հովհաննես ավե-
տարանիչը, որ իր «Հայանության» մեջ մարգարեաբար գուշակեց եկեղեցու (աստ-
ծու հարսի) ապագա հայածանքները, նստած է Պետրոսի մոտ:

130—132. Մյալի մոտ է նա...— Ադամի մոտ է նստած Մովսեսը, որի առաջ-
նորությունը հրեա ժողովուրդը դուրս եկավ Սինայի լեռից և դեպի Ավետյաց երկի-
րը ուղևորվելու ճանապարհին սնվեց միայն մանանայով:

133. Աննա— Մարիամի մայրը:

136—138. Լուչիա— Սիրակուզայի մարտիրոսուհին: Անհանդստանալով Դան-
տեի ճակատագրի համար, նա Բեատրիչեին ուղարկեց բանաստեղծին օգնելու և
փրկելու կորստից (հմմտ. «ԴԺ.» Բ, 100—108): Նա նստած է մարդկային ըն-
տանիքի նախահայր Ադամի գեմացի:

Ե Ր Գ Ե Ր Ե Ս Ո Ւ Ն Ե Ր Ե Ք Ե Ր Ո Ր Գ

1. Ո՛վ մայր կուռան և դառաքր քո զավակի— այս առաջին տողը արդեն
հատկանշում է Մարիամի առանձնաշնորհյալ վիճակը— կույս և միաժամանակ
մայր, աստուծո դուստր և միաժամանակ նրա մայրը:

3. Սանմառանիք հավերժապառ խորհուրդի— աստվածային խորհրդի վճռով
սահմանակի էր, որ Մարիամով պետք է սկսվեր փրկանավորված մարգկության
պատմությանը:

5—6. Ստեղծիչը երա...— այսինքն՝ մարդկային բնության ստեղծողը հոժա-
բեց դառնալ մարգկային ստեղծյալ և կողմի «մարդու որդի»:

7—9. Քն արգանդում սերը նորից բորբոքվեց...— քո արգանդում Քրիստոսի հղացումով վերահաստատվեց սիրո կապը աստուծո և մարդկանց միջև (հմմտ. «Քալ.» Ժ, 41—42):

65—66. Այսպես հողմից ցրվում էին Սիբիլյան պատգամները— ըստ ավանդույթյան, կումեացի մարգարեուհի Սիբիլայի պատասխանները գրվում էին տերևների վրա, որոնց քամին, թափանցելով քարանձավի մեջ, դեսուդեն էր ցրում (հմմտ. Վիրգ. «Էնեադ.» Գ, 443—451):

85—93. Եվ ես տեսա նրա խորհում...— Դանտեն աստվածային լույսի կամ էության մեջ տեսնում է միաձուլումը այն ամենի, ինչ բաժանված ու ցրված է երեվում տիեզերքում:

94—96. Մեկ բոլորում ես զարմացա ավելի...— աստվածային խորհրդին ի տես Դանտեն ավելի է զարմանում, քան նեպտունը զարմացավ քսանհինգ դար առաջ, երբ տեսավ Արգոնավորդների արշավանքը բաց ծովում (հմմտ. «Իր.» Բ, 16—18):

115—120. Դանտեին երկացած երեք ծիրերը երեք տարբեր գույներով և հավասար մեծությամբ՝ աստվածային երրորդության երեք անձերն են: Առաջինը՝ ցուլացնող ծիրը, հայր-աստվածն է, ցուլացվածը՝ որդի-աստվածը, իսկ երրորդը՝ սիրո վառ հուրը, որ հավասարապես բխում է հորից ու որդուց, մուրը հոգին է:

127—132. Իսկ այն ծիրը...— երկրորդ ծիրի մեջ, որ ցուլացումն է առաջինի, Դանտեն տեսնում է աստվածամարդու պատկերը:

133—138. Ինչպես նիզ է երկրաչափը գործ դնում...— ինչպես երկրաչափը ճգնում է լուծել շրջանակի կվադրատուրայի խնդիրը և լուծման ոչ մի հիմք չի գտնում, այսինքն չի գտնում ճիշտ հարաբերակցությունը տրամագծի և շրջագծի միջև, այսպես Դանտեն չի կարողանում հասկանալ թե ինչպես և ինչ հարաբերակցությամբ են միաձուլված մարդկայինն ու աստվածայինը աստվածամարդու մեջ:

145. Աստղեր— տե՛ս «Դժ.» ԼԳ, 139 ծանոթ.:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Դժոխք	5
Քաղաքան	171
Դրախտ	335
Ծանոթագրություններ	501

ՀԱՆՏԵ
ԱՎԳՈՒՅՑՈՒՆ

ԱՍՏՎԱԾԱՅԻՆ
ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹՅՈՒՆ

Հրատարակության է
ներկայացրել
համալսարանի
արտասահմանյան
գրականության
ամբիոնը

Հրատարակչության
խմբագիր
Ս. Ե. Փանոսյան

Նկարիչ
Լ. Ա. Սադոյան

Գեղարվեստական
խմբագիր
Ն. Ա. Թովմասյան

Տեխնիկական
խմբագիր
Ֆ. Գ. Տոնոյան

Վերստուգող
սրբագրիչ
Ս. Ա. Ղալբախյան

ԻՐ 467

Պատվեր 677: Տպաքանակ 30000:

Հանձնված է շարվածքի 13.05.1982 թ.:

Ստորագրված է տպագրության 11.01.1983 թ.:

Թուղթ № 2, չափսը՝ 60×84^{1/16}:

Տառատեսակը՝ «Նորք»:

Տպագրության եղանակը՝ «Բարձր»:

Հրատարակչական 29,7 մամուլ:

Տպագրական 37,5 մամուլ

= 31,8 պայմանական մամուլի

+ 1 ներդիր:

Գինը՝ թղթե կազմով 2 ու. 40 կոպ.,

չաթե կազմով 2 ու. 60 կոպ.:

Երևանի համալսարանի հրատարակչություն,

Երևան, Մռավյան փող. № 1:

Издательство Ереванского университета,

Ереван, ул. Мравяна № 1.

Ետքվածքը կատարվել է

Երևանի համալսարանի տպարանում,

Երևան, Արուսյան փող. № 52:

Տպագրվել է Հակոբ Մեղապարտի

անվան պոլիգրաֆիկոմբինատում,

Երևան, Տեղում-հող. № 91:

«Ուսանողի գրադարան» մատենաշարով

ԼՈՒՅՍ ԵՆ ՏԵՍԵԼ

**Մովսես Խորենացի, Հայոց պատմություն
Խաչատուր Աբովյան, Վերջ Հայաստանի
Սիյուտքահայ բանաստեղծություն
Հին Արևելքի պոեզիա
20-րդ դարակգրի ռուսական բանաստեղծություն
Ֆրանսիական կրասիցիզմ
Ղազար Փարպեցի, Հայոց պատմություն
Ֆրիդրիխ Շիլլեր, Պատմական դրամաներ**

ԼՈՒՅՍ ԿՏԵՍՆԵՎ

**Ագաթանգեղոս, Հայոց պատմություն
Եղիշե Չարենց, Պոեմներ, բանաստեղծություններ
Վրացական պոեզիա
20-րդ դարի արտասահմանյան արձակ, հ. I**